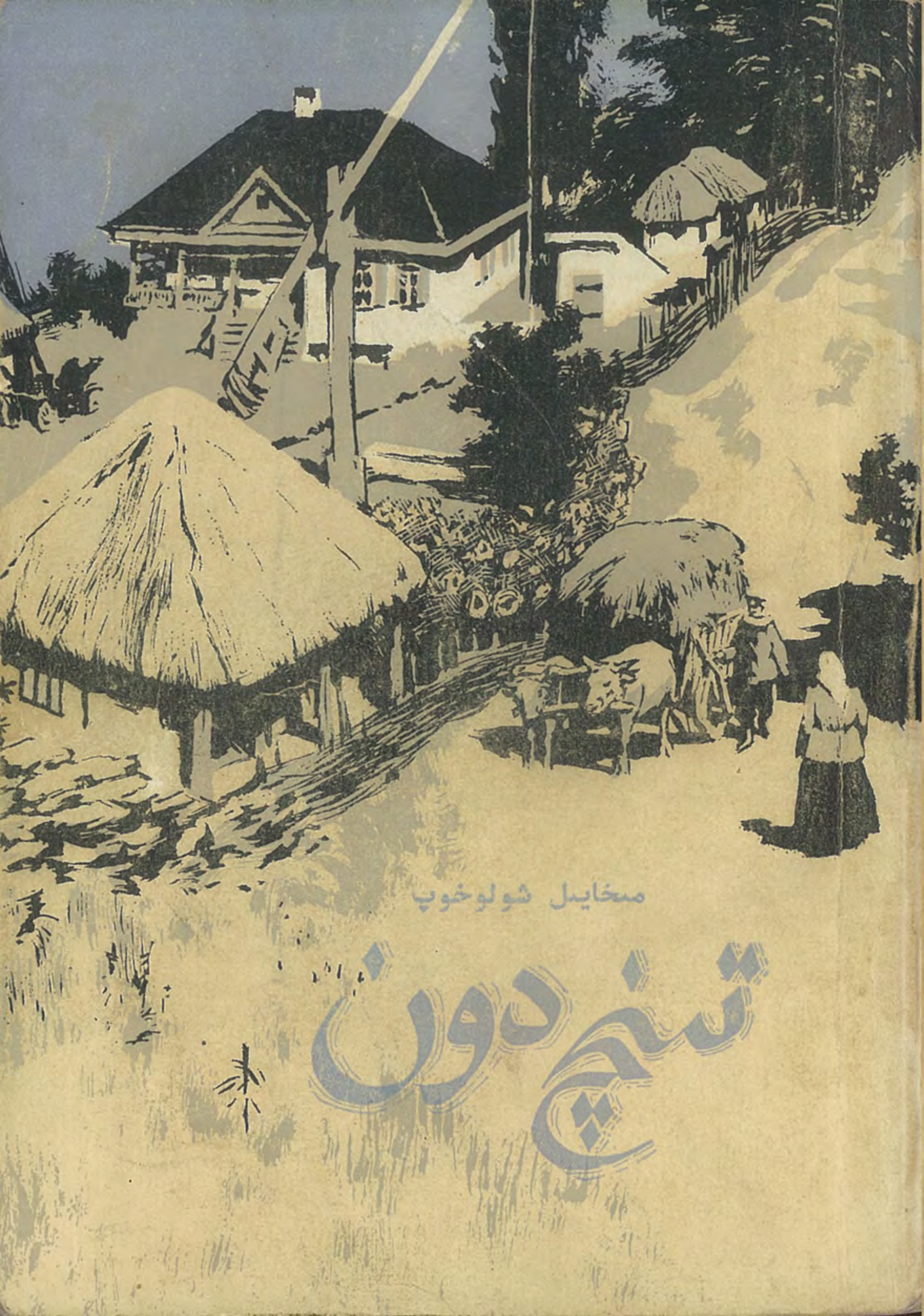

مىخايىل شولوخوپ

تىنچ دون

تىنچ دون

(2)

شىنجاڭ ياشلار نەشرىياتى

نومۇرى: M10124·119
باھاسى: 1 يۈەن 50 پۇڭ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مىخائىل شولوخوپ

تىنچ دون

(2 - كىتاپ)

تەرجىمە قىلغۇچى: رەخمىتۇللا جارى

مەسئۇل مۇھەررىرى: غوجەك خۇداۋەردى

شىنجاڭ ياشلار نەشرىياتى

بۇ كىتاب خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتى تەرىپىدىن 1982 - يىلى
7 - ئايدا نەشر قىلىنغان. خۇبېي 5- باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە قىلىندى.
本书根据人民文学出版社一九八二年七月湖北第五次印刷本翻译。

تىنچ دون

•

شىنجاڭ ياشلار نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى قۇرۇلۇش كوچىسى 9 - قورا)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ «1 - ئاۋغۇست» زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى: 1168×850 مم، 32 كەسلەم، باسما تاۋىقى: 24
1984 - يىل 12 - ئاي 1 - نەشرى
1984 - يىل 12 - ئاي 1 - بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: M10124·119
سانى: 1 — 10،300
باھاسى: 1يۈەن 50 پۇڭ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كالتا كەمزول كىيگەن ماتروس 1 - بۆلۈنمىنىڭ باش ۋىزۋودى
بىلەن ياندىشىپ ماڭغان ئىدى.

(311 - بەتكە)

كېڭەشتىن ھېچقانداق نەتىجە چىقمىدى.

(421 - بەتكە)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئانىيوتكىنىڭ ئۆزىگە قويغان لەقەملىرىنىڭ ھەممىسىنى ساناپ چىقتى.

(488 - بەتكە)

ئوقلار چىقىراپ ئۆتۈشكە باشلىدى. ئانىنا توشقانىدەك ئىپچىنىشلىق ۋاقىرىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر قولىنى سوزۇپ، كۆزلىرى ئەلەڭ - سەلەڭ بولۇپ، يەرگە ئولتۇرۇپ قالدى.
(625 - بەتكە)

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەڭ ئالدىدا يالاڭياق، كەڭ قارا سوكنا گەلىفى شىم پودتېلكوف ماڭغان ئىدى ... ئۇ، يوغان ئاپپاق پۇتلىرى بىلەن گۈس - گۈس پاتقاق كېچىپ، تېيىلغاندا مۇۋازىنەتنى ساقلاش ئۈچۈن سول قولىنى سەل ئالدىغا سوزۇپ كېلىۋاتاتتى.

(682 - بەتكە)

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۆتىنچى قىسىم

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

1

1916 - يىل ئۆكتەبىر. كېچە. يامغۇر ۋە شامال. دەرەخزار ئويمانلىق، قىزىل قىيىن دەرىخى ئۆسكەن ساسلىقنىڭ ئۈستىدە ئاكوپلار، ئالدى تەرەپتە سىم توساقلار، ئاكوپلارنىڭ ئىچى چىلىق-چىلىق لاي. كۆزەتكۈچىنىڭ ھۆل بولۇپ كەتكەن قالقىنى خىرە پاقىرىماقتا. گەمە ئۆيلەردە ئاندا - ساندا ئوت كۆرۈنىدۇ. ئوفىتسېرلەر تۇرىدىغان بىر گەمىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا بويى پاكار بىر ئوفىتسېر ئاز ۋاقىت تۇرۇپ قالدى؛ ھۆل قوللىرى بىلەن شىنېلىنىڭ پەتلىسىنى سىيلاپ، ئالدىراش تۈگمىسىنى يەشتى، ياقىسىدىكى يامغۇر تامچىلىرىنى سىلكىدى، لاي بولۇپ كەتكەن ئۆتۈكىنى بىر باغلام پاخالغا ئالمان - تالمان سۈرتۈپ، ئاندىن ئىشىكنى ئىتتەردى - دە، ئېڭىشىپ گەمىگە كىردى.

كىچىككىنە كىرسىن چىراقنىڭ پىلىلداپ تۇرغان ساغۇچ يورۇغى ھېلىقى كىرگەن ئادەمنىڭ يۈزىنى مايلىغاندەك پاقىرىتىۋەتتى. تۈجۈركىسىنىڭ تۈگمىسىنى يېشىپ ئالدىنى ئېچىۋەتكەن بىر ئوفىتسېر تاختاي كارۋاتتىن بېشىنى كۆتىرىپ، ئاق سانچىغان چېچىنى قولى بىلەن سىلاپ قويۇپ، ئەسنىدى.

— يامغۇر يېغىۋاتامدۇ؟

— ھە، يېغىۋاتىدۇ، — دېدى كىرگەن مېھمان، شۇ سۆزدىن

كېيىنلا يېشىنىپ، شىنېلىنى ۋە يامغۇردا چۆپ بولۇپ كەتكەن شەپكىسىنى ئىشىكنىڭ قېشىدىكى مىخقا ئىلىپ قويدى، — سىلەرنىڭ گەمەڭلار ئىسسىق ئىكەن. تىنىغىڭلار بىلەن ئىلىتىپ قويۇپسىلەر.

— بايىلا ئوت ياققان ئىدۇق. يامان يېرى شۇكى، يەر ئاستىدىن سۇ چىقىپ خاپا قىلىۋاتىدۇ. قورۇپ كەتكۈر يامغۇر بىزنى ئارام تاپقۇزماسمىكىن دەيمەن ... شۇنداق بولامدۇ؟ سىزنىڭچە قانداق بۇنچوك؟

بۇنچۇك قوللىرىنى ئىشقىلاپ، مۇكچىيىپ، كىچىككىنە مەشنىڭ ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇردى.

— تاختاي ياتقۇزۇڭلار، بىزنىڭ گەممىزنىڭ ئىچى راھەت: يالىڭاياق ماڭسىمۇ بولۇۋېرىدۇ. لىستىنىتسكى قېنى؟

— ئۇخلاۋاتىدۇ.

— خېلى بولدىمۇ؟

— ئاكوپ ئارىلاپ، قايتىپ كېلىپلا ياتقان ئىدى.

— ئويغىتىدىغان ۋاقتى بولدىمۇ؟

— مەيلى، دومىلىتىپ بېقىڭ، بىر ئاز شاخمات ئويناي‌مىز.

بۇنچۇك كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن كەڭ ۋە قويۇق قاشلىرىدىكى يامغۇر سۇيىنى سىرىپ چۈشۈردى - دە، بېشىنى كۆتەرمەستىنلا ئاستا توۋلىدى:

— يېۋگېنىي نىكولايېۋىچ!

— تازا ئۇخلاۋاتىدۇ، — چېچى ئاقارغان ئوفىتسېر خورسىنىپ قويدى.

— يېۋگېنىي نىكولايېۋىچ!

— هە! — لىستىنىتسكى جەينىكىنى تىرەپ بېشىنى كۆتەردى.

— شاخمات ئوينامدۇق؟

لىستىنىتىسكى پۇتىنى ساڭگىلىتىپ، سېپەرزىغىنا كۆكسىنى ياستۇقتەك يۇمشاق، قىزغۇچ ئالقىنى بىلەن ئۇزاققىچە سىلاپ ئولتۇردى.

دەسلەپكى بىر تاختا ئويۇن تۈگەي دىگەن چاغدا بەشىنچى يۈزلۈك بۆلۈمنىڭ ئوفىتسېرلىرى ياساۋۇل قالماقوپ بىلەن يۈز بېشى چۇبوپ كەلدى.

قالماقوپ بوسۇغىدىن كىرە ــ كىرمەستىنلا:

— بىر يېڭىلىق بار! پولكنى بۇ يەردىن ئېلىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ، — دىدى.

— نەدىن كەلگەن خەۋەر بۇ؟ — چېچى ئاقارغان مۇئاۋىن ياساۋۇل مېركولوپ تازا ئىشەنمەستىن كۆلۈمسىرەپ قويدى.

— ئىشەنمەمسەن، پېتە تاغا؟

— راستىنى ئېيتسام، ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ.

— باتارىيە كوماندىرى تېلېفون ئارقىلىق ئۇقتۇردى. ئۇ نەدىن بىلىۋالغاندۇ دەمسىلەر؟ بىلمەيچۇ، ئۇ دىۋىزىيىدىن تېخى تۈنۈگۈنلا كەلدىغۇ.

— مونچىغا چۈشۈۋالساق يامان بولماس ئىدى.

چۇبوپ راسا ھوزۇر بىلەن كۈلۈمسىرەپ، ئۆزىنىڭ ئىككى ساغرىسىغا سۇپۇرگە بىلەن شاپىلاقلاپ ئۇرۇپ، يۇيۇنغاندەك قىلىقلارنى قىلدى. مېركولوپ كۈلۈپ تاشلىدى.

— بىزنىڭ گەمىدە پەقەت قازان ئاسساقلا بولدى، سۇ دىگەن ئېشىپ ــ تېشىپ تۇرۇپتۇ.

— بەك ھۆل ئىكەن، ئۆيۈڭلار نىمە دىگەن ھۆل، خوجايىنلار، —

دەپ غىڭشىپ قويدى قالماقوپ ياغاچ تاملارغا ۋە چىلىقلاپ تۇرغان يەر يۈزىگە بىر قۇر نەزەر تاشلاپ.

— بىڭىنىدا ساسلىق تۇرسا.

— ئەيسانىڭ قوينىغا كىرىۋالغاندەك، ساسلىقنىڭ يېنىدىن پانا جاي تېپىپ ئولتۇرغىنىڭلار ئۇچۇن جانابى پەرۋەردىگاغا شۈكۈر ئېيتىڭلار، — دېدى بۇنچۇك سۆزگە ئارىلىشىپ، — قۇرۇق يەردىكىلەر ھۇجۇمغا ئۆتۈۋاتىدۇ، بىز بولساق بۇ يەردە ھەپتىدە ئاران بىر شازا ئوق ئاتىمىز.

— بۇ يەردە تىرىك پېتى چىرىگەندىن كۆرە، ھۇجۇمغا قاتناشقان مىڭ ياخشى.

— كازاكلارنى بۇ يەردە تۇتۇپ تۇرغانلىغى، ئۇلارنى ئاتاكىلاردا يوقىتىش ئۈچۈن ئەمەس، پېتە تاغا. سەن مۇغەمبىرلىك بىلەن بىلمەس كىشى بولۇۋالما.

— ئەمىسە سېنىڭچە، نىمە ئۈچۈن تۇتۇپ تۇرۇشىدۇ؟

— ھۆكۈمەت كونا ئادىتى بويىچە، زۆرۈر پەيتتە كازاكلارنىڭ مۈرىسىگە تايىنىپ، مەدەت ئالماقچى.

— تايىنى يوق گەپنى قىلىۋاتىسەن، — دېدى قالماقوپ قولىنى شىلتاپ.

— بۇ قانداقىسىغا تايىنى يوق سۆز بولىدىكەن؟

— خۇددى شۇنداق.

— قويغىنا، قالماقوپ! ھەقىقەتنى ئاغدۇرغىلى بولمايدۇ.

— بۇنىڭدا نىمە ھەقىقەت بولسۇن...

— بۇ ھەممىگە ئايان ئىشقۇ. مۇغەمبىرلىك قىلىپ نىمە قىلىسەن؟

www.uyghurkitap.com

— دېمەك، جا ـ نا ـ بى ئوفىتسېرلار! — دەپ ھىتاپ قىلدى چۇبۇپ، ئاندىن ئەرتىسلەرچە بىر تازىم قىلىپ بۇنچۇكنى قولى بىلەن كۆرسەتتى، — ھازىر خورۇنجى① بۇنچۇك سوتسىيال ـ دېموكراتلارنىڭ تەبىرنامىسى بويىچە كەلگۈسىدىن بىشارەت بېرىشكە باشلايدۇ.

— سىز قورچاق ئوينىتىمەن دەۋاتامسىز؟ — بۇنچۇك، چۇبوپقا كۆزىنى ئوچۇرۇپ، مىيىغىدا كۈلدى، — مەيلى ئوينىتىۋېرىڭ — ھەر كىمنىڭ بىر ھەۋىسى بولىدىغۇ، ئەمما شۇنى ئېيتىپ قوياي، بىز ئۆتكەن يىلنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ ئۇرۇش دېگەن نەرسىنى كۆرمەيۋاتىمىز. پوزىتسىيە ئۇرۇشى باشلانغاندىن تارتىپلا كازاك پولكلىرىنى خىلۋەت جايلارغا تىقىپ قويۇپ، ۋاقتى ـ سائىتى كەلسۇن دەپ، پايدىسىز ئورۇندا ساقلاۋاتىمىز.

— ئاندىنچۇ؟ — دەپ سورىدى لىستنىتسكى شاخماتنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ.

— ئۇندىن كېيىن فرونتتا غۇلغۇلا باشلانغاندا، — بۇنداق بولۇشى مۇقەررەر ئىدى: ئۇرۇش سولداتلارنى بىزار قىلىۋەتكەن، قاچقۇنلارسانىنىڭ كۆپىيىشى بۇنىڭ دەلىلى، — ئەنە شۇ چاغدا توپىلاڭنى باستۇرۇشقا، تىنچىتىشقا كازاكلارنى سالىدۇ. ھۆكۈمەت كازاك قوشۇنىنى تاش ـ توقماق ئورنىدا تۇتۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. كېرەك بولغان چاغدا ئاشۇ تاش بىلەن ئىنقىلاپنىڭ مېڭىسىنى چۇۋۇپ تاشلىماقچى.

— سەن سېھىرلىنىپ قېلىپسەن، ئەزىز دوستۇم! سېنىڭ بۇ پەرەزلىرىڭ پۇت تىرەپ تۇرالمايدۇ. ھەممىدىن بۇرۇن، بۇندىن كېيىن نىمە ئىش بولىدىغانلىقىنى ئالدىنئالا ھۆكۈم چىقىرىپ بولمايدۇ. كەلگۈسىدە غۇلغۇلا ـ توپىلاڭ بولۇشىنى ياكى باشقا ئىش-

① خورۇنجى — كازاك ئەسكەرلەردە پودپورۇچىك ئۇنۋانى — ت.

لارنىڭ بولۇشىنى سەن نەدىن بىلىسەن؟ مۇبادا بىز مۇنداق بىر ئىش بولىدۇ، دەپ پەرەز قىلايلى: ئىستىتىپاقداشلار نېمىسلارنى بىتچىت قىلسا، ئۇرۇش پارلاق نەتىجە بىلەن ئاياقلاشسا، ئۇ چاغدا سەن كازاكلارغا قانداق ۋەزىپە تاپشۇرىسەن؟ — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى لىستنىتىسكى.

بۇنچۇك زومۇزو كۈلۈپ قويدى.

— ھېچ ئاياقلىشىدىغانغا ئوخشىمايدۇ، يەنە كېلىپ پارلاق نەتىجە بىلەن ئاياقلىشىدىغاندەك ئەمەس.

— ئۇرۇشنى ئۇزاققا سوزۇۋېتىشتى ...

— بۇندىن كېيىن تېخىمۇ ئۇزاققا سوزىشىدۇ، — دېدى بۇنچۇك.

— دەم ئېلىشتىن قاچان قايتىپ كەلدىڭ؟ — دەپ سورىدى قالماقوپ.

— ئۆلۈشكۈن.

بۇنچۇك ئاغزىنى يۇمۇلاقلاپ، تىلى بىلەن تۈتۈننى ھالقا قىلىپ چىقاردى - دە، تاماكا قالدۇغىنى پۈپلەپ تۆكۈرۈۋەتتى.

— قەيەردە بولدۇڭ؟

— پېتروگىرادتا.

— خوش، ئۇ يەر قانداق ئىكەن؟ پايتەخت شاۋقۇنلۇقمۇ؟

ئېھە، ئۇ يەردە بىر ھەپتە بولسىمۇ تۇرۇۋالسام، ھېچنىمەمنى ئايىماس ئىدىم.

— خوشال قىلارلىق نەرسە ئاز، — دەپ ھەر بىر سۆزىنى سالماقلاپ سۆزلەشكە باشلىدى بۇنچۇك، — ئاشلىق يېتىشمەيدۇ، ئىشچىلار تۇرىدىغان رايونلاردا ئاچارچىلىق، نارازىلىق، مەخپى قارشىلىق سېزىلىپ تۇرىدۇ.

— بۇ ئۇرۇشتىن بىز ئامان - ئېسەن چىقالمايمىز. سىلەرنىڭ

پىكرىڭلار قانداق، جاناپلار؟ — مېركولوپ سوئال ئەزىرى بىلەن ھەممەيلەنگە قاراپ قويدى.

— روس - ياپون ئۇرۇشى 1905 - يىلدىكى ئىنقىلاپنى كەلتۈرۈپ چىقارغان ئىدى، بۇ ئۇرۇشمۇ يېڭى بىر ئىنقىلاپ بىلەن ئاياقلىشىدۇ. يالغۇز ئىنقىلاپ بىلەنلا ئەمەس، بەلكى ئىچكى ئۇرۇش بىلەن تۈگەيدۇ.

لىستىنىتىنسكى، بۇنچۇكنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىۋېتىپ، ئۇنىڭ كېپىنى بۆلۈۋەتمەكچى بولغاندەك بىر خىل قىلىقلارنى قىلدى، ئاندىن ئورنىدىن تۇردى - دە، قاپىغىنى تۈرۈپ گەمىنىڭ ئىچىدە ئۇياق - بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى. ئۇ غەزىۋىنى ئاران يۇتۇپ، سۆز ئاچتى:

— مېنى شۇنداق بىر ئەھۋال تەئەججۇپلەندۈرىدۇكى، بىزنىڭ ئوفىتسېرلەر ئارىسىدا مانا مۇنداق ئادەملەر، — ئۇ، مۈكچىيىپ تۇرغان بۇنچۇك تەرەپنى قولى بىلەن كۆرسەتتى، — شەخسلەر بار. ئەجەپلىنىشىمنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئۇنىڭ ۋەتەنگە، ئۇرۇشقا تۇتقان پوزىتسىيىسى ماڭا تاشۇكەمگىچە ئايدىڭ ئەمەس ... بىر كۈنى پاراڭلىشىپ ئولتۇرغاندا، ئۇ ناھايىتى تۇتۇق پىكىرلەرنى ئېيتتى، لېكىن شۇنداق بولسىمۇ بۇ پىكىرلەردىن ئۇنىڭ بۇ ئۇرۇشتا بىزنىڭ مەغلۇپ بولۇشىمىزنى ياقلايدىغانلىقىنى چۈشىنىۋېلىش تەس ئەمەس ئىدى. سىزنىڭ سۆزۈڭدىن مەن ئاشۇنداق مەنانى چۈشەندىم، توغرىمۇ، بۇنچۇك؟

— مەن يېڭىلىش تەرەپدارى.

— نىمە ئۈچۈن؟ مېنىڭچە، سىزنىڭ سىياسى كۆز قاراشلىرىڭىز قانداق بولسا - بولسۇن، ئەمما ئۆز ۋەتىنىڭىزنىڭ مەغلۇبىيىتىنى تىلەش — بۇ... مىللەتكە قىلىنغان خائىنلىق.بۇ — ھەربىر ۋىجدانلىق كىشى ئۈچۈن نومۇسسىزلىق!

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

— بولشېۋىكلارنىڭ دۇمادىكى① فراكسىيىسىنىڭ ھۆكۈمەتكە قارشى تەشۋىقاتى، شۇ ئارقىلىق مەغلۇبىيەتكە تۈرتكە بولغانلىقى سىلەرنىڭ ئىسكىلاردىمۇ؟ — دەپ سۆزگە ئارىلاشتى مىركولوپ،

— سەن ئۇلارنىڭ نۇقتىئىنەزىرىگە قوشۇلامسەن، بۇنچۇك؟ — دەپ سوئال بەردى لىستىنتىسكى.

— مەن مەغلۇبىيەتنى ياقلاپ سۆزلىگەن ئىكەنمەن، ئۇ ھالدا ئۇلارنىڭ پىكرىگە قوشۇلىمەن دىگەن سۆز. مەن رۇسىيە سوتسىيال - دېموكراتىك ئىشچىلار پارتىيىسىنىڭ بىر ئەزاسى، بولشېۋىك تۈرۈقلۇق ئۆز پارتىيەمنىڭ فراكسىيىسىنىڭ نۇقتىئىنەزىرىگە قوشۇلىمسام، خالايىق ماڭا تازا كۈلگەن بولاتتى. مېنى تېخىمۇ ھەيران قالدۇرىدىغان بىر ئىش شۇكى، يېۋگېنىي نىكولايېۋىچ، سەن ئۆزەڭ زىيالى ئادەم تۈرۈقلۇق، سىياسى جەھەتتىن ساۋاتسىز ئىكەنسەن...

— مەن ھەممىدىن بۇرۇن پادىشاغا سادىق بىر سولداتمەن. «سوتسىيالىست يولداشلار»نىڭ تۈرقىلا مېنى سەسكەندۈرىدۇ.

«سەن ھەممىدىن بۇرۇن ئەخمەق، ئۇنىدىن كېيىن ئۆزىڭگە تەمەننا قويغان تەربىيىسىز نادانسەن» دەپ ئويلىدى بۇنچۇك كۈلكىسىنى ئاران بېسىپ.

— يوق ئىلاھى مەۋجۇت، ئاللاتائالادىن بۆلەك.

— ھەربىلەر ئارىسىدا پۈتۈنلەي ئۆزگىچە بىر ۋەزىيەت شەكىللەنگەن، — دەپ سۆز قىستۇردى مېركولوپ ئۇززە ئېيتقاندەك، — بىز ھەممىمىز قانداقتۇ سىياسەتتىن بىر چەتتە تۇرىمىز. گويا بۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئالاقىمىز يوقتەك.

① دۇما — ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن بۇرۇن روسىيىدە پەقەت نامىدىلا قانۇن چىقىرىش ياكى مەمۇرى ئىشلارنى بەلگىلەش ئۈچۈن سايلانغان ۋەكىللەر مەجلىسى — ت.

قالماقوپ شاپ بۇرۇتىنى سىلاپ، ئۇتتەك يېنىپ تۇرغان موڭغۇل كۆزلىرىنى چاقنىتىپ ئولتۇراتتى. چۇبوپ كارۋاتنىڭ ئۇستىدە يېتىپ، سۆزلىشۋاتقانلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سالسىمۇ، كۆزلىرى مېركولوپ تامغا قېقىپ قويغان، تاماكا تۈتۈنىدىن سارغىيىپ كەتكەن رەسىمدە ئىدى: رەسىمدە يۈزى ماگدالىنانىڭ يۈزىدەك يېرىم يالىڭاچ بىر ئايال كىشىنىڭ غىشىغا تېگىدىغان دەرىجىدە ھاياسىزلىق بىلەن ھىجىيىپ، ئۆزىنىڭ يالىڭاچ كۆكسىگە قاراپ تۇراتتى. سول قولىنىڭ ئىككى بارمىغى بىلەن ئەمچىگىنىڭ جىگەرەڭ ئىمىزگىسىنى تارتىپ تۇراتتى، چىمچىلىغى ئېھتىيات بىلەن قايرىلغان، ساڭگىلاپ تۇرغان قاپىغىنىڭ ئاستىدا سايەۋە كۆزقارىچۇغىنىڭ ئىللىق نۇرى. سەل كۆتىرىلىپ تۇرغان مۇرىسى سىرىلىپ چۈشكەن ئىچ كۆينىكىنى تۇتۇپ تۇراتتى، كۆكرەك سۆڭگىكىنىڭ چوڭقۇرلۇغىغا يۇمشاق ماھۇقتەك يورۇق چۈشۈپ تۇراتتى. ئايالنىڭ تۇرقىدا شۇنچىلىك تەبىئى نەپاسەت، ھەقىقى چىنلىق ئىپادىلەنگەن بولۇپ، خىرە بېرىلگەن بوياقلار تەرىپىكە سىغمايدىغان دەرىجىدە گۈزەل ئىدىكى، چۇبوپ ئىختىيارسىز كۈلۈمسىرەپ، ماھارەت بىلەن سىزىلغان بۇ رەسىمگە قاتتىق بېرىلىپ كەتكەچكە، بولۇۋاتقان گەپ - سۆزلەر قۇلىغىغا ئاڭلىنىپ تۇرسىمۇ، مېڭىسىگە كىرمەيتتى.

— بەك ياخشى! — دەۋەتتى چۇبوپ رەسىمدىن كۆزىنى ئېلىپ، ئەمما بۇ سۆزى تولىمۇ ئورۇنسىز ئىدى، چۈنكى بۇنچۇك ئۆزىنىڭ سۆزىنى:

— ... چار تۈزۈمى يىقىتىلدۇ، بۇنىڭغا ئىشەنسەڭلىمۇ بولىدۇ! — دىگەن جۈملە بىلەن ئاياقلاشتۇرۇپ تۇراتتى.

لىستىنىتسكى تاماكا ئورىغاچ زەھەرخەندە بىلەن ھىجىيىپ، بىر بۇنچۇكقا، بىر چۇبوپقا قارايتتى.

— بۇنچۇك! — دەپ چاقىردى قالماقوپ، — سىز تۇرۇپ

تۇرۇڭ لىستىنىتىسكى!..بۇنچۇك ئاڭلاۋاتامسىز؟... خوش، ماقۇل، بۇ ئۇرۇشنى ئىچكى ئۇرۇشقا ئايلىنىدۇ، دەپ پەرەز قىلايلۇق... كېيىن قانداق بولىدۇ؟ خوپ، سىلەر پادىشالىق تۈزۈمنى ئاغدۇرۇڭلار... سىزلەرچە، مەملىكەتنى باشقۇرۇش قانداق بولۇش كېرەك؟ ھاكىمىيەت قانداق بولۇش كېرەك؟

— پرولېتارىيات ھاكىمىيىتى.

— پارلامېنتمۇ، قانداق؟

— بەك يۈزە بولۇپ قالار! — دەپ كۈلۈپ قويدى بۇنچۇك.

— ئۇنداق بولسا زادى قانداق؟

— ئىشچىلار دىكتاتۇرىسى بولۇش كېرەك.

— ھە، شۇنداقمۇ!... ئۇ چاغدا زىيالىلار بىلەن دىخانلارنىڭ رولى قانداق بولىدۇ؟

— دىخانلار بىزگە ئەگىشىدۇ، ئوي - پىكرى بىز بىلەن ئوخشاش بولغان زىيالىلارنىڭ بىر قىسمىمۇ شۇنداق، ئەمما قالغانلىرىنى... قالغانلىرىنى مانا مۇنداق قىلىمىز...، — بۇنچۇك قولىدىكى بىر قەغەزنى شارت - شارت تولغاپ - تولغاپ، قاتتىق ئۇرىدى - دە، چىشىنى ھىجايتىپ : — مانا شۇنداق قىلىمىز! — دېدى.

— بەك ئىگىز پەرۋاز قىلىۋاتىسىز...، — لىستىنىتىسكى مىيىغىدا كۈلدى.

— ئىگىزگە پەرۋاز قىلساق، يەنە قونىمىز، — دەپ سۆزىنى تۈگەتتى بۇنچۇك.

— بالدۇرراق يەرگە پاخال سېلىپ قويۇش كېرەك...

— سىز قانداق بالا - قازا! تۆپەيلىدىن فرونتقا ئىختىيارىي ھالدا كېلىپ قالدىڭىز ۋە ھەتتا ئوفىتسېرلىك ئۇنۋانىغا سازاۋەر بولدىڭىز؟ بۇنى سىزنىڭ كۆزقارىشىڭىز بىلەن قانداق سىغدۇرۇشقا بولار؟ ئاجايىپ ئىش! ئۆزى ئۇرۇشقا قارشى...

www.uyghurkitap.com

ھەي - ھەي..، ئۆزىنىڭ ئاشۇ.. سىنىپى قېرىنداشلىرىنى يوقىتىشقا قارشى — ئەمما شۇنداق تۇرۇقلۇق بىردىنلا... خورۇنجى دەرىجىگە كۆتىرىلگەن!

قالماقوپ ئۆتۈگىنىڭ قونجىغا بىر شاپىلاق ئۇرۇپ، ئەستايىدىللىق بىلەن قاقاقلاپ كۈلدى.

— سىز ئۆزىڭىزنىڭ پىلموتچىلار كوماندىرى بىلەن قانچىلىك نېمىس ئىشچىلىرىنى يوقاتتىڭىز؟ — دەپ سورىدى لىستىنىتىسكى.

بۇنچۇك شىنېلىنىڭ يان يانچۇغىدىن چوڭ بىر يۆگەم قەغەزنى ئالدى - دە، لىستىنىتىسكىگە ئارقىسىنى قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى خېلى ئۇزاققىچە ئاختۇردى، ئاندىن شىرەنىڭ قېشىغا كېلىپ، سارغىيىپ كەتكەن كونا بىر گېزىتنى يېيىپ، تومۇرلىرى كۆپۈپ چىققان كەڭ ئالقىنى بىلەن سىلىقىدى.

— مېنىڭ قانچىلىك نېمىس ئىشچىلىرىنى ئېتىپ ئۆلتۈرگەن - ئۆلتۈرمىگەنلىكىم بۇ... بىر مەسىلە. ئەمدى ئۇرۇش سېپىگە ئۆز ئىختىيارىم بىلەن كەلگەنلىكىمنىڭ سەۋەبى شۇكى، ھامان بىر كۈنى مېنى ئەسكەرلىككە تۇتماي قويمايتتى. بۇ يەرگە كېلىپ، ئاكوپلاردا ھاسىل قىلغان بىلىملىرىم، كەلگۈسىدە... بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئەسقېتىپ قالار دەپ ئويلايمەن. مانا بۇنىڭدا مۇنداق ئېيتىلغان...

شۇنىڭ بىلەن ئۇ، لېنىننىڭ سۆزلىرىنى ئوقۇپ چىقتى:

«ھازىرقى قوشۇننى ئالايلى: بۇ — ئەڭ ياخشى تەشكىلات نەمۇنىلىرىدىن بىرىدۇر. بۇ تەشكىلاتنىڭ ياخشىلىقىنىڭ سەۋەبى پەقەت شۇكى، بۇ تەشكىلات — چاققان تەشكىلاتتۇر، شۇنىڭ بىلەن بىللە مىليون - مىليون كىشىلەرنى بىر ئىرادىگە بويسۇن-

دۇرىدۇ. بۈگۈن بۇ مىليون ـ مىليونلار ئۆز ئۆيلىرىدە، مەملىكەتنىڭ تۆرلۈك چەت ـ ياقىلىرىدا ئولتۇرىدۇ. ئەتە سەپەرۋەرلىك توغرىسىدا بۇيرۇق بولسا — ئۇلار بەلگىلەنگەن پونكىتقا كېلىپ توپلىنىدۇ. بۈگۈن ئۇلار خەندەكلەردە ياتىدۇ، بەزىدە ئايلاپ ياتىدۇ، ئەتە ئۇلار باشقا بىر ئۇسۇل ـ تەرتىپ بىلەن قەتئىي ھۇجۇم قىلىشقا بارىدۇ. بۈگۈن ئۇلار ئوقتىن ۋە شىراپنېلدىن① يوشۇرۇنۇپ، ئاجايىپ مۆجىزىلەرنى كۆرسىتىدۇ. ئەتە ئۇلار ئوچۇق جەڭدە ئاجايىپ مۆجىزىلەرنى كۆرسىتىدۇ. بۈگۈن ئۇلارنىڭ ئالدىنقى ئەترەتلىرى يەر ئاستىغا مىنالار كۆمىدۇ. ئەتە ئۇلار ئۇچقۇچىلارنىڭ كۆرسىتىشى بويىچە يەر ئۈستىدە نەچچە 10 چاقىرىم مۇساپىنى بېسىپ ئۆتىدۇ. بىر ئىرادە بىلەن روھلانغان مىليون ـ مىليون كىشىلەر بىر مەقسەت ئۈچۈن ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان شارائىت ۋە كۈرەش تەلەپلىرىگە قاراپ ئۆز ئالاقە شەكلىنى ۋە ھەركەت شەكلىنى ئۆزگەرتسە، پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان جاي بىلەن پائالىيەت ئۇسۇللىرىنى ئۆزگەرتسە — مانا بۇ تەشكىلات دەپ ئاتىلىدۇ.

ئىشچىلار سىنىپىنىڭ بۇرژۇئازىيىگە قارشى كۈرىشىمۇ خۇددى شۇنداق بولۇشى كېرەك. بۈگۈن ئىنقىلاۋىي ۋەزىيەت مەۋجۇت ئەمەس ئىكەن...»

— «ۋەزىيەت» دىگەن نىمە؟ — دەپ سۆزنى بۆلدى چۇبوپ.

بۇنچۇك، بىرسى ئۇيقۇسىنى بۇزۇۋەتكەندەك بىر قوزغىلىپ قويدى ـ دە، بېرىلگەن سوئالنىڭ تېگىگە يەتمەكچى بولغاندەك، مۇدۇر باسقان پېشانىسىگە باشمالدىقىنىڭ بوغۇنىنى سۈركەشكە باشلىدى.

— «ۋەزىيەت» دىگەن سۆزنىڭ مەنىسى نىمە دەپ سوراۋاتىمەن!

① شىراپنېل — ئىچى ئوق بىلەن تولدۇرۇلغان زەمبىرەك ئوقى.

— بۇ سۆزنى چۈشىنىشىنىڭچۈشىنىمەن، ئەمما لايىغىدا چۈ-
شەندۈرۈپ بېرەلمەيمەن... — بۇيچۇك سادىدا، گۆدەكبالىدەك يايى-
راپ كۈلۈمسىرەپ قويىدى؛ ئۇنىڭ تۇتۇق جىددى چىرايىدا تەبەس-
سۇمنىڭ پەيدا بولۇشى غەلىتە بولۇپ كۆرۈندى: گويا يامغۇردىن
كېيىن خىرە پاقىراپ تۇرغان كۆزگى دالىدا ئاق بوز توشقان بالى-
سى ئويناقشىپ چېپىپ يۈرگەندەك ئىدى، — ۋەزىيەتدىگىنىمىز-
بۇئەھۋال، شارائىت، ھالەت دىگەندەكلا بىر گەپقۇ — مانا شۇ تۈردى-
كى سۆزلەر. مۇشۇ ئېيتقىنىم توغرىمۇ؟

لىستىنىتىسكىچۈشىنىكسىزلا بېشىنى لىڭشىتىپ قويىدى.

— قېنى، ئاخىرىنى ئوقۇ.

«بۈگۈن ئىنقىلاۋىي ۋەزىيەت مەۋجۇت ئەمەس ئىكەن،
ئاما ئىچىدە غۇلغۇلا پەيدا قىلىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئاكتىپلى-
قىنى يۇقۇرى كۆتىرىش ئۈچۈن شارائىت يوق ئىكەن، بۈگۈن
سىنىڭ قولۇڭغا سايلام ۋەرەقىلىرى بېرىلەر ئىكەن — ئۇنى قو-
لۇڭغا ئال؛ تۈرمىدىن قورقۇپ، ئۆز ئورۇنۇڭنى مەھكەم يېپى-
شىۋالىدىغان ئادەملەرنى پارلامېنتتىكىئىسسىققىنە جايلارغا ئول-
تۇرغۇزۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆز دۈشمەنلىرىڭگە زەربە بې-
رىش ئۈچۈن ئۇيۇشۇشنى ئۆگىنىۋال. ئەتە سېنىڭ قولۇڭدىن
سايلام ۋەرەقىسىنىتارتىۋېلىپ، قولۇڭغا قورال ۋە ماشىنا تېخنى-
كىسىنىڭ يېڭى ئىختىراسى ئاساسىدا ئىشلەنگەن تولىمۇ ئاجا-
يىپ تېز ئاتار زەمبىرەكنى بەرسە — مانا شۇ ئەجەل ئۈرۈغىنى
ۋە ۋەيران قىلغۇچى قورالنى ئالغىن، ئۇرۇشتىن قورقىدىغان رو-
ھى زەئىپ يىغلاڭغۇلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سالما؛ دۇنيادا ئىش-
چىلار سىنىپىنى ئازات قىلىش ئۈچۈن ئوت ۋە تۆمۈر بىلەن يو-
قىتىلىشى لازىم بولغان نەرسىلەر تېخى ناھايىتى كۆپ، شۇڭا،

ئەگەر ئامما ئىچىدە غەزەپ ۋە نەپرەت ئوتى كۈچىيىپ بېرىۋاتقان بولسا، ئەگەر ئىنقىلاۋىي ۋەزىيەت مەۋجۇت بولسا، ئۇ چاغدا يېڭى تەشكىلات قۇرۇشقا ۋە شۇنچىلىك پايدىلىق بولغان ئەجەل ئورۇغىنى ۋە ۋەيران قىلغۇچى قوراللارنى ئۆز ھۆكۈمىتىگە ۋە ئۆز بۇرژۇئازىيىگە قارشى ئىشقا سېلىشقا تەييارلان...»

بۇنچۇك تېخى ئوقۇپ تۈگەتمەستىنلا، 5 - بۆلۈمنىڭ ۋاخمىستىرى ئىشىكنى قېقىپ گەمىگە كىرىپ كەلدى.

— جانابى ئالى، پولك ئىشتاۋىدىن چاپارمەن كەلدى، — دېدى ئۇ قالماقوپقا.

قالماقوپ بىلەن چۈبوپ كىيىنىپ گەمىدىن چىقىپ كېتىشتى. مېركولوپ ئىسقىرتىپ، رەسىم سىزىشقا ئولتۇردى. لىستىنىتىسكى بۇرۇتىنى چىمدىپ بىرنىمىنى ئويلاپ ھامان گەمىنىڭ ئىچىدە ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى. كۆپ ئۆتمەي، بۇنچۇكمۇ خوشلىشىپ كېتىپ قالدى. ئۇ، سول قولى بىلەن شىنېلىنىڭ ياقىسىنى، ئوڭ قولى بىلەن ئىككى پېشىنى كۆتىرىۋېلىپ، چىلىق - چىلىق پاتقاق بولۇپ كەتكەن يول بىلەن يۈرۈپ كەتتى. شامال ئېقىمى تارخەندەك يول بويلاپ سوقۇپ تۇراتتى؛ پەلەمپەي شەكلىدىكى يەرلەردە غۇيۇلداپ، ئىسقىرت چالاتتى. بۇنچۇك قاراڭغۇدا نىمىشقىدۇ بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلۈمسىرەپ ماڭاتتى. ئۇ يامغۇردا يەنە ھۆل بولۇپ، قىزىل قېيىننىڭ چىرىگەن ياپراقلىرىنىڭ ھىدىنى پۇراپ، ئۆز گەمىسىگە ئاران يېتىۋالدى. پىلىموتچىلار كوماندىسىنىڭ باشلىغى ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ قارا بۇرۇت، قارا قۇمچاق ئادەم بولۇپ، يۈزىدە ئۇيقۇسىزلىقنىڭ كۆكۈش بەلگىلىرى ئىز قالدۇرغان (ئۇدا 3 قارتا ئوينىغان ئىدى). بۇنچۇك ئىلگىرىدىن

تارتىپ ساقلاپ كېتىۋاتقان سولداتلىق خالتىسىنى ئاختۇرۇپ، ئىشىك ـ نىڭ تۈۋىدە بىر توپ قەغەزنى ئوتتا كۆيدۈردى ـ دە، شالۋۇرىنىڭ يانچۇقىغا 2 قۇتا كونسېرۋا ۋە بىرنەچچە چاڭگال تاپانچا ئوقىنى سېلىپ، تالاغا چىقتى. بىر دەقىقە ئوچۇق قالغان ئىشىكتىن شامال ئۇرۇپ، بايىقى بوسۇغىنىڭ ئالدىدا كۆيدۈرۈلگەن قەغەزنىڭ كۈلىنى ئۇچۇرۇپ كىردى ـ دە، تۇتەپ تۇرغان چىراقنى ئۆچۈرۈپ تاشلىدى.

بۇنچۇك كەتكەندىن كېيىن لىستىنىتىسكى 5 مىنۇتچە ئۇنچىقماي مېڭىپ يۈرۈپ، شىرەنىڭ قېشىغا كەلدى. مېركولوپ بېشىنى بىر تەرەپكە قىشايتىپ رەسىم سىزىۋاتاتتى. ئىنچىكە ئۆچلانغان قېرىنداش تۈتۈنسىمان سايە چۈشۈرۈۋاتاتتى، بۇنچۇكنىڭ كۆلۈمسىرەشكە ئادەتلەنمىگەن، پەقەت زومۇ ـ زولا تەبەسسۇم قىلغان يۈز ـ چىرايى تۆت چاسا ئاق قەغەزدىن قاراپ تۇراتتى.

مېركولوپ رەسىمنى ئۆزىدىن نېرىراق تۇتۇپ:

ــ كۆچلۈك تۈمشۇق، ــ دىدى ـ دە، بېشىنى كۆتىرىپ لىستىنىتىسكىگە قارىدى.

ــ خوش، بۇ قانداق بولغىنى، ــ دەپ سورىدى لىستىنىتىسكى.

ــ كىم بىلىدۇ؟ ــ دەپ جاۋاپ بەردى مېركولوپ سوئالنىڭ تېگىگە يەتكەندەك بولۇپ، ــ ئۇ غەبلىتە يىگىت، ئەمدى چۈشىنىشلىك بولۇۋاتىدۇ، نۇرغۇن جەھەتتىن ئايدىڭلىشىپ قالدى، بۇرۇن ئۇنىڭغا قانداق باھا بېرىشنى بىلمەيتتىم. بىلىمەن، ئۇ كازاكلاردىن، بولۇپمۇ پىلىموتچىلاردىن ناھايىتى ئوبدان پايدىلىنىۋاتىدۇ. بۇنى سەن بايقىدىڭمۇ؟

ــ توغرا، ــ لىستىنىتىسكى مۇجىمەللا جاۋاپ بەردى.

ــ پىلىموتچىلارنىڭ ھەممىسى بولشېۋىك. ئۇلارنى ئۆزىگە

مايىل قىلىشىنىڭ ئىپپىنى تاپقان ـ دە. بۇگۇن ئۇ ئۆزىنىڭ قىياپىتىنى ئاشكارىلىغانلىغىغا ھەيران قالدىم. نىمە ئۈچۈن؟ ئۇ، خۇدابىلەر، ھەممىنى ئەتەي ئېيتتىغۇ دەيمەن! بىزنىڭ ئىچى-مىزدىن ھىچكىم ئاشۇ كۆزقاراشلارغا قوشۇلمايدىغانلىغىنى ئۇ بىلىدۇ، ئەمما نىمىشكىدۇ كۆڭلىدىكىنى ئېچىپ تاشلىدى. ئۇ قىنى قىزىق ئادەملەردىن ئەمەسقۇ. خەتەرلىك ئادەم.

مىركولوپ، بۇنچۇكنىڭ غەلىتە قىلىقلىرى توغرىلىق ئاشۇنداق مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ، رەسمىنى قويۇپ قويدى ـ دە، يېشىنىشكە باش-لىدى. ھۆل بولۇپ كەتكەن پايپىغىنى مەشىنىڭ ئۈستىگە ئېسىپ قويدى، سائىتىنى بۇرىدى، بىر تال تاماكا چېكىپ ياتتى. كۆپ ئۆتمەي ئۇيقۇغا كەتتى. لىستىنىتىسكى بۇندىن چارەك سائەت ئىلگى-رى مىركولوپ ئولتۇرغان ئورۇندۇققا ئولتۇرۇپ، ئىنچىكە ئۈچلانغان قېرىنداشنى ئىشقا سېلىپ رەسىم سىزىلغان قەغەزنىڭ ئارقا تەرى-پىگە كەڭ ـ كەڭ خەت يېزىشقا باشلىدى:

«جانابى ئالىلىرى!

بۇندىن ئىلگىرى سىزگە مەلۇم قىلغان تەخمىن - پەرەز-لىرىم تولۇق ئىسپاتلاندى. خورۇنجى بۇنچۇك بىزنىڭ پولكنىڭ ئوفىتسېرلىرى بىلەن (مەندىن بۆلەك 5 - بۆلۈمنىنىڭ ياساۋۇلى قالماقوپ، يۈزبېشى چۇبوپ، 3 - بۆلۈمنىنىڭ مۇئاۋىن ياساۋۇلى مىركولوپ بار ئىدى) پاراڭلاشقاندا (ئىقرارمەنكى، نىمە مەق-سەت بىلەن ئىكەنلىكىنى مەنمۇ چۈشەنمەيمەن) ئۆزىنىڭ سىياسى مەسلىكىگە مۇۋاپىق ئىجرا قىلىنىۋاتقان ۋەزىپىلەرنى ئوچۇق چۈ-شەندۈرۈپ بەردى، بۇ ئىش، بەلكىم، پارتىيىسىنىڭ تاپشۇرۇغى بويىچە بولغاندۇ. ئۇنىڭ يېنىدا مەنئى قىلىنغان خاراكتىردىكى بىر توپ قەغەز بار ئىكەن، مەسىلەن، ئۇ، ئۆز پارتىيىسىنىڭ

جەنۇەدە چىقىدىغان ئورگان گېزىتى «سوتسىيال - دېموكرات»تىن ئۈزۈندە ئوقۇدى. خورۇنجى بۇنچۇك، شۈبھىسىز، بىزنىڭ پولكتا يەر ئاستى خىزمىتى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ (شۇڭلاشقا ئۇ، بىزنىڭ پولكقا ئۆز ئىختىيارىي بىلەن كىرگەن ئىكەن، دىگەن پەرەز بار)، پىلىموتچىلار ئۇنىڭ تەشۋىقاتىنىڭ بىۋاستە نىشانى بولۇپ قالغان. ئۇلارنى چىرىتىپ بولغان. ئۇنىڭ زىيانلىق تەسىرى پولكنىڭ ئەخلاقىي جەھەتتىكى كەيپىياتىغا بەرھەم بەرمەكتە — جەڭگىۋار ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلاشتىن باش تارتقان ئەھۋاللارمۇ بولدى. بۇ توغرىلىق ئۆز ۋاقتىدا مەن دىۋىزىيە ئىشتاۋىنىڭ مەخسۇس بۆلۈمىنى ۋە باشقا ئورۇنلارنى خەۋەردار قىلغان ئىدىم.

خورۇنجى بۇنچۇك يېقىندا دەم ئېلىشتىن قايتىپ كەلگەن ئىدى (پېتروگرادقا بارغان ئىكەن)، ئۆزى بىلەن بىللە نۇرغۇن يامان كىتاپلارنى ئالغاچ كەلگەن؛ ئۇ هازىر ئۆز ئىشىنى جىددىلىك بىلەن ئەۋج ئالدۇرۇشنىڭ كويىدا بولماقتا.

يۇقۇرىدا بايان قىلىنغانلارنى يەكۇنلەپ، مۇنداق خۇلاسىگە كېلىمەن: ئا) خورۇنجى بۇنچۇكنىڭ جىنايەتكارلىقى ئېنىقلىنىپ بولدى (ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكەن چاغدا ئۈستىدە بار بولغان جانابى ئوفىتسېرلەر مەن بەرگەن مەلۇماتنىڭ راستلىقىغا قەسەم بىلەن گۇۋالىق بېرەلەيدۇ)؛ ب) ئۇنىڭ ئىنقىلاۋىي پائالىيىتىنى چەكلەش ئۈچۈن ئۇنى هازىرلا قاماققا ئېلىپ، ھەربى دالا سوتىغا تاپشۇرۇش زۆرۈر؛ ۋ) پىلىموتچىلار كوماندىسىنى دەرھال بىر باشتىن تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈپ، ئالايىتەن خەتەرلىكلىرىنى تازىلاپ چىقىرىپ، قالغانلىرىنى ئارقا سەپكە ئەۋەتىۋېتىش ياكى ھەرقايسى پولكلارغا تارقىتىۋېتىش كېرەك. ۋەتىنىمىز ۋە پادىشانىڭ مەنپەئەتلىرى يولىدا خىزمەت قىلىشقا بولغان سەمىمى تىرىشچانلىقىمنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. بۇ خەتنىڭ كۆچۈرمە نۇسخىسىنى س. ت. كورپقا

يوللىماقچىمەن.

ياساۋۇل يېۋگېنىي لىستىنىتىسكى
1916 - يىل، 20 - ئۆكتەبىر
No7 هەربى رايون

ئەتىسى ئەتىگەن لىستىنىتىسكى مەلۇماتىنى بىر چاپارمەن ئارقىلىق دىۋىزىيە ئىشتاۋىغا يوللىۋەتتى - دە، ئەتىگەنلىك تاما-غىنى يەپ بولۇپ، گەمىدىن چىقتى. ساسلىقنىڭ ئۈستىدىكى ئاكوپ توپىلىرىدىن هاسىل بولغان تېپىلغاق دۆمبەنىڭ ئارقا تەرىپىدە تۇمان تەۋرىنەتتى، ساڭگىلاپ تۇرغان پارچىلىرى گويا سىم توساقنىڭ تىكەنلىرىگە مىخلاپ قويغاندەك ئېسىلىپ قالغان ئىدى. خەندەكنىڭ تېگى يېرىم سويامچە سۇيۇق لاي بولۇپ كەت-كەن. ئوق ئاتىدىغان تۆشۈكلەردىن جىگەررەڭ ئېرىقچىلار پەيدا بولۇپ، سۇ سىرىلىپ ئاقاتتى. ئۈستىدىكى شىنىلى چىلىق - چىلىق هۆل بولۇپ كەتكەن كازاكلار مىلتىقلىرىنى خەندەكنىڭ تېمىغا يۆلەپ قويۇپ، زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، تاماكا چېكىشىپ، تۆمۈر قالقان ئۈستىدەكورا بىلەن چاي قاينىتىۋاتاتتى.

— لىستىنىتىسكى تۈتۈن چىقىۋاتقان ئوتنى چۆرىدەپ ئول-تۇرغان بىر توپ كازاكلارنىڭ قېشىغا يېتىپ كېلىپ:

قالقان ئۈستىدە ئوت ياقماڭلار دەپ نەچچە قېتىم ئېيت-قان ئىدىمغۇ! نىمىشكە گەپنى چۈشەنمەيسىلەر ئەبلەخلەر؟ — دەپ قەهرى بىلەن ۋاقىرىدى.

2 كازاك خوشياقمىغاندەك ئورنىدىن تۇردى، قالغانلىرى شىنىلىنىڭ ئېتىكىنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ، تاماكا چېكىپ ئولتۇرۇۋەردى.

قۇلىغىنىڭ قورۇق باسقان سالپىچىغىغا كۈمۈش سىرغا

www.uyghurkitap.com

تاقىۋالغان قارا قۇمچاق، ساقاللىق بىر كازاك كورىنىڭ ئاستىغا بىر
سىقىم چىۋىقنى سېلىۋېتىپ:
— قالقان ئىشلەتمەيمۇ خوشال - خورام ئۆتۈۋېرەتتۇق
ئەمما، جانابى ئالى، ئوتنى قانداق كۆيدۈرگىلى بولىدۇ؟ قارىمامسەن،
بۇ يەردىكى سۇنى! بىر غېرىچ كېلىدۇ، — دەپ جاۋاپ بەردى.
— قالقاننى هازىرلا ئېلىۋەت!
— مانا گەپ، بىز بۇ يەردە ئاچ ئولتۇرامدۇق؟ شۇنداق
دەڭ...، — دىدى تەۋەڭ يۈز چوقۇر كازاك هومىيىپ، تەتۈر
قاراپ.
— مەن ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن ... قالقاننى ئېلىپ
تاشلا! — لىستىنتىسكى كورىنىڭ ئاستىدا كۆيۈۋاتقان شاخ ئو-
تۇننى ئۆتۈكىنىڭ ئۇچى بىلەن تېپىپ چېچىۋەتتى.
هېلىقى قۇلىغىدا سىرغىسى بار ساقاللىق كازاك خىجىل
بولۇپ، زەهەرخەندە بىلەن كۈلۈپ، كورىدىكى ئىسسىق سۇنى
تۆكۈۋەتتى - دە، غۇدۇڭشىپ:
— چاينىمۇ ئىچىپ بولدۇق، يىگىتلەر ...، — دىدى.
كازاكلار ئۈنچىقماستىن مۇداپىئە سىزىغىنى بويلاپ كېتىۋات-
قان ياساۋۇلنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قېلىشتى. ساقاللىق كازاكنىڭ
ياشاڭغىرىغان كۆزلىرىدە غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقنايتتى.
— بىزنى خاپا قىلىپ كەتتى، ئىت!
— ئە — تە — ڭ!...، — بىر كازاك مىلتىغىنىڭ تاسمىسىنى
مۈرىسىگە ئېسىۋېتىپ، چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ قويدى.
4 - ۋىزۋوتنىڭ ئۇچاستىكىسىدا لىستىنتىسكىنى مېركولوپ
قوغلاپ يەتتى، ئۇ يېڭى خۇرۇم تۇجۇركىسىنى غىچىرلىتىپ، هاسىراپ
يېتىپ كەلدى، ئاغزىدىن ئاچچىق موخوركا هىدى كېلەتتى. لىستىنت-
تىسكىنى بىر چەتكە چاقىردى - دە، ئۆپكىسىنى باسالماستىن تېز-

تېز سۆزلەپ كەتتى.

— يېڭىلىقنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ ھېلىقى بۇنچۇك بۈگۈن كېچە قېچىپ كېتىپتۇ.

— ... بۇنچۇك؟ نې — مە — ە؟

— قېچىپ كېتىپتۇ، ... ئۇقتۇڭمۇ؟ پىلىموتچىلار كوماندىسىنىڭ باشلىغى ئىگناتىچنىڭ گېپىگە قارىغاندا — ئۇ بۇنچۇك بىلەن بىرگەمىدىغۇ — بىزنىڭ قېشىمىزدىن ئۆز كوماندىسىغا قايتىپ بارمىغان ئىمىش. دېمەك، بىزنىڭ گەمىدىن چىقىپلا تىكىۋەتكەن ئوخشايدۇ،... مانا مۇشۇ گەپ...

لىستنىتسكى كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ، كۆزەينىكىنى ئۇزاققىچە سۈرتتى.

— سەن بىئارام بولغاندەك تۇرىسەنغۇ؟ — دېدى مېركولوپ ئۇنىڭغا تەئەججۇپ بىلەن قاراپ.

— مەنمۇ؟ نېمە دەۋاتىسەن، ئەقلىڭ جايىدىمۇ؟ بۇ ئىشقا نېمىشكە بىئارام بولاتتىم؟ سەن بۇ تۇيۇقسىز خەۋەر بىلەن مېنى گاڭگىرىتىپ قويدۇڭ.

2

ئەتىسى ئەتىگەن بىر ئىشتىن ھودۇقۇپ قالغان ۋاخمىستىر، لىستنىتسكىنىڭ گەمىسىگە كىرىپ كەلدى؛ ئۇ سولىشىپ مۇنۇنى خەۋەر قىلدى:

— جانابى ئالى، بۈگۈن ئەتىگەن كازاكلار ئاكوپتىن مۇنۇ

www.uyghurkitap.com

قەغەزلەرنى تېپىۋېلىپتۇ، بۇ بىر قاملاشمىغانراق ئىش ... مەن مانا مۇشۇ ئىشنى سىزگە خەۋەر قىلغىلى كەلدىم. ئۇنداق قىلمىغاندا بىرەر بالاغا يولۇقۇپ قالىدىغاندەك تۇرىمىز ...

— قانداق قەغەز؟ — دەپ سورىدى لىستىنىتىسكى كارۋاتتىن بېشىنى كۆتىرىپ.

ۋاخمىستىر قولىدىكى مىجىقلانغان ۋەرەقىلەرنى بەردى. چارەك تاختا ئەرزان قەغەزگە ماشىنكىدا كۆپەيتىپ بېسىلغان سۆزلەر ماجاندەك ئېنىقلا كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

لىستىنىتىسكى دېمىنى ئالماستىنلا بىر يولى ئوقۇپ چىقتى:

پۈتۈن دۇنيا پۇرولېتارلىرى، بىرلىشىڭلار!

سولدات يولداشلار!

لەنىتى ئۇرۇش 2 يىلغا سوزۇلۇپ كېلىۋاتىدۇ. سىلەر ئۆزەڭلارغا ھېچقانداق ئالاقىسى بولمىغان مەنپەئەتلەرنى قوغداپ، خەندەكلەردە 2 يىل ئازاپ چەكتىڭلار. بارلىق مىللەتلەر ئىشچى - دېھقانلىرىنىڭ قېنى 2 يىلدىن بۇيان تۆكۈلمەكتە. نەچچە يۈز مىڭلىغان ئادەم ئۆلدى ۋە مېيىپ بولدى، نەچچە يۈز مىڭلىغان جان يېتىم - يېسىر بولۇپ قالدى — مانا بۇ ئاشۇ قىرغىنچىلىقنىڭ نەتىجىسى. سىلەر نىمە ئۈچۈن سوقۇشۇۋاتىسىلەر؟ كىملەرنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداۋاتىسىلەر؟ چار ھۆكۈمىتى يېڭى يەرلەرنى بېسىۋېلىش ئۈچۈن، بۇ يەرلەرنىڭ ئاھالىسىنى خۇددى قۇللۇقتا چۆشكەن پولشا ۋە باشقا مىللەتلەر خەلقى قانداق ئېزىلىۋاتقان بولسا شۇنداق ئېزىش ئۈچۈن مىليونلىغان سولداتلارنى ئوتنىڭ ئىچىگە ھەيدىمەكتە. جاھان سانائەتچىلىرى ئۆز فابرىكا ۋە زاۋۇتلىرىنىڭ مەھسۇلاتلىرىنى قولدىن ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بازار تالاشماقتا، پايدا تالاشماقتا، — بازار ۋە پايدا بۆلۈشۈۋېلىش قوراللىق كۈچ بىلەن ئېلىپ بېرىلماقتا،

سىلەر، قارا تۈرك نادان كىشىلەر ئۇلارنىڭ مەنپەئەتى يولىدا كۈرەش قىلىپ، ئەجەلگە قاراپ كېتىۋاتىسىلەر، دەل ئۆزەڭلارغا ئوخشاش ئەمگەكچىلەرنى ئۆلتۈرۈۋاتىسىلەر.

قېرىنداشلارنىڭ قېنى يېتەرلىك دەرىجىدە تۆكۈلدى! ھۇشۇڭلارنى تېپىڭلار، مېھنەتكەشلەر! سىلەرنىڭ دۈشمىنىڭلار ئاۋستىرىيە، نېمىس سولداتلىرى ئەمەس، بۇلارمۇ سىلەرگە ئوخشاش ئالدانغان، سىلەرنىڭ دۈشمىنىڭلار — ئۆز پادىشاھىڭلار، ئۆز ئېلىڭلاردىكى زاۋۇت - كارخانا ئىگىلىرى ۋە پومېشچىكلار. ئەمدى سىلەر مىلتىقلىرىڭلارنى مانا شۇلارغا قارىتىڭلار. نېمىس ۋە ئاۋستىرىيە سولداتلىرى بىلەن ئاكا - ئۇكا بولۇڭلار. سىلەرنى يىرتقۇچ ھايۋاندەك بىر بىرىڭلاردىن ئايرىپ تۇرغان سىم توساقلار ئۈستىدىن بىر بىرىڭلارغا قول ئۇزىتىڭلار، سىلەر ھەممىڭلار — ئەمگەكداش بۇرادەرسىلەر، قولۇڭلاردا ئەمگەكتىن پەيدا بولغان قاپارتما - قاداقلار تېخى پۈتكەن يوق، سىلەر بۆلۈشۈۋالىدىغان ھېچنېمە يوق. يوقالسۇن ھاكىم مۇتلەقلىق تۈزۈم! يوقالسۇن جاھانگىرلىك ئۇرۇشى! ياشىسۇن پۈتۈن دۇنيادىكى ئەمگەكچىلەرنىڭ بۇزۇلماس بىرلىكى!

ئاخىرقى قۇرلارنى لىستىنتىنسكى ھاسىراپ ئوقۇدى. «مۇشۇ ئىش ئىكەن - دە، باشلىنىپ قېلىپتۇ!» دەپ ئويلىدى ئۇ. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئۆچمەنلىك قاپلىۋالغان ئىدى، بىر ئىشنىڭ يېتىپ كېلىشىنى ئالدىن سېزىپ، يۈرىكى سىقىلىپ تۇراتتى. لىستىنتىنسكى پولك كوماندىرىغا تېلېفون بېرىپ، بولغان ئەھۋالنى خەۋەر قىلدى.

— ئەمدى نېمە قىلىمىز، نېمىنى بۇيرۇيسىز، جانابى ئالىيلىرى؟ — دەپ سورىدى گېپىنىڭ ئاخىرىدا.

ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون پاشىدەك غىڭشىپ، گېنېرالنىڭ سۆزى تۇرۇپكىدىن گۇدۇڭلاپ ئاڭلاندى:

— هازىرلا ۋاخمىستىر بىلەن ۋىزۋوت ئوفىتسېرلىرنى ئىشقا سېلىپ، تىنچىتىش ئېلىپ بېرىلىڭ، ھەممە بىر بىرلەپ تەكشۈرۈلسۇن. ئوفىتسېرلەرنىڭ ئۆزىمۇ قالدۇرۇپ قويۇلمىسۇن. پولكنى قاچان ئال- ماشتۇرۇش نىيىتىدە ئىكەنلىگىنى بۈگۈن دىۋىزىيە ئىشتاۋىدىن سو- راپ كۆرىمەن. ئۇلارنى ئالدىرىتىمەن. تىنىتىش ۋاقتىدا بىرەر نەرسە ئاشكارا بولسا دەرھاللا ماڭا خەۋەر قىلىڭ.

— مېنىڭ پەرىزىمچە بۇ پىلىموتچىلارنىڭ ئىشى.

— شۇنداقمۇ؟ مەن ھازىرلا ئىگناتىچقا ئۆز كازاكلىرىڭىز ئۈستىدە ئاختۇرۇش ئېلىپ بېرىڭ دەپ بۇيرۇق قىلىمەن، خوش ئامان بولۇڭ.

لىستنىتسكى ۋىزۋوت ئوفىتسېرلىرنى ئۆز كەمىسىگە يىغىپ پولك كوماندىرىنىڭ بۇيرۇغىنى يەتكۈزدى.

— بۇ نېمە دىگەن رەسۋاچىلىق! — مېركولوپنىڭ غەزىۋى ئۆرلىدى، — ئەمدى بىز بىر بىرىمىزنىڭ ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئې- لىپ بارامدىكەنمىز؟

— ئاۋال سىزدىن باشلانسۇن، لىستنىتسكى! — دەپ تووۋ- لىدى بۇرۇتى خەت تارتمىغان ياش يۈز بېشى رازدورتسېپ.

— كېلىڭلار، چەك تاشلايمىز.

— ئېلىپبە تەرتىۋى بويىچە بولسۇن.

— جاناپلار، چاخچاقنى بىر تەرەپكە يىغىشتۇرۇپ قويايلى، — دەپ گەپنى بۆلدى لىستنىتسكى جىددىلىك بىلەن، — بىزنىڭ ئاق- ساقلىمىز، ئەلۋەتتە، بەكمۇ ئاشۇرۇۋەتتى: پولكىمىزدىكى ئوفىتسېرلەر

تىسىزارنىڭ خوتۇنىغا ئوخشاش① بولۇپ قالدى. پەقەت بىرلا ئا-
دەم ئىدى ــ ئۇ بولسىمۇ خورۇنجى بۇنچۇك، ئەمما ئۇمۇ قېچىپ
كەتكەن، ئەمدى بىز كازاكلارنى بىر بىرلەپ سىپىلاپ تەكشۈرۈپ
چىقىشىمىز كېرەك، ۋاخمىستىرنى چاقىرىڭلار.

ۋاخمىستىر كەلدى ــ بۇ 3 - دەرىجىلىك گېئورگى
گرېست ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلانغان يېشى چوڭىيىپ قالغان بىر
كازاك ئىدى. ئۇ، يۆتىلىپ قويۇپ، ئوفىتسېرلەرگە قاراپ چىقتى.

ــ سېنىڭ بۆلۈنمەڭدە گۇمانلىق دەپ قارالغانلار كىم؟ سې-
نىڭچە، بۇ تەشۋىق ۋەرەقىلىرىنى كىم تاشلىغان بولۇشى مۇمكىن؟ ــ
دېدى لىستنىتسكى ئۇنىڭغا.

ــ ئۇنداقلار يوق، جانابى ئالى، ــ دەپ ئىشەنچلىك بىلەن
جاۋاپ بەردى ۋاخمىستىر.

ــ ئەمما چاقىرىقنامە بىزنىڭ بۆلۈنمىمىز تۇرغان ئوچاستى-
كىدىن تېپىلدىغۇ؟ خەندەكلەرگە يات كىشى كەلگەنمىدى؟

ــ ھېچقانداق يات كىشى كەلگەن ئەمەس، باشقا بۆلۈنمە-
لەردىن كىشى كەلمىگەن ئىدى.

ــ بېرىپ ھەممىنى قاتارىسىغا تەكشۈرۈپ چىقايلى.

تىنتىش باشلاندى. كازاكلارنىڭ چىرايلىرىدا ھەر خىل تۇي-
غۇنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلدى: بەزىسى نىمە ئىش ئىكەنلىكىنى چۈ-
شەنمەستىن قاپىغىنى تۈرۈشتى، بەزىسى كازاكلارنىڭ ئەسكى - تۈسكى
تۈگۈنچەكلىرىنى ئاختۇرۇۋاتقان ئوفىتسېرلەرگە ۋەھىمە بىلەن قا-

① يۇلىي تىسىزار ئۆز خوتۇنىنىڭ خۇلقى توغرىسىدا بەزىلەرنىڭ ئۇنىڭغا
ئېيتقان گۇمانلىرىغا ئۇ: «تىسىزارنىڭ خوتۇنى ھەر قانداق گۇماندىن
ئۈستۈن تۇرىدۇ» دەپ جاۋاپ بەرگەن ئىمىش. بۇ سۆزلەر تەمسىلگە ئاي-
لىنىپ كەتكەن. لىستنىتسكى مانا شۇ جاۋاپنى كۆزدە تۇتىدۇ.

يۇلىي تىسىزار ــ مىلادىدىن بۇرۇن 144 — 120 - يىللاردا رىمنىڭ
ھۆكۈمدارى بولغان.

راشتى، يەنە بەزىلىرى كۆلۈپ تۇرۇشتى. ياشقىنە بىر ئۇرەدىنىڭ راز-ۋىتچىك سورىدى:

— ئېيتساڭلارچۇ، نىمىنى ئىزلەۋاتىسىلەر؟ ئەگەر ئوغرىلانغان نەرسە بولسا، بەلكىم، بىرسى كۆرگەن بولاتتى.

تىنتىش ھىچقانداق نەتىجە بەرمىدى. پەقەت بىرىنچى ۋىز-ۋوتتىكى بىر كازاكنىڭ شىنېلىنىڭ يانچۇغىدىن چاقىرىقنامىنىڭ پۇرلىشىپ كەتكەن بىر ۋارىغى تېپىلدى.

مېركولوپكۈلكىلىك بىر ئەيمىنىش بىلەن قەغەزنى تاشلىۋېتىپ:

— ئوقۇدۇڭمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— تاماكا چېكىش ئۈچۈن يەردىن ئالغان ئىدىم، — كازاك بېشىنى كۆتەرمەستىن كۈلۈپ قويدى.

— نىمىشكە كۈلىسەن؟ — لىستىنىتىسكى قىپ-قىزىل قى-زىرىپ كازاكنىڭ قېشىغا كېلىپ قەھرى بىلەن ۋاقىرىدى؛ ئاچچى-غىدىن ئالتۇنسىمان قىسقا كىرپىكلىرى كۆزەينىكىنىڭ ئاستىدىن پىرىلداپ كەتتى.

كازاكنىڭ چىرايى بىردىنلا جىددى تۇس ئالدى - دە، كۈل-كىسى شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەندەك يوقىلىپ كەتتى.

— ئەپۇ قىلىڭ، جانابى ئالى! مەن ساۋاتسىزدەكلا بىر ئا-دەم، ھەرپلەرنى ئاران تونۇيمەن. مەن بۇنى تاماكا ئوراشقا قەغەز بولمىغانلىقتىن ئالغان ئىدىم، تاماكام بار ئىدى، شۇڭا قەغەز تېپى-لىپ قالدى، دەپ بۇنى يەردىن ئالغان ئىدىم.

كازاك خاپا بولۇپ قاتتىق ئاۋاز بىلەن سۆزلىدى، ئۇنىڭ ئاھاڭىدا غەزەپلەنگەنلىكى سېزىلىپ تۇراتتى.

لىستىنىتىسكى يەرگە بىرنى تۈكۈرۈپ، كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئوفىتسىرلەر ئەگىشىپ ماڭدى.

بىر كۈن ئۆتكەندىن كېيىن پولكنى ئالدىنقى سەپتىن يۆتكەپ، چاقىرىمچە ئارقا سەپكە ئېلىپ كەتتى. پىلموتچىلار 10

كوماندىسىدىن 2 ئادەم قولغا ئېلىنىپ، ھەربى دالا سوتىغا تاپشۇرۇپ بېرىلدى، قالغانلارنىڭ بىر قىسمى زاپاس پولكلارغا ئەۋەتىلدى، بىر قىسمى 2 ـ كازاك دىۋىزىيىسىنىڭ پولكلىرىغا تارقىتىۋېتىلدى. بىر نەچچە كۈنلۈك دەم ئېلىشتىن كېيىن پولك ئۆزىنى بىر قەدەر تەرتىپكە سالدى. كازاكلار يۇيۇنۇپ ـ تاراندى، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى يۆتكىدى، ساقال ـ بۇرۇتلىرىنى ئاكوپىدىكىدەك ئەمەس، پاكىز قىردى، ئاكوپلاردىكى چاغدا كۆپىنچە ئىككى يۈزىگە ئۈنگەن تۈكتىن ئاددى، ئەمما جانىنى ئازاپلايدىغان ئۇسۇل بىلەن قۇتۇلاتتى: ساقال ـ بۇرۇتىغا سەرەڭگە بىلەن ئوت قويۇشاتتى؛ ئوت تۈكنى يالاپ، تېرىگە ئۆتكەندە سۇ بىلەن ھۆللەنگەن لۆڭگىنى يۈزىگە بېسىپ، ئوتنى ئۆچۈرەتتى. بۇ ئۇسۇل «چوشقا سويۇش» ئۇسۇلى دەپ ئاتىلاتتى.

ۋىزۋوتنىڭ قايسى ساتراچى بولمىسۇن چاچ ئالدۇرۇشقا كەلگەنلەردىن:

— ساقىلىڭنى چوشقىچە ئۇسۇل بىلەن قىرىپ قويايمۇ ياكى باشقىچىمۇ؟ — دەپ سوراپ قوياتتى.

پولك دەم ئالدى. كازاكلار سىرتقى كۆرۈنۈشتە چىرايلىق كېيىنىپ، كۆڭلى شات بولۇپ قېلىشتى، ئەمما لىستىنىتسكى بىلەن باشقا ھەممە ئوفىتسېرلەر بۇنداق شاتلىقنىڭ خۇددى نويابىر ئېيىدىكى بۈگۈنى بار، ئەتىسى يوق ئۇچۇق كۈندەك نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلىشەتتى. ئالدىنقى سەپكە بېرىش توغرىسىدىكى گەپ ئېغىزىدىن چىقار ـ چىقماستىنلا ھەممىنىڭ چىرايى ئۆزگىرىپ، قاپاقلىرى ساڭگىلاپ، يۈزىنى نارازىلىق، مەيۈسلۈك، ئۆچمەنلىك قاپلىۋالاتتى. ھەددىدىن تاشقىرى ھارغىنلىق، روھىي تۇراقسىزلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىراتتى. ئادەم بۇنداق تۇراقسىز ھالەتتە بىرەر مەقسەتكە تەلپۈنىدىغان بولسا، ئاقىۋىتى قورقۇنچلۇق بولىدىغانلىقىنى لىستىنىتسكى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ياخشى بىلەتتى.

1915 - يىلى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىر روتا پىيادە ئەسكەر ئۇدا 5 قېتىم ھۇجۇمغا ئۆتۈپ، مىسلى كۆرۈلمىگەن چىقىم تارتقان تۇرۇقلۇق، يۇقۇرىدىن ئۇستى - ئۇستىگە: « يەنە ھۇجۇمغا ئۆتسۇن» دىگەن بۇيرۇق ئېلىنغان ئىدى. روتىنىڭ قالدۇق ئادەملىرى ئۆزلۈگىدىن ئۇچاستىكىسىنى تاشلاپ، ئارقا سەپكە قاراپ چېكىنگەن ئىدى. لىستىنتىسكى ئۇلارنىڭ چېكىنىشىنى توختىتىش توغرىلىق بۇيرۇق ئالغاندىن كېيىن دەرھال بىر بۆلۈنمە كازاكلار بىلەن ئۇلارنى ئورۇۋېلىپ، روتىنىڭ چېكىنىشىنى توختاتاماقچى بولغاندا، چېكىنىۋاتقان پىيادە ئەسكەرلەر كازاكلارغا قارىتىپ ئوق چىقىرىشقا باشلىغان ئىدى. ئۇ يەنە شۇنىمۇ كۆرگەن ئىدىكى، ئاشۇ پىيادىلەر روتىسىدىن 60قا يېقىن ئادەم قالغان بولسىمۇ، بۇ ئادەملەر جان - جەھلى بىلەن ماتانەت كۆرسىتىپ كازاكلارغا قارشىلىق كۆرسەتكەن ئىدى. كازاكلار قىلىچ بىلەن چېپىپ ئۆلتۈرۈۋاتسىمۇ، ئۇلار نەدە ئۆلسەك ئوخشاش بىر ئۆلۈم دىگەن قارارغا كېلىپ، ھالاكەتكە، قىرغىنغا كۆكرەك كېرىپ بارغان ئىدى.

لىستىنتىسكىنىڭ كاللىسىدا دەھشەتلىك خاتىرە بولۇپ قالغان بۇ ۋەقە ئۇنىڭ ئېسىگە چۈشتى - دە، ھاياجان بىلەن كازاكلارنىڭ چىرايلىرىغا يېقىنداشتىن تىكىلىپ قاراپ: «بۇلارمۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئاشۇنداق ئارقىغا بۇرۇلۇپ كېتىشەرسە، ئۇلارنىڭ ھەركىتىنى ئۆلۈمدىن باشقا ھېچنىمە توختىتالمايدىغان ئەھۋال بولۇپ قالارمۇ؟» دەپ ئويلاپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر قىسىم ئادەملەرنىڭ ھارغىن، غەزەپلەنگەن قاراشلىرىغا دۇچ كەلگەندە «بىز بىلەن توقۇنۇشىدۇ!» دەپ ھالاللىق بىلەن خۇلاسە چىقاردى.

كازاكلار ئۆتكەن يىللارغا قارىغاندا، تۈپتىن ئۆزگىرىپ

كەتتى. ھەتتا ناخشىلىرىمۇ ئۆزگەرگەن ئىدى، بۇ ناخشىلار — ئۇرۇشتا مەيدانغا كەلگەن، يېڭى، قايغۇلۇق، يېقىمسىز ناخشىلار ئىدى. لىستىنتىنسكى بۆلۈنمە ئورۇنلاشقان كەڭ زاۋۇت ئامبىرىنىڭ يېنىدىن كەچقۇرۇنلىرى ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ مۇڭلۇق، سۆزلىرى ئىنتايىن قايغۇلۇق بىر قوشاقنى كۆپ قېتىم ئاڭلىغان ئىدى. ئۇنى ھەمىشەم 3 ـ 4 ئاۋاز جۆر بولۇپ كۈيلەيتتى. يوغان ـ باس ئاۋازلارنى كۈچ بىلەن جاراڭلاپ چىققان روشەن ئىنچىكە بىر ئاۋاز بېسىپ كېتەتتى.

ئەزىز يۇرتۇم، جان يۇرتۇم،
ئەمدى سېنى كۆرەلمەيمەن.
باغدا بۇلبۇل سايرىسا،
ئۇنى مەن ئىشىتەلمەيمەن.
جېنىم ئانا، مەندىن سەن،
قايغۇرمىغىن، سەۋر قىل.
قەدىردانىم، بۇ جەڭدە،
ھەممە ئۆلمەس، بۇنى بىل.

لىستىنتىنسكى مېڭىشتىن توختاپ قۇلاق سالاتتى ـ دە، ناخشىنىڭ ساددا مۇڭى ئۆزىگە سېھىرلىك بىلەن تەسىر قىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتى. تېز ـ تېز سوقۇۋاتقان يۈرەكنىڭ قاتتىق تارتىلغان تارى پەسرەك چىققان ياردەمچى ئاۋازنىڭ چىرىتىشى بىلەن تىترەپ كېتەتتى. لىستىنتىنسكى لاپاسقا يېقىنراق بىر يەردە تۇرۇپ، كۆز ئاخشىمىنىڭ غۇۋا قاراڭغۇسىغا تىكىلەتتى ـ دە، كۆزلىرى ياشتىن نەملىشەتتى، ئىككى قاپىغى ئۆتكۈر ھەم يېقىملىق قىچىشىۋاتقانلىقىنى سېزەتتى.

كەڭ دالىدىن بارىمەن،
يۈرىكىمدە ھىس ـ تۇيغۇ.
يۈرەك ئېيتار: ياش يىگىت،
ئۆيگە قايتالماس مەڭگۈ.

باس ئاۋازلار ناخشىنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرىنى تۈگەتمەي تۇرۇپلا، ياردەمچى ئاۋاز ئۇلارنى بېسىپ چۈشەتتى ـ دە، تاۋۇشلار، ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ئاق تۆش ياۋا ئۆدەكنىڭ قانىتىدەك ۋىشىلداپ ئۆز ئارقىسىدىن ئالدىراش چاقىراتتى، ئاندىن مۇنۇلار ئېيتىلاتتى:

قوغۇشۇن ئوق ۋىژىلداپ،
كۆكسۈمدىن نىشان ئالدى.
ئات بويىنغا يىقىلدىم،
يايلى قانغا بويالدى.

دەم ئېلىشتا تۇرغان مەزگىلدە لىستنىتسكى قەدىمقى كازاك ناخشىلىرىنىڭ كىشىنى ئۆزىگە تارتىدىغان، روھلاندۇرىدىغان سۆزلىرىنى پەقەت بىرقېتىملا ئاڭلىدى. ئۇ ئادەتتىكى كەچكى ئايلىنىشنى تۈگىتىپ، لاپاسنىڭ ئالدى بىلەن ماڭغان ئىدى. ئۇنىڭ قۇلىغىغا چالامەس ئادەملەرنىڭ ئاۋازى ۋە قاقاقلىغان كۈلكىلەر ئاڭلاندى. ئاشلىق لىستنىتسكى نىزۋىسكۇ دىگەن يېزا بازىرىغا ئوزۇق ـ تۈلۈك ئېلىشقا بارغان ھەربى لاۋازىمەتچىنىڭ ئۇ يەردىن شەخسلەر ياسىغان ھاراق ئالغاچ كېلىپ كازاكلارنى مېھمان قىلغانلىغىنى پەملىدى. ئاشلىق ھارىغى بىلەن قىزىۋالغان كازاكلار بىر نەرسە توغرىلىق تالاش ـ تارتىش قىلىپ كۈلۈشەتتى. لىستنىتسكى سەيلىدىن قايتىپ

كېلىۋېتىپ يىراقتىنلا ئاخشىنىڭ قۈدرەتلىك ياڭراشلىرىغا ۋە غە-
لىتە قۇلاقنى تەشكۇدەك كۆچلۈك، ئەمما يېقىملىق ئۇسقىرتقا قۇلاق
سالدى:

ئۇرۇش كۆرمىسە ئادەم،
قورقۇنچتىن كۆڭلى توق.
بىز كۇندۇزى ھۆل بولساق،
تۈندە تىترەپ ئۇيقۇ يوق.

«فس، يۇ - يۇ - يۇ - يۇ - يۇ - يۇ! فد - يۇ - يۇ - يۇ -
يۇ - يۇ - يۇ! فد - يۇ - يۇ - يۇ!» دىگەن ئۇسقىرت ئۇنى تولغۇ-
نۇپ، نەيدەك تىترەپ چىقاتتى - دە، ئۇنى كەم دىگەندە 30 كى-
شىنىڭ ئاۋازى بېسىپ كېتەتتى:

كەڭ دالىدا قورقۇش، غەم،
ھەر كۈن، ھەر سائەت، ھەردەم.

ياشلارنىڭ بىرسى بولسا كېرەك، بىر شوخ توپىلاڭچى قۇلاق-
نى پاك قىلغۇدەك قىسقا - قىسقا ئۇسقىرتىپ، پولنى تاقىلدىتىپ،
زوكزىيىپ ئۇسۇلغا چۈشكەن ئىدى. ئۇنىڭ پاشىنىسىدىن چىققان
ئاۋازنى مۇنۇ ناخشا بېسىپ چۈشتى:

قارا دېڭىز ھۆكىرەر،
كىملەردە ئوت كۆيەر.
ئۆچۈرىمىز ئوتلارنى،
غەرق قىلىمىز تۈركلەرنى.
باركاللا كازاكلارغا!

www.uyghurkitap.com

لىستىنىتىسكى ئىختىيارسىز كۆلۈمسىرەپ، ناخشا ئاۋازىنىڭ ۋەزنىگە قەدىمىنى ماسلاشتۇرۇشقا تىرىشىپ، ئاستا مېڭىپ كېلەتتى. «بەلكىم، پىيادە قىسىملاردا ئۆيگە قايتىش خاھىشى مۇنچىلىك كۈچلۈك ھېس قىلىنمىسا كېرەك، — دەپ ئويلايتتى ئۇ. ئەمما ئەقىل-ئىدرىكى بۇ پىكىرگە سوغاققىنە ئېتىراز بىلدۈرەتتى: — پىيادە قىسىملاردا ئادەملەر باشقىچىمۇ؟ شۈبھىسىزكى، كازاكلار ئاكوپلاردا ئىلاجىسىزلىقتىن ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى ئېنىق بىلدۈرمەكتە — ئۇلار ھەزمەت تۈرى بويىچە دائىمى ھەركەتكە كۆنۈپ قالغان. ئەمما بۇ يەردە 2 يىل جەريانىدا بېكىنىپ ئولتۇرۇشقا ياكى ھۇجۇمغا ئۆتىمەن دىگەن بىھۇدە خىيال بىلەن يەردەسسەپ كۈن ئۆتكۈزۈشكە توغرا كېلىۋاتىدۇ. ئارمىيە ھەر قاچانقىدىن ئاجىز. كۈچلۈك قول كېرەك، زور مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش، ئالغا ئىلگىرىلەش لازىم — مانا شۇنداق قىلغاندىلا جۇشقۇنلۇق مەيدانغا كېلەتتى. ئۇزۇنغا سوزۇلغان ئۇرۇشلار بولغان دەۋرلەردە ئەڭ تۇراقلىق، تەرتىپلىك قوشۇنلارنىمۇ روھىي جەھەتتىن تەۋرىنىش يۈز بەرگەنلىكى توغرىسىدىكى مىساللار تارىختا كۆپ كۆرۈلگەن. سۇۋوروۋنىڭ ئۆزىمۇ بۇنداق ئەھۋاللى باشتىن كەچۈرگەن... ئەمما كازاكلار بەرداشلىق بېرەلەيدۇ. قېچىش ئىشلىرى كۆرۈلگەن تەقدىردىمۇ ھەممىدىن كېيىن كېتىدۇ. ھەر ھالدا بۇ — جەڭگىۋار ئەنئەنىگە ئىگە، ئالاھىدە كىچىك بىر مىللەت، ھەرگىزمۇ فابرىكا ئىچىدىكى ياكى دېخانلار ئارىسىدىكى قېلىندى - سوقۇندىلار ئەمەس».

گويا ئۇنى بۇ پىكىردىن قايتۇرماقچى بولغاندەك، لاپاسنىڭ ئىچىدە بىرسى «كالىنۇشكا» كۈيىنى چۈرۈك، چىر - چىر ئاۋاز بىلەن سوزۇپ ئېيتىشقا باشلىدى. كۆپلىگەن ئاۋاز ئۇنىڭغا جۈر بولدى. لىستىنىتىسكى بۇ يەردىن كېتىۋېتىپ، ناخشىغا سىڭىپ كەتكەن ھامان شۇ قايغۇ - ھەسرەتنى ئاڭلايتتى:

تائەت قىلار ئوفتسىر،
بىر ياش كازاك يالۋۇرار:
ھەي، نەۋجۇۋان ئوفتسېر،
قويۇپ بەرگىن ئۆيۈمگە،
قويۇپ بەرگىن ئۆيۈمگە.
كېتەي ئاتام قېشىغا،
تۇققان ئانام قېشىغا،
تۇققان ئانام قېشىغا،
سۆيگەن جۆرام قېشىغا.

× ×

بۇنچۇك فۇرونتتىن قېچىپ، 3 كۈن ئۆتكەندىن كېيىن كەچقۇرۇن فۇرونتقا يېقىن بەلۋاققا جايلاشقان چوڭ بىر سودا بازىرىغا كىرىپ كەلدى. ئۆيلەرگە چىراق يېقىلغان ۋاقىت ئىدى. ئۇششۇق سوغاقتا توختام سۇلارنىڭ ئۇستىنى يۇققا بىر قەۋەت مۇز تۇتقانلىقتىن، ئاندا ـ ساندا يولۇچىلارنىڭ قەدەم تاۋۇشلىرى يىراقتىنلا ئاڭلىناتتى. بۇنچۇك قولىغىنى دىڭ تۇتۇپ، چىراق يېقىلغان كوچىلاردىن چەتلەپ ئۆتۈپ، ئادەمسىز تار كوچىلارنى ئارىلاپ ماڭدى. ئۇ بازارغا كىرىدىغان ئېغىزدا پاتىرونغا ئۇچراپ قېلىشقا تاس قالغاندىن كېيىن بىرلاپاسنىڭ ئىچىدە شالىنىڭ توپىنىغا كۆمۈلۈپ بىر كۈن ياتتى، شىنېلى راسا بۇلغانغان ئىدى، ئۇ يانچۇغىدىن ئوڭ قولىنى چىقارماي، تاختاي تاملارغا سۈۋۈشۈپ، بۆرە يۈرۈشدە ناھايىتى تېز ماڭدى.

بازار ئىچىدە كورپۇس بازىسى جايلاشقان بولۇپ، مەلۇم قىسىملار تۇراتتى، پاتىرونغا ئۇچراپ قېلىش خەۋپى بار ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنچۇكنىڭ تۈك باسقان قولى شىنېلىنىڭ يانچۇغى-

www.uyghurkitap.com

دىكى ناگاننىڭ بەلدەم - بەلدەم سىپىدىن ئاجرىماي، ئۇنى ئوتتەك ئىسسىتىۋېتكەن ئىدى.

بۇنچۇك بازارنىڭ ئۇدۇلىدىكى ياقا بىر جايدا ئۇزاققىچە تار كوچىلارنى ئارىلاپ، دەرۋازىلارغا كۆز تىكىپ، قايسى ئۆي كەمبەغەلنىڭ ئۆيى ئىكەن، دەپ سىنچىلاپ قاراپ يۈردى. 20 مىنۇتتىن كېيىن بۇلۇڭدىكى كۆرۈمسىز كىچىككىنە بىر ئۆينىڭ قېشىغا كەلدى - دە، دەرىزە قاپقىسىنىڭ يوچۇقىدىن قاراپ، كۈلۈمسىرەپ قويدى ۋە شۇ ئانلا كىچىككىنە ھويلا ئىشىكىدىن دادىل قەدەم بىلەن كىردى. ئىچكىرىكى ئىشىكنى قاققان ئىدى، بېشىغا رومال ئورىغان ياشانغان بىر ئايال ئىشىكنى ئاچتى.

— بورىس ئىۋانوۋىچ سىزلەرنىڭ قورادا تۇرامدۇ؟ — دەپ سورىدى بۇنچۇك.

— ھەئە، كىرىڭ، مەرھەمەت.

بۇنچۇك ئايالنىڭ يېنى بىلەن قىستىلىپ ئىشىكتىن كىردى. ئارقا تەرەپتىن ئىلگەكنىڭ جاراڭلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. كىچىككىنە جىن چىراق بىلەن يورۇتۇلغان پاكار ئۆيدە شىرەنىڭ يېنىدا ھەربى كىيىم كىيگەن چوڭ ياشلىق بىر ئادەم ئولتۇراتتى. ئۇ كۆزىنى سەل قىسىپ قارىدى - دە، چاچراپ ئورنىدىن تۇردى، خوشاللىقىنى ئاران بېسىپ، بۇنچۇكقا قول ئۇزاتتى.

— قەيەردىن كېلىشىڭ؟

— فرونتتىن.

— شۇنداقمۇ؟

— كۆرۈپ تۇرۇپسەنغۇ... — بۇنچۇك كۈلۈمسىرەپ قويدى - دە، ھەربىچە كىيىنگەن ئادەمنىڭ سولداتچە كەمىرىگە بارمىقىنىڭ ئۇچىنى تەككۈزۈپ تۇرۇپ، — ئايرىم ئۆي بارمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— بار، بار، مۇنۇ تەرەپكە يۈر.

ئۇ بۇنچۇكنى يەنىمۇ كىچىكىرەك بىر ئۆيگە ئېلىپ كىردى؛ چىراق ياقماستىنلا ئۇنى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزدى - دە، ياندىكى ئۆينىڭ ئىشىكىنى يېپىپ، دەرىزىنىڭ پەردىسىنى چۈشۈردى:

— پۇتۇنلەي قايتىپ كەلدىڭمۇ؟

— پۇتۇنلەي.

— ئۇ يەردە ئەھۋال قانداق؟

— ھەممە ئىش تەييار.

— يىگىتلەر ئىشەنچلىكمۇ؟

— ئەلۋەتتە.

— مېنىڭچە، سەن ئاۋال كىيىمىڭنى سال، ئاندىن ئولتۇرۇپ سۆزلىشەيلى. قېنى شىنېلىڭنى سال، مەن ھازىرلا يۇيۇنىدىغان داس ئېلىپ كېلەمەن.

بۇنچۇك كۆكرىپ كەتكەن مىس داستا يۇيۇنۇپ بولغىچە ھەربى كىيىمدىكى ئادەم قىسقا قىرقىلغان يىرىك چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ، ھارغىن ۋە پەس ئاۋاز بىلەن گەپ ئاچتى:

— ھازىر ئۇلار بىزگە قارىغاندا بىقىياس كۈچلۈك. بىزنىڭ ئىشىمىز — ئۆسۈپ يېتىلىش، ئۆز تەسىرىمىزنى كېڭەيتىش، ئۇرۇشنىڭ ھەقىقى سەۋەپلىرىنى چۈشەندۈرۈش يولىدا تىنىماي ئىشلەشتىن ئىبارەت. بىز ئۆسۈپ بارىمىز — بۇنىڭغا ئىشەنچىڭ كامىل بولسۇن. ئۇلاردىن كەتكەنلەر، چوقۇم بىزگە كېلىپقوشۇلىدۇ. چوڭ ئادەم باللارغا قارىغاندا سۆزسىز كۈچلۈك، ئەمما چوڭلار قېرىپ، كۈچتىن قالغاندا، ئاشۇ ياش بالا ئۇنىڭ ئورنىنى باسىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا بىز قېرىلارغا خاس زەئىپلىكنى كۆرۈپ قالماستىن، بەلكى پۈتۈن ئورگانىزىمنىڭ بارغانسېرى پالەچ بولۇپ بارىدىغانلى-

غىنىمۇ كۆرۈۋالالايمىز.

بۇنچۇك يۈيۈنۈپ بولدى ـ دە، يۈزىنى قاتتىق ماتا لۆڭـ
گە بىلەن ئېرتىپ تۇرۇپ:

ـــ مەن كېتىش ئالدىدا ئۆز كۆز قاراشلىرىمنى ئوفىتسېرـ
چاقلارغا ئېيتقان ئىدىم... بىلەمسەن، شۇنداق كۆلكىلىك بولۇپ
چىقتى... مەن كەتكەندىن كېيىن، شۈبھىسىز، پىلىموتچىلارنى
تاسقايدۇ، بەلكىم، يىگىتلەرنىڭ ئىچىدىن بىرەر ـ ئىككىسى سوتقا
بېرىلىشىمۇ مۇمكىن. ئەمما دەلىل ـ ئىسپات بولمىغاندىن كېيىن،
نىمە گەپ ـ سۆز بولۇشى مۇمكىن؟ مەن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى،
ئۇلارنى ھەرقايسى قىسىملارغا تارقىتىۋېتىدۇ. بىر ھساپتا بىزگە
مۇشۇنداق بولغىنى پايدىلىق: تۇپراقنى مەھسۇلدار قىلىپ تۇرـ
سۇن... ئېھ، ئۇ يەردە ئاشۇنداق يىگىتلەر بار! ھەممىسى چاقماق
تاشتەك ئىسىل يىگىتلەر، ـــ دىدى.

ـــ مەن ستېپاندىن خەت ئالدىم، ھەربى ئىشنى بىلىدىغان
يىگىتتىن بىرنى ئەۋەت، دەپتۇ. سەن شۇ يەرگە بارسەن. ئەمما
مۇنۇ ھۆججەت بىلەن قانداق بولار؟ ئوقۇشلۇق بولۇپ چىقارمۇ؟

ـــ ئۇنىڭدا قانداق ئىش بار ئىكەن؟ ـــ دەپ سورىدى
بۇنچۇك ۋە پۇتىنىڭ ئۇچىدا تۇرۇپ، قوزۇقىقا لۆڭگىنى ئېسىپ
قويدى.

ـــ يىگىتلەرگە يوليورۇق بېرىپ تۇرىدىغان خىزمەت. ئەمـ
ما سېنىڭ بويۇڭ ھىچ ئۆسمەيدىغۇ؟ ـــ دەپ كۈلۈپ قويدى ئۆي
ئىگىسى.

ـــ نىمە كېرىكى بار، ـــ دەپ قول شىلتىدى بۇنچۇك، ـــ
بولۇپمۇ ھازىرقىدەك مۇشۇنداق شارائىتتا تۇرۇۋاتقىنىمدا، ئۇنچە
لىك كۆزگە چېلىقماسلىق ئۈچۈن مېنىڭ بويۇم پۇرچاقنىڭ باشىغى
دەك بولۇشى كېرەك.

ئۇلار تاك ئاتقىچە سۆزلىشىپ چىقتى، بىر كۈن ئۆتكەندىن كېيىن بۇنچۇك كىيىمنى يەڭگۈشلەپ، يۈز - كۆزىگە تونۇغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە پەدەز قىلدى، ئاندىن 441 - ئورشان پولكى-نىڭ جەڭچىسى نىكولاي ئۇخىۋاتوپ كۆكرىكىدىن يارىلانغانلىقى سەۋەپلىك ئىستىپاغا چىققان دىگەن نامىدىكى هۆججەتلەر بى-لەن يېزا بازىرىدىن چىقتى - دە، پويىز ئىستانسىسىغا قاراپ يول ئالدى.

3

ۋلادىمىر - ۋولىنىسكى، كوۋېل تەرەپلەردە، ئالاھىدە ئارمىيە (ئارمىيە ساناق تەرتىۋى بويىچە 13 - بولسىمۇ، لېكىن «13» ىنچى رەقەم شۇم سان بولغانلىقتىن چوك كېنىپراللارمۇ خۇراپاتقا ئىشەنگەچكە، ئارمىيە «ئالاھىدە» دىگەن سۈپەت بىلەن بىللە ئا-تىلاتتى) ئورۇش ئېلىپ بېرىۋاتقان رايوندا سېنتەبىرنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە هۇجۇمغا ئۆتۈشكە تەييارلىق باشلاندى، قوماندانلىق سۈۋنىيۇخا يېزىسىغا يېقىن بىر يەرنى هۇ-جۇم قىلىشقا ئەپلىك جاي دەپ تاللىۋالدى، بۇ جاي هۇجۇمنى كەك قانات يايدۇرۇش ئۈچۈن قۇلايلىق ئىدى. بۇنىڭ بى-لەن بىللە توپچى قىسىملارنىڭمۇ تەييارلىقى باشلىنىپ كەتتى.

ئاشۇ جايغا مىسلى كۆرۈلمىگەن كۆپ توپچى قىسىملار يى-غىلغان ئىدى. نەچچە يۈز مىڭلىغان هەر خىل كالىبىرلىق سنا-رەدلەر نېمىسلارنىڭ ئىككى قاتار ئاكوپلىرى جايلاشقان كەك يەرلەر-نى 9 كۈن مابەينىدە خېمىردەك چەيلىۋەتكەن ئىدى، دەسلەپكى

كۈنى شەددەتلىك ئوقىا توتۇش باشلىنىش بىلەنلا نېمىسلار بەزى بىر كۆزەتكۈچى قاراۋۇللىرىنىلا قالدۇرۇپ، بىرىنچى قاتاردىكى ئاكوپلىرىنى تاشلاپ كەتتى. بىر نەچچە كۈندىن كېيىن 2 ـ قاتاردىكى ئاكوپلىرىنى تاشلاپ، 3 ـ قاتاردىكى خەندەكلەرگە يۆتكەلدى.

10 ـ كۈنى تۈركىستان كورپۇسىنىڭ قىسىملىرى، ئوقچى ئەسكەرلىرى ھۇجۇمغا ئۆتتى. فرانسۇزچە ئۇسۇل بىلەن دولقۇنسىمان ھۇجۇم قىلدى. رۇس ئاكوپلىرىدىن 16 دولقۇن چاچراپ چىقتى. قاينام ـ تاشقىنلىق ئادەم دېڭىزىنىڭ سۇر دولقۇنلىرى كەلكۈندەك يامراپ، قالايمىقان چۇۋۇلۇپ، مىجىقلىنىپ كەتكەن تىكەنلىك سىملارنىڭ ئالدىدا مىژىلدىشىپ، ئۇستى ـ ئۇستىلەپ يېسىپ باراتتى. نېمىس تەرەپتىن بولسا، كۆيۈپ قارا كۆيسەيگە ئايلانغان قارىياغاچلىقنىڭ ئارقىسىدىن، تىك قوم دۆۋىلىرىنىڭ كەينىدىن پاراسلاپ ئېتىلغان ئوقلار ئۈزلۈكسىز گۈلدۈرلەپ، يەر ـ جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرەتتى، يالقۇنلىنىپ ياناتتى، ئوت ئۇچقۇنلىرى ئاسمانغا ئۆرلەيتتى.

گۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ... گۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ...گۇم! بالڭ! بۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇم!

ئاندا ـ ساندا ئايرىم جايدىكى زەمبىرەكلەردىن ياپپىسىغا ئېتىلغان ئوقلار غۇيۇلداپ ئۆتۈپ تۇراتتى، ئاندىن يەر بېغىرلاپ، يېقىنلاپ كېلىپ ئۇرغۇن چاقىرىم كېلىدىغان ئەتراپنى قاپلايتتى.

گۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ... گۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ... كۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ـ ۇ ...

ترررررااا ـ رررراا ـ تا ـ تا ـ تا ـ تا! دەپ نېمىس پىلىموتلىرى ئەلۋىلەرچە ئالدىرىشىپ كېتەتتى.

توغرىسى بىر چاقىرىم كېلىدىغان ئوڭتەي - توڭتەي بولۇپ كەتكەن كەڭ زېمىندا توپ ئوقلىرى پارتلاش نەتىجىسىدە قاپ-قارا ئىس - تۈتەك خادىدەك ئاسمانغا كۆتىرىلەتتى - دە، ھۇجۇم قىلغۇچىلارنىڭ دولقۇنى پارچىلىنىپ، قالايمىقانلىشىپ كېتەتتى، توپ ئوقى پارتلىغان گوداڭلاردىن سىلكىپ تاشلىنىپ، ئۆملەشكە باشلايتتى...

قاپ - قارا ئىس - تۈتەك چىقىرىپ پارتلىغان توپ ئوقلىرى يەرنى بارغانسېرى چەيلىۋېتەتتى، شراپنېلنىڭ چىقىراپ چىققان ۋىژىلداشلىرى ھۇجۇم قىلغۇچىلارنىڭ ئۈستىدىن قىيپاش يالاپ ئۆتەتتى. يەر بېغىرلاپ ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان پىلىموت ئوقلىرى ئۇ-نىڭدىنمۇ بەتتەر تاراسلاپ ياغاتتى. ئۇلار ھۇجۇم قىلغۇچىلارغا زەربە بېرىپ، سىم توساقلارغا يېقىن يولاتمايتتى. شۇنداق قىلىپ، ھۇجۇم قىلغۇچىلارنى يېقىن كەلتۈرمەي قويدى. 16 دولقۇننىڭ پەقەت ئاخىرقى 3 ى يۇمۇلاپ يۇرۇپ بېرىۋالدى، لېكىن بۇ 3دول-قۇن، ئىشلىگەن سىمغا قادالغان تۇۋرۇكلىرى قارا كۆسەيگە ئايلى-نىپ، ئاسمانغا كۆتىرىلىپ قالغان، سىملىرى چۇۋۇلۇپ، ئەيجىغى چىققان تور توساقلارغا يېتىپ بارغاندا، خۇددى تامغا ئۇسۇۋالغاندەك ئارقىسىغا قاڭقىپ، تېرى - پىرەن بولۇپ، ئېرىقچىلاردەك ئارام - ئا-رام بولۇپ تامچىلاپ پەسكە ئېقىپ چۈشەتتى...

شۇ كۈنى 9000 دىن ئارتۇق ئادەم سۈنىيۇخا يېزىسىنىڭ قېشىدىكى كۆكۈم - تالقان بولۇپ كەتكەن كۆڭۈلسىز يەرگە قېقىپ تاشلاندى.

2 سائەتتىن كېيىن ھۇجۇم يەنە باشلاندى. تۈركىستان پىيادىلەر كورپۇسىنىڭ 2 - ۋە 3 - دىۋىزىيە قىسىملىرى ھۇجۇم قى-لىشقا يولغا چۈشتى. سول تەرەپتىرەك 53 - پىيادىلەر دىۋىزىيىسى

بىلەن 307 ـ پىيادە ئوقچىلار بىرىگادىسى خەندەكلەر بويلاپ ئىلگىرىـ
چى مۇداپىئە سىزىقىدىكى ئاكوپلارغا توپلىنىشقا باشلىدى؛ تۈركىسـ
تان قوشۇنلىرىنىڭ ئوڭ قانىتىدا 3 ـ خىللانغان ئەسكەرلەر دىۋىزـ
يىسىنىڭ باتالىيونلىرى ھۇجۇمغا ماڭدى.

ئالاھىدە ئارمىيە 3 ـ كورپۇسىنىڭ كوماندىرى گېنېرال لېيـ
تېنانت گاۋرىلوپ ئارمىيە ئىشتاۋىدىن سىۋىنيۇخا رايونىغا 2 دىـ
ۋىزىيە ئەسكەر يۆتكەش توغرىلىق بۇيرۇق تاپشۇرۇۋالدى. كېچىدە
80 ـ دىۋىزىيىنىڭ 320 ـ چېمبار پولكى، 319 ـ بوگىلمە
پولكى، 318 ـ چېرنويار پولكى ئالدىنقى پوزىتسىيىدىن
ئېلىپ كېتىلدى. ئۇلارنىڭ ئورنىغا لاتىش ئوقچى قىسىملىرى ۋە
يېڭىدىن كەلتۈرۈلگەن پىدائىي قىسىملار قويۇلدى. پولكلار كېچىسى
ئېلىپ كېتىلگەن بولسىمۇ، شۇنىڭغا قارىماستىن، بۇ پولكلارنىڭ
بىرسى كەچ كىرمەستىنلا ئەتەي قارشى تەرەپكە قاراپ ئالغا سىلـ
جىۋاتقاندەك كۆرۈندى ـ دە، فورونت سىزىقى بويىچە 12 چاقىرىم
يول ماڭغاندىن كېيىنلا ئارقىغا قايتىش توغرىلىق بۇيرۇق تاپشۇرۇـ
ۋالدى. پولكلار بىر يۆنىلىشكە قاراپ، ئەمما باشقا ـ باشقا يوللار
بىلەن ماڭدى. 80 ـ دىۋىزىيە ماڭغان يولنىڭ سول تەرىپىدە 71 ـ
دىۋىزىيىنىڭ 283 ـ پاۋلوگراد پولكى ۋە 284 ـ ۋېنگىروپ پولكى
ئالغا سىلجىپ باراتتى. ئۇلارنىڭ ئىزىدىن ئورال كازاكلىرىنىڭ
پولكى بىلەن 44 ـ پلاستونسكى پولكى ماڭدى.

318 ـ چېرنويار پولكى باشقا جايغا يۆتكىلىشتىن بۇرۇن رۇدـ
كا ـ مىرىنىسكى قورغىنى يېنىدىكى سوكال رايونىدا ستوخود
دەرياسى ياقىسىدا تۇراتتى. بىر مەنزىل يول يۈرگەندىن كېيىن
ئەتىسى ئەتىگەندە پولكنى ئورمانىنىڭ ئىچىدە تاشلاندۇق كەمە تۆيـ
لەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپ، 4 كۈن فرانسۇزچە ھۇجۇم قىلىش ئۇسۇلىنى
تەلىم بەردى، باتالىيون ـ باتالىيون بويىچە بۆلۈنۈشنىڭ ئورنىغا

يېرىم روتا ـ يېرىم روتا بويىچە يۈرۈشنى مەشق قىلدى، بومبا ئاتقۇچىلار سىم توساقلارنى ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە ئەڭ تېز كېسىپ تاشلاشنى ئۆگەندى، قول گىراناتلىرى تاشلاشنى يېڭىۋاشتىن مەشق قىلدى. ئۇندىن كېيىن پولك جايىدىن قوزغالدى. ئەسكەرلەر ئورمان ئىچى بىلەن، ئورمان ئىچىدىكى ئوچۇق جاي بىلەن، زەمبىرەك چاقلىرى تىلىم ـ تىلىم قىلىۋەتكەن قاقاس يېزا يوللىرى بىلەن 3 كۈن ماڭدى. شامالدا تۇزغۇپ يۈرگەن شالاڭ، ئاپپاق تۇمان، قارىغايلارنىڭ ئۇچلىرىغا ئىلىنىشىپ، دەرەخسىز ئوچۇق جايلار ئۈستىدە ئۈزۈپ، خۇددى تاپ ئۈستىدە ئەگىپ يۈرگەن سادەك، قارىياغاچلار ئارىلىرىدىكى كۆپ ـ كۆك يېشىل ساسلىقلار ئۈستىدە ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئاسماندىن غۇۋا يامغۇر تۇزانى ئۇرۇپ تۇراتتى. ئادەملەر كىيىملىرىگە سۇ ئۆتكەچ، جىلى بولۇپ مېڭىشاتتى. 3 كۈندىن كېيىن ھۇجۇم قىلماقچى بولغان رايونغا يېقىن بىر يەرگە ـ چوڭ پورېك ۋە كىچىك پورېك دىگەن يېزىلارغا كېلىپ توختىدى. ئەجەل سىپىرىگە تەييارلىق كۆرۈپ، بىر كۈن دەم ئالدى.

شۇ مەزگىلدە 80 ـ دىۋىزىيىنىڭ ئىشتاۋى بىلەن بىللە كازاكلارنىڭ ئالاھىدە بىر بۆلۈنمىسى ئۇرۇش بولىدىغان يېقىن بىر يەرگە يۆتكىلىپ كېلىۋاتاتتى. بۇ بۆلۈنمە تاتارىسكى يېزىسىدىن 3 ـ قارار ئەسكەرلىككە ئېلىنغان كازاكلاردىن تەركىپ تاپقان ئىدى. 2 ـ ۋىزۋوتتىكىلەر تامامەن بىر يېزىلىقلار بولۇپ، بىر قولى چولاق ئالېكسەي شامىلىنىڭ 2 ـ ئىنىسى ـ مارتىن ۋە پروخور، موخوپىنىڭ ھور تۈگمىنىدە ماشىنىست بولۇپ ئىشلىگەن ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ، چوقۇر ئافونكا ئوزېروپ، سابىق يېزا باشلىغى مانىتسكوپ، شامىللارنىڭ پۈتى مايماق كوكۇلا چاچ خوشنىسى ـ يېۋلانتى كالىنىن، ئىسكەتىسىز ئۇزۇنتۇرا كازاك بورىشچېۋ، ئېپىقتەك دىقماق زاخار كورولېپ، پۈتۈن بۆلۈنمە بويىچە خۇشچاخچاق

ئىسسىل يىگىت گاۋرىلا لىخوۋدوپ ــ كەم ئۇچرايدىغان، بوي ــ تۇرقى ياۋايى هايۋانغا ئوخشايدىغان بىر كازاك بولۇپ، 70 ياشتىكى قېرى ئانىسىدىن ۋە بەدچىراي، ئەمما ئۆز بېشىمچى خوتۇنىدىن دائىم تاياق يەپ يۈرسىمۇ، ئۇندىمەيدىغانلىقى بىلەن داڭ چىقارغان ئىدى؛ بۆلۈنمىنىڭ 3 ـ ۋىزۋودىدا ۋەباشقا ۋىزۋوتلىرىدا يەنە شۇنداق نۇرغۇن كازاكلار بار ئىدى. كازاكلارنىڭ بىر قىسمى دېۋىزىيە ئىشتاۋىدا ئالاقىچى ئەسكەرلەر ئىدى، لېكىن 2 ـ ئۆكتەبىردە ئۇلارنىڭ ئورنىغا ئۇلانلار① قويۇلۇپ، بۇ بۆلۈنمە دىۋىزىيە باشلىغى گېنېرال كىتچېنكونىڭ بۇيرۇغى بويىچە ئالدىنقى سەپكە ئەۋەتىلگەن ئىدى.

3 ـ ئۆكتەبىر تاڭ سەھەردە بۆلۈنمە كىچىك پورىبك يېزىسىغا كىرىپ كەلدى. بۇ يەردىن شۇ ئاندىلا 318 ـ چېرنويار پولكىنىڭ بىرىنچى باتالىيونى چىقىپ كەتتى. سولداتلار ئىگىسىز قالغان يېرىم ـ ياتا ۋەيران بولغان كەپە ئۆيلەردىن يۈگۈرۈشۈپ چىقىپ، شۇ يەردىكى كوچىدا سەپكە تىزىلىشتى. چىرايى قارىراق ياش بىر پراپورشىك باشتىكى ۋىزۋوتنىڭ يېنىدا دەپسىنىپ تۇراتتى،ئۇ ھەربى سومكىسىدىن بىر تال شاكىلات ئېلىپ ئاچتى ـ دە، (ئۇنىڭ ھۆل، قىپ ـ قىزىل كالپۇكلىرىنىڭ چۆرىسى شاكىلات يۇقى ئىدى) سەپ ـ سەپ بولۇپ تۇرغان سولداتلارنى ياقىلاپ ماڭدى. ئىتتىگكە لاي چاچراپ قۇرۇپ قالغان ئۇزۇن شىنېلى قوينىڭ قۇيرۇغىدەك ئىككى پۇتى ئارىلىقىدا شالداقلاپ قالغان ئىدى. كازاكلار كوچىنىڭ سول تەرىپى بىلەن ماڭغان ئىدى. 2 ـ ۋىزۋوت قاتارلىرىنىڭ بىرىدە ئۇلۇك ياقتا ماشىنىست ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ قەدەم تاشلاپ

① ئۇلانلار ــ چارروسىيىدە نەيزە ـ مىلتىق بىلەن قوراللانغان ئاتلىق ئەسكەرلەر.

كېتىۋاتاتتى. ئۇ سۇ يىغىلىپ قالغان چوڭقۇرچاقلارنى ئاتلاپ ئۆتۈش ئۈچۈن ئايىغىنىڭ ئاستىغا سىنچىلاپ قاراپ ماڭاتتى. ئۇنى پىيادە ئەسكەرلەر تەرەپتە بىرسى چاقىرىۋىدى، دەرھال شۇ تەرەپكە قايرىلىپ، پىيادىلەر قاتارىغا كۆز يۈگۈرۈتتى.

— ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ! ئەزىز دوستۇم!...

كىچىك بىر سولدات ۋىزۋۇتتىن ئايرىلىپ چىقىپ، ئۇنىڭغا قاراپ يۈگۈردى. ئۇ يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپ مىلتىغىنى ئارقىسىغا شالداقىدە تاشلىۋىدى، تاسمىسى سېرىلىپ چۈشۈپ، قوندىغى سۇدانىغا تېگىپ جاراڭلىتىۋەتتى.

— تونۇماي قالدىڭمۇ؟ ئېسىڭدىن چىقىرىپ قويدۇڭمۇ؟

يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان كىچىك سولداتنىڭ يۈزىنى ياڭاق سۆڭەكلىرىگىچە كىرپە تىكىنىدەك يىرىك قوڭۇر ساقال باسقان بولۇپ، ئۇنىڭ ۋالېت ئىكەنلىكىنى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئاران تونۇدى.

— نەدىن كېلىپ قالدىڭ، بىرسويام شىشە؟...

— مانا... ئەسكەر بولۇپ كېلىپ قالدۇق.

— خوش، سەن قايسى پولكتا؟

— 318 - چېرنويار پولكىدا. ئۆز كىشىلىرىمىز بىلەن ئۇچرىشىپ قالارمەن دەپ ھەرگىز ئويلىمىغان ئىدىم... ھەرگىز...

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ قاتتىق ئالقىنى بىلەن ۋالېتنىڭ كېچىككىنە كىر قولىنى قويۇۋەتمەي، شاتلىق ۋە ھاياجان ئىچىدە كۆلۈمسىرەپ تۇراتتى. ۋالېت ئۇنىڭ چوڭ-چوڭ چامداشلىرىغا يېتىشىپ مېڭىش ئۈچۈن ئۇششاق قەدەم بىلەن يۈگۈرۈيتتى، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچنىڭ كۆزىگە پەستىن نەزەر سېلىپ باراتتى. ئۇنىڭ تار ئورىچەك كۆزلىرى بۇرۇنقىدەك ئالىيىپ تۇرىدىغان كۆز ئەمەس،

بىلكى مولايىم ياش بىلەن ئەملەنگەن ئىدى.
— بىز ھۇجۇم قىلىشقا كېتىۋاتىمىز ... قارىماسەن ... بىزمۇ شۇياققا كېتىۋاتىمىز.
— خوش، ئۆزەڭ قانداق تۇردۇڭ، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ؟
— ھەي، نىمىسىنى دەيسەن!
— مانا مەنمۇ شۇنداق، 1914 - يىلدىن تارتىپ ئاكوپتىن چىقمايۋاتىمەن، مېنىڭ ئۆي - ماكان، ئائىلە، ئۇرۇق - تۇققانلىرىم يوق ئىدى. ئەمدى مانا كىم ئۈچۈن كۆپىيىپ كېتىلۋاتقانلىقىمنى بىلمەيمەن ... بايتال ئىش بىلەن بەنت، قولۇمنىڭ ھېچ ئىش بىلەن كارى يوق.
— شتوكمان ئېسىڭدىمۇ؟ ئېسىل ئادەم ئىدى، بىزنىڭ گۇستاپ داۋىدوۋىچ! ئۇ بولغان بولسا، ھازىر بىزگە ھەممىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى. بۇ ئادەم ... ھە؟ قانداق ئىدى ... ھە؟
— ئۇ ھەممە ئىشنىڭ سىرىنى ئېچىپ بەرگەن بولاتتى! — ۋالېت كىچىككىنە مۇشتىنى پۇلاڭشىتىپ، ھاياجان ئىچىدە ۋاقىراپ كەتتى، ھىجايغاندا كىچىككىنە كىرپىكلىرى تۈمشۇغىدەك يۈزىنى قوپلاپ كەتتى، — ئۇ مېنىڭ ئېسىمدە ئەمەس ئۇنى ئاتامدىنمۇ ئارتۇق كۆرۈشىمەن. مېنىڭ ئالدىمدا ئاتامنىڭمۇ ئانچە قىممىتى يوق ئىدى ... شتوكمان توغرىلىق سەن گەپ - سۆز ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ ھېچبىر خەۋەر يوقمۇ؟
— ئۇ سىبىردە ئىكەن، تۈرمىدە يېتىپتۇ، — دېدى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ.
— قانداق، — دەپ سورىدى ۋالېت يوغان كەۋدىلىك ھەمراھىنىڭ يېنىدا سۈندۈگۈچتەك دېكىلداپ، سالپاڭ قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ.
— تۈرمىدە يېتىپتۇ، ھازىر ئۆلۈپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن.

ۋالىت خېلى ۋاقىتقىچە لام - جىم دېمەي ماڭدى، ئۇ بىرد-
دەم ئارقا تەرەپتە روتاتىرلىنىۋاتقان يەرگە، بىردەم ئىۋان ئالېكسې-
يېۋىچنىڭ ئۇزۇنچاق ئىگىگە، تۆۋەنكى كاپۇكنىڭ ئاستىدىكى
قاپ ئوتتۇرىدا تۇرغان چوڭقۇر چاققا قاراپ قويۋاتتى.
— خەير - خوش! — دېدى ئۇ قولىنى ئىۋان ئالېكسېي-
ۋىچنىڭ سوغاق قاتتىق سۆڭەك بارماقلىرىدىن ئاجرىتىۋېلىپ، —
ئىھتىمال، بىز ئەمدى كۆرۈشەلمەسمىز.
ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ سول قول بىلەن شەپكىسىنى ئالدى-
دە، ئىگىشىپ تۇرۇپ ۋالىتنىڭ قۇرۇق سۆڭەك يەلكىسىدىن قۇچاغ-
لىدى. ئىككىيلەن مەڭگۈلۈك خوشلاشقاندەك قاتتىق سۆيۈشۈپ كەت-
تى. ۋالىت ئارقىدا قېلىپ قالدى. ئۇ بىردىنلا كۆزىنى تۇتالماي
بوينىنى ئىچىگە تىقىپ، شۈمشىيىپلا قالدى، پەقەت سۇر رەڭ سول-
داتچە شىنېلىنىڭ ياقىسىدىن قارامتۇل قىزىل سال-
پاڭ قۇلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ئۇ مۈكچىيىپ، تېز يولدىمۇ مېڭىش-
رەپ ماڭاتتى.
ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ سەپتىن چىقىپ، تىترىگەن ئاۋاز بىد-
لەن توۋلىدى:
— ھەي، ئىنىم، جان - جىگەر قېرىندىشىم! سەن كۆڭلى
قاتتىق ئادەم ئىدىڭغۇ ... ئېسىڭدىمۇ؟ بەردەم ئىدىڭ ... ھە؟
ۋالىت كۆز يېشىدىن سولىشىپ كەتكەن يۈزىنى بۇراپ، ئال-
دى ئېچىۋېتىلگەن شىنېلىدىن ۋە كۆينىكىنىڭ يىرتىق ياقىسىدىن
كۆرۈنۈپ تۇرغان قارامتۇل يالاڭ قۇۋۇرغا مەيدىسىنى
دوك - دوك مۇشتلاپ تۇرۇپ:
— ھەئە! قاتتىق ئىدىم! ھازىر ئۇلار يەنچىپ تاشلىدى،
باش مايسىنى چەيلىۋەتتى! ...، — دەپ توۋلىدى.
ئۇ يەنە بىر نەرسىلەرنى دەپ ۋاقىرىغان ئىدى، لېكىن بۇ-

لۈنمە باشقا بىر كوچىغا قايرىلغانلىقتىن، ئۇۋان ئالېكسېيېۋىچ ئۈ-
نى كۆرەلمەي قالدى.

— بۇ ۋالېت ئەمەسمۇ؟ — دەپ سورىدى ئارقىدا-كېلىۋات-
قان پروخور شامىل.

— ھە، شوكىشى، — دەپ بوغۇق ئاۋاز بىلەن جاۋاپ
بەردى ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ. لەۋلىرى تىترەپ، يەلكىسىدىكى سۆي-
گەن يارى — مىلتىقىنى سىلاپ قويدى.

يېزىدىن چىققاندىن كېيىن يارىدارلار ئۇچرىغىلى تۇردى،
يارىدارلار ئاۋال يەككە - يەككە، ئۇندىن كېيىن بىر نەچچە كى-
شى - بىر نەچچە كىشىلىك توپ بولۇپ، ئاخىرىغا كەلگەندە سان-
جاق - سانجاق توپ بولۇپ ئۆتۈشكە باشلىدى. ئېغىر يارىدارلارنى
قىستاپ باسقان بىر نەچچە ھارۋا ئاران - ئاران ئىلگىرىلەيتتى،
ئۇلارنى تارتىپ كېتىۋاتقان قىرچاڭغۇ ئاتلار تولىمۇ ئورۇق ئىدى.
پىچاقتەك قىرلىق دۈمبىسى ئۆزلۈكسىز قامچا تېگىۋەرگەنلىكتىن
تېرىسى شىلىنىپ، قىپ - قىزىل ئېچىلىپ قالغان ئىدى، ئۇيەر -
بۇيەردە تۈك چاپلىشىپ قالغان بولۇپ، ئۈستىخانلىرىدا قىزىل قان
چېكىت - چېكىت بولۇپ قالغان ئىدى. ئاتلار 4 چاقلىق ھارۋ-
ۋىنى خىرىلداپ، كۆپۈكلەشكەن تۇمشۇقىنى يىلىغا تەككۈدەك كۆچىنىپ
ئاران تارتىپ باراتتى، بەزىدە بىرەر بايتال قوۋۇرغىسى چىقىپ
قالغان بىقىنىنى دەرمانسىزلىق بىلەن لوپۇلدىتىپ، ئورۇقلۇقتىن
چوكىنىپ قالغان بېشىنى تۆۋەن سېلىپ توختاپ قالاتتى. تارس
قىلىپ تەككەن قامچىلىقتەك زەربە ئۇنى جايىدىن ئاران قوزغايتتى-
دە، بايتال بىر ئۇياققا، بىر بۇياققا تەۋرىنىپ، كۆچەپ مېڭىپ كې-
تەتتى. ئورغۇنلىغان يارىدارلار 4 تەرەپتىن ھارۋىنىڭ يان
ياغاچلىرىغا يېپىشىپ، قاتار سورۇلۇپ مېڭىشاتتى.

بۆلۈنمە كوماندىرى يارىدارلاردىن ئۇچۇق چىراي بىرنى

تاللاپ:

— قايسى قىسىملاردىن بولۇسىزلەر؟ — دەپ سورىدى.

— تۈركىستان كورپۇسىدىن، 3 - دىۋىزىيەدىن.

— بۈگۈن يارىدار بولدۇڭمۇ؟

سولدات جاۋاپ بەرمەستىن تەتۈر قارىۋالدى. بۇلۇڭنىمە يولدىن بۇرۇلۇپ، يېرىم چاقىرىم يەردىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئورماننىڭ ئىچىگە قاراپ يول ئالدى. ئارقىدا يېزىدىن چىقىپ بولغان 318 - چېرنويار پولكىنىڭ روتىلىرى ئېغىر قەدەم بىلەن شاپىلداپ كېلىشەتتى. يىراقتا، يامغۇردىن قاپىغى سىلىنغان غۇۋا ئاسماندا نېمىسلارنىڭ ئاتانا بىلەن باغلاپ قويۇلغان ساغۇچ سۇر ھاۋا شارى مىدىر قىلماستىن، چېكىتتەك ئېسىلىپ تۇراتتى.

— قاراڭلار، يۇرتداشلار، ئاۋۇ ئېسىلىپ تۇرغان نىمە كارامەت ئۇ؟

— كالباساغۇ.

— بۇ لەنتى، ئاشۇ يەردىن ئەسكەرلەرنىڭ قانداق ماڭغانلىقىنى كۆزىتىپ تۇرىدۇ.

— شۇنچە ئېگىزلىكتە بىكاردىن ئېسىلىپ تۇرىدۇ، دەپ ئويلىغانمىدىڭ؟

— ھەي، جەك يىراقتىدە ئۇ!

— يېقىنىن دېگەنمىدىڭ؟ زەمبىرەكتىن ئوق ئاتساڭمۇ، يەتكۈزەلمەيسەن.

ئورماندا ئىچىدە كازاكلارنى چېرنويار پولكىنىڭ بىرىنچى روتىسى قوغلاپ يەتتى. ئادەملەر كەچكىچە ھۆل قارىغايلارنىڭ غولىغا چاپلىشىپ، ياقىلىرىدىن سۇ قۇيۇلۇپ، بەدىنى تىترەپ چىقتى؛ ئوت يېقىش مەنئى قىلىنغان ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە يامغۇر يېغىپ تۇرغاندا ئوت يېقىشمۇ تەس ئىدى. قاراڭغۇ چۈشۈش ئالدىدا ئۇلارنى مۇداپىئە خەندەكلىرىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈپ بولدى. ئانچە

چوڭقۇر بولمىغان، ئادەم بويىدىن سەل ئېگىزرەك كېلىدىغان خەن-
دەكنىڭ ئىچىنى بىر غېرىچ سۇ باسقان ئىكەن. لاي، چىرىگەن
يىڭنە يوپۇرماقلارنىڭ پۇرىقى ۋە يامغۇرنىڭ قاڭسىق، مەخمەلدەك
يۇمشاق ھىدى گۈپۈلدەپ تۇراتتى. كازاكلار شىنېلىنىڭ پەشلىرىنى
يىغىشتۇرۇپ، زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ تاماكا چېكىشتى، ئىرھاش -
چىرماش ئۆزۈك پاراڭلارنى سوقۇشقىلى تۇردى. 2 ۋىزۋوت
يولغا چىقىش ئالدىدا بېرىلگەن موخوركا ئۈلۈشلىرىنى بۆلۈشۈۋال-
غاندىن كېيىن ۋىزۋوت ئورەدنىكىنى ئورنۇۋېلىپ، خەندەكنىڭ دوق-
مۇشىغا قىستىلىشىپ ئولتۇردى. ئورەدنىك بولسا بىرىسى تاشلاپ
كەتكەن سىمنىڭ غالتىكى ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئۆتكەن دۈشەنبە كۈ-
نى قازا تاپقان گېنېرال كوپىلوۋىسكى توغرىلىق سۆزلەپ بەردى؛
ئورەدنىك ئۇرۇش باشلىنىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ بىرىگادىسىدا ئەس-
كەر بولغان ئىكەن. ئۇ ھېكايىسىنى ئاياقلاشتۇرالمىدى، چۈنكى ۋىز-
ۋوت ئوفىتسېرى: «قولۇڭلارغا مىلتىق ئېلىڭلار!» دەپ توۋلىغان ئى-
دى، شۇنىڭ بىلەن كازاكلار ئۇپۇر - توپۇر بولۇشۇپ ئورنىدىن تۇ-
رۇشتى، قوللىرىنى كۆيدۈرۈپ، تاماكىسىنى شوراپ - شوراپ تۈگى-
تىشتى. بۆلۈنمە خەندەكلەردىن يامىشىپ چىقىپ قاراڭغۇلۇشۇۋاتقان
قارىغايزارلىققا كىرىشتى. ئۇلار چاقچاق بىلەن بىر بىرىنىڭ روھ-
ىنى كۆتۈرۈپ بېرىشاتتى. قايسى بىرى ئىسقىرتاتتى.

ئۇرمان ئىچىدىكى كىچىككىنە ئوچۇقچىلىقتا ئۇلار ئۇزۇن-
دىن ئۇزۇنغا سوزۇلغان ئۆلۈكلەرنىڭ ئۈستىدىن چىقىشتى. ئۆلۈك-
لەر مۈرىنى مۈرىگە تىرەپ، تۈرلۈك ھالەتتە، كۆپىنچىسى ئەدەپ-
سىز قورقۇنچلۇق ھالەتتە يېتىشاتتى. شۇ يەردە گازدىن ساقلىنى-
دىغان ماسكىنى كەمىرىنىڭ يان تەرىپىگە ئېسىۋالغان مىلتىقلىق بىر
سولدات يۈرەتتى، ئۆلۈكلەرنىڭ ئالدىدىكى نەم توپراق دەسسىلىپ،

پېتىقلىنىپ كېتىپتۇ. نۇرغۇنلىغان ئاياق ئىزلىرى، ئوت - چۆپ
ئۈستىدە هارۋا چاقلىرى قالدۇرغان چوڭقۇر ئورىچەكلەر كۆرۈنۈپ
تۇراتتى. بۆلۈنمە ئۆلۈكلەردىن بىر نەچچە قەدەم نېرى
ماڭدى. جەسەتلەردىن چۈچۈمەل، ئۆتكۈر پۇراق تارقىلىشقا
باشلىغان. بۆلۈنمىنىڭ كوماندىرى كازاكلارنى توختىتىپ،
ۋىزۋوت ئوفىتسېرلىرى بىللە بىلەن سولداتنىڭ قېشىغا
باردى. ئۇلار بىر نەرسە توغرىلىق سۆزلەشتى. شۇ چاغدا كازاكلار
سەپنى بۇزۇپ، شەپكىسىنى قولىغا ئېلىپ، جەسەتلەرنىڭ قېشىغا
بېسىپ كەلدى - دە، هەرقانداق تىرىك ئادەم ئۆلۈكلەرنىڭ سىرتـ
نى بىلىشكە ياۋايىلارچە قىزىقىدىغاندەك، ئىچىدە قورقۇنچ هىس
قىلغان هالدا ئۆلگەنلەرگە سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى. ئۆلۈكلەرنىڭ
هەممىسى ئوفىتسېر ئىدى. كازاكلار ئۇلارنىڭ 47 ئادەم ئىكەنلىكـ
نى ساناپ چىقتى. ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى ياش بولۇپ، تۇرقىدىن
قارىغاندا — 20 ياشتىن 25 ياش ئارىلىقلىرىدىكىلەر بولۇپ، پەقـ
ەت ئۇنىڭ تەرەپتىن ئەڭ چەتتىكى ئىشتابىس — كاپىتان پوگونلۇق
بىرسى ياشانغان ئادەم ئىدى. جان تالىشىپ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم
ۋاقىرىغان پېتى ئاغزى كەڭ ئېچىلىپ قالغان بولۇپ، قاپ - قارا
شاپ بۇرۇتى ئاغزىنىڭ ئۈستىدە مەيۈس سالپىيىپ تۇراتتى، ئۆلۈمـ
دىن ئاقىرىپ كەتكەن يۈزىدە كەڭ قاشلىرى قورقۇمسىز كېرىلىپ،
قاپىغى تۈرۈلۈپ قېلىپتۇ. ئۆلۈكلەرنىڭ بەزىبىرلىرىنىڭ ئۈستىدە
لايغا بۇلغانغان خۇرۇم تۇجۇركا بار ئىدى، قالغانلىرىنىڭ هەممىسى
شىنېل كىيگەن ئىكەن. ئىككى ياكى ئۈچىنىڭ بېشىدا شەپكىسى
يوق ئىدى. ئۆلگەندىن كېيىنمۇ كېلىشكەن قامىتى ئۆز پېتىچە
قالغان بىر پورۇچىكقا كازاكلار بولۇپمۇ ئۇزاق قارىشىپ تۇردى.
ئۇ ئوڭدا ياتاتتى، سول قولىنى مەيدىسىگە يېقىپ، يانغا سوزۇلغان
ئوڭ قولى بىلەن ناگاننىڭ سېپىنى تۇتقان پېتى مەڭگۈ قېتىپ

www.uyghurkitap.com

قالغان. بىرسى ناگاننى ئاجرىتىۋالىمەن دەپ ئۇرۇنۇپ باققان بولسا كې-
رەك — قولىنىڭ ساغۇچ كەڭ پەنجىسىدە تاملانغان ئاپپاق ئىز قالغان.
شۇنداق بولسىمۇ قول تاپانچىغا پولاتتەك مەھكەم ئۇيۇشۇپ قالغان-
لىقتىن ئاجرىتالمىغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى، شەپكىسى يانغا چۈشۈپ
قالغان ساغۇچ جىڭگىلەك چاچ بېشى، ئەركىلەنگەندەك، مەڭزى بى-
لەن يەرگە قايرىلىپ قالغان تۇق سېرىق، كۆكىرىشكە باشلىغان
لەۋلىرى ھەسرەت بىلەن ھەيرەت ئىچىدە قىيىشىيىپ قالغان. ئۇنىڭ
ئوڭ يېنىدىكى بىرسى يۈزىنى يەرگە يېقىپ ياتاتتى، ئارقا بەلۋېغى
ئۈزۈلۈپ كەتكەن شىنېلى دۈمبىسىگە تۈرۈلۈپ قالغان، شۇڭا ماش رەڭ
بۇرۇلكا ۋە كالتە قونچىلىق خۇرۇم ئۆتۈك كىيگەن كۆچلۈك، مۇسكۇل-
لىرى چىڭ تارتىلغان، پۇتلىرى يالىڭاچلىنىپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ
شەپكىسىمۇ، مىگە سۆڭگىسىمۇ يوق — توپ ئوقىنىڭ پارچىلىرى
پاك - پاكىز ئۇچۇرۇپ كېتىپتۇ؛ ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇجۇركىسىنىڭ
ئالدى ئېچىۋېتىلگەن، گىمناستۇركىسى جول - جول يىرتىلغان،
پاكار، دىقماققىنە بىر گەۋدە ياتاتتى، يۈز - كۆزىدىن ئەسەر يوق؛
تۆۋەنكى ئېڭىكى يالىڭاچ كۆكسىگە قىيپاچ ئېسىلىپ چۈشۈپتۇ، چې-
چىنىڭ تۆۋەنرەكىدە تېرىسىنى ئوت كۆيدۈرۈۋەتكەن ماڭلىيىنىڭ
تار بىر تاسما يېرى ئاقىرىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ نېرىسىدا — نېرى-
بېرى يىغىپ قويۇلغان قول، پۇتلارنىڭ پارچىلىرى، شىنېلىنىڭ پارە - پارە
بۆلەكلىرى دۆۋىلىنىشىپ تۇراتتى؛ ئۇنىڭدىنمۇ نېرىدا — ئانا سۈتى
ئاغزىدىن كەتمىگەن، لەۋلىرى كىلاستەك، مەسۇم چىرايى ياشقىنە
بىر بالا ياتاتتى؛ كۆكرىكىگە پىلىموت ئوقلىرى تېگىپ، شىنېلىنى
4 يەردىن تېشىپ ئۆتۈپتۇ، تۆشۈكلەردىن كۆيگەن پاختا كۆرۈ-
نۈپ تۇراتتى.

— بۇ ... بۇ بالا جان ئۈزۈۋاتقان پەيتتە كىمنى چاقىرغاندۇ؟

ئانىسىنى چاقىردىمىكىن؟ — دەپ سورىدى ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ، ھودۇقۇپ سۆزلىگەندە چىشلىرى كاسىلداپ كەتتى - دە، شارتتىدە بۇرۇلۇپ، قارغۇ ئادەمدەك يۈرۈپ كەتتى.

كازاكلار چوقۇنۇشۇپ، ئالدى - ئارقىسىغا قارىماستىن، ئالدىراش بۇ يەردىن كەتتى. شۇندىن كېيىن ئۇلار ئۇزۇنغىچە سۈكۈت ساقلاپ، تار ئوچۇق جايلارنى يۆسۈپ ماڭدى - دە، بايىقى كۆرگەنلىرىنى ئەسكە ئېلىشتىن ھەزەر قىلىشتى. كىشىلەر تاشلاپ كەتكەن قاتار گەمە ئۆيلەرنىڭ قېشىغا كەلگەندە بۆلۈنمە بۇيرۇق بويىچە توختىدى. چېرنويار پولكىنىڭ ئىشتاۋىدىن ئات چاپتۇرۇپ كەلگەن ئالاقىچى بىللەن ئوفىتسېرلەر بىر گەمىگە كىرىشتى. دەل شۇ چاغدا چوقۇر ئافونكا ئوزىروپ، ئىۋان ئالېكسېيېۋىچنىڭ قولىدىن تارتىپ پىچىرلاپ:

— بايىقى بالا... ئەڭ كېيىنكىسى... ماڭا ... قارا... پۈتۈن ئۆمرىدە بىر قىزنىڭ يۈزىدىن سۆيمىگەندۇ دەيمەن... مانا ئۆلتۈرۈپ تاشلاپتۇ. بۇ قانداق بولغىنى؟ — دېدى.

— ئۇلارنى نىمانچە كۆپ ئۆلتۈرۈۋەتكەندۇ؟ — دەپ سۆزگە ئارىلاشتى ژاخار كورولېپ،

— ئۇلار ھوجۇمغا كېتىۋېتىپتۇ. ئۆلۈكلەرنى ساقلاۋاتقان سولدات شۇنداق دەيدۇ، — بورشچېپ بىر ئازجىم تۇرغاندىن كېيىن جاۋاپ قايتۇردى.

كازاكلار «ئەركىن تۇرۇشاتتى. ئورمانىنىڭ ئۈستىنى قاراڭغۇلۇق قاپلىغان ئىدى. شامال بۇلۇتلارنى سۈرۈم - توقاي قىلىپ، توزغۇتۇپ، يىراقتىكى بىنەپشەرەڭ چاقناپ تۇرغان يۇلتۇزلارنى يالىڭاچلىۋەتتى.

شۇچاغدا، بۆلۈنمە ئوفىتسېرلىرى يىغىلغان گەمە ئۆيدە

www.uyghurkitap.com

كوماندىر، ئالاقىچىنى يولغا سېلىۋېتىپ قەغەز خالتىنى ئاچتى ـ دە، ئىچىدىكى قەغەزنى ئالدى. سوئالدىكىنى بويىچە، كىچىككىنە شام قالدۇغىنىڭ يورۇغىدا بۇيرۇق خەتنىڭ مەزمۇنى بىلەن تونۇشۇپ چىققاندىن كېيىن، ئۇنى ئوقۇپ بەردى:

ئۆكتەبىرنىڭ 3 ـ كۈنى تاڭ سەھەردە نېمىسلار زەھەرلىك گاز ئىشلىتىپ، 256 ـ پولكنىڭ 3 ـ باتالىيونىنى زەھەرلەپ، بىزنىڭ ئاكوپلىرىمىزنىڭ 1 ـ مۇداپىئە سىزىقىنى ئىشغال قىلىۋالدى. سىلەرگە، ئاكوپلارنىڭ 2 ـ مۇداپىئە سىزىقىغىچە ئىلگىرىلەپ، 318 ـ چېرنويار پولكىنىڭ 1 ـ باتالىيونى بىلەن ئالاقە باغلاپ، بۈگۈن كېچە دۈشمەننى 1 ـ مۇداپىئە سىزىقىدىن قوغلاپ چىقىرىش ئۈچۈن 2 ـ مۇداپىئە سىزىقىدىكى يەرلەرنى ئىگەللىشىڭلارغا بۇيرۇق بېرىمەن. سىلەرنىڭ ئوڭ قانىتىڭلاردا 2 ـ باتالىيوننىڭ 2 ـ روتىسى ۋە 3 ـ گرېنادېر ① دىۋىزىيىسىنىڭ فاناگورىي پولكىنىڭ بىر باتالىيونى بولىدۇ.

ئوفىتسېرلەر ئەھۋالنى مۇھاكىمە قىلغاندىن كېيىن بىر ـ بىردىن تاماكا چېكىشىپ تاشقىرىغا چىقىشتى. بۆلۈنمە يولغا چىقتى.

كازاكلار گەمە ئۆيلەرنىڭ يېنىدا دەم ئېلىپ تۇرغان چاغدا، چېرنويار پولكىنىڭ بىرىنچى باتالىيونى ئۇلاردىن ئۆزۈپ ئۆتۈپ، ستوخود كۆۋرۈكىگە يېتىپ بارغان ئىدى. كۆۋرۈكنى گرېنادېر پولكلىرىنىڭ بىرسى ئورۇنلاشتۇرغان كۈچلۈك پىلىموتچىلار قاراۋۇلخانىسى قوغداۋاتاتتى. فېلدفېبېل ② باتالىيون كوماندىرىغا ئەھۋالنى چۈشەندۈردى، شۇنىڭ بىلەن باتالىيون كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ، ئىككىگە

① گرېنادېر ــ خىللانغان ئەسكەر.
② فېلدفېبېل ــ مۇئاۋىن روتا باشلىقى ــ ت.

بۆلۈندى: 2 روتا ئوتخا. بىر روتا سولغا ماگدى، ئاخىرقى بىر روتا
باتالىيون كوماندىرى بىلەن زاپاستا قالدى. روتىلار زەنجىرسىمان
سەپ تارتىپ ماگدى؛ شالاڭ ئورمان مىلتىق ـ زەمبىرەك ئوقلىرى
بىلەن گوداڭغا ئايلانغان ئىكەن. ئەسكەرلەر يەرنىي پۈتى بىلەن
ئاۋايلاپ دەسسەپ مېڭىشاتتى. بەزىدە بىرەرسى يىقىلىپ چۈشسە،
ئاۋازىنى بوش چىقىرىپ تىللاپ قوياتتى. ۋالېت ئوڭ قاناتنىڭ
ئەڭ چېتىدىكى روتىدا ئارقىدىن 6 ـ كىشى بولۇپ كېلىۋاتاتتى.
«تەييار بول!» كوماندىسى بېرىلگەندىن كېيىن ئۇ مىلتىقىنىڭ
قولۇپىنى ئېتىشقا راسلاپ قويدى ـ دە، ئۇنى ئالدىغا قارىتىپ تۈ-
تۈپ، چاتقاللارنى ۋە قارىغاينىڭ غوللىرىنى نەيزىسى بىلەن جى-
جىپ ماگدى، ئۇنىڭ يېنىدىن سەپنى ياقىلاپ 2 ئوفىتسېر ئۆتۈپ
كەتتى؛ ئۇلار ئۇنىنى چىقارماي ئاستا سۆزلىشەتتى. روتا كوماندىرى
روشەن، يېتىلگەن ئوتتۇرىچە ئەر ئاۋازى بىلەن شىكايەت قىلاتتى:
ــ مېنىڭ كونا يارام ئېچىلىپ قالدى. ھەي، كاساپەت
كۆتەك! قارىمامسىز، ئىۋان ئىۋانوۋىچ، بۇ قاراڭغۇدا پۇتۇمنى كۆ-
تەككە ئۇرۇۋالدىم. نەتىجىدە يارام ئېچىلىپ، ماگالماي قالدىم،
ئەمدى ئارقىغا قايتىشقا توغرا كېلىۋاتىدۇ، ــ كوماندىرنىڭ باس
ئاۋازى بىر مىنۇت جىمىپ قالدى، ئاندىن يىراقلاشقانچە ئاۋازى
تېخىمۇ ئاستىلاپ گۇدۇڭلاپ چىقاتتى، ــ سىز بىرىنچى يېرىم رو-
تىنىڭ كوماندىرلىقىنى ئۆز ئۈستىڭىزگە ئېلىڭ، بوگدانوپ ئىككىن-
چىسىنى ئالسۇن، مەن مانا ... گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام، بولال-
ماي قالدىم. مەن قايتىشقا مەجبۇرمەن.
ئۇنىڭغا پراپورشىك بېلىكوپ چۈس ئاۋاز بىلەن خىرىلداپ
جاۋاپ قايتۇردى:
ــ قىزىق ئىش! سىز ئۇرۇشقا كىرىش بىلەنلا كونا يارىلىـ
رىڭىز ئېچىلىپ قالدىكەن ـ ھە.

— ئۇلار گەپ قىلماسلىقىڭىزنى ئۆتۈنمەس قىلىمەن، جانابى پراپورشىك! — روتا كوماندىرىنىڭ ئاۋازى كۆتىرىلىپ چىقتى.
— بولدى قويۇڭ، مەرھەمەت قىلىڭ! قايتىپ كېتىۋېرىڭ!
ۋالېت ئۆزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ ئاياق تاۋۇشلىرىغا قۇلاق سېلىپ كېتىۋېتىپ، ئارقا تەرەپتىن ئالدىراش شىتىرلىغان ئاۋازنى ئاڭلىدى: روتا كوماندىرىنىڭ كەينىگە قايتىپ كېتىۋاتقانلىقىنى پەملىدى. بىر مىنۇتتىن كېيىن بىلىكوپ فېلدفېبىل بىلەن بىللە روتىنىڭ سول قانىتىغا ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ غۇڭشۇشقا باشلىدى:
— .. ئەبلەخلەر ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى سېزىدۇ! جىددى ئىش باشلىنىش بىلەنلا ئۇلار ئاغرىپ قېلىشىدۇ، يارىسى ئېچىلىپ قالىدۇ، سەن يېڭى چىققان مۇگگۈز يېرىم روتىغا باشچىلىق قىل!.. ھەي رەزىللەر! مەن مۇنداقلارنى ... سولداتلار...
ئۇلارنىڭ ئاۋازى توساتتىن جىمىپ قالدى، ۋالېت پەقەت ئۆز قەدىمىنىڭ ھۆلچىلىكتە چىلىپىلىغانلىقىنىلا ئاڭلايتتى، ئەمما شۇئاندا قولىغىنىڭ تۆۋىدە بىر نەرسىنىڭ تىرىسك قىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى.
— ھەي، يۇرتلۇغۇم! — سول تەرەپتىن بىرسى خىرىلداپ پىچىرلىدى.
— ھە، خوش؟
— كېتىۋاتامسەن؟
— ھە، كېتىۋاتىمەن، — ۋالېت جاۋاپ بەردى، يىقىلىپ كېتىپ، سۇ تولۇپ قالغان بىر ئويمانغا ئارقىچە سىيرىلىپ چۈشتى.
— قاراڭغۇ ئىكەن ...، — سول تەرەپتىن بىرسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.
بىر يېرىنى كۆرمەي بىرىدەم مېڭىشقاندىن كېيىن تۇيۇقسىز ۋالېتنىڭ قولىغىنىڭ تۆۋىدە يەنە شۇ خىرىلدىغان ئاۋاز ئاڭلاندى:

— يانمۇ يان ماڭايلى! ئۈنچىلىك قورقۇنچلۇق بولمايدۇ...

يەلە جىم بولۇپ قىلىشتى، ھۆلچىلىكتىن كومشۇيۇپ كەتكەن ئۆتۈكلىرىنى نەم پەردە ئاران - ئاران كۆتىرىپ مېڭىشاتتى. يۈزىنى داغ باسقان ئاي قارا بۇلۇتنىڭ گىرۋىكىدىن بىردىن چاچراپ چىقتى - دە، بىر نەچچە دەقىقە بۇلۇتلار دولقۇنلىرىدا تاپان بېلىقتەك شۇڭغۇپ، سېرىق تەڭگىستىمان پاقىراپ كەتتى، شۇندىن كېيىن ئاي سۈزۈك ئاسمانغا چىقىۋېلىپ، تۆۋەننى غۇۋا يورۇتۇپ تۇردى؛ قارىغاينىڭ ھۆل يىڭنە ياپراقلىرى فوسفوردەك پاقىراپ كەتتى. ئۇلارنىڭ ھىدى يورۇقتا تېنىخسىمۇ كۈچەيگەندەك، نەم يەرنىڭ دىمى سوغاقتا يەنىمۇ قاتتىق بوغۇلغاندەك بولدى. ۋالىت يېنىدىكى ئادەمگە قارىۋىدى، ئۇ تۇيۇقسىز بىرسى ئۇرغاندەك بېشىنى چايقاپ، ئاغزىنى ئېچىپ تۇرۇپلا قالدى.

— قارا! — دەپ بىرلا نەپەس چىقاردى ئۇ.

ئۇلاردىن 3 قەدەم نېرىدىكى قارىغاينىڭ ئاستىدا ئىككى ئايىغىنى كەڭ كېرىپ بىر ئادەم تۇراتتى.

— ئا — دە — م، — دىدى ۋالىت ياكى شۇنداق دىمەكچى بولدى.

ۋالىت بىلەن يانمۇ يان كېلىۋاتقان سولدات بىردىن مىلتىغىنى كۆتىرىپ:

—كىم بۇ؟ — دەپ توۋلىدى، — كىمسەن؟ ئېتىپ تاشلايمەن!

قارىغاي ئاستىدا تۇرغان ئادەم ئۈنچىقمىدى. ئۇنىڭ بېشى ئاپتاپپەرەستەك يان تەرەپكە ساڭگىلاپ قالغان ئىدى.

— ئۇ ئۇخلاۋاتىدۇ! — دەپ كۈلدى ۋالىت ئۆزىنى زومۇ زو كۈلكە بىلەن تېتىكلەشتۈرۈپ، ئاندىن تىترىگەن پېتى ئالدىغا قەدەم تاشلىدى.

ئۇلار جىم تۇرغان ئادەمنىڭ قېشىغا يېقىن بېرىشتى. ۋالىت بوينىنى سوزۇپ تىكىلىپ قارىدى. يېنىدىكى يولدىشى مىلتىقنىڭ

www.uyghurkitap.com

قوندىغى بىلەن مىدىرلىماي تۇرغان سۇررەڭ گەۋدىنى تۇرتۇپ باقتى.

— ھەي،سەن،پىنزالىقمۇ؟① ئۇخلاۋاتامسەن؟يۇرتداش!...،— دېدى ئۇ ئىستېھزا بىلەن، — قىزىق نەرسە ئىكەنسەنغۇ،ئۆزەڭقانداق نىمە؟ — بىردىن سولداتنىڭ ئاۋازى جىمىپ قالدى، — ئۆلۈك ئىكەن! — دەپ ۋاقىرىۋەتتى - دە، ئارقىسىغا چېكىندى. ۋالېت چىشلىرىنى كاسىلدىتىپ، ئىرغىپ ئارقىغا تاشلانغان ئىدى، قارىغاي ئاستىدىكى ئادەم ۋالېت تۇرغان يەرگە ھەرىدەلگەن دەرەختەك گۈپپىدە غۇلاپ چۈشتى. ئۇلار ئۆلۈكنىڭ يۈزىنى يۇقۇرىغا قىلىپ ئاغدۇرۇپ قويۇشتى، ئەنە شۇ چاغدىلا مەلۇم بولدىكى، ئۇ 256 - پىيادىلار پولكىدىكى 3 باتالىيوننىڭ بىرىدە خىزمەت قىلغان سولدات بولۇپ، گاز بىلەن زەھەرلىنىپ، ئۆپكىسىگە ئەجەل يېپىشقاندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن قېچىپ قارىغاينىڭ ئاستىدىن ئۆزىگە ئاخىرقى پانا جاي تاپقان ئىكەن. ئۇ بويلۇق، كەڭ يەلكىلىك يىگىت ئىدى، بېشىنى ئەركىن ئارقىغا تاشلاپ ياتاتتى، يىقىلغاندا يۈزى يېپىشقاق لايغا مىلىنىپ كەتكەن، گاز كۆيدۈرۈۋەتكەن 2 كۆزى مىچ - مىچ سۇيۇق نەرسىگە ئايلىنىپ كېتىپتۇ؛ سىيمىزغىنە گۆشلۈك تىلى مەھكەم چىشلەنگەن چىشلىرى ئارىسىدىن قاپ - قارا بىلەي تاشتەك چىقىپ قىلىپتۇ.

— كېتەيلى، خۇدا ھەققى كېتەيلى! ئۇ ئۆزى يېتىۋەرسۇن،— دەپ پىچىرلىدى بىللە ماڭغان يولدىشى ۋالېتنىڭ قولىدىن تارتىپ.

ئۇلار مېڭىپ، كۆپ ئۆتمەيلا 2 - ئۆلۈككە دۇچكەلدى. ئۆلۈكلەر كەينى كەينىدىن ئۇچراپ تۇردى. زەھەرلەنگەنلەر بىرنەچچە جايدا دۆۋە - دۆۋە بولۇپ ياتاتتى، بەزىلىرى زوڭزىيىپ ئولتۇرغان

① پىنزا — شەھەرنىڭ ئىسمى.

پېتى قېتىپقېلىپتۇ، بەزىبىرلىرى 4 پۈتلىنىپ ئۆملىگەن پېتى قېتىپ قالغان، بىرسى 2 ـ مۇداپىئە سىزىقىدىكى ئاكوپلارغا ئېلىپ بارىدىغان قاتناش يولىنىڭ ئاغزىدىلا، جان ئازاۋىدا چايىنىغان قولىنى ئاغزىغا تىققان پېتى تۈگۈلۈپ ياتاتتى.

ۋالېنت بىلەن ئۇنىڭغا قوشۇلۇۋالغان سولدات سەپ تارتىپ ئىلگىرىلەپ كەتكەن سولداتلارغا يۈگۈرگەن پېتى قوغلاپ يېتىشىۋالدى ـ دە، ئۇلاردىن ئۆزۈپ ئۆتۈپ، قاتارلىنىپ ماڭدى. ئۇلار، يىلان ئىزىدەك سوزۇلۇپ قاراڭغۇلۇق ئىچىگە كىرىپ كەتكەن ئاكوپ خەندەكلىرىگە بىللىلا سەكرەپ چۈشكەندىن كېيىن ئىككىسى 2 ياققا ئايرىلىپ كەتتى.

— گەمىلەرنى ئاختۇرۇپ بېقىش كېرەك. بەلكىم يەيدىغان نەرسىلەر قالغاندۇ، — دەپ ئىشەنچسىزلىك بىلەن مەسلىھەت بەردى ۋالېنتقا ئۇنىڭ جۆرىسى.

— ماڭايلى.

— سەن ئوڭغا ماڭ، مەن سولغا. بىزنىڭ ئادەملەر يېتىپ كەلگىچە تەكشۈرۈپ كۆرەيلى.

ۋالېت سەرەڭگە يېقىپ، دەسلەپكى گەمىنىڭ ئوچۇق تۇرغان ئىشىكىدىن كىرىپ بېقىپ، خۇددى پورژىنا قېقىپ تاشلىغاندەك، دەرھاللا ئارقىسىغا ئېتىلىپ چىقتى: گەمىنىڭ ئىچىدە كىرېست شەكلىدە 2 ئۆلۈك ياتاتتى. 3 گەمىنى ئارىلاپ ھېچنىمە تاپالمىغاندىن كېيىن 4 ـ گەمىنىڭ ئىشىكىنى بىرلا ئىتتىرىپ ئاچقان ئىدى، چىڭقىرىلغان ياتلا بىر ئاۋازنىڭ:

— Wer ist das?①

دەپ ۋاقىرىشىدىن يىقىلىپ چۈشۈشكە تاس قالدى.

① كىم سەن؟

www.uyghurkitap.com

ۋالېت بەدىنىگە لاپپىدە ئوتنىڭ ئىسسىغى كەلگەندەك، ئۇنچىقماستىن ئۆزىنى ئارقىغا ئالدى.

نېمىس گەمىدىن ئاستا چىقىپ، ئۇچىسىغا يېپىشىۋالغان شىنېلىنى خوشياقماسلىق بىلەن مۈرىسىگە تارتىپ:

— Das bis Otto? Weshalb bist du so gekommen?①

دەپ سورىدى.

— قولۇڭنى كۆتەر! كۆتەر قولۇڭنى! تەسلىم بول! — ۋالېت خىرىلداپ ۋاقىرىدى - دە، گويا «جەڭگە!» كوماندىسى بېرىلگەندەك، چوخچىيىپ ئولتۇردى.

هاڭ - تاڭ بولۇپ ئاغزى گەپكە كەلمەي قالغان نېمىس ئاستا قولىنى كۆتەردى - دە، ئۆزىگە مەھكەم قادالغان مىلتىق نەيزىسىنىڭ پاقىراپ تۇرغان ئۇچىغا تىكىلىپ قاراپ، يانغا قايرىلدى، شىنېلى يەلكىسىدىن چۈشۈپ كەتتى. تۈگمىسى بىر تەرەپكە قادالغان كۆك - يېشىل مۇندىرىنىڭ قولتۇغى يول - يول تۇرۇلدى. يۇقۇرى كۆتىرىلگەن ئىشچىلارغا خاس يوغان قوللىرى تىترەپ، بارماقلىرى گويا كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان چالغۇ ئەسۋابىنىڭ تۈگمىسىنى باسقاندەك قىمىرلاشقا باشلىدى. ۋالېت بايىقى پېتىچە جايىدىن قوزغالماي، نېمىسنىڭ ئىگىز، كۈچلۈك گەۋدىسىگە، مۇندىرىنىڭ مېتال تۈگمىلىرىگە، يان تەرەپتىن تىكىلگەن كالتا قونجۇلۇق ئۆتۈكىگە، چېكىسىگە سەل قىشايتىپ كىيىۋالغان كوزىركىسىز شەپكىسىگە قاراپ تۇردى. ئاندىن كېيىن ئۇ بىردىنلا ھالىتىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇستىدىكى كېلەڭسىز شىنېلى ئۇچىسىغا يېپىشمايۋاتقاندەك تەۋرىنىپ قويدى؛ كېلىدىن غەلىتە

① سەن ئوتتومۇ؟ نېمىشكە مۇنداق كېچىكىپ قالدىڭ؟

بىر ئاۋاز چىقاردى ــ ئۇنىڭ يۈتەلگەنلىگىنى ياكى خۇرسىنغانلىغىنى بىلگىلى بولمايتتى؛ ئۇ نېمىس تەرەپكە بىر قەدەم چامدىدى.

ــ قاچ! ــ دىدى ئۇ بوش ئاۋاز بىلەن، ــ قاچ، نېمىس! مېنىڭ ساڭا ئاداۋىتىم يوق. سېنى ئاتمايمەن.

ئۇ مىلتىغىنى ئاكوپنىڭ تېمىغا يۆلەپ قويۇپ، پۈتىنىڭ ئۇچى بىلەن ئاستا تۇردى ـ دە، ئالغا تەمشىلىپ، نېمىسنىڭ ئوڭ قولىنى تۇتتى. ئۇنىڭ بۇ ئىشەنچلىك ھەركىتى ئەسىرنىڭ كۆڭلىنى تىنىـ دۇردى؛ نېمىس ئۆزىگە يات بولغان سۆز تاۋۇشلىرىنىڭ غەلىتە ئاھىڭىغا سەگەكلىك بىلەن قۇلاق سېلىپ، قولىنى پەسكە چۈشۈردى.

ۋالېت ئىككىلەنمەستىن، ئۆزىنىڭ 20 يىلدىن بۇيان ئەمگەك بىلەن قاداقلىشىپ كەتكەن قولىنى سۇنۇپ، نېمىسنىڭ سوغاق، بوشاڭ بارماقلىرىنى قىسىپ، ئالقىنىنى كۆتەردى؛ ئۇزاق ۋاقىتتىن بېرى قاپىرىپ، جىگەررەڭ مۇدۇر باسقان كىچىككىنە ۋە ساغۇچ ئالقىنغا پۈچۈق ئاينىڭ ئېقىش كۆك شوللىسى چۈشتى.

ــ مەن ئىشچى، ــ دىدى ۋالېت لاغىلداپ تىترەپ، ــ مەن سېنى نىمىشكە ئۆلتۈرەتتىم؟ قاچ! ــ دىدى ـ دە، نېمىسنى ئوڭ قولى بىلەن مۆرىسىدىن ئاستا ئىتتىرىپ، قاراڭغۇ ئورمان تەرەپنى كۆرسەتتى، ــ قاچ دەيمەن، يارىماس، بولمىسا بىزنىڭ كىشىلەر ھازىر...

نېمىس، ۋالېتنىڭ ئارقىسىغا تۇتۇپ تۇرغان قولىغا ھامان قارايتتى، چۈشىنىكسىز سۆزلەرنىڭ يوشۇرۇن مەنىسىنى چۈشىنىش ئۈچۈن، ئالدىغا سەل ئىگىلىشىپ يەنىمۇ جىددىرەك تىڭشىلدى. شۇ قاـ راشتا بىرەر سېكۇنت ۋاقىت ئۆتتى، ئۇنىڭ كۆزى ۋالېتنىڭ كۆزلىـ رى بىلەن ئۇچراشقاندا خوشال كۈلۈمسىرەپ قويدى. نېمىس ئارقىـ غا بىر قەدەم چېكىنىپ، ئىككى قولىنى ئالدىغا سوزۇپ، ۋالېتنىڭ قولىنى مەھكەم قىستى، شۇنىڭ بىلەن ھاياجانلىق تەبەسسۇم

بىلەن چىرايى ئېچىلىپ، ئاندىغا سەل ئېگىلدى ـ دە، ۋالېنتىنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراپ قوللىرىنى سىلكىتتى.

—Du entlasst mich? ··· O, jezt hab ich wer-sianden! Du biest ein russischer Arbeiter? Sozial-Demokrat, wie ich? SO! O!O! Das ist wie im Tra um ··· Mein Bruder, wie kannich vergessen? Ich finde keine Worte· Nurdu bist ein wunderbarer wagender Junge ··· Ich ··· ①

ۋالېت، جۇش ئۇرۇپ چىقىۋاتقان يات تىلنىڭ سۆزلىرى ئارىسىدىكى «سوتسىيال دېموكراتمۇ سەن؟» دەپ سوئال تەرىقىسىدە تەلەپپۇز قىلىنغان بىر تونۇش ئىبارىنى تۇتۇۋالدى.

ـــ ھەئە، مەن سوتسىيال ـ دېموكراتمەن. سەن قېچىپ كەت... خەير ـ خوش، بۇرادىرىم، ئېلىپ كەل قولۇڭنى!

ئۇلار بىر بىرىنىڭ سۆزىنى ئازراق چۈشىنىشتى ـ دە، بىر بىرىنىڭ كۆزلىرىگە قاراشتى ـــ ئىككىسى، قامەتلىك بىرسى باۋارىيىلىك بولۇپ، كىچىكى رۇس ئىشچىسى ئىدى. باۋارىيىلىك پىچىرلاپ:

Inden zukünftigen Klassen Kampfen Wər-den wir in denselben Schützengraben sein,nicht Wahr, Genosse? ②

دىدى ـ دە، يوغان سۇررەڭ ھايۋاندەك ئاكوپ ئۈستىدىكى دۆڭلۈككە

① سەن مېنى قويۇۋېتەمسەن؟ ... ھە، ئەمدى چۈشەندىم! سەن ـــ رۇس ئىشچىسىمۇ؟ ماڭا ئوخشاش سوتسىيال ـ دېموكراتمۇ؟ شۇنداقمۇ ھە!ھە؟ بۇ چۈشتە كۆرگەن ئىشتەك بولدى ... قېرىندىشىم، بۇنى مەن قانداق ئۇنتاي؟ ... سۆز تاپالمايۋاتىمەن ... ئەمما سەن كارامەت قەھرىمان يىگىت ئىكەنسەن... مەن...

② كەلگۈسىدىكى سىنىپىي ئۇرۇشلاردا بىز بىر ئاكوپتا بولىمىز، راست ئەمەسمۇ، يولداش؟

ئىرغىپ چىقىپ كەتتى.

ئورمان ئىچىدىن يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان ئادەملەرنىڭ شىپىلدىغان قەدەم ئاۋازى ئاڭلاندى. ئەڭ ئالدىدا چېخ رازۋېتچىكلار كوماندىرى ئۆزىنىڭ ئوفىتسېرى بىلەن كېلىۋاتاتتى. ئۇلار كەمدىن چىقىپ كېلىۋاتقان، يەيدىغان نەرسە ئاختۇرۇپ يۈرگەن بايىقى سولداتنى ئېتىپ تاشلاشقا تاسلا قالدى.

سولدات ئۆزىگە قارىتىلغان مىلتىقنىڭ قاپ - قارا ئاغزىنى كۆرۈپ قېلىپ، چۆچۈگەن هالدا:

— ئۆز كىشى! كۆرمەيۋاتامسەن ...،— دەپ ۋاقىرىدى.

ئۇ يوغان قارا بولكا ناننى مەيدىسىگە بېسىپ تۇرۇپ:

— بۇ يەردىكىلەر ئۆز كىشىغۇ، — دەپ تەكرارلىدى.

ئونتېر ئوفىتسېر، ۋالېتنى تونۇپ ئاكوپتىن ئاتلاپ ئۆتتىدە، مىلتىقنىڭ پاينىگى بىلەن ۋالېتنىڭ دۈمبىسىدىن قاتتىق ئىتتەردى.

— ئەبجىغىڭنى چىقىرىمەن! ئاغزى - بۇرنۇڭنى قان قىلىۋېتىمەن! نەدە يۈردۈڭ؟

ۋالېت سولىشىپ، دەرمانى قۇرۇپ ئاران كېلىۋاتاتتى، هەتتا مىلتىق بىلەن ئىتتىرىش ئۇنىڭغا هېچقانداق تەسىر قىلمىدى. ئۇ، سەنتىرەكلەپ مېڭىپ، بۇرۇن ئۆزىدە كۆرۈلۈپ باقمىغان بىرىۇمشاق كۆڭۈللۈك بىلەن ئونتېر ئوفىتسېرنى هاڭ - تاڭ قالدۇردى.

— مەن ئالدىدا ماڭغان ئىدىم. سەن ئۇرۇشمىغىن.

— ئىتنىڭ قۇيرۇغىدەك سوكۇلداپ يۈرمە! بىردەم ئارقىدا قالسەن، بىردەم ئالدىدا كېتىسەن. سەن هەربى تۈزۈمنى بىلمەمسەن؟ ئەسكەرلىككە بۇ يىل ئېلىندىڭمۇ؟ — دەپ بىردەمجىم بولۇپ قالدى، ئاندىن، — تاماكاڭ بارمۇ؟ —دەپ سورىدى.

... ئېزىلىپ كەتتىمىكىن.

... مەيلى، خالتاڭنى سىلكى.

... ئۇنتېر تاماكىنى تۇتاشتۇرۇۋېلىپ، ۋىژۋوتىنىڭ بىر بېشىغا قا-راپ كەتتى.

... تاڭ ئېتىش ئالدىدىلا چېخ رازۋېتچىكلىرى نىمىسلارنىڭ كۆزىتىش قاراۋۇلخانىسىغا كېلىپ قالدى. نىمىسلار بىر يولى ئوق چىقىرىپ كېچىنىڭ جىمجىتلىغىنى بۇزدى. يەنە ئوخشاش ئارىلىقتا 2 قېتىم زالپ بىلەن ئوق چىقاردى. ئاكوپلارنىڭ ئۈستىدە قىزىل راكىتا كۆككە ئۆرلەپ، ئاۋازى ۋىژىلداپ ئاڭلىنىشقا باشلىدى. را-كىتىنىڭ قىزىل ئۇچقۇنلىرى هاۋادا ئۆچەر - ئۆچمەستىنلا نىمىسلار تەرەپتىن زەمبىرەكلەر ئوق ئېتىشقا باشلىدى.

گۇم — باڭ! گۇم! — دەسلەپكى گۇمبۇرلەشتىن كېيىنلا يەنە 2 سى ئېتىلدى: گۇم! گۇم!

كلىڭ - كلىڭ - كلىڭ - كلىڭ—ۋىژ - ژ - ژ! — توپ ئوقلىرى هاۋانى بۇرغىدەك تېشىپ، شۇۋىرلاپ، بىرىنچى يېرىم روتىدىكى سولداتلارنىڭ بېشى ئۈستىدىن هەدەپ ئۆتكىلى تۇردى؛ هەش - پەش دېگىچە يىراق بىر يەردە، ستوخود دەرياسىدىن ئۆتىدىغان كېچىك قېشىدا يەرگە چۈشۈپ، گۇم - باڭ!...گۇم - باڭ!...قىلىپ پارتلىدى.

چېخ رازۋېتچىكلىرىدىن 40 سارجىن ئارقىدا قاتارلىشىپ كېلىۋاتقان سولداتلار دەسلەپكى ئېتىلغان ئوقتىن كېيىنلا يېتىۋې-لىشتى. راكىتا ئاسماندا قىزىل شەپەق پەيدا قىلدى؛ ئۇنىڭ يورۇ-غىدا ۋالېت سولداتلارنىڭ دەرەخ - چاتقاللار ئارىسىدا چۈمۈلىدەك ئۆمىلىشىپ، لاينى لاي دىمەي، پاتقاققا ئۆزىنى ئۇرۇپ، پاناجاي ئىزلەپ يۈرگەنلىگىنى كۆردى. كىشىلەر هەر بىر ئويمانىنىڭ ئالدىدا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

مىڭىلدىشىپ كەتتى، پۈت ـ قول پاتقۇدەكلا يەر قېتىغا ئۆزىنى ئۇرۇشۇپ، ئوي ـ چوڭقۇرلا بولسا بېشىنى تىقىشاتتى. شۇنداق بولسىمۇ، پاراسلاپ ئېتىلىۋاتقان پىلىموت ئوقلىرى ئورمان ئىچىگە باھاردىكى شىددەتلىك يامغۇرغا ئوخشاش چۈشۈۋەرگەنلىكتىن، ئۇلار چىدىيالمىدى: قاتتىق تولغۇلۇۋېلىپ، يەرگە كېپىنەك قۇرۇتىدەك يېپىشىۋېلىپ، ئارقىغا ئۆمىلىشەتتى، پۇت ـ قولىنى پوكمەستىنلا سىلىجىپ باراتتى، پاتقاق يەردە يىلاندەك ئىز قالدۇرۇپ ماڭاتتى ... بەزىبىرلىرى چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ قېچىشاتتى. پارتلىغۇچ ئوقلار ئورمان ئىچىدە قارىغايلارنى تىلىملاپ، شاخلىرىنى قىرقىپ، يەرگە زەھەرلىك يىلاندەك پۈچۈلىنىپ كىرىپ، قاڭقىپ چىقاتتىدە، پارتلاشقا باشلايتتى.

بىرىنچى يېرىم روتا 2 ـ مۇداپىئە سىزىقىدىكى ئاكوپلارغا قايتىپ كەلگەندە 17 ئادەم كەم چىقتى، يېقىن بىر يەردە ئالاھىدە بۆلۈمنىڭ كازاكلىرى قايتا سەپكە تىزىلىشتى، ئۇلار بىرىنچى يېرىم روتىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئېھتىيات بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ مېڭىشتى، چۈنكى ئالدى بىلەن نېمىسلارنىڭ قاراۋۇللىرىنى يوقىتىپ، ئۇلارنى غەپلەتتە قالدۇرۇپ، تۇيۇقسىز ئۇستىدىن چىقىش ئىمكانىيىتى بار ئىدى، — ئەمما چېخ رازۋېتچىكلىرىنى ئوققا تۇتۇشقا باشلىغاندا، نېمىسلار ھەممە ئۇچاستكىدا تەشۋىشكە چۈشكەن ئىدى. ھەدىگەندىلا قارىسىغا ئوق چىقىرىپ، 2 كازاكنى ئۆلتۈرۈشتى، بىرسىنى يارىدار قىلدى. كازاكلار يارىدار بىلەن ئۆلگەنلەرنى ئېلىپ كېلىپ، قاتار تىزىلىشىپ، گەپكە كىرىشتى:

— ئۆز كىشىلىرىمىزنى دەپنە قىلىش كېرەك.

— بىز بولمىساقمۇ ئۇلار كۆمۈشىدۇ

— بۇ يەردە تىرىكلەرنى ئويلاش كېرەك، ئۆلۈكلەرگە ئانچە

www.uyghurkitap.com

كۆڭۈل بۆلمىسەكمۇ بولىدۇ.

بىرىنچى سائەت ئۆتكەندىن كېيىن پولك ئىشتابىدىن بۇيرۇق كەلدى: «توپچى قىسىملارنىڭ تەييارلىقى پۈتكەندىن كېيىن باتالىيون دەرھال كازاكلارنىڭ ئالاھىدە بۆلۈنمىسى بىللە دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلىپ، ياۋنى بىرىنچى مۇداپىئە سىزىغىدىكى ئاكوپلاردىن قوغلاپ چىقىرىشنى بۇيرۇيمەن».

توپچى قىسىملارنىڭ تەييارلىقى ناھايىتى سۇس ئېلىپ بېرىلغانلىقتىن كۈندۈزى سائەت 12 گىچە سوزۇلدى. كازاكلار بىلەن پىيادە ئەسكەرلەر پوستا ئادەم قويۇپ، گەمىلەردە دەم ئېلىشتى، چۈش بولغاندا ھۇجۇم قىلىشقا ماڭدى، سول تەرەپتە، مەركىزىي ئۇچاستكىدا زەمبىرەكلەر گۈلدۈرلەپ تۇردى — ئۇ يەردە يېڭىدىن ھۇجۇمغا ئۆتكەن ئىدى.

ئوڭ قاناتنىڭ ئەڭ چېتىدە زابايكال كازاكلىرى، سول تەرەپتە — ئالاھىدە كازاكلار بۆلۈنمىسى بىلەن چېرنويار پولكى، ئۇلارنىڭ ئارقىسىدا فاناگورىي گرېنادېر پولكى، ئۇنىڭ نېرىسىدا — چېمبار، بۇگۇلمە پولكلىرى، پىيادە ئەسكەرلەرنىڭ 208 - ۋە 211 - پولكلىرى، پاۋلوگراد، ۋېنگروپ پولكلىرى بار ئىدى؛ 53 - دىۋىزىيىنىڭ پولكلىرى مەركەزدە ھۇجۇمنى ئەۋج ئالدۇرۇۋاتاتتى؛ 2 - تۈركىستان ئوقچىلار دىۋىزىيىسى پۈتۈن سول قاناتنى قاپلىغان ئىدى. بارلىق ئۇچاستكىدا گۈمبۈرلەش باشلاندى — رۇسلار ھەممە يەردە ھۇجۇمغا ئۆتتى.

كازاكلار بۆلۈنمىسى شالاڭ سەپ بولۇپ ماڭغان ئىدى. ئۇنىڭ سول قانىتى چېرنويار پولكىنىڭ ئوڭ قانىتى بىلەن كىرىشىپ كەتكەن ئىدى. ئاكوپلارنىڭ ئۈستىدىكى قىر توپىلار ئەمدى كۆرۈنگەندە نېمىسلار شىددەتلىك ئوت ئېچىشقا باشلىدى.

كازاكلار ئۇنىنى چىقارماستىن يۈگۈرۈشتى، ئاندىن گۈرۈپلا
يەرگە يېتىۋېلىپ، مىلتىقلىرىنىڭ ئوقدىنىنى بوشىتىپ،
يەنە يۈگۈردى، ئاكوپقا 50 قەدەم قالغاندا ھۇجۇمنى
توختىتىپ، ئۈزۈل - كېسىل يېتىۋېلىشتى. بېشىنى كۆ-
تەرمەستىن ئوق ئېتىشقا باشلىدى. نېمىسلار پۈتۈن ئاكوپلار سىزى-
غى بويلاپ سىم توردىن توساقلار قۇرغان ئىكەن. ئافونكا ئۇزىرىپ
ئاتقان 2 گىرانات تورغا تېگىش بىلەن ئارقىغا قاڭقىپ پارتلىدى.
ئۇ سەل كۆتىرىلىپ 3 - سىنى ئاتماقچى ئىدى، بىراق سول
مۈرىسىنىڭ ئاستىدىن ئوق تېگىپ، ئۇمۇرتقا سۆڭىكى ئاستىدىن
تېشىپ چىقتى. يېقىن بىر يەردە ياتقان ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ، ئا-
فونكىنىڭ پۈتلىرى ئاستا تۈگۈلۈپ شۈك بولۇپ قالغانلىقىنى كۆر-
دى. قولسىز چولاق ئاليوشكا شاملىنىڭ ئىنىسى — پىروخورشاملىمۇ
ئوق تېگىپ ئۆلدى. 3 - بولۇپ بۇرۇنقى يېزا باشلىقى مانتىسكوپ
يىقىلدى - دە، ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا شامىللارنىڭ پۈتى مايماق
كوكۇلاچ خوشنىسى — يېپۇلەنتى كالىنكە ئوق تەگدى.
2 - ۋىزۋوتتىن يىرىم سائەت ئىچىدە 8 ئادەم قۇربان بول-
دى. بۆلۈنمە كوماندىرى — ياساۋۇل. 2 ۋىزۋوت ئوفىتسىرى ئۆل-
دى، شۇنىڭ بىلەن بۆلۈنمە كوماندىرسىز قالغانلىقتىن، ئاستا ئار-
قىغا ئۆمىلەپ چېكىندى. كازاكلار ئوق تەگمەيدىغان يەرگە چىقىۋ-
ۋالغاندىن كېيىن بىر يەرگە يىغىلغان ئىدى، ئادەملەرنىڭ يېرىمى
كەم چىقتى. چېرنوياۋ پولكىمۇ ئارقىغا چېكىندى. 1 - باتالىيوندا
چىقىم تېخىمۇ كۆپرەك بولدى، ئەمما شۇنىڭغا قارىماستىن پولك
ئىشتاۋىدىن: «دەرھال يېڭىۋاشتىن ھۇجۇم باشلانسۇن، ھەر قانداق
قىلىپ بولسىمۇ بىرىنچى مۇداپىئە سىزىقىدىكى ئاكوپلاردىن دۈش-
مەن قوغلاپ چىقىرىلسۇن. پۈتۈن سەپ بويىچە ئۇرۇش ھەركەتلى-
رىنىڭ ئاخىرقى مۇۋەپپەقىيىتىنى قولغا كەلتۈرۈش، ئەڭ ئالدىنقى

www.uyghurkitap.com

مەۋقەنى بەرپا قىلىش يولىدىكى مۇۋەپپەقىيەتلەرگە «باغلىق» دېگەن بۇيرۇق كەلدى.

بۆلۈنمە بەك شالاڭ سەپ بويىچە تارقىلىپ يەنە ئالغا ئىلگىرىلىدى. نېمىسلار شىددەتلىك ئوت ئاچقانلىقتىن، ئاكوپقا 100 قەدەم كېلىدىغان يەرگە بېرىپ يېتىۋالدى. قىسىملار يەنە مۇزدەك ئېرىپ تۈگەشكە باشلىدى، شۇنىڭ بىلەن ئەقلى - ھوشىنى يوقاتقان ئادەملەر يەرنىڭ باغرىغا مەھكەم چاپلىشىۋېلىپ، بېشىنى كۆتەرمەستىن يېتىشتى، ئۇلار ئەجەلنىڭ دەھشىتىگە غەرق بولغانلىقتىن مىدىر قىلمايتتى.

كەچ كىرىش ئالدىدا چېرنويار پولكىنىڭ 2 - يېرىم روتىسى ساراسىمىگە چۈشۈپ قېچىشقا باشلىدى. «ئايلىنىپ ئۆتتى!» دېگەن ۋاقىراشلار كازاكلارنىڭ قۇلىقىغا يەتتى. كازاكلار ئورنىدىن تۇرۇشتى - دە، چاتقاللارنى سۇندۇرۇپ، يىقىلىپ - قوپۇپ، قوراللىرىنى ئېلىشقا ئۈلگۈرمەي، ئارقىغا يەر بېغىرلاپ قېچىشتى. بىخەتەر جايغا چېكىنىۋالغاندىن كېيىن ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ توپ ئوقى سۇندۇرۇپ تاشلىغان قارىغاي شېخىنىڭ ئاستىغا يىقىلىپ چۈشتى، ئۇ ئەمدىلا نەپسىنى راسلىۋېلىپ تۇرۇۋىدى، شۇ ئارىدا قېشىغا يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان گاۋرىلا لىخوۋىدوۋنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ مەس ئادەمدەك قالايمىقان دەسسەپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، بىر قولى بىلەن ھاۋادا بىر نىمىنى تۇتۇۋالغاندەك، يەنە بىر قولى بىلەن گويا يۈزىگە چاپلىشىۋالغان ئۆمۈچۈك تورىنى ئۈرۈپ چۈشۈرۈۋاتقاندەك كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭدا مىلتىقمۇ يوق، قىلىچمۇ يوق. تەردىن نەملىشىپ كەتكەن تال - تال مەللە رەڭ چاچلىرى كۆزلىرىنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ قالغان. ئۇ دەرەخسىز يەردىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچنىڭ قېشىغا

كەلدى. ئۇ ئالغاي، بىلىنەر - بىلىنمەس تەۋرىنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنى يەرگە تىكىپ تۇراتتى. 2 تىزى دىر - دىر تىترەپ، پۈكۈلۈپ كېتىۋاتاتتى، شۇڭا ئىۋان ئالېكسىيېۋىچقا لىخوۋىدوپ پەرۋاز قىلىشقا تەييارلىنىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

— مانا ... كۆردۈڭمۇ، قانداق ...، — ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئەمدىلا سۆز ئېچىشقا تەمشەلگەن ئىدى، ئەمما لىخوۋىدوپنىڭ چىرايى غەلىتە ئۆزگىرىپ، يۈزى تارتىشىپ كەتتى، ئۇ:

— توختا! — دەپ ۋاقىرىدى -دە، زوڭزىيىپ، بارماقلىرىنى تىك تۇتۇپ، قورقۇمسىراپ ئەتراپقا بىر قارىۋالدى، — قۇلاق سال! مەن هازىر ناخشا ئېيتىپ بېرىمەن، خۇدا ياراتقان بىر قۇش مۇشۇكياپىلاقنىڭ قېشىغا ئۇچۇپ كېلىپ مۇنداق دەپتۇ:

سۆزلە، مۇشۇكياپىلىغىم،
سۆزلە، كۈپرىيا نوۋنا:
كىم سەندىن چوڭراق،
كىم سەندىن كاتتا؟
مانا بۈركۈت — پادىشا،
مانا مايور — قىرى سا.
ئاق سېرىق قۇش — ياساۋۇل،
ئورمان قۇشلىرى — ئورالنىقلار،
كەپتەرلەردۇر — ئاتامانلار،
كىلىندۇخا — ئاددى ئەسكەر،
قارا قۇشقاچلار — قالماقلار،
ئالاقاغا — سىگانكا،
سېغىزخان — دىۋورەنكا،
سۇر ئۆدەك — پىيادە ئەسكەر،
ياۋا غاز — مولداۋانكا...

ـ توختاپ تۇر! ـ ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئاپپاق ئاقىرىپ كەتتى، ـ لىخوۋىدوپ، نىمە بولدۇڭ؟... ئاغرىپ قالدىڭمۇ؟ ھە؟
ـ ئېزىقتۇرما! ـ لىخوۋىدوپ قىزىرىپ كەتتى ـ دە، كۆكەرگەن لەۋلىرىنى يېڭىۋاشتىن سوزۇپ، مەنىسىز كۈلۈمسىرەپ، يەنىلا شۇنداق ۋەھىمىلىك سۆزلەرنى ئېيتقىلى تۇردى:

ياۋا غاز ـ مولداۋانكا،
دۇداكلار ـ ئەخمەق،
كۆك قوتان قۇش ـ ئۇرۇشقاق،
قۇزغۇنلار ـ ئانتىلىرىيە،
قارا قاغا ـ جادىگەر،
بېلىقچى قۇش ـ غىجەكچى...

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ:
ـ يۇر، ئۆز قىسمىلىرىمىزنىڭ قېشىغا بارايلى، ئۇنداق بولمىغاندا نېمىسلار بىزنى تۇتۇپ كېتىدۇ! ئاڭلىدىڭمۇ؟ ـ دىدى.
لىخوۋىدوپ قولىنى تارتىۋېلىپ، ھولۇققان ھالدا ئاغزىدىن ئىسسىق شۆلگەيلىرىنى ئېقىتىپ، يەنە كالدىرلاشقا باشلىدى:

بۇلبۇل قۇشلار ـ مۇزىكانت،
قالىغاچلار ـ پالۋان،
قارا قوساق ـ يالاڭتۆش،
تۇمۇچۇق ـ باجگىر،
قۇشقاچ ـ ئونبېشى...

شۇندىن كېيىن توساتتىن ئاۋازى ئۈزۈلۈپ، خىرىلدىغان ئۈن بىلەن بىر ئاھاڭنى غىڭشىپ كۈيلەشكە باشلىدى. بۇ بىر ناخشا

ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ چىشلىرى كاسىلداپ تۇرغان ئاغزىدىن بۆرىنىڭ هۇلىشىدەك ئىنچىكە ئىڭراش ئاڭلىناتتى. ئۆتكۈر چىشلىرىدا شۆلگەيلىرى سەدەپتەك پاقىراشقا باشلىدى، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئۆزىنىڭ تۈنۈگۈنكى بېجىرىم يولدىشىنىڭ ساراڭ چېلىش - ئالغايلىشىپ قالغان كۆزلىرىگە، چېچى يېيىلىشىپ قالغان، قولاقلىرى مومىدىن ياسالغاندەك خۇنۇكلىشىپ قالغان بېشىغا ۋەھىمە بىلەن قاراپلا قالدى. لىخوۋىدوپ ئەمدى غەلىتە هۇلايتتى:

داڭقىمىز ياڭرىدى مىسلى كارناي.
ئارقىمىزدا ئەنە ئەزىم دوناي.
يەڭدۇق بىز تۈرك - سۇلتانىنى،
ئازات قىلدۇق، خىرىستىيانىنى.
چېكەتكىدەك ئۇچتۇق بىز،
چوققىلارنى قۇچتۇق بىز،
دون كازاكلىرى هەممىمىز،
مىلتىقتىن ئوق ئاتىمىز،
ئىندوشكا توخۇڭلارنى
بىرنى قويماي تۇتىمىز.
بالاڭلارنى تۇتقۇن قىپ،
ئۆيگە ئېلىپ ماڭىمىز.

— مارتىن! هەي مارتىن، بېرى كەلگىنە! — دەپ توۋلىدى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ، دەرەخسىز يالاڭ يەردە ئاقساقلاپ مېڭىپ كېلىۋاتقان مارتىن شامىلىنى كۆرۈپ.

مارتىن مىلتىغىغا تايىنىپ، يېتىپ كەلدى.

— ماڭا ياردەم قىل، مۇنۇنى ئېلىپ كېتەيلى؟ — دىدى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ كۆز ئىشارىسى بىلەن ساراڭنى كۆرسىتىپ، — ئۇ،

چېكىگەيېتىپقېلىپتۇ. مىگىسىگە قان قويۇلۇپتۇ.

شامىل كۆينىگىنىڭ يېڭىنى يىرتىپ، ئۇنىڭ يارىلانغان يۇ-تىنى تاڭدى؛ لىخوۋىدوپقا كۆز سالماستىنلا، ئۇنى قولتۇقلىدى، ئى-ۋان ئالېكسىيېۋىچ يەنە بىر ياندىن قولتۇقلاپ ئېلىپ ماڭدى.

چېكەتكىدەك ئۇچتۇق بىز،
چوققىلارنى قۇچتۇق بىز...—

لىخوۋىدوپ ئەمدى ئاۋازىنى پەس چىقىراتتى. شامىل بىر يېرى ئاغرىۋاتقاندەك تەرىنى تۇرۇپ، ئۇنىڭغا يالۋۇراتتى:

— قوي، چۇقان سالما! خۇدا ھەققى چۇقان سالما، سەن ئەمدى ئۇچۇپ بولدۇڭ. بولدى قىل.

ئىندوشكا توخۇڭلارنى
بىرنى قويماي تۇتىمىز.

ئەقلىدىن ئازغان لىخوۋىدوپ كازاكلارنىڭ قولىدىن ئاجراپ چىقىپ، كۆيلەشنى توختاتماي، ئاندا - ساندىلا چېكىسىنى ئىككى ئالقىنى سىلەن قىسىپ قوياتتى، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتاتتى، پەسكەساڭگىلاپ قالغان ئىگىگى دىر - دىر تىترەيتتى، ساراڭلىقنىڭ ئوتتەك نەپىسە-دىن قىزىپ كەتكەن بېشىنى قىشايتۇرۇپ ماڭاتتى.

4

ستوخود دەرياسى بويلاپ 40 چاقىرىم پەس يەردە جەڭ بولۇۋاتاتتى. زەمبىرەكلەرنىڭ گۈلدۈرلىگەن ئاۋازى ھەپتىدىن بۇيان تىنىم تاپماي ئىگرايتتى، كېچىلىرى يىراق - يىراقلاردىكى بىنەپشە رەڭ ئاسماندا پىرژېكتىر يورۇقى يالت - يۇلت قىلىپ، ھەسەنھۈسەندەك خىرە شويلا چاچاتتى، كۆز قىساتتى. ئۇلار ئۇرۇشنىڭ قىزىل يانغىنلىرىنى، لاۋۇلداشلىرىنى شۇ يەردىن كۆزىتىپ تۇرغان ئادەملەردە چۈشەندۈرۈپ بولمايدىغان بىر ۋەھىمە پەيداقىلاتتى.

12 - كازاكلار پولكى ساسلىق، قاقاس يەرگە جايلاشقان ئىدى. ئۇلار كۈندۈزى ئۈنچىلىك چوڭقۇر بولمىغان ئاكوپلار ئىچى بىلەن يۈگۈرۈپ ئۆتۈۋاتقان ئاۋستىرىيىلىكلەرگە ئاندا - ساندا ئوق چىقىرىپ قويۇپ، كېچىسى ساسلىق بىلەن قوغدىنىپ، ئۇخلىشاتتى ياكى قارتا ئوينىشاتتى؛ يەقەت پوستتىكى قاراۋۇللارلا ئۇرۇش بولۇۋاتقان يەردىكى ئاسمانغا چاچراپ چىققان قىزغۇچ سېرىق شولىلارنى كۆزىتىپ تۇرۇشاتتى.

سوغاق قاتتىق كۈچەيگەن بىر كېچىسى، يىراقتىكى ئەكس نۇرلار ئاسماننى كەسكىن يورۇتۇپ تۇرغان بىر پەيتتە گىرىگورىي مېلىخوپ گەمىدىن چىقىپ، قاتناش يولى ئارقىلىق ئاكوپلارنىڭ ئارقىسىدىكى قاپ - قارا دۈمبەچەك پاكار دۆڭلۈكتىن ئاپپاق

يىرىنىڭ چاچتەك چوخچىيىپ تۇرغان دەرەخزارلىقىنىڭ ئىچىگە كىردى-
دە، خۇشپۇراق ھىد گۈپۈلدەپ تۇرغان كەڭ ئازادە يەرگە كېلىپ
ياتتى. گەمىنىڭ ئىچى تاماكا كۆپ چېكىلگەنلىكتىن ئاچچىق تو-
تۇن ئىدى، 8 كازاك قارتا ئوينىۋاتقان كىچىككىنە شىرەنىڭ ئۈس-
تىدە ئاپپاق تاماكا ئىسى خۇددى پۆپۈكلۈك داستىخاندەك ئېسىلىپ
تۇراتتى، دۆڭنىڭ ئۈستىدىكى ئورماندا بولسا كۆزگە كۆرۈنمەس
بىر قۇش قانات قېقىپ ئۇچۇپ ئۆتكەندەك ئاستا شامال چىقاتتى،
ئۇششۇك تەككەن ئوت - چۆپلەردىن تەسۋىرلەپ بولمايدىغان مۇڭ-
لۇق پۇراق تارىلىپ تۇراتتى، توپ ئوقلىرى قىرقىپ تاشلىغان ئور-
مان ئۈستىنى قويۇق قاراڭغۇلۇق قاپلىغان بولۇپ، ئاسماندا ھۆكەر
يۇلتۇزىنىڭ تۈتەپ تۇرغان گۈلخېنى ئۆچۈشكە باشلىغان ئىدى، 7
قاراقچى يۇلتۇز سامان يولىنىڭ بىر يېنىدىن، خۇددى شوتىنى
تىك موللاق ئاتقۇزۇلۇپ كەتكەن ھارۋىدەك ساڭگىلاپ قالغان بو-
لۇپ، پەقەت شىمالدا تۆمۈر قوزۇق يۇلتۇزلا بىر تەكشى چىمىرلاپ
نۇر چېچىپ تۇراتتى.

گىرىگورىي تۇنىگە كۆزىنى قىسىپ تىكىلىپ قارىۋىدى،
يۇلتۇزنىڭ جىرە، ئەمما كۆزگە چوكا مۇزدەك سانچىلىپ تۇرغان
نۇرىدىن كىرپىكلىرىنىڭ ئاستىدا سوغاق ياش تامچىلىرى پەيدا
بولدى.

ئۇ مۇشۇ دۆڭنىڭ ئۈستىدە يېتىپ، نىمىشكىدۇ نىۋىنى - ياب-
لونوسكويىي يېزىسىدىن ياگودنويىي يېزىسىغا ئاكسىنىيىنىڭ قېشى-
غا بارغان ئاشۇ كېچىنى ئېسىگە ئالدى؛ ئاكسىنىيىمۇ يادىغا كې-
لىپ، يۈرىكىگە ئاغرىق سانچىپ كەتتى. كاللىسىدا غۇۋا، ۋاقىتنىڭ
ئۆتۈشى بىلەن ئۆچكەن، چەكسىز قەدىرلىك ۋە يات بىر چىراي
پەيدا بولدى. تۇساتتىن يۈرىكى دۈپۈلدەپ ئۇ ئاشۇ يۈز -

چىرايىنى كېيىنكى قېتىم كۆرگەندىكىدەك مەڭگۈزىدە قىپ - قىزىل قامچىنىڭ ئىزى بار، ئاغرىقتىن تاتىرىپ كەتكەن بىر ھالەتتە ئېسىگە كەلتۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ بېقىۋىدى، ئەمما خاتىرىسى ئۇنىڭغا تەرسالىق بىلەن باشقا بىر چىرايىنى، سەل - پەل يان تەرەپكە ئېگىلگەن، غالىبانە تەبەسسۇم قىلىپ تۇرغان سىمانى كۆرسەتتى. مانا ئۇ بويىنىنى قايرىپ، يۈز - ناز كەرەشمە بىلەن چاقناپ تۇرغان قارا كۆزلىرىدىن ئوت ئېتىپ تۇراتتى، سۆيۈشكە تەشنا قىپ - قىزىل لەۋلىرى غايەت يېقىملىق ئىللىق سۆزلەرنى پىچىرلايتتى - دە، كۆزلىرىنى ئاستا ئېلىپ قېچىپ، باشقا ياققا بۇرۇۋالاتتى، قارا قومچاق بويىنىنىڭ ئۈستىدە ئىككى ئورۇم مامۇقتەك چېچى چۈشۈپ تۇراتتى ... ئۇ، بىر چاغلاردا ئاشۇ چاچلارنى سۆيۈشنى بەك ياخشى كۆرەتتى ...

گىرىگورىي تىترەپ كەتتى. ئۇ ئاكسىنيىنىڭ چېچىنىڭ كىشىنى مەس قىلغۇچى، نەپىس خۇش پۇرىقىنى بىردەقىقە سەزگەندەك بولدى؛ ئۇ ئالدىغا ئېگىلىپ بۇرنىنى ئۇچىغا تارتىپ باققان ئىدى، ئەمما... ھېچ پۇراق يوق! بۇ — ئۇزاق ۋاقىت يېتىپ كەتكەن ياپراقلارنىڭ گۆپۈلدەپ تۇرغان پۇرىقى ئىكەن. ئاكسىنيىنىڭ يۈز - چىرايى غۇۋالىشىپ غايىپ بولدى. گىرىگورىي كۆزىنى يۇمۇپ، ئالقىنىنى يېرىك يەر بېتىگە قويۇپ، سۇنغان قارىغاينىڭ نېرىسىدىكى كۆك ئاسماننىڭ چېتىدە تۆمۈر قوزۇق يۇلتۇزىنىڭ ياسانچۇق كېپىنەكتەك بىر ئورۇندىن قوزغالماي ئۇچۇپ تۇرغانلىقىغا كىرپىك قاقماستىن ئۇزاققىچە قاراپ تۇردى.

بىر بىرىگە باغلاشمايدىغان پارچە - پۇرات خاتىرىلەر ئاكسىنيىنىڭ قىياپىتىنى قايتۇرۇپ تاشلىدى. ئۇئەمدى، ئاكسىنيە بىلەن ئاجراشقاندىن كېيىن تاتارسىك يېزىسىدا، ئۆز ئائىلىسىدە ئۆتكۈزگەن ھەپتىلەرنى ئېسىگە ئالدى؛ كېچىلىرى — ناتالىيىنىڭ

بۇرۇنقى قىز ۋاقتىدىكى ئۆزىنىڭ سوغاقلىغىنىڭ بەدىلىنى تۆلىمەكچى بولغاندەك ئېرىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشقا تىرىشىپ، تەشنالىق بىلەن سۆيۈشلىرى، خىجىللىق ئىچىدە ئەركىلەشلىرى؛ كۈندۈزلىرى — ئۆي ئىچىدىكىلەرنىڭ ئۇپۇر - توپۇر بولۇشۇپ، ئۇنى كۈتۈشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ، خوشامەتكويلۇق دەرىجىسىگىچە بېرىپ، ئىززىتىنى قىلغانلىغى، يېزىدىكى كىشىلەرمۇ بىرىنچى قېتىم گېئورگى كىرىست مېدالىغا ئېرىشكەن قەھرىماننى ھۆرمەت بىلەن قارشى ئالغانلىغى بىر بىرلەپ خىيالىدىن كەچتى. گىرىگورىي نەدە بولمىسۇن، ھەتتا ئائىلىسىدىمۇ كىشىلەر ھاڭ - تاڭ بولۇپ، ئىززەت - ئىكرام بىلەن قارشىۋالغانلىغىنى بايقىدى — ئۇلار گوياكى بىر زامانلار ئۆز بېشىمچى، شوخ، خۇشخۇي يىگىت گىرىگورىي شۇمۇ - ئەمەسمۇ دىگەندەك قىلىشىپ، ئۇنىڭغا تازا سەپسىلىشتى، مەيداندا قېرىلار ئۇنىڭ بىلەن خۇددى ئۆز تەڭقۇرلىرى بىلەن سۆزلەشكەندەك پاراڭلاشتى، دەسلەپكى ئۇچراشقان چاغدا ئۇنىڭ ئېگىلىپ تازىم قىلىشىغا جاۋابەن باشلىرىدىن شەپكىسىنى ئېلىپ، سالامىنى ئىلىك ئېلىشتى. خوتۇن - قىزلار ئۇنىڭ مەردانە، سەل - پەل مۈكچەيگەن قەددى - قامىتىگە، ئۈستىگە كىيگەن شىنېلىنىڭ مەيدىسىگە قادىۋالغان يول - يول رەڭدار لېنتىلىق كىرىست مېدالىغا يوشۇرۇپ بولمايدىغان زوقلىنىش بىلەن تىكىلىپ قارىشىپ كەتتى. پانتېلېي پروكوفيېۋىچ چېركاۋغا ياكى مەيدانغا يانمۇ يان قەدەم تاشلاپ بىللە بارغاندا دادىسىنىڭ ئۇچۇقتىن - ئۇچۇق پەخىرلەنگەنلىگىنى بايقىدى. مانا شۇ خوشامەتكويلۇق، ئىززەت - ئىكرام، زوقلىنىشلارنىڭ مۇرەككەپ، نازۇك زەھىرى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا گارانژا① چاچقان ھەقىقەتنىڭ ئۇرۇغىنى ئاستا -

① گارانژا — گىرىگورىي بىلەن دوختۇرخانىدا بىللە ياتقان ئادەمنىڭ ئىسمى.

ئاستا نابۇت قىلىپ، ئېگەردىن چىقىرىپ تاشلىدى، گىرىگورىي فۇرۇنتتىن كەلگەندە بىر خىل ئادەم ئىدى، ئالدىنقى سەپكە بۆلەك بىر ئادەم بولۇپ يۇرۇپ كەتتى، ئانا سۈتى بىلەن كىرىپ، ئۆمۈر بويى سىڭگەن ۋۇجۇدىغا كازاكلىق خۇيى زور ئىنسانىي ھەقىقەتتىن ئۈستۈن چىقتى.

— مەن سېنى بىلەتتىم، گىرىشكا، — دېدى بىر ئاز ئىچىپ قىزىۋالغان پانتېلېي پروكوفيېۋىچ خوشلىشىش ۋاقتىدا ۋە شۇ ئاندا ھاياجانلىنىپ كۈمۈشتەك پاقىراپ تۇرغان قارا چاچلىرىنى سىلاپ قويدى، — سېنىڭ ياخشى كازاك بولۇپ چىقىشىڭنى بالدۇردىنلا بىلەتتىم، بىر ياشقا كىرگەن كۈنىڭدە، كازاكلارنىڭ بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە سېنى ھويلىغا ئېلىپ چىقتىم، ئېسىڭدە بارمۇ، كەمپىر؟ ھويلىغا ئېلىپ چىقىپ ئاتقا مىندۈرگەن ئىدىم. سەن ئىتنىڭ كۈچۈكى، بۇدرۇق قوللىرىڭ بىلەن ئاتنىڭ يايلىنى چاڭگاللاپ تۇتۇۋالغان ئىدىڭ!... شۇ چاغدىلا مەن سەندىن مەنىلىك نەرسە چىقىدىغانلىقىنى بايقىغان ئىدىم. شۇنداق بولۇپ چىقتى.

گىرىگورىي فۇرونتقا قالتىس كازاك بولۇپ يۇرۇپ كەتتى؛ كۆڭلىدە سوقۇشنىڭ مەنىسىزلىكىگە چىداپ تۇرالمىسىمۇ، ئۆزىنىڭ كازاكلىق شان ـ شۆھرىتىنى ھالاللىق بىلەن ساقلىدى...

1915 ـ يىل ماي. نېمىسلارنىڭ 13 ـ تۆمۈر پولكى ئولخوۋچىك يېزىسىنىڭ بوسۇغىسىدا ئاچ يېشىل ئوتلاقنىڭ ئۈستى بىلەن پىيادە سەپ بولۇپ ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتاتتى. پىلىموتلار تاتىلداپ سايراشقا باشلىدى. دەريا ياقىسىدا بېكىنىپ ياتقان رۇس روتىسىنىڭ ستانوكلۇق پىلىموتى ۋەزمىنلىك بىلەن چىرىلدىدى. 12 ـ كازاك پولكى جەڭگە كىردى. گىرىگورىي ئۆزبۆلۈمىسىنىڭ كازاك-

لىرى بىلەن بىر قاتاردا يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ، ئەتراپقا بىر قاراپ ۋالدى ـ دە، چۈش ۋاقتىدىكى ئاسماندا قۇياشنىڭ بالقىپ تۇرغان گەردىشىنى كۆردى ھەمدە تاللار سېرىق قوزا كۆرپىسىدەك جىلۋىلىنىپ تۇرغان دەريا قولتۇقىدا يەنە شۇنداق بىر گەردىشىنى كۆردى. دەريانىڭ نېرىقى قىرغىقىدا، تېرەكلەرنىڭ ئارقىسىدا ئات باقارلار يوشۇرۇنغان ئىدى، ــ ئالدا تەرەپتە ــ نېمىسلارنىڭ ئۇزۇنغا سوزۇلغان سېپى، تۆمۈر قالپاقلار ئۈستىدە مىس بۈركۈتلەر ساپسېرىق پاقىراپ تۇرىدۇ.

ئېتىلغان ئوقلارنىڭ كۆك، شىۋاق رەڭدىكى تۈتۈنىنى شامال ئۇچۇرۇپ تۇرىدۇ.

گىرىگورىي ئالدىرىماي، پۇختا نىشانغا ئېلىپ ئېتىشقا باشلىدى، ئېتىش ئارىلىقىدا مىلتىقىنى نىشانغا ئېلىپ ۋاقىراپ تۇرغان ۋىزۋوت كوماندىرىنىڭ بۇيرۇقىغا قۇلاق سېلىپ گىمناستۇركىسىنىڭ يېڭىغا ئۆمىلەپ چىقىۋاتقان چوقۇر كەتمەن قوڭغۇزنى ئاۋايلاپ چۈشۈرۈۋېتىشكە ئۈلگۈردى. شۇندىن كېيىن ھۇجۇم باشلاندى... گىرىگورىي مىلتىقىنىڭ تۆمۈر قاپلانغان قوندىقى بىلەن ئۈزۈنتۇرا نېمىس لېيتېنانتىنى ئۇرۇپ يىقىتتى، 3 نېمىس سولداتىنى ئەسىرگە ئالدى ـ دە، نېمىسلارنىڭ بېشى ئۈستىدىن ئوق ئېتىپ، ئۇلارنى دەريا تەرەپكە يۈگۈرۈشكە مەجبۇر قىلدى.

1915 ـ يىل ئىيۇل ئېيىدا گىرىگورىي بىرۋىزۋوت كازاك بىلەن راۋاروۇسكايا دىگەن يەرنىڭ قېشىدا ئاۋستىرىيىلىكلەر قولىغا چۈشۈرۈۋالغان كازاك توپچى باتارېيىسىنى قايتۇرۇۋالدى، يەنە شۇ يەردە سوقۇش بولۇۋاتقان پەيتتە دۈشمەننىڭ ئارقا سېپىگە ئۆتۈۋېلىپ، قول پىلىموتىدىن ئوق ياغدۇرغانلىقتىن، ھۇجۇم قىلىۋاتقان ئاۋستىرىيىلىكلەر قېچىشقا يۈز تۇتتى.

بايانتىستىن ئۆتكەندە قاتتىق ئېلىشىشتا گىرىگورىي سېمىز بىر ئاۋستىرىيە ئوفىتسېرىنى ئەسىرگە ئالدى. ئۇنى ئىگەرنىڭ ئالدىغا قويغا ئوخشاش توغرىسىغا تاشلاپ، ئېتىنى چاپتۇرۇپ ماڭغان ئىدى، ئوفىتسېر قورقۇنچىدىن بەدىنى دىر - دىر تىترەپ، تەرلەپ-پىشىپ ئارقىدىن يەل قويۇۋەتتى.

گىرىگورىي دۆڭنىڭ تاقىر قارا يېرىدە يېتىپ، ئۆزىنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى ستېپان ئاستاخوپ بىلەن ئۇچرىشىپ قالغاندا يۈز بەرگەن بىر ۋەقەنى بولۇپمۇ ئىنتايىن روشەن ئەسكە ئالدى، بۇ ۋەقە، 12- پولك فۇرونتتىن ئېلىنىپ، شەرقىي پىروسسىيىگە يۆتكەپ كېتىلگەندە بولغان ئىدى، كازاك ئاتلىرى نېمىسلارنىڭ تۇجۇپىلەپ تېرىغان ئېتىزلىرىنى دەسسەپ - چەيلەپ، كازاكلار نېمىسلارنىڭ ئۆي-جايلىرىنى كۆيدۈرۈپ ماڭغان ئىدى. بۇلار بېسىپ ئۆتكەن يوللاردا ساغۇچ تۈتۈن هاۋانى قاپلاپ، قاپ - قارا كۆمۈرگە ئايلانغان ۋەيرانە تاملار ۋە پاراسلاپ يېنىۋاتقان كاهىش ئۆگزىلەر پىغىراپ تۇراتتى. ستولپىن شەھىرى يېنىدا ئۇلارنىڭ پولكى 27 - دون كازاكلىرى پولكى بىلەن بىرلىكتە ھۇجۇمغا ئۆتكەن ئىدى. گىرىگورىي ياداپ كەتكەن ئاكىسىنى، ساقىلى پاكىز قىرىلغان ستېپاننى ۋە باشقا بىر يېزىلىق كازاكلارنى غىل - پال كۆرۈپ قالدى. پولكلار جەڭدە مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىدى. نېمىسلار ئۇلارنى قورشىۋالدى، شۇڭا دۈشمەننىڭ مۇھاسىرە چەمبىرىكىنى بۇزۇپ چىقىش مەقسىدىدە 12 بۆلۈنمە ئارقا - ئارقىدىن ھۇجۇم قوزغاپ، شىددەت بىلەن ئالغا تاشلاندى، شۇ چاغدا گىرىگورىي ستېپاننىڭ ئاستىدىكى قارا ئاتقا ئوق تېگىپ ئۆلگەنلىكىنى، ستېپان ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، گاڭگىراپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. توساتتىن شاتلىققا چۆمگەن ۋە غەيرىتى جۇش ئۇرغان گىرىگورىي ئېتىنى تەسلىكتە توختاتتى - دە، ئەڭ ئارقىدىكى بۆلۈنمە ستېپاننىڭ يېنىدىن تېز چېپىپ كېتىۋېتىپ،

ئۇنى دەسسىتىۋېتىشكە تاس قالغاندا، ستېپاننىڭ قېشىغا ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ:

— ئۆزەڭگەمدىن تۇتۇۋال! — دەپ ۋاقىرىدى.

سېتپان ئۆزەڭگىنىڭ تاسمىسىدىن مەھكەم تۇتۇۋېلىپ يېرىم چاقىرىم يەرگىچە گىرىگورىينىڭ ئېتى بىلەن قاتارلىشىپ يۈگۈردى.

— بەك چاپتۇرما! ئەيسا ھەققى قاتتىق چاپتۇرمىغىن! — دەپ يالۋۇردى ئۇ ھاسىراپ.

ئۇلار دۈشمەن سېپىنى بۇزۇپ، ئامان - ئېسەن چىقىۋېلىشتى. قورشاۋنى بۇزۇپ چىققان بۆلۈنمىلەر ئاتتىن چۈشۈپ ئارام ئېلىۋاتقان ئورمانغا بېرىۋېلىشقا 100 سارجىن يەر قالغاندا ستېپاننىڭ پۇتىغا ئوق تەگدى - دە، ئۆزەڭگىنىڭ تاسمىسىدىن قولى چىقىپ كېتىپ، ئوڭدا چۈشتى، شامال گىرىگورىينىڭ شەپكىسىنى ئۇچۇرۇپ كەتتى، كوكۇلا چېچى كۆزىنى توسۇۋالدى. گىرىگورىي چېچىنى قايرىپ تاشلاپ، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىۋىدى، ستېپان ئاقساپ مېڭىپ چاتقالغا يېقىن بېرىۋالغاندىن كېيىن، كازاكچە شەپكىسىنى چاتقالنىڭ ئىچىگە چۆرۈۋەتتى. ئاندىن ئولتۇرۇپ، يېڭىغا قىزىل جىيەك تۇتقان شالۋۇرىنى ئالدىراش سېلىپ تاشلىدى. بۇ چاغدا دۆڭنىڭ ئېتىكىدىن نېمىسلار زەنجىرسىمان ئۇزۇن سەپ بولۇپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى، گىرىگورىي دەرھال چۈشەندى: ستېپان جان قايغۇسىدا كازاكچە شالۋۇرىنى سېلىۋېتىپ سولدات قىياپىتىگە كىرىۋالماقچى بولغان، چۈنكى شۇ چاغدا نېمىسلار كازاكلارنى تىرىك پېتى ئەسىرگە ئالمايتتى... گىرىگورىي ئۆز يۈرىكىنىڭ بۇيرۇغىغا بويسۇنۇپ، ئېتىنى شارتتىدە بۇرىدى - دە، چاتقالنىڭ قېشىغا چېپىپ كېلىپ ئاتتىن سەكرەپ چۈشتى.

— ئاتقا مىن!...

ستېپاننىڭ كۆزلىرىنىڭ شۇ چاغدا سەل - پەل چەكچىيىپ قارىغانلىقىنى گىرىگورىي ھەرگىز ئۇنتالمايدۇ. گىرىگورىي، ستېپاننى يۆلەپ، ئىگەرگە ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆزى ئۇزەڭگىسىنى تۇتۇپ، تەرگە چۆمگەن ئاتنىڭ يېنىدا يۈگۈرۈپ ماڭدى.

چىيۇ - چىيۇ - ئۇ - ئۇ... — بىر ئوق ئىسقىرتىپ، قۇلاقنىڭ تۈۋىدىن ۋىژىلداپ ئۆتتى - دە، ۋىشىلداپ يەرگە چۈشتى.

گىرىگورىينىڭ چوققىسىدىن، ستېپاننىڭ بوردەك ئاقىرىپ كەتكەن يۈزى ئۈستىدىن، ئۇلارنىڭ ھەر 2 يېنىدىن ئوقلار ئاشۇنداق چىيۇ - چىيۇ - ئۇ - ئۇ، چىيۇ - چىيۇ - ئۇ - ئۇ ... قىلىپ ئىسقىرتىپ ئۆتكىلى تۇردى، ئارقا تەرەپتىن ئوق ئاۋازى ئاكاتسىيە دەرىخىنىڭ پىشىپ كەتكەن پۇرچاقلىرى ئېتىلغاندەك چاراسلاپ ئاڭلىناتتى.

پاڭ - پۇڭ! پاڭ - پۇڭ! تاڭ - تاڭ - تاڭ!

ئورمان ئىچىدە ستېپان ئاغرىقتىن جېنى قاخشاپ تولغىنىپ كەتتى - دە، ئاتنىڭ ئۈستىدىن چۈشتى؛ تىزگىنىنى قويۇۋېتىپ، بىر چەتكە قاراپ ئاقساقلاپ ماڭدى. سول پۇتىدىكى ئۆتۈكىنىڭ قونچىدىن قان ئاقاتتى، ھەر بىر قەدەم باسقاندا، يارىلانغان پۇتىنى دەسسىگەن ھامان پاشنىسىنىڭ ئاستىدىن قىپ - قىزىل قان شىرقىراپ يەرنىبويايتتى. ستېپان باراقسان ئەمەن دەرىخىنىڭتېنىغا يۆلىنىپ، گىرىگورىينى بارمىقى بىلەن ئىملاپ چاقىردى. گىرىگورىي يېقىن كەلدى.

— ئۆتۈكۈمنىڭ ئىچى قانغا تولدى، — دېدى ستېپان.

گىرىگورىي ئۇندىمەستىن باشقا تەرەپكە قارىۋالدى.

www.uyghurkitap.com

— گىرىشكا... بۈگۈن بىز ھۇجۇمغا ئۆتكىنىمىزدە... ئاڭلاۋاتامسەن، گىرىگورىي؟ — دەپ سۆز باشلىدى ستېپان ئىچىگە ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن گىرىگورىينىڭ كۆزىگە قاراشقا تىرىشىپ. — ھۇجۇم قىلىپ كېتىۋاتقىنىمىزدا مەن سېنىڭ ئارقاڭدىن 3 قېتىم ئوق ئاتتىم... ئۆلتۈرۈشكە خۇدا نېسىپ قىلمىدى.

ئۇلارنىڭ كۆزلىرى توقۇنۇشتى. ستېپاننىڭ چوڭقۇر كۆز چاناقلىرىدا بىگىزدەك تىكىلىپ تۇرغان قارىچۇقلىرى چىداپ بولمايدىغان دەرىجىدە چاقناپ تۇراتتى. ستېپان چىشلىرىنى مەھكەم چىشلەپ ئاران - ئاراندا سۆزلەيتتى.

— سەن مېنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزدۇڭ... بۇنىڭ ئۈچۈن رەھمەت... ئەمما ئاكسىنىيە مەسىلىسىگە كەلگەندە سېنى كەچۈرەلمەيمەن. يۈرىكىم ئۇنىمايدۇ... سەن مېنى مەجبۇر قىلما، گىرىگورىي...

— مەجبۇر قىلمايمەن، — دېدى گىرىگورىي شۇچاغدا.

بۇلار بۇرۇنقىدەك مۇرەسسەسىز ھالدا ئايرىلىشتى... گىرىگورىي يەنە ئويلاندى... ماي ئېيىدا پولك غەربىي جەنۇبىي ئارمىيىنىڭ باشقا قىسىملىرى بىلەن بىرلىكتە لۇتسىك① ئەتراپىدا فرونتنى يېرىپ ئۆتۈپ، دۈشمەننىڭ ئارقا سېپىگە ئۆتۈۋالغاندىن كېيىن، دۈشمەنگە زەربە بەردى ۋە ئۆزىمۇ زەربىگە ئۇچرىدى. لىۋوپ شەھىرىنىڭ بوسۇغىسىدا گىرىگورىي ئۆزلۈكىدىن بىر بۆلۈنمە ئەسكەرنى ھۇجۇمغا ئېلىپ مېڭىپ، ئاۋستىرىيىلىكلەرنىڭ كالتە ستۋوللۇق زەمبىرەك باتارېيىسىنى بىر ئاتقۇچىسى بىلەن بىللە قولغا چۈشۈردى. بىر ئايدىن كېيىن كېچىدە «تىل» ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن بۈگ دەرياسىدىن ئۈزۈپ ئۆتتى. پوستا تۇرغان قاراۋۇلنى ئۇرۇپ يىقىتتى؛ ساغلام، گەۋدىلىك نېمىس ئۆز ئۈستىگە مىنىۋالغان يېرىم

① لۇتسىك — پولشىدىكى بىر شەھەر — ت.

يالىڭاچ گىرىگورىينى ئۇزاق ئايلاندۇرۇپ، ۋاقىراشقا ئۇرۇنۇپ كۆر-
دى، قول - پۇتىنى باغلاتقۇزۇشنى ھەرگىز خالىمىدى.

بۇ ۋەقەنى گىرىگورىي كۈلۈمسىرەپ ئەسكە ئالدى.

يېقىنقى ۋە بۇرۇنقى ئۇرۇشلارنىڭ مەيدانلىرىدا ۋاقىت مۇ-
شۇنداق ئۆتكەن كۈنلەر ئازمۇ؟ گىرىگورىي كازاك نومۇسىنى قاتتىق
ساقلىدى، پىداكارانە باتۇرلۇق كۆرسىتىدىغان پەيتلەرنى پايلاپ
يۈردى، تەۋەككۈلچىلىك قىلدى، تەنتەنىلىك - تەلۋىلىكلەرنى قىلدى،
نېمىسچە كىيىنىپ، ئاۋستىرىيىلىكلەرنىڭ ئارقا سېپىغا ئۆتۈپ، قان
تۆكمەستىن، دۈشمەننىڭ پوسلىرىنى قولغا چۈشۈرۈپ يۈردى؛
بۇ كازاك يىگىتلەرچە ئات ئويىنىتىپ يۈردى، ئۇرۇشنىڭ دەسلەپكى
كۈنلىرىدە كىشى يۈرىكىگە ۋەھىمە سالىدىغان سېزىم كەلمەسكە كەت-
كەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇ، يۈرىكى تاشتەك قېتىپ، قۇرغاقچىلىق-
تىكى شور تۇپراقتەك بولۇپ قالدى؛ شور تۇپراق سۇنى ئۆزىگە
سىڭدۈرمىگىنىدەك، گىرىگورىينىڭ يۈرىكىمۇ رەھىم - شەپقەت
دېگەن نەرسىنى ئۆزىگە يولاتماي قويدى. ئۆزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ
ھاياتى بىلەن سوغاق بىر نەپرەت بىلەن ئوينىشىپ يۈردى؛ شۇ تۈ-
پەيلى باتۇر دېگەن ئاتاق چىقاردى — 4 گېئورگىي كرېستى ۋە
باشقا 4 مېدال بىلەن مۇكاپاتلاندى. كەمدىن - كەم ئۆتكۈزۈلىدىغان
پاراتلاردا، ئۇرغۇن ئۇرۇشلارنىڭ ئوق-دورا تۈتۈنى ئىچىدە يەلپۈن-
گەن پولك بايرىغىنىڭ ئاستىدا تۇرىدىغان بولدى؛ ئەمما ئۇ، ئىل-
گىرىدەك كۈلۈش ئەمدى نېسىپ بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتى،
كۆزلىرىنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنلىكىنى، ياڭاق سۆڭەكلىرىنىڭ
تومپىيىپ چىقىپ قالغانلىقىنىمۇ بىلەتتى؛ بو-
ۋاقنى سۆيگەندە ئۇنىڭ روشەن، مەسۇم كۆزلىرىگە ئوچۇقتىن-
ئوچۇق قارىيالمايدىغانلىقىنىمۇ بىلەتتى، گىرىگورىي قاتار لېنتى-
لەرگە ئېرىشكەن كرېستلەر ئۈچۈن ۋە ئوفىتسېرلىك ئۇنۋانغا ئىگە

uyghurkitap.com

بولۇش ئۈچۈن قانچىلىك بەدەل تۆلىگەنلىكىنىمۇ بىلەتتى.

ئۇ دۆڭنىڭ ئۈستىدە شىنېلىنىڭ پېشى بىلەن يانپىشىنى يۆركەپ، سول قولىنىڭ جەينىكىنى يەرگە تىرەپ ياتاتتى. ئۇنىڭ خاتىرىسى باشتىن كەچۈرگەنلىرىنى لايىغىدا جانلاندۇردى - دە، ئۇرۇشنىڭ بەزىبىر ئۈزۈك ئەستەلىكلىرى ئەڭ ئۇزاق، بالىلىق چاغلىرىدىكى قايسىبىر ۋەقەلەرگە ئارىلىشىپ، گويا نەپىس ھاۋارەڭ يىپەك توقۇلۇپ كەتتى، گرىگورىي بۇ ئەستەلىك ئۈستىدە بىر دەقىقە زوق - شوخ بىلەن ۋە ھەسرەت، نادامەت ئىچىدە پىكىر يۈرگۈزدى، ئاندىن يەنە يېقىنقى ۋەقەلەرگە كۆچتى. ئاۋستىرىيىلىكلەرنىڭ ئاكوپلىرىدا بىرسى ئۇستىلىق بىلەن ماندالىن چېلىۋاتاتتى. شامال تەۋرىتىپ تۇرغان نەپىس تاۋۇشلار ئۇ يەردىن ئالدىراش يېتىپ كېلىپ، ستوخو دەرياسىدىن ئۆتۈپ، ئادەم قېنى نۇرغۇن قېتىم تۆكۈلگەن يەر ئۈستىگە ئاسانلا تارالماقتا ئىدى. ئاسماننىڭ قەھرىدە يۇلتۇزلار چاراقلاپ تۇراتتى، قاراڭغۇلۇق قويۇقلاشتى، ساسلىق ئۈستىدە يېرىم كېچىدىكى تۇمان ئۆركەشلىنىشكە باشلىدى. گرىگورىي ئارقا - ئارقىدىن ئۇلاپ 2 يۆگەم تاماكا چەكتى - دە. مىلتىغىنىڭ تاسمىسىنى نېرىدىن بېرى سىلاپ قويۇپ، سول قولىنىڭ بارماقلىرىغا تايىنىپ مېھماندوست يەردىن ئاستا قوپتى؛ ئاكوپقا قاراپ يۈردى.

گەمىدىكىلەر تېخىچە قارتا ئويناۋاتاتتى. گرىگورىي تاختا سۇپىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلىدى - دە، كۆپ يۈرگەن، ئۇزاق ۋاقىت ئۆتكەنلىكتىن ئوت - چۆپ بېسىپ كەتكەن چىغىر يوللارنى ئەسكە ئېلىپ، يەنە پىكىر يۈرگۈزگۈسى كەلگەن ئىدى. ئەمما ئۇيقۇ ئۇنى مەس قىلىپ قويدى؛ ئۇ قانداق ياتقان بولسا، ئاشۇ ھالەتتە ئۆزىنى ئوڭشىماستىنلا ئۇيقۇغا كەتتى، چۈشىدە قۇرۇپ قاغجىراپ كەتكەن چەكسىز دالانى، مەڭگۈ سۇلمايدىغان

ئالۇ - قىزىل - بىنەپشىرەڭ گىيالارنى، چوكانتال ئاچ بىنەپشىرەڭ گۈللەرنىڭ ئارا - ئارىلىرىدا تاقىلانمىغان ئات تۇياقلىرىنىڭ ئىز-لىرىنى كۆردى ... دالا بوش، ۋەھىمە قىلغۇدەك ئىمتاس ئىدى. گىر-رىگورىي قاتتىق قۇملۇق يەرنىڭ ئۈستى بىلەن ماڭغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇ، ئۆزىنىڭ قەدەم تاۋۇشلىرىنى ئاڭلىمايتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ قورقۇپ كەتتى.... گىرىگورىي ئويغىنىپ، بېشىنى كۆتەردى، يامان يېتىپ ئۇخلاپ قالغانلىقتىن ئىككى مەگزىدە قىيپاش تاتۇقتەك ئىز پەيدا بولغان ئىدى؛ ئۇ، بىر خىل خۇشپۇراق ئوتنىڭ ھىدىدىن بىر دە-قىقە ھوزۇرلىنىپ، تۇيۇقسىز ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالغان ئاتقا ئوخ-شاش لەۋلىرىنى ئۇزاق تامشىپ كەتتى. شۇندىن كېيىن يەنە يې-تىپ، ئويغانماستىن، چۈش كۆرمەستىن قاتتىق ئۇيقۇغا چۆكتى.

ئەتىسى گىرىگورىي تەسۋىرلەپ بولمايدىغان، يۈرەكنى ئېزى-دىغان قايغۇ - ھەسرەت بىلەن ئورنىدىن تۇردى.

— بۈگۈن سەن نىمىشكە خاپا؟ يۇرتۇڭنى چۈشەپ قېلىپ-سەنمۇ؟ — دەپ سورىدى كوكۇلا چاچ.

— راست تاپتىڭ. دالا چۈشۈمگە كىردى. كۆڭلۈم شۇنداق بۇزۇلدىكى... كاشكى ئۆيگە بېرىپ، ئائىلىدىكىلەرنى بىر كۆرسەم ئىدى. پادىشا خىزمىتى بىزار قىلىۋەتتى!

كوكۇلا چاچ مۇرۇۋۋەت يۈزىسىدىن كۈلۈپ قويدى. ئۇ ھەممە ۋاقىت گىرىگورىي بىلەن بىر گەمىدە تۇراتتى. كۈچلۈك يىرتقۇچ ھاي-ۋان خۇددى ئۆزىگە ئوخشاش كۈچلۈك ھايۋان بىلەن قانداق مۇئا-مىلىدە بولسا كوكۇلا چاچمۇ گىرىگورىيغا خۇددى شۇنداق ھۆرمەت بى-لەن مۇئامىلە قىلاتتى؛ 1914 - يىلدىكى دەسلەپكى جەڭلەردىن كېيىن. ئىككىيلەننىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش - جاڭجال بولمىدى. يەنە كې-لىپ كوكۇلا چاچنىڭ تەسىرى گىرىگورىينىڭ خۇلقى - مىجەزىگە،

www.uyghurkitap.com

روھىي ھالىتىگە ئىنىق بۇقتى. ئۇرۇش كوكۇلا چاچنىڭ دۇنيا قارى-
شىنى قاتتىق ئۆزگەرتىۋەتتى. ئۇ قانچىلىك قاتتىق تورۇۋالغان بى-
لەنمۇ، ئەمما ئىزچىل رەۋىشتە ئۇرۇشقا سەلبىي مۇناسىۋەتتە بولىد-
غان يولغا دومىلاپ چۈشۈپ كېتىۋەردى. ئۇ خائىن گېنېراللار توغ-
رىسىدا، پادىشا سارىيىغا يوشۇرۇنۇۋالغان گېرمانلار توغرىسىدا ئۇزاق
سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى، بىر قېتىم ئۇ: «پادىشا مەلىكىسىنىڭ
ئۆزى گېرمان قىنىدىن، ئۇنىڭدىن ياخشىلىق كۈتمە، پۇرسەت كەلگەندە
ئۇ بىزنى بىر ياماققا سېتىۋېتىدۇ...» دېگەن گەپنى قىلغان ئىدى.
بىر كۈنى گىرىگورىي ئۇنىڭغا گارانژا تەلىماتىنىڭ ماھىي-
تىنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدى، ئەمما كوكۇلاچاچ بۇ تەلىماتنى ما-
قۇللىمايدىغانلىقىنى بىلدۈردى.
— ناخشىسى ياخشى ئىكەن، ئەمما ئاۋازى خىرىلداق، —
دىدى ئۇ ئىستېھزا بىلەن كۈلۈپ. كۆكۈش تاقىر بېشىنى شاپىلاق-
لاپ، — مىشكا كوشېۋوي قاشا ئۇستىدىكى خورازغا ئوخشاش ھەر
كۈنى بۇ توغرىلىق كانـــاي چالىدۇ. بۇ ئىنقىلاپلارنىڭ ھېچقانداق
مەنىسى يوق، پەقەت شوخلۇق. سەن شۇنى چۈشىنىپ قويغىنكى،
بىز كازاكلارغا باشقا بىر ھاكىمىيەت ئەمەس، ئۆزىمىزنىڭ ھاكى-
مىيىتى كېرەك، بىزگە مىكولاي مىكولايېۋىچتەك ① مۇستەھكەم
پادىشا لازىم، بىز مۇژىكلار بىلەن بىر يولدا ماڭالمايمىز،غاز،چوش-
قىغا بولداش بولالمايدۇ. مۇژىكلار ② يەر ئىگەللەش كويىدا،ئىش-

① نىكولاي نىكولايېۋىچ (1856 — 1929) — ئۇلۇغ كىنەز، بىرىنچى دۇن-
يا ئۇرۇشى باشلانغاندىن تارتىپ رۇس ئارمىيىسىنىڭ ئالىي باش قوماند-
انى. گىراژدانلار ئۇرۇشى ۋاقتىدا چەتئەلگە قېچىپ كەتكەن، شۇ يەر-
دە ۋارانگېل ۋە كۆپچىلىك مونارخىستلەر (پادىشالىق تۈزۈم تەرەپدار-
لىرى) نىڭ قوللاپ - قۇۋۋەتلىشىگە ئىگە بولۇپ، رۇس تەختىنىڭ دە-
ۋاگەرلىرىدىن بىرى بولغان (ئاپتورنىڭ ئىزاھى).
② مۇژىك — رۇسلارنىڭ لەقىمى — ت.

چىلار ئۆزلىرىنىڭ ئىش ھەققىنى ئۆستۈرۈپ بېرىشنى خالايدۇ، ئۇلار بىزگە نىمە بېرىدۇ؟ يەر دىگەن بىزدە — يېتىپ ئاشىدۇ. بىزگە يەنە باشقا نىمە كېرەك؟ شۇنچە قىلغىنىڭ بىلەن ئالىدىغىنىڭ قۇرۇق تۇۋا، پادىشايىمىز سارىڭ چېلىش ئەخمەق، بۇنىڭ يوشۇرىدىغان ھېچنىمىسى يوق. ئۇنىڭ دادىسى مەھكەم ەك ئىدى، مۇنۇ بىر نىمە ئۆز بېشىغا ئۆزى بالا تېپىۋالىدۇ. قاراپ تۇر، 1905 - يىلدىكىگە ئوخشاش ئىنقىلاپ جۇش ئۇرۇپ قايناي‌دۇ، ئۇ چاغدا تەختى - بەختى پاچاقلىنىپ تاشلىنىدۇ. بۇ بىزگە باپ ئەمەس، خۇدا كۆرسەتمىسۇن، مۇبادا پادىشانى قوغلىۋەتسە، ئۇ چاغدا بىزنىڭ بېشىمىزغىمۇ ئىش كېلىدۇ. ئۇ چاغدا كونا ئاداۋەتنىڭ ھىساۋىنى ئېلىپ، يەرلىرىمىزنى مۇژىكلارغا بۆلۈپ بېرىشكە باشلايدۇ، قۇلاقنى دىڭ تۇتۇش كېرەك ...

— سەن ھەمىشەم ئىشىنىڭ بىر تەرىپىنى ئويلايسەن، — دەپ گىرىگورىي قاپىغىنى تۈردى.

— قۇرۇق گەپنى قىلىۋاتىسەن، سەن تېخى ياش. مىنىلمىگەن تايسەن. توختاپ تۇر، كىشىلەر بېشىڭغا ئازاپ سالسۇن، شۇ چاغدا ھەقىقەت كىم تەرەپتە ئىكەنلىكىنى بىلىسەن.

پاراڭ ئادەتتە مۇشۇ تەرزدە ئاياقلىشاتتى. گىرىگورىي شۈك بولۇپ قالاتتى. كوكۇلاچاچ باشقا نەرسە توغرىلىق سۆز ئېچىشقا تىرىشاتتى.

شۇ كۈنى گىرىگورىي كۆڭۈلسىز بىر ۋەقەگە يولۇقتى، ھەر كۈندىكىگە ئوخشاش چۈشتە دۆڭنىڭ نېرىقى تەرىپىدىن سەييارە ئاشخانىغا كېلىپ توختىدى، كازاكلار قاتناش يول بىلەن بىر بىرىنى قوغلىشىپ، ئاشخانىغا ئالدىراش چېپىپ كېلىشتى، 3 - ۋىزۋوتنىڭ تامغىسىنى ئېلىش ئۈچۈن مىشكا كوشۇۋي بارغان ئىدى. ئۇ، ھور چىقىپ تۇرغان كورىلارنى ئۇزۇن تاياققا قاتار تىزىپ ئېلىپ كەلدى - دە،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

گەمىنىڭ ئىچىگە كىرە ـ كىرمەستىنلا ۋاقىرىدى:

ــ بۇنداق قىلسا بولمايدۇ. بۇرادەرلەر! بۇ قانداق گەپ؟ بىز ئىتمىكەنمىز؟

ــ نېمىنى دەيسەن؟ ــ دەپ سورىدى كوكۇلاچاچ.

ــ بىزگە هارام بولۇپ قالغان مالنىڭ گۆشىدىن تاق قىلىپ بېرىشۋاتىدۇ! ــ دەپۋاقىرىدى كوشىۋوي غەزەپ بىلەن.

ئۇ. ياۋا ھەشقىپىچەكتەك بىر تۇتام تۇگۇلۇپ قالغان ساپ ـ سېرىق كوكۇلىسىنى ئارقىسىغا سىلكىپ تاشلاپ، كورىلارنى تاختا سۇپىنىڭ ئۈستىگە قويدى ـ دە، كۆز قىرى بىلەن كوكۇلاچاچقا قاراپ:

ــ پۇراپ باققىنا، شورپىدىن نېمىنىڭ پۇرىقى كېلىۋاتىدۇ، ــ دېدى.

كوكۇلاچاچ ئۆزىنىڭ كورىسىغا ئېڭىشىپ، بۇرنىنى قىشايتۇرۇپ ئۇنى ئايلاندۇرۇپ كۆردى ـ دە، شۇنىڭ بىلەن كوشېۋويمۇ ئىختىيارسىز ئۇنى دوراپ، بۇرنىنى تارتىپ، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

ــ سېسىغان گۆش ئىكەن، ــ دېدى كوكۇلاچاچ.

ئۇ يىرگىنىپ، كورىنى پەسكە قويدى، گىرىگورىيغا قارىدى.

گىرىگورىي تاختاسۇپىدىن چاچراپ تۇردى ـ دە، ئېڭىشىپ، ئېلمەك بۇرنىنى شورپىنىڭئۈستىگە ئېلىپ بارا ـ بارماستىنلا ئارقىسىغا داجىدى ۋە ئالدىدىكى كورىسىنى خوشياقماسلىق بىلەن تېپىپ يەرگە چۈشۈرۈۋەتتى.

ــ بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ ــ دەپ مۇجىمەللا سوراپ قويدى كوكۇلاچاچ.

ــ كۆرمەيۋاتامسەن، نېمىشكە شۇنداق قىلغانلىقىمنى؟ قارا،

كۆزۈڭ كور بولۇپ قالدىمۇ؟ مۇنۇ نىمە؟ — دىدى گىرىگورىي پۇتىنىڭ ئاستىدىكى يامراپ كېتىۋاتقان ئاتىلىنى كۆرسىتىپ.

— ئوھۇ - ھۇ! قۇرۇتلارنى قارا! ... ۋاي ئانام ... بۇنداقلارنى مەن تېخى كۆرۈپ باقمىغان! ... مانا ساڭا چۈشلۈك تاماق، بۇ شورپا ئەمەس، سۇيىقاشقۇ ... ئۇچەي - قېرىن ئورنىغا — غىچ قۇرۇت!

يەرنىڭ ئۈستىدە، قان - يىرىڭدەك قىپ - قىزىل گۆش پارچىلىرىنىڭ يېنىدا، ھالقا - ھالقاياغ داغلىرىنىڭ ئىچىدە ئاپاق كۆپۈپ كەتكەن قۇرۇتلار سالپىيىپ يېتىشىپ كەتكەن ئىدى.

— 1، 2، 3، 4، ...،— دەپ سانىدى، كوشىۋوي نىمىشكىدۇ پىچىرلاپ.

بىرمىنۇت جىم بولۇپ قېلىشتى. گىرىگورىي چىشىنىڭ ئارىلىغىدىن شىرت قىلىپ تۈكۈردى. كوشىۋوي قىلىچىنى غىلاپتىن سۇغۇرۇپ:

— ھازىر بۇ شورپىنى قولغا ئېلىپ، بۆلۈنمە كوماندىرىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارىمىز، — دىدى.

— ھە! بۇ سۆزۈڭ ئورۇنلۇق! — دىدى كوكۇلاچاچماقۇللاپ.

ئۇ مىلتىغىنىڭ نەيزىسىنى بۇراپ چىقىرىپ شۇنداق دىدى:

— بىز شورپىنى ھەيدەپ چىقىرىمىز، سەن گىرىشكا، بىزنىڭ ئارقىمىزدىن ئەگىشىپ ماڭ. بۆلۈنمە كوماندىرىغا راپورت بېرەرسەن.

كوكۇلاچاچ بىلەن مىشكا كوشىۋوي مىلتىق نەيزىلىرىگە بىر كورا - بىر كورىدىن شورپىنى ئېلىپ، قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ يۈرۈپ كېتىشتى. گىرىگورىي ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى، ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئەگرى - بوگرى خەندەكلەردىن يۈگۈرۈشۈپ

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى

چىققان كازاكلار كۆك - يېشىل دولقۇندەك دەۋرەپ كېتىشتى.

— نېمە ئىش؟

— بىرەر ئەھۋال بولدىمۇ؟

— بەلكىم، سولىمى توغرىلىق خەۋەر باردۇر؟

— بۇنداق ئىش نەدە تۇرۇپتۇ ... سولىمنى خالاپ قىلىپسەن - دە، سۇخارىنى غاجىغىلى كەلمەمدۇ؟

— قۇرۇتۇلغان شورپىنى قولغا ئالدۇق!

ئوفىتسېرلەر گەمىسىنىڭ ئالدىدا كوكولاچاچ بىلەن كوشۋوي توختىدى. گىرىگورىي ئىگىشىپ، سول قولى بىلەن شەپكىسىنى تۇتۇپ، «تولكە ئۇۋىسى»غا كىردى.

— قىستىما! — دەپ ئاچچىغى بىلەن ۋاقىرىدى كوكولاچاچ دوقۇرۇشۇپ قالغان كازاككا قاراپ.

بۆلۈنمە كوماندىرى شىنېلىنىڭ تۈگمىسىنى ئېتىۋېتىپ، گەمىدىن چىقتى. ئۆزىنىڭ كەينىدىن چىقىپ كېلىۋاتقان گىرىگورىيغا هاڭ - تاڭ بولۇپ، بىر ئاز تەشۋىش بىلەن قارىدى.

— نېمە ئىش، بۇرادەرلەر؟ — دېدى كوماندىر كازاكلارنىڭ ئۈستىۋېشىغا كۆز يۈگۈرتۈپ.

گىرىگورىي ئۇنىڭ ئالدىغا بىر قەدەم تاشلاپ، جىمجىتلىق ئىچىدە:

— قولغا ئېلىنغانلارنى ھەيدەپ كەلدۇق، — دەپ جاۋاپ بەردى.

— قانداق قولغا ئېلىنغانلارنى؟

— مانا ماۋۇ ...، — گىرىگورىي كوكولاچاچنىڭ پۈتىنىڭ ئالدىدا تۇرغان بىر كورا شورپىنى كۆرسەتتى، — مۇنۇ قولغا ئېلىنغاننى ئېلىپ كەلدۇق ... پۇراپ بېقىڭا، سىزنىڭ كازاكلىرىڭىزنى

نىمە بىلەن بېقىۋاتىدۇ - ھە!

گىرىگورىينىڭ قېشى 3 بۇرجەك تۈرۈلۈپ، بىر ئاز تىترىدى - دە، يەنە جايىغا چۈشتى. بۆلۈنمە كوماندىرى گىرىگورىينىڭ يۈزىگە مەنىلىك قاراپ قويىدى - دە، ئاندىن قاپىغىنى سىلىپ كورىغا كۆز يۈگۈرۈتتى.

— بىزنى ھارام بولۇپ قالغان نەرسە بىلەن باققىلى ئۇردى! — دەپ چالۋاقىدى مىشكا كوشۋوي.

— ھەربىي لاۋازىمەتچىنى ئالماشتۇرۇش كېرەك!

— ئەجىبا!

— تولا يەپ سەمرىپ كەتتى، ئىبلىس!

— ئۇ ئۆزى ئۆكۈزنىڭ بۆرىكىنىلا شورپا سېلىپ ئىچىدۇ ...

— ئەمما بىزگە قۇرۇتلۇق شورپىنى بېرىدۇ! — يېقىن تۇرغانلار ئۇلارنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلىدى.

بۆلۈنمە كوماندىرى ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئاۋازلار بېسىققىچە كۈتۈپ تۇردى - دە، ئاندىن كەسكىنلىك بىلەن:

— جىم! ئەمدى سۆزنى توختىتىڭلار! دەيدىغاننى دەپ بولدۇڭلار. لاۋازىمەتچىنى بۈگۈنلا ئالماشتۇرىمەن. ئۇنىڭ ئىشلىرىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن كومىسسىيە بەلگىلەيمەن. ئەگەر ناچار گۆشنى ...

— ئۇنى سوتقا بېرىش كېرەك! — دەپ گۇدۇڭلاشتى ئارقىدىكىلەر.

يېڭىدىن كۆتۈرۈلگەن ۋاراڭ - چۇرۇڭ يۈز بېشىنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ كەتتى.

لاۋازىمەتچىنى يولدا ئالماشتۇرۇشقا توغرا كەلدى. توپىلاڭ چىقارغان كازاكلار شورپىنى قاماققا ئېلىپ، يۈز بېشىنىڭ ئالدىغا

www.uyghurkitap.com

ھەيدەپ كەلگەندىن كېيىن ئارىدىن بىر نەچچە سائەت ئۆتكەچ، 12 - پولكنىڭ ئىشتاۋى ئالدىنقى سەپتىن چېكىنىش توغرىلىق بۇيرۇق تاپشۇرۇۋالدى، بۇ بۇيرۇققا فوشۇمچە ھەربىي يۈرۈش تەرتىۋى بويىچە رۇمىنىيىگە قاراپ ئىلگىرىلەشنىڭ يولى سىزىپ كۆرسىتىلىپ ئىلاۋە قىلىنغان ئىدى. كېچىدە كازاكلارنىڭ ئورنىغا سىبىر پىيادە قىسىملىرى كەلدى. رىنۋىنچى دىگەن بازاردا پولك ئاتلارنى بىر قۇر سەرەمجانلاشتۇردى - دە، ئەتىسى ئەتىگەن تېز يۈرۈش مارشى بىلەن رۇمىنىيىگە يولغا چىقتى.

ئارقا - ئارقىدىن مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان رۇمىنلەرگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن چوڭ - چوڭ ھەربىي قىسىملار بىرلەشمە قوشۇنلىرى ئەۋەتىلمەكتە ئىدى. بۇ ھال مۇنۇ بىر نەرسىدىن ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتىكى، يۈرۈشنىڭ دەسلەپكى كۈنى كەچ كىرىش ئالدىدا بېسىپ ئۆتىدىغان يولنىڭ تەرتىپ جەدۋىلى بويىچە ئەسكەرلەرنى قوندۇرماقچى بولغان يېزىغا ئۆي تېپىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئادەملەر ھېچنىمە تاپالماي قايتىپ كېلىشتى: چۈنكى يەنە شۇنداق رۇمىنىيە چېگرىسىغا قاراپ كېتىۋاتقان پىيادە قىسىملار بىلەن توپچى قىسىملار يېزىنى قاپلاپ كېتىپتۇ. پولك ئۆي مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئارتۇقچە 8 چاقىرىم يول مېڭىشقا مەجبۇر بولدى.

پولك 17 كۈن يول يۈردى. ئاتلار يەم - چۆپسىز ئورۇقلاپ كەتتى. ئۇرۇش ۋەيران قىلىۋەتكەن ئالدىنقى سەپكە يېقىن يەرلەردە ئوت - چۆپتىن ئەسەر يوق ئىدى. ئاھالىلەر روسىيىنىڭ ئىچكىرىسىگە قېچىپ كىرىۋالغان ياكى ئورمانلارغا يوشۇرۇنۇۋالغان؛ ئوچۇق قالغان پاكار ئۆيلەرنىڭ يالىڭاچ تاملىرى غۇۋا قارىيىپ تۇراتتى، ئادەمسىز بوش كوچىلاردا كازاكلار قورقۇپ قاپىقى چۈشۈپ كەتكەن خەلقلەرنى ئاندا - ساندا ئۇچرىتاتتى، ئۇچرىغانلىرىمۇ قوراللىق

ئەسگەرلەرنى كۆرۈش بىلەنلا يوشۇرۇنۇۋېلىشقا ئالدىرىشاتتى. توختاۋسىز يول يۈرۈپ ھالى قالمىغان كازاكلار توكۇپ كەتكەنلىكتىن ئۆزلىرى ئۈچۈن، ئاتلىرى ئۈچۈن، باشتىن كەچۈرۈشكە توغرا كەلگەن ھەممە جاپا ـ مۇشەققەتلىرى ئۈچۈن ئاچچىغى كېلىپ، ئۆي ـ جايلارنىڭ سامانلىق لاي بىلەن يېپىلغان تام ـ تورۇسلىرىنى ئىبچىۋەتتى؛ ۋەيران قىلىنىشتىن ئامان قالغان يېزىلاردا ئاز ـ ماز تېپىلغان يەم ـ خەشەكلەرنى ئوغرىلاشتىن تارتىنىپ تۇرۇشمىدى؛ كوماندىرلار ھېچقانداق تەھدىت ـ قورقۇتۇشلار بىلەن ئۇلارنىڭ ئۆز بېشىمچىلىقى ۋە ئوغرىلىقلىرىنى توساپ قالالمىدى.

رۇمىنىيە تۇپرىقىغا يېقىن قالغاندا، باياشات بىر يېزىدا كوكۇلاچاچ بىرسىنىڭ ئامبىرىدىن مەلۇم مىقداردا ئارپا ئوغرىلاشنىڭ ئامالىنى قىلغان ئىدى. ئۆي ئىگىسى ئۇنى ئوغرىلىق ئۈستىدە تۇتۇۋالدى، ئەمما كوكۇلاچاچ بۇ يۇۋاش، ياشىنىپ قالغان بىسارابىيىلىكنى ئۇرۇپ، ئارپىنى ئېتىغا ئاپىرىپ بەردى. ۋىزۋوت ئوفىتسېرى ئات باغلايدىغان يەرنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئۈستىدىن چىقىپ قالدى. كوكۇلاچاچ تورۋىنى ئاتنىڭ بېشىغا ئېسىپ قويغاندىن كېيىن ئەتراپىدا ئايلىنىپ، تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئىككى بېقىنى ئىچىگە كىرىشىپ، سۆڭگىچى چىقىپ قالغان بىچارە ئاتنىڭ دۈمبىسىنى سىلاپ، ئادەمگە ئوخشاش ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ قوياتتى.

— ئۆرىيۈپىن! ئارپىنى قايتۇرۇپ بەر، ئىتنىڭ بالىسى! سەن ئەبلەخنى بۇ ئىشىڭ ئۈچۈن ئېتىپ تاشلايدۇ!...

كوكۇلاچاچ ئوت ئۇچقۇنداپ تۇرغان كۆزىنىڭ قىرى بىلەن ئوفىتسېرگە قاراپ قويدى ـ دە، شەپكىسىنى پۈتىنىڭ ئاستىغا ياقىدە تاشلىۋېتىپ، پولكتا بولغان ۋاقىت ئىچىدە بىرىنچى قېتىم زەردە بىلەن دەھشەتلىك ۋاقىراپ كەتتى.

— سوت قىلىڭلار! ئېتىپ تاشلاڭلار! مېنى مەشەدىلا ئۆلـ
تۈر، ئەمما ئارپىنى بەرمەيـمەن!... ئېتىم ئـاچلىقتىن ئـۆلسۇنمۇ؟
ئارپىنى بەرمەيمەن! بىر دانىسىنىمۇ بەرمەيمەن!
ئۇ تەشنالىق بىلەن ئارپا چايناۋاتقان ئاتىنىڭ بىردەم بېشـ
نى، بىردەم يايلىنى، بىردەم قىلىچىنى تۇتۇپ قوياتتى...
ئوفىتسېر بىردەم ئۈنچىقماي تـۇردى، ئـاتىنىڭ دەھشەتلىك
ئورۇقلاپ، قورۇق ئۇستىخان بولۇپ قالغانلىقىغا بىردەم قاراپ تۇر-
دى - دە، بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ:
—قىزىپ كەتكەن ئاتقا نىمىشكە بوغۇز بېرىسەن؟ — دېدى.
ئۇنىڭ ئاۋازىدىن خىجىل بولغانلىقى ئـوچۇق بىلىنىپ
تۇراتتى.
— ياق، ئۇ سوۋۇغان، — دەپ جاۋاپ بـەردى كوكۇلاچاچ
پىچىرلاپ، ئۇ تورۋىدىن چېچىلىپ چۈشكەن ئـارپىنى ئالقىنى بىـ
لەن يىغىپ، يەنە تورۋىنىڭ ئىچىگە سالاتتى.

× ×

نويابىر ئېيىنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدە پولك ئالدىنقى سەپـ
كە بېرىپ بولدى. ترانسىلۋان تاغلىرىنىڭ ئۈستىدە شامال چىقىپ
تۇراتتى، سايلاردا سوغاق تۇمان هاۋانى قاپلىغان، قىرو باسقان قارىـ
غاي ئورمانلىرىنىڭ هىدى گۈپۈلدەپ پۇرايتتى. تاغدىكى
دەسلەپكى ئاپپاق قارنىڭ ئۈستىدە يىرتقۇچ هايۋانلارنىڭ ئىزلىرى
كىشىلەرنىڭ كۆزىگە پات - پات چېلىقىپ تۇراتتى. ئۇرۇشتىن
ھۆركۈپ قاچقان بۆرە، تۈلكە، ياۋا ئۆشكىلەر ئۆز ماكانلىرىنى تاشـ
لاپ مەملىكەتنىڭ ئىچكىرىسىگە كېتىشكەن ئىدى.
7 - نويابىردا 12 - پولك «320» - ئېگىزلىككە هۇجۇم

قىلدى. بىر كۈن ئىلگىرى ئاكوپلارنى ئاۋستىرىيىلىكلەر ئىگەللەپ تۇرغان ئىدى. ھۇجۇم باشلانغان كۈنى ئەتىگەندە ئۇلارنىڭ ئورنىغا فىرانسۇز فۇرونتىدىن يېڭىلا يۆتكەپ كېلىنگەن ساكسونلىقلار كەلدى. كازاكلار پىيادە سەپ بولۇپ، ئازراق قار چۈشكەن تاشلىق تاغنىڭ يان باغرى بىلەن مېڭىشقان ئىدى. ئاياق ئاستىدىن مۇزلىغان شېغىل تاشلار چېچىلىپ تۇراتتى، ئۇششاق قار توزانى توزغۇيتتى، گىرىگورىي كوكۇلاچاچ بىلەن يانمۇ - يان مېڭىپ كېلىۋېتىپ، ئەيىپكار كىشىدەك، بۇرۇن كۆرۈلۈپ باقمىغان ئۇياتچانلىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ:

— نىمىشكىدۇر بۈگۈن قورقۇپ تۇرىمەن، گويا ھۇجۇمغا بىرىنچى قېتىم قاتناشقاندەك بولۇۋاتىمەن،— دىدى.

— شۇنداقمۇ؟... — دىدى كوكۇلاچاچ ھەيران بولۇپ.

ئۇ سۇرمەل بولۇپ كەتكەن مىلتىغىنى تاسمىسىدىن تۇتۇپ، بۇرۇتىدىكى مۇز پارچىلىرىنى شۈمۈپ كېلىۋاتاتتى.

كازاكلار ئەگرى - بۈگرى سەپ بولۇپ، ئوق چىقارماستىن تاققا يامىشىپ ئىلگىرىلەپ باراتتى. دۈشمەن ئاكوپلىرىنىڭ ئالدى چوققىلىرىدا ۋەھىمىلىك سۈكۈنات ھۆكۈم سۈرەتتى. قىيا تاغنىڭ كەينىدە، نېمىسلارنىڭ قېشىدا شامال سوققان يۈزى قىزىرىپ، بۇرنىنىڭ تېرىسى سويۇلۇپ كەتكەن بىر ساكسونلۇق لېيتىنانت پۈتۈن گەۋدىسى بىلەن ئارقىسىغا داجىپ، تەبەسسۇم قىلىپ، سولداتلارغا مەغرۇرانە ۋاقىراپ سۆزلەيتتى:

— Kameradin! Wir habeh die Blaumäntel oft genung geroschen! Da Wollen wir,s auch diesen einpfeffern, wases heisstmit uns,n Hühnchen zu

www.uyghurkitap.com

rupfen! Ausharren! Schiesst nochnicht①

كازاك بۆلۈنمىلىرى ھۇجۇمغا ئۆتتى. ئاياق ئاستىدىن قۇمدەك
تاغ جىنىسلىرى شۇقىراپ پەسكە چۈشەتتى. گىرىگورىي سارغىيىپ
كەتكەن يېلىنىڭ قۇلاقچىسىنىڭ ئىككى بۇغۇچىنى ئىچىگە تىقى-
ۋېتىپ، ئەسەبىلەرچە كۆلۈمسىرەيتتى. ئۇزاقتىن بۇيان قىرىلمىغان
ساقىلىنىڭ قارا تىكەنلىرى قاپلىغان ياداڭغۇ يۈزلىرى ۋە ئىلمەك
بۇرنى ساغۇچ - كۆك تۈس ئالغان ئىدى، قىرو باسقان قاشلىرى-
نىڭ ئاستىدىن كۆزلىرى تاشكۆمۈر پارچىلىرىدەك خىرە پاقىراپ
تۇراتتى، ئۇنىڭدا ئادەتتىكى خاتىرجەملىك يوقالغان. ئۇ، تۇيۇقسىز
ئۆزىدە پەيدا بولغان قورقۇش تۇيغۇسىنى يېڭىپ، ئاپپاق قار باس-
قان ئاكوپ قىرلىرىغا ئەسەبىلەرچە كۆز يۈگۈرتۈپ، كوكۇلاچاچقا
شۇنداق دېدى:

— ئۇنچىقىشمايدىغۇ. بىزنى يېقىنراق كەلسۇن دەمدۇ
نىمە؟ مەن قورقۇپ تۇرۇۋاتىمەن، ئۇيالغۇممۇ كەلمەيۋاتىدۇ...
ھازىر شارتلا بۇرۇلۇپ، ئارقىمىزغا قايتساق قانداق بولار؟

— بۇگۈن سەن نىمانداق جۆيلۈپ يۈرىسەن؟ — دەپ سورى-
دى كوكۇلاچاچ دەرغەزەپ بولۇپ، — ئەزىزىم، بۇ يەردە ئەھۋال
خۇددى قارتا ئوينىغاندىكىدەك: ئۆزەڭگە - ئۆزەڭ ئىشەنمىسەڭ،
كاللاڭ كېتىدۇ. چىرايىڭ سارغىيىپ كېتىپتىغۇ، گىرىشكا ... ياكى
سەن ئاغرىق ... ياكى ... بۈگۈن سېنى بۇردە - بۇردە قىلىپ تاش-
لىشىدۇ. قارىغىنا، كۆردۈڭمۇ؟

ئاكوپنىڭ ئۈستىدە كالتا شىنېل كىيگەن، بېشىدا ئۇچلۇق

① — دوستلار! كۆك كىيىملىكلەرنى ئۇرغۇن قېتىم بىتچىت قىلغان
بىز. بىز بىلەن ئىش كۆرۈشنىڭ نىمە ئىكەنلىكىنى مۇنۇلارغىمۇ بىر
كۆرسىتىپ قويايلى! سەۋرى - تاقەت قىلىڭلار! ھازىرچە ئوق چىقارماي
تۇرۇڭلار! (نېمىسچە سۆزنىڭ تەرجىمىسى).

تۆمۈر قالپىغى بار بىر نېمىنى بىر سېكۇنت ئورنىدىن تۇرۇپ، يەـ
نە دەرھاللا يېتىۋالدى.

گىرىگورىينىڭ سول تەرىپىدە، يېلانىسكايا كەنتلىك كېلىشـ
كەن ئاقسېرىق كازاك مېڭىپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ قولىدىن پەلەينى
بىر ئېلىپ، بىر كىيەتتى. ئۇ بۇ ھەركىتىنى ئۈزلۈكسىز تەكرارلاپ،
ئالدىراپ قەدەم تاشلاپ، تىزلىرىنى تەسلىكتە پۈكۈپ، ئەتەي قاتـ
تىق ـ قاتتىق يۆتىلىپ قوياتتى، «گويا ئۇ، كېچىدە كېتىۋاتقان
ئادەمدەك ... ئۆزىنى ھېچنىمىدىن قورقمىغاندەك خوشال تۇتۇپ،
ئەتەي يۆتىلىپ قويىۋاتىدۇ»، دەپ ئويلىدى گىرىگورىي ئۇنى.
بۇ كازاكنىڭ ئارقىسىدىن ئۇرەدنىك ماكسايېۋنىڭ سەپكىل باسقان
يۈزى كۆرۈندى، ئۇنىڭ نېرىسىدا، نەيزىسى بىر تەرەپكە قايرىپ
قويۇلغان مىلتىغىنى مەھكەم ئالدىغا تۇتۇپ، يېمېليان گروشوف
قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتاتتى. بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى يېمېليان ھەرـ
بى يۈرۈش ۋاقتىدا ئاشۇ مىلتىق نەيزىسى بىلەن بىر كىچىك ئامـ
بارنىڭ قۇلۇپىنى بۇزۇپ، رۇمىن دېخانىنىڭ بىر قاپ كۆممە قونـ
غىنى ئوغرىلىغانلىغى گىرىگورىينىڭ ئېسىگە چۈشتى. مىشكا كوـ
شېۋوي دىيەرلىك ماكسايېۋ بىلەن ياندىشىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ تىنـ
ماي تاماكا چېكەتتى، پات ـ پات بۇرنىنى قېقىپ، شىنېلىنىڭ سول
پېشىنىڭ سىرتىغا قولىنى ئېرتاتتى.

— ئۇسساپ كەتتىم، — دىدى ماكسايېۋ.

— قارىمامسەن، يېمېليان، ئۆتۈكۈم پۇتۇمنى تازا قىستاۋاتىـ
دۇ. ئۇنىڭ بىلەن ماڭغۇچىلىكىم قالمىدى، — دەپ زارلاندى مىشـ
كا كوشېۋوي.

گروشوپ ئاچچىقلىنىپ، ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

— بۇ يەردە ئۆتۈك توغرىلىق سۆز قىلىشنىڭ نىمە ھاجىـ
تى بار! چىداشلىق بەر، نېمىسلار ھازىر پىلىموتتىن ئوق

ياغدۇردۇ.

دەسلەپكى بىر يولى ئېتىلغان ئوقلاردىن كېيىنلا گىرىگورىيغا ئوق تېگىپ، ئاھ دەپ يەرگە يىقىلدى. ئۇ يارىلانغان قولىنى تاڭماقچى بولۇپ، تېڭىق داكىسى سېلىنغان سومكىغا يەنە بىر قولىنى ئۇزاتقان ئىدى، ئەمما جەينىگىدىن يېڭىنىڭ ئىچىگە بۇلدۇقلاپ ئىسسىق قان قويۇلۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ ھالىدىن كەتتى، ئۇ، ئوڭدىسىغا ياتتى ـ دە، ئېغىرلىشىپ كەتكەن بېشىنى تاشنىڭ كەينىگە مۆكتۈرۈۋېلىپ، قۇرۇپ كەتكەن تىلى بىلەن ماۋۇقتەك قارنى يالىدى. ئۇ تىترەپ تۇرغان لەۋلىرى بىلەن قار توزانىنى تەشنالىق بىلەن كاپ ئېتەتتى، ئۇ، پاراسلاپ ئېتىلىۋاتقان ئوقلارغا، ھەممە يەرنى قاپلىغان گۈلدۈر ـ قاراسلارغا مىسلى كۆرۈلمىگەن قورقۇنچ بىلەن ۋە دىر ـ دىر تىترەپ تۇرۇپ قۇلاق سالاتتى. ئۇ، بېشىنى كۆتىرىپ ئۆز بۆلۈنمىسىدىكى كازاكلارنىڭ يىقىلىپ ـ قوپۇپ، پەسكە سىرىلىپ، مەقسەتسىز ئارقىغا ۋە يۇقۇرىغا ئوق ئېتىپ، تاغنىڭ ئېتىكىدە قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردى. ھېچنەرسە بىلەن چۈشەندۈرگىلى ۋە ئاقلىغىلى بولمايدىغان بىر قورقۇنچ ئۇنى ئاياقىدا تۇرغۇزدى ـ دە، ئۇنىمۇ پەسكە، پولك ھۇجۇم باشلىغان قارىغايزارنىڭ ئۇچلۇق چىشىغا ئوخشاش بىر تارچوققىغا قېچىشقا مەجبۇر قىلدى. گىرىگورىي ياردار بولغان ۋىزۋوت كوماندىرىنى قولتۇقلاپ ئېلىپ ماڭغان يېمىلەن گروشوپنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى. گروشوف ئوفىتسېرنى تىك قىيالىقتىن ناھايىتى تېز پەسكە سىرىلدۇرۇپ چۈشۈۋاتاتتى؛ يۈزبېشى مەس ئادەمدەك ئالچاڭلاپ مېڭىپ ئاندا ـ ساندا گروشوپنىڭ مۈرىسىگە يۆلىنىپ قاپ ـ قارا لەختە ـ لەختە قان تۈكۈرەتتى. بۆلۈنمىلەر قار ئويۇمىدەك يېپىرىلىپ، ئورمانغا دومىلايتتى. تاغنىڭ سۈررەك يانباغرىدا ئۆلگەن ئۆلۈكلەرنىڭ

سۇررەڭ جەسەتلىرى قالدى؛ ئېلىپ كېتىشكە ئۈلگۈرەلمەي، تاشلاپ كېتىلگەن ياردارلار ئۆزلىرى ئۆمىلەپ چۈشۈشكە باشلىدى.پىلىموتلار ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ئوق ئېتىپ قىرىپ تاشلىدى.

ئۇ ـ ئۇ ـ ئۇ ـ كا ـ كا ـ كا ـ كا!...ــ قاتىرىسىغا ئېتىلغان ئوقلار چاڭىلداپ سايراپ كېتەتتى.

گىرىگورىي، مىشكا كوشىۋوينىڭ قولىغا تايىنىپ ئورماننىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى. ئورماننىڭ ئاغزىدىكى كىچىككىنە قىيامەيدانغا تەككەن ئوقلار قاڭقىپ كېتەتتى. نېمىسلارنىڭ سول قانىتىدا بىر پىلىموت ئوقنى چاچما قىلىپ ئېتىپ، تاتاتلاپ تۇراتتى. گويا قولى كۈچلۈك ئادەم ئاتقان تاش دەسلەپكى قاتقان چۈرۈك مۇز ئۈستىدە غىلدىرلىغاندەك ئاڭلاندى.

ئۇ ـ ئۇ ـ ئۇ ـ ئۇ ـ كا ـ كا ـ كا ـ كا ـ كا!...

ــ بىزنى ئۆزمە تۆككەندەك تۆكۈۋاتىدۇ! ــ دەپ ۋاقىرىۋەتتى كوكۇلاچاچ سۆيۈنگەندەك بولۇپ.

ئۇ، قارىغاينىڭ ساغۇچ غولىغا يۆلىنىپ ئاكوپ ئۈستىدە يۈگۈرۈشۈپ كېتىۋاتقان نېمىسلارغا خوشياقماسلىق بىلەن ئوق چىقىرىپ قوياتتى.

ــ ئەخمەقلەرگە مۇشۇنداق ساۋاق بېرىش كېرەك! ساۋاق بېرىپ قويۇش كېرەك!ــ دەپ داتلاشقا باشلىدى ھاسىراپ كەتكەن كوشىۋوي قولىنى گىرىگورىينىڭ قولتۇغىدىن تارتىپ چىقىرىپ،ــ قانچۇقنىڭ نەق ئۆزى بۇ خەلق!بەلكى ئۇنىڭدىنمۇيامان! قانسىراپ ھالسىزلىنىپ كەتكەندە، ئاندىن بېشىغا مىخ قاققانلىقىنى چۈشىنىدۇ!

ــ بۇ سۆزنى نېمىگە قارىتىپ ئېيتىۋاتىسەن؟ــدەپ كۆزىنى چىمىلداتتى كوكۇلا چاچ.

ــ ئەقىللىق ئادەم ئۆزى چۈشىنىۋالىدۇ، ئەخمەققە... ئەخمەققە نېمە چارە؟ ئۇنىڭغا زورلاپ ئۇقتۇرالمايسەن.

كىتاب تورى يېتىكى
www.uyghurkitap.com

— بەرگەن قەسىمىڭ ئېسىڭدىمۇ؟ قەسەم بەرگەنىمدىنىڭ-
يوق؟— كوكۇلا چاچ گەپ تەگىشىپ كەتتى.

كوشۇوي، جاۋاپ بەرمەستىن، تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، تىترىگەن قوللىرى بىلەن يەردىن قار كۆرەشكە باشلىدى، ئاندىن ئۇنى تىترەپ، يۆتىلىپ تۇرۇپ تەشنالىق بىلەن يۇتۇشقا كىرىشتى.

5

كۈز قۇياش تاتارىسكى يېزىسىنىڭ يان تەرىپى بىلەن ئەگىپ، ئاپپاق بۇلۇت غىجىملىنىپ تۇرغان ئاسماندا دۈگىلەكلىنىپ ئۈزۈپ باراتتى. ئۇ يەردە، ئىگىزلىكتە مەيىن شامال بۇلۇتلارنى ئاستا قوزغىتىپ، غەرپ تەرەپكە لەرزان ئاققۇزۇپ كېتەتتى، ئەمما تاتارىسكى يېزىسىنىڭ ئۈستىدە، دوننىڭ توق يېشىل تۈزلەڭلىكى ئۈستىدە، يالغۇز ئورمانلار ئۈستىدە شامال قۇدرەتلىك ئېقىم بولۇپ سوقۇپ، قىزىل تاللار بىلەن تېرەكلەرنىڭ ئۇچلىرىنى پەسكە ئېگەتتى، دوننىڭ سۈيىنى شالاقلىتاتتى، كوچىلاردا سېرىق ياپراقلارنى توپ – توپى بىلەن ھەيدەيتتى. خىروستونەنىڭ خامىنىدا بۇغداي مەڭگىنى ياخشى بېسىلمىغانلىقتىن، چۇۋۇلۇپ پاخاقلىشىپ كەتتى؛ شامال مەڭگەن دۆۋىسىنىڭ چوققىسىنى شىرتىلداپ كولاۋېرىپ، بۇزۇۋەتتى. ئۈستىدىكى بىر تال ئىنچىكە بادرىنى پەسكە ئۇچۇرۇپ چۈشۈردى ۋە توساتتىن بىر قۇچاق ئالتۇن مەڭگەننى ئارا بىلەن كۆتەرگەندەك بىر يولى ئۇچۇرۇپ ھويلىنىڭ چەللىسى ئۈستىگە ئېلىپ بېرىپ تاشلىدى، ئاندىن كوچىنىڭ ئۈستىدە پىقىرىتىپ، بوپ-

بوش يولغا چىچىۋەتتى، بىر توپ پاخپىيىپ تۇرغان مەڭگەننى ستېپان ئاستاخوپنىڭ ئۆگزىسىگە ئۇچۇرۇپ تاشلىدى. خىرىستونەنىڭ ئايلى هويلىغا يالاڭباشتاق يۈگۈرۈپ چىقىپ، يوپكىسىنى ئىككى تىزى بىلەن قىسىپ تۇرۇپ، شامالنىڭ خامانىدا خوجايىنلىق قىلىۋاتقانلىغىغا نەزەر سالدى ـ دە، يەنە دەھلىزىگە قايتىپ كىردى.

ئۇرۇشنىڭ 3 يىلغا سوزۇلۇشى يېزىنىڭ ئىگىلىك ئىشلىرىغا ئوچۇقلا تەسىر كۆرسەتتى. ئائىلىسىدە ئەر كازاك قالمىغان هويلىلاردا ئوچۇق قالغان ئامبار ـ سارايلارنىڭ ئىشىگى غىچىرلاپ، مال قوراللىرى كونىراپ، جۇلىغى چىققان ئىدى، ئاستا ـ ئاستا كۆرۈلگەن بۇ ۋەيرانىلىق ئاشۇلاردا ئۆزىنىڭ خۇنۇك ئىزلىرىنى قالدۇرغان ئىدى. خىرىستونەنىڭ ئايلى ئۆزىنىڭ ۋە ياشلىق ئوغلى بىلەن ئىگىلىك ئىشلىرىنى بىر ئامال قىلىپ ئېلىپ باردى؛ ئانىكۇشكىنىڭ ئايلى بولسا، ئىگىلىك ئىشلىرى بىلەن پەقەتلا كارى بولمىدى، ئېرى ئەسكەرلىككە كەتكەن تۇل خوتۇن مەۋقەئى بويىچە ئۆزىنى كۈتۈش بىلەنلا بولدى: يۈزىگە ئوپا ـ ئەڭلىك سۈرتتى، قاش ـ كىرپىكلىرىنى تۈزەپ، ئۆزىگە پەدەز قىلدى، بويىغا يەتكەن كازاكلار بولمىغانلىقتىن، 14 ـ 15 ياش ئۆپچۆرىسىدىكى ئۆسمۈر ـ بالىلارنى قوبۇل قىلىپ يۈردى، ئۆز ۋاقتىدا دەرۋازىسىغا قارامای سۈۋۈلۈپ①، تاھازىرغىچە ئۇنىڭ پاش قىلغۇچى قوڭۇر ئىزلىرى ساقلىنىپ قالغانلىغى بۇنىڭدىن ئوچۇق گۇۋالىق بېرەتتى. ستېپان ئاستاخوپنىڭ ئۆيى ئادەمسىز بوش قالغان ئىدى، ئىگىسى كېتىش ئالدىدا دەرىزىلىرىگە تاختاي مىخلىۋەتكەن. ئۆگزىسىنىڭ بەزى يەرلىرى ئىچى-

① كازاكلارنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتى بويىچە، ئەگەر ئايال كىشى سىرتتىن ئاشنا تۇتسا، ئۆز مەھەللىسىدىكى كىشىلەر بۇنى بىلىپ قالسا، ئىشىگىگە يوشۇرۇن قارا سۈۋاپ قوياتتى ـــ ت.

گە ئۆرۈلۈپ چۈشكەن، قالغان يەرلىرىگە يانتاق ـ سالپاڭ قۇلاق ئوت ئۈنگەن، ئىشىككە سىلىنغان قۇلۇپلارنى دات باسقان ئىدى.مال قوراسىنىڭ دەرۋازىسى ئۇچۇق قالغان بولۇپ، سەيناسىدا قىلىن ئۆسكەن شىۋاق ۋە ياۋا ئوتلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆتكىلى بولمايتتى، ئېزىپ ـ تېزىپ قالغان چارۋا ماللار ئىسسىقتىن ياكى ھۆل يېغىن-دىن پانا ئىزلەپ خالىغان ۋاقىتتا كىرىپ تۇراتتى. ئىۋان تومىلىنىنىڭ ئۆيىنىڭ كوچا تەرەپتىكى تېمى يىقىلىپ چۈشۈشكە ئاز قالغانلىقتىن، يەرگە قادالغان ئاچىماق دىڭگەك يۆلەپ تۇراتتى، ــ ئۇ، كۆزلىگەن نىشانغا دەل تەككۈزىدىغان ئۇستا زەمبىرەكچى بو-لۇپ، نېمىس ۋە رۇس ئۆيلىرىنى ۋەيران قىلغانلىقى ئۈچۈن، تەق-دىر بۇ چاققان توپچىدىن ئىنتىقام ئالغان بولسا كېرەك.

يېزىنىڭ بارلىق كوچىلىرى ۋەتار كوچىلىرىدائەھۋال ئاشۇنداق ئىدى. كوچىنىڭ تۆۋەنكى بېشىدا پەقەت پانتېلېي پروكوفيېۋىچ-نىڭ قوراسى ئۆز ئىسمىغا لايىق خېلى تۈزۈك بولۇپ، ساق قالغان ئىدى. شۇنداقتىمۇ ھەممە نەرسە جايىدا ئەمەس ئىدى. ئامبارنىڭ ئۆگزىسىدىكى تۈنىكە خورازلار كونىراپ كەتكەنلىكتىن غۇلاپ چۈشكەن، ئامبارنىڭ ئۆزىمۇ بىر يانغا قىيشىيىپ قالغان، بەزىبىر ئىگىلىك ئىشلىرىنىڭ ئىزىدىن چىققانلىقىنى تەجرىبىلىك كۆز بايقىۋالالايتتى، چالنىڭ قوللىرى ھەممىگە تەڭ يېتىشىپ كېتەل-مەيتتى، دېخانچىلىقنىڭ كۆلىمى كىچىكلەپ كەتتى، باشقا ئىشلار توغرىلىق سۆز ئېچىشنىڭ ھاجىتى يوق؛ پەقەت مېلېخوپ ئائىلى-سىدىكىلەرنىڭ سانى كېمەيمىدى: فىرونتتا سەرسان بولۇپ يۈرگەن پېترو بىلەن گىرىگورىينىڭ ئورنىغا بولتۇر كۈز ئېيىنىڭ باش-لىرىدا ناتالىيە قوشكېزەك بالا تۇغدى. بىر ئوغۇل، بىر قىز تۇغۇپ، قىيناتا بىلەن قېينانىسىنىڭ كۆڭلىگە يېقىشىنىڭ ھۆددىسى-دىن چىقتى. ناتالىيىنىڭ ھامىلدارلىق ۋاقتى ئاغرىقچانلىق بىلەن

www.uyghurkitap.com

ئۆتتى، بەزى چاغدا پۈتى ئاغرىپ قاتتىق ئازاپ سالغانلىقتىن قانچە - قانچە كۈنلەر ماڭالماي قالغان ئىدى، پۈتىنى سۆرەپ، ئاران - ئاران مېڭىپ، چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ يۈردى، ئەمما ئاغرىققا قاتتىق تۇرۇپ چىدىدى، — قارا قۇمچاق،يادانغۇ ۋە بەختلىك يۈزىدە ھېچقاچان ئازاپ چەككەنلىگىنى ئىپادىلىمىدى. بولۇپمۇ پۇتلىرى تارتىشىپ قالغان دەقىقىلەردە ئىككى چېكىسىدە مونچاقتەك تەر تامچىلىرى پەيدا بولاتتى؛ ئىلىئىنچىنا پەقەت مۇشۇ ئەھۋالدىنلا ئۇنىڭ قىينىلىۋاتقانلىقىنى بىلىۋالاتتى - دە، بېشىنى چايقاپ كايىپ قوياتتى:

— ياتساڭچۇ، بەدبەخ! سەن ئۆزەڭنىڭ مادارىنى قۇرۇتماقچىمۇ؟

سېنتەبىر ئېيىنىڭ ھاۋا ئوچۇق بىر كۈنى ناتالىيە، تۇغۇتى يېقىنلىشىپ قالغانلىغىنى ھىس قىلىپ كوچىغا چىقتى.

— نەگە باراي دەيسەن؟ — دەپ سورىدى قىينانىسى.

— سايلىققا بېرىپ ئىنەكلەرگە قاراپ كېلەي دىۋىدىم.

ناتالىيە ئالدىراش يېزىدىن سىرتقا چىقتى، ئۇ 4 ئەتراپىغا كۆز سېلىپ، ۋاي - ۋايلاپ، ئىككى قولىدا قوسىغىنى تۇتۇۋېلىپ تاغ ئالمىسى ئۆسكەن قېلىن چاتقاللىق ئىچىگە كىرىپ ياتتى، ئۇ قورالارنىڭ ئارقىسى بىلەن ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە قاراڭغۇ چۈشكەن ئىدى. ئۇ قوشكېزەك بالىسىنى ماتا پەرتۇققا يۆگەپ ئېلىپ كەلدى.

— ۋاي قوزىچىغىم! لەنىتى كېلىن! بۇ نىمە قىلغىنىڭ؟... نەدە يۈردۈڭ؟ — دەپ ۋاقىراپ كەتتى ئىلىئىنچىنا.

— مەن ئىزا تارتىپ، ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن ئىدىم ...دادامدىن ھېيىقتىم... مەن تازىلىنىپ بولدۇم، جېنىم ئانا. بۇ ئىككىسىنى سۇغا چۆمۈلدۈردۈم ... مەڭ، ئېلىڭ...، — دەپ چۈشەندۈردى

رەڭگى ئاقىرىپ كەتكەن ناتالىيە.

دۇناشكا كىندىك كېسىدىغان دايە خوتۇننى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن يۈگۈردى. دارىيە غەلۋىرىنى راستىلاش بىلەن ئاۋارە ئىدى. ئىلىئىنىچنا بىر كۈلۈپ، بىر يىغلاپ توۋلىدى:

— داشكا! غەلۋىرنىتاشلا! ئۇلار مۈشۈكنىڭ ئاسلانىلىرىمىدى، ئۇلارنى غەلۋىرگە سالاي دىگەنمىدىڭ؟ پەرۋەردىگارا، ئۇلار ئىككىغۇ! ۋاي خۇدايىمەي، بىرسى يىگىتچاق ئىكەن!...

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ كېلىنىنىڭ قوشكېزەك تۇققانلىغىنى قورادا تۇرۇپ ئاڭلاپ، دەسلىۋىدە قوللىرىنى 2 تەرەپكە كەردى، كېيىن شاتلىغى ئىچىگە سىغماي، ساقىلىنى سىلاپ يىغلىۋەتتى-دە، ئالدىراش يېتىپ كەلگەن كىندىك ئانىغا بىكارۋاقىراپ كەتتى:

— ۋالاقلاۋەرمە، ئاخىرقى زاماننىڭ جارچىسى! — ئۇ، موماينىڭ بۇرنىغا ئۈتكۈر تىرناقلىق بارمىغى بىلەن دوق قىلدى، — سەن تولا كاپشىما! مېلېخوپ نەسلى تېزلا تۈگىمەيدۇ! كېلىنىمبىر كازاك بىلەن بىر قىزنى سوغا قىلدى. كېلىن بولسا شۇنداق بولسا! خۇدايا، پەرۋەردىگارا! بۇ مېھرى - شەپقىتىڭنىڭ شۈكرانىسىنى، ۋىجدانەن، قانداق بەجا كەلتۈرىمەن؟

مۇشۇ يىل مېلېخوپلارغا قۇتلۇق يىل بولدى: كالىسى قوشكېزەك تۇغدى، سىخايلوپ بايىرىمىغا ئاز قالغاندا ساغلىقلارمۇ جۈپ - جۈپ قوزىلىدى، ئۆشكىلەرمۇ شۇنداق ... پانتېلېي پروكوفيېۋىچ بۇنداق ئەھۋالغا ھەيران بولۇپ، ئۆزىچە پىكىر يۈرگۈزۈپ كەتتى:

«بۇ يىل قۇتلۇق يىل بولدى، خاسىيەتلىك يىل بولدى! ھەممىسى قوشكېزەك تۇغۇۋاتىدۇ. بىزنىڭ ئائىلىمىزنىڭ بۇ يىلقى تۆللىرى... ئوھ - ھۇ!»

ناتالىيە بوۋاقلىرىنى بىر ياشقا كىرگىچە ئەمگۈزدى. سىڭتەـ
بىردە ئۇلارنى ئەمچەكتىن ئايرىدى، ئەمما ئۆزى كەچ كۈزگىچە ماغـ
دۇرىغا كىرمىدى؛ ياداپ كەتكەن يۈزىدە چىشلىرى سۈتتەك ئاپپاق
پاقىراپ تۇراتتى، ياداڭغۇلۇقتىن چوڭ ـ چوڭ كۆرۈنگەن كۆزلىرى
ئىللىق، خىرە چاقنايتتى. پۈتۈن ھاياتىنى باللىرىغا بېغىشلىـدى،
ئۆزىنى پۈتۈنلەي تاشلىۋەتتى، ئۆي ئىشلىرىدىن بوشىغـان چاغلىـ
رىنىڭ ھەممىسىنى باللىرىغا سەرپ قىلدى: يۇيۇندۇردى، زاكـا ـ
بۆگەكلىرىنى يۇدى، ئۇلارغا پايپاق توقىدى، كىيىم ـ كېچەكلىرىـ
نىيامىدى ۋە تولا چاغلاردا كارۋاتنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇۋېلىپ، ئىككى
پۇتىنى ساڭگىلىتىپ،قوشكېزەكلەرنى بۆشۈكتىن ئالاتتى ـ دە، مۇرىـ
سىنى كۆتىرىپ تۇرۇپ، كەڭ كۆينىكىدىن راسا سۈتكە تولغان، قوـ
ڭۇندەك يوغان، ئاچ سېرىق كۆكسىلىرىنى چىقىرىپ،ھەر ئىككىسىنى
تەڭلا ئىمىتەتتى.

ــ ئۇنچىلىك قىلىپ كەتمىسەڭمۇ بۇ ئىككىسى سېنى شوراپ
تۈگىتىپ بولۇپتۇ. ھەمىشەم ئىمىتكىنىڭ ئىمىتـكەن! ــ دەيتتـى
ئىلئىنىشنا نەۋرىلىرىنىڭ سېمىز، پۈرۈلۈپ ـ پۈرۈلۈپ كەتكەن پۇتـ
لىرىنى شاپىلاقلاپ.

ــ ئىمىت! سۈتۈڭنى ئايىما! ھېچكىم ساڭا سۈتۈڭدىن قايـ
ماق يىغ دىگىنى يوق، ــ دەيتتى پانتېلېي پروكوفېيېۋىچ قىزغانـ
چۇقلىق بىلەن قوپاللا گەپكە ئارىلىشىپ.

بۇ يىللاردا ھايات دونىنىڭ كەلكۈنى پەسەيگەندەك تۆۋەنلەپ
كېتىۋاتاتتى. كۆڭۈلىسىز كۈنلەر بىر بىرىنى قوغلىشىپ، دائىم غەمـ
غۇسسە، ئىش ـ ئەمگەك، مۇھتاجلىق، ئاز ـ ماز شات ـ خوراملىق، ئۇـ
رۇش سېپىگە كەلگەنلەردىن قاتتىق ئەنسىرەش ئىچىدە بىلىنمەسـ
تىن ئۆتەتتى. ئۇرۇشقا قاتنىشىۋاتقان ئارمىيە سېپىدىكى پېترو بىـ
لەن گىرىگورىيدىن ئاندا ـ ساندا لىپاپىسى پوچتا تامغىسى بىلەن

چاپاقلىشىپ كەتكەن خەتلەر كېلىپ تۇراتتى. گىرىگورىيىنىڭ كې-
يىنكى خېتى بىرسىنىڭ قولىدىن ئۆتۈپتۇ: خەتنىڭ يېرىمى بىنەپ-
شەرەڭ سىيا بىلەن بوياپ قويۇلغان ئىدى، كۆل رەڭ قەغەزنىڭ قۇر
ئارىلىقلىرىدا سىيا بىلەنسىزىلغان چۈشىنىكسىز بەلگىلەر بارئىدى.
پېترو خەتنى گىرىگورىيغا قارىغاندا كۆپرەك يازاتتى ۋە دارىيە نامىغا
يېزىلغان خەتلەردە، شوخلۇقنى تاشلا دەپ دوق قىلاتتى ۋە ئۆتۈ-
نەتتى، — بۇنىڭدىن قارىغاندا، خوتۇنىنىڭ ئۆزى خالىغانچە كۈن
ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر ئۇنىڭ قۇلىقىغا يەتكەن بو-
لۇشى كېرەك. گىرىگورىي خەت بىللە ئۆيگە ئايلىقىدىن ۋە
«كرېست مۇكاپاتلىرى» دىن پۇل ئەۋەتىپ تۇردى، دەم ئېلىشقا
بارىمەن، دەپ ۋەدە قىلدى، ئەمما ئىمىشىكىدۇ كەلمىدى، بۇ
2 ئاكا - ئۇكا باشقا - باشقا يولدا ماڭغان ئىدى: ئۇرۇش گىرىگورىي-
نىڭ قەددىنى پۈكتى، يۈزىدىكى قىزىللىقنى سۇلدۇردى، چىرايىنى
زەپەردەك سارغايتىۋەتتى، ئۇ. سوقۇشنىڭ تۈگىشىنى تۆت كۆزى بىلەن
كۈتۈپ، تاقىتى قالمىدى. پېترو بولسا تېز، سىپ - سىلىقلا يۇقۇرى
ئۆرلىدى، 1916 - يىلىنىڭ كۈز كۈنىدە ۋاخمىستىر ئۇنۋانىنى ئالدى،
بۆلۈنمە كوماندىرىغا خوشامەتكويلۇق قىلىپ يۈرۈپ، 2 كرېست ئور-
دېنىغا ئىگە بولدى ۋە ئەندىلىكتە ئۆزىنى ئوفىتسېرلىك مەكتىۋىدە
بىر ئاز تەلىم ئېلىشقا ئەۋەتىپ بېرىش ئۈچۈن يول ئىزلەۋاتقانلى-
قىنى خەتلىرىدە ئانچە - مۇنچە بايان قىلىشقا باشلىدى. يازدا دەم
ئېلىشقا كەلگەن ئانىكۇشكىدىن ئۆيىگە بىر دانە نېمىس تۆمۈر قال-
پىقىنى، بىر شىنېلىنى ۋە بىر پارچە سۈرىتىنى ئەۋەتتى. كىچىككىنە
سۇر يالتىراق قەغەزدىن ئۇنىڭ سەل قېرىپ قالغان يۈزى مەغرۇر-
لۇق بىلەن قاراپ تۇراتتى، تولغىنىپ تۇرغان ئاق - سېرىق بۇرۇ-
تىنىڭ ئىككى ئۇچى يۇقۇرىغا دىڭگايغان ئىدى؛ پۈچۈق بۇرنىنىڭ ئاس-

تىدىكى تارشىدەك لەۋلىرى ھەممىگە تونۇشلۇق بولغان تەبەسسۇم بىلەن ھەجىيىپ تۇراتتى، ھاياتنىڭ ئۆزى پېتروغا كۈلۈپ باقتى، ئۇرۇش بولسا ئۇنى خوشال قىلىۋەتتى، چۈنكى ئۇنىڭ ئالدىغا ئاجايىپ ئىستىقبال ئېچىپ بەرگەن ئىدى: كىچىكلىكىدىن ئۆكۈزنىڭ قۇيرۇغىنى تولغاپ چوڭ بولغان بۇ ئاددى كازاك ئۆزىنىڭ ئوفىتسېر بولۇشىنى ۋە باشقا لەززەتلىك ھاياتنى ئويلاپ باققانمىدى؟ مانا ئۇرۇش پارتلىدى - دە، ئۇرۇشنىڭ قىپ - قىزىل يالقۇنىنىڭ شولىسىدا كەلگۈسىدىكى ئازادە تۇرمۇش ياققال كۆرۈنۈشكە باشلىدى ... پېترونىڭ تۇرمۇشىنىڭ پەقەت بىر چېتىدىلا خۇنۇك داغ بار ئىدى: يېزىدا ئۇنىڭ خوتۇنى توغرىلىق يامان گەپلەر تارالغان ئىدى. ستېپان ئاستاخوپ مۇشۇ يىل كۈزدە دەم ئېلىشقا بارغان بولۇپ، پولكقا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن پۈتۈن كازاكلارنىڭ ئالدىدا مەن پېترونىڭ خوتۇنى بىلەن راسا ئويناپ يۈردۈم دەپ ماختاندى. پېترو يولداشلىرىنىڭ بۇ توغرىدىكى گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندا ئىشەنمىدى؛ چىرايى تاتىرىپ كۈلۈمسىرەپ:

— ستېپكا يالغان سۆزلەيدۇ! ئۇ گىرىشكا ئۈچۈن ماڭا قارا سۈركىمەكچى، — دىدى.

ئەمما بىر كۈنى تاسادىپى يۈز بەردىمۇ ياكى قەستەن قىلدىمۇ، بۇ ئىسى نامەلۇم، ستېپان ئاكوپتىن چىقىۋېتىپ كەشتە تىكىلگەن قولياغلىقنى چۈشۈرۈپ قويدى؛ پېترو ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كېلىۋاتقان ئىدى، چۆرىسىگە ئۇستىلىق بىلەن توركەشتە تۇتۇلغان قولياغلىقنى قولىغا ئېلىپ، ئۆز خوتۇنىنىڭ قول ئىشى ئىكەنلىكىنى تونۇدى. پېترو بىلەن ستېپان ئوتتۇرىسىدىكى ئۆچ - ئاداۋەت يېڭىۋاشتىن قالماقچە تۈگۈنگە ئايلاندى، پېترو پۇرسەتنى پايلاپ يۈرەتتى، ئەجەل ستېپاننى پايلاپ يۈرەتتى — ئۇ باش سۆڭگىگە

پېترو سالغان نىشان ـ بەلگە بىلەن غەربىي دىۋىنانىڭ قىرغىقىدا ياتقانمۇ بولاتتى. ئەمما ئاڭغىچە مۇنداق ئەھۋال بولۇپ قالدى: ستېپان ئۆز خاھىشى بىلەن نېمىس قاراۋۇلخانىسىنى يوقىتىشقا كېتىپ قايتىپ كەلمىدى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە بارغان كازاكلارنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، ئۇلار قاراۋۇلخانىنىڭ ئەتراپىدىكى تىكەنلىك سىملارنى كېسىۋاتقاندا نېمىس قاراۋۇلى ئاڭلاپ قېلىپ قول بومبىسى تاشلاپتۇ؛ كازاكلار سىم توساقنى بۇزۇپ ئۆتۈشكە ئۈلگۈرۈپتۇ، شۇ ئەسنادا ستېپان نېمىس قاراۋۇلىنى مۇشتى بىلەن بىرنى ئۇرۇپ يىقىتىپتۇ، ئەمما قاراۋۇلنىڭ شېرىكى ئوق چىقىرىش بىلەنلا ستېپاننىڭ ئۆزىمۇ يىقىلىپتۇ، كازاكلار نېمىس قاراۋۇلنىڭ ياردەمچىسىنى نەيزە بىلەن سانچىپ ئۆلتۈرۈپتۇ. ھېلىقى ستېپاننىڭ بازغاندەك قاتتىق مۇشتى بىلەن ھوشسىزلانغان نېمىسنى سۆرەپ مېڭىپتۇ، ستېپاننىمۇ ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ، ئېلىپ كەتمەكچى بولغان ئىكەن، ئەمما كازاك بەك ئېغىر چىقىپ قالغانلىقتىن، تاشلاپ كېتىشكە توغرا كېلىپتۇ، شۇندا يارىلانغان ستېپان يالۋۇرۇپ: «بۇرادەرلەر! مېنى ئەجەلگە تۇتۇپ بەرمەڭلار! بۇرادەرلەر! نېمە قىلغىنىڭلار بۇ مېنى تاشلاپ قويۇپ؟...» دەپتۇ. ئەمما دەل شۇ چاغدا سىم توساق بويلاپ پىلىموت ئوقلىرى ۋىژىلداپ سايراشقا باشلاپتۇ ـ دە، كازاكلار يېتىۋېلىپ ئۆمىلەشكە كىرىشىپتۇ. «ھەي بىر يۇرتلۇق بۇرادەرلەر!» ـ ۋاقىراپتۇ ستېپان ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن، لېكىن ئۇنىڭ ۋاقىرىشىغا قۇلاق سالىدىغان كىشى نەدە تۇرۇپتۇ، ھەر كىمنىڭ بەدىنىگە ئۆز كۆينىكى يېقىن، يات ئادەمنىڭ كۆينىكى يېپىشامدۇ. پېترو، ستېپان توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن قىچىشقاق يارىسىنى سۇغۇرنىڭ يېغى بىلەن مايلىغاندەك يېنىكلىشىپ قالغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا: «دەم

ئېلىشقا بارغاندا داشكىنىڭ قېنىنى تۆكمەن! مەن ستېپان ئەمەس ئۇنداق ئاسانلا قويۇۋەتمەيمەن...» دىگەننى قوسىغىغا پۈكۈپ قويدى، ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتەيمىكىن دەپمۇ ئويلىغان ئىدى، بىراق بۇ پىكىر-دىن دەرھاللا قايتتى: «ئۇنداق زەھەرلىك يىلاننى ئۆلتۈرۈپ باققى-نا، ئۇنىڭ كاساپىتىدىن پۈتۈن ھاياتىڭ ۋەيران بولىدۇ. تۈرمىدە چىرىپ كېتىسەن، بارلىق ئەمگىكىڭ بەربات بولىدۇ، ھەممىدىن مەھرۇم بولىسەن...» شۇڭا ئۇنى ئۆلتۈرمەستىن، ئۇرۇپ، ئەدىۋىنى بېرىش قارارىغا كەلدى، لېكىن ئۇرغاندىمۇ خوتۇنى ئۆمۈربويى قۇيرۇغىنى كۆتىرىۋېلىشقا ھەپىلە پەيدا قىلمايدىغان دەرىجىدە ئۇرۇش لازىم: «بىر كۆزىنى ئويۇپ تاشلايمەن ئاشۇ يىلاننىڭ، شۇ چاغدىلا ئۇنىڭغا شەيتان رەشك قىلسۇن». پېترو غەربىي دىۋىنانىڭ تىك يارلىق قىرغىقى قېشىغا جايلاشقان ئاكوپنىڭ ئىچىدە ئولتۇرۇپ ئاشۇلارنى ئويلىدى.

كۆز پەسلى دەل - دەرەخ، ئوت - چۆپلەرنى شۈمشەيتىپ قويدى، ئەتىگەنكى قىرو ئۇلارنى قىينايتتى، يەر توڭلىدى، كۆز كېچىلىرى ئۇزىراپ، قاراڭغۇلىشىشقا باشلىدى... ئاكوپلاردا كازاكلار ئۆز ۋەزىپىلىرىنى ئادا قىلىپ تۇردى، دۈشمەنگە ئوق ئاتاتتى، ئىسسىق كىيىم - كېچەك تۇغرىلىق ۋاخمىستىرلار بىلەن جىدەللىشىپ قوياتتى؛ تويغۇدەك تاماق يېيەلمەيتتى، شۇنداق بولسىمۇ، مېھرىسىز پولەك زىمىندىن يىراقتا تۇرغان دون تۇپرىغى ھېچكىمنىڭ خىيالىدىن چىقمايتتى.

مۇشۇ كۆزدە دارىيە مېلېخوۋائۆزىنىڭ ئەرسىز ئۆتكەن پۈتۈن تۇل ھاياتىنىڭ ھەسسىسىنى تولدۇرۇپ يۈردى. مەرىيەم ئانا ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى پانتېلېي پىروكوفيېۋىچ ھەر قاچاندىكىدەك ھەممىدىن بالدۇر ئويغانغان ئىدى؛ ھويلىغا چىقىپلا بېشىنى چاڭگاللاپ

تۇرۇپ قالدى: بىرسىنىڭ شۇم قولى دەرۋازىنى ئۇلگۇرجىكىدىن چىقىرىپ، كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ بېرىپ تاشلىۋېتىپتۇ، دەرۋازا يولىدا توغرىسىغا ياتاتتى. بۇ بىر شەرمەندىچىلىك ئىدى. چال دەرۋازىنى دەرھال جايىغا ئورناتتى ـ دە، ئەتىسگەنلىك تاماقتىن كېيىن دارىيىنى يازلىق ئاشخانىغا چاقىردى. بۇ يەردە ئۇنىڭ بىلەن نىمە دېيىشكەنلىگى نامەلۇم ئىدى، ئەمما بىر نەچچە مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن دۇناشكا، دارىيىنىڭ ئاشخانىدىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ قالدى، دارىيىنىڭ روملى يەلكىسىگە چۈشۈپ قالغان بولۇپ، چاچلىرى چۇۋۇق، كۆزلىرى ياش ئىدى. ئۇ دۇناشكىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئىككى مۈرىسىنى قىستى، كۆز يېشى بىلەن نەملەنگەن غەزەپلىك يۈزلىرى ئۈستىدە قاپ ـ قارا كامان قاشلىرى تىترەپ كەتتى.

— توختاپ تۇر، لەنتى!... مەن تېخى سېنىڭ يادىڭغا چۈشۈرۈپ قويىمەن! — دېدى دارىيە ئىششىپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى سوزۇپ سۆزلەپ.

دارىيىنىڭ ئۈستىدىكى كوپتىسى يىرتىق بولۇپ، ئاپپاق بەدىنىدە يېڭىلا كۆكىرىپ چىققان قىزغۇچ يارا ئىزلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. دارىيە ئىتەكلىرىنى پۇلاڭلىتىپ، ئۆيىنىڭ پەلەمپىيىدىن يۇقۇرىغا چىقتى ـ دە، دەھلىزنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى، ئەپتى-بەشىرىسى ئالىۋاستىدەكلا غەزەپكە تولغان پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئاشخانىدىن دىڭگاكلاپ چىقىپ كەلدى. ئۇ مېڭىپ كېلىۋېتىپ يېڭى تاسما چۇلۋۇرنى 4 قاتلىدى.

دۇناشكا ئاتىسىنىڭ خىرىلدىغان ئاۋاز بىلەن:

— ... سەن قانجۇقنى بۇنىڭدىنمۇ قاتتىقراق ئۇرۇپ چەيلىۋېتىش كېرەك ئىدى!... ھۇ كوچا خوتۇنى! ... — دېگىنىنى

ئاڭلاپ قالدى.

ئۆي ئىچىدە تەرتىپ ئورنىتىلدى. بىر نەچچە كۈن دارىيە موللا مۈشۈك بولۇپ يۈردى، كەچقۇرۇنلىرى ھەممىدىن بۇرۇن يېتىپ ئۇخلىدى، ناتالىيىنىڭ ھىسداشلىق بىلەن قارىشىغا: «ھېچگەپ يوق، قاراپ باقمىز تېخى» دىگەندەك قىلىپ، مۈرىسى بىلەن قاشلىرىنى لىكىلدىتىپ، سوغاققىنا كۈلۈپ قويدى، 4 ـ كۈنىگە كەلگەندە پەقەت دارىيە بىلەن پانتېلېي پروكوفيېۋىچلا بىلىدىغان بىر ۋەقەيۈز بەردى. شۇ ۋەقەدىن كېيىن دارىيە تەنتەنە بىلەن كۈلۈپ يۈردى، چال بولسا ساق بىر ھەپتە ئىزا تارتىپ، بىر يامان ئىش قىلىپ قويغان ئوغرى مۈشۈكتەك ھودۇقۇپ يۈردى؛ ئۇ، بۇ ئىشنى مومايغا دىمىدى، ھەتتا تۆۋە ـ ئىستىغپار ۋاقتىدا پوپ ۋىسسارىئون ھەزرەتتىن بۇ ئىشنى ۋە ئۇندىن كېيىنكى ئۆزىنىڭ گۇنالىق پىكىرلىرىنى يوشۇردى.

ئىش مۇنداق ئىدى: مەريەم ئانا ھېيتىدىن كېيىن كۆپ ئۆتمەي، دارىيىنىڭ ئۈزۈل ـ كېسىل تۈزەلگەنلىكىگە ئىشەنگەن پانتېلېي پروكوفيېۋىچ، ئىلىئىنىشناغا مۇنداق دىدى:

— سەن دارىيىگە رەھىمدىللىك قىلما! ئۇنى كۆپرەك ئىشقا سال. ئىش بىلەن بولۇپ كەتسە، يامان يولدا يۈرۈشكە ۋاقىت چىقىرالمايدۇ، ئۇنداق بولمىغاندا — ئۇ سېمىز بايتال... ئۇنىڭ پىكىر ـ خىيالى پەقەت ئويۇن ـ تاماشا بىلەن كوچىدا.

شۇ مەقسەت بىلەن چال دارىيىنى خامان تازىلاتقۇزدى، ئارقا ھويلىدىكى كونا ئوتۇنلارنى قايتىدىن تىزدۇردى، ئۆزىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە شالىنىڭ تۈپىنى تۆكۈدىغان خامپىنى تازىلىدى. قاش قارايغان چاغدا ئۇ شامالدۇرغۇچ ماشىنىنى خامپىنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرىشنى ئويلىدى ـ دە، كېلىنىنى قىچقاردى:

— دارىيە!

— خوش، دادا؟ — دەپ خامپىنىڭ ئىچىدىن جاۋاپ بەردى دارىيە.

— يۈر، شامالدۇرغۇچنى ئېلىپ كېلىمىز.

دارىيە رومىلىنى تۈزەشتۈرۈپ، كوپتىسىنىڭ ياقىسىدىن بويىنىغا چۈشكەن توپان قاسىرغىسىنى قېقىپ چۈشۈرۈپ، خامپىنىڭ ئىشىگىدىن چىقتى -دە، خامانىنىڭ دەرۋازىسىدىن ئۆتۈپ، لاپاسىنىڭ قېشىغا كەلدى. ئەسكىرەپ كەتكەن پاختىلىق كەمزۇل بىلەن يىرتىق شالۋۇر كىيگەن پانتېلېي پروكوفيېۋىچ، دارىيەنىڭ ئالدىدا دىككاڭلاپ كېلىۋاتاتتى. هويلىنىڭ ئىچى بوپ - بوش. دۇناشكا ئانىسى بىلەن كۆزەم يۇڭنى ئىگىرىۋاتاتتى، ناتالىيە خېمىر يۇغۇرۇۋاتاتتى. يېزىنىڭ نېرىقى تەرىپىدە كەچكى شەپەق ئاستا - ئاستا ئۆچمەكتە، چېركاۋدىن شام ئىبادىتىگە قوڭغۇراق چېلىنىدى. تىنىق ئاسماننىڭ قەھرىدە قىزغۇچ بۇلۇت مىدىرلىماستىن لەيلەپ تۇراتتى. دوننىڭ نېرىقى قىرغىقىدىكى ئاپپاق تېرەكلەرنىڭ يالىڭاچ شاخلىرىدا قاغا - قۇزغۇنلار قاپ - قارا پاقىرىشىپ ئولتۇرۇشقان. ئاخشامنىڭ چۈرۈك، ئىنجىق سۈكۈناتىدا هەر بىر تاۋۇش ئېنىق، دەل ئاڭلىناتتى. مال قوراسىدىن يېڭى تېزەكلەر بىلەن ئوت - چۆپلەرنىڭ قاڭسىق پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى. پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئىنجىقلاپ مېڭىپ، سىرى ئۆڭۈپ كەتكەن شامالدۇرغۇچنى دارىيە بىلەن بىللە خامپىنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىردى -دە، بىر بۇلۇڭغا تۇرغۇزۇپ قويدى، ئاندىن پەسكە سېرىلىپ چۈشكەن توپان دۆۋىسىنى ئارا بىلەن ئىتتىرىپ قويۇپ، تاشقىرىغا چىقماقچى بولۇۋىدى، شۇ ئارىدا:

— ئاتا! — دەپ چاقىردى پەس، پىچىرلىغان ئاۋاز

بىلەن دارىيە.

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ شامالدۇرغۇچنىڭ ئارقىسىغا ئاستا چامداپ ماڭدى؛ كۆڭلىگە ھېچقانداق شەك ـ گۇمان كەلتۈرمەستىن:

— بۇ يەردە نېمە بار؟ — دەپ سورىدى.

دارىيە كوپتىسىنىڭ ئالدىنى ئېچىۋەتكەن بولۇپ، قېيناتىسىغا يۈزمۇ ـ يۈز قاراپ تۇراتتى؛ ئۇ قولىنى بېشىنىڭ ئارقىسىغا قىلىپ، چاچلىرىنى تۈزەتتى. خامېپنىڭ تېمىنىڭ يوچۇغىدىن ئۆتكەن كەچكى شەپەقنىڭ قىزغۇچ شولىسى چۈشۈپ تۇراتتى.

— مانا مەيەردە، ئاتا، بىر نېمە... يېقىنراق كېلىپ قاراپ باققىنا، — دېدى دارىيە، ئاندىن يېنىچە قايرىلىپ، قېيناتىسىنىڭ مۈرىسىنىڭ ئۈستىدىن داغدام ئوچۇق تۇرغان ئىشىككە ئوغرىدەك قاراپ قويدى.

چال ئۇنىڭ قېشىغا يېقىنلاپ كەلدى. دارىيە تۇيۇقسىزقولىنى كۆتىرىپ، قېيناتىسىنىڭ بوينىغا ئېسىلىۋالدى ـ دە، بارماقلىنى بىر بىرىگە گىرەلەشتۈرۈپ، ئارقىغا يۈتىنى تىرەپ تۇرۇپ، بوۋاينى ئۆزىگە تارتىپ، پىچىرلىدى:

— مانا مەيەر، ئاتا... مەيەر... يۇمشاق...

— نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ — دەپ سورىدى پانتېلېي پرو-كوفيېۋىچ ئەنسىرەپ.

چال بېشىنى تولغاپ، بوينىنى دارىيىنىڭ قولىدىن بوشىتىشقا تىرىشىپ كۆردى، لېكىن دارىيە ئۇنىڭ بېشىنى ئۆزىنىڭ يۈزىگە مەھكەم يېقىۋالدى، چالنىڭ ساقىلىغا ئىسسىق نەپىسىنى تارتىپ، كۈلۈپ، بىر نېمىلەرنى پىچىرلىدى.

— قويۇۋەت، ھايۋان! — چال بار كۈچى بىلەن بىر يۇلقۇنۇۋىدى، كىيىنىنىڭ مىق - مىق قوسىقىغا زىچچىدا چاپلىشىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى.

دارىيە، پانتېلېي پروكوفىيېۋىچقا مەھكەم يېپىشىۋېلىپ، ئۇنىڭ دىسىغا يېقىلدى، چالنى ئۆزىنىڭ ئۈستىگە يىقىتتى.

— ئالۋاستى! ساراڭ بولۇپ قالدىڭمۇ!... قويۇۋەت!

— خالىمامسەن؟ — دەپ سورىدى دارىيە ھاسىراپ، ئاندىن قوللىرىنى كېرىپ، قېيناتىسىنىڭ مەيدىسىگە ئىتتەردى، — خالىمامسەن؟.. ياكى قولۇڭدىن كەلمەمدۇ.. ئەمدى مەن بىلەن كارىڭ بولمىسۇن جۇمۇ!...ئىش مانا شۇنداق بولىدۇ!

دارىيە چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئالدىراپ يوپكىسىنى تۈزەشتۈردى، توپانىنىڭ قاسىرىقلىرىنى ئۈچىسىدىن قېقىپ چۈشۈرگەندىن كېيىن ھاڭ - تاڭ بولۇپ قېتىپ قالغان پانتېلېي پروكوفىيېۋىچقا قاتتىق قادىلىپ:

— سەن قايسى كۆڭلى مېنى نىمىشقا ئۇردۇڭ؟ ياكى مەن قېرى خوتۇنمىدىم؟ ياش ۋاقتىڭدا سىزمۇ شۇنداق بولغان ئەمەسمۇ؟ ئېرىم بىر يىلدىن بۇيان يوققۇ! خوش، مەن تايغان ئىت بىلەن يۈرسەم بولامتى؟ مەن تېخى كۆرسىتىپ قويىمەن، توكۇر! مە، مانا، چىشلىۋال! — دەپ ۋاقىرىدى.

دارىيە ئەدەپسىز قىلىقلارنى قىلىپ، قاشلىرىنى ئوينىتىپ - دە، ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئىشىككە يېقىن كەلگەندە ئۆزىگە يەنە بىر قېتىم ئۇبدان قاراپ چىقىپ، كوپتىسى بىلەن رومىلىدىن توپا - چاڭنى قاقتى، ئاندىن قېيناتىسىغا قارىماي تۇرۇپ:

— ماڭا بۇ بولمىسا مۇمكىن ئەمەس ... ماڭا كازاك كېرەك، سەن خالىمىساڭ — مەن ئۆزەم تېپىۋالىمەن، ئەمما سەن ئۇنىڭنى

چىقارماي يۈر! — دىدى.

ئۇ، لىك - لىك تېز يۈرۈپ خامانىنىڭ دەرۋازىسىغا يېتىپ باردى - دە، ئارقىسىغا قارىماستىن چىقىپ كەتتى، پاستېلېي پروكوفىيېۋىچ بولسا شامالدۇرغۇچنىڭ ساغۇچ بېغىنىنىڭ قېشىدا ساقىلىنى چايناپ تۇرۇپ قالدى ۋە ھېچنىمىسگە ئەقلى يەتمەي، ئەيىپلىك ئادەمدەك خامىنىنىڭ ئىچىگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ، پۇتىدىكى ياماق چورۇقنىڭ تۇمشۇغىغا كۆز تىكتى. «راستىنلا ھەقىقەت ئاشۇنىڭ تەرىپىدىمىدۇر؟ بەلكىم، ئۇنىڭ بىلەن گۇنا ئىش ئۈتكۈزۈشۈم لازىم ئىدىمىكىن؟» دەپ پەرىشانلىق بىلەن ئويلىنىپ، بايىقى ئىشتىن بېشى گاراڭ بولۇپ قالدى.

6

نويابىر ئېيىدا سوغاق نەشتىرىنى سانچىشقا باشلىدى. بالدۇرلا قار چۈشتى. تاتارسىك يېزىسىنىڭ يۇقۇرقى بېشىدىكى ئايلانمىدا دوننىڭ سۈيى مۇزلىدى. كۆپ - كۆك چورۇك مۇزنىڭ ئۈستى بىلەن ئاندا - ساندا پىيادىلەر دەريانىڭ نېرىقى تەرىپىگە ئۆتۈپ تۇراتتى، يېزىنىڭ تۆۋەنكى بېشىدا بولسا دەريانىڭ پەقەت چەت - چۆرىسىنىلا كۆپۈكتەك نېپىز مۇز قاپلىدى، دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا شىددەتلىك ئېقىم ئۆرلەپ، يېشىل دولقۇنىنىڭ ئاپپاق يايلى بىلەن ئارىلىشىپ، تەۋرىنىپ ئاقاتتى. قارا يارنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئويماندا، شاخ - شۇمبىلارنىڭ ئارىسىدا، 11 سارجىن چوڭقۇرلۇقتا لاقىقا بېلىقلار ئاللىقاچاندىن بۇيان قىشلاپ قالغان ئىدى، ئۇلارنىڭ باش تەرىپىدە لەش يېپىنشۇالغان سازان بېلىقلار ئورۇن

لاشقان، پەقەت ئاق بېلىقلارلا دوندا پىلتىڭلاپ يۈرەتتى. يەنە لاققا بېلىقلار ئۈششاق كارىپ بېلىقىنى قوغلاپ، توسمىلاردا چېپىشىپ يۈرەتتى. ستېرلەت بېلىقى قۇمسازلىقنىڭ ئۈستىدە ياتاتتى. بېلىق-چىلار دەسلەپكى قاتقان مۇزنىڭ ئۈستىدە كەتمەن - كۈرەكلەرنى ئىشقا سېلىپ قىزىل بېلىقلارنى كۈرەش ئۈچۈن كۈچلۈكرەك، قاتتىق-راق سوغاقنىڭ بولۇشىنى كۈتەتتى.

نويابىردا مېلېخوپلار گىرىگورىيدىن خەت ئالدى. خەتنى رۇمىنىيىنىڭ كۈۋىنىسكى دېگەن يېرىدىن يازغان ئىكەن. خەتتە ئۆزىنىڭ دەسلىۋىدىلا يارىدار بولغانلىقى، ئوڭ سول قولىنىڭ سۆڭىكىنى چېقىۋەتكەنلىكتىن، ئۇنى داۋالاش ئۈچۈن ئۆز ئوكرۇ-گى جايلاشقان كامېنسكايا كەنتىگە ئەۋەتمەكچى بولغانلىقى ئېيت-تىلغان ئىدى. بۇ خەتنىڭ ئارقىسىدىنلا مېلېخوپلار ئائىلىسىگە يەنە بىر بالا - قازا يۈزلەندى: بۇنىڭدىن بىر يېرىم يىل بۇرۇن پانتېلېي پروكوفيېۋىچنىڭ پۇلغا ئېھتىياجى چۈشكەنلىكتىن سېر-گەي پلاتونوۋىچ موخوپتىن سودا - سېتىق تىلخېتى بويىچە 100 سوم كۆمۈش تەڭگە قەرز ئالغان ئىدى. مۇشۇ يىل يازدا چال ماگىزىنغا چاقىرتىلدى - دە، بۇرنىغا ئالتۇن كۆزەينەك قىسقان ئاتېپىن - تىساتسا كۆزەينىگىنىڭ ئۈستىدىن مېلېخوپنىڭ ساقىلى-غا قاراپ تۇرۇپ:

— خوش، پانتېلېي پروكوفيېۋىچ، سەن پۇلنى تۆلەمسەن، قانداق؟ — دەپ سورىدى.

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ بوش قالغان جاۋەنلەرگە ۋە ئۈپراپ سىلىقلىشىپ كەتكەن پەشتاختىغا كۆز يۈگۈرتۈپ ئىنجىقلاپ قالدى.

— تەخىر قىلىپ تۇر، يېمېليان كونستانتىنىچ، بۇنىڭ ئامالى-نى قىلاي — بۇ پۇلنى تۆلەيمەن.

گەپ شۇنىڭ بىلەن تۈگىدى. ئەمما چال ئامالىنى قىلالمىدى — ھوسۇلنىڭ تاينى يوق ئىدى، سېتىشقا بولىدىغان ئۇشۇقچە چارۋا مالمۇ يوق. ئەمدى قاراڭ بۇ تاماشىنى، ئۆگزىدىن تاراشا چۈشكەندەك — سوت مەھكىمىسىنىڭ ئىجراچىسى كېلىپ قالدى - دە، قەرزدارغا كىشى ئەۋەتىپ، 2 تەرەپنى قاتتىق قىستىدى:

— چىقار، 100 سولكىۋاينى غاچچىدا قوي.

مېھمانخانىنىڭ ئىچىدىكى سوت ئىجراچىسىغا تەيىنلەنگەن ئۆيدە، شىرەنىڭ ئۈستىدە بىر پارچە ئۇزۇن قەغەز تۇرۇپتۇ، نىمە يېزىلغانلىقىنى ئوقى — ئىجراچى بىلەن تاكاللاشما:

ئىجرا قەغىزى

ئىمپېراتور ئالى ھەزرەتلىرىنىڭ پەرمانى بويىچە، مەن دون ئوكرۇگىنىڭ 7 - ئۇچاستىكا خەلق ئىشلىرى سوتچىسى 1916 - يىلى ئۆكتەبىرنىڭ 27 - كۈنى سودىگەر سېرگەي موخوپىنىڭ سودا - سېتىق ئىسلخېتى بويىچە ئۆرەدنىك پانتېلېيمون مېلېخوپتىن 100 سوم قەرز پۇلنى تەكشۈرۈپ بىرياقلىق قىلىش توغرىسىدىكى ئەرزىسىنى قاراپ چىقىپ، سوت مەھكىمىسىنىڭ 81 - 100 - 129 - 133 - 145 - ماددىلىرىغا ئاساسەن سىرتتىن

تۆۋەندىكىچە ئاجرىم قىلدىم:

جاۋاپكار ئۆرەدنىك پانتېلېيمون پروكوفيېۋىچ مېلېخوپتىن، ھەق تەلەپ قىلغۇچى سودىگەر سېرگەي پىلاتونېۋىچ موخوپىنىڭ پايدىسىغا 1915 - يىل 21 - ئىيۇندىكى سودا - سېتىق ئىسلخېتى بويىچە 100 سوم تۆلەتكۈزۈپ ئېلىنىش بىلەن بىللە سوت چىقىمى ۋە ئىش بېجىرىش چىقىمى ئۈچۈنمۇ 3سوم تۆلەتكۈزۈپ ئېلىنسۇن.

بۇ قارار، خەلق سوت ئىشلىرى نىزامنامىسىنىڭ 156 -

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ماددا، 3 ـ پونكىتىغا ئاساسەن، قانۇنىي كۈچكە كىرگەن قارار سۈپىتىدە دەرھال ئىجرا قىلىنىشقا تېگىشلىك دون ئوكرۇگىنىڭ 7 ـ ئۇچاستىكا خەلق ئىشلىرى سوتچىسى، ئىمپېراتور ئالىي ھەز-رەتلىرىنىڭ پەرمانى بويىچە مۇنداق ھۆكۈم قىلدى: بۇ ئىشقا ئالاقىدار بارلىق ئورۇنلار ۋە كىشىلەر ئۇشبۇ قارارنى ئەينەن ئىجرا قىلىشى لازىم، يەرلىك ھۆكۈمەت ئورۇنلىرى، ساقچى ئى-دارىلىرى ۋە ھەربى مەھكىمىلەر بولسا قارار ئىجراچىسىغا قانۇن بويىچە غىرىلىك ـ پىرىلىك دىمەستىن دەرھال ياردەم كۆرسىتىشكە تېگىش.

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ، ئىجراچىنىڭ بۇيرۇغىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن پۇلنى بۇگۈنلا ئېپكېلىپ بېرىشكە ۋەدە بېرىپ، ئۆيگە بېرىپ كېلىش ئۈچۈن رۇخسەت سورىدى. ئۇ ساراي مېھمان-خانىدىن توپ ـ توغرا قۇدىسى كورشۇنوپنىڭ ئۆيىگە راۋان بول-دى، مەيداندا قولسىز چولاق ئالېشكا شامىل بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

ــ ئاقساپ يۈرۈپسەنغۇ، پروكوفيېۋىچ؟ــدەپ سالاملاشتى شامىل.

ــ ئازراق ئىش بار ئىدى.

ــ خۇدا يولۇڭنى نەگە سالغاندۇر؟

ــ قۇدامنىڭكىگە كېتىۋاتىمەن. ئازراق ئىشىم بار ئىدى.

ــ ھە! ئاكا، بۈگۈن ئۇلارنىڭ ئۆيىدە خوشال ـ خوراملىق، ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ مىرون گىرىگورىيچنىڭ ئوغلى فرونتتىن كەلدى، ئۇلارنىڭ مىتكىسى كېلىپتۇ، دېيىشىدۇ.

ــ راستمۇ؟

ــ شۇنداق بىر يالغاننى ئاڭلىدىم، ــدېدى شامىل مەڭزى

بىلەن كۆزىنى قىسىپ، ئاندىن يانچۇغىدىن تاماكا خالتىسىنى ئېـ
لىپ پانتېلېي پروكوفىيېۋىچنىڭ قېشىغا يېقىن كەلدى، — كەل،
بىر چېكىشىۋالايلى، تاغا! قەغەز مەندىن، تاماكا سەندىن
بولسۇن.

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ تاماكىنى شوراپ تۇرۇپ بارلىمۇ –
بارمايمۇ دەپ ئىككىلىنىپ قالدى؛ئاخىرىدا بېرىش قارارىغا كەلدى –
دە، چولاق بىلەن خوشلىشىپ، يەنە دىككاڭلاپ يولغا راۋان
بولدى.

— مىتكىمۇ كرېست ئوردېنى ئېلىپتۇ. سېنىڭ بالىلىرىڭنى
قوغلاپ يېتىشكە تىرىشىۋېتىپتۇ، هازىر بىزنىڭ يېزىدا ئۇنداق قەهـ
رىمانلارنىڭ سانى — شاخقا قونغان قۇشقاچتەك! — دەپ ۋاقىرىدى
شامىل ئۇنىڭ ئارقىسىدىن.

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ ئالدىرىماستىن يېزىنىڭ بېشىغا چىقـ
تى؛ كورشۇنوپنىڭ ئۆيىنىڭ دەرىزىلىرىگە كۆز يۈگۈرتۈپ، يېڭى
ئىشىك قېشىغا كەلدى. ئۇنى قۇدىسىنىڭ ئۆزى كۈتۈۋالدى قېرى
كورشۇنوپنىڭ سەپكىل باسقان يۈزى خوشاللىق بىلەن يۇيۇلغانـ
دەك، هەم تازا، هەم ئۇنچىلىك سەپكىل باسقان ئەمەستەك
كۆرۈندى.

— بىزنىڭ شاتلىغىمىزنى ئاڭلىغانمىدىڭ؟ — دەپ سورىدى
مىرون گىرىگورىيېۋىچ، قۇدىسى بىلەن قول ئېلىپ كۆرۈشۈۋېتىپ.

— يول ئۈستىدە ئالېشكا شامىلدىن ئۇقتۇم. مەن، قۇدام،سېـ
نىڭ قېشىڭغا باشقا بىر ئىش بىلەن...

— توختا، قانداق ئىش! ئۆيگە كىرەيلى — ئەسكەر بىلەن
كۆرۈشسەن. راستىنى ئېيتسام، بىز خوشالچىلىقتا ئازراق قېقىۋالـ
غان ئىدۇق ...مومىيىمدا ياخشى كۈنگە ئاتاپ ساقلاپ قويۇلغان بىر

شىشە پادىشا ھارىغى بار ئىكەن.

— بۇنى ماڭا ئېيتىپ بەرمىسەڭمۇ بولىدۇ، — دەپ كۈلۈم-سىرىدى پانتېلېي پروكوفيېۋىچ قاڭشالىق بۇرنىنى تارتىپ، — بۇ-نى مەن يىراقتىنلا سەزگەنمەن!

مىرون گرىگورىيېۋىچ ئىشىكنى يوغان ئېچىۋېتىپ قۇدى-سىنى ئالدىغا ئۆتكۈزدى. قۇدىسى بوسۇغىدىن ئاتلاپ، بىرىنچىلا ئال-دىنقى بۆلۈمدىكى شىرەنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان مىتكىغا قاراپ قاتتىق تىكىلدى.

— مانا، بىزنىڭ جەڭچىمىز! — دەپ ھايقىرىدى گرىشاكا بوۋا يىغلاپ، ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇۋاتقان مىتكىنىڭ مۈرىسىگە بې-شىنى قويدى.

— خوش، قەدىمىڭ مۇبارەك بولسۇن، كازاك!

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ، مىتكىنىڭ ئۇزۇن ئالقىنىدىن تۇتۇپ، بىر قەدەم ئارقىغا چېكىندى-دە، ھەيران بولۇپ باشتىن-ئاياق قاراپ كەتتى.

— نېمە قارايسىز، قۇدا؟ — مىتكا كۈلۈمسىرەپ يوغان ئاۋازى بىلەن خىرىلدىدى.

— قارىساملا — ھەيران قالىمەن: گرىشكا بىلەن ئىككىڭ-لارنى ئەسكەرلىككە ئۇزاتقاندا — ياپ-ياش بالا ئىدىڭلار، ئەمدى مانا قارا... توپ-توغرا ئاتامان پولكىنىڭ كازاكى!

لۇكىنىچنا ياش يۇقى كۆزى بىلەن مىتكىغا قاراپ تۇرۇپ، قەدەھكە ھاراق قۇيغان ئىدى. كۆرمەستىن، قەدەھتىن تاشۇرۇۋەتتى.

— ھەي، سەن قىرچاڭغۇ! شۇنداق ئىسىل نەرسىنى تاشۇرۇ-ۋەتتىڭغۇ! — دەپ تۇۋلىدى مىرون گرىگورىيېۋىچ.

— قېنى، خۇشاللىقىڭلار ئۈچۈن، خوش، مىترى مىرونىچ،

سىنىڭ ئامان ـ ئېسەن كەلگەنلىگىڭ ئۈچۈن!

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ كۆزلىرىنىڭ كۆكۈش ئېقىنى 2
تەرەپكە پىلدىرلىتىپ، دېمىنى ئۇالماستىنلا كىرپىكلىرىنى
تىترىتىپ، قوساقلىق قەدەھنى بىراقلا كۆتىرىۋەتتى.
ئالقىنى بىلەن لەۋلىرىنى ۋە بۇرۇتىنى ئاستا ئېرتىپ، قەدەھنىڭ
تېگىگە كۆز يۈگۈرتتى، ـــ ئاندىن بېشىنى ئارقىغا قاتايتىپ تۇ-
رۇپ، ئەڭ ئاخىرقى تامچىنى قاپ ـ قارا چىشلىرى كۆرۈنۈپ تۇر-
غان ئاغزىغا قاقتى ـ دە، شۇندىن كېيىنلا دېمىنى ئالدى، تەر-
خەمەكنى زاكوسكا قىلىپ،راھەتلىنىپ،ئۇزۇنغىچە كۆزلىرىنى چىمىل-
دىتىپ كەتتى. ئايال قۇدا يەنە بىر قەدەھ تۇتقان ئىدى، چال
ھايالسىزلا كىشىنىڭ كۈلگۈسى كەلگۈدەك مەس بولۇپ قالدى.مىت-
كا كۈلۈمسىرەپ، ئۇنى كۈزىتىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ مۇشۇكتەك كۆز-
لىرى بىردەم قىياق بىلەن كەسكەندەك يېشىل تۇسكە كىرىپ قىسى-
لاتتى، بىردەم كېڭىيىپ قارىياتتى، مىتكا ئاشۇ يىللار ئىچىدە تو-
نۇغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتكەن ئىدى. شۇتاپتى-
كى بەستلىك قارا بۇرۇت كازاكتا بۇنىڭدىن 3 يىل بۇرۇن ئەس-
كەرلىككە ئۇزاتقان چاغدىكى زىلۋا، قەددى ـ قامىتى كېلىشكەن
مىتكىدىن دېيەرلىك ئەسەر قالمىغان ئىدى. ئۇ خېلىلا بوي تارت-
قان، يەلكىسى ياپىلاقلىشىپ سەل مۈكچىيىپ قالغان، تولۇشقان،
تارازىدا تارتقاندا، ئېھتىمال، 5 پۇتتىن كەم كەلمىسە كېرەك. يۈ-
زى قوپاللىشىپ،ئاۋازى يوغىناپ قالغان، ئۇ، ئۆز ياش ـ قۇرامىغا
قارىغاندا، چوڭراق كۆرۈنەتتى، پەقەت چىملداپ، شۇك تۇرمايدى-
غان كۆزلىرىلا ئۆز پېتىچە ئىدى؛ئانىسى بۇ كۆزلەرگە تولا قاراپ،
بىر كۈلۈپ، بىر يىغلايتتى، ئوغلىنىڭ قىسقا قىرقىلغان تىك چاچ-
لىرىنى ۋە ئاپپاق تار پېشانىسىنى قورۇق باسقان سۇلغۇن ئالقىنى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

بىلەن ئاندا - ساندا سىلاپ قوياتتى.

— ئوردېنلىق قەھرىمان بولۇپ كەلدىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ مەسخۇش كۈلۈمسىرەپ.

— ھازىر كىرىستكە ئىگە بولمىغان قايسى كازاك بار دەيسىز؟ — دېدى مىتكا قاپىقىنى سىلىپ، — ھېلىقى كىريوچكوپ دىگەن نىمە ئىشتاپنىڭ قېشىدا ئەگىشىپ يۈرگەنلىكى ئۈچۈنمۇ 3 كىرېستنى قاداپ يۈرىدۇ.

— بۇ بىر نىمە، قۇدام، بىزنىڭ ئائىلىمىزدە بەكمەغرۇر، — دېدى گىرىشكا بوۋا ئالدىراشسۆزگە ئارىلىشىپ، — بۇنائەھلىماگا، بوۋىسىغا تارتقان، ئۇ دۈمبىسىنى ئېگەلمەيدۇ.

— كىرېستنى ئاشۇ مىجەز - خاراكتىرى ئۈچۈن تاقاپ قويمىسا كېرەك، — دەپ پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ تەرىنى تۈرۈۋىدى، ئەمما مىرون گىرىگورىيېۋىچ ئۇنى مېھمانخانىغا باشلاپ ئېلىپ كىردى - دە، ساندۇقنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرغۇزۇپ سورىدى:

— ناتالىيە بىلەن نەۋرىچاقلار قانداق تۇرۇۋاتىدۇ؟سالامەتلىكى ياخشىمۇ؟ ئىلاھا، سالامەت بولسۇن! قۇدام، سەن بىر ئىش بىلەن كەلدىم دىگەندەك قىلدىڭمۇ، قانداق؟ سەندە نىمە ئىش بولۇپ قالدى؟ ئېيت، بولمىسا يەنە ئىچسەك، مەس بولۇپ قېلىپ ئېيتالماي قالىسەن.

— پۇل بېرىپ تۇرغىن، خۇدا ھەققى پۇل بەرگىن! مېنى قەرزدىن قۇتقۇز،ئۇنداق بولمىغاندا ئاشۇ ... پۇلنىڭ كاساپىتىدىن بالاغا يولۇقىمەن.

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچمەسلىك بىلەن ئۆزىنى تولىمۇ پەس تۇتۇپ يېلىنىشقا باشلىۋىدى، قۇدىسى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

— قانچە؟

— 100 قەغەز.
— قاندىغىنى؟ قەغەز ھەرخىل بولىدىغۇ.
— 100 سولكىۋاي①.
— شۇنداق دىگىن.

مىرون گىرىگورىيېۋىچ ساندۇقنىڭ ئىچىنى ئاختۇرۇپ، ماي-
لىشىپ كەتكەن ياغلىقنى ئالدى - دە، ئۇنى يەشتى؛ تاراقلىما قە-
غەزنى شاراقلىتىپ ئۇن «قىزىل» قەغەزنى ساناپ بەردى.

— رەھمەت، قۇدام ... مېنى بىر بالادىن قۇتقۇزدۇڭ!

— قويغىنا، نىمە دىگىنىڭ بۇ، بىز ئۆز كىشىلەرغۇ —
كېيىن ھىساپلىشىۋالىمىز!

مىتكا ئۆيدە 5 كۈن تۇردى؛ ئۇ كېچىلەرنى
ئانىكۇشكىنىڭ خوتۇنىنىڭ يېنىدا ئۆتكۈزدى، چۈنكى ئايالارنىڭ
ئىغىر مۇھتاجلىغىغا ھەمدە ئاشۇ كۆكۈل قايتۇرمايدىغان ساددا ئا-
يالغا ئىچ ئاغرىتقان ئىدى. كۈندۈزى ئۇرۇق - تۇققانلىرىنىڭكىدە
مېھمان بولۇپ يۈردى. كۆك ماشرەڭ يالاڭ تۇجۇركا كىيگەنبولۇپ،
شەپكىسىنى چېكىسىگە قىرلاپ، ئۆزىنىڭ سوغاققا چىدايدىغانلىغى
بىلەن ماختىنىپ، يېزا كوچىلىرىنى چىڭ - چىڭ دەسسەپ ئىغاڭ-
لاپ يۈردى. بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئۇ مېلېخوپلارنىڭ ئۆيىگىمۇ كى-
رىپ چىقتى. ئوت يېقىلىپ ئوبدانلا ئىسسىتىلغان ئاشخانىغا ئۆزى
بىلەن بىللە سوغاق ھاۋانى ۋە ئەسكەرلىك ھاياتىنىڭ ئۇنتۇلماس
ئاچچىق پۇرىغىنى ئېلىپ كىردى. ئۇ، بىرئاز ئولتۇرۇپ، ئۇرۇش
توغرىلىق، يېزىدىكى يېڭىلىقلار توغرىلىق پاراڭلاشقاندىن كېيىن
ياپ - يېشىل، قومۇشتەك كۆزلىرىنى دارىيىگە قاراپ چىمىلدىتىپ،
كېتىشكە ھازىرلاندى. مىتكا ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ ئىشىكنى
تاق قىلىپ ياپقاندا، ئەسكەر يىگىتتىن كۆز ئۈزمەي قاراپ تۇرغان

① سولكىۋاي (تسېلكوۋىي) — بىر سوم.

دارىيە شامنىڭ يالقۇنىدەك تەۋرىنىپ كەتتى؛ لەۋلىرىنى مەھكەم چىشلەپ، بېشىغا رومىلىنى چەگمەكچى بولىۋۇۋىدى، ئىلئىنىچنا سوراپ قالدى:

— نەگە بارىسەن، داشكا؟

— تەرەتكە بارغاچ... بىر ئاز شامالداپ كىرەي.

— ئىككىيلەن بىللە چىقايلى.

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ گەپ - سۆزلەرگە قولاق سالمىغان كىشى بولۇۋېلىپ، يەرگە قارىغان پېتى بېشىنى كۆتەرمەستىن ئولتۇراتتى. دارىيە تۆۋەن سېلىنغان قاپىغىنىڭ ئاستىغا تولكىلەرچە پاقىراپ تۇرغان كۆزلىرىنى يوشۇرۇپ قېيىناتىسىنىڭ يېنى بىلەن ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قېيىنانىسى ئىنجىقلاپ، غىر - غىر مېڭىپ ئۆتتى. مىتكا پات - پات يۆتىلىپ، يان ئىشىكنىڭ تۆۋىدە ئۆتۈكىنى غىچىرلىتىپ، بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن تاماكىسىنى شورايتتى. ئىشىكنىڭ ئىلگىكى جىرىڭلاش بىلەنلا دەرھال پەلەمپەي تەرەپكە قەدەم قويدى.

— بۇ سەنمىدىڭ، مىترى؟ يات، قورادا ئېزىقىپ قالدىڭمۇ؟ — دەپ زەھەرخەندە بىلەن تووۇلدى ئىلئىنىشنا، — چىقاشىڭدا ئىشىكنىڭ ئىلگىنى ئېتىپ چىق، بولمىسا شامال كېچىچە تاراقلىتىپ ئارام بەرمەيدۇ... كۆرۈۋاتامسەن شامالنىڭ قانداقلىغىنى...

مىتكا بىر ئاز ئۈنچىقماي تۇرغاندىن كېيىن ئەلەم بىلەن:

— ھېچبىر ئېزىقىپ قالغىنىم يوق... ئىشىكنى ئېتىپ قويارمەن... — دېدى - دە، بىر يۆتىلىپ قويۇپ، كوچىنى توغرىسىغا كېسىپ ئانىكۇشكىنىڭ ھويلىسى تەرەپكە راۋان بولدى.

مىتكا قۇشقا ئوخشاش غەم - ئەندىشىسىز ھايات كەچۈرەتتى؛ ھازىرچە تىرىكمەن — بۇنىڭغا شۈكرى، ئەتە قانداق بولۇشۇم

نى تۇرمۇشنىڭ ئۆزى كۆرسىتەر، دەپ ئويلايتتى. ئۇ ھەربى خىزمەتنى كۆڭۈلسىزلىك بىلەن ئۆتىدى، قورقۇمسىز يۈرىكى قېنىنى ئۇرغۇتۇپ تۇرسىمۇ، خىزمەتتە كۆزگە كۆرۈنۈپ مەقسەتكە ئېرىشىش ئۈرۈستىنى ئىزلىمىدى ــ لېكىن مىتكىنىڭ خىزمەت تىزىمىدا بەزىبىر چاتاق جايلار بار ئىدى: ئۇ بىر قېتىم رۇس پادىشالىغى يۇخراسى پولەك ئايالغا زورلۇق قىلغانلىق ۋە بىر قېتىم بۇلاڭچىلىق قىلغانلىق ئېيىپى بىلەن ئۇنى خوجايىنى① 2 مەرتە سوت قىلغان ئىدى؛ ئۇرۇشنىڭ 3 ـ يىلىغا كەلگەندە نۇرغۇن قېتىم جازاغا تارتىلىپ، چارە كۆرۈلگەن ئىدى؛ بىر قېتىم ھەربى دالا سودى ئۇنى ھەتتا ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلغان ئىدى، ئەمما مىتكا ئاشۇنداق بالا-قازادىنمۇ قۇتۇلۇشنىڭ چارىسىنى تاپالىغان؛ گەرچە پولكتا يامان ئاتلىق بولۇپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن كازاكلار ئۇنى خۇش خۇي، كۆلگۈنچەك خۇلقى ئۈچۈن، ئەدەپسىز ناخشىلىرى ئۈچۈن (بۇنداق ناخشىلارغا مىتكا بەك ئۇستا ئىدى)، ئۆلپەتچىلىكى، ئاددى-ساددىلىقى ئۈچۈن ياخشى كۆرەتتى. ئوفىتسېرلار بولسا ئۇنى كاللا كېسەر قەيسەرلىكى ئۈچۈن ياخشى كۆرەتتى. مىتكا كۈلۈمسىرەپ، يېنىك بۆرە پۇتلىرى بىلەن يەرنى چەيلەپ ماڭاتتى، ئاشۇنداق يىرتقۇچلارغا خاس سۈپەت ئۇنىڭدا كۆپ ئىدى: يول ماڭغاندا ئىغاڭلاپ قەدەم تاشلىشى، يېشىل كۆزلىرى بىلەن ھوميىپ قارايدىغان ئادىتى، ھەتتا بوينىنى بۇرۇشى ــ ھەممىسى بۆرىگە ئوخشايتتى — مىتكا يارىلانغان بوينىنى ھەرگىز بۇرىيالمايتتى، ئارقىسىغا قايرىلىپ قارىماقچى بولسا پۈتۈن گەۋدىسى بىلەن بۇرىلاتتى. كەڭ يايپا گەۋدە سۆڭەكلىرىدىكى زىچ مۇسكۇللىرى، بىر تۇتاش بىر بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن بولۇپ، ھەركەتلىنىشكە ئوڭاي ۋە ئەپلىك ئىدى،

① خوجايىن ــ بۇ يەردە پولكوۋنىكنى كۆرسىتىدۇ.

ئۇنىڭ بىر گەۋدىسىدىن ساغلاملىق ۋە كۈچ - قۇۋۋەتنىڭ قاڭشىق پۇرىقى گۈپۈلدەپ تۇراتتى — گويا ساپان بىلەن ھەيدەلگەن قارا چىلان ئوتلاق يەر پۇرىغاندەك. ھاياتنىڭ ئۆزىمۇ مىتكا ئۈچۈن مۈرەككەپ نەرسە ئەمەس، چۈنەكتەك تۈپ - تۈز تارتىلغان بولۇپ، ئۇ ئاشۇ چۈنەك بويلاپ، تولۇق ھوقۇقلۇق خوجايىن سۈپىتىدە ماڭاتتى. ئۇنىڭ ئوي - پىكىرلىرىمۇ خۇددى شۇنداق ساددا ۋە تولىمۇ ئاددىي ئىدى: ئاچ قالغاندا — ئوغرىلاپ يەۋەر، ھەتتا ئۆز يولداشلىرىنىڭ بولسىمۇ مەيلى، دەيتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاچ قالغاندا نەرسە ئوغرىلايتتى؛ ئۆتۈكۈڭ كونىراپ كەتسە — ئەڭ ئاسان ئىش ئەسىرگە چۈشكەن نېمىسنىڭ ئۆتۈكىنى سالدۇرۇۋېلىش؛ جازاغا ئۇچرىساڭ، گۇنانى يۇيۇش كېرەك — مىتكا ئاشۇنداق يۇياتتى؛ راۋۋېتكىغا باراتتى، كۆزەتتە تۇرغان نېمىس قاراۋۇللىرىنى تۇيۇقسىز كانىيىدىن بوغۇپ، ئەسىرگە ئالاتتى - دە، سۆرەپ ئېلىپ كېلەتتى، ئەڭ خەتەرلىك ئىشلارغا تەۋەككۇل قىلىپ، ئۆز خاھىشى بىلەن باراتتى. 1915 - يىلى ئەسىرگە چۈشۈپ قېلىپ، قاتتىق تاياق يېدى ۋە خەنجەر بىلەن بەدىنى تىلىنىپ جاراھەتلەندى، شۇنداق بولسىمۇ، كېچىسى قوللىرىنى قىيما - پارە قىلىپ، تىرناقلىرى چىقىپ كەتكىنىگە قارىماستىن، سارايىنىڭ ئۆگزىسىنى تېشىپ چىقىپ، بىر يۈگۈرۈش ھارۋىنىڭ جابدۇغىنى ئېلىپ قېچىپ كەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن مىتكىنىڭ نۇرغۇن ئىشلىرى كەچۈرۈم قىلىنىدىغان ئىدى.

6 - كۈنى مىرون گىرىگورىيېۋىچ موغۇلتى مىللىرووۋوغا ئېلىپ بېرىپ، ۋاگوننىڭ قېشىغىچە ئۇزىتىپ قويدى؛ يېشىل ۋاگون بوغۇنلىرىنىڭ تاراقشىپ يىراقلاپ كېتىۋاتقانلىقىغا قۇلاق سېلىپ تۇردى ۋە پەسكە ساڭگىلاپ قالغان خىرە - كۆزلىرىنى يەردىن كۆتەرمەي، قامچا دەستىسى بىلەن ۋاگزال سەھنىسىگە تۆكۈلگەن داشقاللارنى

ئۇزاقىقىچە كۆرۈندى. ئۇ ئوغلىنى ئۇزىتىدىغان چاغدا لۆلىنىچىنا ئۇنسىلىپ يىغلىدى، گىرىشاكا بوۋا ئاھ - ئۇھ قىلىپ مېھمانخانىنى بىر ئالدى، ئالقىنىغا بۇرنىنى قىقىپ، قولىنى چەكمەننىڭ مايلىشىپ كەتكەن پېشىگە ئېرتتى. ئالىكۆشكىنىڭ تۇل قالغان خوتۇنىمۇ ئىتكىنىڭ يوغان ۋە ئىسسىق بەدىنىنى ئەسلەپ ۋە بۇ جەگچى يۇقتۇرۇپ كەتكەن سوزنەك كىيىلىدىن ئازاپلىنىپ بىر مۇنچە يىغلىدى.

شامال ئات يايلىقنى ئۆرۈگەندەك، ۋاقىتمۇ كۈنلەرنى بىربىرىگە چېتىپ ئۆتكۈزۈۋەردى. رۇژدېستۋو بايرىمى كىرىش ئالدىدا توساتتىن ھاۋا ئىسسىپ كەتتى؛ كېچە - كۈندۈزلەپ يامغۇر ياغدى، دون ئەتراپى تاغلىرىدىن جىلغا - جىلغىلار بويلاپ كەلگەن شاقىراشقا باشلىدى؛ قار ئېرىپ يالىڭاچلىنىپ قالغان دۆڭلۈكلەردە بۇلتۇرقى ئوت - چۆپلەر بىلەن گەج قاتلاملىرىنىڭ موخ باسقان يەرلىرى كۆكىرىپ يېپىشىل تۈس ئالدى؛ دوننىڭ چەت ياقىسىدىكى سۇلار قىرغاققا ئۆرۈلۈپ كۆپۈكلەندى؛ مۇز، ئۆلۈكتەك كۆكىرىپ كۆپۈشكە باشلىدى. يالىڭاچلانغان قارا تۇپراق يەرلەر ئېيتقۇسىز يېقىملىق پۇراق تارقاتتى، گېتمان يولى بويلاپ بۇلتۇرقى ئىز بويىچە سۇلار كۆپۈكلىنىپ ئېقىشقا باشلىدى، يېزىنىڭ ئېرىسىدىكى سېغىز توپا يارلىقلارنىڭ يېڭى - يېڭى ئۆپۈرۈلگەن جايلىرى ئېچىلىپ كۆرۈنەتتى.

جەنۇب شامىلى جىن دەرياسى تەرەپتىن چىرىگەن ئوت - چۆپلەرنىڭ پىقسىرىغان پۇرىقىنى ئېلىپ كەلدى، چۈش ۋاقتىدا، ئۇپۇقتا، باھار ئاچچىلىرىدەك ھاۋارەڭ ئىنچىكە كۆلەڭگىلەر جىلۋىلىنەتتى. يېزىدا قاشا تاملار تۈۋىگە تۆكۈلگەن قىغ دۆۋىلىرىنىڭ ئالدىدا توختاق سۇ كۆلچەكلىرى ئېچىملاپ تۇراتتى. خامانلاردا ئوت - چۆپ بېسىلغان يەرنىڭ توپىنى ئېلىۋىدى، چىقىرىغان سامانىنىڭ چۈچۈمەل پۇرىقى يولۇچىلارنىڭ دىمىغىغا سانچىلىشقا باشلىدى.

www.uyghurkitap.com

كۆندۈزلىرى پاخال بىلەن يېپىلغان ئۆيلەرنىڭ ماڭلايلىرى بويلاپ قاتار تىزىلغان چوكا مۇزلاردىن مايلىشاڭغۇ سۇ ئېقىپ چۈشەتتى. قاشالارنىڭ ئۈستىدە سېغىزخانلار كۆچىنىپ شاراقلايتتى. مىرون گرىگورىيېۋىچنىڭ قوراسىدا قىشلىغان جامائەت بۇقىسى بالدۇر كەلگەن ئەتىيازدىن ئىچى تىت - تىت بولۇپ ھەدەپ مۆرەيتتى. مۈڭگۈزى بىلەن قاشانى چۇۋۇپ، قۇرۇت يېگەن قاخشال ئەمەن دەرەخكە سۈركىلىپ، يېپەكتىن قىلىنغان كۆكرەك يېغىنى سىلكىتەتتى، قورادىكى ئېرىشكە باشلىغان يۇمشاق قارنى تۇيىغى بىلەن قومۇراتتى.

روژدېستۋو ئايىمىنىڭ 2- كۈنى دون ئۈستىدىكى مۇز پارچىلانىشقا باشلىدى. دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا يوغان مۇز پارچىلىرى قاراس - قۇرۇس ئاۋاز بىلەن قۇدرەتلىك ئېقىم بولۇپ ئېقىشقا باشلىدى. مۇز پارچىلىرى خۇددى ئۇخلاپ قالغان ھەيۋەتلىك بېلىقلارغا ئوخشاش قىرغاقتا ئۆمىلىشىپ، بىر - بىرىنىڭ ئۈستىگە مىنگىشىپ قالدى. دوننىڭ نېرىقى تەرىپىدە دولقۇنلىنىپ چىقىۋاتقان جەنۇپ شامىلى قىستاپ قويغان دەرەخلەر بىر ئورۇندا مىدىرلىماستىن يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقاندەك تەۋرىنەتتى. ئاشۇ تەرەپتىن: ش- ش- ش- ش - ش- ۋ - ۋ - ۋ - ۋ - ۋ - ۋ - ۋ... دېگەن ئاۋاز گۈكىرەيتتى.

ئەمما كەچكە يېقىن تاغ غۇۋۇلدىدى، مەيداندا قاغىلار قاقىلداشتى، مېلېخوپلارنىڭ ئۆيى ئالدىدىن خرىستونىيەنىڭ چوشقىسى بىر تۇتام ئوتنى ئاغزىدا چىشلىگەن پېتى خىقىراپ ئۆتۈپ كەتتى. شۇڭا پانتېلېي پروكوفيېۋىچ: «باھار قۇيرۇغىنى قىسىپتۇ، ئەتە سوغاق ئۇرىدۇ» دېگەن خۇلاسىگە كەلدى. كەچ كىرگەندە شامال شەرقتىن سوقتى، ئىللىق ھاۋا يىرتىپ تاشلىغان كۆلچەك بېتىنى ئۈششۈك

سوغاق ئاق قىرو بىلەن يامىدى. تاڭغا يېقىن موسكۋا شامىلى چىـ
قىپ، سوغاقنى ئىسكەنجىدەك سىقتى، قىش قـايتىدىـن ئورناشتى.
پەقەت دوننىڭ ئوتتۇرىسىدىلا چـوڭ ـ چوڭ ئاق ياپراقلارغا ئوخـ
شاش مۇز پارچىلىرى ئۈزەتتى، بۇ هال ئىللىق هاۋانى ئەسكە چۈـ
شۈرەتتى، ئېدىرنىڭ ئۈستىدە يالىڭاچلىنىپ قالغان يەر سوغاق نەـ
پەس ئالاتتى.

روۋدىستوۋدىن كېيىن كۆپ ئـۆتمەي كەنتتە ئۆتكۈزۈلگەن
چوڭ يىغىندا پانتېلېي پروكوفيېۋىچقا كاتىپ: كامېنسكايادا گىرىـ
گورىينى كۆرگەنلىكىنى، پات ئارىدا ئۆيگە بارىمەن، ئۇرۇق ـ تۇققانـ
لىرىمنى خەۋەرلـەندۈرۈپ قـويغىن دەپ تـاپىلىغانلىقىنى ئېيتتى.

7

سېرگېي پلاتونوۋىچ موخوپ ئۇ يـەر ـ بۇ يەرنى پاقىراق
تۇڭ باسقان قارامتۇل كىچىك قوللىرى بىلەن هاياتنى هەر تەرەپتىن
قاماللايتتى. بەزىدە هايات ئۇنىڭ بىلەن ئوينىشاتتى، بەزىدە سۇغا
غەرق بولغان ئادەمنىڭ بويىندىكى تاشتەك يەلكىسىدىن باساتتى،
سېرگېي پلاتونوۋىچ موخوپ ئۆز ئۆمرىدە نۇرغۇن ئىشنى كـۆرۈپ
ئۆتتى، تۈرلۈك مۇشكۈل ئەهۋاللارنى باشتىن كەچۈردى: ئەڭ بۇرۇن،
غەللە يىغىش خىزمىتىنى قىلغان چاغلاردا ئۇششاق تىيىنلەرگە كاـ
زاكلاردىن ئاشلىق سېتىۋېلىپ، ئـوقەت قىلغـان، كېيىنرەك قىزنىپ
كەتـكەن 4000 پـۇت بـۇغداينـى يـېزىنىـڭ سـىرتىغا ئېلـىپ
چىقىـپ، پـامان يـارغا تـۆكـتۈرۈتىـشكىـە تـوغـرا كـەلـگـەن

ئەھۋالىمۇ بولغان ئىدى. 1905 - يىلىمۇ ئۇنىڭ ئېسىدە تۇرۇپتۇ! — بىر كۈز كېچىسى ئۇنىڭغا يېزىدىكىلەردىن بىرسى چاچما ئوۋ مىلتىغىدىن ئوق ئاتقان ئىدى. موخوپ تالاي قېتىم بېسىپ، تالاي قېتىم سۇنغان، ئاخىرى 60 مىڭ سوم پۇل يىغىپ، ۋولگاكامابانكىسىغاقويغان ئىدى، ئەمما يىراقتىكىنى سېزىدىغان بۇرنى زور داۋالغۇشلار بولىدىغان زامانىنىڭ مۇقەررەر يېتىپ كېلىشىنى ئالدىدىن سەزگەن ئىدى. سېرگەي پلاتونىۋىچ قارا كۈنلەرنى كۆتۈپ، خاتالاشمىغان ئىكەن: 1917 - يىلنىڭ يانۋار ئېيىدا ئۆپكە كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ، بارا - بارا ئۆلۈمگە قاراپ كېتىۋاتقان بالاندا دېگەن بىر ئوقۇتقۇچى ئۇنىڭغا ئۆز دادىنى ئېيتتى:

— ئىنقىلاپ يېقىنلىشىپ قالدى، ئەمدى مەن، ئەخمەقلىق ۋە كۆڭلى بوشلۇق كېسىلىدىن ھارام ئۆلۈپ كېتىدىغان توخشايمەن. بۇ ماڭا تولىمۇ ئەلەملىك، سېرگەي پلاتونىۋىچ!... شۇنىڭ ئۈچۈن ئەلەملىككى، سىزنىڭ سەرمايىڭىزنىڭ ۋەتۋەرىگىنى چىقىرىپ، ئۆزىڭىزنى ئىسسىق ئۇۋىڭىزدىن قانداق ھۇركىتىۋېتىدىغانلىقىنى كۆرۈشكە توغرا كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ.

— ئۇنىڭ نىمىسى ئەلەملىك؟

— قانداقمۇ ئەلەملىك بولمىسۇن؟ ھەر ھالدا، بىلىپ قويۇڭكى، ھەممە نىمىنىڭ كۆلى قانداق كۆككە سورۇلىدىغانلىقىنى كۆرۈش تولىمۇ كۆڭۈللۈك.

— ياقەي، ئەزىزىم! سەن بۈگۈن ئۆلگىن، مەن ئەتىلىككە! — دېدى سېرگەي پلاتونىۋىچ غەزىۋىنى ئىچىگە يۇتۇپ.

يانۋار ئېيىدا يېزا - كەنتلەردە راسپۇتىن ①

---

① راسپۇتىن (1916 — 1873) نىكولاي II زامانىسىدىكى ساراي پوپى. ئۇ پۇرسەتپەرەس ئادەم بولۇپ، ساراي ئاقسۆڭەكلىرى ئارىسىدا چوڭ نوپۇزغا ئىگە ئىدى. دۆلەت ئىشلىرىغىمۇ ئارىلىشاتتى. 1916 - يىلى 12 - ئايدا پادىشاپەرەس بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلگەن — ت.

توغرىسىدىكى ۋە پادىشانىڭ خاندانى توغرىسىدىكى پايتەخت پاراڭلىرى، مىش-مىشلىرى تېخىچە تارقىلىپ يۈرەتتى، مارت ئېيىنىڭ باشلىرىدا بولسا مۇستەبىت ھاكىمىيەتنىڭ ئاغدۇرۇلغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر خۇددى ياۋا غاز تۇتىدىغان توزاق توردەك سېرگەي پلاتونېۋىچنىڭ ئۈستىگە چۈشتى. كازاكلار چوڭ ئۆزگىرىش توغرىسىدىكى خەۋەرگە سەۋرىچانلىق، تەشۋىش بىلەن، ئاقىۋىتى نىمە بولاركىن دىگەن ئەندىشە بىلەن قاراشتى. شۇ كۈنى موخوپنىڭ تاقاقلىق دۇكىنىنىڭ ئالدىدا قېرىلار ۋە سەل ياشىراق كازاكلار كەچكىچە توپلىشىپ تۇرۇشتى. يېزا باشلىقى كىرىۋشكا سولداتوپ (بۇ سېرىق بۇرۇت، سەل - پەل ئالغاي كازاك بولۇپ، ئۇرۇشتا ئۆلگەن مانىتسكوپنىڭ ئورنىنى باسقان ئىدى) شۈپ - شۈك بولۇپ، دۇكاننىڭ ئالدىدا قىزىپ كەتكەن پاراڭلارغا دىيەرلىك ئارىلاشمىدى. كازاكلارغا ئالغاي كۆزلىرىنى يۈگۈرتۈپ، ئاندا - ساندا پەرىشان ھال تۇۋلاپ قوياتتى:

— ئۇلار نۇرغۇن ئەسكى ئىشلارنى قىلىشتى!... ھەي، قېنى كۆرەرمىز!... ئەمدىلىكتە قانداق ئۆتەركىن! ...

سېرگەي پلاتونېۋىچ، دۇكاننىڭ ئالدىغا يىغىلىشىۋالغان خالايىقنى دەرىزىدىن كۆرۈپ، قېرىلار بىلەن سۆزلىشىپ بېقىش ئۈچۈن سىرتقا چىقىش قارارىغا كەلدى. ئۇ، يانۇت ياقىلىق پەلتوسىنى كىيىپ، ئىسسىم پەملىسى كۆمۈش ھەرپ بىلەن نەقىش قىلىنغان جىگەررەڭ ھاسىسىغا تايىنىپ، ئىشىك ئالدى پىشايۋانىغا چىقتى. دۇكان تەرەپتىن گۇرۇڭ - گۇرۇڭ، ۋاراڭ - چۇرۇڭلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

— خوش، پلاتونېۋىچ، سەن ئوقۇمۇشلۇق ئادەمسەن، بىزدەك قارا تۈرك ئادەملەرگە سۆزلەپ بەرگىنە، ئەمدى نىمە قىلىش كېرەك،

www.uyghurkitap.com

كەلگۈسىدە قانداق بولىدۇ؟ — دەپ سورىدى ماتۋىي كاشۇلىن قورقۇش ئارىلاش كۈلۈمسىرەپ، توڭلىغان بۇرنىنىڭ ئۈستىدىكى قىيپاچ قورۇقلارنى يىغىپ.

سىرگەي پىلاتونىۋىچنىڭ بەرگەن سالىمىغا قىرىلار شەپكىلىرىنى بېشىدىن ئېلىپ ئېھتىرام بىلدۈرۈشتى، ئاندىن ئارقىغا سىلجىپ يول ئاچتى ـ دە، ھالقىنىڭ ئىچىدىن ئورۇن بەردى.

— پادىشاسىزكۈن كەچۈرىدىغان ئوخشايمىز... — دىدى سىرگەي پىلاتونىۋىچ سۈلامسىيىپ.

قىرىلارنىڭ ھەممىسى بىردىنلا:

— قانداقچە پادىشاسىز ئۆتىدىكەنمىز؟ — دېيىشتى.

— ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز پادىشا قول ئاستىدا ھايات كەچۈردى، ئەمدى پادىشا كېرەك بولمامدىكەن؟

— كاللاڭنى ئېلىۋەتسە پۈتۈك باشسىز قىلىپ ھىچنىمىگە يارىماس، دەيمەن.

— ئەمدى قانداق ھاكىمىيەت قۇرۇلار؟

— ئەندىشە قىلما، پلاتونىۋىچ! بىز بىلەن ئوچۇق ـ يورۇق سۆزلەش... نىمىدىن ئەنسىرەيسەن؟

— بەلكىم، ئۇ ئۆزىمۇ بىلمىسە كېرەك، — دەپ كۈلۈمسىرىدى ئاۋدىچ يالغانچى، ئۇ كۈلۈمسىرىگەندە يۈزىدىكى چوڭقۇرچاقلىرى تېخىمۇ ئىچكىرىلىدى.

سىرگەي پلاتونىۋىچ ئۆزىنىڭ كونىراپ كەتكەن ئىگىز قونجىلىق رېزىنكە كالىچىغا تىكىلىپ قاراپ:

— دۆلەت دۇماسى باشقۇرىدۇ. بىزدە جۇمھۇرىيەت بولىدۇ، — دىدى سۆزىنى ئاراندا چىقىرىپ.

— ئۆزەم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا!

— بىز مەرھۇم ئالېكساندىر ئىككىنىچىنىڭ ۋاقتىدا ھەربى

خىزمەتتە بولغاندا ...، — دەپ گەپ باشلىغان ئىدى ئاۋدىچ، ئەمما سۇرلۇك چال بوگاتىرېپ ئۇنىڭ سۆزىنى چورتلا بۆلۈۋەتتى:

— ئۇنى كۆپ ئاڭلىغانمىز! بۇ توغرىلىق گەپ كېتىۋاتقىنى يوق.

— دىمەك، كازاكلارغا ماڭىدىغان يول قالمىدىمۇ؟

— بىز بۇ يەردە ئىش تاشلاش ئېلىپ بارغاندا، نېمىسلار ئالللىقاچان سانكت - پېتېربورگقا بېرىپ بولىدۇ.

— باراۋەرلىك بولىدىكەن، ئۇ چاغدا بىزنى مۇژىكلەر بىلەن تەڭ ئورۇندا قويۇشارمىكىن ...

— قاراپ تۇر، تېخى يېرىمىزگىمۇ قول سالار؟ ...

سېرگېي پلاتونېۋىچ زومـو - زو ھېجىيىپ، قېرىلارنىڭ تاتىرىپ كەتكەن چىرايلىرىغا بىر بىرلەپ قاراپ چىقتى، ئۆزىنىڭمۇ كۆڭلى ئېلىشىپ، كەيپى بۇزۇلدى. ئۇ، ئۇيگىنىپ قالغان ئادىتى بىلەن قىزغۇچ ساقىلىنى ئىككىگە ئايرىپ، بىرىسگە ئاچچىقلانغاندەك سۆز باشلىدى:

— مانا، ئاقساقاللىرىمىز، روسىيىنى قانداق ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇشتى. سىزلەرنى مۇژىكلار بىلەن تەڭ ئورۇنغا قويۇشىدۇ، سىزلەرنى ئىمتىيازدىن مەھرۇم قىلىدۇ، بۇنى ئاز دىگەندەك، كونا ئەلەملەرنى ئەسكە سالىدۇ، تېخى، ئېغىر چاغلار كېلىۋاتىدۇ ... ھاكىمىيەت كىمنىڭ قولىغا چۈشسە، شۇنىڭغا بويسۇنىدىغان گەپ، ئۇنداق بولمىغاندا، ئۆزۈل - كېسىل ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ.

— تىنىچلا بولساق — كۆرەرمىز! — دىدى بوگاتىرېپ بېشىنى لىڭشىتىپ، شۇنىڭ بىلەن قويۇق قاشلىرىنىڭ ئاستىدىن سېرگەي پلاتونېۋىچقا شۇبھە بىلەن قاراپ قويدى، — سەن، پلاتونېۋىچ ئۆز يولۇڭنى توغرىلارسەن، شۇ تۇپەيلى، بىزمۇ، بەلكىم،

يېنىكلىشىپ قالارمىز؟ ...
— سىلەر قانداق يېنىكلىشىپ قالىدىكەنسىلەر؟ — سېرگەي پلاتونېۋىچ قەھرى بىلەن سورىدى.
— يېڭى ھاكىمىيەت، بەلكىم، ئۇرۇشقا خاتىمە بېرەر ... ئېھتىمال، شۇنداق بولار؟ ھە؟
سېرگەي پلاتونېۋىچ قولىنى بىرلا شىلتاپ، كونا سىپايى يۇرۇشى بىلەن ھاۋارەڭ سىرلانغان ياسىداق پىشايۋىنىغا ئاقساقلاپ يۇرۇپ كەتتى. ئۇ پەرىشان ھالدا پۇل توغرىلىق، تۇڭگەن توغرىلىق ۋە يامانلىشىپ كېتىۋاتقان سودا - تىجارىتى توغرىلىق خىيال سۇرۇپ ماڭاتتى. يىلىنىزاۋىتانىڭ ھازىر موسكۋادا ئىكەنلىكىنى، ۋىلادىمىرنىڭ پات ئارىدا نوۋوچېركاسسىكتىن كېلىدىغانلىقىنى ئېسىگە چۈشۈردى. باللىرىنىڭ تەقدىرى توغرىسىدا چەككەن تەشۋىشى نەشتەردەك سانچىپ تۇرسىمۇ، كاللىسىدا پەيدا بولغان چۇۋالچاق پىكىرلەرنى بۇزالمىدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ، ئاشۇ بىر كۈن ئىچىدە تۇرمۇشىنىڭ خىرىلىشىپ قالغانلىقىنى، ھەتتا ئۆزىمۇ كۆڭلىدە قاخشاتقۇچ پىكىرلەردىن سولىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھىس قىلىپ، پىشايۋاننىڭ ئالدىغا يېتىپ باردى. ئاغزى لاۋزىلىشىپ، شالى ئاقتى.
سېرگەي پلاتونېۋىچ دۇكاننىڭ ئالدىدىكى قېرىلارغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن پەلەمپەينىڭ پەنجىرىسىنىڭ ئۈستىدىن شارت قىلىپ تۈكۈردى - دە، ئايۋان بىلەن گۈس - گۈس مېڭىپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. ئانىنا ئىۋانوۋنا ئېرىنى ئاشخانىدا ئۇچراتقاندىن كېيىن نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن ئېرىنىڭ يۈزىگە پەرۋاسىزلارچە نەزەر تاشلاپ سورىدى:
— چايدىن بۇرۇن ئازراق نەرسە يەۋالامسەن؟

— ياقەي! گېلىمدىن قانداقمۇ تاماق ئۆتسۇن؟ — سېرگەي پلاتېۋىچ يىرگەنگەندەك قول شىلتىدى.

ئۇ كىيىمىنى يېشىۋېتىپ هامان ئاغزى لاۋزىلىشىۋاتقانلىغىنى، كاللىسىنى ناخۇشلۇق قاپلىۋالغانلىغىنى هىس قىلدى.

— لىزىدىن خەت كەلدى.

ئانىنا ئىۋانوۋنا ئۇيقۇچان ئادەمدەك يورغىلاپ (ئۇ تۇرمۇشقا چىققان كۈندىن تارتىپ بۇ چوڭ ئائىلىنىڭ ئىشلىرىدىن باش كۆتىرەلمەي، هەمىشەم ئاشۇنداق ماڭاتتى) ياتاق ئۆيگە كىردى - دە، ئۇ يەردىن يىرتىلغان لىپاپىنى ئېلىپ چىقتى.

«مىڭىسى يوق ۋە بەلكى ئەقىلسىز قىز بولدى» سېرگەي پلاتونېۋىچ لىپاپىنىڭ قېلىن قەغىزىدىن ئاققىغان ئەتىر پۇرۇغدىن بۇرنىنى پۇرۇشتۇرۇپ، بىرىنچى قېتىم قىزى توغرىلىق ئاشۇنداق ئويلىدى. چال بۇ خەتنى ئېتىۋارسىزلىق بىلەن ئوقۇپ چىقتى، ئىمىشكىدۇ «كەيپىيات» دىگەن سۆز ئۇستىدە توختىلىپ، بۇ سۆزدىكى چۈشىنىكسىز مەنانىڭ تېگىگە يەتمەكچى بولۇپ، ئۇزاق ئويلاندى، خەتنىڭ ئاخىرىدا يېلىزاۋېتا پۇل ئەۋەتىپ بېرىشىنى سورىغان ئىدى. سېرگەي پلاتونېۋىچ هامان باش قېتىمچىلىغىنى هىس قىلغان هالدا خەتنىڭ ئاخىرقى قۇرلىرىنى ئوقۇپ چىقتى. كۆتۈلمىگەندە هۆكرەپ يىغلىغۇسى كېلىپ كەتتى، تىك تۇرۇپ كەلگەن هايات شۇئاندا ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ئىچى قۇرۇق ئىكەنلىگىنى ئاشكارىلىدى.

«ئۇ ماڭايات بولۇپ قالدى، دەپ ئويلىدى سېرگەي پلاتونېۋىچ قىزى توغرىلىق، مەنمۇ ئۇنىڭغا يات. پۇل لازىم بولۇپ قالغان چاغدىلا تۇققانلىق تۇيغۇسى قوزغىلىدۇ ... ئىسپلاس قىز، خۇشتارلىرى بار ... كىچىك چېغىدا ئالتۇن چاچ، ئوماق قىز ئىدى ... ياپەرۋەردىگارا، هەممە نەرسە شۇنداق تېز ئۆزگىرىدـ

uyghurkitap.com

كەن! ... قىرىغىچە ئەخمەققۇ بولۇپ قالدىم، كەلگۈسىدە قانداقتۇر ياخشى تۇرمۇش يۈز كۆرسىتىشىگە ئىشەنگەن ئىدىم، ھەقىقەتتە بولسا، چۆلدىكى كىچىك بۇتخانىغا ئوخشاش يالغۇز قالدىم ... ھارام يول بىلەن بېيىدىم — ھالاللىق بىلەنمۇ بېيىيالمايسەن! — قەللاپلىق قىلدىم، پىخسىقلىق قىلدىم، مانا ئەمدى ئىنقىلاپ مەيدانغا كەلدى، ئەتە يالاقچىلىرىم مېنى ئۆيۈمدىن ھەيدەپ چىقىرىشى مۇمكىن ... مانا شۇنداق بولىدۇ، ھەممىسىنىڭ ئانىسىغا مىڭ لەنەت! ... ئەمدى بالىلارچۇ؟ ۋىلادىمىر ئەخمەق... ئۇنىڭدىن نىمە مەنا چىقىشى مۇمكىن؟ نىمە بولسا بولار، يەرىبىر ...»

سىرگەي پلاتونىۋىچ قانداقتۇر بىھۇدە ئوي - پىكىرلەرنى ئويلاپ كېلىپ، بۇرۇنقى چاغدا تۇگمەندە يۈز بەرگەن بىر ۋەقەنى ئېسىگە چۈشۈردى: ئۇن تارتقىلى كەلگەن بىر كازاك تارتىش ھەققى بەك كۆپ بولۇپ كەتتى دەپ جىدەللىشىپ، ئۇنى تۆلەشتىن باش تارتقان ئىدى؛ بۇ چاغدا سىرگەي پلاتونىۋىچ ماشىنا بۆلۈمىدە ئىدى، ۋاراڭ - چۇرۇڭنى ئاڭلاپ، تاشقىرىغا چىقتى - دە، جىدەلنىڭ سەۋەبىنى بىلگەندىن كېيىن، تارازىچى بىلەن ئۇن تارتقۇچىلارغا كازاكنىڭ بۇغدىيىدىن تارتىلغان ئۇننى بەرمەسلىككە بۇيرۇق قىلدى. كىچىككىنە، كۆرۈمسىز كازاك قاپنىڭ تېگىدىن تۇتۇۋېلىپ ئۆزىگە تارتتى، يوغان، بەستلىك كەلگەن ئۇن تارتقۇچى ژاۋار — ئۆزى تەرەپكە تاتقۇشلىدى. نەتىجىدە كىچىككىنە كازاك ئۇن تارتقۇچىنى ئىتتىرىۋەتتى، ئۇن تارتقۇچى بولسا غولچىنى كەڭ يېيىپ، بازغاندەك مۇشتى بىلەن كازاكنىڭ چېكىسىگە بىرنى سالدى. كازاك بىچارە ئوڭدىسىغا چۈشتى، كېيىن ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ دەلدەڭشىپ قالدى؛ سول چېكىسىدىكى مۇشت تەگكەن يەر قانغا بويالدى. ئۇ تۇيۇقسىز سىرگەي پلاتونىۋىچ تەرەپكە بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ كېلىپ، ئاھ - ئۇھ بىلەن پىچىرلاپ،

ئاران ـ ئاران نەپەس چىقىرىپ:

— ئال بۇ ئۈننى! نەپسىڭگە تىق! — دىدى ـ دە، ئىككى مۈرىسى دىر ـ دىر تىترەپ چىقىپ كەتتى.

سىرگەي پلاتونىۋىچ ھىچ سەۋەپسىز بۇ ۋەقەنى ۋە ئۈننىڭ ئاقىۋىتىنى ئەسكە ئالدى: كازاك بىچارىنىڭ خوتۇنى ئۈننى قايتۇرۇپ بىرىشنى ئىلتىماس قىلىپ كەلدى؛ ئۇ، كۆزىدىن تەسلىكتە ياش ئاققۇزۇپ، ئۇن تارتقىلى كەلگەنلەردىن خەيرىخالىق ئىزلەپ:

— بۇ نىمە دىگەن ئىش، ياخشى كىشىلەر؟ بۇ قانداق ھوقۇق! ئۈنۈمنى بەر! — دەپ ئۇن سىلىپ يىغلىدى.

— كەت، ھاماچا، ياخشىلىقچە يولۇڭغا ماڭ، بولمىسا چىچىڭنى يۇلىمەن! — دەپ كۈلدى زاۋار.

ھىلىقى كازاكتەك ئاجىز، پاكار تارازىچى ۋالېتىننىڭ زاۋار بىلەن مۇشتلىشىپ قىلىشىغا قاراپ تۇرۇش، ئارقىدىنلا قاتتىق تاياق يىگەن ۋالېتىننىڭ: ھىساپ ـ كىتاپ قىلىشايلى، مەن كىتىمەن، دەپ سىرگەي پلاتونىۋىچنىڭ ئالدىغا ئۆتۈنۈش قىلىپ كىلىشى بەكمۇ كۆڭۈلسىز ۋە ئەلەملىك ئىش بولغان ئىدى. مانا شۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى سىرگەي پلاتونىۋىچنىڭ كاللىسىدىن قولىدىكى خەتنى كۆزى ئوچۇق تۇرۇقلۇق ھىچنىمىنى كۆرمەستىن قاتلاپ بولغىچە ئارىلىقتا يالت قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى.

شۇ كۈنى كەچكىچە كۆڭلى غەش بولۇپ، بىر قىسما ئاغرىق يۈرىكىنى مۇجىدى. سىرگەي پلاتونىۋىچ كىچىسى تىنچ ئۇخلىيالمىدى، مەنىسىز ئوي ـ پىكىرلەر ۋە چۈشىنىكسىز ئارزۇ ـ ئىستەكلەر بىلەن بەنت بولۇپ ئىغناپ چىقتى؛ يېرىم كىچىدىن ئۆتكەندە ئاندىن ئۇخلىدى، ئەتىسى ئەتىگەن، يىۋگىنىي لىستىنتىسكى فۇرونتتىن ياگودنويىغا — ئاتىسىنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كىلىپتۇ دىگەن خەۋەرنى ئاڭلىغاچ، شۇ يەرگە بىرىپ ئۈننىڭ بىلەن بىر سۆزلىشىپ

باقاي، ھەقىقى ئەھۋالنى ئۇقۇپ، كۆڭلۈمدىكى ھەر خىل تەشۋىشـ
لەرنىڭ ئاچچىق غەلدىغاشلىرىنى چىقىرىپ تاشلاي دىگەن قارارغا كەلدى. يېمىلىيان، تاماكا تۈرۈپكىسىنى شوراپ يۈرۈپ شەھەرگە خاس يېنىك چانىغا كۆچلۈك ماشتاك ئاتنى قوشتى ـ دە، خوجايىنـ
نى ياگودنويىغا ئېلىپ ماڭدى.

يېزىنىڭ ئۈستىدە قۇياش پېشقان سىرىق ئۈرۈكتەك پىلدىـ
لاپ، ئاستى ۋە ئۈستىدە بۇلۇت تۇتەپ تۇراتتى. سانچىپ تۇرىدىـ
غان سوغاق ھاۋا شىرىلىك مۇۋە پۇرىغى بىلەن تولغان ئىدى، ماشتاكنىڭ تۇياقلىرى ئاستىدا يول ئۈستىدىكى مۇز غاراسلايتتى. ئاتنىڭ بۇرنىدىن چىققان ھورنى شامال ئارقىغا ئۇرغاچ، ھورقىروـ
غا ئايلىنىپ ئاتنىڭ يايلىغا قوناتتى. ناھايىتى تېز يۈرۈشتىن ۋە سوغاقتىن كۆڭلى تىنچىپ قالغان سىرگەي پلاتونىۋىچ ئۆگدەشكە باشلىدى، ئۇ، چانىنىڭ گىلەم سېلىنغان ئارقا يۆلەنچۈكىگە يۆلىنـ
نىپ ـ تەۋرىنىپ كېلەتتى. يېزىدىكى مەيداندا جۇۋا كىيگەن كاـ
زاكلار توپى قارىيىپ كۆرۈنەتتى. قوڭغۇر قۇندۇز ياقىلىق دونچە جۇۋىغا ئورۇلۇۋالغان ئايالار قوي پادىسىدەك زىچچىدا توپلىشىـ
ۋېلىپتۇ.

كۆكىرىپ كەتكەن ئاغزىنى رومال بىلەن ئېتىۋالغان، كالتا جۇۋىسىنىڭ پەتلىسىگە قىزىل جىيەك تۇتۇلغان ئوقۇتقۇچى بىلاندا كۆزلىرىنى ئوتتەك چاقنىتىپ توپنىڭ ئىچىدە سۆزلەۋاتاتتى:

... ــ قاراڭلار، لەنىتى مۇستەبىت ھاكىمىيەتنىڭ ئۆمرى ئاخىرلاشتى! ئەمدى ئىشچىلارنى قامچا بىلەن تىنچىتىشقا سىلەرنىڭ پەرزەنتلىرىڭلارنى ئەۋەتمەيدۇ. قانخور پادىـ
شاغا شەرمەندىلەرچە خىزمەت قىلىشىڭلار ئاياقلاشتى، تەسىس مەجلىسى يېڭى، ئازات روسسىيىنىڭ خوجىسى بولىدۇ. بۇ مەجلىس باشقىچە ھايات، مۇنداقچە ئېيتقاندا، پارلاق ھايات قۇرۇشنى

بىلىدۇ.

ئۇنىڭ بىلەن بىر ئۆيدە تۇرىدىغان ئايال ئارقا تەرەپتە ئۇنىڭ كالتە جۇۋىسىنىڭ بۇرمىسىدىن تارتىپ:

— مىتە، قوي، سۆزلىمە! سۆزلەش ساڭا زىيانلىق ئىكەنلىكىنى چۈشەنگىن. ئۇنداق قىلساڭ بولمايدۇ! يەنە قان تۈكۈرىسەن... مىتە! — دەپ يالۋۇرۇپ پىچىرلايتتى.

كازاكلار بالاندىنىڭ سۆزىنى خىجىللىق ئىچىدە يەرگە قاراپ، كۆلكىسىنى يوشۇرۇپ ئاڭلىشاتتى. ئۇنىڭغا سۆزىنى تۈگىتىۋېلىش ئىمكانىيىتىنى بېرىشمىدى. ئالدىنقى قاتاردىن ھەسداشلىق قىلغۇچى بىرسى يوغان ئاۋاز بىلەن:

— قارىغاندا، ھايات پارلاق بولىدىكەن، ئەمما سەن بىچارىنىڭ ئۆمرى بۇنىڭغا يار بەرمەيدۇ. ئۆيۈڭگە كەتسەڭ بولاتتى، ئۇنداق بولمىغاندا! ھويلاڭ بەك سوغاق...، — دېدى.

بالاندا چالا قالغان سۆزىنى تومتاقلا تۈگىتىپ، سولىشىپ توپنىڭ ئىچىدىن چىقتى.

سىرگەي پلاتونىۋىچ ياگودنويىغا چۈش ۋاقتىدا يېتىپ كەلدى. يېمىليان ماشتاكنى چۈلۈۋۈرىدىن يېتىلەپ، ئات قوراسىنىڭ يېنىدىكى قاشا ئوقۇرغا ئېلىپ كەلدى-دە، خوجايىن چانىدىن چۈشۈپ، جۇۋىسىنىڭ پېشىنى قايرىپ قولياغلىقنى ئالغىچە، ئاتنىڭ يۈگىنىنى ئاغزىدىن ئېلىپ، ئۈستىگە يوپۇق يېپىپ ئۈلگۈردى. پەلەمپەينىڭ ئالدىدا سىرگەي پلاتونىۋىچنى ئىگىز، تۈكلىرى ئاق، چىكىسى قىزغۇچ خاللىق يوغان ئۇۋۇ ئىتى قارشى ئالدى. ئۇ، تونۇمايدىغان يات ئادەمنىڭ ئالدىدا توختاپ، يوغان بېشىنىڭ شادا پاچاقلىرىنى سوزۇپ، بىر كەسىنىۋالدى؛ ئۇنىڭ كەينىدىنلا پەلەمپەينىڭ تۈۋىدە قاپ — قارا تۈكلۈك ياتقان باشقا ئىتلارمۇ

www.uyghurkitap.com

خۇددى شۇنداق ھورۇنلۇق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇشتى.

«ۋاي ــ ۋۇي، بۇ لەنتىلەر، نىمانچە جىق!..» ــ سېرگېي پلاتونوۋىچ ئىتلارغا قورقۇمسىراپ قاراپ، ئارقىسىمچە مېڭىپ پەلەمپەيدىن يۇقۇرىغا چىقتى.

قۇرۇق، يوپ ــ يورۇق ئېغىز ئۆيدە ئۈستەلنىڭ قاڭسىق پۇرىقى گۈپۈلدەپ تۇراتتى، ساندۇقنىڭ ئۈستىدە بوغما مۆگۈزنىڭ كەڭ ئىككى شېخىدا ئوفىتسېر كىيىدىغان بىر قاراكۆل پاپاخ، بىر كۆمۈش پوپۇكلۇك باش كىيىمى ۋە بىر دانە يەڭسىز كىگىز چەكمەن ئېسىقلىق ئىدى. سېرگېي پلاتونوۋىچ شۇ تەرەپكە كۆز يۈگۈرتكەن ئىدى، بىر دەقىقە ئۇنىڭغا ساندۇقنىڭ ئۈستىدە پاخماقنى قاپ ــ قارا بىر ئادەم ھاڭ ــ تاڭ بولۇپ ئىككى مۈرىسىنى كۆتۈرۈپ تۇرغاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. يان ئۆيدىن سېمىزغىنە قاراكۆز ئايال چىقتى. ئۇ، ئۈستى كىيىمىنى سىلىۋاتقان سېرگېي پلاتونوۋىچقا دىققەت بىلەن قاراپ چىققاندىن كېيىن قارا قۇمچاق ــ چىرايلىق يۈزىدىكى جىددى ئىپادىنى بۇزماستىن:

ــ سىز نىكولاي ئالېكسېيېۋىچنىڭ قېشىغا كەلگەنمىدىڭىز؟ مەن ھازىرلا خەۋەر قىلاي، ــ دېدى.

ئايال ئىشىكنى چەكمەستىنلا زالغا كىرىپ، ئىشىكنى مەھكەم ياپتى. بۇ راسا تولۇشقان قارا كۆز چىرايلىق ئايالنىڭ ئاكسىنىيە ئاستاخوۋا ئىكەنلىكىنى سېرگېي پلاتونوۋىچ تەسلىكتە تونۇدى. ئاكسىنىيە بولسا ئۇنى بىردىنلا تونۇغان ئىدى. ئۇ، گىلاستەك لەۋلىرىنى قاتتىق قىسىپ، كۆمۈش رەڭ يالىڭاچ جەينەكلىرىنى سەل ــ پەل سىدىرلىتىپ، ئۆزىنى غەيرىي تەبىئىي تۈز تۇتۇپ شاپاشلاپ مېڭىپ كەتكەن ئىدى. بىر مىنۇتتىن كېيىن ئاكسىنىيىگە ئەگىشىپ قېرى لىستنىتسكىي ئۆزلىمۇ چىقىپ كەلدى. ئۇ بىر قەدەر

ئىللىق كۈلۈمسىرەپ، تەكەببۇرانە يوغان ئاۋاز بىلەن:

— ھۇ! قەدىردانىم! سىزنى بۇياققا قانداق شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟ مەرھەمەت ...،—دېدى-دە، قول ئىشارىسى بىلەن مېھماننى زالغا تەكلىپ قىلىپ، ئۆزى چەتكىرەك تۇردى.

سېرگەي پلاتونېۋىچ چوڭلارغا تۇتۇلىدىغان مۇئامىلىدە ئۇزاقتىن بۇيان ئۆزلەشتۈرۈۋالغان ئېھتىرام بىلەن تازىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن زالنىڭ ئىچىگە قەدەم قويدى. يېۋگېنىي لىستىنىتىسكى كۆزەينەكنىڭ ئاستىدىن كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ كېلىۋاتاتتى.

— بۇ نىمە دېگەن كارامەت ئىش، ئەڭ قەدىرلىك سېرگەي پلاتونېۋىچ! سالامەتمۇ سىز؟ بۇ قانداق بولغىنى، قېرىپ كېتىۋاتامسىز، نىمە؟ ھە؟

— قويۇڭە، يېۋگېنىي نىكولايېۋىچ! مەن تېخى سىزنى قېرىتىۋېتىمەن، دېگەن ئويدىمەن. ئۆزىڭىز قانداق تۇردىڭىز؟ ئېسەن-ئامانمۇ؟

يېۋگېنىي ئالتۇن چىشلىرىنى پاقىرىتىپ، كۈلۈمسىرىگەن ھالدا مېھماننىڭ قولتۇغىدىن تۇتۇپ، يۇمشاق ئورۇندۇققا ئېلىپ كەلدى. ئۇلار كىچىك يۇمۇلاق شىرەنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇشتى-دە، ئۇششاق-چۈششەك پاراڭلارنى سوققاچ، كېيىنكى ئۇچرىشىشلاردىن بۇيان بىر-بىرىنىڭ يۈز-چىرايلىرىدا پەيدا بولغان ئۆزگىرىشلەرنى بايقاشقا تىرىشتى. قېرى خوجايىن چاي ئېلىپ كىرىشكە بۇيرۇق بەرگەندىن كېيىن ئۆزىمۇ كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئاغزىدا ئەگرى تاماكا تۇرۇپكىسى تۇتۇپ تۇراتتى. ئۇ، سېرگەي پلاتونېۋىچ ئولتۇرغان يۇمشاق ئورۇندۇقنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى-دە، قېرىلارغا خاس قورۇق ئۇستىخان بولۇپ قالغان ئۇزۇن ئالقىنىنى شىرەنىڭ

ئۈستىگە قويۇپ:

— سىلەرنىڭ يېزىدا ئەھۋال قانداق؟ ئاڭلىدىڭىزمۇ... خوش خەۋەرنى؟—دەپ سورىدى.

سېرگېي پلاتونېۋىچ تۆۋەندىن يوقۇرىغا كۆز تىكىپ، گېنېراللىڭ ئىڭىكى بىلەن بويىندىكى قورۇقلارغا قاراپ خۇرسىنىپ قويدى.

— ئاڭلىمايچۇ! ...

— قايسى شۇم تەقدىر شۇنىڭغا ئېپكېلىپ قويدىكىنا ...، — دېدى گېنېرال كىكىرتىكى تىترىگەن هالدا تاماكا تۇتۇشنى ئېچىگە يۇتۇپ، — مەن ئۇرۇش يېڭى باشلانغان چاغدىلا مۇشۇنداق بولۇشىنى سەزگەن ئىدىم. ئىشىنەمسىز دەيمىز ... سۇلالىنىڭ زاۋاللىققا مەھكۇم بولغانلىقى تۇرغان گەپ ئىدى. شۇ تاپتا مېرېژ كوۋىسكى① يادىمغا چۈشتى ... ئېسىڭىزدىمۇ يېۋگېنىي؟ — «پېتېر ۋە ئالېكسەي». مۇشۇ كىتاپتا تەسۋىرلىنىشىچە، قىيناق - ئازاپتىن كېيىن شاھزادە ئالېكسەي، ئاتىسىغا: «مېنىڭ قېنىم سېنىڭ ئەۋلادلىرىڭنىڭ ئۈستىگە ئېقىپ چۈشىدۇ ...» دەيدۇ.

— بىزنىڭ يېزىدا ئىشلارنىڭ هېچقانداق مەنىسى يوق، — دەپ سۆز باشلىدى سېرگېي پلاتونېۋىچ هاياجانلىنىپ؛ ئۇ، ئۇرۇندۇقتا بىردەم تىپىرچىلاپ تاماكا تۇتاشتۇردى - دە، سۆزىنى داۋام قىلدۇردى، — گېزىت ئالمىغىنىمىزغا بىر ھەپتە بولۇپ قالدى. ئەڭ كۆڭۈلسىز مىش - مىش گەپلەر، ساراسىمە، غاڭگىراش. هەي خۇدا، بالا بولدىغۇ! مەن يېۋگېنىي نىكولايېۋىچنىڭ دەم ئېپ-

① مېرېژ كوۋىسكى (1865 — 1941) — ئەكسىيەتچى رۇس يازغۇچىسى. ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن كېيىن چەتئەلگە قېچىپ بېرىپ، سوۋېت هاكىمىيىتىگە قارشى هەركەت بىلەن شۇغۇللانغان — ت.

لىشقا كەلگەنلىگىنى ئاڭلاپ، بۇ يەردە نىمە گەپ بولۇۋاتقانلىغىنى، نىمىنى كۈتۈش لازىملىغىنى سوراپ باقاي دىگەن نىيەت بىلەن بۇ يەرگە، سىزلەرنىڭ قېشىڭىزلارغا كېلىۋىدىم.

ساقال - بۇرۇتى پاكىز قىرىلغان ئاقۇش يۈزىدە تەبەسسۇمـ دىن ئەسەر قالمىغان يېۋگېنىي مۇنۇلارنى سۆزلەپ بەردى:

— ئەھۋال ئېغىر ... سولداتلار پۈتۈنلەي بۇزۇلغان، ئۇلار ئۇرۇش قىلىشنى خالىمايدۇ — ھەممىسى ھېرىپ-چارچىغان. راستىنى ئېيتقاندا، بۇ يىل ئومۇمنىڭ چۈشەنچىسىگە سىڭگەن سولدات دىگەن سۆز ئۆز مەنىسىدىن قالدى. سولداتلار يوگەنسىز، ياۋايى جىنايەتچىلەر توپىغا ئايلاندى. مەسىلەن، مانا دادامنى ئالساق ... ئۇ بۇنى پەقەتلا چۈشىنەلمەيدۇ. ئۇ بىزنىڭ ئارمىيىمىزنىڭ بۇزۇلۇپ، قايسى دەرىجىگە يەتكەنلىگىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايدۇ ... سولـ داتلار ئۇرۇش مەيدانلىرىدىن ئىختىيارىچە كېتىشىۋاتىدۇ. ئاھالىلەرنى بۇلاڭ - تالاڭ قىلىۋاتىدۇ، ئۆلتۈرۈۋاتىدۇ. ئوفىتسېرلەرنى ئۆلتۈرۈـ ۋاتىدۇ. كېيەن ئوغرىسى كەسپىنى قىلىۋاتىدۇ ... جەڭگىۋار بۆيـ رۇقنى ئورۇنلىماسلىق — ھازىر ئادەتتىكى نەرسىگە ئايلىنىپ قالدى.

— بىلىق بېشىدىن چىرىيدۇ، — دىدى قېرى لىستنىتسكى ئاغزىدىن تۈتۈن چىقىرىپ تۇرۇپ.

— مەن بۇنى دىمىگەن بولاتتىم، — يېۋگېنىي يۈزىنى پۈرـ رۈشتۈردى، قاپىغى ئەسەبىلەرچە تىترەپ كەتتى، — مەن بۇنداق دىمىگەن بولاتتىم ... بولشېۋىكلار تەرەپتىن ئازدۇرۇلغان ئارمىيە تۆۋەندىن چىرىۋاتىدۇ، ھەتتا كازاك قىسىملىرى، بولۇپمۇ پىيادە ئەسكەرلەر بىلەن يېقىن ئالاقە باغلىغان كازاكلار ئەخلاقىي جەـ ھەتتىن تۇراقسىز. ئۇلار قاتتىق چارچىغان، ئۆزلىرىنىڭ توغۇلۇپ -

www.uyghurkitap.com

ئۆسكەن يۇرتلىرىغا، ئۆز ئۆيلىرىگە قايتىشقا تەلپۈنۈپلا تۇرىدۇ... بىر تەرەپتە بولسا بولشېۋىكلار ...

— ئۇلار نېمە قىلماقچى؟ — دېدى سېرگېي پلاتونوۋىچ چىداپ تۇرالماي.

— ھە!..، — دەپ مىيىغىدا كۈلۈپ قويدى لىستىنىتىسكى، — ئۇلارنىڭ قىلماقچى بولغىنى... بۇ ۋابامىكرۇپلىرىدىنمۇ يامان! شۇ جەھەتتىن يامانكى، ئادەمگە ئاسانلا يۇقۇپ، سولداتلار ئاممىسىنىڭ ئەڭ قويۇق يېرىگە سىڭىپ كىرىۋالىدۇ. مېنىڭ گېپىم ئىدىيە توغرىسىدا كېتىۋاتىدۇ. بۇنىڭدىن ھېچقانداق كارانتىن بىلەن قۇتۇلالمايسەن. بولشېۋىكلارنىڭ ئارىسىدا تالانتلىق كىشىلەرنىڭ بارلىقى شۈبھىسىز، بەزىلىرى بىلەن مەن ئارىلىشىپمۇ كۆرگەن ئىدىم، جاھىل مۇتەئەسسىپلىرىمۇ بار، ئەمما مۇتلەق كۆپچىلىكى ئۆز بېشىمچى، ئەخلاقسىز شەخسلەر. ئۇلارنى بولشېۋىستىك تەلىماتنىڭ ماھىيىتى قىزىقتۇرمايدۇ، ئىمكانىيەتلا بولسا بۇلاڭ-تالاڭ قىلساق، ئۇرۇش مەيدانلىرىدىن كەتسەك دەيدۇ. ئۇلار ھەممىدىن بۇرۇن ھاكىمىيەتنى ئۆز قوللىرىغا ئېلىشنى خالايدۇ، ھەر قانداق شارائىتتا، مەيلى بىر تەرەپلىمە سۈلھى تۈزۈش يولى بىلەن بولسىمۇ، ئۆزلىرى ئاتىۋالغان «جاھانگىرلىك ئۇرۇش»نى توختىتىشنى خالايدۇ، يەرنى دېھقانلارغا، فابرىكىلارنى ئىشچىلارغا بېرىشنى خالايدۇ. بۇ، ئەلۋەتتە، ئەمەلگە ئاشمايدىغان ئەخمىقانە خام خىيال بولسىمۇ، ئەمما ئاشۇنداق ساددا ئۇسۇل بىلەن سولداتلارنىڭ مايىللىقىنى ئۆز تەرىپىگە قارىتىۋالىدۇ.

لىستىنىتىسكى ئىچىدىكى غەزەپنى ئارانلا بېسىپ سۆزلەيتتى. پىل سۆڭىكىدىن ياسالغان مۇشتۈكى بارماقلىرى ئارىسىدا تىترەيتتى. سېرگېي پلاتونوۋىچ خۇددى ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتمەكچى بولغان ئادەمدەك ئالدىغا بويىنىنى سوزۇپ، گەپكە قۇلاق

سالاتتى. قىرى لىستىنىتىسكى بولسا يىشلغا مايىل ئاپپاق بۇرۇت لىرىنى چىشلەپ، قارا موۋۇتتىن تىكىلگەن يەڭسىز چەكمىنىنى پولىنىڭ ئۈستىدە شىپىرلىتىپ زالنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭاتتى.

يېۋگېنىي ئۆزگىرىش يۈز بېرىشتىن ئىلگىرىلا كازاكلارنىڭ ئۈچ ئىلىشىدىن قورقۇپ، پولكتىن قېچىپ كېتىشكە مەجبۇر بولغانلىقىنى؛ پېتروگرادتا ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ۋەقەلەرنى سۆزلەپ بەردى.

پاراڭ بىر مىنۇتچە جىمىپ قالدى. قىرى لىستىنىتىسكى، سىرگەي پلاتونېۋىچنىڭ قاڭشىرىغا تىكىلىپ قاراپ:

ــ خوش، سەن ھېلىقى كۆزدە ئۆزەڭ كۆرگەن بوز ئاتنى ئىسلزادىنى سېتىۋالامسەن؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ھازىر ئات ئالىدىغان چاغمۇ، نىكولاي ئالېكسىيېۋىچ؟ ــ موخوپ چىراينى ئىچىنىشلىق پۈرۈشتۈردى ـ دە، ئۈمىتسىزلىك بىلەن قولىنى شىلتىدى.

بۇ چاغدا يېمىلەن خىزمەتكارلار ئۆيىدە ئىسسىنىپ،چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى، قىزىلچىندەك يۈزلىرىدىكى تەرنى قىزىل ياغلىقى بىلەن پات ـ پات ئېرتىپ، يېزا توغرىلىق، يېڭىلىقلار توغرىلىق سۆزلەپ بەردى. ئاكسىنىيە كارۋاتنىڭ نەقىشدار بېشىغا كۆكسىنى قويۇپ، تېۋىت رومىلىغا پۈركۈنۈپ، ئۆرە تۇراتتى.

ــ ئېھتىمال، بىزنىڭ ئۆي بۇزۇلۇپ ۋەيران بولۇپ كەتكەندۇر؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ.

ــ ياقەي، نېمىشكە ۋەيران بولسۇن، ساق تۇرۇپتۇ! ئۇ نېمە بولماقچىتى؟ ــ دەپ جاۋاپ بەردى يېمېليان بىر يېرى ئازاپلىنىۋاتقاندەك گېپىنى سوزۇپ.

— پېرنىڭ خوشنىمىز مىلېخوپلارنىڭ تۇرمۇشى قانداقراق كېتىۋاتىدۇ؟
— يامان ئەمەس.
— پېترو دەم ئېلىشقا كەلمىدىمۇ؟
— كەلمىگەندەك تۇرىدۇ.
— گىرىگورىيچۇ؟ ئۇلارنىڭ گىرىشكىسىنى دەۋاتىمەن؟
— گىرىشكا روژدېستوۋ بايرىمىدىن كېيىن كېلىپ كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ خوتۇنى مۇشۇ يىل قوشكېزەك تۇغدى... گىرىگورىينىڭ كەلمىسۇن — ياردار بولۇپ قايتىپ كەلگەن ئىدى.
— ياردار بولۇپتىمۇ؟
— شۇنداق بولمايچۇ. قولىغا ئوق تېگىپتۇ. تالاشقان ئىتلاردەك پۈتۈن ئەزايى تىتماكاتاك بولۇپكېتىپتۇ: ئۇنىڭ ئېسىۋالغان كرېستلىرى كۆپمۇ، تارتۇغى كۆپمۇ ئايرىۋالالمايسەن.
— گىرىشكا ئۆزى قانداقراق ئىكەن؟ — دەپ سورىدى ئاكسىنيە تامىغا قورۇق تىترەك تىقىلىپ، ئاندىن پۈتۈپ قالغان ئاۋازىنى ئوڭلاپ يۆتىلىپ قويدى.
— شۇ پېتى تۇرۇپتۇ... يەنە شۇ قوش بۇرۇن، چىرايى قارا، ئۆزى تۈرك نەسلىدىن بولغاچقا، تۈركلىكى چىقىپ تۇرىدۇ.
— مەن بۇنى سوراۋاتقىنىم يوق ... بىر ئاز قېرىدىمۇ يوق؟
— بۇنىسىنى شەيتان بىلەر، بىرئاز قېرىپ قالغاندەكمۇ تۇرىدۇ. خوتۇنى قوشكېزەك تۇغدى ئەمەسمۇ، دىمەك، بەك قېرىپ كەتتى دىگىلىمۇ بولمايدۇ.
— بۇ يەر ئەجەپ سوغاق...، — ئاكسىنيە يەلكىسىنى تىترىتىپ تۇرۇپ شۇ سۆزنى دىدى - دە، چىقىپ كەتتى.

يېمىلەن 8 - چىنىگەچاي قۇيۇۋېتىپ، ئاكىسىنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ تۇرۇپ، ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن قارغۇ ئادەم ئاستا تەمتىلەپ ماڭغاندەك ھەر بىر سۆزنى ھەجىلەپ مۇنداق دىدى:

— ئىپلاس، سېسىق سىكە، ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر مەخلۇق، تېگى يېقىندىلا پۈتىغا چورۇق كىيىپ، يېزا بويلاپ يۈگۈرۈپ يۈرىدىغان بىر نىمە، ئەمدىلىكتە «بۇجاي» دىيىشنىڭ ئورنىغا «بۇ يەر» دەۋاتقىنىنى قارىمامدىغان... مۇنداق خوتۇنلارغا مەن بەك ئۆچ.مەن مۇنداق مەخلۇقلارنى... سېسىق يىلان پوستى! نەگە بارساڭ بار... «بۇ يەر سوغاق» ئىمىش... ماڭقا بايتال! نەق ئۆزى!

ئۇ خاپا بولۇپ، 8 - چىنىدىكى چاينى تۈزۈك ئىچمەيلا ئورنىدىن تۇرۇپ چوقۇنۇۋالدى. ئاندىن ئەتراپىغا راسا بىر قارىۋېلىپ، پاكىز ئېرتىلگەن پولنى قەستەن ئۆتۈكى بىلەن لاي قىلىپ چىقىپ كەتتى.

ئۇ قايتىشتا پۈتۈن يول بويى خوجايىنىغا ئوخشاش قاپىغى سىلىق، خاپا قايتتى. ئاكىسىنىيدىن ئالالمىغان ئۆچىنى ماشتاكتىن ئالدى، ھەدىسە ماشتاكىنىڭ ئۇياتلىق يېرىنى قامچىنىڭ ئۇچى بىلەن ساۋىلاپ، «ھۇ، پىسەندە»، «ھۇ، توكۇر» دەپ زەھەرلىك تىل بىلەن تىللاپ ماڭدى، يېمىلەن ئۆز ئادىتىگە خىلاپ ھالدا تاكى يېزىغا يېتىپ بارغىچە خوجايىنى بىلەن لام - جىم دىيىشمىدى. سېرگەي پلاتونىۋىچمۇ ئەندىشە ئىچىدە سۈكۈت ساقلىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

8

غەربىي جەنۇپ فۇرونتىنىڭ زاپاس كۈچلىرى ھەساۋىدا تۇ-رۇۋاتقان پىيادىلەر دىۋىزىيىلىرىدىن بىرىنىڭ بىرىنچى برىگادىسى-نى ۋە بۇ برىگادىغا قوشۇپ بېرىلگەن 27 - دون كازاكلىرى پولكى-نى فېۋرال ئۆزگىرىشى ئالدىدا باشلىنىپ قالغان تەرتىپسىزلىكلەرنى باشقۇرۇش مەقسىدىدە پايتەخت ئەتراپىغا ماگدۇرۇش ئۈچۈن ئۇرۇش سېپىدىن يۆتكەپ كەتكەن ئىدى. برىگادىنى ئارقاسەپكە ئېلىپ كېلىپ، قىشلىق يېڭى كىيىم - كېچەكلەر بىلەن كىيىندۈردى، بىر كېچە - كۈندۈز ئوبدان غىزالاندۇردى، ئەتىسى ئۆلارنى ۋاگون - ۋاگونغا ئولتۇرغۇزۇپ، يولغا سالدى، ئەمما ۋەقەلەرنىڭ تەرەققىياتى مىنسك شەھىرىگە كېتىۋاتقان پولكلاردىن ئۆزۈپ كەتكەن ئىدى: برىگادىنى يولغا سالغان كۈنىلا ئىمپېراتور باش قوماندانىنىڭ ئىشتاۋىدا تەختتىن ۋاز كەچكەنلىكى توغرىسىدىكى ھۆججەتكە قول قويۇپتۇ، دىگەن ۋاراڭ - چۇرۇڭ گەپ - سۆزلەر تاراپ كەتكەن ئىدى.

برىگادا يېرىم يولدىن ئارقىسىغا قايتۇرۇلدى. رازگون ئىستانسىسىدا 27 - پولكقا ۋاگوندىن چۈشۈش توغرىلىق بۇيرۇق كەل-دى. يوللارغا ۋاگون توشۇپ كەتتى. ۋاگزال سەھنىسىدە شىنېللى-رىغا قىزىل شەلپەر تاقىغان ئەسكەرلەر رۇس نۇسخىسىدا، ئەمما ئەنگلىيىدە ئىشلەنگەن پۇختا، يېڭى مىلتىقلارنى تۇتۇپ يۈرۈشەتتى.

بۇ سولداتلارنىڭ كۆپى يۈز ـ يۈزدىن سەپكە تىزىلىۋاتقان كازاكلارغا ئەيمىنىپ قارىشىپ، سەگەك بولۇپ تۇرۇشتى.

بۇلۇتلۇق كۈن كەچكە يېقىنلاپ قالغان ئىدى. ئىستانسا بىنالىرىنىڭ ئۆگزىسىدىن سۇ شىرىلداپ ئاقاتتى، يوللاردىكى نېفىت ئارىلاش پاقىراپ تۇرغان توختاق سۇلاردا سۇر بۇلۇتلۇق ئاسمان ئەكس ئېتەتتى. مانېۋىردا يۈرگەن پاراۋۇزلارنىڭ ھۆكىرىشى بوغۇنىقىپ ئۈزۈك ـ ئۈزۈك ئاڭلىناتتى. يۈك ئامبىرىنىڭ تېشىدا پۈتۈن پولك ئاتلىق سەپ تۈزۈپ برىگادا كوماندىرىنى قارشى ئالدى. پۈتۈننىڭ ئوشۇغىچە چىلىپلاپ سۇ بولۇپ كەتكەن ئاتلاردىن ھور چىقىپ تۇراتتى. قارا قاغىلار سەپنىڭ ئارقىسىغا قورقماستىن قونۇپ، ئات تىزەكلىرىنى چوقۇشاتتى.

ئىگىزلىكى 2 گەز 3 ۋىرشوك كېلىدىغان قارا ئات مىنگەن برىگادا كوماندىرى پولك كوماندىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا كازاكلارنىڭ قېشىغا كەلدى. ئاتنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ، يۈزلۈك بۆلۈنمىلەرنى كۆزدىن كەچۈردى. گويا ئۆزىنىڭ ئىشەنچىسىز، بوغۇق سۆزلىرىنى يالىڭاچ بىلىكى بىلەن ئىتتەرگەندەك ئاران ـ ئاران سۆزلىدى:

— كەنتداشلار! ھازىرغا قەدەر پادىشالىق قىلىپ كەلگەن ئىمپېراتور نىكولاي ئىككىنچى... ئىپ ـ ئىپ ـ ئىپ ...تەختتىن چۈشۈرۈلدى. ھاكىمىيەت دۆلەت دۇماسىنىڭ ۋاقىتلىق كومىتېتى قولىغا ئۆتتى. ئارمىيە، جۈملىدىن سىزلەر بۇ... ئىپ ـ ئىپ ـ ئىپ... خەۋەرگە سەۋرچانلىق بىلەن مۇناسىۋەتتە بولۇشۇڭلار كېرەك... كازاكلارنىڭ ئىشى — ئۆز ۋەتىنىنى تاشقى تاجاۋۇزچىلىقتىن ... ۋە ... ئىپ ـ ئىپ ـ ئىپ... مۇنداقچە ئېيتقاندا، تاشقى دۈشمەنلەرنىڭ تاجاۋۇزىدىن قوغداشتىن ئىبارەت. يېڭى باشلانغان باشباشتاقلىقلارغا بىز ئارىلاشمايمىز. يېڭى ھۆكۈمەت قۇرۇشنىڭ يولىنى تاللىۋېلىشنى ئاھالىلەرنىڭ ئۆز ئىختىيارىغا تاپشۇرىمىز. بىز چەتتە تۇرۇشىمىز كېرەك! ئۇرۇش

ۋە سىياسەت ئارمىيە ئۈچۈن سىغىشالمايدىغان نەرسە... پۈتۈن ئا-
سالار... ئې-ئې-ئې... تەۋرىنىپ قالغان مۇنداق كۈنلەردە بىز
مۇستەھكەم تۇرۇشىمىز كېرەك، شۇنداقكى...،— كۆپچىلىكنىڭ ئال-
دىدا سۆز قىلىپ ئۆگەنمىگەن، قېرى ۋە قابىلىيەتسىز گېنېرال سۆ-
زىنى تاپالماي تەمتىرەپ قالدى؛ ئۇنىڭ كىكەچلىكتىن ئازاپ چەك-
كەن مايلىشاڭغۇ يۈزىدە قاشلىرى ئويناپ كەتتى؛ بۆلۈنمىلەر سەۋ-
رىچانلىق بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى كۈتەتتى،— ئې-ئې-ئې... شۇن-
داق، پولاتتەك چىڭ بولۇشىمىز كېرەك. سىزلەرنىڭ كازاكلىق
ھەربىي بۇرچۇڭلار سىزلەرنى ئۆز باشلىقلىرىڭلارغا بويسۇنۇشقا
چاقىرىدۇ. بىز دۈشمەن بىلەن بولغان جەڭدە بۇرۇن قانداق باتۇر-
لۇق كۆرسەتكەن بولساق، ھازىرمۇ خۇددى شۇنداق جەسۇرلۇق بى-
لەن ئۇرۇش قىلىمىز، خوش، ئۇ يەردە...،— قولىنى ئارقىسىغا يان-
تۇ ئىشارەت قىلدى،— دۆلەت دۇماسى مەملىكەتنىڭ تەقدىرىنى ئۆزى
ھەل قىلسۇن. بىز ئۇرۇشنى توختىتەيلى، ئەنە شۇ چاغدىلا بىزمۇ
ئىچكى ھاياتقا قاتنىشىمىز، ھازىرچە بىزگە... ئې-ئې-ئې... مۇم-
كىن ئەمەس. بىز ئارمىيىنى تاپشۇرۇپ بېرەلمەيمىز، ئارمىيىدە
سىياسەت بولماسلىقى لازىم!

بىر نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن مۇشۇ ئىستانسىدىلا ۋا-
قىتلىق ھۆكۈمەتكە قەسەم بېرىشتى، ھەرقايسىسى ئۆز يۇرتلۇقلى-
رى بىلەن چوڭ-چوڭ گۇرۇپپا بولۇشۇپ، ئىستانسىغا توشۇپ
كەتكەن سولداتلاردىن ئۆزلىرىنى ئايرىم تۇتۇپ يىغىن-
لارغا قاتنىشىپ يۈردى. كېيىن ئاڭلىغان نۇتۇقلارنى
ئۇزۇن مۇھاكىمە قىلىشتى؛ ئىشەنچ قىلالمىغان
ھەر بىر شۈبھىلىك سۆزنى بىر قۇر ئەسلەپ، دەڭسەپ كۆرۈشتى.
نىمىشكىدۇ ھەممەيلەندە: ئەگەر ئەركىنلىك بولۇپ قالسا — ئۇرۇش
توگەيدۇ، دىگەن بىر ئىتىقات شەكىللىنىپ قالغان ئىدى، شۇنىڭ

بىلەن بىللە رۇسىيە ئاخىرغىچە ئۇرۇش قىلىشى كېرەك، دەپ داۋراڭ سالىدىغان ئوفىتسېرلەرنىڭ ئاشۇ چوڭقۇر يىلتىز تارتقان ئېتىقاتقا قارشى كۆرەش ئېلىپ بېرىشىمۇ تەس بولۇپ قالغان ئىدى.

ئۆزگىرىشتىن كېيىن ئارمىيىنىڭ يۇقۇرى قاتلاملىرىنى قاپلىۋالغان ساراسىمە تۆۋەنكى قاتلاملاردىمۇ ئەكس ئەتكەن ئىدى؛ يېرىم يولدا تۇرۇپ قالغان بىرىگادىنىڭ مەۋجۇتلۇغىنى دىۋىزىيە ئىشتاۋى ئۇنتۇپ قالغاندەكلا ئىدى. بىرىگادا پويىزدىن چۈشكەندىن كېيىن 8 كېچە ـ كۈندۈزگە بەلگىلەپ بېرىلگەن ئوزۇق ـ تۈلۈكنى يەپ تۈگىتىپ قويىدى؛ سولداتلار توپ ـ توپ بولۇشۇپ، يېقىن ئەتراپتىكى يېزىلارغا كېتىشتى، بازاردا قەيەردىندۇ سېتىلىدىغان ئىسپىرت پەيدا بولدى، شۇ كۈنلەردە تۆۋەن دەرىجىلىكلەر بىلەن ئوفىتسېرلەرنىڭ مەس يۈرگەنلىكىنى كۆرۈش ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس ئىدى.

ئالدىنقى سەپتىن قايتۇرۇپ، باشقا جايغا يۆتكەش سەۋەۋى بىلەن ئۆزىنىڭ ئادەتتىكى خىزمەتتىكى خىزمەت ـ ۋەزىپە دائىرىسىدىن ئايرىلىپ قالغان كازاكلار ئىسسىتىلغان ۋاگونلاردا ئولتۇرۇپ، دونغا ئەۋەتىلىشىنى كۈتە ـ كۈتە زېرىكىپ كېتىشتى (2 ـ نۆۋەتتە ئېلىپ كېلىنگەن كازاكلارنى ئۆيلىرىگە قويۇپ بېرىدىكەن دېگەن مىش ـ مىش گەپ ئەۋج ئېلىپ كەتكەن ئىدى)، ئۇلار ئاتلارنى بېقىش ئىشىغا سۇس قاراشتى، كۈندۈزى بازار مەيدانىدا تىقىلىشىپ يۈرۈپ، ئالدىنقى سەپتىن يىغىپ ئېلىۋالغان، دەرمەھەل سېتىشقا بولىدىغان نەرسىلەرنى: نېمىس ئەدىياللىرى،نەيزە ـ ھەرە، شىنېل، كۆن سومكا، تاماكا قاتارلىق نەرسىلەرنى ساتقىلى تۇردى...

ئۇرۇش سېپىگە قايتىش توغرىسىدىكى بۇيرۇق ئاشكارا زار-

لىنىش، نارازىلىق كەيپىياتقا ئۇچرىدى. 2 - يۈزلۈك بۆ-
لۈنمە يولغا چىقىشتىن باش تارتتى، كازاكلار پاراۋوزنى ۋاگونلارغا
چېتىشقا يول قويمىدى. ئەمما پولك كوماندىرى قورالسىزلاندۇر-
مەن دەپ تەھدىت سالغاندىن كېيىنلا، دولقۇن پەسىيىپ، بېسىقىپ
قالدى. ھەربىي ۋاگونلار ئالدىنقى سەپكە قاراپ يول ئالدى.

— بۇرادەرلەر، بۇ قانداق گەپ؟ ئەركىنلىك - ئەركىنلىك،
ئەمدىلىكتە ئۇرۇش سېپىگە بارساق، دىمەك يەنە قان تۆكىمىزمۇ؟

— كونا زۇلۇم يەنە باشلىنىۋاتىدۇ!

— ئۇنداق بولسا، پادىشانى نىمە دەپ يىقىشتى؟

— ئۇ تەختتە ئولتۇرغان چاغدا بىز نىمە خوپلىق كۆردۇق،
ھازىرمۇ بەرىبىر ئوخشاش...

— شالۋۇر ئوخشاش، پەقەت ئىگى ئارقىسىغا قارىغان.

— توغرا - توغرا!

— بۇ ئەھۋال قاچانغىچە داۋاملىشار؟...

— مۇرىمىزدىن مىلتىق چۈشمىگىلى 3 يىل بولۇپقالدى! —
ۋاگونلاردا شۇ تەرىقىدە گەپ - سۆز كېتىۋاتتى.

تۆمۈر يول تۈگۈنلىرى كۆپ تۇتاشقان بىر ئىستانسىدا
كازاكلار بۇرۇنلا تىل بىرىكتۈرۈۋالغاندەك، پولك كوماندىرىنىڭ
ۋەز - نەسىھەت، دوق - پوپوزىلىرىغا قۇلاق سالماستىن، ۋاگونلار-
دىن يۈگۈرۈپ چۈشۈشتى - دە، چوڭ يىغىن ئاچتى. كازاكلارنىڭ
كۆلىرەڭ شىنېلىلىرىنىڭ چەكسىز قاينىمى ئارىسىدا گارنىزون باش-
لىقى بىلەن ياشىنىپ قالغان ئىستانسا باشلىقى كازاكلارغا: ۋاگون-
لىرىڭلارغا چىقىڭلار، يولنى بوشىتىڭلار دەپ يېلىنىپ يالۋۇرۇپ،
بىھۇدە ئاۋارە بولۇشتى. كازاكلار 3 - بۆلۈنمىدىكى ئورەدنىك-
نىڭ سۆزىنى دىققەت بىلەن تىڭشاشتى. ئورەدنىكتىن كېيىن ۋە-
جىكرەك، قامەتلىك كازاك مانجۇلۇق سۆزلىدى. ئۇنىڭ ئاپپاق تا-

تىرىپ، غەزەپتىن قىيشىيىپ كەتكەن ئاغزىدىن زەھەرلىك سۆزلەر ئاران ـ ئاراندا چىقاتتى:

ــ يولداشلار! بۇنداق كېتىۋەرسە بولمايدۇ! بىزنى يەنە ئۇيات ئاستىغا قويۇشتى. ئالدىماقچى بولۇشۇۋاتىدۇ! ئىنقىلاپ بولغان ئىكەن، پۈتۈن خەلققە ئەركىنلىك بېرىلىشى كېرەك، دىمەك، بىز ئۇرۇشنى توختىتىشىمىز كېرەك، چۈنكى خەلق بىلەن بىز ئۇرۇشنى خالىمايمىز! مۇشۇ دىگىنىم جايىدىمۇ؟ توغرىمۇ؟

ــ توغرا!

ــ قۇرۇپ كەتسۇن!

ــ ھەممىمىز تويدۇق!

ــ شالۋۇرنىڭ ئەھۋالى مۇنۇ... كىيگۈچىلىكى قالمىدى... يەنە قانداق ئۇرۇش!؟

ــ ئۇرۇشنى خالىمايمىز!...

ــ ئۆيىمىزگە قايتىمىز!

ــ پاراۋۇز، ئۆز يولۇڭغا ماڭ! فىدوت، بۇ ياققا كەلگىنە!

ــ يۇرتداشلار! توختاپ تۇرۇڭلار! يۇرتداشلار! بۇرادەرلەر! قۇرۇپ كەتكۈرلەر، ئاغزىڭلارغا، جىگىرىڭلارغا، يۈرىگىڭلارغا نەرسە تىقىپ قويايمۇ!... بۇرادەرلەر! ــ مانجۇلوپ مىڭلىغان ئاۋازلارنى بېسىپ كېتىشكە تىرىشىپ، كانىيى يىرتىلغۇدەك ۋاقىرىدى، ــ توختاپ تۇرۇڭلار دەيمەن! پاراۋۇز بىلەن ئىشىڭلار بولمىسۇن! ئۇنىڭ بىزگە لازىمى يوق، ئۇلار پەقەت بىزنى ئالدىماقچى... ئالى ھەممەتلىك پولك كوماندىرى ھۆججەتلەرنى ئېلان قىلسۇن: ئۇلار راستىنلا بىزنى فۇرونتقا چاقىرتىۋاتامدۇ ياكى ئۇلارنىڭ ئويلاپتاپقان ھىلە ـ مىكرىسىمۇ؟...

ھۇدۇقۇپ ئۆزىنى يوقتىسپ قويغان پولك كوماندىرى كالپۇكلىرىنى تىترىتىپ، دىۋىزىيە ئىشتاۋىدىن تاپشۇرۇۋېلىنغان پولكنى

فۇرونتقا چاقىرىش توغرىسىدىكى تېلېگىراممىنى ئۇنىڭ ئوقۇپ بەرـ
گەندىن كېيىنلا، پولـكتىكى ئەسكەرلەر ۋاگونغا چىقىشتى.

بىر ئىسسىتىلغان ۋاگوندا تاتارىسكى يېزىسىدىن بولغان 27 ـ
پولـكتا خىزمەت قىلىدىغان 6 كىشى كېتىۋاتاتتى، ئۇلار: پېترومېـ
لېخوپ، مىشكا كوشېۋوينىڭ تاغىسى ـــ نىكولاي كوشېۋوي، ئانىـ
كۇشكا، فېدوت بودوۋىسكوپ، سىگانغا ئوخشاپ كېتىدىغان قارا چاكـ
گاساقال، ساراڭ قېتىش سۇس قوڭۇر كۆز مېركولوپ ۋە كورشۇنوپـ
لارنىڭ خوشنىسى، يولدىن ئازغان خۇشخۇي كازاك ماكسىمكا گرەزـ
نوپلار ئىدى، گرەزنوپ ئۇرۇشتىن ئىلگىرى پۈتۈن يېزا ئايماقلاردا
قورقماس ئات ئوغرىسى دەپ ئەسكى نام چىقارغان ئىدى.«ئات ئوغـ
رىلاش مېركولوپقا باپ كېلەتتى، چۈنكى ئۇ سىگانغا ئوخشايدۇ،
پۈتۈن تۇرقى شۇنداق... ئەمما ئۇ ئات ئوغرىلىمايدۇ. لېكىن سەن،
ماكسىم، ئاتنىڭ قۇيرۇغىنى كۆرۈش بىلەنلا ئۆزەڭنى قويىدىغان يەر
تاپالمايسەن!» دەپ كازاكلار گرەزنوپنى ھەمىشەم مازاق قىلىشاتتى.
ماكسىمكا قىزىرىپ كېتەتتى ـ دە، زىغىر چېچىگىدەك ھاۋارەڭ كۆزـ
لىرىنى قىسىپ: «مېركولوپنىڭ ئانىسىنى سىگان قۇچاغلاپ ياتقانـ
دا، ئېھتىمال، مېنىڭ ئانام كۈندەشلىك قىلغان بولسا كېرەك، ئۇنـ
داق بولمىغاندا، مەن... خۇدا كۆرسەتمىسۇن، ئوغرىلىق قىلىشقا ئۆـ
گەنمىگەن بولاتتىم!...» دەپ سەت تىل بىلەن جاۋاپ قايتۇرۇپ
قوتۇلاتتى.

ۋاگوننىڭ ئىچىگە تەتۈر شامال غۇيۇلداپ سوقۇپ تۇراتتى؛
يوپۇق يېپىلغان ئاتلار ۋاقىتلىق ياسالغان ئوقۇرلارنىڭ ئالدىدا تۇـ
رۇشاتتى؛ ۋاگوننىڭ ئوتتۇرىسىدا ـــ مۇز قاتقان توپا دۆمبەچەكنىڭ
ئۈستىدە ـــ ھۆل ئوتۇن پىقسىراپ تۇراتتى ـــ ئاچچىق تۈتۈن ئىـ
شىكنىڭ يوچۇقلىرىدىن ئۆزۈلمەي كىرەتتى. كازاكلار ئوتنى چۆرىـ
دەپ ئىگەر ـ توقۇمنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇشۇپ، تەردىن سېسىپ

گەتكەن هۆل پايتىملىرىنى قۇرۇتۇشاتتى. فېدوتبودوۋىسكوپ يالـ
ڭاياق ئەگرى پۇتلىرىنى ئوتقا قاقلاپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ياڭاق
سۆڭگى دومبىيىپ چىققان قالماق چىراي يۈزىدە مەمنۇنلۇق نەـ
بەسسۇمى جىلـۋىلىنەتتى. گرەزنوپ ئۆتۈگىنىڭ سۆكىلىپ كەتكەن
چەمىنى مومىلانغان يىپ بىلەن ۋاقتىنچەتىكىۋېتىپ، كىمگىدۇر بىرـ
سىگە قارىتا ئىستىن دىمىقىپ كەتكەن بوغۇق ئاۋاز بىلەن مۇنداق
دەيتتى:

— ... كىچىك ۋاقتىمدا قىش كۈنى مەشىنىڭ ئۈستىدە ياتىدىـ
غان ئىدىم. شۇچاغدا چوڭئانام (شۇ يىللىرى چوڭ ئانامنىڭ يېشى
يۈزدىن ئاشقان ئىدى!) بېشىمنى سىلاپ پىت بېقىپ چۆچەك ئېيـ
تىپ بېرەتتى: «قوزىچىغىم، ماكسىمۇشكام! بۇرۇنقى زاماندا خەلق
مۇنداق ياشىمايتتى — مۇستەهكەم هايات كەچۈرەتتى،قائىدە بويىچە،
هېچقانداق بالايى ـ ئاپەتكە ئۇچرىمايتتى. سەن ئامرىغىم بالام،دۇنـ
يادا هايات بولساڭ، شۇنداق بىر زامان بولىدۇكى، پۈتۈن يەرـ زىـ
مىننى سىم بىلەن ئوراپ، باغلىۋېتىدىغانلىقىنى كۆرىسەن، كۆك
ئاسماندا تۆمۈر تۇمشۇقلۇق قۇشلار ئۇچۇپ يۈرىدۇ، قاغا ـ قۇزغۇنلار
تاۋۇزنى چوقۇلىغاندەك، ئۇلار ئادەملەرنى چوقۇلايدۇ ... خەلق ئارىـ
سىغا ۋابا تارقىتىلىدۇ، ئاچارچىلىق بولىدۇ، ئاكىغا ئىنى ۋە
ئاتىغا ئوغۇل قارشى قوپىدۇ... خەلق يانغىنىدىن قالغان ئوتـ
چۆپتەك بولۇپ قالىدۇ». مانا شۇلارنى سۆزلەپ بېرەتتى، — ماكـ
سىم بىردەم سۈكۈت قىلىپ، سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى، — دىـ
گەندەك چوڭ ئانامنىڭ ئېيتقىنى كەلدى ئەمەسمۇ؛ تېلېگرافنى
ئويلاپ چىقىرىشتى — مانا سىم دىگىنى ئاشۇ! تۆمۈر قۇش دىگىـ
نى يېروپىلانلار ① ئۇلار بىزنىڭ قېرىنداشلىرىمىزنى ئاز چوقۇلىدىـ

① يېروپىلانلار — ئايروپىلانلار دىمەكچى.

www.uyghurkitap.com

مۇ؟ ئاچارچىلىقمۇ بولىدۇ! مېنىڭ ئۆيۈمدىكىلەر ئاشۇ يىللارغا قارىغاندا ئاشلىقنى بۇ يىل 2 ھەسسە ئاز تېرىپتۇ، باشقا خوجايىنلارمۇ شۇنداق، يېزا - كەنتلەردە پەقەت قېرىلار بىلەن كىچىك بالىلارلا قېپقالغان، ھوسۇل چىقمىسا — «ئاچارچىلىق» دېگەن مانا شۇ.

— ئاكىغا ئىنى مۇشت كۆتىرىدۇ دېگەن سۆز — يالغانمۇ، قانداق؟ — دەپ سورىدى پېتروملېخوپ ئوتنى چۇقچىلاپ تۇرۇپ.

— توختاپ تۇر، خەلق بۇنداق ئىشنى كۆرىدۇ تېخى.

— ھاكىمىيەتنى تۇرغۇزالماي، قوساق ئۇرۇشى قىلىدۇ، — دەپ سۆزگە ئارىلاشتى فېدوت بودوۋىسكوپ.

— بۇ شەيتانلارنى يۇۋاشلاندۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ.

— سەن ئاۋال گېرمانلارنىڭ ئەدىپىنى بەر، — دەپ كۈلدى كوشىۋوي.

— خوش، نىمە بولۇپتۇ، سوقۇشساق، سوقۇشمامدۇق...

ئانىكۇشكا ئۆزىنى قورققانغا سېلىپ ئايال كىشىنىڭكىدەك كۈسا يۈزىنى پۈرۈشتۈرۈپ:

— بىزنىڭ يۇڭ پاچاق مەلىكىمىز قاچانغىچە «ئۇرۇشىمىز» دەپ جار سالىدىكىنە؟ — دېدى ئاۋازىنى كۆتىرىپ.

— سەندەك ئاختا قىلىنغان كۈسىنىڭ بەدىنىنى تۈك باسقانغا قەدەر، — دېدى كوشىۋوي ئۇنى گەپتە چېقىۋېلىپ.

ئوتنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغانلار پاراققىدە كۈلۈشتى. پېترو تۇتۇنىدىن قېقىلىپ يۆتەلدى - دە، ياشقا تولغان كۆزلىرى بىلەن ئانىكۇشكىغا تىكىلىپ، بارمىقىنى تۇرتۇپ قويدى.

— موي دېگەن نەرسە — ئەخمەقلىقنىڭ ئالامىتى...—

دەپ غۇدۇڭشىدى ئانىكۇشكا ئىزا تارتىپ، ــ ئۇ لازىمى يوق يەردىمۇ ئۈسۈۋېرىدۇ ... سەن كوشېۋوي ئاياقلىرىمنى بىكارلا لىكىلدىتىسەن...

ــ ياق ـ ياق، بولدى ئەمدى! بەك چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتتۇق! ــ دىدى گرەزنوپ تۇساتتىن ئاچچىقلىنىپ، ــ بىز بۇ يەردە ئازاپ چېكىۋاتىمىز، پىتقا يەم بولۇپ تۈگەشتۇق، ئائىلە، بالا ـ چاقىلىرىمىز ئۇ يەردە مۇھتاجلىق تارتىۋاتىدۇ، بۇ زادى قانداق ئىش؟ ... كەسسەك قان چىقمايدۇ.

ــ سەن نىمىگە چېچىلىسەن؟ ــ دەپ ئىستېھزا بىلەن سورىدى پېترو بۇغداي رەڭ بۇرۇتىنى چىشلەپ.

ــ نىمىگە ئىكەنلىكى مەلۇمغۇ...، ــ گرەزنوپ ئۇچۇن مېركولوپ جاۋاپ بەردى، ئۇ، كۈلكىسىنى بىلىندۇرمەي، سىگانچە چاڭگا ساقىلىغا ئىشەنچ بىلەن يوشۇردى، ــ ھەممىگە مەلۇم، كازاك ھېرىپ ـ چارچىماقتا ... ئائىلە، بالا ـ چاقىسىنى سېغىنماقتا... بەزىدە پادىچى پادىسىنى ئوتلاققا ھەيدەپ چىقىدۇ: قۇياش شەبنەمنى قۇرۇتقىچە، ماللار خاتىرجەم يايلاۋېرىدۇ. قۇياش دۇپ دەرەخ بويى كۆتىرىلگەندە، كۆكۈيۈن چېقىشقا باشلايدۇ، مانا شۇ چاغدا ...، ــ مېركولوپ كازاكلارغا مۇغەمبەرلىك بىلەن كۆز يۈگۈرتۈپ، پېتروغا قايرىلدى ـ دە، سۆزىنى داۋام قىلدۇردى، ــ مانا شۇ چاغدا، جانابى ۋاخمىستىر، مالغا غەلىتە بىر ئەھۋال يۈزلىنىدۇ، بۇنى، ئەلۋەتتە، ئۆزەڭمۇ بىلىسەن! سەن، ئېھتىمال، زىيالىلاردىن ئەمەسقۇ! ئۆزەڭ تالاي ئۆكۈزلەرنىڭ قۇيرۇغىنى تولغىغانسەن... ئادەتتە بىرەر غونۇجىن قۇيرۇغىنى دۈمبىسىگە خادا قىلىپ بىر مۆرەيدۇ ـ دە، ئاندىن پاچىغىنى سوزۇپ يۈگۈرۈپ كېتىدۇ! ئاندىن پۈتۈن پادا ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، ئارقىسىدىن چاپىدۇ. پادىچى: «ئايھاي! ــ ئايھاي!...» دەپ يۈگۈرىدۇ. ئەمما ئۇ نىمە چارە

قىلالىسۇن؟! پادا تارىلىپ چېپىشقا باشلايدۇ، نېزۇۋىسكا قېشىدا نېمىسلارغا بىزنىڭ تارىلىپ ھۇجۇم قىلغانلىقىمىزدىن زادى قېلىشمايدۇ. ئۇلارنى توختىتىشۇپلىشنىڭ نەدىكى گەپ؟

— سەن گەپنى نەگە ئەكىتىۋاتىسەن؟

مېركولوپ بىردىنلا جاۋاپ بەرمىدى. قاپ ـ قارا ساقىلىنىڭ بىر ئورامىنى بارمىقىغا يۆگەپ، ئۇنى قاتتىق بىر تارتتى ـ دە، كۆلۈمسىرىمەستىن، جىددى قىياپەتتە سۆزلەشكە باشلىدى:

— ئۇرۇشۇۋاتقىنىمىزغا 3 يىل بولۇپ قالاي دىدى... شۇنداقمۇ؟ بىزنى 3 يىلدىن بۇيان ئاكوپنىڭ ئىچىگە ھەيدەپ ئېلىپ كىرىشتى. بۇ نىمە ئۈچۈن؟ — بۇنى ھىچكىم چۈشەنمەيدۇ... مەن شۇنى دەپ قويايكى، پات ئارىدا، قانداقلا بولمىسۇن گىرەزنوپ ياكى مېلېخوپ ئالدىنقى سەپتىن كېتىپ قالىدىغان بولسا، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن پولك، پولكنىڭ ئارقىسىدىن ئارمىيە ... ئەگىشىپ كېتىۋېرىدۇ!

— سېنىڭ قاچىدىغان ئىپىڭ شۇنداق ئىكەن ـ دە ...

— نەق شۇنداق! مەن قارغۇ ئەمەس، كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن: ھەممە قىلىنىڭ ئۇستىدە تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ يەردە بىرسى «ئاتلان»دەپ ۋاقىرىسىلا بولدى، يەلكىدىن ئەسكى چاپان چۈشكەندەك ھەممىسى سىيرىلىپ چۈشۈشكە باشلايدۇ. 3 ـ يىلدا بىزگىمۇ قوياش دۇپ دەرىخى بويى بولۇپ قالدى.

— سەن ئاۋايلاپ سۆزلىسەڭ بولاتتى! — دەپ مەسلىھەت بەردى بودوۋىسكوپ، — بۇ يەردە پېترو تۇرۇپتۇ... ئۇ ۋاخمىستىرغۇ...

— مەن ئەزەلدىن يولداشلىرىمنىڭ ئىشىغا ئارىلاشماي كەلدىمغۇ ! — دەپ بىردىن ئاچچىقلاندى پېترو.

— ئاچچىغىڭ كەلمىسۇن، چاخچاق قىلىپ ئېيتىپ قويدۇم، — دىدى بودوۋىسكوپ خىجىل بولۇپ، ئۇ يالىڭاياق پۇتلىرى-

نىڭ تۆگۈن — تۆگۈن بارماقلىرىنى مىدىرلىتىپ، ئورنىدىن تۇردى-دە، شىپىلداپ ئوقۇر تەرەپكە كەتتى.

بىر بۇلۇڭدا، چىڭ باغ قىلىنغان قۇرۇق ئوت بېسىلغان يەرنىڭ يېنىدا باشقا يېزىنىڭ كازاكلىرى ئۇنىنى ئاستا چىقىرىپ پاراڭلىشىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە پەقەت كارگىن بىلەن فادىيېپ ئىككىسى كارگىن يېزىسىدىن بولۇپ، قالغان 8 ى ھەرقايسى يېزا-كەنتلەرنىڭ كازاكلىرى ئىدى.

بىر ئاز ۋاقىتتىن كېيىن ئۇلار ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى. چىر كازاكى ئالىموپ ناخشىنى باشلاپ بەردى. ئۇ، ئۇسۇل ناخشىسىنى باشلىغان ئىدى، ئەمما بىرسى ئۇنىڭ دۇمبىسىنى شاپىلاقلاپ، شامال تەككەن ئاۋاز بىلەن:

— توختاپ تۇر!...،— دەپ تووۋلىدى.

— ھەي، يېتىم باللار، ئوتقا يېقىن كېلىڭلار!— دەپ چاقىردى كوشۋوي.

يېرىم ئىستانسىدا تاختاي تامدىن سۇندۇرۇلغان تارىشا ئوتۇنلارنى گۈلخانغا تاشلاشتى. ئوتنىڭ چۆرىسىدە ئەمدى كۆڭۈللۈك ناخشا ياڭراشقا باشلىدى:

يۇرۇشكە جابدۇلغان بىر جەڭگىۋار ئات،
چېركاۋنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ كىشنەپ.
موماي يىغلار شۇندا، نەۋرىسى ياندا،
نەۋجۇۋان كېلىنى ياش تۆكەر ھەدەپ.

ئەنە چىقىپ كەلدى قوراللىق كازاك،
ئىبادەتخانىدىن، مۇقەددەس جايدىن.
ئېلىپ كەلدى ئاتنى يارى يېتىلەپ،
سۈندى نەيزىسىنى جىيەنى ياندىن.

ـل ياندىكى ۋاگوندا قوش قاتار گارمۇن يەل كۆرۈكىنى خىربىلـ
دىتىپ، «كازاچوك» ① كۈيىگە چېلىپ، چاك چىقىردۇاتاتتى. دۆلەت
تارقاتقان ئۆتۈكنىڭ پاشنىلىرى تاختاي پولنى ئايىماستىن دۆكۈر-
لىتەتتى، كىمدۇ بىرسى سەت ئاۋاز بىلەن ۋاقىلداشقا باشلىدى:

ئېھ، يـۈگۈر ـ يېتىم ئىشلەر، سىز جاپالىق ھەممە چاق،
ئاق پاشانىڭ خامۇتى ئىسكەنجىدەك قىسىنچاق!
كازاك بوينىنى قىسسا، ئۇھ دېيىشكە يوق ئىمكان،
نەپەسمۇ ئالالمايسەن، يۈز جېنىڭ قالماس ئامان.
پۈكاچېپنىڭ خىتاۋى دوننى بويلاپ ياڭرىدى،
ئاستا ـ ئاستا تارىلىپ، تۆۋەن ياقىقا يامرىدى.
«ئاتامانلار، كازاكلار!...»

ئىككىنچى بىرسىنچىسـكـە جاۋىلداق ئاۋاز، ئاۋالقى ئاۋازنى
بېسىپ چۈشۈپ، تېتىقسىزلىق بىلەن چىقىراشقا باشلىدى:

چار پاشاغا سادىقمىز، ھاللال خىزمەت ئەيلەيمىز،
يارىمىزدىن ئەنسىرەپ، بىز ھەسرەتتە ئەسلەيمىز.
بىر ئايالنى تاپارمىز ـ دە، ئەسلەشنىمۇ قويارمىز،
لېكىن شاھقا جانىمىزنى، بارىمىزنى ئاتارمىز.
ھاي، كۆيدۈرگىن! ياندۇرغىن!...
ئۇ ـ ئوھ! ئوھ! ھا ـ ھا ـ ھا!
ھا ـ ھا ـ ھى ـ ھۇ ـ ھا ـ ھا ـ ھا!

كـازاكلار ئـاللىقـاچـان نـاخشىنـى ئـۈزۈپ قويۇپ، خوشنا
ۋاگـونـدىكـى ئـەۋجـىگـە چـىقىۋاتـقـان قـىقـاس ـ چـۇقـان،
ۋاراڭ ـ چۇرۇڭغا قـۇلاق سـېلىشىپ، بىر بىرىگە كۆز قىسىشاتتى،

① «كازاچوك» ـــ ئوكرايىنچە خەلق ئۇسۇلى.

ھىسداشلىق بىلەن كۈلۈپ قويۇشاتتى، پېترو مېلېخوپ ئۆزىنى باسالماي، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:

— ئېھھى! مۇنۇ شەيتانلار خوشاللىقتىن خۇدىنى يوقاتماقتا!

مېركولوپنىڭ ساغۇچ ئۇچقۇن باسقان قوڭۇر كۆزلىرى شاتخوراملىقتىن چاقنايتتى؛ ئۇ، ئورنىدىن چاچراپ تۇردى ـ دە، كۆينىڭ پەدىسىگە ماسلىشىۋېلىپ، ئۆتۈكىنىڭ تۇمشۇغى بىلەن ناھايىتى ئۇششاق دەسسەپ، كېيىن بىردىنلا پولنى تېپىپ ئۇسۇلغا چۈشۈپ كەتتى، ئۇ ناھايىتى يېنىك، ئەپچىللىك بىلەن زوڭزىيىپ، پىر ـ پىر ئايلىنىشقا باشلىدى. ھەممەيلەن نۆۋەت بىلەن ئۇسۇلغا چۈشۈپ — توڭلىغان بەدىنىنى ھەركەت بىلەن ئىسسىتتى، ياندىكى ۋاگوندا قوش تۈكمىلىك گارمۇنىنىڭ ئاۋازى تىنىدى — ئەمدى بۇ يەردە خىرىلدىغان ئاۋازلار بىر بىرىنى قاتتىق تىللىشاتتى. بۇ يەردە بولسا ئۇسۇل قىزىپ، ئاتلارنى بىسەرەمجان قىلىۋەتتى. قۇترىغاندەك، جان ـ جەھلى بىلەن ئۇسۇل ئويناۋاتقان ئانىكۇشكا ئىنتايىن مۇرەككەپ تېز ھەركىتىنى ئورۇنلاۋاتقان پەيتتە توساتتىن ئۆتىنىڭ ئۈستىگە ئوڭدىسىغا يىقىلىپ چۈشتى ـ دە، شۇنىڭ بىلەن ئۇسۇل ئويناش تۈگىدى. ئانىكۇشكىنى قاقاقلىشىپ كۈلگەن پېتى كۆتىرىۋېلىشتى، كۆيۈپ تۈگەي دەپ قالغان شامنىڭ يورۇغىدا ئۇنىڭ ئېغى كۆيۈپ كەتكەن يىپ ـ يېڭى شالۋۇرىغا، ئوت يالاپ يېرىم ـ ياتا كۆيدۈرگەن پاختىلىق چاپىنىنىڭ ئېتەك ـ پەشلىرىگە ئۇزاقىچە قاراشتى.

— شالۋۇرۇڭنى سېلىپ تاشلا! — دەپ مەسلىھەت بەردى مېركولوپ ئېچىنىپ.

— ھەي سىگان، ئەخمەق بولۇپ قالدىڭمۇ؟ ئۇ چاغدا نىمىنى كىيىمەن؟

مىركولوپ خۇرجۇننى ئاختۇرۇپ، خوتۇننىڭ ماتا كۆينىكىنى تېپىپ بەردى. ئوتنى پۇلەپ يېقىۋاتقان ئۇلغايتتى، مىركولوپ كۆينەكنى تار يەلكىسىدىن تۇتۇپ تۇردى. ئاندىن بىرئاز ئارقىغا قايتىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ مۇنداق دىدى:

— مانا! ... ئوھ ئوھ! بۇنى مەن ئىستانىسىدا، تاختاي تامنىڭ ئۈستىدىن ئوغرىلىغار ئىدىم ... بۇنى پۈتۈمغا پايتىما قىلارمەن دەپ ساقلاپ يۈرەتتىم ... ئوھ! بۇنى يىرتىپ نىمە قىلاي ... سەن ئالغىن!

ئاغزىنى بۇزۇپ تىللىغىنىغا قارىماستىن ئانىكۈشكىغا كۆينەكنى زورلاپ ئاران كىيگۈزۈپ، شۇنداق تېلىقىپ كۈلۈشتىكى، ياندىكى ۋاگوننىڭ ئىشىگىدىن كىشىلەر بېشىنى چىقىرىشىپ، نىمە ۋەقە بولغاندۇر دەپ قاراشقا باشلىدى، تۈن قاراڭغۇسىدا ئۇلار زوقلانغان ئاۋازدا ھايھايلاشتى:

— نىمە قىلىۋاتىسىلەر، ئۇ يەردە؟

— لەنىتى ئايغىرلار!

— نىمىگە شۇنچىلىك خوشال بولۇپ كەتتىڭلار؟

— مەجنۇن ئاشىقلار، تۆمۈر تېپىۋالدىڭلارمۇ؟

كېيىنكى ئىستانسىدا توختىغاندا ئالدىنقى ۋاگوندىن بىر گارمۇنچىنى تارتىپ ئېلىپ كېلىشتى، باشقا ۋاگونلاردىنمۇ كازاكلار كېلىپ تولۇپ كەتتى، ئوقۇرلارنى سۇندۇرۇپ، ئاتلارنى تامغا قىستاپ، چوڭ توپ ھاسىل قىلدى، كىچىككىنە دائىرە ئىچىدە ئانىكۈشكا پىقىراپ ئۇسۇلغا چۈشتى، كىيىۋالغان ئاق كۆينەك، قارىغاندا، بەستلىك ئايالنىڭ كۆينىكى بولسا كېرەك، بويىغا ئۇزۇن كەلگەنلىكتىن، پۇتىغا يۆگىشىپ قالاتتى، ئەمما كىشىلەرنىڭ قىقاس-چۇقانلىرى، «ھۇبەللى!» دەپ توۋلاشلىرى ئۇنىڭ روھىنى ئۇرغۇتقاچقا، ھالىدىن كەتكىچە ئوينىدى.

قانغا غەرق بولغان بىلاروس ئاسمىنىدا يۇلتۇزلار قايغۇ ئىچىدە كۆز يېشىنى تۆكەتتى. تۈن ئاسمىنىنىڭ قاراڭغۇلۇغى تۇتۇندەك لەيلەپ، قاپ - قارا ھاڭدەك ئاغزىنى ئېچىپ ۋەھىمىلىك كۆرۈنەتتى. غازاڭ - ياپراقلارنىڭ، ساپ - سېرىق كۆپۈكلەپ پىخسىرىغان ساسلىقنىڭ، مارت ئېيىدىكى قارنىڭ ئاچچىق پۇراقلىرىدىن نەپەس ئالغان يەرنىڭ ئۈستىدە شامال سوقۇپ تۇراتتى ...

9

بىر سوتكىدىن كېيىن پولك فرونتنىڭ قېشىغىلا بېرىپ قالغان ئىدى. ھەربىي پويىز بىرنەچچە تۆمۈر يول تۇتاشقان ئىستانسىدا توختىدى. ۋاخمىستىرلار: «ۋاگوندىن چۈشۈڭلار!»دېگەن بۇيرۇقنى تارقاتتى. كازاكلار تاختاي كۆۋرۈكلەر بىلەن ئاتلىرىنى ئالدىراش چۈشۈرۈشۈپ، ئىگەرلەشتى، ئاندىن ۋاگوندا ئۇنتۇپ قالغان نەرسىلىرىنى يۈگۈرۈپ بېرىپ ئېلىپ كېلىشتى، چېچىلىپ ياتقان ئوت - چۆپلەرنى نەم، قۇملۇق يولنىڭ ئۈستىگىلا ئىرغىتىپ تاشلاپ، نېرى - بېرى ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار بىلەن ئاۋارە بولۇشتى.

پېترو مېلېخوپنى پولك كوماندىرىنىڭ چاپارمىنى چاقىرغىلى كەلدى.

— ۋاگزالغا بارغىن، كوماندىر چاقىرىۋاتىدۇ.

پېترو شېنېلىنىڭ ئۈستىگە باغلىغان كەمىرىنى تۈزىتىپ، ئالدىرىماستىن ۋاگزال سۈپىسى تەرەپكە يول ئالدى.

— ئانىكەي، مېنىڭ ئېتىمغا قاراپ قوي، —

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

دەپ تاپىلاپ قويدى ئۇ ئاتلارنىڭ قېشىدا پايپاسلاپ يۈرگەن ئانىكۇشكىغا.

ئانىكۇشكا لام ـ جىم دېمەستىن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى، ئانىكۇشكىنىڭ كەيىپسىز، تۇتۇق چىرايىدا ئادەتتىكى زېرىكىش بىلەن تەشۋىشلىنىش ئىپادىسى بىللە قوشۇلۇپ ئەكس ئېتەتتى. پېترو گىلگە ئوخشاش قىزىل لاي چاچرىغان ئۆتۈكىگە قارىغان پېتى چامداپ كېتىۋېتىپ، مەن پولك كوماندىرىغا نىمىشكە لازىم بولۇپ قالغاندىمەن؟ دەپ ئويلاپ كەتتى، ۋاگزال سۇپىسىنىڭ بىر بېشىدا قايناقسۇ توشقۇزۇلغان باكنىڭ ئالدىدا يىغىلىشىۋالغان كىچىكرەك بىر توپ كىشى ئۇنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتتى، پېترو ئۇلارنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىگە يىراقتىنلا قۇلاق سېلىپ، ئاستا يېقىنلىشىپ كەلدى. باكقا ئارقىسىنى قىلىپ، ئوڭايسىز، ئالاقزادە بىر ھالەتتە تۇرغان ئۇزۇنتۇرا ئاقسېرىق بىر كازاكنى يىگىرمىدەك سولدات قورشىۋالغان ئىدى. پېترو بويىنىنى سوزۇپ، ئاتامان پولكىدىن بولغان ئاقسېرىق كازاكنىڭ ساقال باسقان يېرىم ـ ياتا تونۇش يۈزىگە سەپسېلىپ قارىدى، كۆك رەڭلىك ئۇزەدىنكىلىك پاگوندىكى «52» نومۇرغا كۆزى چۈشۈپ، بۇ ئادەمنى مەن بىر چاغدا قەيەردىدۇر بىر يەردە كۆرگەندەك قىلىمەن، دەپ ئويلىدى.

— سەن بۇ چارىنى قانداق ئويلاپ تاپتىڭ؟ تېخى مۇرەككە چەن تاقاپ قويۇشۇپتۇغۇ...، — زىرەك، سەپكىل يۈز بىر ئىمتىيازلىق ئەسكەر ئاشۇ ئاقسېرىق كازاكتىن ئىچى يامانلىق بىلەن ھەدەپ سۈرۈشتە قىلاتتى.

— نىمە ئىش؟ — دەپ قىزىقىپ سورىدى پېترو، ئۆزىگە ئارقىسىنى قىلىپ تۇرغان بىر سولداتنىڭ مۈرىسىدىن قېقىپ.

سولدات ئارقىسىغا قايرىلىپ، خالار ـ خالىماس جاۋاپ

بەردى:

— بىر قاچقۇننى قولغا چۈشۈردۇق ... سىلەرنىڭ كازاكلىرىڭلاردىن ئىكەن ...

پېترو، بۇ سېرىق شاپ بۇرۇت، سېرىق قاش ئاتامانچى كازاكنى نەدە كۆرگەندىمەن، دەپ تازا ئەسلەپ، يادىغا چۈشۈرۈشكە تىرىشتى. ئاتامانچى ھېلىقى ئىمتىيازلىق ئەسكەرنىڭ ئىنچىق سوئاللىرىغا جاۋاپ بەرمەستىن، توپئوقنىڭ گىلىزىسىدىن ياسىۋالغان مىس كۇرۇشكىدىن قولتۇم ـ قولتۇم قايناقسۇ ئىچىپ، سۇدا ئىششىلگەن قارا سۇخارىنى كوس ـ كوس چايناۋاتاتتى. بىر بىردىن يىراق جايلاشقان ئىششىق كۆزلىرى پىلدىرلاپ تۇراتتى: ئۇ ناننى چايناپ يۇتۇۋېتىپ، قاشلىرىنى مىدىرلىتىپ، تۇۋەنگە ۋە ئەتراپقا كۆز سالاتتى. ئۇنىڭ يېنىدا ئۇنى ھەيدەپ كەلگەن چوڭ ياشلىق بەستلىك بىر كازاك مىلتىغىنىڭ شتىكىنى سىقىمداپ تۇراتتى. ئاتامانچى ـ قاچقۇن كۇرۇشكىدىكى قايناقسۇنى ئىچىپ تۈگەتكەندىن كېيىن ئۆزىگە ئەدەپسىزلىك بىلەن تىكىلىشىپ تۇرغان سولداتلارنىڭ يۈزىگە ھارغىن كۆزلىرىنى يۆگۈرتتى ـ دە، ئۇنىڭ كۆپ-كۆك، باللارچە سادda كۆزلىرىدە توساتتىن غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇ ئاغزىدىكى ناننى ئالدىراش يۇتۇۋېتىپ، كالپۇكلىرىنى يالىدى، ئاندىن قوپال، غاراڭ ـ غۇرۇڭ يوغان ئاۋاز بىلەن ۋاقىراپ كەتتى:

— تاماشا كۆرۈۋاتامسىلەر؟ تاماق يېگىلى قويمامسىلەر، ئىتنىڭ باللىرى! نىمە، سىلەر، ئادەم كۆرمىگەنمۇ؟

سولداتلار تازا كۈلۈشۈپ كەتتى، ئەمما پېترو قاچقۇننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش بىلەنلا، گويا ھەر دائىم كۆرۈلۈپ تۇرىدىغان ئىشتەك، بۇ ئاتامانچى كازاكنىڭ يېلانىسكايا كەنتىگە قاراشلىق رۇبېژىن يېزىسىدىن ئىكەنلىكىنى، پەملىسى فومىن ئىكەنلىكىنى ۋە

ئۆرۈش باشلىنىش ئالدىدىلا يېلانىسكايانىڭ يىللىق يەرمەنكىسىدە پېترو ئاتىسى بىلەن بىللە مۇشۇ كازاكتىن دونەن ئۆكۈز سېتىۋال-غانلىغىنى ھەيران قالارلىق دەرىجىدە ناھايىتى ئېنىق ئېسىگە چۈشۈردى.

— فومىن! ياكوپ! — دەپ توۋلىدى پېترو ئاتامانچى كا-زاكقا ئىنتىلىپ.

ئاتامانچى ئوڭايسىزلىق بىلەن تەمتىرەپ كۆرۈشكىنىنىباكىنىڭ ئۈستىگە قويدى - دە، چايناۋاتقان ناننى يۇتۇۋېتىپ، خىجىللىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، پېتروغا قارىدى:

— تونۇيالمايۋاتىمەن، بۇرادەر...

— سەن رۇبېژنىن يېزىسىدىنغۇ؟

— توغرا، شۇ يەرلىكمەن. سەن يېلانىسكىلىقمۇ؟

— مەن ۋېشېنىسكىلىق، ئەمما سىنى تونۇيمەن، ئېسىمدە تۇرۇپسەن. بۇنىڭدىن 5 يىل بۇرۇن دادام ئىككىمىز سەندىن بىر ئۆكۈز سېتىۋالغان ئىدۇق.

فومىن ھامان گاڭگىراپ، باللارچە تەبەسسۇم بىلەن كۈلۈم-سىرەپ، كۆچۈنۈپ ئەسكە چۈشۈرمەكچى بولاتتى.

— ياق، ئۇنتۇپ قاپتىمەن ... سىنى ئەسكە ئالالمىدىم، — دىدى ئۇ ئۇچۇق ئەپسۇسلىنىش بىلەن.

— سەن 52 - پولكتىمۇ؟

— 52 - پولكتا.

— قاچقان ئوخشايسەن ھە؟ بۇ نىمە قىلغىنىڭ، بۇرادەر؟

بۇ چاغدا فومىن بېشىدىن پاپاخنى ئېلىپ،ئىچىدىن كونىراپ كەتكەن،تاماكا خالتىسىنى ئالدى. ئۇ مۆكچىيىپ پاپىغىنى ئاستا قول-تۇغىغا تىقتى، قەغەزنى 3 بۇرجەك قىلىپ يىرتتى، ئەنە شۇ چاغ-دىلا ئۇ پىلىلداپ تۇرغان ياشاڭغۇ كۆزىنى پېتروغا قاتتىق

قادىدى.

— چىدىغۇچىلىكىم قالمىغان ئىدى، ئىنىم ...، — دېدى مۇجمەل قىلىپ.

ئۇنىڭ بۇ قارىشى پېترونىڭ بەدىنىدىن ئۆتۈپ كەتتى. پېترو تامغىنى قىرىپ، ساغۇچ بۇرۇتىنى كالپۇكى بىلەن شۈمۈشكە باشلىدى.

— خوش، يۇرتلۇقلار، پاراڭنى بولدى قىلىڭلار، سىلەرنىڭ كاپىتىڭلار بىلەن مەن بىر ئىشقا يولۇقۇپ قالماي يەنە، — دەپ خۇرسىنىپ قويدى ساقچىلىق قىلىپ تۇرغان بەستلىك سولدات مىلـتىغىنى مۈرىسىگە ئىلىۋېتىپ، — يۈر قېنى، چوڭ دادا!

فومىن، ئالدىراشلىق بىلەن كۇرۇشكىسىنى خۇرجۇنغا سېلىپ، ئىككى يېنىغا بىر قارىۋالدى - دە، پېترو بىلەن خوشلاشتى؛ ئۇ ئېيىقتەك ئىغاڭلاپ كومېندانت ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى.

ۋاگزالدا، بۇرۇنقى بىرىنچى دەرىجىلىك بۇفېت تاماقخانىسىـدا پولك كوماندىرى بىلەن 2 بۆلۈنمە كوماندىرى كىچىككىنە يۇمۇلاق شىرە يېنىدا ئىگىشىپ ئولتۇراتتى.

— سەن، مېلېخوپ، بىردەم كۈتۈپ تۇرۇشقا مەجبۇرسەن، — دېدى پولكوۋنىك هارغىن ئەلەملىك كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ.

پېترو ئۆز بۆلۈنمىسىنىڭ دىۋىزىيە ئىشتاۋى قارمىقىغا ئۆتـدىغانلىقى ۋە كازاكلارنىڭ هەركەتلىرىگە كۆز - قۇلاق بولۇپ تۇـرۇش لازىملىقى، ئۇلارنىڭ كەيپىياتىدا هەرقانداق ئۆزگىرىش كۆـرۈلگەن هامان بۆلۈنمە كوماندىرىغا يەتكۈزۈش زۆرۈر ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاڭلىدى. ئۇ كىرپىك قاقماستىن، پولكوۋـنىكنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ، سۆزگە دىققەت بىلەن قۇلاق سالدى، ئەمما ئۇنىڭ خاتىرىسىدە فومىننىڭ پىلىلداپ تۇرغان ياشاڭغۇ كۆزـلىرى ۋە ئاستا ئېيتقان «چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، ئىنىم...»

www.uyghurkitap.com

دىگەن سۆزلىرىنى ئېغىزچىلا يىلىم بىلەن يېپىشتۇرۇپ قويغاندەك، مەھكەم تۇرۇۋالغان ئىدى.

ئۇ ھور قاپلىغان ئىللىق ۋاگزالدىن چىقىپ، بۆلۈمىگە قاراپ يول ئالدى. بۇ يەردىكى ئىستانسىدا پولكىنىڭ 2 - دەرىجىلىك كارۋان ھارۋىلىرى تۇراتتى. پېترو ئۆزىنىڭ ئىللىق ۋاگوننىڭ قېشىغا يېتىپ كەلگەندە، كارۋان كازاكلىرى بىلەن بۆلۈمىنىڭ تاقىچىسىنى كۆردى. تاقىچىغا كۆزى چۈشۈش بىلەنلا پېترونىڭ خاتىرىسىدىن فومىن ۋە ئۇنىڭ قىلغان سۆزلىرى بىردىنلا كۆتىرىلىپ كەتتى، ئۇ ئاتنى يېڭىۋاشتىن تاقىلىتىش توغرىلىق سۆزلەشمەكچى بولۇپ، قەدىمىنى تېزلەتتى (بۇ مەزگىلدە پېترونى ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار ۋە تەشۋىشلەر ئىلكىگە ئالغان ئىدى)، بىراق شۇ پەيتتە قىزىل ۋاگونىنىڭ بىر بۇرجىكىدىن چىرايلىق ئاق تىۋىتشارپا ئورىۋالغان، ئۈستىگە كىيگەن كىيىمى بۇ تەرەپنىڭ ئادەملىرى كىيىدىغان كىيىمگە ئوخشىمايدىغان بىر ئايال چىقىپ كەلدى. تەن قۇرۇلۇشى ئاجايىپ تونۇش كۆرۈنگەچكە، پېترو ئايالغا دىققەت بىلەن قاراشقا مەجبۇر بولدى. ئايال بىردىنلا ئۇنىڭغا قايرىلىپ قارىدى - دە، ئىككى مۈرىسىنى نازۇك قىزلارچە قامىتىنى بىلىنەر - بىلىنمەس جىلۋىلەندۈرۈپ، ئالدىراش ئۇمتۇلۇپ كەلدى. چىرايىغا قاراپ ئۆلگۈرمەستىنلا مۇشۇ يېنىك شىپىر - شىپىر مېڭىشتىنلا پېترو ئۆز ئايىلى ئىكەنلىكىنى بىلدى. ئۇ يۈرىكىگە يېقىملىق بىر سالقىن سانچىغاندەك بولدى. بۇ ئۇچرىشىشنىڭ خۇشاللىقى تەسادىپىيلىكتىنمۇ كۈچلۈك بولدى. پېترو بۇ يەردە كۆز تىكىپ تۇرغان كارۋانچى سولداتلار ئۆزىنى بەك خۇشال بولۇپ كەتتى دەپ ئويلاپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئەتەي قەدىمىنى ئاستىلىتىپ، ئالغا قاراپ ماڭدى. ئۇ ئايىلىنى ۋەزمىنلىك بىلەن

قۇچاقلاپ، ئۇنى 3 قېتىم سۆيدى، ئۇ بىر نىمىنى سورىماقچى بولۇۋىدى، ئەمما ئىچىدىكى ھاياجىنى تېشىغا تەپتى - دە، لەۋلىرى دىر - دىر تىترەپ، تىلى تۇتۇلۇپ قالغاندەك بولدى.

— كېلىشىڭنى ھېچ ئويلىمىغان ئىدىم...، — دىدى ئاخىرىدا پېترو كېكەچلىنىپ.

— كەپتەر چېغىم! پو - پو، نىمانچە ئۆزگىرىپ كەتكەنسەن!...، — دىدى دارىيە چاۋاك چالغاندەك قولىنى بىر بىرىگە ئۇرۇپ، — سەن ياتلا بىر ئادەم بولۇپ قېلىپسەن... بىلىۋاتامسەن، مەن سېنى كۆرگىلى كەلدىم... ئۆيدىكىلەر: «نەگە بارىسەن؟» دەپ يول قويمىغان ئىدى. ياق بارايي، مېھرىۋان ئادىمىمنى كۆرۈپ كېلەي دىدىم...، — دارىيە تاراقشىپ، ياش يۇقى كۆزلىرى بىلەن ئېرىنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ، ئۇنى قاتتىق قۇچاقلاپ كەتتى.

ۋاگوننىڭ ئالدىغا كازاكلار توپلاشتى؛ ئۇلار بۇ ئىككىسىگە قاراپ، كۇسۇلداشقا باشلىدى، كۆزلىرىنى قىسىشتى.

— پېترونىڭ بېشىغا بەخت قۇشى قوندى...

— مېنىڭ قانجۇغۇم كەلمەيدۇ، ئۇۋىسىغا بېكىنىۋالدى.

— ئۇ يەردە نەستەرنى ھىساپقا ئالمىغاندا قېشىدا يەنە 10 كىشى بار!

— مېلېخوپ، ئايىلىنى ئۆز ۋىزۋودىغا ئېلىپ بېرىپ بىر كېچىنى قۇربان قىلار بەلكىم ... بىز بىچارىلەر بۇ يەردە... ھىم - م!...

— كېتەيلى، يىگىتلەر! ئايىلىنىڭ ئۇنىڭغا قانداق يېپىشىۋالىدىغانلىقىنى كۆرىمىز، دەپ قانىسراپ ھالىمىزدىن كەتمەيلى!

بۇ پەيتتە پېترو خوتۇنىنى ئۆلگۈدەك ئۇرماقچى بولغانلىقىنى ئالىقاچان ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەن ئىدى — ئۇنى كىشىلەرنىڭ

ئالدىدىلا ئەركىلەتتى، تاماكىدىن سارغىيىپ كەتكەن چوڭ ـ چوڭ بارماقلىرى بىلەن ئۇنىڭ كامانىدەك قاشلىرىنى سىلىدى. شاتلىققا چۆمىدى. دارىيەمۇ بۇنىڭدىن 2 كېچە بۇرۇن خاركوفتىن پولكقا ئۆزى بىلەن بىللە كەلگەن دراگۇن ئاتلىق قىسمىنىڭ مال دوختۇرى بىلەن ۋاگوندا بىللە ئۇخلىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالدى. مال دوختۇرىنىڭ مامۇقتەك ئىنتايىن يۇمشاق ۋە قاپ ـ قارا بۇرۇتى بار ئىدى، لېكىن بۇلارنىڭ ھەممىسى 2 كېچە بۇرۇن بولغان ئىشقۇ، ھازىر بولسا دارىيە كۆزىگە ياش ئېلىپ، ئېرىنى سەمىمى خوشاللىق بىلەن قۇچاقلىدى، ئۇنىڭغا چىن ساداقەتلىك، روشەن كۆزلىرى بىلەن قارىدى.

10

ياساۋۇل يېۋگېنىي لىستىنىتسكى دەم ئېلىشتىن قايتىپ كېلىش بىلەنلا 14 ـ دون كازاكلىرى پولكىغا خىزمەتكە بەلگىلەندى. ئۆزى بۇرۇن خىزمەت قىلغان ۋە شۇ خىزمەت ئورنىدىن فېۋرال ئۆزگىرىشى ئالدىدا شەرمەندىلەرچە قېچىپ كەتكەن ئۆز پولكىغا ئۇ ئىككىنچى كۆرۈنمەي، توپ ـ توغرا دېۋىزىيە ئىشتاۋىغا يېتىپ باردى.ئىشتاپ باشلىقى، دوندا نام ـ نەسەبى مەشھۇر ئاقسۆڭەك كازاك ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان ياش گېنېرال ئۇنىڭ خىزمىتىنى ئاسانلا يۆتكەپ قويدى.

— مەن بىلىمەن، ياساۋۇل، — دېدى ئۇ لىستىنىتسكىگە ئۆز ئىشخانىسىدا ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز ئولتۇرغان چاغدا، — سىزگە كونا شارائىتتا خىزمەت قىلىش تەس بولىدۇ، چۈنكى كازاكلار سىز-

گە قارشى كەيپىياتتا، سىزنىڭ نامىڭىز ئۇلار ئۈچۈن قاباھەتلىك، شۇڭا، سىز 14 - پولككا بارسىڭىز، ئەلۋەتتە ئاقلانىراق بولىدۇ. ئۇ يەردە ئىنتايىن داڭدار خىل ئوفىتسېرلەر بار، يەنە كېلىپ كازاكلارمۇ بىر قەدەر مۇستەھكەم، ئاددى - ساددا — ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى ئۇست - مېدۋېدىنىسكى رايونىنىڭ جەنۇبىي كەنتلىرىدىن كەلگەن. سىزگە شۇ يەر ياخشىراق... چۈنكى سىز نىكولاي ئالېكسېيېۋىچ لىستىنتىسكىنىڭ ئوغلى ئەمەسمۇ؟ — گېنېرال شۇ سوئالنى قويغاندىن كېيىن بىر ئاز ئۈنچىقماي تۇردى - دە، ماقۇللۇق جاۋابىنى ئالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — مەن ئۆز تەرىپىمدىن شۇنداق ئىشەنچ بىلدۈرىمەنكى، بىز سىزگە ئوخشاش ئوفىتسېرلەرنىڭ قەدرىگە يېتىمىز. ھازىرقى ۋاقىتتا ھەتتاكى ئوفىتسېرلەرنىڭ ئارىسىدا كۆپچىلىكى ئىككى يۈزلىمىچى. دىنىي ئېتىقادىنى ئۆزگەرتىشتىن ئاسان نەرسە يوق، ھەقىقەتتە 2 خۇداغا تېپىنىشقىمۇ بولىدۇ...، — ئىشتاپ باشلىقى سۆزىنى ئاچچىق ئەلەم بىلەن تۈگەتتى.

لىستىنتىسكى خىزمىتىنىڭ يۆتكەلگەنلىكىنى خوشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى. شۇ كۈنىلا ئۇ دىۋىنىسكىگە يۈرۈپ كەتتى. 14 - پولك شۇ يەردە تۇراتتى، بىر سوتكىدىن كېيىن پولك كوماندىرى پولكوۋنىك بىكادوروپقا ئۆزىنى تونۇشتۇردى ۋە دىۋىزىيە ئىشتاپ باشلىقى ئېيتقان سۆزنىڭ راست ئىكەنلىكىگە قانائەتلىنىش ھاسىل قىلدى: ئوفىتسېرلەرنىڭ كۆپچىلىكى مونارخىست① ئىكەن؛ بۇ يەردىكى كازاكلار ئۇست - خوپېرسكايا، كۇمىلژېنسكايا، گلازۇنو-

① مۇنارخىست — پادىشاپەرەس، يەنى ھاكىمىيەت بىرلا پادىشانىڭ قولىدا بولۇش كېرەك دەيدىغان ئەكسىيەتچى سىياسى ئېقىم تەرەپدارلىرى — ت.

www.uyghurkitap.com

ۋىسكايادىن ۋە باشقا كەنتلەردىن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئۇچتىن بىر قىسمىغا كونا دىندىكىلەر ئارىلىشىپ كەتكەن ئىكەن، ئۇلاردا ئىنقىلاۋىي كەيپىياتتىن ھېچقانداق ئەسەر يوق ئىدى، ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتكە سادىق بولۇشقا خالار - خالىماستىن قەسەم ئىچىشىپتۇ؛ ئەتراپىدا قايناپ - تاشقان ھادىسىلەرنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەنمەيدىكەن ھەم چۈشىنىشنىمۇ خالىمايدىكەن؛ پولكنىڭ ۋە يۈزلۈك - بۆلۈنمىلەرنىڭ كومىتېتلىرىغا تەخسكەش ۋە يۇۋاش كازاكلار كىرىپتۇ... لىستىنىتىسكى يېڭى مۇھىتتا شات - خوراملىق بىلەن نەپەس ئالدى.

ئۇ، ئوفىتسېرلەر ئارىسىدا بۇرۇن ئاتامان پولكىدا ئۆزى بىللە خىزمەت قىلغان، ئۆزلىرىنى ئايرىمچە ئالىپتە تۇتىدىغان 2 خىزمەتدىشىنى ئۇچراتتى؛ قالغانلىرى تولىمۇ زىچ ئىتتىپاقلاشقان بىر نىيەتتىكى كىشىلەر بولۇپ، پادىشا سۇلالىسىنىڭ قايتا تىكلىنىشى توغرىسىدا ئوچۇق - ئاشكارا سۆزلىشىپ يۈرەتتى.

پولك تۈگۈلگەن مۇشتەك ئالدى - كەينى بىر يەرگە يىغىلىپ، ئۆزىنى بىر قۇر تەرتىپكە سېلىش ئەسناسىدا دەم ئېلىش بىلەن بولۇپ،2 ئايچە دىۋىنىسكىدە تۇرۇپقالدى. ئاخىرچە پىيادىلەر دىۋىزىيىلىرىگە تىركەلگەن يۈزلۈك - بۆلۈنمىلەر رىگادىن دىۋىنىسكىغىچە سوزۇلغان فىرونت بويلاپ بىكار كېزىشىپ يۈردى، ئەمما ئاپرېل ئېيىدا بىرسىنىڭ غەمخورلۇق قولى پۈتۈن بۆلۈنمىلەرنى بىرلەشتۈردى - دە، پولك تەپ - تەييار بولۇپ تۇردى. ئوفىتسېرلەرنىڭ قاتتىق نازارىتى ئاستىدا ھالىدىن خەۋەر ئېلىنىۋاتقان كازاكلار مەشق - تەلىمگە چىقىپ تۇردى، ئاتلىرىنى بېقىشتى، سىرتنىڭ ھېچقانداق ياردىمىگە تايانماي، قۇلۇلىنىڭ ھاياتىدەك بىر خىلدا كۈن ئۆتكۈزۈپ تۇرۇشتى.

ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پولكنىڭ بىجىرىشكە تېگىشلىك بولغان ھەقىقىي ۋەزىپىسى توغرىسىدا مۇجمەل پەرەزلەر بار ئىدى، ئەمما ئوفىتسېرلەر پات ئارىدا پولك ئىشەنچلىك بىرسىنىڭ قولىغا چۈشۈپ تارىخ چاقىنى ئايلاندۇردۇ، دىگەننى يوشۇرماستىن ئېيتىپ يۈرۈشەتتى.

يېقىن جايدىكى ئۇرۇش سېپى پاتپاراقچىلىققا چۈشتى. ئارمىيە سەكراتقا چۈشكەندەك نەپەس ئالماقتا ئىدى، ئوق - دورا، ئاشلىق - تۈلۈك يېتىشمەيتتى؛ ئارمىيىلەر «تىنلىق - سۈلھە» دىگەن شەپىسىمان سۆزگە ئومۇمى يۈزلۈك تەلپۈنمەكتە ئىدى؛ جۇمھۇرىيەتنىڭ ۋاقىتلىق ھۆكۈمدارى كېرىنىسكىنى ھەرقايسى ئارمىيە ئوخشاشمايدىغان دەرىجىدە قارشى ئېلىشتى؛ ئۇنىڭ ئەسەبىلەرچە ۋاقىراشلىرىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئارمىيە ئىيۇن ئېيىدىكى ھۇجۇمدا قىرغىنچىلىققا ئۇچرىدى. ھەرقايسى ئارمىيىدە غەزەپ پىشىپ يېتىلگەن بولۇپ، بۇلاقنىڭ تېگىدىن ئېتىلىپ چىققان سۇدەك قايناشقا باشلىدى...

دىۋىنىسكىدە بولسا كازاكلار تىنچ، ئاسايىشتا كۈن ئۆتكۈزۈشەتتى: ئاتلارنىڭ ئاشقازىنى سۇلۇ بىلەن كۈنجۈرىنى قايناتتى، ئالدىنقى سەپتە باشتىن كەچۈرگەن قىيىنچىلىق كازاكلارنىڭ ئېسىدىن چىققان ئىدى، ئوفىتسېرلەر ئىزچىل رەۋىشتە ئوفىتسېرلەر مەجلىسىگە قاتنىشىپ تۇردى، تامىغىمۇ يامان ئەمەس ئىدى، روسىيىنىڭ تەقدىرى توغرىسىدا قىزغىن بەس - مۇنازىرە قىلىشاتتى...

ئىيۇلنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىگىچە ئەھۋال ئاشۇنداق ئۆتتى. 3 - كۈنى «بىر مىنۇت كېچىكمەستىن ئاتلىنىش كېرەك» دىگەن بۇيرۇق كەلدى. پولك چۈشكەن ھەربىي پويىز پېتروگىرادقىچە باردى. 7 - ئىيۇل كۈنى كازاك ئاتلىرىنىڭ تۇياقلىرى ياغاچ ياتقۇزۇلغان

www.uyghurkitap.com

پايتەخت كوچىلىرىدا تارالاقلاشقا باشلىدى.

پولك نېۋىسكى كوچىسىغا ئۇرۇنلاشتى. لىستىنىتىسكىنىڭ
بۆلۈنمىسىگە بوش قالغان بىر سودا ئۇرنىنىڭ بىناسى بېرىلدى.
ئىنقىلاپنىڭ دۈشمەنلىرى كازاكلارنىڭ كېلىشىنى تاقەتسىزلىك بىـ
لەن ۋە شات ـ خوراملىق ئىچىدە كۈتۈشكەن ئىكەن ــ پايتەختتىـ
كى ھەرقايسى ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىنىڭ ئالايتەن كۆكۈل بۆلۈپ، كاـ
زاكلارغا بەلگىلەنگەن ئۆيلەرنى بالدۇرلا ياساپ ـ جابدۇپ قويغانـ
لىغى بۇ توغرىلىق ئوچۇق گۇۋالىق بېرەتتى. تاملار ھاك بىلەن
يېڭىۋاشتىن ئاقارتىلغان بولۇپ، ئاپپاق پاقىرايتتى، پاكىز يۇيۇلغان
تاختاي پوللار ۋالىلدايتتى؛ ياش قارىغايدىن ياسالغان سۇپىلاردىن
خۇشبۇي ھىد گۇپۇلدەپ پۇرايتتى؛ يوپ ـ يورۇق، ئازادە يېرىم
پودۋال بۆلۈملەرنىڭ ئىچى دىيەرلىك بەك ھوزۇر ئىدى. لىستىنىتىسـ
كى كۆزەينىگىنىڭ ئاستىدىن چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ، ئۆيلەرنى
دىققەت بىلەن قاراپ چىقتى، كۆزنى قاماشتۇرىدىغان ئاپپاق تاملارـ
نىڭ تۈۋىدە مېڭىپ يۈرۈپ، قۇلايلىق جەھەتتە بۇنىڭدىن ياخشىـ
راغىنى تەلەپ قىلىشقا بولماس، دىگەن قارارغا كەلدى.
شەھەرلىك ھۆكۈمەت كازاكلارنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن
بويى پاكار، ئالىپتە كىيىنگەن ۋەكىلنىڭ ھەمرالىغىدا لىستىنىتىسـ
كى ئۆيلەرنى قانائەتلىنىش بىلەن كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن ھويلا
ئىشىگىگە قاراپ يول ئالدى.

ئەتراپى زىچچىدا ئۆيلەر بىلەن قورشالغان ھويلىنىڭ كەڭـ
ئازادە سەيناسىغا قۇياش نۇرى تىك چۈشۈپ تۇراتتى. كۆپ قەۋەتـ
لىك ئۆيلەرنىڭ دەرىزىلىرىدىن ئۆي ئىگىلىرى بويۇنلىرىنى سوـ
زۇپ، ھويلىغا لىق تولغان كازاكلارغا سىنچىلاپ قارىشاتتى ــ
بۆلۈنمە ئېغىلىغا ئاتلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇۋاتاتتى. ئىشتىن قولى
بوشىمىغان كازاكلار تامنىڭ تۈۋىدە، سالقىندا توپ ـ توپ بولۇپ

تۇرۇشاتتى، بەزىلىرى زوڭزىيىپ ئولتۇرۇشقان.
— يىگىتلەر، نىمىشكە ئۆيگە كىرمەيسىلەر؟ — دەپ سورىدى لىستىنىتىسكى شۇ يەردە تۇرغانلاردىن.
-- كىرىپ ئۇلگۈرىمىز تېخى، جانابى ياساۋۇل.
— ئۆيگىمۇ بۇرنى - قۇلىغىمىزغىچە تويارمىز...
— ئاۋال ئاتلارنى ئورۇنلاشتۇرۇۋالايلى، ئۇندىن كېيىن كىرسەكمۇ بولىدۇ.
لىستىنىتىسكى ئات ئېغىلى قىلىش ئۇچۇن بەلگىلەنگەن ئامبارنى كۆزدىن كەچۇردى - دە، يېنىدا ھەمرا بولۇپ ماڭغان ۋەكىلگە نىسبەتەن ئاۋالقى ئۆچمەنلىكى بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا تىرىشىپ، قەتئىلىك بىلەن:
— سىز تېگىشلىك كىشى بىلەن بىر كېلىشىمگە كېلىپ، مۇنۇ توغرىلىق توختام تۈزۈپ: بىزگە يەنە بىر ئىشىك ياساپ بېرىش كېرەك. چۇنكى 120 ئاتقا 3 ئىشىك بىلەن تۇرۇش مۇمكىن ئەمەسقۇ! مۇبادا تىرېۋوگا بىلدۇرۇلۇپ قالسا، بۇ ئەھۋالدا ئاتلارنى چىقىرىش ئۇچۇن بىزگە يېرىم سائەت ۋاقىت كېرەك بولىدۇ... قىزىق گەپ! بۇ ئەھۋال ئۆز ۋاقتىدا نىمىشكە ھىساپقا ئېلىنمىدىكىن؟ مەن بۇ ئىشنى پولك كوماندىرىغا مەلۇم قىلىشقا مەجبۇرمەن.
لىستىنىتىسكى بىر ئىشىك ئەمەس،بۇگۇنلا 2 ئىشىك ئېچىپ بېرىدىغانلىقىغا جىددىيۋەدە ئالغاندىن كېيىن ۋەكىل بىلەن خوشلاشتى؛ ۋەكىلنىڭ جان كۆيدۈرگەنلىكىگە قۇرۇقلا تەشەككۇر بىلدۇرۇپ، كۇندىلىك قاراۋۇل بەلگىلەشكە بۇيرۇق بەردى - دە، ئاندىن بۆلۈنمىنىڭ ئوفىتسېرلىرىگە ئاجرىتىلغان 2 - قەۋەتتىكى ۋاقىتلىق ئۆيگە قاراپ يول ئالدى. ئۇ مېڭىپ كېتىۋېتىپ ھەربىچە كەمزۇلىنىڭ تۇگمىلىرىنى يەشتى، پىشانىسىدىكى تەرنى ئېرتتى،

قارا پەلەمپەي بىلەن ئۆز بۆلمىسىگە چىقتى ـ دە، بۇ يەردىكى ئۆيلەرنىڭ نەمرەك سالقىنىدىن راھەت ھىس قىلدى. بۇ ئۆيدە مۇئاۋىن ياساۋۇل ئاتارشىكوپتىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى.

— باشقىلار نەگە كەتتى؟ — دەپ سورىدى لىستىنىتسكى بىرىېزىنت كارۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، ئاندىن ئۆتۈكىگە چاڭ قونغان پۇتلىرىنى تەسلىكتە سوزدى.

— ئۇلار كوچىغا چىقىپ كەتتى. پېتروگىرادنى تاماشا قىلىشىۋاتىدۇ.

— سەن نىمىشكە چىقمىدىڭ؟

— ئۆزەڭ بىلىسەن، نېمە پايدىسى بار. شەھەرگە كىرەكىرمەستىنلا كوچىغا چىقىشىپلىش ئۇياتقۇ.مەن گېزىتتىن بىرنەچچەكۈن بۇرۇن بۇ يەردە يۈز بەرگەن بىر ۋەقەنى ئوقۇۋاتىمەن. غەلىتە ئىش!

لىستىنىتسكى تەردىن ھۆل بولۇپ كەتكەن كۆينىكىدىن دۈمبىسى سالقىنلاپ راھەتلىنىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، ئۇنچىقماستىن جىم ياتتى، ئورنىدىن تۇرۇپ يۈيۈنۈشقا ھەپىسىلىسى يوق بولۇپ، يولنىڭ ھارغىنلىقى ئۇنىڭغا ئەمدى بىلىنگەن ئىدى. ئۇ چىداملىق كۆزىستىپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە، چاپارمىنىنى قىچقاردى. ئىچ كىيىمىنى يەڭگۈشلەپ، ئۇزاق يۈيۈندى، راھەتلىنىپ بىر چۈشكۈردى، قارىيسىپ كەتكەن يوغان بويىنىنى تۇۋتىلىك لۆڭگە بىلەن ئېرتتى.

— سەنمۇ يۈيۈنۈۋال، ۋانە، — دەپ ئاتارشىكوپقا مەسلىھەت بەردى ئۇ، — يەلكەڭدىن تاغنى چۈشۈرۈۋەتكەندەك يېنىكلىشىپ قالىسەن... خوش، گېزىتتە نىمىلەرنى دەپتۇ؟

— راستىنلا، يۈيۈنسام يۈيۈنۈۋالاي جۇمۇ. يۈيۈنۈۋالغان ياخشى دىدىڭمۇ؟ ... گېزىتتە نىمە دەيتتى؟ بولشىۋىكلارنىڭ

باش كۆتىرىپ چىقىشى، ھۆكۈمەتنىڭ قوللانغان چارە - تەدبىر-
لىرى يېزىلىپتۇ... ئۆزەڭ ئوقۇپ كۆر!

يۇيۇنغاندىن كېيىن كۆڭلى ئېچىلىپ قالغان لىستىنىتىسكى
گېزىتنى قولغا ئالماقچى بولۇۋىدى، ئاڭغىچە ئۇنى پولك كوماندى-
رىنىڭ قېشىغا چاقىرىپ قالدى. ئۇ، خوشياقماستىن ئورنىدىن تۇر-
دى - دە،يول ئۈستىدە پۇرلىشىپ ئەبجىغى چىقىپ كەتكەن، سۇپۇن
پۇراپ تۇرىدىغان يېڭى 4 يانچۇقلۇق گىتىلىنى كىيدى، قىلىچىنى
ئېسىپ، چوڭ كوچىغا چىقتى. يولنىڭ نېرىقى تەرىپىگە ئۆتكەندىن
كېيىن بۆلۈنمە جايلاشقان ئۆيگە بىر قۇر كۆز سېلىپ دوقمۇشتىن
ئەگىدى. سىرتقى كۆرۈنۈشتە، نۇسخا جەھەتتىن بۇ ئۆينىڭ باشقا
ئۆيلەردىن ھېچقانداق ئۆزگىچىلىگى يوق ئىدى؛ 5 قەۋەتلىك تۇ-
تۇن رەڭگىدە چوقۇر تاشتىن نەقىش قىلىنىپ ياسالغان بۇ ئۆي،شۇ
خىلدىكى باشقا ئۆيلەرنىڭ قاتارىدا تۇپ - تۈز قەد كۆتەرگەن.
لىستىنىتىسكى تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇۋېلىپ، پىيادىلەر يولى بىلەن
ئاستا يۈرۈپ كەتتى. ئەرلەرنىڭ چىغ شىلەپىلىرى، قالپاقلىرى،
كەپكىلىرى ، ئايالالارنىڭ ئاددى - ساددا يارىشىملىق ۋە ھەشەمەت-
لىك شىلەپىلىرى قېلىن توپنىڭ ئۈستىدە كۆپۈكتەك مىڭىلدايتتى.
بۇ ئومۇمى دولقۇننىڭ ئىچىدە ئاندا - ساندا يېشىل ھەربىيفوراژكا
كۆزگە چېلىقىپ، ھەرخىل رەڭدىكى يۇمۇلاق چەمبەرلەرنىڭ ئار-
سىغا كىرىپ غايىپ بولاتتى.

دېڭىز تەرەپتىن دولقۇننىڭ تەسىرى بىلەن كىشىنى سەگ-
تىدىغان سالقىن شامال سوقۇپ تۇرسىمۇ ئەمما كۆككە بوي سوزغان
ئەزىم بىنالارغا ئۇرۇلۇپ، تەكشىسىز شالاڭ ئېقىملارغا بۆلۈنۈپ تو-
زاڭدەك تاراپ كەتتى. پولات رەڭگىدىكى كۆكۈمتۇل ئاسماننىڭ
قەھرىدە قارا بۇلۇت جەنۇپقا تامان ئۈزمەكتە. ئۇنىڭ سۈتتەك

ئاپپاق جىيەكلىرى ھەرە چىشىدەك ئىنىق ۋە ئۆتكۈر دانىسىمۇ - دانە كۆرۈنەتتى. شەھەر ئۈستىدە يامغۇر يېغىش ئالدىدىكى تۇمانلىق دىمىق ھاۋادا لەيلەپ تۇراتتى. ھەممە يەردە قىزىپ كەتكەن ئاس- فالىت يولنىڭ پۇرىغى، بېنزىن پۇرىغى، يېقىن جايدىكى دېڭىز- نىڭ پۇرىغى، ئايالىلارنىڭ كىشىنى ھاياجانلاندۇرىدىغان نازۇك ئەتىر ھىدى ۋە ئاھالىسى كۆپ شەھەرلەرگە خاس باشقا ھەر تۈرلۈك پۇراقلار بىرگە قوشۇلۇپ گۈپۈلدەپ پۇرايتتى.

لىستىنىتىسكى تاماكىسىنى شورىغاچ كوچىنىڭ چېتىدىكى پىيادىلەر يولىنىڭ ئوڭ تەرىپى بىلەن ئاستا مېڭىپ كېلەتتى، ئۇچ- رىغان كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە ھۆرمەت كۆرسىتىپ كۆز قىرى بىلەن نەزەر تاشلىغانلىرىنى ئاندا - ساندا بايقىدى. دەسلەۋىدە ئۇ كىيى- مىنىڭ پۇرلىشىپ كەتكەنلىكى ۋە بېشىدىكى فۇراژكىنىڭ كونىراپ قالغانلىقى ئۈچۈن بىرئاز قىسىلغاندەك بولدى، ئەمما كېيىن ئۇ، مەن ئالدىنقى سەپتىن كەلگەن ئوفىتسېر بولغانلىقىم ئۈچۈن بۇ تۈرقۇم بىلەن ئىزا تارتىشنىڭ ھېچقانداق ھاجىتى بولمىسا كېرەك، ئۇنىڭ ئۈستىگە تېخى بۈگۈنلا ۋاگوندىن چۈشكەن تۇرسام، ھېچ ۋەقەسى يوق ئەمەسمۇ،دەپ ئويلىدى. ئىككى چەتتىكى پىيادىلەر يولىدا، ماگىزىنلار بىلەن كوفىخانىلارنىڭ ئىشىكى ئۈستىگە تارتىلغان يەلكەنسىمان سايىۋەنلەردىن چۈشكەن كۆلەڭگىلەر ساپ - سېرىق داغدەك جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. ئاپتاپتا كۆيگەن سايىۋەننى شامال يەلپۈلدىتەتتى، يولغا چۈشكەن داغ كۆلەڭگە تەۋرىنىپ، ئادەملەرنىڭ قەدىمى ئاستىدا ئۈزۈلۈپ كەتكەندەك بولاتتى. چۈشتىن كېيىنكى ۋاقىت بولۇشىغا قارىماستىن چوڭ كوچا غۇژ - غۇژ قايناپ - تاش- قىنلىق ئىدى. ئۇرۇش يىللىرىدا شەھەر ھاياتىدىن چەتلىشىپ قال- غان لىستىنىتىسكى قىقاس كۈلكە ئاۋازلىرى، ئاپتوموبىللارنىڭ

گۈدۈكلىرى،گېزىت ساتقۇچىلارنىڭ ۋاقىراشلىرى بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن ھەرخىل ئاۋازلاردىن خوشال - خورام ھوزۇر ئالاتتى، كاتتا كېيىنگەن، قوسىغى توق ئادەملەرنىڭ توپى ئىچىدە ئۆزىنى شۇ كىشىلەرگە يېقىن، يار - بۇرادەرمەنغۇ دەپ ھېس قىلدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ مۇنداق ئويلايتتى:

«ھازىر ھەممىڭلار مەمنۇن، شات - خورام، بەختىيارسىزلەر— ھەممىڭلار مەيلى سودىگەر، مەيلى سودا دەلاللىرى، مەيلى ھەردەرىجىلىك ئەمەلدارلار، مەيلى پومىششىكلار، مەيلى كۆك قاندىكى كىشىلەر① بولۇڭلار، ئاشۇنداق! ئەمما 3 كۈن بۇرۇن سىلەر قانداق ئىدىڭلار؟ مۇشۇ چوڭ كوچا ۋە تار كوچىلاردا ئاۋام خەلق بىلەن سولداتلار ئېرىتىلگەن مەدەندەك ئېقىشقا باشلىغان چاغدا سىلەر قايسى تۆشۈكە كىردىڭلار ؟ ۋىجدانەن ئېيتقاندا، مەن سىزلەردىن ھەم خۇرسەنمەن، ھەم خۇرسەن ئەمەسمەن. سىلەرنىڭ ئىسەنئامانلىغىڭلارغا قانداق خوشال بولۇشۇمنىمۇ بىلمەيمەن...»

ئۇ، ئۆزىنىڭ 2 خىل تۇيغۇسىنى تەھلىل قىلىشقا، ئۇنىڭ مەنبەلىرىنى تېپىشقا تىرىشتى - دە، ئاسانلا خۇلاسىگە كەلدى: ئۆزىنىڭ مۇنداق ئويلىشىغا ۋە ھېس قىلىشىغا ئۇرۇش سەۋەپچى بولغان ئىكەن ۋە شۇ ئۇرۇشتا چەككەن جاپاسى ئۆزىنى ئاشۇ قوسىغى توق، تۇرمۇشىدىن مەمنۇن بولغان گۇرۇھلاردىن ئايرىۋەتكەن ئىكەن.

«مانا ماۋۇ ياپ - يماش، سېمىز يىگىت ئىكەن، دەپ ئويلىدى ئۇ،ئىككى مەگزى قىپ - قىزىل، بەستلىك، بۇرۇتسىزبىر ئەرگە كۆزى چۈشكەچ، نىمىشكە ئۇ ئالدىنقى سەپكە بارمىغان؟ ئېھتىمال، ۋاۋۇت خوجايىنىنىڭ ياكى بىرەر جاھىل سودىگەرنىڭ ئوغلىدۇر، يا

① چاررۇسىيە دەۋرىدە ئاقسۆڭەكلەر كۆك قاندىكى كىشىلەر دەپ ئاتىلاتتى.

بولمىسا، ھەربىي خىزمەتتىن قاچقان رەزىلدۇر، ئۇنىڭ قەلبىدە ۋەتەن نىمە قىلىسۇن — «مۇداپىئە خىزمىتىنى قىلىدۇ»، توغرىسى يەپ — ئىچىپ سەمرىيدۇ، پۇرسەت تاپقاندا ئايالللارنى ياخشى كۆرىدۇ...»

«ئەمماسەن زادى كىم بىلەن» بىللە؟ ئۇ ئۆزىگە ئۆزى مۇشۇ سوئالنى بەردى – دە، كۆلۈپ قويۇپ، كېيىنلا ئېيتتى: «مەن، ئەلۋەتتە، مانا مۇشۇلار بىلەن بىللە! مېنىڭ زەررەم ئاشۇلارنىڭ ئىچىدە، مەن بولسام ئاشۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرزەررە ... ئۇلاردىكى ياخشىلىق ۋە يامانلىقلار مەلۇم دەرىجىدە مەندىمۇ بار. بەلكىم، مۇنۇ سەمرىگەن چوشقىدىن مېنىڭ تېرەم نېپىزرەكتۇر، شۇ سەۋەپتىن مەن ھەممە نەرسىگە دەرتمەنلىك بىلەن قارايدىغاندىمەن، مەن «مۇداپىئە خىزمىتى»دە بولماي، ئۇرۇشتا ھالال خىزمەت ئۆتىگەنلىكىم شۇ سەۋەپتىن بولسا كېرەك، مەن قىش كۈنى موگېلىفتا تەختتىن ئاغدۇرۇلغان ئىمپېراتور ئۆز قارارگاھىدىن ئاپتوموبىلغا چۈشۈپ كېتىۋاتقىنىدا كالپۇكلىرى ئۈمچىيىپ ، دەرمانسىز قوللىرى تىزىنىڭ ئۈستىدە تىل بىلەن تەسۋىرلەپ بولمايدىغان دەرىجىدە غال – غال تىترەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، قارىنىڭ ئۈستىگە ئۆزەمنى تاشلاپ، كىچىك بالىدەك ھۆكرەپ يىغلىغانلىقىم دەل شۇسەۋەپتىن بولسا كېرەك... چۈنكى مەن ۋىجدانەن ئېيتقاندا، ئىنقىلاپنى قوبۇل قىلالمايمەنغۇ، قوبۇل قىلىشىممۇ مۇمكىن ئەمەس! يۈرىگىممۇ، ئەقىل – پاراستىممۇ بۇنىڭغا قارشى تۇرىدۇ... مەن كونا تۈزۈم ئۈچۈن جېنىمنى تىكىپ قويدۇم، ھېچ ئىككىلەنمەستىن، ساختا قىياپەت كۆرسەتمەستىن، ئاددى بىر سولداتتەك ئۆز ھاياتىمنى بېغىشلايمەن، ھالبۇكى مۇشۇنداق قىلالايدىغانلار كۆپمۇ؟»

ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ، فېۋرال ئېيىنىڭ ئاخىرقى بىر كۈنىدىكى رەڭگا – رەڭ بوياق بىلەن بويالغان كەچكى پەيتىنى،

شۇچاغدا پادىشانىڭ قارارگاھى جايلاشقان موگىلېۋ شەھىرىدىكى باش ۋالىنىڭ ئۆيىنى، سوغاقتىن قىروداپ كەتكەنچۆيۈن سالاسۇنلۇق قورانى ۋە ئۇنىڭ نېرىسىدىكى قىشنىڭ تۇمانلىق پەردىسى بىلەن قاپلانغان قۇياشنىڭ سېرىق ئالتۇندەك نۇرى چېچىلغان قارنى چوڭقۇر ھاياجان بىلەن ناھايىتى ئېنىق ئېسىگە ئالدى. دىنېپىرنىڭ تىك قىرغىقىنىڭ نېرىسىدا ئاسمان زەڭگەر، قىزغۇچ، ئالتۇنسىمان سېرىق تۈسكە كىرگەن ئىدى، ئۇپۇقتىكى ھەربىر ئىنچىكە سىزىق شۇنچىلىك سېزىلمەس دەرىجىدە تارتىلغانكى كۆزگە قاتتىق سانچىلغاندەك بولاتتى، چوڭ ئىشىكنىڭ ئالدىدا قارارگاھنىڭ ئەمەلدارلىرى، ھەربىلەر، مەمۇرى ئەمەلدارلاردىن ئىبارەت كىچىككىنە بىر توپ يىغىلغان ئىدى. ئۈستى يېپىق بىر ئاپتوموبىل چىقىپ كەلدى، ئەينەكنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرغان، ئېھتىمال، فرېدېرىكس① بولسا كېرەك، پادىشامۇ ئارقا ئورۇندۇقتا يۆلىنىپ ئولتۇرغان. ياداپ قالغان يۈزى بىر تۈرلۈك بىنەپشەرەڭ تۈس ئالغان ئىدى. كازاك كانۋاي ساقچىلىرى كىيىدىغان فورمىدىكى قارا پاپىقى ئاقىرىپ كەتكەن پېشانىسىدە قىيا يېرىم دائىرە قىيسىيىپ تۇراتتى.

ئۆزگە ھەيران بولۇپ قارىغان كىشىلەرنىڭ يېنى بىلەن لىستىنىتسكى يۈگۈرگەندەك تېز ماڭدى. ئۇنىڭ كۆزىگە پادىشانىڭ چېپىت بەرگەن قولى قارا پاپىقىنىڭ لېۋىدىن پەسكە چۈشۈپ كەتكەندەك كۆرۈندى، كېتىۋاتقان ماشىنىنىڭ ئاۋاز چىقارماستىن يۈرۈشى قۇلىقىدا جىرىڭلىغاندەك بولدى، ئاخىرقى پادىشانى سۈكۈت ئىچىدە ئۇزىتىپ قويغان كىشىلەرنىڭ توپى خورلۇق كەلتۈرىدىغان دەرىجىدە جىمجىتلىققا چۆككەن ئىدى ...

پولك ئىشتاۋى جايلاشقان ئۆينىڭ پەلەمپىيى بىلەن لىستى-

① فرېدېرىكس ۋ. — پادىشا سارىيىنىڭ مىنىستىرى.

نىتىسكى ئاستا يۇقۇرىغا چىقتى. ئۇنىڭ يۈزلىرى ھېلىمۇ دىرىلداپ تىترەيتتى. يىغلاپ ئىششىغان كۆزلىرى ياشتىن قىزىرىپ كەتكەن ئىدى. 2 ـ قەۋەتنىڭ كىچىككىنە سەھنىسىدە ئۇ ئارقا ـ ئارقىدىن ئۇلاپ 2 پاپىروس چەكتى ـ دە، كۆزەينىكىنى سۈرتۈپ، 2 پەلەمپەي ـ 2 پەلەمپەي ئاتلاپ، 3 ـ قەۋەتكە يۈگۈرۈپ چىقتى.

پولك كوماندىرى پېتروگرادنىڭخەرىتىسىدىن لىستىنىتىسكى بۆلۈنمىسى گۈزەت قىلىشقا تېگىشلىك بولغان ھۆكۈمەت ئىدارىلىرى جايلاشقان رايوننى بەلگە بىلەن كۆرسەتتى، مەھكىمىلەرنى بىرىبىرلەپ ساناپ چىقتى، ئاندىن قايسى قاراۋۇلنى قايسى چاغدا قويۇپ، قايسى چاغدا ئالماشتۇرۇش كېرەكلىكىنى ئۇششاق تەپسىلاتلىرىغىچە چۈشەندۈرۈپ كېلىپ ئاخىرىدا:

— قىشلىق سارايدىكى كېرېنىسكىگە ...، — دىگەن ئىدى.

— كېرېنىسكىنى ئېغىزغا ئالماي تۇرسىڭىزچۇ! — دىدى ئۆلگۈدەك تاتىرىپ كەتكەن لىستىنىتىسكى ئاچچىغى بىلەن پىچىرلاپ،

— يېۋگېنىي نىكولايېۋىچ، ئۆزىڭىز تۇتۇۋېلىشىڭىز كېرەك...

— پولكوۋنىك، مەن سىزدىن ئۆتۈنۈپ سورايمەن!

— ئەمما، ئەزىزىم ...

— مەن سىزدىن ئىلتىماس قىلىمەن!

— سىزنىڭ نېرۋىڭىز ...

— پۈتىلوپ زاۋودىغا چارلىغۇچىلار ئەۋەتىشكە ھازىر بۇيرۇق بېرەمسىز؟ — دەپ سورىدى لىستىنىتىسكى ئېغىر نەپەس ئېلىپ.

پولكوۋنىك لېۋىنى چىشلەپ كۈلۈپ قويىدى ـ دە، مۇرىسىنى قىسىپ جاۋاپ بەردى:

— ھازىرلا ئەۋەتىڭ!ۋىزۋوت ئوفىتسېرلىرىمۇ چوقۇم بارسۇن.

لىستىنئتىسكى باشتىن كەچۈرگەن ئىشلارنى ئەسلەش ۋە پولك كوماندىرى بىلەن بولغان گەپ - سۆزلەر ئارقىسىدا ھەپىلىسى پۈر بولۇپ، روھىي چۈشكەن ھالدا ئىشتاپتىن چىقتى. ئۆينىڭ يېنىدىلا پېتروگىرادتا تۇرۇۋاتقان 4 - دون پولكىنىڭ كازاك چارلىغۇچى قىسىملىرىنى كۆردى. ئوفىتسېرنىڭ جەرەن ئېتىنىڭ يۈگىنىگە قىستۇرۇپ قويۇلغان يېڭى ئۈزۈلگەن گۈل سولىشىپ، پەسكە سالپىيىپ قاپتۇ. ئاق بۇرۇتلۇق ئوفىتسېرنىڭ يۈزىدە تەبەسسۇم جىلۋىلىنەتتى.

— ياشىسۇن، ۋەتەننىڭ خالاسكارلىرى! ...، — دەپ توۋلىدى قاتتىق ھاياجانلانغان بىر جاناپ پىيادىلەر يولىدىن پەسكە چۈشۈۋاتقاندا شىلەپىسىنى پۇلاڭشىتىپ.

ئوفىتسېر ھۆرمەت يۈزىسىدىن قولىنى شەپكىسىنىڭ كوزىرىكىسىغا جۈپلىدى. چارلىغۇچىلار ئاتلىرىنى چاپتۇرۇپ كېتىشتى. لىستىنئتىسكى ھېلىقى كازاكلارغا ئاق يول تىلىگەن جاناپنىڭ ھاياجانلىنىپ، لەۋلىرى نەملىشىپ كەتكەن يۈزىگە، ئۇنىڭ بوينىدىكى ئەپچىل باغلانغان گۈللۈك گالىستۇكىغا قارىدى - دە، قاپىغىنى تۈرۈپ، بىر ئاز مۆكچىيىپ، ئۆز ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

11

گېنېرال كورنىلوپنىڭ غەربىي جەنۇپ فۇرونتىنىڭ باش قوماندانى بولۇپ بەلگىلەنگەنلىكى 14 - پولكنىڭ ئوفىتسېرلىرى تەرىپىدىن زور ھىسداشلىق بىلەن قارشى ئېلىندى. ئۇنىڭ ھەققىدە ئوفىتسېرلەر مىجەزى تۆمۈردەك قاتتىق ئادەم، ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت

www.uyghurkitap.com

تۇيۇق يولغا كىرگۈزۈپ قويغان مەملىكىتىمىزنى بۇ يولىدىن قۇتۇلدۇرۇشقا شۈبھىسىز قۇدرىتى يېتىدۇ دېيىشەتتى.

بۇ كىشىنىڭ بۇ ۋەزىپىگە تەيىنلىنىشىنى بولۇپمۇ لىستىنىستىسكى قىزغىن قارشى ئالدى. ئۇ بۆلۈنمىدىكى تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېرلەر ۋە ئۆزىگە يېقىن كازاكلار ئارقىلىق بۇ ئادەمگە كازاكلارنىڭ قانداق قارايدىغانلىقىنى بىلىشكە ئۇرۇنۇپ كۆرگەن بولسىمۇ، ئەمما ئېلىنغان مەلۇماتلار ئۇنى خوشال قىلالمىدى. چۈنكى كازاكلار سۈكۈت قىلىشتى ياكى خوشياقمىغاندەك جاۋاپ بېرىپ قۇتۇلۇشتى:

— بىزگە بەربىر ...

— ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى كىم بىلىدۇ ...

— كاشكى پۈتۈم تۈزۈشكە تىرىشقان بولسىغۇ، ئۇ چاغدا، ئەلۋەتتە ...

— ئۇنىڭ يۇقۇرى مەرتىۋىگە چىقىشىدىن ئېھتىمال، بىزگە ئۇنچىلىك يېنىكلىك بولمايدۇ!

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن تېخىمۇ كەڭرەك ئاۋام خەلق بىلەن ھەربىلەرگە ئارىلاشقان ئوفىتسېرلەر ئارىسىدا گويا كورنىلوپ ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتكە بېسىم ئىشلىتىۋېتىپتۇ، ئالدىنقى سەپتە ئۆلۈم جازاسى بېرىشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە ئارمىيىنىڭ تەقدىرى ھەم ئۇرۇشنىڭ ئاقىۋىتىگە باغلىق بولغان بىر قاتار كەسكىن چارە ـ تەدبىرلەرنى يولغا قويۇشنى تەلەپ قىلىپتۇ دەيدىغان مىش ـ مىش گەپلەر تارىلىپ يۈردى. كېرېنسكى، كورنىلوپتىن قورقىدىكەن، شۇڭا، ئېھتىمال، بۇنى ئالدىنقى سەپنىڭ باش قوماندانلىق ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ، ئورنىغا باشقا بىر گەپكە كىرىدىغان گېنېرالنى قويۇشقا يار كۈچىنى سەرپ قىلىۋېتىپتۇ، دىگەن گەپ ـ سۆزلەرمۇ ئېقىپ يۈردى. ھەربىلەر ئارىسىدا مەشھۇر بولغان گېنېراللارنىڭ

نامىرى تىلغا ئېلىندى.

19 ـ ئىيۇلدا كورنىلوپنىڭ ئالىي باش قوماندانلىقىغا تەيىنلەنگەنلىگى توغرىسىدىكى ھۆكۈمەت خەۋىرى ھەممىنى ھەيران قالدۇردى. كۆپ ئۆتمەي ئوفىتسېرلەر ئىتتىپاقىنىڭ باش كومىتېتىدا تونۇشى كۆپ بولغان مۇئاۋىن ياساۋۇل ئاتارشىكوپ تولۇق ئىشەنچلىك مەنبەلەرگە ئاساسلىنىپ، كورنىلوپ ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتكە دوكلات قىلىش ئۈچۈن تەييارلىغان خېتىدە تۆۋەندىكى ئەڭ ئاساسىي چارە ـ تەدبىرلەرنى يۈرگۈزۈش لازىملىغىنى تەلەپ قىلىپتۇ: پۈتۈن مەملىكەت مىقياسىدا ئارقا سەپتىكى ئەسكەرلەر بىلەن ئاھالىگە قارىتا ھەربى ـ دالا سوتلىرىنىڭ سوت قىلىش ھوقۇقى يۈرگۈزۈلۈشىنى، ئۆلۈم جازاسى بېرىش يولغا قويۇلۇشىنى، ھەربى باشلىقلارنىڭ تەرتىپ ـ ئىنتىزام جەھەتتىكى ھوقۇقى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈشىنى؛ ھەربى قىسىملاردىكى كومىتېتلارنىڭ پائالىيىتى تار دائىرىگە سېلىنىشىنى ۋە باشقا مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ، دەپ ئېيتىپ بەردى.

شۇكۈنى كەچقۇرۇن لىستىنىتىسكى ئۆز بۆلۈمىسىدىكى ۋە باشقا بۆلۈمىدىكى ئوفىتسېرلەر بىلەن بولغان سۆھبەتتە توغرىدىن توغرا: سىلەر كىم بىلەن بىللەماكىسىلەر؟ ــ دەپ كەسكىنلا سوئال قويدى.

ــ جانابى ئوفىتسېرلەر! ــ دىدى ئۇ ئۆزھاياجىنىنى بېسىپ، ــ بىز ئىناق ئائىلىدە ياشاۋاتىمىز. بىز بىر بىرىمىزنىڭ قانداقلىغىنى بىلىمىز، ئەمما مۇشۇ كۈنگىچە ئارىمىزدا بىر مۇنچە باش قاتۇرىدىغان مەسىلىلەر ھەل قىلىنماي كېلىۋاتىدۇ. بولۇپمۇ ھازىرقى كۈندە ئالىي باش قوماندانلىق بىلەن ھۆكۈمەت ئارىسىدا ئىختىلاپ ـ زىددىيەت پەيدا بولۇشى ئايدىڭلىشىۋاتقان بىر چاغدا، بىز كىم بىلەن بىللە ماڭىمىز ۋە كىمنى ياقلايمىز دىگەن مەسىلىنى كۆندىلەڭ قويۇ-

شىمىز لازىم. قېنى ئۇچۇق ـ ئاشكارە يولداشلارچە سۆزلىشىپ باقايلى.

مۇئاۋىن ياساۋۇل ئاتارشىكوپ بىرىنچى بولۇپ جاۋاپ بەردى:

— مەن گېنېرال كورنىلوپ ئۈچۈن ئۆز قېنىمنى ۋە باشقىلارنىڭ قېنىنى ئاققۇزۇشقا تەييارمەن! بۇساپ ۋىجدانلىق ئادەم، پەقەت مۇشۇ ئادەم روسسىيىنى تىك تۇرغۇزالايدۇ. ئارمىيىدە نىمەئىش قىلىۋاتقانلىقىنى بىر قاراپ بېقىڭلار! پەقەت مۇشۇ ئادەم تۆپەيلى ھەربى باشلىقلارنىڭ قولى خېلىلا ئۈزىراشقا باشلىدى، بۇرۇن كومىتېتلارنىڭ بىر تۇتاش زوراۋانلىقى، دۈشمەن بىلەن دوستلىشىش ۋە قاچقۇنلۇق كۆپىيىپ كەتكەن ئىدىغۇ. يەنە قانداق گەپنىڭ بولۇشى مۇمكىن؟ ھەربىر ۋىجدانلىق ئادەم كورنىلوپنى ھىمايە قىلىشى كېرەك!

شادا پاچاق، كۆكرىگى كېلەڭسىز، كەڭ يەلكىلىك ئاتارشىكوپ زەردە بىلەن سۆزلىدى. كۆتىرىلگەن بۇ مەسىلە ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىغا تەككەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ئۇ سۆزىنى تۈگەتكەندىن كېيىن شىرەنى چۆرىدىشىپ ئولتۇرغان ئوفىتسېرلەرگە بىر قاراپچىقتى ـ دە، پەيت كۈتۈپ تۇرغاندەك تاماكا قۇتىسىنى مۈشتىگى بىلەن تاكىلدىتىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ كۆزىنىڭ تۆۋەنكى قاپىقىدا قىزىل پۇرچاقتەك مېڭى بار ئىدى. بۇ مەڭ تۆپە قاپىقىنىڭ كۆزىنى ژىچ يۇمۇشىغا توسقۇنلۇق قىلاتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاتارشىكوپقا بىرىنچى قاراشتىلا گويا ئۇنىڭ كۆزىدە ھەمىشەم بىر خىل تەكەببۇرانە كۈلكە پەيت كۈتۈپ تۇرغاندەك بىر تەسىرنى قالدۇراتتى.

— ئەگەر بولشېۋىكلارنىڭ ئارىسىداكېرېنسكى بىلەن كورنىلوپنى تاللاشقا توغرا كەلسە، ئۇ چاغدا بىز ئەلۋەتتە، كورنىلوپنى ياقلايمىز.

— كورنىلوپنىڭ نىمە قىلماقچى بولۋاتقانلىغى توغرىسىدا بىر نەرسە دېيىشىمىز قىيىن: ئۇ روسىيىدە تەرتىپنى ئەسلىگە كەلتۈرمەكچىمۇ ياكى باشقا بىر نىمىنى ئورناتماقچىمۇ...

— بۇ — پىرىنسىپال مەسىلىگە جاۋاپ ئەمەس!

— ياق، جاۋاپ!

— ئەگەر جاۋاپ بولغان تەقدىردىمۇ، ھەر ھالدا ئاقىلانە جاۋاپ ئەمەس.

— نىمىدىن قورقىسىز، يۈزبېشى؟ پادىشالىق تۈزۈمىنىڭ قايتا تىكلىنىشىدىنمۇ؟

— مەن بۇنىڭدىن قورقمايمەن، ئەكسىچە، شۇنى خالايمەن.

— ئۇنداق بولسا گەپ نىمىدە؟

— جاناپلار! — دەپ سۆز باشلىدى يېقىندا جەڭدىكى پىداكارلىغى ئۈچۈن ۋاخمىستىرلىكتىن خورۇنجى دەرىجىسىگە ئۆسكەن دولگوپ قەتئى، غاراڭلىغان ئاۋاز بىلەن، — نىمىسىنى تالىشىسىلەر؟ بىز كازاكلار ئانىسىنىڭ ئىتىكىگە يېپىشقان بالىدەك، گېنېرال كورنىلوپنىڭ پېشىدىن مەھكەم تۇتىمىز دېسەڭلارچۇ مەغرۇرلۇق بىلەن. گەپنىڭ پوس كاللىسى مانا مۇشۇ! ئۇنىڭدىن ئاجرالساق — تۈگىشىمىز! روسىيە بىزنى ئەخلەت دۆۋىسىگە ئېلىپ بېرىپ تاشلايدۇ. بۇنىڭدا مەسىلە ناھايىتى روشەن: ئۇ نەگە بارسا، بىزمۇ شۇ يەرگە بارىمىز.

— مانا مۇشۇ توغرا!

ئاتارشىكوپ خۇرسەندلىك بىلەن دولگوپنىڭ يەلكىسىدىن قېقىپ قويدى - دە، كۈلۈپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن لىستنىتىسكىگە تىكىلدى. لىستنىتىسكى ھىجىيىپ، ھاياجانلانغان ھالدا شىمىنىڭ تىزىنى سىپىلاپ قويدى.

— خوش، شۇنداق بولسا بولامدۇ، جانابى ئوفىتسېرلەر، ئاتامانلار؟ — دەپ كۆتىرەڭگۈ ئاۋاز بىلەن خىتاپ قىلدى ئاتار-شىكوپ. — بىزكورنىلوپنى ياقلامدۇق؟

— شۇنداق، ئەلۋەتتە!

— دولگوپ چېگىش تۈگۈننى بىردىنلا يەشتى.

— ئوفىتسېرلەرنىڭ ھەممىسى شۇنى ياقلايدۇ!

— بىز بۇنىڭ سىرتىدا بولۇشنى خالىمايمىز.

— كازاك قەھرىمان، قەدىردان لاۋىر گېئورگىيېۋىچقا — ھۇررا!

ئوفىتسېرلەر كۈلۈشۈپ، ئۇستاكانلىرىنى سوقۇشتۇرۇپ چاي ئىچىشتى. پاراك بايىقى جىددىلىكتىن پەسىيىپ، كېيىنكى كۈن-لەردە يۈزبەرگەن ۋەقەلەرگە كۆچتى.

— بىزغۇ ئالى قوماندانلىقنى ياقلايمىز، ئەمما مۇنۇ كازاك-لار ئارىسالدابولارمىكىن ...، — دېدى دولگوپ مۇجمەل ھالدا.

— «ئارىسالدا بولارمىكىن» دېگەن قانداق گەپ؟ — دەپ سورىدى لىستىنىتسكى.

— بۇ شۇنداق. ئارىسالدا بولىدۇ — ئىش تامام، ۋەسسالام... ئۇ ئىتنىڭ باللىرى ئۆيلىرىگە قايتىشقا، خوتۇنلىرى-نىڭ قېشىغا بېرىشقا خۇشتار... مەزىسىز ھايات ئۇلارنى بىزار قىلىۋەتكەن...

— بىزنىڭ ئىشىمىز — كازاكلارنى ئۆزىمىزگە تارتىش! — يۈز بېشى چېرنوكۇتوپ مۇشتى بىلەن شىرەنى بىرنى ئۇردى، — ئۇلارنى ئارقىمىزغا ئەگەشتۈرۈشىمىز كېرەك! بىز ئوفىتسېرلىك پا-گوننى شۇنىڭ ئۈچۈن تاقاپ يۈرىمىز! كىم بىلەن مېڭىش كېرەك-لىگىنى كازاكلارغا سەۋرىچانلىق بىلەن چۈشەندۈرۈش كېرەك.

لىستىنىتسكى قوشۇق بىلەن ئۇستاكاننى تاكىلداتتى؛

كازاكلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىپ، دانىمۇ ـ دانە سۆزلىدى:

— جاناپلار، شۇنى ئەستە تۇتۇشۇڭلارنى ئۆتۈنىمەنكى، ھازىر بىزنىڭ ئىشىمىز، ئاتارشىكوپ ئېيتقاندەك، ئەھۋالنىڭ ھەقىقى ماھىيىتىنى كازاكلارغا چۈشەندۈرۈشتىن ئىبارەت بولۇشى كېرەك، كازاكلارنى كومىتېتلارنىڭ تەسىرىدىن قۇتۇلدۇرۇش لازىم. فېۋرال ئۆزگىرىشىدىن كېيىن كۆپچىلىگىمىز ئاز ـ تولا نەرسىلەرنى باشتىن كەچۈردۇق، شۇنداقتىمۇ، بىز ئۆز مىجەز ـ خۇلقىمىزنى ئۆزگەرتىشىمىز لازىم. بۇرۇنقى چاغدا، مەسىلەن، 1916 ـ يىلدا — مەن تەۋەككۇلچىلىك بىلەن، مەيلى جەڭ ۋاقتىدا گەجگەمگە بىر پاي ئوقنى ئاتسا ـ ئاتسۇن دەپ، قورقماستىن بىرەر كازاكنى ئۇرۇپ يىقىتىشقا جۈرئەت قىلالايتتىم، ئەمما فېۋرال ئۆزگىرىشىدىن كېيىن بۇ يولدىن يېنىشقا توغرا كەلدى، چۈنكى مەن ھازىر بىرەر ئەخمەقنى ئۇرغان بولسام، ئۇ پۇرسەت كۈتمەستىنلا، ئاكوپنىڭ ئىچىدە مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىۋېرىدۇ. ھازىر ئىش پۈتۈنلەي باشقا. بىز كازاكلار بىلەن ئەپ ئۆتۈشىمىز لازىم! — لىستىنىتسكى بۇ سۆزنى ئالايىتەن تەكىتلەپ ئېيتتى، — ھەممە نەرسە مانا مۇشۇنىڭغا باغلىق. سىلەر ھازىرقى ۋاقىتتا 1 ـ ۋە 4 ـ پولكلاردا نېمە ئىش بولۇۋاتقانلىقىنى بىلەمسىلەر؟

— ئىنتايىن بولمىغۇر ئىش!

— خۇددى شۇنداق — بولمىغۇر ئىش بولۇۋاتىدۇ! — دەپ سۆزىنى داۋام ئەتتۈردى لىستىنىتسكى، — ئوفىتسېرلەر بۇرۇنقىدەكلا كازاكلاردىن ئۆزىنى چەتكە ئالغان بولۇپ، نەتىجىدە كازاكلارنىڭ ھەممىسى بولشېۋىكلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ، 90 پىرسەنتى بولشېۋىكقا ئايلانغان. دەھشەتلىك ۋەقەلەردىن ئۆتۈپ كېتەلمەيدى-

غانلىغىمىز ئايانغۇ... 3 ـ ۋە 5 ـ ئىيۇل كۈنلىرى① ــ بىپەرۋالار-نىڭ ھەممىسىگە جىددى ئاگاھلاندۇرۇش بولدى ياكى بىز كورنى-لوۋنى ياقلاپ، بولشېۋىكلار بىلەن ئېلىشىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ، ياكى بولشېۋىكلار كۈچ توپلاپ ۋە تەسىر دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، يەنە بىر ئىنقىلاپنى قوزغايدۇ. ئۇلار ئارام ئېلىپ كۈچ توپلىماقتا، بىز بولساق، بوشاڭلىق، ئىنتىزامسىزلىق ئىچىدە تۇرۇۋاتىمىز... مۇشۇنداق قىلساق، بولامدۇ؟!... مانا كەلگۈسىدىكى زور ئۆزگىرىشتە ئىشەنچلىك كازاكلار كېرەك بولىدۇ...

ــ كازاكلار بولمىسا، ئەلۋەتتە، بىز ھېچنىمىگە ئەرزىمەيمىز، ــ دىدى دولگوپ خۇرسىنىپ.

ــ توغرا، لىستنىتسكى!

ــ ھەتتاكى ناھايىتى توغرا.

ــ رۇسىيىنىڭ بىر پۇتى گۆرگە ساڭگىلاپ قالدى...

ــ بىزنى سەن بۇنى چۈشەنمەيدۇ، دەپ ئويلامسەن؟ چۈشىنىمىز، ئەمما بەزىدە بىر نەرسە قىلىشقا ئاجىزلىق قىلىمىز. «1 ـ نومۇرلۇق بۇيرۇق»② بىلەن «ئاكوپ

① 1917 ـ يىلى 3 ـ ۋە 5 ـ ئىيۇل كۈنلىرى (يېڭىچە يىل ھىساۋىدا 16 ـ ۋە 18 ـ ئىيۇل كۈنلىرى) ئىشچى ـ سولداتلار پېتروگراد ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتكە قارشى نامايىش ئۆتكۈزگەن ــ ت.

② «1 ـ نومۇرلۇق بۇيرۇق» 1917 ـ يىلى 1 ـ مارتتا ئىنقىلاۋىي كەيپىياتتىكى ئاممىنىڭ بېسىمى بىلەن پېتروگرادسوۋېتى ئىجرائىيە كومىتېتى تەرىپىدىن چىقىرىلغان بولۇپ، بۇ بۇيرۇق بويىچە ھەربى قىسىملاردا سايلانما تەشكىلاتلار قۇرۇلغان ئىدى، بۇ تەشكىلاتلار چار پادىشاسىنىڭ بۇرۇنقى كوماندا تەركىۋىنىڭ ھەركىتى ئۈستىدىن نازارەت قىلىپ تۇرۇشى كېرەك ئىدى.

ھەقىقىتى»① ئۆزىنىڭ ئۇرۇغىنى چاچماقتا.

— لېكىن بىز شۇ ئۇرۇقنى پىتىقلاپ دەسسەپ، پۇتۇنلەي كۆيدۈرۈپ تاشلاشنىڭ ئورنىغا، ئۇنىڭ ئۈنۈپ چىقىشىغا قىزىقىۋاتىمىز! — دەپ ۋاقىرىدى ئاتارشىكوپ.

— ياق، قىزىقمايمىز، بىز كۈچسىز!

— يالغان ئېيتىسىز، خورۇنجى! بىز مۇنداقچە ئېيتقاندا ھورۇن!

— توغرا ئەمەس!

— ئىسپاتلاڭ!

— ئاستىراق سۆزلەڭلەر، جاناپلار!

— بولشېۋىكلەرنىڭ «ھەقىقەت» گېزىتىنى بىتچىت قىلىۋەتتى... كېرېنسكىنىڭ ئەخمىقانە كاللىسى ئىشلەيدىكەن...

— بۇ نىمە گەپ، بۇ يەر بازارمۇ؟ بۇنىڭغا يول قويۇش مۇمكىن ئەمەس!

كۆتۈرۈلگەن ۋاراڭ - چۇرۇڭلار، مەنىسىز ۋاقىراشلار بىر ئاز بېسىلدى، لىستىنىتسكىنىڭ سۆزىگە ئىنتايىن قىزىقىش بىلەن قۇلاق سېلىپ تۇرغان بىر يۈز بېشى كوماندىر دىققەت قىلىشنى ئۆتۈندى.

— مەن ياساۋۇل لىستىنىتسكىنىڭ سۆزىنى تۈگىتىۋېلىشىغا ئىمكانىيەت بېرىشىڭلارنى سورايمەن.

— مەرھەمەت، سۆزلىسۇن!

لىستىنىتسكى تىزىغا مۇشتىنى سۈركەپ تۇرۇپ سۆزىنى

---

① «ئاكوپ ھەقىقىتى» — بولشېۋىكلارنىڭ ھەربى گېزىتى بولۇپ، سولداتلارغا ئىنقىلاۋىي روھ سىڭدۈرۈش يولىدا زور رول ئوينىغان ئىدى.

ۋاملاشتۇردى:

— مەن دەيمەنكى، شۇ چاغدا، يەنى كەلگۈسىدىكى جەڭلەر-دە، ئىچكى ئۇرۇشتا — بۇ ئۇرۇشنىڭ مۇقەررەرلىكىنى مەن تېخى-ھازىرلا چۈشەندىم — سادىق كازاكلار ئىنتايىن زۆرۈر. ئۇلارنى بولشېۋىكلارغا مايىل كومىتېتلارنىڭ قولىدىن تارتىۋېلىش ئۈچۈن كۆرەش قىلىشىمىز لازىم. بۇ ئىنتايىن زۆرۈر ئىش! چۈنكى مۇبادا يېگىدىن توپىلاڭ كۆتىرىلىپ قالسا 1- ۋە 4 - پولكنىڭ كازاكلىرى ئۆزئوفىتسېرلىرىنى پۈتۈنلەي ئېتىپ تاشلايدۇ...

— بۇ ئىش ناھايىتى ئېنىق!

— تەكەللۇپ - پەكەللۇپنى يىغىشتۇرۇپ قويۇشىدۇ!

— ... ئۇلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى — بۇ سۆزنى تىلغا ئېلىش ئىنتايىن ئەلەم قىلىدۇ — ئۆگىنىشىمىز كېرەك. 1 - ۋە 4 - پولك-نىڭ كازاكلىرىنى — گەرچە، شۇنداق بولسىمۇ، ئۇلارنى قانداق كا-زاك دىگىلى بولسۇن؟ — كەلگۈسىدە نەق يېرىمىنى دارغا ئېسىشقا توغرا كېلىدۇ ياكى پۈتۈنلەي ھەممىسىنى ئېتىپ تاشلاش كېرەك... ياۋايى ئوتنى ئېتىزدىن يۇلۇپ تاشلاش كېرەك! بىز ئۆز كا-زاكلىرىمىزنى خاتالاردىن ساقلاپ قالايلى، بۇ خىل خاتالارنىڭ كا-ساپىتى بىلەن ئۇلار كەلگۈسىدە جازاغا ئۇچراپ قالمىسۇن.

لىستنىتسكىدىن كېيىن بايا ئۇنىڭ سۆزىگە ئىنتايىن دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ تۇرغان ھېلىقى يۈز بېشى سۆز ئالدى. پولكتا 9 يىل خىزمەت قىلغان، ئۇرۇش مەزگىلىدە 4 قېتىم يارىدار بولغان بۇ پىشقەدەم ئوفىتسېر ئىلگىرىكى چاغلاردا خىزمەت قىلىش-نىڭ ئېغىر بولغانلىقىنى سۆزلىدى. كازاك ئوفىتسېرلەر چەتكە قې-قىلغان، ئۇلار ئىتىنىڭ ئورنىدا تۇتۇلغان، خىزمەتكە ئۆستۈرۈش ناھايىتى ئاستا بولغان، كازاك ئوفىتسېر كادىرلىرىنىڭ كۆپچىلىگى-

گە قوشۇن ستارشىناسى ئۇنۇۋانى ئۆلگەندىن كېيىن بېرىلگەن؛ ئۇنىڭ سۆزىگە قارىغاندا، بۇنداق ئەھۋال شۇنىڭغا سەۋەپ بولغانكى، پادىشا ھۆكۈمىتى ئاغدۇرۇلغان پەيتتە كازاكلاردىن چىققان يۇقۇرى دەرىجىلىك ئوفىتسېرلەرنىڭ پائالىيىتى ناھايىتى سۇس بولغان. ئەمما شۇنىڭغا قارىماستىن دىدى ئۇ: — كازاك ھەربىلەر ئىتتىپاقى كېڭىشى بىلەن ئوفىتسېرلەر ئىتتىپاقى باش كومىتېتى ئارقىلىق كورنىلوپنى ھەر جەھەتتىن قوللاپ - قۇۋۇەتلەپ، ئۇنىڭ بىلەن مۇستەھكەم ئالاقە باغلىشىمىز لازىم.

— بولۇپتۇ، كورنىلوپ دىكتاتۇر بولسۇنچۇ — كازاك ئەسكەرلىرىنىڭ نىجات يۇلتۇزى مانا مۇشۇ ئادەم. پادىشا دەۋرىدىكىگە قارىغاندا بىز، بەلكىم، ئۇنىڭ دەۋرىدە ياخشىراق كۈن ئۆتكۈزەرمىز.

ۋاقىت يېرىم كېچىدىن خېلىلا ئۆزاپ كەتكەن ئىدى. پەغە - پەغە چېچىلاڭغۇ بۇلۇت قاپلاپ تۇرغان ئادەتتىكى ئاق - سۇررەڭ كېچە شەھەر ئۈستىدە ئېسىلىپ تۇراتتى، دەرىزىدىن ئالى ھەربى دېڭىز باشقارمىسى مۇنارىسىنىڭ قارامتۇل نەيزىدەك تىك ئۇچى ۋە چىراقلارنىڭ شولىسى جىلىۋىلىنىپ تۇرغان ساغۇچ تاشقىن سۇ كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئوفىتسېرلەر تاڭ يورۇغىچە سۆزلىشىپ ئولتۇردى. بىر ھەپتىدە 3 قېتىم كازاكلار بىلەن سىياسى تېمىدا سۆھبەت ئۆتكۈزۈش قارار قىلىندى، بوش ۋاقىتنى مەشغۇلات بىلەن تولدۇرۇش ۋە چىرىتكۈچ سىياسى ھاۋادىن كازاكلارنىڭ مېڭىسىنى خالى قىلىش ئۈچۈن ۋىزۋوتلاردا ھەر كۈنى تەنتەربىيە مەشقى بىلەن گېزىت ئوقۇشنى يولغا قويۇش ۋىزۋوت ئوفىتسېرلىرىنىڭ زىممىسىگە يۈكلەندى.

تارقىلىش ئالدىدا ئۇلار «تەۋرەندى، دولقۇنلاندى پراۋوس-

لاۋتىنچ دون» دىگەن ناخشىنى ئېيتىشتى، 10-ساماۋارنىڭ چىيىنى ئىچىپ تۈگىتىشتى، چاخچاقلىشىپ، ئىستاكانلارنى سوقۇشتۇرۇپ، قەدەھ كۆتىرىشتى، ئەڭ ئاخىرىدا ئاتارشىكوپ، دولگوپ بىلەن پىچىرلىشىپ بىر نىمىلەرنى دىگەندىن كېيىن ئۈنىنى چىقىرىپ مۇنداق دىدى:

— هازىر، ئېغىزنى تاتلىق ئېتىدىغان شىرىنلىك ئورنىدا بىز سىزلەرنى قەدىمقى كازاك قوشىغى بىلەن مېهمان قىلىمىز، قېنى ئەمىسە، جىم بولۇڭلار! دەرىزىنى ئېچىۋەتسەك تۈزۈك بولار، چۈنكى ئۆيگە تاماكا ئىسى توشۇپ كەتتى.

2 تاۋۇش — دولگوپنىڭ لەرزان، چۈرۈك يوغان ئاۋازى بىلەن ئاتارشىكوپنىڭ يۇمشاق، ئادەتتىن تاشقىرى يېقىملىق، ئىنچىكە ئاۋازى — دەسلىۋىدە توقۇنۇشۇپ، چىگىشلىنىپ كەتتى، چۈنكى هەرقايسىسى ناخشىنى ئۆز مۇقامى بويىچە ئېيتقان ئىدى، ئەمما كېيىن بىر بىرىگە جىپسىلىشىپ، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان دەرىجىدە لەتىپ ياڭراشقا باشلىدى:

... تىنچ دون، ئاتىمىز، ئىپتىخارىمىز —
باش ئەگمەس تۈركلەرگە، موسكۋاغا هەم.
قىلىچى چىنىقتى ئەسىرلەر جەڭدە ...
دون چۆلى گۈللەندى يىلدىن - يىل كۆركەم،
مەريەم ئانا ئۈچۈن، ئەركىن دون ئۈچۈن،
مۇقەددەس دىن ئۈچۈن بەرگەندۇر قەسەم،
ئەركىن دون دۈشمەنگە جەڭ ئېلان قىلىپ،
دولقۇنلۇق، شاۋقۇنلۇق ئاقىدۇ هەردەم ...

ئاتارشىكوپ تىزىنىڭ ئۈستىدە بارماقلىرىنى بىر بىرىگە گىرەلەشتۈرۈپ، ناخشىنى ئەۋجىگە كۆتەردى، ئۆزگەرتىۋېرەك ئېيت-

سىمۇ، لېكىن بىر قېتىممۇ يېپىشالىشمىدى، دولگوپىنىڭ جۇشقۇن باس ئاۋازىنى خېلىلا ئارقىدا قالدۇردى؛ ئاتارشىكوپىنىڭ چىرايى ئادەتتىن تاشقىرى سۇرلۇك ئىدى، پەقەت ئاخىرىغا كەلگەندىلا لىسىتىنىتىسكىي ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئۈستىدىكى زىغىررەڭ مەڭىنىڭ ئاستىدىن پاقىراپ چۈشكەن سوغاققىنە بىر تامچە ياشنى بايقاپ قالدى.

باشقا بۆلۈنمىلەرنىڭ ئوفىتسېرلىرى تارقاشقاندىن كېيىن، قالغانلار ئۇخلاشقا ياتتى، ئاتارشىكوپ، لىستىنىتىسكىنىڭ كارۋىتىغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ دۇمچەك گەۋدىسىدىكى ئۆكۈپ كەتكەن ھاۋارەڭ شىمىنىڭ ئاسما بېغىنى سىلاپ تۇرۇپ پىچىرلىدى:

— سەن چۈشىنىسەن، يېۋگېنىي ... مەن دوننى جاندىن ياخشى كۆرىمەن، مانا شۇ ئەسىرلەر داۋامىدا ۋۇجۇتقا كەلگەن پۈتۈن كونا كازاك تۇرمۇشىنى جان ـ دىلىمدىن ياخشى كۆرىمەن، ئۆزىمىزنىڭ كازاكلىرىنى ياخشى كۆرىمەن، كازاك ئاياللىرىنى ياخشى كۆرىمەن — ھەممىنى ياخشى كۆرىمەن! دالاشۋاقلىرىنىڭ ھىدى ئاڭقىغاندا مېنى يىغا تۇتىدۇ ... يەنە تېخى، ئاپتاپپەرەس گۈللىگەندە ۋە يامغۇر ھۆل قىلغان ئۈزۈمتاللىرى دوننىڭ ئۈستىدە خۇشپۇراق چاچقان چاغدا — شۇ يەرلەرنى بەك ـ بەك ياخشى كۆرىمەن ... بۇنى سەن چۈشىنىسەن ... لېكىن ھازىر شۇنى ئويلايمەنكى، بىز مۇشۇ كازاكلارنى ئالدىيالايمىزمۇ؟ئۇلارنى يەنە مۇشۇ سوقماق يولغا باشلىماقچىمىزمۇ؟ ...

— سەن نىمە دەۋاتىسەن؟ — دەپ لىستىنىتىسكى سەگەكلىك بىلەن سورىدى.

ئاتارشىكوپنىڭ ئاق سوروچكا كۆينىگىنىڭ ئاستىدىن سادىدا گۆدەكلەرچە بوينى كىشىگە تەسىر قىلىدىغان دەرىجىدە قارىيىپ كۆرۈندى، زىغىررەڭ مەڭىنىڭ ئۈستىدە قاپىغىنىڭ كۆكۈش جىيىگى

ئېسىلىپ تۇراتتى، چالا يۇمۇلغان سىڭا كۆزىنىڭ بىر بۇرجىكىدە نەملەشكەن خىرە قارىچۇغى كۆرۈندى.

— مەن ئويلايمەن: كازاكلارغا مۇشۇ كېرەك بولۇپ قالدىمۇ؟

— بۇنداق ئەھۋالدا ئۇلارغا زادى نېمە كېرەك؟

— بىلمەيمەن ... ئەمما ئۇلار نېمىشكە بىزدىن ئۆزلۈكىدىن قېچىشىپ كېتىدۇ؟ ئىنقىلاپ بىزنى گويا قوي بىلەن ئۆشكىدەك ئىككىگە ئايرىدى، بىزنىڭ مەنپەئەتلىرىمىزمۇ ئوخشاشمايدىغاندەك بولۇپ قالدى.

— بايقىدىڭمۇ، — دەپ ئېھتىيات بىلەن سۆز باشلىدى لىستىنىتسكىي. — ۋەقەلەرنى چۈشىنىشتىكى پەرق مانا مۇشۇنىڭدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. بىزنىڭ مەدىنىيىتىمىز يۇقۇرىراق، بىز ئۇ ياكى بۇ پاكىتقا تەنقىدىي باھا بېرەلەيمىز، ئەمما ئۇلارنىڭ ئوي - پىكرى ئاددىي - ساددا. بولشېۋىكلار: ئۇرۇشقا خاتىمە بېرىش كېرەك، توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئۇنى ئىچكى ئۇرۇشقا ئايلاندۇرۇش كېرەك، دەپ ئۇلارنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرماقتا. ئۇلار كازاكلارنى بىزگە قارشى گىژ - گىژگە سالماقتا، ئەمما كازاكلار چارچىغانلىقتىن، ئۇلاردا ھايۋانى سېزىم كۆپرەك، بىزدە بار بولغان ۋەتەن ئالدىدىكى بۇرچنى ۋە جاۋاپكارلىقنى مەنىسۋى جەھەتتىن قاتتىق ھېس قىلىش ئۇلاردا يوق، شۇنىڭ ئۈچۈن پۈتۈنلەي چۈشىنىشلىككى، بولشېۋىكلارنىڭ تەسىرى قۇلاي زېمىنغا ئېگە بولىدۇ. دېمىسىمۇ، ئۇلار ئۈچۈن ۋەتەن دېگەن نېمە؟ ھەر ھالدا، بۇ بىر ئابستراكت چۈشەنچە. «دون ھەربى ئوبلاستى فۇرونتتىن يىراق، نېمىسلار ئۇ يەرگە يېتەلمەيدۇ» — دەپ ئاشۇ تەرىقىدە مۇلاھىزە قىلىشىدۇ. ھەممە بالا - قازا مانا شۇنىڭدا. بۇ ئۇرۇشنى ئىچكى ئۇرۇشقا ئايلاندۇرۇشنىڭ قانداق ئاقىۋەتكە ئېلىپ بارىدى-

غانلىغىنى ئۆلارغا توغرا چۈشەندۈرۈش كېرەك.

لىستىنىتىسكى ئاشۇ سۆزلەرنى قىلىۋېتىپ، ئۇز سۆزىنىڭ كۆزلىگەن نىشانغا يېتەلمەيدىغانلىغىنى ۋە ئاتارشكوپ ھازىر ئۇنىڭ ئالدىدا روھىي دۇنياسىنىڭ قاپقىغىنى ئېتىۋېلىپ بېرىۋاتقانلىغىنى سەل - پەل ھىس قىلدى.

خۇددى شۇ... ق بولۇپ چىقتى: ئاتارشكوپ چۈشىنىپ بولالمايدىغان بىر نىمىلەرنى غۇدۇڭشىپ، ئۇزاق جىم ئولتۇرۇپ كەتتى. لىستىنىتىسكى قانچىلىك تىرىشقان بولسىمۇ، جىم ئولتۇرۇۋالغان خىزمەتدىشىنىڭ ئوي - پىكرى ھازىر قانداق قاراڭغۇلۇقلار ئىچىدە كېزىپ يۈرۈۋاتقانلىغىنى بىلەلمىدى.

«ئاپلا، ئۇنىڭغا ئۆز پىكرىنى ئېيتىپ توگىتىۋېلىشىغا ئىمكان بېرىش كېرەك ئىكەندۇق...» دەپ ئەپسۇسلاندى لىستىنىتىسكى.

ئاتارشكوف، ئۇنىڭغا خەيرلىك كېچە تىلىدى - دە، باشقا بىرەر ئېغىز گەپ قىلماستىنلا چىقىپ كەتتى. بىر مىنۇتقا سوزۇلغان سەممىي سۆھبەت جەريانىدا ئۇ، ئۆز ئارا بىر بىرىدىن سىر تۇتىدىغان ئىچكى دۇنياسىنىڭ قاراڭغۇ پەردىسىنى سەل - پەل قايرىپ، يەنە دەرھاللا يېپىۋالدى.

يات ئادەمنىڭ قوسقىدىكى ئوي - پىكرىنى بىلىۋالالمىغانلىغى لىستىنىتىسكىگە ئىنتايىن ئەلەم قىلدى. ئۇ بىر تال تاماكا چېكىپ، سۇر، پاختىدەك غۇۋا كۆلەڭگىگە قاتتىق تىكىلىپ، بىردەم ياتتى - دە، توساتتىن ئاكسىنىيىنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن دائىم دىگۈدەك بىللە ئۆتكۈزگەن دەم ئېلىش كۈنلىرىنى ئېسىگە ئالدى. ئۇ تۈرلۈك ئوي - خىياللارغا چۆمۈپ ۋە قاچاندۇر ئۆزى بىلەن باردى - كەلدى قىلىشىپ يۈرگەن ئاياللار توغرىسىدىكى تاسادىپىي، ئۇزۇك خاتىرىلەرنى ئەسلەپ ئۇيقۇغا كەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

12

لىستنىتسكىنىڭ بۆلۈنمىسىدە بۇكانوۋىسكايا كەنتىلىك
لاگوتىن ئىۋان دىگەن بىر كازاك بار ئىدى. ئۇ دەسلەپكى سايلامـ
دا پولكنىڭ ھەربى ـ ئىنقىلاۋىي كومىتېتىغا ئەزا بولۇپ ئۆتكەن
ئىدى. پولك پېتروگرادقا كېلىشتىن بۇرۇن ئۇ ئانچىلىك كىشىنىڭ
كۆزىگە چۈشمىگەن بولسىمۇ، ئەمما ئىيۇل ئېيىنىڭ ئاخىرقى كۈنـ
لىرىدە ۋىزۋوت ئوفىتسېرى لىستنىتسكىگە بىر خەۋەرنى يەتكۈـ
زۈپ، لاگوتىننىڭ ئىشچى-سولداتلار دېپۇتاتلىرى پېتروگرادسوۋېـ
تىنىڭ ھەربى بۆلۈمىگە دائىم بېرىپ تۇرىدىغانلىغىنى، بۇ سوۋېت
بىلەن ئالاقە باغلىغان بولۇش ئېھتىمالى بارلىغىنى، چۈنكى ئۇ ئۆز
ۋىزۋودىنىڭ كازاكلىرى بىلەن يات ـ يات سۆھبەت ئېلىپ بېرىپ،
ئۇلارغا يامان تەسىر كۆرسىتىۋاتقانلىغى بايقالغانلىغىنى مەلۇم
قىلدى. بۆلۈمدە قاراۋۇللۇقتا ۋە چارلاشتا چىقىشقا ئادەم بەلگىـ
لەنگەندە 2 قېتىم باش تارتىش ئەھۋاللىرى يۈز بەرگەن. ۋىزۋوت
ئوفىتسېرى بۇ ھادىسىلەرنى لاگوتىننىڭ كازاكلارغا كۆرسەتكەن
تەسىرىدىن بولغان دەپ قەيت قىلدى.

لىستنىتسكى قانداق بولمىسۇن لاگوتىننىڭ ئەھۋالىنى ئىنچىـ
كىرەك بىلىش زۆرۈر، ئۇنىڭ تومۇرىنى بىر تۇتۇپ باقاي دىگەن
قارارغا كەلدى. بۇ كازاكنى ئوچۇقتىن ـ ئوچۇق سۆھبەتكە چاقىـ

رىش ئەخمەقلىق ۋە ئېھتىياتسىزلىق بولاتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن لىس-
تىنىتىسكى پۈرسەت كۈتۈش قارارىغا كەلدى. پۈرسەتمۇ ئېز كې-
لىپ قالدى. ئىيۇل ئېيىنىڭ ئاخىرىدا 3 - ۋىزۋوت نۆۋەت جەدۋىلى
بويىچە، پۇتىلوپ زاۋۇدىنىڭ بېقىنىدىكى كوچىلارنى كېچىسى
كۆزىتىش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان ئىدى.

— كازاكلار بىلەن ئۆزەم بىللە بارىمەن، — دەپ ئالدىن-
ئالا ئەسكەرتىپ قويدى لىستىنىتىسكى، ۋىزۋوت ئوفىتسېرىغە، —
ئۇقتۇرۇپ قويىسىڭىز، ماڭا قارا ئاتنى ئىگەرلىسۇن.

لىستىنىتىسكىنىڭ 2 ئېتى بار ئىدى، «ھەر ھالدا»دىدى ئۇ،
چاپارمىنىنىڭ ياردىمى بىلەن كىيىنىپ، ئۇ يۇقۇرقى قەۋەتتىن ھوي-
لىغا چۈشتى. ۋىزۋوت ئاتقا مىنىپ تەييار بولۇشقان ئىكەن. چىراق-
لارنىڭ يورۇغى چۈشۈپ تۇرغان گۇڭگا قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئۇلار
بىر قانچە كوچىنى بېسىپ ئۆتتى. لىستىنىتىسكى ئەتەي كەينىدە
قىلىپ، ئارقىدا كېلىۋاتقان لاگوتىننى قىچقاردى. لاگوتىن ئۆزىنىڭ
كۆرۈمسىز كىچىككىنە ئېتىنىڭ بېشىنى بۇراپ يېقىنلىشىپ كەل-
دى - دە، نىمە گېپى بار ئىكەن دەپ ياساۋۇلغا يان تەرەپتىن كۆز
تىكتى.

— سىلەرنىڭ كومىتېتىڭلاردا نىمە يېڭىلىق بار؟ — دەپ
سورىدى لىستىنىتىسكى.

— ھېچ ئىش يوق.

— سەن قايسى كەنتتىن، لاگوتىن؟

— بۇكانوۋسكايادىن.

— يېزاڭچۇ؟

— مىتەكىن.

ئەمدىلىكتە ئۇلارنىڭ ئاتلىرى قاتارلىشىپ كېتىۋاتاتتى.
لىستىنىتىسكى كوچىدىكى پانۇسنىڭ يورۇغىدا كازاكنىڭ ساقال

باسقان يۆزىگە كۆز قىرى بىلەن قاراپ قويدى. لاگوتىننىڭ قورازكېـ
سى ئاستىدىن سىلىق تارالغان چېچى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ھـوپپىدە
كەلگەن ئىككى مەگزىدە تەكشىسىز ئۇزۇن-قىسقا ساقىلى سالپىيىپ تۇراتتى،
دۈمباق قـاپىغىدىكى كامانـدەك قـاشلىرى يېيىپ تـۇرغان ئەييار،
ئېچىقلىق كۆزلىرى ئىچكىرىگە ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن ئىدى.

«تۈرقىدىن ساددا، گومۇشتەك كۆرۈنىدۇ، ئەمما ئىچكى دۇنـ
ياسى قانداقتۇ؟ ئېھتىمال، ھەممە ئادەملەرگە ئوخشاش، ئۇمۇ مېنى
يامان كۆرىدىغاندۇ، بۇ نەرسە كونا تۈزۈم بىلەن، (تۆۋەن دەرىجىـ
لىك ئوفىتسېرنىڭ قول - چومىغى...) بولۇش بىلەن باغلىنىشلىق
بولسا كېـرەك» دەپ ئـويلىدى لىستىنتىسكى، ئاندىن نىمىشـ
كىدۇ لاگوتىننىڭ ئۆتمۈشتىكى ھاياتىنى بىلگۈسى كېلىپ قالدى.

— بالا - چاقاڭ بارمۇ؟

— خۇددى شۇنداق، ئايىلىم ۋە 2 بالام بار.

— ئىگىلىك ئىشلىرىڭ قانداق؟

— بىزدە نىمە ئىگىلىك ئىشلىرى بولسۇن؟— دىدى لاگو-
تىن ئىستىھزا ۋە ئەپسۇسلىنىش ئاھىڭى بىلەن. — قەدرى ئەھۋال
كۈن ئۆتكۈزىمىز. ئۆكۈز كازاكقا، كازاك ئـۆكۈزگە ئىشلەپ، جاھانـ
دارچىلىق قىلىمىز... بېرىمىز قۇملۇق،— دەپ بىر ئاز ئويلانغاندىن
كېيىن جىددىيلىك بىلەن قوشۇپ قويدى.

لىستىنتىسكى بىر زاماندا سىبىرەكوۋو پويىز ئىستانسىسىغا كېـ
تىۋاتقاندا بۇكانوۋسكايا كەنتى بىلەن ئۆتكەن ئىدى. ئۇ چوڭ يول-
نىڭ چېتىدىكى بۇ قاقاس كەنتنى ئېنىق ئېسىگە ئـالدى، جەنۇپ
تەرىپىنى بىپايـان تۈپ - تۈز چىمەنلىك قاپلىغان بولۇپ، خوپېر
دەرياسىنىڭ ئىنجىق بۈرۈلۈشى بـەلۋاغسىمـان ئايلىنىپ ئۆتەتتى.
شۇ چاغدا ئۇ، يېلانىسكايا چېگرىسىدىن 12 چاقىرىم كېلىدىغان ئېـ
گىز قىرغاقنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ، ئـويمانلىقتىكى باغلارنىڭ ياپ -

يېشىل باراقسان قوينىنى، ئىگىز چېركاۋنىڭ ئاپپاق مۇنارىنى كۆرگەن ئىدى.

— بىزنىڭ يەرلىرىمىز قۇملۇق، — دېدى لاگوتىن خۇرسىنىپ.

— ئۆيۈڭگە قايتىشنى خالايدىغانسەن، نەلكىم؟

— خالىمايچۇ، جانابى ياساۋۇل! ئادەمنىڭ بالدۇرراق قايتقۇسى كېلىدۇ، ئەلۋەتتە،سوقۇش داۋامىدا مۇھتاجلىقنى ئاز تارتتۇقمۇ.

— ئۇكام، تېز قايتىشقا توغرا كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ...

— قايتارمىز.

— ئۇرۇشنى ئاخىرلاشتۇرغىنىمىز يوققۇ؟

— تېز تۈگەيدۇ. ئۆيلىرىمىزگە پات ئارىدا قايتىمىز، — دەپ ئۆز پىكرىدە قاتتىق تۇردى لاگوتىن.

— يەنە شۇ ئۆز ئارا ئۇرۇش قىلىشقا توغرا كېلەر. سىزنىڭچە قانداق؟

لاگوتىن ئىگەرنىڭ لوككىسىدىن كۆزىنى ئالماستىن، بىردەم ئۈنچىقماي ماڭدى ـ دە:

— كىم بىلەن ئۇرۇشىمىز؟ ـــ دەپ سورىدى.

— ئۇرۇشىدىغان ئادەملەر ئازمۇ ... مەسىلەن، بولشېۋىكلار بىلەن.

لاگوتىن يەنە ئۇزاققىچە لام ـ جىم دىمەي ماڭدى، گويا بىر ۋەزىندە تاراق ـ تاراق چىقىۋاتقان تۇياق ئاۋازىدا ئۇگدەپ قالغاندەك ئىدى،3مىنۇتچە جىمجىت مېڭىشتى، لاگوتىن سۆزىدى دائىمۇدانە قىلىپ ئالدىرىماستىن:

— بىزنىڭ ئۇلار بىلەن تالىشىدىغان ھېچنىمىمىز يوققۇ؟— دېدى.

— يەرچۇ؟

— يەر ھەممىسىزگە يېتىدۇ.

— بولشېۋىكلارنىڭ نېمىگە ئىنتىلىۋاتقانلىقىنى سەن بىلەمسەن؟

— قۇلىقىمغا ئازراق گەپ - سۆز كىرىپ قالدى...

— خوش، ئەگەر بولشېۋىكلار بىزنىڭ يەرلىرىمىزنى قولغا كىرگۈزۈۋېلىش ۋە كازاكلارنى قۇل قىلىش مەقسىدىدە بىزگە قارشى چىقسا، ئۇ چاغدا، سېنىڭچە قانداق قىلىشىمىز كېرەك؟ گېرمانلار بىلەن سوقۇشتۇق، روسىيىنى قوغدىدىڭ ئەمەسمۇ؟

— گېرمانلار — بۇ باشقا گەپ.

— بولشېۋىكلارچۇ؟

— نېمە بولاتتى، ياساۋۇل جاناپلىرى، — دېدى لاگۇتىن بېشىنى كۆتىرىپ، لىستىنىتسكىنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراپ، ئۇ گەپتە بىر ئېلىنىشىپ بېقىشقا بەل باغلىغاندەك قىلاتتى، — بولشېۋىكلار مېنىڭ ئاخىرقى ئالقاندەك يېرىمنى تارتىۋالمايدۇ. مەندە پەقەت بىر ئۈلۈش يەر بار، مېنىڭ يېرىمنىڭ ئۇلارغا كېرىكى يوق... ئەمما، مەسىلەن، سىز پەقەت رەنجىمەڭ! — سىزنىڭ دادىڭىزدا 10 مىڭ پاتمان يەر...

— 10 مىڭ ئەمەس، 4000.

— خوش، مەيلى، 4 مىڭ پاتمانمۇ بولسۇن، شۇنداقتىمۇ، بۇ يەر ئازمۇ؟ مۇنداق تەرتىپنى نېمە دېيىش مۇمكىن؟ پۈتۈن روسىيىگە نەزەر سالسىڭىز، سىزنىڭ دادىڭىزدەك ئادەملەر تولۇپ يېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۆزىڭىز بىر ئويلاپ كۆرۈڭ، ياساۋۇل جاناپلىرى، ھەركىمنىڭ ئاغزى بىر پارچە نان دەيدۇ. سىزنىڭمۇ يىگۈڭىز كېلىدۇ، باشقا ئادەملەرنىڭ ھەممىسىمۇ يېسەم دەيدۇ. پەقەت بىر سىگان بايتىلغا يەم يېمەسلىكنى تەلىم بەرگەن ئىكەن، — يەم -

چۆپىسىزمۇ ئۆتتۇشكە كۆنۈپ قالىدۇ، دىگەن ئىمىش.ئەمما بايتال بى-
چارە ئـامالسىز ئـادەتلىنىپ يـۈرۈپتۇ - دە، 10 كىچـە - كـۈندۈز
ئۆتكەندە ئۆلۈپ قىلىپتـۇ... پادىشا زامانىدا تەرتىپ ئەگرى بولۇپ،
كەمبەغەل خەلق ئۇچۇن تولىمۇ پۇتىغى كـۆپ ئىدى... سىزنىڭ دا-
دىڭىزغا خـۇددى سـامىسىنىڭ بىر چىتىنى كىسىپ بەرگـەندەك، 4
مىڭنى بىراقلا كىسىپ بەرگەن، ئەمما ئۇ كىشى ئىككى گىلىغا تاماق
يىمەيدىغۇ، بىزئاددى خەلقلەرگە ئۇخشاش بىر گىلىغايەيدىغۇ. ئەلۋەتتە،
بۇ خەلق ئۇچۇن تولىمۇ ئەلەملىك ئىش! ... بـولـشىۋىكـلارنىڭ
كۆزلىگەن نىشانى توغرا، ئەمما سىز سوققۇشىمىز دەۋاتىسىز...
لىستىنتىسكى ئۇنىڭ سۆزىگە هاياجىنىنى ئـاران بـىسىپ
قۇلاق سالدى، پاراڭنىڭ ئاخىرىدا ئـۇ قانداق بولمىسۇن ئـۇنىڭغا
بىرەر كەسكىن دەلىل كەلتۈرۈشكە ئاجىزلىق قىلىۋاتقانلىغىنى چۈ-
شەندى، بۇ كازاكنىڭ ئىنتايىن كۈچلۈك ئـاددى دەلىلـلەر بىلـەن
ئۆزىنى ئاسـانلا تامغا نىختاپ قويغانلىغىنى هـىس قىلدى، كاللى-
سىغا مەهكەم ئورنىشىپ قالغان ناتوغرا پىكىر ئاغدۇرۇلۇشقا بـاش-
لىغانلىقتىن، لىستىنتىسكى گاڭگىراپ، غەزەپكە تولدى.
— سەن نىمە — بولشىۋىكمۇ سەن؟
— بۇ يەردە لەقەم قويۇپ، قـالپاق كىيگۈزۈشنىڭ هـاجىتى
يوق...، — دەپ ئىستىهزا بىلەن گىپىنى سـوزۇپ جاۋاپ بـەردى
لاگوتىن، — گەپ لەقەم قويۇشتا ئەمەس، هەقىقەتتە. خەلققە هە-
قىقەت كىرەك، ئەمما ئۇنى هەممەيلەن دەپسەن قىلىپ، كۆمۈپ تاش-
لاۋاتىدۇ. ئىيتىشلىرىچـە، هـەقىقەت ئـالتىقاچان مەرهۇم بـولغان
ئىمىش.
— ئىشچى - سولداتلار دېپۇتاتلىرى سوۋىتىنىڭ پولشىۋىك-
لىرى سىنى ئازدۇرۇشنى مانا مۇشـۇنىڭدىن بـاشلايدۇ... سـىنىڭ
ئۇلار بىلەن ئوبدانچاق بولۇپ يۈرگىنىڭ بىكار ئەمەسكەن - دە.

— ئېھ، ياساۋۇل جاناپلىرى، بىزدەك سەۋرىچان كىشىلەرنى ھاياتنىڭ ئۆزى مۇشۇ يولغا سېلىشقا باشلىدى. بولشېۋىكلار بولسا پىلىككە ئوت تۇتاشتۇرۇپ بېرىدۇ خالاس...

— سەن بۇ قۇرۇق گېپىڭنى قوي! بۇ يەردە چاخچاقلىشىشنىڭ ھاجىتى يوق! — دەپ ئاچچىغى بىلەن سۆزلىدى لىستىنىنتىسكى، — قېنى ماڭا جاۋاپ بەرگىنە: سەن ئاتامنىڭ يېرى توغرىلىق، ئومۇمەن پومىششىكلارنىڭ يېرى توغرىلىق گەپ ئاچتىڭ، ھالبۇكى بۇ — ئۇلارنىڭ ئۆز مۈلكىغۇ. ئەگەر سىنىڭ 2 كۆينىگىڭ بولسا، مىنىڭ بىرمۇ كۆينىگىم بولمىسا، ئۇ چاغدا سىنىڭچە، مەن سىنىڭ كۆينىگىڭنى تارتىۋېلىشىم كېرەكمۇ؟

لىستىنىنتىسكى قاراڭغۇدا كۆرمىسىمۇ، لاگوتىننىڭ خىرىلداپ كۈلۈمسىرىگەنلىگىنى بايقاپ قالدى.

— مەن ئارتۇق كۆينىگىمنى ئۆزەملا بېرىۋېتىمەن، يەنە كېلىپ مەن فۇرونتتا ئارتۇق كۆينەكلا ئەمەس، بەلكى ئاخىرقى كۆينىگىمنىمۇ بەرگەنمەن، ئۇچامغا شىنېلنىلا كىيىپ يۈرىمەن، يەر مەسىلىسىگە كەلسەك، ھىچكىم ئۆز يېرىنى كېسىپ بەرمەيدۇ...

— خوش، سەن يەرگە مۇھتاجمۇ؟ يېرىڭ يېتىشمەمدۇ؟ — دىدى لىستىنىنتىسكى ئۇنىنى يۇقۇرى كۆتىرىپ.

چىرايى ئۆڭگەن لاگوتىن ھاياجاندىن ھاسىراپ، بۇ سوئالغا دىيەرلىك ۋاقىراپ جاۋاپ بەردى:

— سەن تېخى مىنى ئۆزى ئۇچۇن جان كۆيدۈرۈۋاتىدۇ، دەپ ئويلاۋاتامسەن؟ بىز پولشىدا بولدۇق — ئۇ يەردە كىشىلەر قانداق ياشاۋاتىدۇ؟ سەن كۆرگەنمۇ؟ ئەتراپىمىزدىكى مۇژىكلار قانداق ھايات كەچۈرۈۋاتىدۇ؟ ... مانا مەن كۆرگەنمەن! يۈرەك قېنى قاينايدۇ!... سەن قانداق ئويلايسەن، ئۇلارغا مىنىڭ ئىچىم ئاغرىمامدۇ؟ بەلكىم، مەن ئاشۇ پولەك ئۇچۇن جان كۆيدۈرۈپ

ئۇنىڭ شورتاڭ يېرى ئۇچۇن قىزىقىدىغاندىمەن.
لىستىنىتىسكىنىڭ زەھەرلىك بىر سۆز ئېيتقۇسى كېلىۋىدى، لېكىن پۇتىلوپ زاۋۇدىنىڭ كەڭ ماڭلايلىق سۇر بىناسى تەرەپتىن «تۇت!» دېگەن قاتتىق بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. ئات تۇياقلىرى دۈپۈرلەشكە باشلىدى، مىلتىقتىن ئېتىلغان بىر پاي ئوق چاڭىلداپ ئۆتۈپ كەتتى. لىستىنىتىسكى قامچىسىنى شىلتاپ، ئاتنىڭ تىزگىنىنى بولۇشىغا قويۇۋەتتى.
لاگوتىن بىلەن ئىككىسى بىرلا ۋاقىتتا زاۋۇت تەرەپكە، 4 كوچا يېنىدا يىغىلىشىۋالغان كىشىلەر توپىغا قاراپ ئات چاپتۇرۇپ كېتىشتى، كازاكلار قىلىچىنى جىرىڭلىتىپ، پىيادە يۈگۈرۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. تۇتۇۋېلىنغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تاياق يەۋاتاتتى.
— نېمە گەپ؟ نېمە بولدى؟ — دەپ گۈگىردى لىستىنىتىسكى ئېتى بىلەن توپنىڭ ئىچىگە يېرىپ كىرىپ.
— بىر ئەبلەخ تاش بىلەن...
— ئۇرۇپلا قاچقان ئىدى.
— ئاغزىغا سال، ئارژانوپ!
— سەن ئىتنىڭ بالىسى تېخى! تاش ئېتىشىپ ئوينىماقچىمىدىڭ؟
ۋىزۋوت ئورەدنىگى ئارژانوپ ئىگەرنىڭ ئۈستىدىن ئېگىشىپ، تۆگمىسى ئېتىلمىگەن قارا كۆينەك كىيگەن ۋىجىككىنە ئادەمنىڭ ياقىسىدىن تۇتتى. ئاتتىن چۈشكەن 3 كازاك ئۇنىڭ قولىنى باغلىدى.
— سەن كىم؟ — دەپ ۋاقىرىدى لىستىنىتىسكى ئۆزىنى تۇتالماي.
تۇتۇۋېلىنغان ئادەم بېشىنى كۆتەردى، ئۇنىڭ خىرە ئېقىش

يۈزىدە ئۈلگىسىز لەۋلىرى قىيشىيىپ، زىچ يىملەشكەن ئىدى.

— سەن كىم؟ — لىستىننىتسكى سوئالىنى قايتا تەكرارلىدى، — سەن تاش ئاتماقچىمۇ، ئەبلەخ؟ خوش، سۆزلىمەمسەن؟ ئارژانوپ...

ئارژانوپ ئىگەردىن سەكرەپ چۈشتى، تۇتۇۋېلىنغان ئادەمنىڭ ياقىسىنى قويۇۋېتىپ، غۇلىچىنى كەڭ يېيىپ يۈزىگە بىرنى سالدى.

— جاجىسىنى بېرىڭلار، ئۇنىڭ! — لىستىننىتسكى ئېتىنىڭ بېشىنى بۇراپ بۇيرۇق بەردى.

3 ياكى 4 پىيادە كازاك باغلانغان ئادەمنى يەرگە دومىلىتىپ، قامچا بىلەن ساۋاشقا باشلىدى. لاگوتىن ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، لىستىننىتسكىنىڭ ئالدىغا يۈگۈردى.

— ياساۋۇل جاناپلىرى!... نىمە قىلغىنىڭىز بۇ؟ جانابى ياساۋۇل! — ئۇ دىرىلدەپ تىترىگەن قاداق چاڭگىلى بىلەن ياساۋۇلنىڭ تىزىنى قىسىپ ۋاقىرىدى، — بۇنداق قىلساق بولمايدۇ!... ئادەمغۇ! سىز نىمە قىلىۋاتىسىز؟

لىستىننىتسكى ئېتىنى تىزگىن بىلەن ھەيدىدى، ئەمما ئۇنى چىقارمىدى. لاگوتىن كازاكلارغا ئېتىلىپ بېرىپ، ئارژانوفنى قۇچاغلىۋالدى، پۇتلىشىپ كېتىپ، ئاياقلىرى قىلىچىنىڭ بېغىغا چىرمىلىپ قالدى، ئۇنى تارتىپ ئېلىپ كېتىشكە ئۇرۇندى. ئارژانوپ قارشىلىق كۆرسىتىپ:

— سەن بەك قىزىشىپ كەتمە! قىزىشما دەيمەن! ئۇ بىزگە تاش ئېتىۋاتسا، گەپ قىلماي قاراپ تۇرامدۇق؟... مېنى قويۇۋەت!... مەن ساڭا ياخشىلىقچە ئېيتىۋاتىمەن، قويۇۋەت!...» — دەپ غۇدۇڭشىدى.

كازاكلارنىڭ بىرسى ئىڭىشىپ، يەلكىسىدىن مىلتىقنى ئال-دى ـ دە، يۈملاپ ياتقان ئادەمنىڭ شىپىرلاپ تۇرغان بەدىنىگە قونداق بىلەن ئۇردى. بىر مىنۇتتىن كېيىن، ھايۋانىدەك ئىڭرىغان ياۋايى ئاھ ـ ئۇھ ئاۋاز تاشيول ئۈستىدە سىيپىلاشقا باشلىدى.

شۇندىن كېيىن بىرنەچچە سېكۇنت جىم بولۇپ قالدى ـ دە، يەنە شۇ ئاۋاز ئاڭلاندى، ئەمما ئەمدىلىكتە ياش بالىنىڭ ئاۋازىدەك چىقىراپ، ئىسسەدەپ، ئاغرىقنىڭ دەردىدە بوغۇنۇقۇپ، ھەر بىر تاياقتىن كېيىن قىسقا ـ قىسقا ۋاقىراپ كېتەتتى:

ـــ رەزىل ئىپلاسلار!... ئەكسىلئىنقىلاپچىلار!... ئۇرۇڭلار! ۋاي - ۋاي - ۋاي!...

پاق! پاق! پاق! تېگەتتى تاياق.

لاگوتىن لىستىنىتىسكىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ باردى؛ ئۇنىڭ تىزىغا مەھكەم يېپىشىپ، ئىگەرنىڭ قانىتىغا تىرناقلىرى بىلەن تاملاپ بوغۇق ئاۋاز بىلەن:

ـــ رەھمى قىلغىن! ـــ دىدى.

ـــ نېرى كەت!

ـــ ياساۋۇل!... لىستىنىتىسكى!... ئاڭلىدىڭمۇ؟ جاۋاپكارلىققا تارتىلىسەن!

ـــ يۈزۈڭگە تۈكۈرىمەن! ـــ دەپ خىرىلدىدى لىستىنىتىسكى ئېتىنى لاگوتىننىڭ ئۈستىگە ھەيدەپ.

ـــ بۇرادەرلەر! ـــ دەپ ۋاقىرىدى لاگوتىن بىرچەتتە تۇرغان كازاكلارنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، ـــ مەن پولك ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى... مەن سىلەرگە بۇيرۇق قىلىمەن: مۇنۇ ئا-دەمنى ئۆلۈمدىن قوتقۇزۇڭلار!... جاۋاپ... جاۋاپ... جاۋاپكار بو-لۇپ قالىسىلەر! ھازىر بۇرۇنقى چاغ ئەمەس!

لىستىنىتىسكىنىڭ ۋۇجۇدىنى تەلۋىلەرچە قارام ئۆچمەنلىك

قاپلىۋالدى. ئۇ ئېتىنىڭ ئىككى قۇلىقى ئارىلىقىغا بىر قامچا سىلىپ، لاگوتىننىڭ ئۈستىگە بېسىپ كەلدى - دە، مىلتىق مېيى پۇراپ تۇرغان ناگانىنىڭ قارا سىتۋولىنى ئۇنىڭ يۈزىگە قاداپ جاقىردى:

— ئوڭۇڭنى ئۆچەر، خائىن! بولشېۋىك! ئېتىپ تاشلايمەن!

ئۇنىڭ ئىرادىسى ناھايىتى زور تىرىشچانلىق بىلەن بارمىقىنى تاپانچىنىڭ چاقمىقىدىن ئاجرىتىۋالدى - دە، ئېتىنى تىككە ئاسمانغا بىر چاپچىتىپ، نېرىغا چېپىپ كەتتى.

بىر نەچچە مىنۇتتىن كېيىن 3 كازاك ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئات چاپتۇرۇپ ماڭدى. ئارژانوپ بىلەن لاپىننىڭ ئاتلىرى ئارىلىقىدا ھۆل كۆينىكى بەدىنىگە چاپلىشىپ قالغان ئادەم پۇتىنى ئىستىلىيالماي سۆرۈلۈپ باراتتى. كازاكلار قولتۇقىدىن يۆلىۋالغان بولۇپ، ئاستا چايقىلىپ پۇتلىرى بىلەن يەر سىزىپ باراتتى، قانغا بۇلانغان، خېمىردەك يۇمشاپ كەتكەن بېشى چوخچىيىپ تۇرغان ئىككى مۈرىسى ئارىلىقىدا ئارقىسىغا ساڭگىلاپ، تىككە كۆتىرىلىپ تۇرغان ئاپپاق ئىڭىكى گىلدىڭلاپ تۇراتتى. 3 - كازاك بىرئاز يىراقتا كېتىۋاتاتتى. ئۇ چىراق يورۇقى چۈشۈپ تۇرغان تار كوچىنىڭ بۇرجىكىدە بىر پوچتىكەشنى كۆردى - دە. ئۈزەڭگىنىڭ ئۈستىدە سەل كۆتىرىلىپ، شۇنىڭغا قاراپ چېپىپ كەتتى. ئۇ قىسقىچە بىرنىمە دېگەندىن كېيىن قامچىسىنى ئۆتۈكىنىڭ قونجىغا مەنىلىك ئۇرۇپ قويدى، شۇنىڭ بىلەن پوچتىكەش ئىتائەتمەنلىك بىلەن كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا توختاپ تۇرغان ئارژانوپ بىلەن لاپىن تەرەپكە ئالدىراش يۈرۈپ كەتتى.

ئەتىسى لىستنىتسكى تۈنۈگۈن ئۆزى ئۆتكۈزگەن ئەمما

تۆزىتىپ بولمايدىغان زور خاتانى سەزگەن ھالدا ئۆيىقۇدىن ئويغاندى. ئۇ لەۋلىرىنى چىشلەپ، كازاكلارغا تاش ئاتقان ئادەمنى تاياق بىلەن ئۇردۇرغان مەنزىرىنى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن لاگوتىن بىلەن ئۆزى ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن ۋەقەنى ئېسىگە ئالدى، قاپىغى تۈرۈلدى. ئويغا چۆمۈپ بىرئاز يۆتەلدى. كېيىمىنى كىيىۋېتىپ، ھازىرچە پولك كومىتېتى بىلەن مۇناسىۋەتنى كەسكىنلەشتۈرمەسلىك ئۈچۈن لاگوتىنغا تەگمەسلىك كېرەك، ئەڭ ياخشىسى، تۈنۈگۈن لاگوتىن بىلەن بولغان جاڭجال مۇشۇ ئىش ئۈستىدە بولغان كازاكلارنىڭ ئېڭىدىن چىقىپ كەتكەنگە قەدەر پۇرسەت كۈتۈش لازىم، شۇ چاغدىلا لاگوتىننى ئاستا - ئاستا يولدىن چىقىرىش مۇمكىن دەپ ئويلىدى.

«بۇ تېخى كازاكلار بىلەن يېقىنلاشقانلىقىمۇ...» — دەپ لىستنىتسكى ئۆزى ئۈستىدە ئاچچىققىنا ئىستېھزا بىلەن كۈلۈپ قويدى - دە، كېيىنكى كۈنلەردە ئاشۇ بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلاپ، كۆڭلى غەش بولۇپ يۈردى.

ئاۋغۇستنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدە، ھاۋا ئوچۇق ئاپتاپلىق بىر كۈنى لىستنىتسكى، ئاتارشىكوپ بىلەن شەھەرنى ئارىلىدى. ئوفىتسېرلەر مەجلىسى بولغان كۈندىكى گەپ - سۆزدىن كېيىن ئۇلار ئوتتۇرىسىدا شۇ چاغدىكى يۈز بەرگەن كېلىشمەسلىكنى بىر تەرەپ قىلالىغۇدەك بىر ئىش بولمىغان ئىدى. ئاتارشىكوپ كىشىلەرگە ئارىلاشماي يەككە يۈردى، ئېيتىلمىغان ئوي - پىكىرلىرىنى ئىچىدە ساقلىدى، لىستنىتسكى ئۇنى ئوچۇق - ئاشكارا سۆزلىشىپ باقايلى دەپ كۆپ قېتىم دەۋەت قىلغان بولسىمۇ، ئاتارشىكوپ ئۆزىنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ئېخىمۇ قاتتىق يوشۇردى، ئادەتتە نۇرغۇن كىشىلەر ئۆزىنىڭ ھەقىقى قىياپىتىنى يات كۆزلەر-

www.uyghurkitap.com

دىن توساش ئۈچۈن تارتىۋالىدىغان ھېچنىمە ئۆتمەس پەردىگە بۆمۈ مەھكەم پۈركەندى. لىستىنىتىسكى باشقا كىشىلەر بىلەن ئالاقە قىلىشقاندا، گويا ئۇنىڭغا ھەر بىر ئادەم تاشقى قىياپىتىنىڭ تېگىدە ئۆزىنىڭ قانداقتۇ باشقا بىر قىياپىتىنىيوشۇرۇن ساقلاپ يۈرىدىغاندەك، مۇنداق قىياپەت ئېنىقلانماستىن شۇ پېتى قېلىپ قالىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئۇ شۇنىڭغا قاتتىق ئىشىنەتتىكى، ئەگەر ھەر قانداق ئادەمنىڭ سىرتقى پوستىنى شۇلۇپ تاشلايدىغان بولسا، ئۇنىڭ نەق، يالىڭاچ، ھېچقانداق يالغان بىلەن بىزەلمىگەن ھەقىقى مايەسى ئاشكارىلانغان بولاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ تۈرلۈك ئادەملەرنىڭ قوپال، قاتتىق، قورقۇمسىز، ئارىسىز، خاتىرجەم، شادمان تاشقى كۆرۈنۈشىنىڭ ئاستىدا نىمە بارلىغىنى ئېنتايىن بىلگۈسى كېلەتتى. شۇ تاپتا ئۇ ئاتارشكوپ توغرىلىقپىكىر يۈرگۈزۈپ، پەقەت بىرلا نەرسىنى ئويلاپ بىلىۋالدىكى، بۇ ئادەم پەيدا بولۇۋاتقان قارىمۇ - قارشىلىقتىن قۇتۇلۇپ كېتىش يولىنى جېنىنىڭ بېرىچە ئىزلەپ، كازاكلارنىڭ كەيپىياتىنى بولشېۋىكلارنىڭ كەيپىياتى بىلەن ماسلاشتۇرۇشنى ئويلىماقتا. بۇ خىل پەرەز ئۇنى ئاتارشكوف بىلەن يېقىنلىششقا بولغان ئۇرۇنۇشنى توختىتىپ، ئۆزىنى چەتتە تۇتۇشقا مەجبۇر قىلدى.

ئۇلار نېۋىسكى كوچىسىدا كېتىۋېتىپ ئاندا - ساندا ئانچىكىم سۆزلەرنى قىلىشىپ ماڭدى.

— كىرىپ بىرنەرسە يەپ چىقمىزمۇ؟ — دەپ تەكلىپ قىلدى لىستىنىتىسكى رېستوراننىڭ ئىشىگىنى كۆزى بىلەن كۆرسىتىپ.

— كىرسەك كىرەيلىك، — دەپ ماقۇل بولدى ئاتارشكوپ. ئۇلار كىرىپ توختاشتى - دە، ئەتراپقا تەلمۈرۈپ خېلىلا كۆز

يۆگۆرتۆپ چىقىشتى: ھەممە شىرە بوش ئەمەس ئىكەن. ئاتارشىكوپ ئارقىغا يانماقچى بولۇپ ئۆرۈلگەن ئىدى. ئەمما دەرىزە يېنىدىكى شىرەدە 2 خانىم بىلەن بىللە ئولتۇرغان، ئالىپتە كىيىنگەن سىمىز-غىنە بىر جاناپ بۆلارغا دىققەت بىلەن كۆز تىكىپ ئورنىدىن تۇر-دى - دە، يۇمىلاق شلەپىسىنى ئەدەپ بىلەن كۆتىرىپ قويۇپ يې-قىن كەلدى.

— ئەپۇ سورايمەن! بىزنىڭ شىرەگە ئولتۇرسىڭىزلارمىكىن؟ بىز كېتىمىز! — ئۇ تاماكىدىن سارغىيىپ كەتكەن شالاڭ چىشلىرىنى ھىجايتىپ تەبەسسۇم قىلدى - دە، قول ئىشارىسى بىلەن ئورۇنغا تەكلىپ قىلدى، — مەن جانابى ئوفىتسېرلەرگە خىزمەت قىلىشنى خۇشاللىق دەپ بىلىمەن، سىزلەر — بىزنىڭ ئىپتىخارىمىز.

شىرە يېنىدا ئولتۇرغان خانىملار ئورنىدىن تۇرۇشتى. ئىگىز بويلۇق قارامتۇل بىرسى چېچىنى تۈزەتتى، ئاقغۇچە يەنە بىر ياشراقى كۆنلۈكنى ئويناپ كۈتۈپ تۇردى.

ئوفىتسېرلەر ئۆزلىرىگە ئالايىتەن مەرھەمەت كۆرسىتىپ شىرە يېنىدىن ئورۇن ئېلىشقا ئىمكانىيەت تۇغدۇرۇپ بەرگەن جاناپقا تە-شەككۈر ئېيتىپ، دەرىزە تەرەپكە ئۆتۈشتى. پەسكە چۈشۈرۈلگەن پەردىدىن ساپ - سېرىق يىگىنىسمان سانچىپ ئۆتكەن قۇياش نۇرى داستىخان ئۈستىدە جىلۋىلىنەتتى. غىزالارنىڭ پۇرىغى شىرە-شىرەگە قويۇلغان ياش گۈللەرنىڭ ئەتىردەك خۇش ھىدىنى بېسىپ چۈشكەن ئىدى.

لىستىنتىنسكى مۇز قوشقان بوتۋىنىيە① ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپ، ئالدىدىكى ۋازىدىن بىر تال ساغۇچ - قىزىل ناستۇرسىيە گۈلىنى سۇغۇرۇپ ئالدى - دە، ئويچانلىق بىلەن بەرگىلىرىنى

① بوتۋىنىيە — بېلىق، كۆكتات، كۋاستىن ياسالغان سوغاق تاماق.

يۇلۇپ، تاماقنى كۇتۇپ ئولتۇردى. ئاتارشكوپ قولياغلىغى بىلەن
ماڭلىيىدىكى تەرنى سۇرتتى، هارغىنلىقتىن قاپىغى ساڭگىلاپ قال-
غان كۆزلىرىنى پات - پات چىمىلدىتىپ، ياندىكى شىرەنىڭ پۇتىدا
چىمىرلاپ تۇرغان كۈننىڭ شولىسىنى كۆزىتىپ ئولتۇردى.

بۇلار تېخى تامىغىنى يەپ بولمىغان ئىدىكى، رېستورا-
نىڭ ئىچىگە 2 ئوفىتسېر ۋاراڭ - چۇرۇڭ سۆزلىشىپ كىرىپ
كېلىشتى.

ئالدىنقىسى كۆزلىرى بىلەن بوش شىرە ئىزلەپ، ئاپتاپتا
قارىيىپ كەتكەن يۈزىنى لىستىنىتىسكىگە بۇردى. ئۇنىڭ ئالغاي قارا
كۆزلىرىدە خوشاللىق چاقناپ كەتتى.

— لىستىنىتىسكى! ۋاي، بۇ سەنمۇ؟...، — ئوفىتسېر قىلچە
تارتىنماستىن، ئىشەنچ بىلەن توۋلاپ، ئالدىغا كەلدى.

قارا بۇرۇتىنىڭ ئاستىدا چىشلىرى سەدەپتەك پاقىرايتتى.
لىستىنىتىسكى، ياساۋۇل قالماقوپنى دەرهال تونۇدى، ئۇنىڭ كەينى-
دىن چۇبوپ يېقىنلىشىپ كەلدى. ئۇلار قاتتىق قول سىقىشىپ كۆ-
رۈشتى. لىستىنىتىسكى سابىق خىزمەتداشلىرىنى ئاتارشكوپ بىلەن
تونۇشتۇرغاندىن كېيىن سورىدى:

— سىلەرنى بۇ يەرگە قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟

قالماقوپ بۇرۇتىنى تولغاپ قويۇپ، بېشىنى ئارقىغا قاتايت-
تى - دە، ئىككى تەرىپىگە كۆز قىرىنى سېلىپ دېدى:

— بىز كاماندۇرۇپكا بىلەن كەلدۇق. كېيىن
سۆزلەپ بېرىمەن. قېنى، ئۆزەڭ توغرىلىق سۆزلىگىنە.
14 - پولكتا قانداق ئۆتۈۋاتىسەن؟

... ئۇلار بىللە چىقىشتى. قالماقوپ بىلەن لىستىنىتىسكى ئار-
قىدىراق قېلىپ، دەسلەپكى تار كوچىغا بۇرۇلدى - دە، يېرىم

سائەتتىن كېيىن شەھەرنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئاۋاتيېرىگە چىقىپ، ئەتراپقا ئېھتىيات بىلەن قاراپ، ئاستا غۇدۇڭشىپ مېڭىشتى.

— بىزنىڭ 3 - كورپۇس رۇمىنىيە فورونتىنىڭ زاپاستىكى قىسىملىرى ئىچىدە تۇرۇۋاتىدۇ، — قالماقوپ زوق بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى، — بۇنىڭدىن بىر يېرىم ھەپتە بۇرۇن پولك كوماندىرىدىن بۇيرۇق ئالدىم: بۆلۈمنى ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، يۈز بېشى چۇبوپ بىلەن بىللە دىۋىزىيە ئىشتاۋىنىڭ ئىختىيارىغا بارسۇن دەپتۇ. كارامەت ئىش بولدى، ئۆتكۈزۈپ بەردىم، دىۋىزىيە ئىشتاۋىغا كەلدۇق. ئۇرۇش ھەركەتلىرى بۆلۈمىدىكى پولكوۋنىك م. — ئۇ ئادەمنى سەن بىلىسەن، — دەرھال گېنېرال كېرىموپنىڭ قارمىغىغا كېتىشىم كېرەكلىكىنى ماڭا مەخپىي ئۇقتۇرۇپ قويدى. چۇبوپ بىلەن بىللە كورپۇسقا باردۇق. كېرىموپ مېنى قوبۇل قىلدى. بۇ ئادەم ئۆزىگە قايسى ئوفىتسېرنى ئەۋەتىپ بېرىشنى ئېنىق بىلگەچكە، توپ - توغرا مۇنۇلارنى ئېيتتى: «ھاكىمىيەت بېشىدىكىلەر مەملىكەتنى ئاڭلىق يوسۇندا ھالاكەت گىرۋىكىگە ئېلىپ بارىدىغان ئادەملەر — ھۆكۈمەت باشلىقلىرىنى ئۆزگەرتىش زۆرۈر، ھەتتاكى ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتنىڭ ئورنىغا ھەربىي دىكتاتورا ئورنىتىلىشىنىڭ ئېھتىمالى بار». كورنىلوپنى كاندىدات بولۇش ئېھتىمالى بولغان كىشى سۈپىتىدە ئاتىدى، شۇندىن كېيىن مېنى پېتروگرادتىكى ئوفىتسېرلار ئىتتىپاقى باش كومىتېتىنىڭ ئىختىيارىغا بارسەن دەپ بۇيرۇق قىلدى. بىر نەچچە يۈز ئىشەنچلىك ئوفىتسېرلار ھازىر شۇ يەرگە يىغىلىشىپتۇ. بىزنىڭ قىلىدىغان ئىشىمىزنىڭ نېمىدىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى سەن چۈشىنەمسەن؟ ئوفىتسېرلار ئىتتىپاقىنىڭ باش كومىتېتى بىزنىڭ كازاك قوشۇنلىرى ئىتتىپاقى سوۋېتى بىلەن ھەمكارلىقتا ئىشلەيدۇ، تۆمۈريول تورلىرى

مەركەزلەشكەن ئىستانسىلاردا ۋە دىۋىزىيىلەردە زەربىدار باتالىيونلار تەشكىل قىلىندۇ. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى يېقىن ئارىدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ...

— ئاقىۋىتى قانداق بولار؟ سەن قانداق ئويلايسەن؟

— ساڭا بۇ بىر پىشكەللىكقۇ! مەشەدە تۇرۇپ، سىلەر ئەھۋالنى نىمىشكە ئېنىق بىلمەيسىلەر؟ شۈبھىسىزكى، ھۆكۈمەتتە چوڭ ئۆزگىرىش بولىدۇ. كورنىلوپ ھاكىمىيەت بېشىغا چىقىدۇ. چۈنكى ئارمىيە ئۇنى ياقلايدۇ. ئۇ يەردىكى بىزنىڭ ئادەملەر مۇنداق ئويلايدۇ: 2 ئاساسىي كۈچ بار: بۇ — كورنىلوپ بىلەن بولشېۋىكلار. كېرېنىسكى 2 تۈگمەن تېشى ئارىسىدا تۇرۇپتۇ — ئۇنى بىرىنچىسى ئۇۋۇاتمىسا، ئىككىنچىسى ئېزىپ تاشلايدۇ. ئۇ ھازىرچە ئالىسا① نىڭ كۆرپىسىدە ئۇخلاپ تۇرسۇن. ئۇ — بىر سائەتلىك خەلىپە، — قالماقوپ بىر ئاز ئۇنچىقماي ئويغا چۆمۈپ، قىلىچىنىڭ بېغىنى ئويناپ تۇرغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بىز، ماھىيەتتە — شاخمات تاختىسىدىكى پىيادىلەرمىز. ئويۇنچىنىڭ قولىدىن نەگە سۈرۈلىدىغانلىقىنى پىيادىلەر بىلمەيدىغۇ... مەن، مەسىلەن، بارگاھدا②نىمە ئىش بولىۋاتقانلىقىنى ئومۇمەن تەسەۋۋۇر قىلالمايمەن. شۇنى بىلىمەنكى، گېنېراللارنىڭ ئارىسىدا — كورنىلوپ، لۇكومىسكى، رومانوۋىسكى، كېرىموپ، دېنكىن، كالېدىن، ئېردېلى ۋە باشقا نۇرغۇن ئادەملەر ئارىسىدا قانداقتۇر مەخپىي ئالاقە، كېلىشىم بار...

— ئەمما ئارمىيە... پۈتۈن ئارمىيە كورنىلوپنىڭ ئارقىسىدىن

① ئالىسا — نىكولاي II نىڭ ئايىلى، ئالېكساندىرا فېدوروۋنا.

② بارگاھ — ئالى قوماندانلىق ئىشتاۋى، باش قوماندان تۇرىدىغان جاي — ت.

ئەگىشىپ ماڭارمۇ؟ — دەپ سورىدى لىستنىتسكى بارغانسېرى قەدىمىنى تېزلىتىپ.

— سولداتلار، ئەلۋەتتە، ئەگەشمەيدۇ. بىز ئۇلارنى باشلاپ ماڭىمىز.

— سەن بىلەمسەن، كېرېنسكى سولچىلارنىڭ بېسىمى بىلەن ئالى قوماندانىنى ئورنىدىن چۈشۈرەرمۇ؟

— بۇنىڭغا جۈرئەت قىلالمايدۇ! ئۇنى ئەتىلا تىز پۈكتۈرىدۇ. ئوفىتسېرلەر ئىتتىپاقىنىڭ باش كومىتېتى بۇ ھەقتىكى كۆزقارىشىنى ئۇنىڭغا خېلىلا كەسكىن قىلىپ ئېيتقان.

— تۈنۈگۈن ئۇنىڭ ئالدىغا كازاك قوشۇنلىرى ئىتتىپاقى سوۋېتىدىن ۋەكىللەر كېلىپتۇ، — دېدى لىستنىتسكى كۈلۈمسىرەپ، — ئۇلار كازاكلارنىڭ كورنىلوپنى ئورنىدىن ئېلىپ تاشلاش توغرىسىدىكى پىكىرلىرىگىمۇ يول قويمايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. سەنمۇ بىلىسەن، كورنىلوپ مۇنداق جاۋاپ بەرگەن: «بۇ — ئىغۋا، ئۆسەك. ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت مۇنداق تەدبىر قوللىنىشنى ھېچبىر ئويلىغىنىمۇ يوق». ئۇ بىر تەرەپتىن جامائەتچىلىكنى تىنچلاندۇرۇپ، ئەينى زاماندا بۇزۇق ئايالغا ئوخشاش، دېپۇتاتلار سوۋېتىنىڭ ئىجرائىيە كومىتېتىغا ھېجىيىپ قارايدۇ.

قالماقوپ مېڭىپ كېتىۋېتىپ ئوفىتسېرلىك قويۇن دەپتىرىنى ئېلىپ ئۈنلۈك ئوقۇدى:

— «جامائەت ئەرباپلىرىنىڭ كېڭەشمىسى سىزنى — رۇس ئارمىيىسىنىڭ ئالى داھىسىنى تەبرىكلەيدۇ. كېڭەشمە شۇنى بايان قىلىدۇكى، سىزنىڭ ئارمىيە ۋە روسىيىدىكى ئابرويىڭىزنى تۆكۈش يولىدىكى ھەر خىل سۇيىقەستنى جىنايەت دەپ ھېساپلايدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە كېڭەشمە ئوفىتسېرلەرنىڭ، گېئورگى كرېست مېدالىغا ئېرىشكەن ئەزىمەتلەرنىڭ ۋە كازاكلارنىڭ ئاۋازىغا ئۆز

www.uyghurkitap.com

ئاۋازىنى قوشىدۇ.ئېغىر سىناقتا قالغان جىددى پەيتتە پۈتۈن روشەن پىكىرلىك روسىيە سىزگە ئۈمىت ۋە ئىشەنچ بىلەن قارايدۇ. قۇدرەتلىك ئارمىيىنى قايتا قۇرۇش ۋە روسىيىنى قۇتقۇزۇش يولىدىكى ئۇلۇغ پىداكارلىق ئىشىڭىزدا خۇدا سىزگە مەدەت بەرسۇن! رودزىيانكو»①. روشەن ئەمەسمۇ؟ كورنىلوپنى ئورنىدىن ئېلىپ تاشلاش توغرىلىق سۆزنىڭ بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ... ئېيتماقچى، سەن تۈنۈگۈن ئۇنىڭ كەلگەنلىكىنى كۆردۈڭمۇ؟

— مەن پادىشا يېزىسىدىن تېخى كېچە كەلگەن ئىدىم.

قالماقوپ تەكشى تىزىلغان چىشلىرىنى ۋە قىزغۇچ ساغلام ئىڭىكىنى بىردەك ھىجايتىپ كۈلۈپ قويدى. ئۈمۈچۈكنىڭ توردەك ئۇششاق سان ـ ساناقسىز قورۇق باسقان چېقىر كۆزلىرى پۈرۈلۈپ كەتتى.

— ئاجايىپ گەپ بولدى! قاراۋۇللىرى — تېكىنلىكلەر ئىسكادرونى. پىلموتلىرى ئاپتوموبىللاردا. بۇلارنىڭ ھەممىسى قىشلىق سارايغا قاراپ ماڭماقتا. خېلىلا مۇقىم مەنىگە ئىگە ئاگاھلاندۇرۇش... ھا ـ ھا ـ ھا. سەن مانا شۇ ھۆرپىيىپ تۇرغان پاپاخ كىيگەن ئەپتى ـ بەشىرىلەرنى بىر كۆرسەڭ ئىدىڭ. ھەي، بىر كۆرۈشكە ئەرزىيدۇ! ئۆزىگە خاس بىر تۈرلۈك تەسىر كۆرسىتىدۇ!

بۇ 2ئوفىتسېرموسكۋا — نارۋا رايونىنى بىر ئاز ئايلىنىپ، ئايرىلىشتى.

— ژىنە، بىز بىر بىرىمىزنى تاشلىۋەتمەي، پات ـ پات

① رودزيانكو. ۋ. (1859 — 1924) — چوڭ پومىششىك. 3 ـ، 4 ـ مەملىكەتلىك دۇمانىڭ رەئىسى. ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن كېيىن چەتئەلگە قاچقان — ت.

كۆرۈشۈپ تۇرايلى، — دېدى قالماقوپ خوشلىشىۋېتىپ، — ئېغىر زامانلار كېلىۋاتىدۇ. يەردە مەھكەم تۇر، بولمىسا يىقىلىپ چۈشىسەن!

ئۇ توختاپ ئارقىسىغا قايرىلدى - دە، نېرىدا كېتىۋاتقان لىستىنتىسكىنى قىچقىرىپ:

— بىر گەپنى ئۇنتۇپ قېلىپتىمەن. بىزنىڭ مېركولوپ يادىڭدا بارمۇ؟ ھېلىقى رەسسامچۇ؟ - دېدى.

— ھە، نىمە بولۇپتۇ؟

— ماي ئېيىدا ئۆلتۈرۈپ قويۇشتى.

— مۈمكىن ئەمەس!

— توغرا، قانداقمۇ ئۆلتۈرگەندۇ دەيسەن، — بىلمەستىن، تەسادىپى. بۇنىڭدىنمۇ ئەخمىقانىراق ئۆلۈمنىڭ بولۇشى مۈمكىن ئەمەس. رازۋېتچىكنىڭ قولىدىكى گىرانات پارتلاپ كەتكەن. رازۋېتچىكنىڭ بىر قولىنىمۇ جەينىگىدىن چورت ئۈزۈپ تاشلىغان، بىز مېركولوپنىڭ تېتىلىپ كەتكەن ئۈچەي - باغرىنىلا تاپتۇق. 3 يىلدىن بۇيان ئەجەل ھېچنىمە قىلمىغان ئىدى...

قالماقوپ يەنە بىر نىملەرنى دەپ ۋاقىرىۋىدى، ئەمما شامال چىقىپ، سۇر چاڭ - توزاڭ كۆتىرىپ غۇيۇلدىغاچقا، سۆزنىڭ ئاخىرى ئاڭلانماي قالدى. لىستىنتىسكى قولىنى بىر شىلتاپ قويدى - دە، ئاندا - ساندا ئەتراپقا قاراپ قويۇپ يۈرۈپ كەتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

13

6 ـ ئاۋغۇستتا ئالى باش قوماندانلىقنىڭ ئىشتاپ باشلىغى گېنېرال لۇكومىسكى.بارگاھىنىڭ بىرىنچى خوجۇلۇق گېنېرالى گېنېرال رومانوۋىسكى ئارقىلىق، نېۋېل ـ ن ـ سوكولنىكى ـ ۋېلىكى لۇكى رايونىغا يەرلىك دىۋىزىيە بىلەن 3 ـ كورپۇسنى توپلاش توغرىلىق بۇيرۇق تاپشۇرۇۋالدى.

ـ نىمىشكە مۇشۇ رايونغا؟ بۇ ئەسكەرلەر رۇمىنىيە فۇرونتىنىڭ رېزېرۋتىكى قىسىملىرى ئىدىغۇ؟ ـ دەپ سورىدى لۇكومىسكى ھەيران بولۇپ.

ـ بىلمەيمەن، ئالېكساندىر سېرگېيېۋىچ. مەن سىزگەپەقەت ئالى قوماندانلىقنىڭ بۇيرۇغىنىلا يەتكۈزدۈم.

ـ سىز بۇ بۇيرۇقنى قاچان تاپشۇرۇۋالغانتىڭىز؟

ـ تۈنۈگۈن، كېچە سائەت 11 دە ئالى قوماندانلىق مېنى قىچقارتىپ، بۈگۈن ئەتتىگەندىلا بۇنى سىزگە خەۋەر قىلىشىمنى بۇيرۇدى.

رومانوۋىسكى ئايىغىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ، دەرىزىنىڭ تۈۋىگە يېقىن باردى، ئاندىن لۇكومىسكىنىڭ كابېنىتىدىكى بىر تامنىڭ يېرىمىنى ئىگەللىگەن ئوتتۇرا ياۋروپانىڭ ئىستراتېگىيىلىك خەرىتىسىنىڭ ئالدىدا توختاپ، لۇكومىسكىگە ئارقىسىنى قىلىپ،

خەرىتىگە سىنچىلاپ قاراپ چىققاندىن كېيىن دېدى:

— ئۆزىڭىز ئېيتىپ بېقىڭا... ئۇھازىر ئۆز كابىنېتىدا، — دېدى.

لوكومىسكى شىرەنىڭ ئۈستىدىن قەغەزلەرنى ئېلىپ، ئورۇن- دۇقنى سۈرۈپ قويدى؛ ئاندىن بارلىق ياشىنىپ قالغان سېمىزھەر- بىلەرگە خاس ئالايىتەن تەمكىن يۈرۈش بىلەن ئاستا ماڭدى. ئىشىككە كەلگەندە رومانوۋىسكىنى ئالدىغا ئۆتكۈزۈپ، ئۆزى ئارقى- دىن چىقتى - دە، بىر نىمىلەرنى ئويلىغاندەك بولۇپ:

— توغرا، دۇرۇست، — دېدى.

لوكومىسكىغا تونۇش بولمىغان ئۇزۇنتۇرا شادا پاچاق بىر پولكوۋنىك، كورنىلوپنىڭ ئالدىدىن يېڭىلا چىقىپ تۇرغان ئىكەن. ئۇ ھۆرمەت يۈزىسىدىن بۇلارغا يول بوشىتىپ بەردى - دە، سەل - پەل ئاقساپ، مېيىپ بولغان مۈرىسىنى كۈلكىلىك ۋە قاتتىق تىترىتىپ كارىدور بويلاپ مېڭىپ كەتتى.

كورنىلوپ، ئالدىغا سەل - پەل ئىگىشىپ، قىيا قويۇۋالغان ئىككى ئالقىنى بىلەن شىرەگە تايىنىپ، ئالدىدا تۇرغان ياشانغان ئوفىتسېرگە سۆزلەۋاتاتتى:

— ... كۈتۈپ تۇرۇش لازىم ئىدى. گېپىمنى چۈشىنىۋاتامسىز؟ سىز پىسكوفقا بېرىش بىلەنلا دەرھال ماڭا خەۋەر بېرىڭ. كېتىشىڭىز مۇمكىن.

كورنىلوپ، ئوفىتسېرنىڭ كەينىدىن ئىشىك يېپىلغىچە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ياش ئادەمگە خاس ئەپچىللىك بىلەن يۇم- شاق ئورۇندۇققا ئولتۇردى؛ لوكومىسكىغا 2 - ئورۇندۇقنى سۈرۈپ قويۇپ، سورىدى:

— سىز رومانوۋىسكىدىن 3 - كورپۇسنى يۆتكەش توغرىسىدىكى بۇيرۇغۇمنى تاپشۇرۇۋالدىڭىزمۇ؟

— ھەئە. مەن مۇشۇ ئىش توغرىلىق سۆزلەشكىلى كەلگەن ئىدىم. سىز كورپۇسلارنى بىر يەرگە يىغىش ئۈچۈن ئىمىشكە مەزكۇر رايوننى تاللىۋالدىڭىز؟

لۇكومىسكى، كورنىلوپنىڭ قارامتۇل يۈزىگە دىققەت بىلەن قاراپ تۇردى. ئۇنىڭ چىرايى سىر بەرمەيدىغان، بىپەرۋا، غەمسىز ئىدى؛ ئىككى چېكىسىدە، بۇرنىدىن تارتىپ تۈكۈچىدەك يىرىك بۇرۇت قاپلىغان قۇرغاق ئاغزىغا قەدەر ئاشۇ بۇرۇنقى تونۇش ئەگرى قورۇقلار ئېسىلىپ تۇراتتى. يۈزىدىكى توك، جىددى ئىپادىنى پەقەت باللارچە ماڭلىيىغا چۈشۈپ تۇرغان كوكىلىسى بۇزۇپ تۇراتتى.

كورنىلوپ جەينەكلىنىپ، كىچىككىنە قۇرغاق ئالقىنى بىلەن ئېڭىكىنى تىرەپ، پاقىراپ تۇرغان موڭغۇل كۆزلىرىنى چىمىلداتتى - دە، بىر قولى بىلەن لۇكومىسكىنىڭ تىزىنى سىلاپ تۇرۇپ جاۋاپ بەردى:

— مەن ئاتلىقلارنى شىمالىي فۇرونتقا ئەتەي توپلاشنى خالاۋاتقىنىم يوق، بەلكى مۇشۇنداق رايوندا تۇرغاندا، بۇ يەردىن لازىم تېپىلغاندا شىمالىي ياكى غەربىي فۇرونتقا يۆتكەش ئوڭاي بولارمىكىن دەۋاتىمەن. مېنىڭچە، تاللانغان بۇ رايون ئاشۇ تەلەپكە ناھايىتى ياخشى جاۋاپ بېرەلەيدۇ. سىز باشقىچە ئويلامسىز؟ قانداق؟

لۇكومىسكى مۈجمەللا مۈرىسىنى قىسىپ قويدى.

— غەربىي فۇرونت ئۈچۈن ئەنسىرەشكە ھېچقانداق ئاساس يوق. ئاتلىقلارنى پىسكوف رايونىغا مەركەزلەشتۈرگەن ياخشىراقمىكىن دەيمەن.

— پىسكوفقىمۇ؟ — دەپ قايتا سوئال قويدى كورنىلوپ پۈتۈن گەۋدىسى بىلەن ئالدىغا ئىنتىلىپ، شۇنىڭ بىلەن رەڭسىز،

يۇقىا كالپۇگىنى سەل ـ پەل چىشلەپ، قوشۇلمىغان ئىشارە بىلەن
بېشىنى چايقىدى، — ياق! پىسكوف رايونى بىئەپ.
لۇكومىسكى هارغىن، قېرىلارغا خاس هەركەت بىلەن ئورۇنـ
دۇقىنىڭ يۆلەنچۇگىگە ئالقىنىنى قويدى. ئۇ ئېهتىياتكارانە سۆز تالـ
لاپ مۇنداق دىدى:
— لاۋۇر گېئورگىيېۋىچ، مەن زۆرۈر بۇيـرۇقلارنـى هازىرلا
بېرىمەن، ئەمما سىز ماڭا بىر نەرسىنى تولۇق ئېيتمـايۋاتـقاندەك
قىلىسىز ... ئەگەر زۆرۈرىيەت تۇغۇلۇپ، ئاتلىقلارنى پېتروگـرادقا
ياكى موسكۋاغا يۆتكەش توغرا كەلسە، ئۇ چاغدا سىز تاللىـغان راـ
يون ئاتلىقلارنى توپلاش ئۈچۈن ناهـايىتى ياخشى، لېـكىن ئاتلىق
ئەسكەرلەرنى مۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇش شىمالىي فۇرونتنى مۇنۇ بىر
جەهەتتە كاپالەتكە ئىگە قىلالمايدۇكى، ئاتلىقـلارنى بـاشقا يەرگە
يۆتكەش قىيىن بولىدۇ. ئەگەر مەن يېڭىلىشمىسام، سـىز بىر نەرـ
سىنى هەقىقەتەن تولۇق ئېيتمايۋاتىسىز، شۇنداق بولغاندا، ئىلتىـ
ماس قىلىمەنكى، مېنى ياكى فۇرونتقا ئەۋەتىڭ، ياكى ئۆز پەرىزىـ
ڭىزنى ماڭا تولۇق ئېيتىڭ. ئىشتاپ باشلىغى پەقەت ئۆز باشلىغىـ
نىڭ تولۇق ئىشەنچـىسگە ئىگە بولغاندىلا ئاندىن ئـۆز ئـورنىـدا
قالالايدۇ.
كورنىلوپ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، گەپـكە بېرىـلىپ قۇلاق
سالىمۇ، ئەمما لۇكومىسكىنىڭ سوغاق چىرايىغا هاياجاندىن بىلىـ
نەر ـ بىلىنمەس، سۇس قـىزىللىق يۇگـۇرگـەنلىـگىنى ئۆتـكۈر
كۆزى بىلەن بايقاپ ئۈلگۈردى. بىر نەچچە دەقىقە ئويلىـغانـدىـن
كېيىن:
— سىزنىڭ دىگىنىڭىز توغرا. مېنىڭ بەزىبىـر مۇلاهىزىلىـ
رىم بار، بۇ مۇلاهىزىلىرىم توغرىلىق سىز بىلەن تېخى سۆزلەشكىـ
نىم يوق... سىز ئاتلىقلارنى يۆتكەش توغرىلىق بۇيرۇق بېرىڭ ـ دە،

3 ـ كورپۇسنىڭ كوماندىرى گېنېرال كېرىموپنى دەرھال بۇ يەرگە چاقىرتىڭ، مەن پېتروگىرادتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن سىز بىلەن ئىككىمىز تەپسىلى سۆزلىشەيلى. ئالېكساندىر سېرگېيېۋىچ، ماڭا ئىشىنىڭ، مەن سىزدىن ھېچنەرسىنى يوشۇرۇشنى خالىمايمەن، ــ كورنىلوپ كېيىنكى جۈملىنى ئالايىتەن تەكىتلەپ ئېيتتى-دە، تاكىلدىغان ئىشىك تەرەپكە شارتلا قايرىلدى، ــ كىرىڭ، ــ دەپ جاۋاپ بەردى.

بارگاھ ھوزۇرىدىكى كومىسسارنىڭ ياردەمچىسى فون ۋىزىن، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بويى پاكار ئاق سېرىق گېنېرال كىرىپ كېلىشتى. لۇكومىسكى ئورنىدىن تۇردى؛ ئۇ كېتىۋېتىپ، فون ۋىزىننىڭ سوئالىغا كورنىلوپ قەتئىي ئاھاڭ بىلەن:

ــ گېنېرال مىللېرنىڭ ئىشىنى قايتا قاراشقا مېنىڭ ۋاقتىم يوق. نىمە؟ ... ھەئە، بارماقچىمەن، ــ دىگىنىنى ئاڭلاپ قالدى.

لۇكومىسكى، كورنىلوپنىڭ ئالدىدىن قايتىپ چىققاندىن كېيىن دەرىزىنىڭ ئالدىدا ئۇزاق تۇردى. ئاقىرىشقا باشلىغان ئۆشكە ساقىلىنى سىلاپ تۇرۇپ، باغدا كاشتان دەرىخىنىڭ باراقسان ياپراقلىرىنى شامال يەلپۈپ،ئاپتاپتا ئەگرى ـ بۈگرى كۆرۈنگەن ئوتچۆپلەرنى تەۋرىتىۋاتقانلىقىغا ئويچانلىق بىلەن كۆز تىكتى.

بىر سائەتتىن كېيىن 3 ـ ئاتلىق كورپۇسنىڭ ئىشتاۋى ئۆز كورپۇسنىڭ باشقا يەرگە يۆتكىلىشىگە تەييارلىق كۆرۈش توغرىلىق بۇيرۇق تاپشۇرۇۋالدى. ئۆز ۋاقتىدا كورنىلوپنىڭ خاھىشى بويىچە، 11 ـ ئارمىيىنىڭ قوماندانلىق ۋەزىپىسىگە تەيىنلىنىشتىن باش تارتقان كورپۇس كوماندىرى گېنېرال كېرىموپ شۇ كۈنى مەخپى تېلېگراممىا بىلەن ئالدىراش بارگاھقا چاقىرتىلدى.

9 - ئاۋغۇستتا كورنىلوپ ئېكىنلىكلەرئىسكادىرونىنىڭ قاراۋۇللۇغى ئاستىدا، مەخسۇس پويىز بىلەن پېتروگىرادقا يۈرۈپ كەتتى.

ئەتىسى بارگاھتا ئالى باش قوماندانىنىڭ ئورنىدىن چۈشكەنلىكى، ھەتتا قولغا ئېلىنغانلىغى توغرىلىق مىش - مىش گەپلەر تارىلىپ كەتكەن ئىدى، ئەمما 11 - كۈنى ئەتىگەندە كورنىلوپ موگىلىفقا قايتىپ كەلدى،

ئۇ قايتىپ كېلىش بىلەنلا لۇكومىسكىنى قېشىغا چاقىردى. تېلېگىراممىلار بىلەن مەلۇماتلارنى بىر قۇر ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن زەيتۇندەك كۆكۈش - سېرىق ئىنچىكە بىلىگىنى روشەن كۆرسىتىپ تۇرغان ئاپپاق كىرسىز مانجېتىنى ئاۋايلاپ تۈزەپ ياقىسىغا قولىنى تەككۈزۈپ قويدى. مانا شۇ شارت - شۇرت ئالدىراش ھەركەتلىرىدىن ئۇنىڭدا بۇرۇن كۆرۈلۈپ باقمىغان ئادەتتىن تاشقىرى بىر ھاياجان بارلىغى سېزىلەتتى.

— بىز ھازىر ئاۋۇ كۈنى ئۈزۈپ قويۇلغان گەپ - سۆزىمىزنى ئېيتىپ تۈگىتەيلى، — دىدى ئۇ پەس ئاۋاز بىلەن، — 3 - كۆرپۈسىنى پېتروگىرادقا يۆتكەشكە مېنى مەجبۇر قىلغان مۇلاھىزىلىرىم ئۈستىدە ئەمدى توختىلىپ ئۆتمەكچىمەن، بۇ توغرىلىق مەن سىز بىلەن تېخى سۆزلەشمىگەن ئىدىم. سىز بىلەمسىز، 3 - ئاۋغۇستتا مەن پېتروگىرادتا ھۆكۈمەت مەجلىسىگە قاتناشقىنىمدا كېرېنسكى بىلەن ساۋىنكوپ①

① ساۋىنكوپ بورىس (1879 — 1925) — ئېسىرلەر پارتىيىسى رەھبەرلىرىنىڭ بىرى. 1917 - يىل فېۋرال ئىنقىلاۋىدىن كېيىن كېرېنسكى ھۆكۈمىتىدە مىنىستىر بولغان. بۇنىڭ تەكلىۋى بويىچە ئۇرۇش سېپىدە ئۆلۈم جازاسى تۈزۈمى يولغا قويۇلغان. ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن كېيىن كالېدىن، كورنىلوپ، كولچاك، ۋرانگېلەر بىلەن تىل بىرىكتۈرگەن بولۇپ، سوۋېت ھاكىمىيىتىگە قارشى چىققان ئەڭ ياۋۇز دۈشمەنلەرنىڭ بىرى ئىدى. چەتئەل ئاگېنتلىرىنىڭ ئاكتىپ قوللىشى بىلەن بىر نەچچە قېتىم ئاق گۋاردىيىچىلەر توپىلىڭىنى ۋە يوشۇرۇن سۇيىقەستلەرنى ئۇيۇشتۇرغان — ت.

www.uyghurkitap.com

مېنى ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇپ، مەجلىستە ئالايىتەن مۇھىم بولغان مۇداپىئە مەسىلىلىرى ئۈستىدە توختالمىغىن، دېگەن ئىدى، چۈنكى ئۇلارنىڭ سۆزىگە قارىغاندا، مىنىستىرلارنىڭ ئارىسىدا ئىشەنچسىز ئادەملەر بار ئىكەن. مەن ئالى باش قوماندان بولغانلىغىمدىن ھۆكۈمەت ئالدىدا ھېساپ بەرگىنىمدە ئۇرۇش ھەركەتلىرى پىلانلىرى توغرىسىدا گەپ ئاچالمايمەن،چۈنكى ئېيتىلغان سۆزنىڭ بىر نەچچە كۈن ئىچىندىلا گېرمان قوماندانلىغىغا مەلۇم بولماسلىغىغا ھىچقانداق كاپالەت يوق! مۇشۇمۇ ھۆكۈمەتمۇ؟ ئەھۋال مۇشۇنداق تۇرسا بۇ ھۆكۈمەتنىڭ مەملىكەتنى قۇتقۇزۇشىغا ئىشىنەلەمدىمەن؟ — كورنىلوپ تېز - تېز، مەھكەم دەسسەپ، ئىشىكنىڭ يېنىغا باردى - دە، ئاچقۇچنى تولغاپ ئىشىكنى ئەتتى، ئاندىن قايتىپ كېلىپ، شىرە ئالدىدا ھاياجانلانغان ھالدا بىرى - بىرى مېڭىپ دىدى، — شۇنىسى تولىمۇ ئەلەم قىلىدۇكى، مەملىكەتنى نەدىكى بىرلامزەللە ئادەملەر ئىدارە قىلماقتا. ئىرادىسىزلىك، بوشاڭلىق، ئىقتىدارسىزلىق، لىڭتاسىملىق، تولا چاغلاردا ئاددىسى رەزىللىك — مانا قاراڭ، ئېيتىشقا رۇخسەت قىلىسىڭىز، ئاتالمىش بۇ«ھۆكۈمەت»نىڭ ھەركەتلىرىگە رەھبەرلىك قىلماقتا. چېرنوپ① ۋاھاكازالارغا ئوخشاش جاناپلارنىڭ ئىلتىپات كۆرسىتىپ ئىشتىراك قىلىشى بىلەن بولشېۋىكلەر كېرېنىسكىنى يەر بىلەن يەكسەن قىلىپ تاشلايدۇ... مانا، ئالېكساندىر سېرگېيېۋىچ، روسىيە مۇشۇنداق ھالدا تۇرماقتا. سىزگە

① چېرنوپ ۋىكتور (1876 - يىلى تۇغۇلغان) — ئېسېرلەر پارتىيىسىنىڭ رەھبىرى. 1918 - يىلى يازدا ئاق گۋاردىيىچى چېخ - ئېسېر قوزغىلىڭىغا ئاكتىپ قاتناشقان ئادەم. 1918 - يىلى كۈزدە چەتئەلگە قاچقان. 1921 - يىلى كرونشتات توپىلىڭىغا رەھبەرلىك قىلىشقا ئۇرۇنغان — ت.

مەلۇم بولغان پىرىنسىپلارغا ئەمەل قىلغىنىم ھالدا، مەن ۋەتەنىنى
يېڭى - يېڭى توپىلاڭلاردىن ساقلاشنى خالايمەن. 3 - ئاتلىق ئەسـ
كەرلەر كورپۇسىنى يۆتكەشتىكى سەۋەبىم، ئاساسەن، ئاۋغۇستنىڭ ئاـ
خىرىغىچە ئۇنى پېتروگرادقا يەتكۈزۈش ئۈچۈن، مۇبادا بولشېۋىكلار
ھۇجۇم قىلىپ قالسا، ۋەتەن خائىنلىرىنىڭ تولۇق جاجىسىنى بېـ
رىش ئۈچۈن ئۇرۇش ھەركەتلىرىگە بىۋاستە رەھبەرلىك قىلىشنى
گېنېرال كېرىموپقا تاپشۇرىمەن. شۇنىڭغا ئىشەنچىم كامىلكى، لازىم
تېپىلغاندا، ئۇ ئىشچى سولداتلار دېپۇتاتلىرى سوۋېتىنىڭ پۈتۈن
تەركىۋىنى دارغا ئېسىشنى ئويلىشىپ كۆرىدۇ. ۋاقىتلىق ھۆكۈـ
مەت... ھە،بىز تېخى ئۇنى كۆرەرمىز...

كورنىلوپ مېڭىشنى توختىتىپ، لۇكومىسكىنىڭ ئالدىدا تۇرـ
دى - دە، كەسكىن تۇردە سورىدى:

— مەملىكەت بىلەن ئارمىيىنىڭ كېلىچىگىنى پەقەت مۇـ
شۇنداق چارە - تەدبىرلەر تەمىن ئېتىشى مۇمكىن، سىز مۇشۇ مۇـ
لاھىزىلىرىمغا قوشۇلامسىز؟ سىز مەن بىلەن ئاخىرىغىچە بىللە
ماڭامسىز؟

لۇكومىسكى، كورنىلوپنىڭ قۇرغاق، ئىسسىق قولىنى مەھكەم،
قىزغىنلىق بىلەن قىسىپ، ئورنىدىن تۇردى.

— سىزنىڭ پىكرىڭىزگە تامامەن قوشۇلىمەن. ئاخىرىغىچە
بىللە ماڭىمەن. ئەتراپلىق ئويلاپ، توغرا مۆلچەرلەپ، دەل ئۇستىـ
دىن زەربە بېرىش لازىم. بۇ ئىشنى ماڭا تاپشۇرۇڭ، لاۋۇر گېئورـ
گىيېۋىچ.

— پىلاننى ئۆزەم ئىشلەپ چىقتىم. تەپسىلاتلىرىنى پولكوۋـ
نىك لېبېدېپ بىلەن كاپىتان دوۋ بىنكو ئىشلەپ چىقىدۇ. سىز، ئاـ
لېكساندىر سېرگىيېۋىچ، ئىش بىلەن كۆمۈلۈپ كەتكەنغۇ. ماڭا

www.uyghurkitap.com

ئىشىنىڭ، ھەممە نەرسىلەرنى مۇھاكىمە قىلىشقا زورۇر تېپىلغاندا، مۇۋاپىق ئۆزگىرىش كىرگۈزۈشكە بىزدە تېخى ۋاقت بار.

شۇ كۈنلەردە بارگاھتىكى ھايات ساراسىمە ئىچىدە ئۆتمەكتە ئىدى. ھەركۈنى موگىلېفتىكى گۇبېرناتورنىڭ ئۆيىگە ئۇستىنى چاڭ باسقان ماشرەڭ گىمناستۇركا كىيگەن، ئاپتاپتا قارايغان، شامالدا جۇدىگەن ئوفىتسېرلار خىزمەت قىلىش توغرىسىدىكى ئىلتىماسنامە بىلەن فرونتنىڭ ھەر بىر يېرىدىن كېلىپ تۇراتتى ئوفىتسېرلار ئىتتىپاقى بىلەن كازاك ئەسكەرلىرى ئىتتىپاقىنىڭ ئالىپتە ۋەكىللىرىمۇ كېلىشتى، دوندىن — كازاكلاردىن بىرىنچى قېتىم يۇقۇرى ھەربى مەنسەپكە قويۇلغان دون ھەربى رايونى كازاك ئەسكەرلىرى ئاتامانى كالېدىندىن چاپارمەنلەر كەلدى. قانداقتۇ مەمۇرى ئەمەلدارلارمۇ باش سوقتى. فېۋرالدا غۇلاپ چۈشكەن كونا روسىيىنى ئاياقتا تۇرغۇزۇشتا كورنىلوپقا ياردەم بېرىشنى چىن كۆڭلىدىن خالىغان كىشىلەرمۇ كېلىشەتتى، ئەمما مەملىكەتنىڭ جان تومۇرىنى كىمنىڭ مۇستەھكەم قولى كېسىپ تاشلايدىغانلىغىنى ئالدىن بايقاپ، زور قان تۆكۈلۈشنىڭ پۇرىغىنى يىراقتىن سېزىپ ئۆزىگە بىرەر نەپ تېپىش ئۈمىدى بىلەن موگىلېفقا ئۈچۈپ كەلگەن قۇزغۇنلارمۇ بار ئىدى. دوبرىنىسكى، زاۋويكو①، ئالادىننىڭ② ناملىرى ئالى باش قوماندانلىققا يېقىن ئالاقىسى بار كىشىلەرنىڭ نامى سۈپىتىدە بارگاھتا قايتا - قايتا تىلغا ئېلىنىپ تۇردى. بارگاھتا ۋە دون قوشۇنلىرى ھەربى يۇرۇش ئاتامانىنىڭ ئىشتاۋىدا

① دوبرىنىسكى، زاۋويكو — چوڭ ئېلىپ ساتارلىق بىلەن ھەدى- ھېساپسىز بېيىغان تەۋەككۈلچى پومېششىكلار.

② ئالادىن — پادىشالىق تۈزۈمىنى جان تىكىپ قوغدايدىغان ئۈچىغا چىققان مونارخىست، تەۋەككۈلچى.

كورنىلوپ ئۆزىگە ھەددىن تاشقىرى تەمەننا قويىدۇ، بۇنىڭ نەتىجىسىدە تەۋەككۈلچىلىك دائىرىگە چۈشۈپ قالدى، دەيدىغان پىچىر - پىچىر گەپلەر تارىلىپ يۈردى. ئەمما ئەينى ۋاقىتتا كەڭ ئوفىتسېرلەر دائىرىسى ئىچىدە كورنىلوپ روسىيىنى قايتىدىن ئەسلىگە كەلتۈرۈشنىڭ توغى دەيدىغان ئىتىقات ھۆكۈم سۈرەتتى. كونا تۈزۈمنى تىكلەشنى قىزغىن خالايدىغانلار ھەريەر - ھەريەردىن مۇشۇ بايراقنىڭ ئاستىغا توپلانماقتا ئىدى.

13 - ئاۋغۇستتا كورنىلوپ موسكۋاغا دۆلەت كېڭەشمىسىگە قاتنىشىش ئۈچۈن يۈرۈپ كەتتى.

ھاۋا ئىللىق، بىر ئاز بۇلۇتلۇق كۈن ئىدى. ئاسمان گويا كۆكۈش ئاليومىن يالىتىلغاندەك ئىدى. ئاسماننىڭ قەھرىدەچۆرىسى ئاچ بىنەپشىرەڭ تۈس ئالغان قارا بۇلۇت ئۈزۈپ يۈرەتتى. بۇلۇتتىن دالا - ئىتىزنىڭ ئۈستىگە، تاراقشىپ كېتىۋاتقان پويىز رېلىسلىرىغا، ئاجايىپ قىرو باسقان ئورمانلىققا، يىراقلاردىن خۇددى ئاكۋارېل بوياق بىلەن سىزىلغان رەسىمدەك ئېنىق كۆرۈنگەن قېيىن دەرەخلىرىنىڭ ئۈستىگە، باش كۈزدىكى بوزيەرلەرگە — قېيپاچ ھەسەن - ھۈسەننىڭ شولىسىدا مەيۈس تۈسكە كىرىپ سېخى يامغۇر چۈشمەكتە ئىدى.

پويىز كەڭ بوشلۇقنى ئارقىدا قالدۇرۇپ كېتىۋاتاتتى. پويىزنىڭ ئارقىسىدا مەدەن رەڭگىدە تۈتۈن ئىتەك يايىغان، ۋاگوننىڭ ئۈچۈق دەرىزىسى ئالدىدا مەيدىسىگە گېئورگىي مېداللىرى تاقالغان ماشرەڭ مۇندىر كىيگەن ۋىجىككىنە گېنېرال ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ قارا، چېقىر كۆزلىرىنى قىسىپ، دەرىزىدىن بېشىنى چىقاردى-دە، ھورلانغان يامغۇر تامچىلىرى ئۇنىڭ ئاپتاپتا قارايغان يۈزىنى ۋە قاپ - قارا شاپبۇرۇتىنى ھۆل قىلىشقا باشلىدى؛ شامال شۇۋىرلاپ، ياش

بالىنىڭكىدەك ماڭلىيىغا چۇشۇپ تۇرغان بىر تۇتام چېچىنى ئارقىسىغا تارايتتى.

14

كورنىلوپ موسكۋاغا كېلىشتىن بىر كۈن بۇرۇن ياساۋۇل لىستنىتسكى كازاك قوشۇنلىرى ئىتتىپاقى سوۋېتىنىڭ ئالايتەن مۇھىم تاپشۇرۇغىنى ئېلىپ، بۇ يەرگە كەلگەن ئىدى. ئۇ كازاك پولكىنىڭ موسكۋادىكى ئىشتاۋىغا قەغەز خالتىنى تاپشۇرغاندىن كېيىن، ئەتىلىككە كورنىلوپنىڭ كېلىدىغانلىقىنى ئاڭلىدى.

چۈش ۋاقتىدا لىستنىتسكى ئالېكساندىروۋىسكى ۋاگزالىغا باردى. 1 - ۋە 2 دەرىجىلىك كۈتۈش زالىدا ۋە بۇفېتلاردا ئادەملەر مىغىلدايتتى. كۆپچىلىكى ئەسكەرلەر ئىدى. ئالېكساندىروپ ھەربىي مەكتىۋىنىڭ①ئوقۇغۇچىلىرىدىن تەركىپ تاپقان ھۆرمەت قاراۋۇلى ۋاگزالنىڭ 2-ياقتىكى سەھنىسىدە سەپ تۈزۈپ تۇراتتى، كۆتەرمە كۆۋرۈكتە — ئاياللاردىن تەركىپ تاپقان موسكۋا ئەجەل باتالىيونى تۇراتتى②. قىيام سائەت 3 ئۆپچۆرىسىدە

① ئالېكساندىروپ ھەربىي مەكتىۋى — چاررۇسىيىدىكى ھەربىي ئوقۇش يۇرتى بولۇپ، بۇ يەردە تولىسى ئاقسۆڭەكلەرنىڭ باللىرى تەربىيىلىنەتتى. بۇ يەردە ئوقۇغانلارنى «يۇنكېر» دەپ ئاتىشاتتى. ئوقۇش پۈتتۈرگەنلەر ئوفىتسېرلىق ئۇنۋانى ئالاتتى. گىراژدانلار ئۇرۇشى ۋاقتىدا يۇنكېرلار ئىنقىلابقا قارشى دەھشەتلىك قوراللىق كۈرەش ئېلىپ باردى — ت.

② ئەجەل باتالىيونى — بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ ئاخىرقى چاغلىرىدا پەيدا ئىلاردىن تەشكىل قىلىنغان زەربىدار قىسىم بولۇپ، «ئەجەل باتالىيونى» دەپ ئاتىلاتتى. كېرېنىسكىي دەۋرىدە ئالاھىدە زەربىدار پولكلار، ھەتتا ئاياللاردىن قۇرۇلغان زەربىدار «ئەجەل باتالىيونى»مۇ بارلىققا كەلگەن ئىدى. بۇ زەربىدار قىسىملار ئەكسىلئىنقىلاپنىڭ قولچۇمىقىغا ئايلاندى — ت.

پويىز كەلدى. ۋاراڭ-چۇرۇڭلار بىردىنلا پەسلەپ قالدى. ئوركې-
ستىرنىڭ جىغىلداپ چىققان جاراڭلىغان ئاۋازى ۋە ھەددى-ھىساپسىز
ئاياقلارنىڭ دۈپۈرلىگەن تاۋۇشى ئارىلىشىپ كەتتى. ئۆرە-تۆپە
بولۇشۇپ كەتكەن ئادەملەر توپى لىستىنىتىسكىنى ئۇيان ئىتتىرىپ-بۇيان
ئىتتىرىپ بىلەن ۋاگزال سەھنىسىگە ئېلىپ بېرىپ تاشلىدى. ئۇ بۇ
قىستاڭچىلىقتىن ئاران قۇتۇلۇپ، باش قوماندان چۈشكەن ۋاگوننىڭ
ئالدىدا2قاتار سەپ بولۇپ تىزىلغان تېكىنلىكلەرنى كۆردى. ئۇلار-
نىڭ ئاچقىزىل چاپانلىرىنىڭ شولىسى لاك بىلەن پاقىراپ تۇرغان
ۋاگوننىڭ تېمىدا ئەكس ئېتەتتى، بىر نەچچە ھەربىنىڭ ھەمرا-
لىقىدا ۋاگوندىن چىققان كورنىلوپ ھۆرمەت قاراۋۇلىنى، گېئورگى
كرېست ئوردېنى ئالغان قەھرىمانلار ئىتتىپاقىنىڭ ۋەكىللىرىنى،
ئارمىيە ۋە دېڭىز فىلوتى ئوفىتسېرلىرى ئىتتىپاقىنىڭ ۋەكىللىرى-
نى، كازاك قوشۇنلىرى ئىتتىپاقى سوۋېتىنىڭ ۋەكىللىرىنى كۆزدىن
كەچۈردى.

باش قوماندانغا تونۇشتۇرۇلغان شەخسلەرنىڭ ئىچىدە لىس-
تىنىتىسكى پەقەت دون ئاتامانى كالېدىن بىلەن گېنېرال زايون-
چىكوۋىسكىنىلا بىلەتتى، قالغان ئادەملەرنىڭ ئىسمىنى قېشىدىكى
ئوفىتسېرلەر ئېيتىپ بەردى:

— كىسلەكوپ — يول ئالاقە ئىشلىرى مىنىستىرىنىڭ
ئورۇنباسارى

— شەھەر باشلىقى رۇدنېپ.

— كىنەز ترۇبېتىسكى — بارگاھتىكى دىپلوماتىيە ئىشخا-
نىسىنىڭ باشلىقى.

— دۆلەت سوۋېتىنىڭ ئەزاسى مۇسىن-پۇشكىن.

— فرانسىيە ئەلچىخانىسىنىڭ ھەربى ئەمەلدارى پولكوۋنىك
كايو.

www.uyghurkitap.com

ـــ كىنەز گولتسىن.

ـــ كىنەز مانسۇرۇف...، ـــ دىگەن خوشامەتكويلۇق ئىززەت ـ ئىكرام تاۋۇشلىرى جاراڭلىدى.

لىستىنىتىسكى ئۆزىگە يىقىنلىشىپ كىلىۋاتقان كورنىلوپقا ۋاگزال سۇپىسىدا تىزىلىپ تۇرغان، ئىسىل كىيىنگەن خانىملار گۈل چاچقانلىغىنى كۆردى. بىر دەستە قىزىل گۈل كورنىلوپنىڭ مۇندىرىدىكى كالۋوتون باققا ئىلىنىپ، يىپىشىپ قالدى، كورنىلوف ئۇنى بىر ئاز خىجىللىق بىلەن ئاستا چۇشۇرۋەتتى. ئۇراللىق بومباساقال چال كىكەچلەپ 12 كازاك قوشۇنى نامىدىن تەبرىك نۇتقى سۆزلىدى. لىستىنىتىسكى ئۇنىڭ سۆزىنى ئاخىرىغىچە ئاڭلىيالمىدى،چۈنكى ئادەملەر لىستىنىتىسكىنى تام تەرەپكە قىستىشىپ، قىلىچىنىڭ تاسما بىغى ئۈزۈلۈپ كىتىشكەتاس قالدى،دۆلەت دۇماسىنىڭ ئەزاسى رودىچىفنىڭ نۇتقىدىن كىيىن كورنىلوپ زىچ ئادەملەر توپى بىلەن قورشالغان هالدا يەنە يولغا چۈشتى. ئوفتسىرلەر قول تۇتۇشۇپ، زەنجىرسىمان مۇداپىئە چەمبىرىگى هاسىل قىلدى، ئەمما خالايىق ئۇلارنىڭ مۇهاسىرىسىنى بۇزۇۋەتتى. كورنىلوفقا ئۇنىلىغان قول سوزۇلدى. پاخما چاچ سىمىزغىنە بىر خانىم ئۇنىڭ ئاچ يىشىل مۇندىرىنىڭ يىڭىدىن سۆيۈپ ئالماقچى بولۇپ يان تەرەپتىن ئۇششاق قەدەم بىلەن مىڭىپ كەلدى. ۋاگزال سەهنىسىنىڭ چىقىش ئىشىگى ئالدىدا قۇلاقنى يارغۇدەك ئالقىش سادالىرى ئاستىدا كورنىلوپنى باش ئۈستىدە كۆتىرىشىپ ئىلىپ كىتىشتى.لىستىنىتىسكى بىر ئەمەلدار جاناپنى مۇرىسى بىلەن قاتتىق بىر ئىتتىرىپ، چەتكە قىقىپ تاشلىدى ـ دە، كۆز ئالدىدا يالت قىلىپ قالغان كورنىلوپنىڭ لاكلانغان ئۆتۈكىنى تۇتۇۋىلىشقا ئۈلگۈردى. ئۇ ئاياقنى چاققانلىق بىلەن قۇچاغلاپ، مۈرىسىگە ئالدى ـ دە، هىچقانداق ئىغىرلىق هىس قىلماي، هاياجاندىن هاسىراپ، ئۆز قەدىمىنىڭ مۇۋازىنىتى

ۋە تەكشىلىكىنى ساقلاشقا تىرىشىپ، پاقىراپ تۇرغان مىس ئوركېستىرنىڭ گۈمبۈرلىگەن ياڭراق ساداسى ئاستىدا، توپنىڭ ئىچىدە ئاستا ئىتتىرىلىپ، ئالغا ئىلگىرىلىدى. تىقىنچىلىقتا كەمىرىنىڭ ئاستىدىن چىقىپ كەتكەن كۆينىكىنىڭ قاتلاقلىرىنى ۋاگىزالنىڭ چىقىش ئىشىكى ئالدىدا ئالدىراش تۈزىتىۋالدى. پەلەمپەي بىلەن يۇقۇرىغا چىققاندىن كېيىن مەيدانغا قاراپ ماڭدى. توپنىڭ ئالدىدا يېشىل كىيىنگەن سەپ ـ سەپ ئەسكەرلەر ۋە بىر كازاك ئاتلىقلار بۆلۈنمىسى تىزىلىپ ماڭغان ئىدى. لىستىنىتىسكى قولىنى فۇراژكىسىنىڭ سايىۋىنىگە تەككۈزۈپ، ياشلانغان كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ، يىغلاپ تاشلىماسلىققا تىرىشقان بولسىمۇ، ئۆمچەيگەن كالپۇكلىرىنىڭ تىترىگىنىنى توختىتىۋالالمىدى. ئۇ، سۈرەت ئاپاراتلىرىنىڭ شىرتىلداشلىرىنى، ئادەملەر توپىنىڭ قۇتراشلىرىنى، يۇنكېرلەرنىڭ تەنتەنىلىك مارش بىلەن يۈرۈشلىرىنى ۋە قامەتلىك، كېلىشكەن، ۋىجىككىنە، موڭغۇل چىراي گېنېرال ئاشۇلارنىڭ ھەممىسى ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتكىچە تۇرۇپ تۇرغانلىقىنى غۇۋا ئەستە قالدۇردى.

× ×

بىر كۈن ئۆتكەندىن كېيىن لىستىنىتىسكى پېتروگرادقا قاراپ يولغا چىقتى. ئۇ پويىزنىڭ يۇقۇرقى قەۋىتىگە ئورۇنلىشىۋېلىپ، شىنېلىنى ئاستىغا سالدى ـ دە، تاماكا چەككەچ كورنىلوپنى ئويلىدى:

«ھاياتىنى خەۋپ ئاستىغا قويۇپ، ئەسىرلىكتىن قاچقاندا، ۋەتەن ئۈچۈن شۇنداق قىلىش لازىملىقىنى بىلگەن بولسا كېرەك. قانداق ئاجايىپ شەخس! تەبىئى تاشتىن قۇيۇلغاندەك، قىلچە ئار-

www.uyghurkitap.com

تۆق ـ كەم يېرى يوق ... مىجەزىمۇ شۇنداق. شۇبھىسىز، ھەممە
نەرسە ئۇنىڭغا روشەن، ھساپقا ئېلىپ قويۇلغان. پۇرسەت كەلگەن-
دە بىزنى يېتەكلەپ ماڭىدۇ. قىزىق ئىش، مەن ئۇنىڭ زادى كىم-
لىگىنى بىلمەيمەن — مونارخىستمۇ؟ ئاساسىي قانۇنلۇق مونارخى-
يىنى ياقلامدۇ ... مانا ئۆزىگە ئىشەنمەكچى بولغان ھەر بىر كىشى
ئاشۇ ئادەمدەك بولسا».

تەخمىنەن شۇ تاپتا موسكۋادا، بولشوي تىياتىرخانىسىنىڭ
خاس بۆلۈملىرىنىڭ بىرىدە موسكۋا دۆلەت كېڭەشى ئەزالىرى مەجلى-
سىنىڭ تەنەپپۇسى ۋاقتىدا، 2 گېنېرال — بىرسى ۋىجىك، موڭغۇل
چىراي؛ يەنە بىرى گەۋدىلىك، چېچى كىر پەتىكىنىدەك قىرقىلغان،
چاسا كەلگەن بېشى مۆرىسىگە مەھكەم قوندۇرۇلغاندەك، سىلىق
تارالغان، چېكە چاچلىرىغا ئاق سانچىغان، قۇلاق كىمىرچەكلىرى
چېكىسىگە مەھكەم يېپىشقان ئادەم — بىرچەتكىرەك ئۆتۈپ، تاخ-
تاي پولنىڭ قىسقا كاتەكچىلىرىنى بىر بىرلەپ دەسسەپ، ئۇيان-
بۇيان مېڭىشىپ ئاستا پاراڭغا چۈشكەن ئىدى.

— خىتاپنامىنىڭ بۇ ماددىسى ھەربى قىسىملاردىكى كومى-
تېتلارنى بىكار قىلىشنى كۆزدە تۇتامدۇ؟

— شۇنداق.

— بىرلىكسەپ، ئىتتىپاقلىق سۆزسىز لازىم. مەن مەزكۇر
چارە ـ تەدبىرلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرمىسام، باشقا ئىلاج يوق. ئارمى-
يە ھازىرقى ھالەتتە سوقۇشقا يارىمايدۇ. مۇنداق ئارمىيىنىڭ غەلى-
بە قازىنىشى ئۇياقتا تۇرسۇن، ئازراق سىقىنىچىلارغىمۇ بەرداشلىق
بېرەلمەيدۇ. بولشېۋىكلارنىڭ تەشۋىقاتى قىسىملارنىپارچىلاپ تاش-
لىغان. بۇ يەردە، ئارقاسەپتىچۇ؟ ئىشچىلارنى يۆگەنلەشكە چارە
تېپىش ئۇرۇنۇشلىرىغا ئۇلار قانداق پىكىر بىلدۈرۈۋاتقانلىغىنى
كۆرۈۋاتقانسىز؟ — ئىش تاشلاش ۋە نامايىش، كېڭەش ئەزالىرى

پىيادە مېڭىشقا مەجبۇر ... ئۇيات! ئارقا سەپنى ھەربىلەشتۈرۈش، جىددى جازا چارىلىرىنى ئورنىتىش، بارلىق بولشېۋىكلارنى رەھىمسىز قىرىپ تاشلاش — مانا بۇلار بىزنىڭ، ئەڭ يېقىنقى ۋەزىپىلىرىمىز. ئالېكسەي ماكسىموۋىچ، كەلگۈسىدە سىزنىڭ ياردىمىڭىزگە ئىگە بولۇشقا ئىشەنسەم بولامدۇ؟

— مەن سۆزسىز سىز بىلەن بىللە.

— مەن بۇنىڭغا ئىشىنەتتىم، تەشەككۈر بىلدۈرىمەن. كۆرۈپ تۇرۇپسىزكى، كەسكىن ۋە قەتئىي ھەركەت قىلىش لازىم بولغاندا. ھۆكۈمەت يېرىم - ياتا چارە ۋە جاراڭلىق ئىبارىلەر بىلەن چەكلىنىدۇ ئىمىش. «ئىيۇل كۈنلىرىدىكىگە ئوخشاش خەلق ھاكىمىيىتىگە قارشى چىققانلارنىڭ سۇيىقەستلىرىنى تۆمۈر ۋە قان بىلەن باستۇرىمىز». ياق، بىز ئاۋال ئىشلەشكە، ئاندىن سۆزلەشكە ئادەتلەنگەنمىز، ئۇلار بۇنىڭ تەتۈرسىچە ئىش قىلىۋاتىدۇ. ماقۇل، ۋاقتى كەلگەندە، يېرىم - ياتا چارە قوللىنىش سىياستىنىڭ مىۋىسىنى ئۆزلىرى تېتىپ كۆرەر، لېكىن مەن بۇ نومۇسسىز ئويۇنغا قاتنىششىنى خالىمايمەن! مەن ئاشكارا جەڭنىڭ تەرەپدارى ئىدىم ۋە شۇنداق بولۇپ قالىمەن، ئېپقاچتى گەپلەر مېنىڭ مىجەزىمگە توغرا كەلمەيدۇ.

جۇغى كىچىك گېنېرال سۆھبەتچىسىنىڭ ئالدىدا توختاپ، ئۇنىڭ توق ماشرەڭ پەشمىتىنىڭ مېتال تۈگمىسىنى ئويناپ تۇرۇپ، كۆڭلى ئېرىگەن ھالدا بىر ئاز كېكەچلىنىپ مۇنداق دېدى:

— ئۇلار ئېغىزدۇرۇغنى ئېلىپ تاشلاشتى، ئەمدىلىكتە ئۆزلىرىنىڭ ئىنقىلاۋىي دېموكراتىيىسىدىن قورقۇشۇۋاتىدۇ. فۇرونتتىن پايتەختكە ئىشەنچىلىك ھەربى قىسىملارنى يۆتكەشنى ئىلتىماس قىلىۋاتىدۇ، ئەينى زاماندا ئاشۇ دېموكراتىيىگە خوشامەتكويلۇق مەقسىدىدە بىرەر رىيال چارە قوللىنىشتىن قورقىشىدۇ، بىر

قەدەم ئالغا، بىرقەدەم ئارقىغا ... بىز پەقەت بارلىق كۈچلىرىمىزنى بىر يەرگە توپلاپ، مەنىۋى جەھەتتىن قاتتىق بېسىم ئىشلەتسەك، شۇ چاغدىلا ھۆكۈمەتنى يول قويۇشقا كۆندۈرەلەيمىز، كۆنمىگەن چاغدا قاراپ باقىمىز! مەن ئالدىنقى سەپنى يالىڭاچلاشنى خىيال قىلىپ ئولتۇرمايمەن، مەيلى نېمىسلار ئۇلارنىڭ ئەدىۋىنى بەرسۇن!

— بىز دۇتوپ① بىلەن سۆزلەشتۇق. لاۋۇر گېئورگىيېۋىچ، كازاكلار بار كۈچى بىلەن سىزگە ياردەم كۆرسىتىدۇ. بىزگە ئەمدى كەلگۈسىدە بىرلىكتە ھەرىكەت قىلىش مەسىلىسىنى مەسلىھەتلىشىشلا قالدى.

— مەجلىستىن كېيىن مەن سىزنى ۋە باشقىلارنى ئۆز ئۆيۈمدە كۈتىمەن. سىزلەرنىڭ دوندا كەيپىيات قانداق؟

سېمىزگېنېرال، پاكىز قىرىلغان 4 بۇرجەك ئىڭىكىنى مەيدىسىگە يېقىپ، قاپىقىنى سېلىپ، ھومايغان پېتى ئالدىغا قارىدى. ئۇ جاۋاپ بەرگەن چاغدا، يوغان بۇرۇتىنىڭ ئاستىدا لەۋلىرىنىڭ بۇرجەكلىرى دىر - دىر تىترەپ كەتتى:

— مېنىڭ كازاكلارغا ئاۋالقى ئىشەنچىم يوق ... ئۇلارنىڭ كەيپىياتى توغرىسىدا بىر نەرسە دېيىش ھازىرمۇ تەس، پۈتۈمگە كېلىش لازىم: چەتتىن كەلگەنلەرنى ئۆزىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتۈرۈش ئۈچۈن كازاكلار بەزى ئىشلارنى قىلىش كېرەك. بۇ جەھەتتە بىز بەزى چارە - تەدبىرلەرنى كۆرۈۋاتىمىز، ئەمما مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلالمايمەن. كازاكلار

① دۇتوپ(1922 — 1864) — چار پادىشاسى گېنېرالى. ئورېنبورگ كازاك ئەسكەرلىرى ئاتامانى. ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋى كۈنلىرىدە — ئىنقىلاپقا قارشى ئاق كازاك ئەسكەرلىرى باشلىقلىرىنىڭ بىرى؛ كولچاك توپىلىڭىغىمۇ ئاكتىپ قاتناشقان.

بىلەن چەتتىن كەلگەنلەرنىڭ مەنپەئەتلىرى توقۇنۇشۇپ قىلىپ، ئار[1] بۆزۆلۆش يۈز بېرەرمىكىن دەپ قورقىمەن ... يەر ... ھازىر مەيلى كازاكلارنىڭ بولسۇن ياكى چەتتىن كەلگەنلەرنىڭ بولسۇن ئۆي - پىكرى ئاشۇ ئوق دائىرىسىدە ئايلانماقتا.

— ئىچكى تەرەپتىن يۈز بېرىپ قېلىش ئېھتىمالى بولغان ھەر تۈرلۈك تەسادىپلاردىن ئۆزىڭىزنى ساقلاش ئۈچۈن، قول ئاستىڭىزدا ئىشەنچلىك كازاك قىسىملىرى بولۇش كېرەك. مەن بارگاھقا قايتىپ بېرىش بىلەنلا لۇكومىسكى بىلەن سۆزلىشىمەن، بىز ئالدىنقى سەپتىن دونغا بىر نەچچە پولك ئەسكەر ئەۋەتىش ئىمكانىيىتىنى ئىزلەپ تاپارمىز.

— مەن سىزدىن ئىنتايىن مىننەتدار بولىمەن.

— شۇنداق قىلىپ، بىز بۈگۈن سىز بىلەن كەلگۈسىدە بىرلىكتە ھەركەت قىلىش مەسىلىسى ئۈستىدە كېلىشىۋالىمىز، ئويلىغان ئىشىمىزنىڭ ئوڭۇشلۇق ئورۇنلىنىشىغا مەن قاتتىق ئىشىنىمەن، لېكىن بەخت ۋاپاسىز، گېنېرال ... ئەگەر ئۇ، ھەممىگە قارىماستىن، ماڭا ئارقىسىنى قىلىۋالسا، — ئۇچاغدا مەن دوندا سىزلەردىن پانا تاپىمەن دەپ ئۈمىت باغلىسام بولامدۇ؟

— پاناجاي تېپىش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى ھىمايىگىمۇ ئېرىشىسىز، كازاكلار ئەزەلدىن مېھماندوستلۇق ۋە ئاش-تۈزنى ئاييىمايدىغانلىقى بىلەن داڭ چىقارغان.

پۈتۈن سۆھبەت جەريانىدا چىرايى تۇتۇلۇپ ئولتۇرغان كالېدىننىڭ قاپىغى ئېچىلىپ، بىرىنچى قېتىم ھىجىيىپ قويدى.

بىر سائەتتىن كېيىن دون ئاتامانى كالېدىن جىمجىت زالدا ئولتۇرغان كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا «12 كازاك قوشۇنىنىڭ خىتاپنامىسى» دەپ ئاتالغان بىر ماتېرىيالنى ئوقۇپ ئۆتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

× ×

ئىنقىلاپ كۈچلىرىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە ئەۋج ئېلىشى رۇس پومېششىكلىرى بىلەن رۇس بۇرژۇئازىيىسىنى غالجىرلىتىپلا قالماستىن، بەلكى يەنە ئەنگلىيە، ئامېرىكا، فرانسىيە جاھانگىرلىرىنىڭمۇ خەۋپ سېلىپ، ئۇلارنىڭ ئۆچمەنلىكىنى قوزغىدى، ئۇلار ئىنقىلاپنى باستۇرۇشنى تەلەپ قىلدى. ستالىن ئۆز ۋاقتىدا خەلقارادىكى ئەكسىيەتچىلەرنىڭ سوۋېتقەستلىرىنى پاش قىلىپ مۇنداق يازغان ئىدى: «رۇس جاھانگىر بۇرژۇئازىيىسىنىڭ(مىلىكوپ!)، جونفالارنىڭ (كېرېنسكى!) رۇسىيىنىڭ جانلىق كۈچلىرىگە ياخشىچاق بولۇپ، قۇللارچە خىزمەت قىلىدىغان ئۇششاق بۇرژۇئازىيە يۇقۇرى قاتلىمىنىڭ (سېرېتىلى!) ئىتتىپاقىنى ئىقتىسات بىلەن تەمىنلەۋاتقان ئامېرىكا جاھانگىر بۇرژۇئازىيىسى — مانا بۇ نۆۋەتتىكى ۋەزىيەتنىڭ ئەمىلي ئەھۋالى.

موسكۋادىكى كېڭەشكە ئامېرىكا كاپىتالىستىنىڭ «ھىمداشلىغى» 5 مىليارت قەرز بىلەن ئىسپاتلاندى — كېڭەشنى چاقىرغان بەگزادىلەرنىڭ مەقسىدى مۇشۇ ئەمەسمىدى؟...

شۇ كۈندىن باشلاپ دوننى، كۇباننى، تېرەك رايونىنى، ئورالنى، ئۇسسۇرىنى، كازاك يەرلىرىنىڭ ئۇ چېتىدىن بۇ چېتىگىچە بولغان پۈتۈن تۇپراقنى، بىر يېزا ئايمىغىدىن يەنە بىر ئايماقىچە بولغان يەرلەرنى چوڭ سوۋېتقەستىنىڭ يىپلىرى قارا ئۆمۈچۈك تورىدەك قاپلاپ كەتتى.

15

ئيۇن ئېيىدا بولـغان جەڭگەلەردە توپ ئوقلىرى تۆپ ـ تۈز قىلىنۇەتكەن بىر كىچىك شەھەر خارابىسىدىن بىر چاقىردىم نېرىسىـ دا، ئورماننىڭ ياقىسىدا يىلان باغرىدەك ئاجايىپئاكوپلار سوزۇلۇپ كەتكەن. ئورماننىڭ ئەڭ چېتىدىكى جايلاردا مەخسۇس بىر كازاك بۆلۈنمىسى ئورۇنلاشقان ئىدى.

كەينى تەرەپتە، قىزىل سۇۋادانلار بىلەن ياش قېيىنزارلىقـ نىڭ ياپ ـ يېشىل چاتقاللىـلىغى ئارقىسىدا تورف يېقىلغۇسى ساسـ لىغى سارغىيىپ كۆرۈنەتتى، ئۆرۈشتىن بۇرۇن بىر چاغلاردا بۇ يەرـ لەردىن تورف يېقىلغۇسى قېزىپ ئېلىنغانلىغى ئېنىق ئىدى؛ مۇۋـ لىرى مۇنچاقتەك قىزىرىپ تۇرغان كۆكۈللۈك گۈللىگەن ئوك تەرەپـ تىرەك، ئورمانلار دۇپپىيىپ تۇرغان تۇمشۇقنىڭ نېرىسىدا تېخىچە ئاياق باسمىغان يوللارنى ئەسلىتىپ، زەمبىرەك ئوقى بىتچىت قىـ لىپ تاشلىغان تاشـيـول سـوزۇلۇپ ياتاتـتى، ئەڭ چەتتە مىلتىق ئوقى ئۆتمە ـ تۆشۈك قىلىنۇەتكەن نىمجان شىۋاق ئوتلار دۈگدىيىپ، قاپ ـ قارا كۆمۈرگە ئايلانغان دەرەخكوتەكلىرى دۆۋىلىنىپ تۇراتـ تى، ئاكوپ توپىلىرىدىن هاسىل بولغـان كۆتەرمە توساقلار سارغىـ يىپ كۆرۈنەتتى، ئەگرى ـ بۈگـرى ئاكوپـلار يالىڭاچ دالا بويلاپ يىراق ـ يىراقلارغا سوزۇلۇپ كەتكەن ئىدى، ھەتتا چىم تېزەك كوـ لاپ ئېلىنۇېرىپ، ئوي ـ دۆڭ بولـۇپ كەتكەن ئارقىدىكى ساسلىقـ

تىن، ھەتتا ۋەيران قىلىپ تاشلانغان تاشيولدىن ھاياتنىڭ، بىر زاماندىكى ئەمگەكنىڭ ئىسى كېلەتتى، ئورماننىڭ ئىستىگىدىكى يەرلەر بولسا ئادەمنىڭ كۆزىگە كۆكۈلسىز، قايغۇلۇقمەنزىرە بولۇپ كۆرۈنەتتى.

ئۆتمۈشتە موخوپىنىڭ ھور تۈگمىنىدە ماشىنىستبولۇپ ئىشلىگەن ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ شۇ كۈنى ھەربىلەرنىڭ بىرىنچى دەرىجىلىك كارۋان ھارۋىلىرى تۇرىدىغان يېقىن بىر يەردىكىشەھەر بازىرىغا بارغان بولۇپ، ئۇ يەردىن كەچ كىرىش ئالدىدىلا قايتىپ كەلگەن ئىدى. ئۇ ئۆز گەمىسىگە كىرىپ كېتىۋېتىپ زاخار كوروليېف بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. زاخار، توپا قاچىلانغان قاپلارنىڭ بۇرجىگىگە قىلىچىنى سۇۋاشتۇرۇپ، قوللىرىنى قالايمىقانپۇلاڭشىتىپ، يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ بىر چەتكە ئۆتۈپ، ئۇنىڭغا يول بەردى، ئەمما زاخار ئۇنىڭ گىمناستۇركىسىنىڭ تۈگمىسىدىن تۇتۇۋېلىپ، كېسەلچان ئاغمىخانىدەك پالاقلاپ پىچىرلاپلا كەتتى:

— ئاڭلىدىڭمۇ؟ ئۇلگ تەرەپتىكى پىيادە ئەسكەرلەر كېتىشىۋاتىدۇ! بەلكى، فرونتنى تاشلاپ ماڭغان بولسا كېرەك.

زاخارنىڭ گويا ئېرىتىلگەن قارا چۆيۈندەك قېتىپ قالغان ساقىلى غەلىتىلاتىتىرەپ، كۆزلىرى غەمكىن تەشنالىق بىلەن تىكىلدى.

— تاشلاپ كېتىش دىگەن قانداق گەپ؟

— كېتىشىۋاتىدۇ. قانداقلىغىنى مەنمۇ بىلمەيمەن.

— بەلكىم، ئورۇن ئالماشتۇرغاندۇ؟ يۈر، ۋىزۋوت كوماندىرىنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇقۇپ باقايلى.

زاخار ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، تېپىلغاق نەم يەردە ئايىغىنى سۆرەپ، ۋىزۋوت كوماندىرىنىڭ گەمىسىگە قاراپ ماڭدى.

بىر سائەتتىن كېيىن كازاك ئاتلىق بۆلۈنمىسىنىڭ ئورنىغا پىيادە ئەسكەرلەر كېلىپ، بۆلۈنمە شەھەرچىگە يۈرۈپ كەتتى. ئەتىسى ئەتىگەن ئات باقارلاردىن ئۆز ئاتلىرىنى تاپشۇرۇۋېلىپ، تېز يۈرۈش بىلەن ئارقا سەپكە راۋان بولدى.

ئۇششاق سىم - سىم يامغۇر يېغىۋاتاتتى، ئاق قېيىنلار مەيۈسلۈك بىلەن بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، شۈمشىيىپ قالغان. يول ئورمانىنىڭ ئىچىگە يېرىپ كىردى - دە، ئاتلار زەيلىكنى ۋە بولتۇرقى سولغان ياپراقلارنىڭ بۇرۇننى ئېچىشتۇرىدىغان ئاچچىق ۋە قاڭسىق ھىدىنى سېزىپ، پىشقىراتتى، يايراپ مېڭىشاتتى. توقايلىقتا ئۈست ئۈزۈمى قىزىل مارجاندەك ئېسىلىپ تۇراتتى، يامغۇر يۇيۇپ كۆپۈكلەنگەن سەپتە گۈللەر قىز بالىنىڭ شىلەپىسىدەك ئاپپاق ئاقىرىپ، كۆزنىڭ يېغىنى يەيتتى، دەرەخلەرنىڭ ئۈستىدىكى قوغۇشۇندەك ئېغىر يامغۇر تامچىلىرىنى شامال سىلكىتىپ، ئاتلىقلارنىڭ ئۈستىگە چۈشۈرەتتى، شىنېل بىلەن فۇراژكىلارنى خۇددى چاچما ئوق تەشكەندەك قاپ - قارا داغ قىلىۋەتتى، موخوركا تۈتۈنى قاتار تىزىلىپ كېتىۋاتقان ئەسكەرلەرنىڭ ئۈستىدە بۇلۇتتەك ئۈزۈپ ئېرىپ كېتەتتى.

— تۇتۇپ ئېلىپ كېلىشتى، ئەمدى نەگە ھەيدەپ بارىدىغانلىقىنى كىم بىلسۇن.

— ئاكوپتا ئولتۇرۇش ياخشىمىدى؟

— راستىنلا، بىزنى نەگە ھەيدەپ بارىدىغاندۇ؟

— قايتىدىن تەرتىپكە سالارمىكىن.

— مېنىڭچە، ئۇنداق بولمىسا كېرەك.

— ئېخ، كەنت. كەل، تاماكا چېكەيلى، ھەممە غەم - غۇسسىنى ئۇنتۇيلى!

— مەن ئۆز قايغۇمنى خورجۇنۇمغا سېلىپ، يۇدۇپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

گېلىۋاتىمەن ...

— جانابى ياساۋۇل، ناخشا ئېيتىشقا رۇخسەت قىلامسىز؟

— رۇخسەت قىلىدىغۇ، دەيمەن... باشلا، ئارخىپ!

ئالدىنقى قاتاردىكىلەردىن بىرسى، تامىقىنى قىرىپ قويۇپ، ناخشا باشلىدى:

كۆكسىدە كىرىپىت ئوردېن، مۇرىسىدە زەرپاگون،
ئەسكەرلىكتىن ئۆيىگە قايتىپ كېلەر مەرت كازاك.

ئەم تارتقان تاۋۇشلار ناخشىنى خوشياقمىغاندەك سوزۇپ، توختاپ قالدى. ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ بىلەن بىر قاتاردا ماڭغان زاخار كورولېپ ئۆزەڭگىدە ئورنىدىن كۆتىرىلىپ، مەسخىرە بىلەن ۋاقىرىدى:

— هەي، قاراڭلار سىلەرنى، قارغۇ قېرىلار! بىز ناخشىنى مۇشۇنداق ئېيتامدۇق؟ ئۇنىڭدىن كۆرە،سىلەر چىركاۋنىڭ بوسۇغىسىدا قولۇڭلارغا سوپى تاياق تۇتۇپ، «لا زار» قوشىقىنى ئېيتىپ، سەدىقە تىلىسەڭلەر بولمامدۇ. تېخى ناخشىچىلار ئىمىش ...

— ئۇنداق بولسا، ئۆزەڭ باشلا!

— ئۇنىڭ بوينى قىسقا، ئاۋازى سىغىدىغان يېرى يوق.

— ئۆزىنى ئۆزى ماختاۋىرىپ، قۇيرۇغى بىر تەرەپكە بولۇپ قالدىمۇ ـ نىمە؟

كورولېپ كۆزىنى بىردەم يۇمۇپ، تىزگىنىنى، قاتتىق بىر سىلكىدى ـ دە، دەسلەپكى بىر مىسرانى ئېيتتى:

هەي، ئويناڭلار، كۈلۈڭلار، دونىنىڭ باتۇر كازاكى ...

پۈتۈن بۆلۈنمە ئۇنىڭ چىقىراپ چىققان خوش ئاھاڭىدىن ئويغىنىپ كەتكەندەك بىردىن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تووۋلاشقا باشلىدى:

شەرەپ ـ شانىڭ، شۆھرىتىڭ بىلەن ياشا ھەممە چاغ!...

ناخشا ھۆل ئورمانىنىڭ ئۈستىدە ۋە دەرەخلىرى كېسىپ تاشلانغان يول ئۈستىدە ياڭراشقا باشلىدى:

مىلتىق بىلەن دۈشمەننى يەر چىشلىتىپ بىئامان،
ئۆلگىمىزنى دوستلارغا كۆرسىتەيلى بىز ئويدان.
جەڭ قىلىمىز مەيداندا، سېپىمىزنى بۇزماستىن،
قوللىغىمىز دىڭ تۇرار بۇيرۇققىلا ھەر زامان،
شۇ ئاتا، كوماندىرلار بۇيرۇق بەرسە بىزلەرگە،
ئالغا! چامداپ، ياۋلارنى قىلىمىز كۆلۈم ـ تالقان.

ئۇلار «بۆرە مازىرى» ① دىن قۇتۇلۇپ چىققانلىقىغا خوشال بولۇشۇپ، يول بويى ناخشا ئېيتىپ مېڭىشتى. كەچ بولاي دىگەندە ۋاگونغا چىقىشتى. ھەربى پويىز پىسكوفقا قاراپ يول ئالدى. پەقەت 3 ئىستانسىدىن ئۆتكەندىن كېيىنلا مەلۇم بولدىكى، بۇ بۆلۈنمە 3 ـ ئاتلىق كورپۇسنىڭ باشقا قىسىملىرى بىلەن بىرلىكتە شۇ كۈنلەردە باشلىنىپ قالغان تەرتىپسىزلىكلەرنى باستۇرۇش ئۈچۈن پېتروگرادقا قاراپ كېتىۋاتقان ئىكەن، شۇندىن كېيىن گەپ ـ سۆزلەرمۇ جىمىپ قالدى. قىزىل ۋاگونلاردا ئۆگدەك باسقان جىمجىتلىق كىشىلەرنى ئۇزاققىچە ئەللەيلىدى.

— ئوتتىن قۇتۇلۇپ. دوزاققا كىرىپ قالدۇقمۇ ـ نىمە!—

① «بۆرە مازىرى» — ئاكوپنى كۆرسىتىدۇ — ت.

دېدى ئۇزۇنتۇرا بورشچىپ كۆپچىلىك ئۈچۈن ئورتاق بولغان پىكىرنى ئىپادىلەپ.

فېۋرال ئېيىدىن باشلاپ بۆلۈنمە كومىتېتىنىڭ ئىزچىل رەئىسى بولۇپ كەلگەن ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ پويىزدەسلەپ توختىغاندىلا بۆلۈنمە كوماندىرىنىڭ قېشىغا باردى.

— كازاكلار بىزاۋتە بولۇۋاتىدۇ، جانابى ياساۋۇل.

ياساۋۇل، ئىۋان ئالېكسېيېۋىچنىڭ ئىڭىكىدىكى چوڭقۇرچاققا ئۇزاق قاراپ تۇردى ـ دە، كۈلۈمسىرەپ:

— ئەزىزىم، مەن ئۆزەممۇ هاياجانلىنىۋاتىمەن، ـ دېدى.

— بىزنى نەگە ئېلىپ كېتىۋاتىدۇ؟

— پېتروگرادقا.

— يۇۋاشلىتىش ئۈچۈنمۇ؟

— سەن توپىلاڭغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن دەپ ئويلىغانمىدىڭ؟

— بىز ئۇنىسىنىمۇ، بۇنىسىنىمۇ خالىمايمىز.

— توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئۇلار بىزنىڭ پىكرىمىزنى سوراۋاتقىنى يوق.

— كازاكلارچۇ...

— «كازاكلار» نىمە بولۇپتۇ؟ — غەزەپلىنىپ تۇرغان بۆلۈنمە كوماندىرى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى، — كازاكلارنىڭ نىمىنى ئويلىشىۋاتقانلىقىنى مەنمۇ بىلمەيمەن. بۇ ۋەزىپىنى ماڭا كۆڭۈللۈك دەپ ئويلامسەن؟ مۇنۇ نەرسىنى ئال، بۆلۈنمىدە ئوقۇپ بەر، كېيىنكى ئىستانسىدا مەن كازاكلار بىلەن سۆھبەتلىشىمەن.

كوماندىر پۈكلەكلىك تېلېگراممىنى بەردى ـ دە، چىرايىنى تۈرۈپ، ئاشكارا يىرگىنىش بىلەن گۆش كونسېرۋاسىنىڭ ماي باسقان بىر پارچىسىنى چايناشقا باشلىدى.

www.uyghurkitap.com

ئۇۋان ئالېكسېيېۋىچ ئۆز ۋاگونىغا قايتتى، گويا قولىدا چالا كۆيگەن چوغ كۆتىرىۋالغاندەك، تېلېگراممىنى كۆتىرىپ كەلدى.
— باشقا ۋاگونىدىكى كازاكلارنى چاقىرىڭلار.
پويىز قوزغىلىپ ماڭغان بولسىمۇ، ئەمما ۋاگونغا ھامان كازاك-لار سەكرەپ چىقىشىۋاتاتتى. 30چە ئادەم يىغىلدى.
— كوماندىر تېلېگراممىنى تاپشۇرۇۋېلىپتۇ، بايا ئوقۇدى.
— قېنى، ئۇنىڭدا نىمە يېزىلغان ئىكەن؟ ئوقۇپ كۆرەيلى!
— ئوقۇ، يالغان سۆزلىمە!
— سۆلىھ بولامدىكەن؟
— ئاغزىڭنى يىغساڭچۇ!
جىمجىتلىق ئىچىدە ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ ئالى باش قوماندان كورنىلوپنىڭ مۇراجەتنامىسىنى ئۈنلۈك ئوقۇدى؛

مەن ئالى باش قوماندان كورنىلوپ پۈتۈن خەلقنىڭ ئالدىدا شۇنى جاكالايمەنكى، سولداتلىق بۇرچۇم ئازاترۇسىيىنىڭ پىداكار بىر گىراژدانى بولۇشۇم ۋە ۋەتەنگە بولغان چەكسىز مۇھەببىتىم مەملىكىتىمىزنىڭ ھاياتىدىكى مۇشۇ ئېغىر دەقىقىلەردە مېنى ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتنىڭ بۇيرۇغىغا بويسۇنماسلىققا ۋە ئارمىيە ۋە دېڭىز فىلوتىنىڭ ئالى قوماندانى بولۇش ۋەزىپىسىنى ئۆز-ئۈمدە ساقلاپ قېلىشقا مەجبۇر قىلدى. مېنىڭ بۇ قارارىمنى ھەر قايسى ئالدىنقى سەپتىكى بارلىق باش قوماندانلار قوللاپ-قۇۋ-ۋەتلىگەن، شۇنىڭغا بىنائەن پۈتۈن رۇس خەلقىگە شۇنى ئۇقتۇ-رىمەنكى، مېنى ئالى باش قوماندانلىق ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاش-لاشتىن كۆرە، ئۆلگىنىم مىڭ ياخشى. رۇس خەلقىنىڭ ھەقىقى ئوغلى ھەر قاچاندا ئۆز خىزمەت ئورنىدا قازا تاپىدۇ، ۋەتەنگە ئەڭ چوڭ نەرسىنى ئاتىمايدۇ، ھەتتا ئەزىز جېنىنى قۇربان قىلىدۇ.

www.uyghurkitap.com

ۋەتەن مەۋجۇتلۇغىنىڭ مۇشۇنداق ئەڭ جىددى دەقىقىلىرىدە، تەنتەنە بىلەن كېلىۋاتقان دۈشمەننىڭ يولى ئېچىلىپ، 2 پايتەختكە ① غەلىبە بىلەن ئىلگىرىلەۋاتقان بىر پەيتتە، ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت، مەملىكەتنىڭ مۇستەقىل ھايات كەچۈرۈشىگە بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك بولغان ئەڭ چوڭ مەسىلىنى ئۇنتۇپ، ئەكسىلئىنقىلاپنىڭ خەۋپى يۈزلەنمەكتە دىگەن يوقىلاڭ ۋەھىمىنى خەلقنىڭ ئىچىگە تارقاتماقتا، نەق مۇشۇ ھۆكۈمەتنىڭ ئۆزى مەملىكەتنى ئىدارە قىلىشقا ئىقتىدارسىزلىغى بىلەن، ھاكىمىيەتنى قولدا تۇتۇشقا ئاجىزلىغى بىلەن، ھەركەتتىكى بوشاڭلىغى بىلەن ئاشۇ ئەكسىلئىنقىلاپنىڭ تېزرەك باش كۆتىرىشىگە سەۋەپ بولماقتا.

مەن ئۆز خەلقىمىنىڭ قېنىدىن تۆرەلگەن ئوغلى بولغانلىقتىن، ھەممىنىڭ كۆز ئالدىدا ئۆز ھاياتىمنى خەلققە پىداكارلىق بىلەن خىزمەت قىلىشقا بېغىشلاپ كېلىۋاتىمەن، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۆز خەلقىمنىڭ ئۇلۇغ كېلىچىگىنىڭ ئۇلۇغ ئازاتلىغىنى قوغدىماي تۇرالامدىمەن. لېكىن بۇ ئىستىقبال ھازىر ئاجىز، ئىرادىسىز ئادەملەرنىڭ قولىدا تۇرماقتا. تەكەببۇر دۈشمەن پۈل بىلەن سېتىۋېلىش، ئۆزىگە تارتىش ۋە خائىنلىق ۋاستىسى بىلەن بىزگە خۇددى ئۆيىدىكىدەك خوجايىنلىق قىلماقتا، ئەركىنلىكنى يوقىتىپلا قالماستىن، بەلكى رۇس خەلقىنىڭ ھاياتىغىمۇ زاۋاللىق ئېلىپ كەلمەكتە. رۇس كىشىلىرى، كۆزۈڭلارنى ئېچىڭلار، ۋەتىنىمىز دوملاپ كېتىۋاتقان تەگسىز ھاڭغا جىددىرەك بىر نەزەر سېلىڭلار!

مەن، بارلىق داۋالغۇلارنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى كۆزلەپ، رۇس خەلقىنىڭ بىرەر تامچىمۇ قېنى تۆكۈلمەسلىگىنى ئاگاھلاندۇرۇپ، ئۆز ئارا تىللاشلارنى توختىتىش، بارلىق ئەلەم، خاپىلىق، ھاقارەتلەرنى ئۇنتۇشقا دەۋەت قىلىپ، پۈتكۈل خەلق ئالدىدا ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتكە مۇنۇلارنى مۇراجەت قىلىمەنكى، مې-

① ئىككى پايتەخت — پېتروگراد بىلەن موسكۋا.

نىڭ بارگاھىغا كېلىشكىلار، سىلەرنىڭ ئەركىنلىكىڭلار ۋە خەۋپسىزلىكىڭلار مېنىڭ چىن سۆزۈم بىلەن تەمىن ئېتىلگەن؛ مەن بىلەن بىرلىكتە ئولتۇرۇپ خەلق مۇداپىئەسى ھەيئىتىنى تۈزۈڭلار، بۇ ھەيئەت ئەركىنلىكنى تەمىن قىلىپ، رۇس خەلقىنى قۇدرەتلىك، ئەركىن خەلققە مۇناسىپ ئۇلۇغ ئىستىقبالغا يېتەكلەيدىغان بولسۇن.

گېنېرال كورنىلوپ

شۇندىن كېيىن يالغان - ياۋىداقلار بىلەن تولغان بۇ تېلېگىراف ۋەرەقىسى تەر باسقان قوللاردىن بىر بىرلەپ ئۆتتى.

كېيىنكى ئىستانسىدا پويىز يەنە توختىدى. پويىز يەنە ماڭغىچە كازاكلار ۋاگوننىڭ يېنىغا يىغىلىشىپ، كورنىلوپنىڭ تېلېگىراممىسىنى مۇھاكىمە قىلىشتى، شۇنىڭ بىلەن بىللە بۆلۈنمە كوماندىرى بايا ئوقۇپ ئۆتكەن كېرېنىسكىنىڭ كورنىلوپنى خائىن ۋە ئەكسىلئىنقىلاپچى دەپ ئېلان قىلغان تېلېگىراممىسىنىمۇ تەھلىل قىلىشتى. كازاكلار گاڭگىرىغان ھالدا ئۆز ئارا سۆزلەشتى. بۆلۈنمە كوماندىرى بىلەن ۋىزۋوت ئوفىتسېرلىرى ساراسىمىغا چۈشۈپ ئېسەنكىرەپ قالدى.

— كاللىمىزنى قاپاق قىلىشىۋەتتىغۇ، — دېدى مارتىن شامىل، — ئۇلارنىڭ قايسىسىنىڭ توغرا، قايسىسىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى جىن بىر نىمە دېسۇن!

— ئۇلار ئۆزلىرىمۇ بىر بىرسى بىلەن چوقۇلۇشۇپ، ئەسكەرلەرنىمۇ چوقۇلايدۇ.

— باشقىلار سېمىزلىكتىن قۇترىشىۋاتىدۇ.

— ھەرقايسىسىنىڭ باشلىق بولغۇسى كېلىدۇ.

— پومىششىكلار مۇشتلىشىۋاتىدۇ، كازاكلارنىڭ كوكۇلىسى

يۈلۈنۈۋاتىدۇ.

— ھەممە نەرسە ئۆگىتەي - توگىتەي بولۇپ كەتتى... بالا-قازا دىگەن شۇ!

بىر گۇرۇپپا كازاك ئىۋان ئالېكسىيېۋىچنىڭ قېشىغا كىلىپ:

— نىمە قىلىدىكەنمىز، كوماندىرنىڭ قېشىغا بىرىپ ئۇقۇپ كەلسەڭچۇ، — دەپ تەلەپ قوشۇشتى.

بىر توپ ئادەم بۆلۈنمە كوماندىرىنىڭ قېشىغا راۋان بولدى. ئوفىتسېرلەر ئۆز ۋاگونىدا توپلىشىۋىلىپ نىمىنىدۇ مەسلىھەتلىشىۋاتاتتى. ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ۋاگونغا كىرىپ كەلدى.

— جانابى كوماندىر، كازاكلار ئەمدى نىمە قىلىدىكەنمىز، دەپ قىزىقىشىۋاتىدۇ.

— مەن ھازىر چىقىمەن.

بۆلۈنمە چەتتىكى ۋاگوننىڭ ئالدىغا توپلىشىپ كۈتۈپ تۇرۇشاتتى. كوماندىر، كازاكلارنىڭ توپىغا ئارىلىشىپ كەتتى؛ ئوتتۇرىسىغا بارغاندا قولىنى كۆتەردى.

— بىز كىرىنىسكىگە بويسۇنمايمىز، بەلكى ئالى باش قوماندانغا ۋە ئۆزىمىزنىڭ بىۋاستە باشلىغىمىزغا بويسۇنىمىز. توغرىمۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۆز باشلىغىمىزنىڭ بۇيرۇغىنى سۆزسىز ئورۇنلاپ، پېتروگرادقا بىرىشىمىز كىرەك. ھىچبولمىغاندا، دىنو ئىستانسىسىغا يىتىپ بارغاندىن كىيىن ئەھۋالنى 1 - دون دىۋىزىيىسىنىڭ كوماندىرىدىن ئېنىقلىۋىلىشىمىز مۇمكىن — ئۇ يەردە ھەممە ئىش مەلۇم بولىدۇ. مەن كازاكلارنىڭ بىزاۋىتە بولماسلىغىنى ئۆتۈنىمەن. بىز مۇشۇنداق ۋاقىتنى باشتىن كەچۈرۈۋاتىمىز.

بۆلۈنمە كوماندىرى ھەربى ۋەزىيە توغرىلىق، ۋەتەن توغرىلىق، ئىنقىلاپ توغرىلىق يەنە ئۇزاق سۆزلىدى ۋە كازاكلارنى تىچ-

لاندۇرۇپ، سوئاللارغا گەپنى چالغىتىپ جاۋاپ بەردى. ئۇ، ئۆز مەقسىدىگە يەتتى: شۇ ۋاقىت ئىچىدە پاراۋۇزغا ۋاگونلارمۇ تىركىلىپ بولدى (كازاكلار ئۆز بۆلۈنمىسىدىكى 2 ئوفىتسېرنىڭ ئىستانسا باشلىغىغا قورال بىلەن تەھدىت سېلىپ، پويىزنى تېز ماڭغۇزۇۋەتكەنلىكىنى بىلمەي قېلىشتى)، كازاكلار ئۆز ۋاگونلىرىغا تارقىلىشتى.

پويىز بىر كېچە - كۈندۈز يول بېسىپ، دىنو ئىستانسىسىغا يېقىنلىشىپ كەلدى. كېچىسى پويىزنى يەنە توختىتىشتى، ئۇسسۇرىيىلەر بىلەن داغىستان پولكىنىڭ پويىزىنى ئالدىغا ئۆتكۈزۈۋېتىشتى. كازاكلار چۈشكەن پويىزنى ياندىكى زاپاس يولغا باشلاپ قويدى. كېچىنىڭ خىرە - شىرە قاراڭغۇسىدا داغىستان پولكىنىڭ ۋاگونلىرى چىراقلىرىنى ئۇچقۇندىتىپ تېز ئۆتۈپ كەتتى. يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان گۈرۈك - گۈرۈك پاراڭلار، نەينىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى، كارامەت ناخشا - كۈيلەر ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

بۆلۈنمىنى يېرىم كېچە بولغاندىلا ماڭغۇزدى. ھالسىزلانغان پاراۋۇز سۇ چىقىرىدىغان ناسوسلار بىناسىنىڭ ئالدىدا ئۇزاق تۇرۇپ قالدى. پاراۋۇزنىڭ ئوتخانىسىدىن يەرگە ئوتنىڭ يورۇقى چۈشۈپ تۇراتتى. ماشىنىست تاماكىسىنى شورىغىنىچە گويا بىر نەرسىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك دەرىزىگە قاراپ تۇراتتى. پاراۋۇزنىڭ قېشىدىكى ۋاگوندىن بىر كازاك ئىشىكتىن بېشىنى چىقىرىپ ۋاقىرىدى:

— ھەي گاۋرىلا، بۇياققا چۈش، بولمىسا ئېتىپ تاشلايمىز!

ماشىنىست تاماكىنى تۈكۈرۈپ تاشلاپ، گويا تاماكا قالدۇغىنىڭ كامان شەكلىدە ئۇچۇپ كېتىۋاتقانلىقىغا نەزەر سالغاندەك، ئۈنچىقماي تۇردى - دە، بىر يۆتىلىۋېلىپ:

— ھەممەيلەننى بىر يولى ئېتىپ تاشلىيالمايسەن، — دېدى - دە، دەرىزىدىن نېرى كەتتى.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن پاراۋۇز ۋاگونلارنى سۆرەپ

ماڭدى، ۋاگون ئارىلىغىدىكى پۈرژىنىلىق ئەگمە تۆمۈر جاراڭلاپ كەتتى، پويىزنىڭ توختىماي سىلكىنىشىدىن مۈۋازىنىتىنى يوقاتقان ئاتلارنىڭ تۇياقلىرى دۈپۈرلەپ كەتتى. ۋاگونلار سۇ تارتىدىغان بىنانىڭ يېنىدىن، ئاندا - ساندا چىراقنىڭ يورۇقى يورۇتۇپ تۇرغان دەرىزىلەرنىڭ يېنىدىن ۋە تۆمۈريول كۆتەمىسىنىڭ ئارقىسىدىكى توپ - توپ بولۇپ كۆرۈنگەن قېيىن دەرەخلىرىنىڭ يېنىدىن سوزۇلۇپ ئۆتۈشكە باشلىدى. كازاكلار ئاتلارغا يەم بېرىپ بولۇپ ئۇخلاشتى، بەزىبىرلىرى ئويغاق بولۇپ، يېرىم ئوچۇق ئىشىكلەرنىڭ ئالدىدا تاماكا چېكىپ، بىپايان ئاسمانغا كۆز تىكىپ، ئۆز تەقدىرى توغرىلىق ئوي سۈرەتتى.

ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ كوروليېپ بىلەن بىر قاتاردا ياتقان بولۇپ، ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن سىرتقا نەزەر تاشلاپ، ئاسماندا چېچىلىپ ياتقان ئاقار يۇلتۇزلارغا كۆز تىكەتتى، ئۇ، تۈنۈگۈنلا ھەممە ئىشنى ئەتراپلىق ئويلىغان بولۇپ، بۆلۈمنىڭ پېتروگرادقا يەنە ئىلگىرىلەپ بېرىشىغا قولىدىن كېلىشىچە قارشىلىق كۆرسىتىشكە قەتئىي نىيەت باغلىدى؛ ئۇ يېتىپ تۇرۇپ، كازاكلارنى قايسى ئۇسۇل بىلەن ئۆز قارارىغا مايىل قىلىشنى، ئۇلارغا قانداق تەسىر كۆرسىتىشنى ئويلايتتى.

كازاكلارنىڭ ماڭىدىغان يولى كورنىلوف بىلەن بىر ئەمەسلىكىنى ئۇ كورنىلوپنىڭ مۇراجەتنامىسىدىن بۇرۇنلا ئوچۇق سەزگەن ئىدى. شۇنىڭدەك كېرېنىسكىنى ھىمايە قىلىشمۇ مۇۋاپىق ئەمەسلىكىنى ھېس قىلاتتى. ئۇ مىڭىسىنى ئىشلىتىپ، مۇنداق قارارغا كەلدى: بۆلۈمنى پېتروگرادقا يېقىن يولاتماسلىق كېرەك، ئەگەر توقۇنۇشۇشقا توغرا كەلسە، كورنىلوپ بىلەن توقۇنۇشۇش كېرەك، ئەمما كېرېنىسكىنىمۇ، ئۇنىڭ ھاكىمىيىتىنىمۇ ياقلىماسلىق، بەلكى ئۇ ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن ئورنىتىلغان ھاكىمىيەتنى ھىمايە قىلىش

www.uyghurkitap.com

لازىم. كېيىنكى ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن ئۆزى ئارزۇ قىلغان ھەقىقى ھاكىمىيەت ئورنىتىلىدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشىنەتتى. تېخى يازدىلا ئۇ پېتروگرادتىكى ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ ھەربى بۆلۈمىدە بولغان ئىدى، ئۇنى بۇ يەرگە بۆلۈنمە كوماندىرى بىلەن كازاكلار ئوتتۇرىسىدا ماجرا تۇغۇلۇش مۇناسىۋىتى بىلەن مەسلىھەتلىشىش ئۈچۈن بۆلۈنمە ئەۋەتكەن ئىدى؛ ئۇ، ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ ئىشلىرىغا كۆز سېلىپ، بىر نەچچە بولشېۋىك يولداشلار بىلەن سۆزلىشىپ كۆرگەندىن كېيىن: «بۇ گەۋدە بىزنىڭ ئىشچىلىرىمىزنىڭ گۆشى بىلەن ئەتلىنىپ، يېتىلمەكتە، مانا مۇشۇلا ھەقىقى ھاكىمىيەت بولالايدۇ!... ئىۋان، قۇربان بولساڭمۇ، ئاشۇ ھاكىمىيەتكە چىڭ يېپىش، بوۋاق بالا ئانىسىنىڭ ئەمچىكىگە يېپىشقاندەك، يېپىش!» دەپ ئويلىغان ئىدى.

بۈگۈن كېچە، ئۇ، يوپۇقنىڭ ئۈستىدە يېتىپ، ئۆزىنىڭ قەتئىي ھايات يولىنى سىيلاپ تېپىۋېلىشىغا بولباشچى بولغان ئادەمنى شۇ كەمگىچە ھېس قىلىپ كۆرمىگەن زور، قىزغىن مۇھەببەت بىلەن، ئادەتتىكىدىن كۆپرەك يادىغا كەلتۈردى. ئەتىلىككە كازاكلارغا نېمە دېيىش لازىملىقىنى ئويلاۋېتىپ، شتوكماننىڭ كازاكلار توغرىسىدا ئېيتقان سۆزلىرىنى ئېسىگە ئالدى، شۇ سۆزلەرنى ئۇ گويا قالپىقىنىڭ چۆرىسىگە مىخ قاقاقاندەك پات - پات تەكرارلايتتى: «كازاكلار ئەسلىدىن كونىلىقنى ياقلايدۇ» سەن كازاكنى بولشېۋىستىك ئىدىيىنىڭ توغرىلىقىغا ئىشەندۈرمەكچى بولغانىدا، شۇ چاغدىكى شەرت-شارائىتنى ئېسىڭدىن چىقارما، ئېھتىياتچانلىق بىلەن، ئەتراپلىق ئويلاپ ئىش ئېلىپ بار، ۋەزىيەتكە ماسلىشىشقا ماھىر بول. دەسلەپكى چاغدا سەن ۋە مىشكا كوشېۋوي ھەرئىككىڭلار ماڭا بىر تۈرلۈك قاراشتا بولغىنىڭلاردەك، دەسلىۋىدە ساڭا ئاشۇنداق ناتوغرا قاراشتا بولۇشى مۇمكىن، لېكىن سەن بۇنىڭدىن دەككە - دۈككىگە

www.uyghurkitap.com

چۈشۈپ قالما. سۈباتلىق بىلەن ئىش ئېلىپ بېرىڭ. ئاخىرقى مۇۋەپپەقىيەت بىزنىڭكى».

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ كازاكلارنى كورنىلوپ بىلەن بىللە ماگماسلىققا ئۈندىگەندە، ئۇلارنىڭ بەزىبىرلىرىنىڭ قارشىلىققا ئۇچرىشىنى ھېساپقا ئالغان ئىدى، بىراق ئەتىسى ئەتىگەن ئۆز ۋاگونىدا قېشىدىكىلەرگە پېتروگرادقا بېرىپ ئۆز كىشىلىرى بىلەن سوقۇشماستىن، ئالدىنقى سەپكە قايتىشنى تەلەپ قىلىش لازىملىغىنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن سۆزلەشكە باشلىۋىدى، كازاكلار بۇنىڭغا جان دەپ رازى بولۇشتى ـ دە، پېتروگرادقا قاراپ ئىلگىرىلەشتىن قەتئىي باش تارتىشقا زور تەييارلىق بىلەن نىيەت بېكىتىشتى. زاخار كورولېپ بىلەن چېرنىشېۋىسكايا كەنتلىك تۈرلىن دىگەن بىر كازاك ئىۋان ئالېكسىيېۋىچنىڭ ئەڭ يېقىن شېرىگى ئىدى. ئۇلار كۈن بويى ۋاگوندىن ـ ۋاگونغا ئۆتۈپ، كازاكلار بىلەن سۆزلەشتى، كەچقۇرۇن پويىز يۈرۈشنى ئاستىلىتىپ، كىچىكرەك بىر ئىستانسىغا كىرگەندە، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئولتۇرغان ۋاگونغا 3 ـ ۋىزۋوتنىڭ ئۆرەدىنگى پېشىنچىنىكوپ ئىرغىپ چىقتى.

— ئالدىمىزدىكى ئىستانسىغا يېتىپ بارغاندا بۆلۈنمە ۋاگوندىن چۈشىدىغان بولدى! — دەپ ھاياجان بىلەن توۋلىدى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچقا قاراپ، — كازاكلارنىڭ نىمە قىلماقچى بولۇۋاتقانلىغىنى سەن بىلەمسەنكى، قانداق كومىتېت رەئىسى سەن؟ بىزنى ئەخمەق قىلىپ كەلگەنلىگى يېتەر! ئەمدى ئىلگىرىلەپ ماگمايمىز!... ئوفىتسېرلەر بويىنىمىزغا سىرتماق سالماقتا، سەن بولساڭ، ھېچنەرسىدىن خەۋىرىڭ يوق، ھاڭۋاقتىلىق قىلىپ يۈرىسەن. بىز سېنى مۇشۇنىڭ ئۈچۈن سايلىغانمىدۇق؟ خوش، نىمە ھېجىيىپ تۇرىسەن؟

— بالدۇرراق شۇنداق قىلىش كېرەك ئىدى، — دىدى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ كۈلۈمسىرەپ.

پويىز توختىغاندا ئۇ بىرىنچى بولۇپ ۋاگوندىن سەكرەپ چۈشتى ـ دە، تۈرلىننى ئەگەشتۈرۈپ ئىستانسا باشلىغىنىڭ قې‍شىغا قاراپ يول ئالدى.

— بىزنىڭ پويىزنى ئەمدى ماڭدۇرمىغىن. بىز مەشەدە پويىز‍دىن چۈشىمىز.

— بۇ قانداق گەپ؟ — دەپ سورىدى ئىستانسا باشلىغى گاڭ‍گىراپ، — مېنىڭ قولۇمدا بۇيرۇق بار... يوللانما...

— ئاغزىڭنى يۇم! — دەپ ئاچچىقى بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى تۈرلىن.

ئۇلار ئىستانسا كومىتېتىنى ئاختۇرۇپ، تېپىپ رەئىسكە، سې‍مىزغىنا ئاق سېرىق تېلېگراپ خادىمىغا ئىشنىڭ ماھىيىتىنى چۈ‍شەندۈردى ـ دە، بىر نەچچە مىنۇتتىن كېيىن ماشىنىست پويىزنى خوشاللىق بىلەن تۇيۇق يولغا ھەيدەپ ئېلىپ باردى.

كازاكلار تاختاي كۆۋرۈكنى ئالدىراش ئورنىتىپ ئاتلارنى ۋاگون‍دىن چۈشۈرۈشكە باشلىدى. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ پاراۋۇزنىڭ ئالدىدا شادا پاچاق پۇتلىرىنى كېرىپ، كۆلۈمسىرىگەن قاراقۇمچاق يۈزىدىكى تەرىنى ئېرتىپ تۇراتتى. رەڭگى ئۆڭگەن بۆلۈنمە كوماندىرى ئۇنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كەلدى.

— سەن نىمە قىلماقچىسەن؟... سەن بىلەمسەن؟...

— بىلىمەن! — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى كېسىپ تاشلىدى ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ، — غوغا كۆتەرمىسەڭچۇ، جانابى ياساۋۇل، — دى‍دى ـ دە، ئاپپاق تاتىرىپ، بۇرنى تىترەپ ئوچۇقلا ئېيتتى، — ھۆكىرەيدىغان ۋاقتىڭ ئۆتتى، يىگىت! ئەمدى بىز ساڭا خوش دەپ قولاق سېلىپ تۇرمايمىز. گەپ شۇ!

— ئالى قوماندان كورنىلوپ...،— ياساۋۇل قىپ ـ قىزىل بولۇپ

تىلىنى چايناشقا باشلىۋىدى، ئەمما ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ پوك — پوك قۇمغا چوڭقۇرلاپ كىرىپ كېتىۋاتقان كونا ئۆتۈكگە سىنچىلاپ قاراپ، قولىنى مۇنداقلا شىلتىدى - دە:

— سەن ئۇنى كىرىست ئورنىدا بويىنىڭغا ئېسىۋال، بىزگە ئۇنىڭ لازىمى يوق، — دېدى.

ياساۋۇل ئۆكچىسى بىلەن تاق قىلىپ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ئۆز ۋاگونىغا قاراپ چاپتى.

بىر سائەتتىن كېيىن بۆلۈنمە ھېچبىر ئوفىتسېرسىز، ئەمما تولۇق جەڭگىۋار تەرتىپ بىلەن ئىستانسىدىن چىقىپ، غەربىي جەنۇپ تەرەپكە قاراپ يول ئالدى. بۆلۈنمىنىڭ كوماندىرلىقىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ بىلەن ئۇنىڭ ياردەمچىسى پاكارغىنە تۇرىلىن ۋىزۋوتنىڭ بېشىدا پىلىموتچىلار بىلەن بىر قاتاردا كېلىۋاتاتتى.

بۇرۇنقى كوماندىردىن تارتىۋېلىنغان خەرىتە بويىچە يولنى ئاران ئېنىقلاپ، بۆلۈنمە گورېلىي يېزىسىغىچە يېتىپ باردى - دە، قونۇش ئۈچۈن توختىدى. ئومۇمنىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئالدىنقى سەپكە بېرىشقا، مۇبادا توساشقا ئۇرۇنغۇچىلار بولسا — جەڭ قىلىشقا قارار قىلىندى.

ئاتلارنىڭ پۇتىنى تۇشەپ، ئەتراپقا قاراۋۇل قويغاندىن كېيىن كازاكلار تاڭ ئاتقىچە ئۇخلىۋېلىش ئۈچۈن يېتىشتى. ئوت يېقىشمىدى، كۆپچىلىكنىڭ كەيپىياتى جايىدا ئەمەسلىكى ھېس قىلىنىپ تۇراتتى، ئۇلار ئۆز ئوي - پىكىرلىرىنى بىر بىرىدىن يوشۇرۇپ، ئادەتتىكى پاراڭسىز، ئويۇن - چاخچاقسىز يېتىشتى.

«ئەگەر كازاكلار ئۆز پىكرىدىن قايتىۋېلىپ، ئۆز گۇنايىنى بويىنىغا ئېلىپ، ئارقىغا قايتسا، ئۇ چاغدا ئەھۋال قانداق بولار؟» — ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ مانا شۇ ئەندىشە بىلەن ئۇيقۇغا چۆمۈپ، شىنېل-

نى يېپىنىپ ياتتى.

خۇددى ئۇنىڭ پىكرىنى ئاڭلىۋالغاندەك، يېنىغا تۇرلىن كەلدى.

— ئۇخلاۋاتامسەن، ئىۋان؟

— تېخى ئۇخلىغىنىم يوق.

تۇرلىن ئۇنىڭ ئايىغى ئالدىدا ئولتۇرغاندىن كېيىن، تاماكىسىنىڭ چوغىنى قىزارتىپ، پىچىرلىدى:

— كازاكلار غۇلغۇلا قىلىشىۋاتىدۇ ... جاڭجال چىقاردى ... هازىر قورقۇشۇۋاتىدۇ. بىز شويلا پىشۇردۇق دىگەن بىلەن ... قويۇق ئەمەس ئوخشايدۇ، سەن قانداق ئويلايسەن؟

— ۋاقتى كەلگەندە كۆرەرمىز، — دەپ خاتىرجەملىك بىلەن جاۋاپ بەردى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ، — سەن ئۆزەڭ قورقامسەن؟

تۇرلىن فۇراژكىسىنىڭ ئاستىدىن گەجگىسىنى قاشلاپ، مىيىغىدا كۈلدى.

— راستىنى ئېيتقاندا، قورقۇۋاتىمەن... بۇ ئىشنى باشلىغاندا قورقمىغان ئىدىم، هازىر گاڭگىراپ قالدىم.

— قىساس ئېلىش ۋاقتى كەلگەندە يەل قويۇپبېرىۋاتامسەن؟

— ئىۋان، دىگەن بىلەن ئۇلار كۈچلۈك.

ئۇلار ئۇزاق ۋاقىت شۈك بولۇپ كېتىشتى. يىبزىدا چىراقلار ئۆچتى. قەيەردىدۇ، تالزارلىق بىلەن قاپلانغان ساسلىق، چىمەنلىكنىڭ چەكسىز كەتكەن قولتۇغىدىن ئۆدەكلەرنىڭ قاقىلداشلىرى ئاڭلاندى.

— ئانا ئۆدەكلەر قاقىلداۋاتىدۇ، — دىدى تۇرلىن ئويچانلىق بىلەن، يەنە جىم بولۇپ قالدى.

چىمەنلىكنىڭ ئۈستىگە يۇمشاق، مەيىن تۇن سۈكۈناتى چۆككەن ئىدى. ئوت - چۆپلەرنى قىرو باسقان. مەيىن شامال سىپىق

كۆلىنىڭ، چىرىگەن قومۇشىنىڭ، ساسلىق تۇپرىقىنىڭ، قىرو بىلەن ھۆل بولغان كۆكتاتلارنىڭ ئارىلاش ھىدىنى كازاكلارنىڭ مەنزىلىگە ئېپكېلەتتى. ئاندا - ساندا ئاتلارغا سېلىنغان ئىشكەل جىرىڭلايتتى، ئېغىنىغان ئاتلارنىڭ ھاسىرىغىنى، پۇشقۇرۇشى ۋە ئىنجىقلىشى ئاڭلىناتتى. شۇندىن كېيىن يەنە ئۇيقۇلۇق سۈكۈنات باشلاندى. يىراق - يىراقلاردىن ياۋا ئەكەك ئۆدەكلەرنىڭ غاقىلدىغان ئاۋازى ۋە بۇنىڭغا جاۋاۋەن چىشى ئۆدەكلەرنىڭ قېقىلداشلىرى ئاڭلاندى. قاراڭغۇدا كۆرگىلى بولمايدىغان ئۇچار قۇشلارنىڭ قاناتلىرى ھاۋانى شىددەتلىك يېرىپ ئۇشقۇرتۇپ ئۆتۈپ كەتتى. يېرىم كېچە، جىمجىتلىق، تۇمان باسقان چىمەنلىكنىڭ زەي پۇرىغى. غەربتە ئۇپۇقنىڭ ئېتىگىدە قويۇق بىنەپشەرەڭ بۇلۇت ئېچىتقۇسى كۆرۈنەتتى. ئاسماننىڭ ئوتتۇرىسىدا بولسا، قەدىمقى پىسكوف تۇپرىغىنىڭ ئۈستىدە كەڭ، قارىيىپ تۇرغان چوڭ يولنى ئەسكە چۈشۈرىدىغان قۇش يولى نەقىشلەنگەندەك ئىدى.

تاڭ ئېتىش بىلەنلا بۆلۈنمە يۈرۈشكە ئاتلاندى. گورېلو يېزىسىدىن ئۆتتى، كالا باققىلى چىققان ئاياللار بىلەن ئۇششاق باللار ئۇزاققىچە ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قېلىشتى. ئۇلار يېڭى چىققان قۇياشنىڭ شولىسىغا چۆمۈلۈپ، قىزغۇچ تۇسكە كىرگەن دۆڭنىڭ ئۈستىگە چىقتى. تۇرۇلىن ئەتراپقا كۆز سېلىپ، ئۇۋان ئالېكسېيېۋىچنىڭ ئۆزەڭگىسىنى پۇتى بىلەن تۈرتتى.

— ئارقاڭغا قارا، كەينىمىزدىن ئاتلىقلار چېپىپ كېلىشىۋاتىدۇ...

قىزىل بەتىسكە ئورالغاندەك چاڭ - توزاڭ ئىچىدە 3 ئاتلىق رېيزا ئىچى بىلەن چېپىپ كېلىۋاتاتتى.

— بۆلۈنمە توختا! — دەپ كوماندا بەردى ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ.

كازاكلار ئادەتتىكىچە تېزلىك بىلەن 4 - بۆرجەك بولۇپ

ئالدىراش سەپكە تىزىلىشتى. ئاتلىقلار يېرىم چاقىرىمدەك يول قالـ
غاندا ئاتلىرىنى يـورغىلىپمېڭىشتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر كاـ
زاك ئـوفىتسېرى قولياغلىغىنى چىقىرىپ بېشى ئۈستىدە پۇلاڭشىتـ
تى. كازاكلار يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقانلاردىن كۆز ئۈزمىدى. ماشىرەڭ
مۇندىر كىيگەن ئـوفىتسېر ئـالدىدا كېتىۋاتاتتى، چېركەسچە چەكـ
مەن كىيگەن قالغان ئىككىسى ئارقىدىراق ماڭغان ئىدى.

— هە، نىمە ئىش بىـلەن كـەلدىڭلار؟ — دەپ سـورىدى
ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ.

— مۇزاكىرە ئۆتكۈزۈشكە، — دەپ جاۋاپ بەردى ئـوفىتسېر
قـولىنى چـېكىسـىگە تـۇتـۇپ، — قـايسـىڭـلار بـۆلـۈمنىڭ
كوماندىرى؟

— مەن.

— مـەن 1 - دون كـازاك دىـۋىزىيىسىنىڭ تولۇق هوقۇقـ
لۇق ۋەكىلى بولىمەن. مانا بۇلار — يـەرلىك دىۋىزىيىسىنىڭ ۋەكىلـ
لىرى، — ئوفىتسېر تاغلىقلارنى كۆز ئىشارىسى بىلەن كۆرسەتتىـ
دە، تىزگىنىنى چىڭ تۇتۇپ، ماغزاپتەك تەرگە چۆمگەن ئاتنىڭ بويـ
نىنى سىلاپ قويدى، — ئەگەر مۇزاكىرە ئېلىپ بېرىشنى خالىساڭـ
لار، بۆلۈمىنىڭ ئاتتىن چۈشۈپ پىيادە بولۇشىغا بۇيرۇقبېرىڭ.مەن
دىۋىزىيە باشلىغى گېنېرال مـايور گـرېكوپنىڭ ئاغزاكى بۇيرۇغىـ
نى يەتكۈزمەكچىمەن.

كازاكلار ئاتتىن چۈشتى. كەلگەن ۋەكىللەرمۇ ئاتتىن چۈشـ
تى. ئۇلار كازاكلار توپىنىڭ ئىچىگە شـۇڭغۇپ، ئـوتتۇرىسىغىچە
قىستىلىپ كىردى. كازاكلار ئارقىغا سۈرۈلۈپ كىچىككىنە دائىرىنى
بوشىتىپ بەردى.

دەسلەپ كازاك ئوفىتسېرى سۆز ئاچتى:

— يۇرتلۇقلار! بىز سىلەرنى پىكرىڭىزلاردىن قايتىڭلار دەپ

نەسىھەت قىلغىلى ۋە بۇ قىلمىشلارنىڭ ئېغىر ئاقىۋىتىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن كەلدۇق. تۈنۈگۈن دىۋىزىيە ئىشتاۋى سىزلەرنىڭ يامان نىيەت ئادەملەرنىڭ گېپىگە كىرىپ، ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن ۋاگوننى تاشلاپ كەتكەنلىكىڭلارنى بىلگەندىن كېيىن، دىنو ئىستانسىسىغا دەرھال قايتىش توغرىسىدىكى بۇيرۇقنى سىزلەرگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن بۈگۈن بىزنى بۇ يەرگە ئەۋەتتى. يەرلىك دىۋىزىيىنىڭ ئەسكەرلىرى ۋە قالغان ئاتلىق قىسىملار تۈنۈگۈن پېتروگرادنى ئىشغال قىلىپتۇ — بۈگۈن تېلېگرامما كەلدى. بىزنىڭ ئالدىنقى قىسىملار پايتەختكە كىرگەن، پۈتۈن ھۆكۈمەت ئىدارىلىرىنى، بانكىلارنى، تېلېگراپ، تېلېفون ئىستانسىلىرىنى ۋە بارلىق مۇھىم پونكىتلارنى قولغا كىرگۈزدى. ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت قېچىپ كېتىپتۇ، ئەمدى ئۇ ئاغدۇرۇلغان ھېساپلىنىدۇ. پىكىرىڭلاردىن قايتىڭلار، بىر يۇرتلۇقلار! چۈنكى سىزلەر ھالاكەتكە قاراپ كېتىۋاتىسىلەر! مۇبادا سىلەر دىۋىزىيە كوماندىرىنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنمىساڭلار، ئۇ چاغدا سىزلەرگە قارشى قوراللىق كۈچ ئەۋەتىلىدۇ. سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلار — جەڭگىۋار ۋەزىپىنى ئورۇنلىمىغانلىق، خائىنلىق دەپ قارىلىدۇ. سىزلەر پەقەت سۆزسىز بويسۇنۇش ئارقىلىقلا ئۆز بۇرادەرلىرىڭلارنىڭ قېنى تۆكۈلۈشىنىڭ ئالدىنى ئالالايسىلەر.

ۋەكىللەر كەلگەن چاغدا، ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ كازاكلارنىڭ كەيپىياتىنى ھېساپقا ئېلىپ، مۇزاكىرىدىن قېچىشقا بولمايدىغانلىقىنى چۈشەنگەن ئىدى، چۈنكى مۇزاكىرىدىن باش تارتقاندا، مۇقەررەر يوسۇندا ئەكس نەتىجە كېلىپ چىقاتتى. ئۇ بىر ئاز ئويلانغاندىن كېيىن كازاكلارغا ئاتتىن چۈشۈشكە بۇيرۇق بەردى، ئۆزى سەزدۇرمەستىن تۆرىلىنغا كۆز قىسىپ، توپنى يېرىپ ئۆتۈپ

ۋەكىللەرنىڭ قېشىغا يېقىن باردى. ئوفىتسېر سۆزلەۋاتقان چاغدا
كازاكلار بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، قاپىغىنى تۈرۈپ
قۇلاق سېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى؛ بەزىلىرى ئۆزئارا پىچىرلىشاتتى.
زاخار كورولېپ مىيىقىدا كۈلەتتى؛ بورشۇف قامچىسىنى ئويناپ،
چەتكە كۆز قىرى بىلەن قارايتتى؛پىشېنىچېنكوپ ئاغزى ئېچىلىپ
قالغان پېتى سۆزلەۋاتقان ئوفىتسېرنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قالغان
ئىدى؛ مارتىن شامىلى كىر قولى بىلەن ئىككى مەڭزىنى سۈرتۈپ،
پات - پات كۆزىنى چىمىلداتتى؛ ئۇنىڭ كەينىدە تۇرغان باگروف-
نىڭ هاڭ - تاڭ بولۇپ قېتىپ قالغان يۈزى سارغىيىپ كۆرۈنەتتى؛
پىلىموتچى كراسنىكوپ بىرنىمىنى كۈتكەندەك كۆزلىرى قىسىلىپ
كېتىۋاتاتتى ؛ تۇرىلىن ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى؛ يۈزىنىسەپكىل
باسقان ئوبىنزوپ فۇراژكىسىنى گەجگىسىگە سۈرۈپ قويۇپ، بوي-
نىغا بويۇنتۇرۇق سېلىنغانلىقىنى سەزگەن ئۆكۈزدەك، كوكۇلاچاچ
بېشىنى هەدەپ تولغايتتى؛ ئىككىنچى ۋىزۋوتنىكلەرنىڭ هەممىسى
ناماز ئوقۇۋاتقاندەك بېشىنى كۆتەرمەستىن تۆۋەن قارىشىپ تۇراتت-
تى؛ بىر تۇتاش كىشىلەر توپى سۈكۈتكە چۆمگەن، ئادەملەر ئىس-
سىقلاپ كەتكەندەك ئېغىر نەپەس ئالاتتى؛ يۈزلىرىدە ساراسىمىلىك
جىلۋىلىنەتتى.

ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ كازاكلارنىڭ كەيپىياتىدا جىددى
پەيت يېتىلىپ قالغانلىقىنى چۈشەندى: يەنە بىر نەچچە مىنۇت
ئۆتىدىغان بولسا — گەپدان ئوفىتسېر پۈتۈن بۆلۈمنى ئۆز تە-
رىپىگە تارتىپ كېتىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى، قانداق بولمىسۇن
ئوفىتسېرنىڭ سۆزلىرى ئۆتكۈزگەن تەسىرنى بۇزۇپ تاشلاش،تېخى
ئېيتىلمىغان، ئەمما كازاكلارنىڭ مېڭىسىدە پەيدا بولۇپ ئۈلگۈرگەن
قارارنى تەۋرىتىۋېتىش زۆرۈر ئىدى. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ قولىنى
كۆتەردى، چانىغىدىن چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ غەلىتە ئالايغان

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

كۆزلىرى بىلەن توپنى قاراپ چىقتى.

— بۇرادەرلەر! ئازراق سەۋرى قىلىڭلار! — دېدى - دە، ئاندىن ئوفىتسېرگە قارىدى:

— تېلېگراممىا سىزدىمۇ؟

— قايسى تېلېگرامما؟ — ئوفىتسېر ھەيران بولدى.

— پېتروگرادنىڭ ئېلىنغانلىقى توغرىسىدىكى تېلېگرامما.

— تېلېگرامما دەمسىز؟... يوق، بۇ يەردە تېلېگراممىنىڭ نىمە كېرىكى بار؟

— ئە - ھە! يوق دەڭ!...، — پۈتۈن كازاكلار بىر كۆكرەكتىن نەپەس ئالغاندەك يېنىكلىشىپ قالدى.

شۇنىڭ بىلەن كۆپچىلىك بېشىنى كۆتىرىپ، ئۇۋان ئالېكسىيېۋىچقا ئۈمىت بىلەن كۆز تىكىشتى، شۇ پەيتتە ئۇۋان ئالېكسىيېۋىچ خىرىلدىغان بوغۇق ئاۋاز بىلەن، مەسخىرە - ئىستېھزا بىلەن، ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا قاتتىق ۋاقىراپ، ھەممەيلەننىڭ دىققىتىنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە جەلپ قىلدى:

— يوق دېدىڭمۇ؟ بىز ساڭا ئىشىنەتتۇقمۇ؟ سەن بىزنى ئاسانلا قولغا چۈشۈرمەكچىمىدىڭ؟

— ئالدامچىلىق ئىكەن! — دەپ پۈتۈن بۆلۈمدىكىلەر گۇدۇڭلىشىپ كەتتى.

— تېلېگرامما مېنىڭ نامىمغا ئەۋەتىلمىگەن! يۇرتداشلار! — ئوفىتسېر كۆپچىلىكنى ئىشەندۈرمەكچى بولۇپ ئىككى قولىنى كۆكسىگە قويدى.

ئەمما ئۇنىڭ سۆزىنى ئەمدى ھېچكىم ئاڭلىماي قويدى. ئۇۋان ئالېكسىيېۋىچ بۆلۈمىنىڭ مۇھەببەت ۋە ئىشەنچى يېڭىۋاشتىن ئۆزىگە ئاغدۇرۇلغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئالماس بىلەن

ئەينەك-كەسكەندەك، ئۆتكۈر سۆزلەرنى ئىشقا سالدى:

— خوپ، پېتروگرادنى ئالغانمۇ بولۇڭلار، شۇنداقتىمۇ بىز سىلەر بىلەن بىر يولدا ماڭمايمىز! بىز ئۆز كىشىلىرىمىز بىلەن سوقۇشۇشنى خالىمايمىز. بىز خەلققە قارشى ئاتلانمايمىز! بىزنى كۆشكۈرتمەكچى بولۇۋاتامسىلەر؟ ياق! يورۇق ئالەمدە ئۇنداق ئەخمەقلەر تۈگىگەن! گېنېرال ھاكىمىيىتى بەرپا قىلىشنى خالىمايمىز، گەپ شۇ!

كازاكلار يەكدىللىك بىلەن گۈدۈڭلىشىپ كەتتى، توپ تەۋرەندى، جۇشقۇنلاپ تاشتى.

— گەپ ئەلۋەتتە، شۇدە!

— تازا جايىدا ئېيتىلدى!

— توغرا!

— بۇ جاناپلارنى گەجگىسىگە ئۇرۇپ ھەيدەش كېرەك!

— ساۋچى بولۇپ كېلىشىپتۇ، تېخى ...

— ئەنە پېتروگرادتا 3 پولك كازاك بار، ئۇلارمۇ خەلققە قارشى چىقىشنى خالىمايدۇ.

— قارىغىنا، ئىۋان! قولۇڭغا كوسەي ئېلىپ، ئۇلارنى يولغا سالغىنا، تېزرەك كەتسۇن!

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ۋەكىللەرگە يالت قىلىپ قارىدى؛ كازاك ئوفىتسېرى لېۋىنى چىشلەپ، سەۋرىچانلىق بىلەن كۈتۈپ تۇراتتى؛ ئۇنىڭ ئارقىسىدا 2 تاغلىق ئوفىتسېر مۈرىنى - مۈرىگە تىرەپ تۇرۇشاتتى، — قامەتلىك ياش ئوفىتسېر ئىنگۇش① ھەشەمەتلىك چېركەسچە چەكمىنىنىڭ ئۈستىدە قوللىرىنى گىرەلەشتۈرۈپ، قارا كۇبانكا قولاقچىسىنىڭ ئاستىدىن

① ئىنگۇش — كافكازدىكى ئاز سانلىق مىللەت ئىسمى — ت.

بادام قاپاق ئالىغاي كۆزلىرىنى پاقىرىتىپ تۇراتتى؛ يەنە بىرى ياشانغان سېرىقساقال ئوسېتىن① پۇتلىرىنى پەرۋاسىزلىق بىلەن ئالچاڭلىتىپ تۇراتتى؛ ئۇ، ئەگمەچ قىلىچىنىڭ سېپىغا ئالقىنىنى قويۇپ، مەسخىرە ئارىلاش سىنچى كۆزلىرى بىلەن كازاكلارغا كۆز يۈگۈرتەتتى. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ مۇزاكىرىنى ئۈزۈۋەتمەي دەپ تۈرۈۋىدى، ئاڭغىچە كازاك ئوفىتسېر ئالدىن گەپ ئاچتى؛ ئۇ ئىنگۇش ئوفىتسېر بىلەن پىچىرلىشىۋېلىپ، بار ئاۋازى بىلەن توۋلاپ:

— دونلۇقلار! ياۋا دىۋىزىيە ② ۋەكىلىگە بىر جۈملە سۆز ئېيتىشقا رۇخسەت قىلامسىلەر؟

ئىنگۇش ئوفىتسېر ماقۇللۇقنى كۈتمەستىنلا پاشىنىسىز مەسە بىلەن شىپىر – شىپىر مېڭىپ، دائىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چىقتى. كۈمۈش بىلەن نەقىش قىلىنغان تار كەمىرىنى ئەسەبىلىك بىلەن تۈزىتىپ، سۆزلەشكە باشلىدى:

— كازاك بۇرادەرلەر! نېمانچە چوڭ غوغا كۆتەرگۈلۈك؟ غەزەپلەنمەي سۆزلەش لازىم. سىلەر گېنېرال كورنىلوپنى خالىمامسىلەر؟ مەيلىڭلار! بىز سوقۇشمىمىز! قورقمايمىز. ھەرگىز قورقمايمىز! سىلەرنى بىز بۇگۈنلا يانچىپ تاشلايمىز. ئارقىمىزدىن 2 پولك تاغلىقلار كېلىۋاتىدۇ. چۇقان-سۈرەننىڭ نېمە كېرىكى، نېمىشكە چۇقان كۆتىرىسىلەر؟ — باشتا ئۇ، خېلىلا سالماقلىق بىلەن سۆزلىدى، ئەمما سۆزنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە ناھايىتى قىزغىن ئىشتىياق بىلەن كۈچلۈك ئىبارىلەرنى ئىشلەتتى؛ ئۇنىڭ بوغۇق، تەلەپپۇزىنى بۇزۇپ سۆزلىگەن نۇتقى ئۆز ئانا تىلىدىكى سۆزلەر بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى، — مۇنۇ كازاك سىلەرنى غۇلغۇ-

① ئوسېتىن — ئوسېتىن مىللىتى.

② چار رۇسىيە دەۋرىدە كافكازدىكى تاغلىق خەلقلەردىن تەشكىل قىلىنغان دىۋىزىيە «ياۋا دىۋىزىيە» دەپ ئاتىلاتتى — ت.

لىغا سىلىۋاتىدۇ، ئۇ — بولشېۋىك، سىلەر بىزگە ئەگىشىڭلار! ۋا! مەن ھەممىنى كۆرۈۋاتىمەن! ئۇنى قولغا ئېلىڭلار! قورالسىزلاندۇرۇڭلار!

ئۇ دادىل قول ئىشارىتى بىلەن ئىۋان ئالېكسىيېۋىچنى كۆرسەتتى - دە، تار دائىرىنىڭ ئىچىدە قىزىرىپ، تاتىرىپ ئۇياق-بۇياققا مېڭىپ يۈردى. ئۇنىڭ شىرىنگى يېشى چوڭىيىپ قالغان مەللە ساقال ئوسىتىن مۇزدەك سۇكۇت ساقلاپ تۇراتتى. كازاك ئوفىتسېر قىلىچىنىڭ كونىراپ كەتكەن بېغىنى تىتكىلىدى. كازاكلار يەنە جىمىپ قالدى. ئۇلارنىڭ سېپىدە يەنە پاراكەندىچىلىك باشلاندى. ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ، ئىنگۇش ئوفىتسېرگە، ئۇنىڭ يىرتىقۇچلارچە غۇچۇرلاپ تۇرغان ئاپپاق چىشلىرىغا، سول چېكىسىنى كېسىپ، قىيپاش، تارامىلاپ ئاققان سۇر تەرگە كۆز ئۈزمەي قاراپ تۇرۇپ: ئىست، پۇرسەتنى بىكار قولدىن بېرىپ قويدۇم، مۇزاكىرىنى بىر ئېغىز سۆز بىلەن ئۈزۈپ تاشلاپ، كازاكلارنى ئېلىپ كېتىش مۇمكىن بولاتتى ئەمەسمۇ، دەپ پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى. بۇ ئەھۋالدىن تۇرىلىن قۇتقۇزدى. ئۇ توپنىڭ ئوتتۇرىسىغا سەكرەپ چۈشۈپ، قوللىرىنى جانجەھلى بىلەن پۇلاڭشىتىپ، كۆينىگىنىڭ ياقىسىدىكى تۈگمىلەرنى ئۈزۈپ تاشلاپ، شۆلگەيلەرنى چاچرىتىپ زەردە بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى:

— ئۆملىگۈچى يىلانلار! ... جىن - شەيتانلار! ... ئەبلەخلەر! ... ئۇلار قېرى دەللىدەك سىلەرنى ئازدۇرۇۋېتىدۇ ... سىلەر قۇلاق يوپۇرۇپ تۇرامسىلەر! ... ئوفىتسېرلەر ئۆزىنىڭ مەنپەئەتىنى دەپ سىلەرنىڭ قېنىڭلارنى تۆكمەكچى! ... نىمە قىلىپ تۇرۇسىلەر؟ نىمە قىلىپ تۇرۇسىلەر دەيمەن؟! ئۇلارنى چېپىپ تاشلاش لازىم، ئۇلارنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىۋاتامسىلەر؟..

كاللىسىنى ئېلىش كېرەك، قېنىنى ئاقـقۇزۇش كـېرەك. سـىلەر بۇ يەردە ھاڭۋاقتىلىق قىلىپ تۇرساڭـلار، بىزنى قورشـاپ بولـدۇ!... پىلىموت بىلەن قىرىپ تاشلايدۇ! ... پىلىموتـنىڭ ئاسـتىدا يىغىن ئۆتكۈزەلمەيسەن! ... ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەسكەرلىرى يېتىپ كەلگـچە، كۆزەينەك سۇرتكەن بولۇپ، سىلەرنى ئەتەي ئالداپ تۇرىدۇ ... ھەي - ھەي، بىزنىڭ كازاكلار! سىلەر خوتۇن كىشى!

— ئاتقا مىنىڭلار! ...» — ئىۋان ئالېكسىيېـۋىچ گۈمبۈرلـگەن دەھشەتلىك ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىدى.

ئۇنىڭ ۋاقىرىغىنى توپنىڭ ئۈستىدە زەمبـىرەك ئوقى يېرىـلىپ پارتـلىغاندەك بولدى. كازاكلار ئاتلىرىغا يۈگۈرۈشتـى. بىر مىـنۇتتىن كېيىن بايىلا چېچىلىپ كەتكەن بۆلـۈنمە ۋىزۋوت - ۋىزۋوت بولـۇپ، سەپكە تىزىلدى.

— قولاق سېلىڭلار! يۈرتلۇقلار! — كازاك ئوفىتسېر بىتاـقەت بولۇپ تىپىرلاپ قالدى.

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ مۇرىسىدىن شارتلا مىلتىغـىنى ئالدى؛ يۇڭ باسقان بارمىقىنى تەپكىنىڭ ئۈستىگە مىخلاپ قويـۇپ، ئويـناقلاپ تۇرغان ئېتىنىڭ يۈگىنىنى چىڭ تارتىپ تۇرۇپ:

— مۇزاكىرە تۈگىدى! ئەمدى بىز بـىلەن سۆزلـەشمـەكچى بولساڭلار مۇنۇ تىل بىلەن سۆزلىشىڭلار، — دەپ ۋاقىرىـدى - دە، مىلتىقنى مەنىلىك سىلكىدى. كازاكلار ۋىزۋوت - ۋىزۋوتبويىچە ئارقا - ئارقىدىن يولغا چىقتى. ئۇلار ئارقـىسىغا قايرىـلىپ، ۋەكىـللەرنىڭ ئاتلىرىغا مىنگەندىن كېيىن بىر نەرسە توغرىلىق مەسلىـھەتلىشىـۋاتقانلىقىنى كۆرۈشتى. ئىنگۇش ئوفىتسېر كۆزىنى تارايـتىپ قىزىـغىنلىق بىلەن نىمىنىدۇ ئىسپاتلىماقچى بولاتتى؛ پات - پات قولىـنى كۆتىرىپ قوياتتى. ئۇنىڭ چېركەسچە پەشمـەتىنىڭ قايـرىلما يېڭىنىڭ يىپەك ئەستىرى ئاپپاق قاردەك تاۋلىناتتى.

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئاخىرقى قېتىم يەنە بىر قاراپ، ئاشۇ كۆزنى چاقناتقۇدەك پاقىراپ تۇرغان يول ـ يول يىپەك رەختنى كۆردى ۋە نىمشىكىدۇ شامال مەۋجلەندۈرگەن دون دەرياسىنىڭ كۆكرىگى، يېشىل يايلىلىق دولقۇنى، قىيا ئەگىپ كېلىپ، قۇيرۇغى بىلەن دولقۇننىڭ قاق چوققىسىنى جىجىپ ئۆتكەن بېلىقچى قۇشنىڭ ئاپپاق قانىتى كۆز ئالدىدا نامايەن بولدى.

16

29 ـ ئاۋغۇستتا كېرىموپتىن كەلگەن تېلېگىراممىدىنلا قورالىق ئۆزگىرىش قىلىشنىڭ هالاكەتكە ئۇچرىغانلىغى كورنىلوپقا ئېنىق مەلۇم بولدى.

چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە بارگاهقا كېرىموپتىن ئىش بېجىرگۈچى ئوفىتسېر كەلدى. كورنىلوپ ئۇنىڭ بىلەن ئۇزاق سۆھبەتلەشتى، كېيىن رومانوۋىسكىنى چاقىردى؛ ئۇ ئەسەبىلىك بىلەن بىر پارچە قەغەزنى غىجىملاپ مۇنداق دىدى:

— هەممە ئىش بەربات بولۇۋاتىدۇ! بىزنىڭ قارىتىمىزنى ئۇتۇپ كېتىدىغان بولدى ... كېرىموپ كورپۇسنى پېتروگىرادقا ئۆز ۋاقتىدا ئېلىپ بارالمايدۇ، پۇرسەت قولدىن كېتىدىغان بولدى. ئاسانلا ئەمەلگە ئاشىدىغاندەك كۆرۈنگەن ئىش مىڭ خىل توساققا ئۇچرىماقتا ... ئىشنىڭ ئاقىۋىتى يامان تەرەپكە قاراپ يۈزلەنمەكتە... مانا... قاراڭ... ئەسكەرلەر قانداق ئاستا تۇشۇلۇۋاتىدۇ ـ هە! — ئۇ، رومانوۋىسكىغا 3 ـ كورپۇس بىلەن يەرلىك دىۋىزىيە چۈشكەن پويىزنىڭ ئاخىرقى توختايدىغان

يېرى بەلگە قىلىنغان بىر خەرىتىنى سۇندى؛ كورنىلوپنىڭ ئۆيقۇسىراپ بوشىشىپ كەتكەن يۈزىدە خېلىلا ئېنىق ئەگرى - بۈگرى قورۇقلار پەيدا بولغان ئىدى.— مۇنۇ تۆمۈريولدىكى كۆچۈكلەرنىڭ ھەممىسى پويىزلىرىمىزنىڭ چاقىغا پۇشاڭ تىقىپ، پۇتلىكاشاڭ تۇغدۇرماقتا. ئۇلار شۇنى ئويلىمايدۇكى، مۇبادا مەن مۇۋەپپەقىيەت قازىنىدىغان بولسام، ئۇلارنىڭ ھەر 10 كىشىدىن بىرىنى دارغا ئېسىشقا بۇيرۇق بېرىمەن، كېرىموفنىڭ ئەۋەتكەن مەلۇماتى بىلەن تونۇشۇپ چىقىڭ.

رومانوۋسكى، مايلاشقان ئىششىق يۈزىنى يوغان ئالقىنى بىلەن سىلاپ، مەلۇماتنى ئوقۇپ بولغىچە، كورنىلوپ تۆۋەندىكىلەرنى شارتىلدىتىپ يېزىپ بولدى:

نوۋوچېركاسسىك، قوشۇن ئاتامانى ئالېكسەي ماكسىموۋىچ كالېدىنغا:

سىزنىڭ ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتكە بەرگەن تېلېگراممىڭىزنىڭ مەزمۇنىدىن ۋاقىپ بولدۇم. خائىنلار ۋە ساتقىنلار بىلەن بولغان كۈرەشتە سەۋرى - تاقىتى تۈگىگەن شانلىق كازاك خەلقى، ۋەتەننىڭ مۇقەررەر زاۋاللىققا يۈز تۇتىدىغانلىقىنى كۆرۈپ، قولىغا قورال ئېلىپ، مەملىكەتنىڭ ھاياتى ۋە ئەركىنلىكىنى قوغداشقا كىرىشتى، چۈنكى بۇ مەملىكەت ئاشۇ خەلقنىڭ ئەمگىكى ۋە قانلىرى بىلەن ئۆسۈپ روناق تاپقان. بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز يېقىنقى بىر مەزگىل ئىچىدە قىسىنچىلىققا ئۇچراپ كەلمەكتە، ۋەتەنگە بولغان مۇھەببەت ۋە كازاكلىق نومۇسنى ئەستە تۇتۇپ، مەن بىلەن باسلاشقان ھالدا ھەركەت ئېلىپ بېرىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن.

1917 - يىل 28 - ئاۋغۇست

گېنېرال كورنىلوپ.

— بۇ تېلېگىراممىنىدەرھال ئەۋەتىۋېتىڭ، — ئۇ، ئاخىرىنى يېزىپ بولۇپلا رومانوۋىسكىگە ئىلتىماس قىلدى.

— قوشۇننىڭ يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن داۋاملىق ئالغا ئىلگىرىلىشى توغرىلىق كىنەز باگراتىئونغا يەنە بىر تېلېگىراما يوللاشقا بۇيرۇق بېرەمسىز؟

— ھە، ھە، بولىدۇ.

رومانوۋىسكى بىردەم سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن، ئويغا چۆمۈپ مۇنداق دېدى:

— مېنىڭچە، لاۋۋر گېئورگىيېۋىچ، بىزدە ھازىرچە ئۇمىتسىزلىنىش كەيپىياتىنىڭ بولۇشىغا ھېچبىر ئاساس يوق. ۋەقەلەر تەرەققىياتىدىن ھېچنىمىدىن ھېچنىمە يوق ئەنسىرەپ كېتىۋاتىسىز...

رومانوۋىسكى ئۆزىنىڭ سۆزىگە جاۋاپ كۈتتى، ئەمما كورنىلوف ئويغا چۆمدى - دە، قاپىغىنى سېلىپ، زومۇ - زو ھېچىيىپ تۇردى.

17

پېتروگىرادقا يۆتكەلگەن 3 - ئاتلىق كورپۇس بىلەن يەرلىك دىۋىزىيە قىسىملىرى ئەڭ ئۇزۇن مۇساپىلىق 8 تۆمۈريولدىكى پويىزلار بىلەن يولغا سېلىنغان ئىدى؛ رېۋېل، ۋېزېنبېرگ، نارۋا، يامبۇرگ، گاتچىنا، سومرىنو، ۋېرىتسا، چۇدوۋو، گىدوپ، نوۋگورود، دنو، پىسكوف، لۇگا ۋە باشقا ئارىلىق ئىستانسىلار — تارماق ئىستانسىلارنىڭ ھەممىسى ئاستا سىلجىپ بېرىۋاتقان، يولدا

توختاپ قالغان پويىزلار بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى. پولكلار چوڭ كوماندىرلارنىڭ ئەخلاق ـ تەربىيە جەھەتتىكى تەسىرىدىن سىرتتا قالغان ئىدى، بۆلۈۋېتىلگەن بۆلۈنمىلەر ئۆزئارا ئالاقىنى يوقىتىپ قويدى. قالايمىقانچىلىق كۆچىيىشكە باشلىدى، چۈنكى 3 ـ كورپۇس ۋە ئۇنىڭغا قوشۇپ بېرىلگەن يەرلىك دىۋىزىيە يول يۈرۈش جەريانىدا ئارمىيىگە كېڭەيگەن ئىدى؛ چېچىلىپ كەتكەن قىسىملارنى توپلاش، مەلۇم تەرتىپ بويىچە قايتا ئورۇنلاشتۇرۇش، پويىزلارنى يېڭىۋاشتىن گۇرۇپپىلارغا بۆلۈش ئېھتىياجى تۇغۇلدى. مانا مۇشۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى چاتاقلىق تۇغدۇردى، كۆپىنچە بىر بىرىگە ماس كەلمەيدىغان تېتىقسىز بۇيرۇقلار نېرۋىنى قىزىتىپ، كەيپىياتنى جىددىيلەشتۈرۈۋەتتى.

ئۆز يولىدا تۆمۈريول ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرىنىڭ قاتتىق قارشىلىقلىرىغا دۇچكېلىپ، توسالغۇلارنى يېڭىپ، كورنىلوف ئارمىيىسىنىڭ پويىزلىرى بىر بىرلەپ ئاستا پېتروگرادقا قاراپ ئېقىشقا باشلىدى، تۈگۈنلەردە توپلىشىپ، ئۇندىن كېيىن يەنە تارىلىپ مېڭىشتى.

ۋاگونلارنىڭ كىچىك ـ كىچىك قىزىل خانىلىرىدا، يېرىم ئاچ يايتاق ئاتلارنىڭ يېنىدا، قوسىغى ئاچ دون، ئۇسسۇرى، ئورېنبۇرگ، كېرىچ ۋە ئامۇر كازاكلىرى، ئىنگۇشلار، چېركەسلەر، كاباردىنلىقلار، ئوسېتىنلەر، داغىستانلىقلار توپ ـ توپ بولۇپ ئورۇنلاشقان ئىدى. پويىزلار ماڭغۇزۇشنى كۈتۈپ، ئىستانسىلاردا سائەتلەپ تۇرۇپ قېلىشاتتى، ۋاگونلاردىن ئاتلىقلار گۈلدۈرلەپ چۈشۈپ، ۋاگزالغا چىكەتكىدەك يېپىرىلاتتى، يوللاردا توپلىشىپ تۇراتتى، بۇرۇنراق ئۆتۈپ كەتكەن پويىزلاردىن قالغان تاماقلارنى نەچچە يالماپلا تۈگىتەتتى، ئاھالىلەرنىڭ نەرسىلىرىنى تۈيدۇرماستىن ئوغرى-

www.uyghurkitap.com

لايىتى، ئاشلىق ئامبارلىرىنى بۇلايتتى.

كازاكلارنىڭ شىملىرىدىكى سېرىق ۋە قىزىل جىيەكلەر، دىراگۇنچى ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ ھەشەمەتلىك كالتە كەمزۇللىرى، تاغلىقلارنىڭ چېركەسچە چەكمەنلىرى كۆزگە چېلىقاتتى .. رەڭ جەھەتتە كەمبەغەل بولغان شىمالنىڭ تەبىئىتى مۇنداق باي حىلمۇ - خىل رەڭلەرنى ھېچقاچان كۆرمىگەن ئىدى.

29 - ئاۋغۇستتا پاۋلوۋىسكىنىڭ قېشىدىكى بىر يەردە كېنەز گاگارىن قوماندىسى ئاستىدىكى يەرلىك دىۋىزىيىنىڭ 3 - برىگادىسى دۈشمەن بىلەن توقۇنۇشۇپ قالدى. دىۋىزىيىنىڭ باش تەرىپىدە كېتىۋاتقان ئىنگۇش ۋە چېركەس پولكلىرى بۇزۇلغان يولغا دۇچكېلىپ قېلىپ، ۋاگونلاردىن چۈشتى - دە، يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن پادىشا يېزىسىغا قاراپ مېڭىشتى. ئىنگۇش چارلىغۇچىلىرى سومرىنو ئىستانسىسىغىچە ئىچكىرىلەپ باردى. 2 پولك ھۇجۇمنى ئاستا قانات يايدۇرۇپ، گۋاردىيىچىلەرنى بىر تەرەپكە قىستاپ، دىۋىزىيىنىڭ قالغان قىسىملىرى يېتىپ كەلگىچە كۈتۈپ تۇرۇشتى. دىۋىزىيىنىڭ كەينىدە قالغان قىسىملار دىنو ئىستانسىسىدا ماڭغۇزۇشنى كۈتۈپ تۇرۇشاتتى. بەزىلىرى تېخى بۇ ئىستانسىغىمۇ يېتىپ كېلەلمىگەن ئىدى.

يەرلىك دىۋىزىيىنىڭ كوماندىرى كېنەز باگراتىئون، ئەسكەرلىرىنى ۋىرىتساغىچە يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن ماڭغۇزۇشقا تەۋەككۈل قىلالماي، قالغان قىسىملارنىڭ توپلىنىشىنى كۈتۈپ، ئىستانسىغا يېقىن بىر چوڭ ئىگىلىكتە تۇراتتى.

28 - ئاۋغۇستتا ئۇ شىمالىي فرونتنىڭ ئىشتاۋىدىن تۆۋەندىكى تېلېگراممىنىڭ كۆچۈرمە نۇسخىسىنى تاپشۇرۇۋالدى:

www.uyghurkitap.com

3-كورپۇسنىڭ كوماندىرىغا ھەمدە 1-دون دىۋىزىيىسىنىڭ، ئۇسسۇرى دىۋىزىيىسىنىڭ ۋە كافكاز يەرلىك دىۋىزىيىسىنىڭ باشلىقلىرىغا ئالىي باش قوماندانىنىڭ مۇنۇ بۇيرۇقىنى يەتكۈزۈشىڭىزنى ئىلتىماس قىلىمەن: ئەگەر تەسادىپىي بىر ئەھۋال تۈپەيلى ھەربىي پويىزلارنىڭ تۆمۈريولدا ئالغا ئىلگىرىلەپ مېڭىشىغا قىيىنچىلىق دۇچ كەلسە، ئۇ ھالدا ئالىي باش قوماندان: ھەرقايسى دىۋىزىيىلەرنى ھەربىي يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن ئىلگىرىلەشكە بۇيرۇيدۇ.

1917-يىل، 27-ئاۋغۇست، 6411-نومۇرلۇق

ئەتىگەن سائەت 9 ئۆپچۆرىسىدە باگراتىئون كورنىلوپقا تېلېگراف ئارقىلىق مۇنۇلارنى خەۋەر قىلدى: بۈگۈن ئەتىگەن سائەت 6 دىن 40 مىنۇت ئۆتكەندە پېتروگراد ھەربىي رايونىنىڭ ئىشتاب باشلىقى پولكوۋنىك باگراتۇنى ئارقىلىق كېرېنسكىينىڭ بىر بۇيرۇقىنى تاپشۇرۇۋالدىم، بۇنىڭدا بارلىق ھەربىي پويىزلار ئارقىغا قايتسۇن دېيىلگەن. دىۋىزىيە پويىزلىرى گاچكا تارماق ئىستانسىسىدىن تارتىپ تاكى ئورېدېژ ئىستانسىسىغىچە بولغان يوللاردا توختاپ قالغان، چۈنكى ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتنىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن تۆمۈريولغا رۇخسەت قەغىزى بېرىلمىگەن.

بۇ خەۋەرنى بەرگەن بولسىمۇ، ئۇ كورنىلوپتىن مۇنۇ بۇيرۇقنى ئالدى:

كېنەز باگراتىئونغا، تۆمۈريول بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەش داۋام ئەتتۈرۈلسۇن. ئەگەر تۆمۈريول بىلەن مېڭىشقا ئىمكانىيەت بولمىسا، ئۇچاغدا لۇگاغىچە بولسىمۇ يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن يېتىپ بېرىپ، بۇ يەردە گېنېرال كورنىلوپنىڭ قارمىقىغا پۈتۈنلەي ئۆتۈش كېرەك.

شۇنداق بولسىمۇ، باگراتىئون يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن مېڭىشقا جۈرئەت قىلالماي، كورپۇس ئىشتاۋىنى ۋاگونغا يۆكلەشكە بۇيرۇق بەردى.

بىر زاماندا يېۋگېنىي لىستنىتسكى خىزمەت قىلغان پولك، 1 - دون كازاك دىۋىزىيىسىنىڭ تەركىۋىدىكى باشقا پولكلار بىلەن بىللە، رېۋېل — ۋېزېنبېرگ — نارۋا لىنىيىسى بىلەن پېتروگرادقا يۆتكەلگەن ئىدى. 28 - ئاۋغۇست چۈشتىن كېيىن سائەت 5 تە 2 بۆلۈنمە چۈشكەن پولك پويىزى نارۋاغا كەلدى. پويىز كوماندىرى تۈندە يولغا چىقىشقا بولمايدىغانلىغىنى بىلدى: چۈنكى نارۋا بىلەن يامبۇرگ ئارىلىغىدىكى يول بۇزۇلغان ئىكەن، تۆمۈر يول باتالىيونىنىڭ بىر قىسمى تېز پويىز بىلەن شۇ يەرگە ئەۋەتىلىپتۇ؛ ئەگەر ئۇلار يولنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بولالىسا، پويىز سەھەر يولغا سېلىنىدىكەن. پويىز كوماندىرى نائىلاج ماقۇل دېيىشكە مەجبۇر بولدى. ئۇ غۇدۇڭشىپ، ئۆز ۋاگونىغا چىقتى - دە، ئاڭلىغان يېڭىلىقلىرىنى ئوفىتسېرلەرگە ئېيتىپ، چاي ئىچىشكە ئولتۇردى.

كېچە بۇلۇتلۇق بولدى، دەريا قولتۇغى تەرەپتىن نەم، ئىزغىرىن شامال سوقۇپ تۇراتتى. يوللاردا، ۋاگونلاردا كازاكلار گۇدۇڭ - گۇدۇڭ سۆزلىشەتتى، پاراۋوز گۇدۇكلىرىدىن ئەنسىزلىككە چۈشكەن ئاتلار تاختاي پولنى تېپىشلەيتتى. پويىزنىڭ ئاخىرقى بىر ۋاگونىدا بىر ياش كازاك قاراڭغۇدا كىمگىدۇ بىرسىگە زارلانغاندەك ناخشا ئېيتاتتى:

ئەلۋىدا، رازى بول مەن ئۆسكەن شەھەر،
ئەلۋىدا، جانىجان يېزام بول ئامان!
ئەلۋىدا، ياش نىهال، مېهرى ئىسسىق قىز،
ئەلۋىدا، ئەي گۈزەل لاجۇۋەرد رەيهان!

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

بىر چاغلار سەھەردىن تاكى شامغىچە،
يار قۇچۇپ ياتاتتىم، بەختلىك ئىدىم.
ئەمدىچۇ، سەھەردىن تاكى شامغىچە،
تۈرمەن، قولۇمدا پەقەت مىلتىغىم...

سۈر، ھەيۋەتلىك يۈك ئامبىرى بىناسىنىڭ ئارقىسىدىن بىر ئادەم چىقىپ كەلدى. ناخشىغا قۇلاق سېلىپ بىردەم تۇردى؛ قاتار تىزىلغان ساغۇچ چىراق يورۇغىنى بەلگە قىلىۋېلىپ يوللارنى بىر قاراپ چىقتى ـ دە، ھەربى پويىزغا قاراپ ئېھتىياتچانلىق بىلەن يۈرۈپ كەتتى. ئۇنىڭ قەدەملىرى شىپال ئۈستىدە غىچىلداپ ئاڭلاندى، قاڭدالغان يەرنىڭ ئۈستىدە ماڭغاندا قەدەم ئاۋازى ئاڭلانماي قالدى. ئۇ چەتتىكى ۋاگوندىن ئۆتكەندە، ئىشىكنىڭ ئالدىدا تۇرغان كازاك ناخشىنى ئۈزۈپ، ئۇنى توۋلىدى:

— كىم سەن؟

— ساڭا كىم كېرەك؟ — دەپ خالار ـ خالىماس جاۋاپ قايتۇردى ھېلىقى ئادەم كېتىۋېتىپ.

— نىمە قىلىپ يۈرىسەن كېچىدە؟ بىز سەندەك مۇغەمبىرلەرنى «تاس!» قىلىپئېتىپ تاشلايمىز جۇمۇ! قايسى نەرسە ئوغرىلاپ كېتىشكە ئەپلىك ـ كىن، دەپ مۆلچەرلەپ يۈرەمسەن؟

ئۇ ئادەم جاۋاپ بەرمەستىن ۋاگونلارنىڭ ئوتتۇرىسىغىچە كەلدى ـ دە، ۋاگون ئىشىكىنىڭ يوچۇغىغا بېشىنى يېقىن ئېلىپ كېلىپ:

— بۇ قايسى بۆلۈنمە؟ — دەپ سورىدى.

— قولغا ئېلىنغانلار بۆلۈنمىسى، — قاراڭغۇنىڭ ئىچىدىن بىرسى قېقىلداپ جاۋاپ بەردى.

— راستىنلا سوراۋاتىمەن — قايسى بۆلۈنمە؟

— ئىككىنچى بۆلۈنمە.

— 4 - ۋىزۋوت قەيەردە؟

— باش تەرەپتىن 6 - ۋاگون.

پاراۋوزدىن سانىغاندا 6 - ۋاگوننىڭ ئالدىدا 3 كازاك تاماكا چېكىشىپ تۇراتتى. بىرسى زوكزىيىپ ئولتۇراتتى، 2 سى ئۇنىڭ يېنىدا ئۆرە تۇراتتى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قېشىغا كېلىۋاتقان ئادەمگە ئۇنچىقماستىن كۆز تىكىشتى.

— سالامەت تۇردۇڭلىمۇ، يۇرتداشلار؟

— خۇداغا شۈكۈر، — دەپ جاۋاپ بەردى بىرسى كەلگەن ئادەمنىڭ چىرايىغا سىنچىلاپ قاراپ.

— نىكىتا دۇگىن تىرىكمۇ؟ ئۇ مەشەدىمۇ؟

— مانا مەن شۇ كىشى، — زوكزىيىپ ئولتۇرغان ئادەم چاچىلداپ جاۋاپ بەردى - دە، تاماكىسىنى پاشنىسىغا بېسىپ ئۆچۈرۈپ ئورنىدىن تۇردى، — سېنى تازا تونۇيالمىدىمغۇ؟ كىم بولىسەن؟ نەدىن كېلىشىڭ؟ — ئۇ ساقاللىق يۈزى بىلەن ئالدىغا ئۇمىتولۇپ، ئۇستىگە شىنېل، بېشىغا كونىراپ كەتكەن سولداتچە فۇراژكا كىيگەن ناتونۇش ئادەمگە تازا سەپسالغاندىن كېيىن هەيران بولۇپ بىردىنلا ۋاقىرىۋەتتى، — ئىليە! بۇنچۇك؟ قەدىردانىم، سېنى قانداق شامال بۇ يەرگە ئۇچۇرۇپ كەلدى؟

ئۇ قاداق قولى بىلەن بۇنچۇكنىڭ يوڭ باسقان قولىنى تۇتۇپ ئۇنىڭغا بىرئاز ئىگىلىشتى - دە، ئاستا:

— بۇ ئۆز يىگىتلىرىمىز، سەن ئۇلاردىن قورقما، ئۆزەڭ نەدىن پەيدا بولۇپ قالدىڭ؟ ئېيتىۋەر، كىرپە سانجىغۇر! — دىدى.

بۇنچۇك قالغان كازاكلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن كەپسىز، چۆيۈندەك ئېغىر ئاۋاز بىلەن جاۋاپ بەردى:

— پېتىردىن كەلدىم، سىلەرنى مىلىڭ تـەسلىكتە تاپتىم. بىر ئىش بار، سۆزلىشىۋالايلى. بۇرادىرىم، مەن سـېنى تىرىك، ساق ـ سالامەت كۆرگىنىمگە خوشالمەن.

ئۇ كۆلۈپ قويدى، پېشانىسى كەڭ، سـۇر چاسا يۈزىدە چىشـلىرى ئاقىرىپ كۆرۈندى. كۆزلىرى ئىللىق، مۇلايىم چاقنايتتى.

— سۆزلىشىۋالامدۇق؟ — ساقاللىق كـازاك چاڭىلداپ سوـرىدى، — سەن ئوفىتسېر تۇرۇقلۇق، بىز بىلەن ئۇلپەتداش بولۇپ سۆزلەشسەڭ، دىمەك، خاتا قـىلغان بـولمامسەن؟ خـوپ، رەھمەت، ئىلىيۇشا، خۇدا يار بولسۇن، بىز بولساق ئىللىق سـۆزنى چۈشىمىزـدىمۇ كۆرگەن ئەمەسمىز ...، — ئۇنىڭ ئاۋازىدا مۇلايىملىق، سادـدىلىق كۆلكە ئاھىڭى جاراڭلايتتى.

بۇنچۇكمۇ سەمىمى چاقچاق قىلدى:

— بولدى ـ بولدى ـ يېتەر، سـۆنى لايلاتما! سەن ھامان ئوينىغىنىڭ ـ ئوينىغان! چـاقچاقنى قولدىن بەرمەيسەن، ساقىلىڭ پىلەك تارتىپ، كىندىكىڭدىن تۆۋەن چۈشۈپ كېتىپتۇ.

— ساقال دىگەننى خالىغان ۋاقىتتا قىرىپ تاشلىساق بولۇـۋېرىدۇ، ئەمما سەن ئېيتقىنا، پـېتىردا نىمە ئـەھۋال بـولۇۋاتىدۇ؟ قوزغىلاڭ باشلاندىمۇ؟

— يۈر، ۋاگونغا كـىرەيلى، — بـۇنچۇك بىر نەرسە ئېيتىپ بېرىدىغان تەرزدە تەكلىپ قىلدى.

ئۇلار ۋاگونغا كىرىشتى. دۈگىن ئايىغى بىلەن بىرسىنى ئىتـتىرىپ پىچىرلىدى:

— تۇرۇڭلار، يىگىتلەر! كېرەكلىك ئادەم بىزگە مېھمان بوـلۇپ كەلدى. خوش، تېزرەك بولۇڭلار، سەپداشلار!

كازاكلار ئوھ ـ ئوھلىشىپ ئورنىدىن تۇرۇشتى. كىمدۇ بىرـسى قاراڭغۇدا تاماكا پۈرىغى ۋە ئاتنىڭ تەرى پۇراپ تۇرغان يوغان

ئالقانلىرى بىلەن ئىگەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغان بۈنچۈكنىڭ يۈزىنى سىلاپ ـ سىيپىلىدى؛ ئۇ تىنجىق، يوغان، باس ئاۋاز بىلەن:

— بۈنچۈكمۇ؟

— ھە، مەن. بۇ سەنمىدىڭ، چىكاماسوف؟

— مەن، مەن. سالام دوستۇم!

— سالام!

— مەن ھازىر يۈگۈرۈپ بېرىپ 3 - ۋىزۋوتتىكى باللارنى چاقىرىپ كېلەي.

— خوپ بولىدۇ! ... يۈگۈر.

3 - ۋىزۋوتتىكىلەرنىڭ دىگۈدەك ھەممىسى كەلدى، پەقەت 2 كىشى ئاتلارنىڭ يېنىدا قالغان. كازاكلار بۈنچۈكنىڭ قېشىغا يېقىن كېلىشتى ـ دە، قېتىپ قالغان نانىدەك ئالقانلىرىنى ئۇزاتتى، ئانـدىن ئىـگىـشـىـپ، چىـراقـنـىـڭ يـورۇغـىـدا ئـۇنـىـڭ داپـتـەك يـوغـان، قـاپـىـغى سـىـلـىـنغان يـۈزىگـە سـىنچـىـلاپ قاراشتى، ئۇنى بىردەم بـۈنـچۈك، بىردەم ئىلىيـە مىتىرىچ، بىردەم ئىليوشا دەپ ئاتىشاتتى، ئـەمما ھەممە ئاۋازدا يولداشلارچە ئىللىق سالاملىشىش ئاھىڭى جاراڭلايتتى.

ۋاگوننىڭ ئىچى دىمىقىشقا باشلىدى. تاختاي تاملاردا چىراقـنىڭ شولىسى جىلۋىلىنىپ، ئۇسۇل ئـوينايتتى، ھـەر خىل سايىلەر كۆپىيىپ، تەۋرىنىشكە باشلىدى. پانۇسنىڭ يورۇغى جىن چىراقتەك غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى.

بۈنچۈكنى ئەتىۋارلاپ چىراققا يېقىن ئولتۇرغۇزۇشتى. ئالدىنـقى قاتاردىكىلەر زوڭزىيىپ ئولتۇرۇشتى. قالغانلار ئەتراپىنى ئـوراپ، دائىرە بولۇپ ئۆرە تۇرۇشتى. ئىنچىكە ئـاۋازلىق دۇگىن يـۆتىلىپ قويۇپ:

— ئىليە مىتىرىچ، سىنىڭ خېتىڭنى يېقىندا تاپشۇرۇۋالغان

ئىدۇق، شۇنداق بولسىمۇ، سۆزۈڭنى ئۆز ئاغزىڭدىن ئاڭلاشنى خالايمىز، بۇندىن كېيىن قانداق قىلىشىمىز كېرەك. بۇ توغرىلىق بىزگە مەسلىھەت كۆرسەتكىن. بىزنى پېتىرگە ئېپكېتىۋاتىدۇ — نىمە چارە قىلارمىز؟ — دىدى.

— ئىشنىڭ قانداقلىغىنى كۆرۈۋاتامسەن، مىتىرىچ، — دەپ سۆز باشلىدى ئىشكىنىڭ تۆۋەدە تۇرغان قولىغىدا سىرغىسى بار كازاك، بۇ ھېلىقى بىر چاغدا ئاكوپىنىڭ ئالدىدا چاي قايناتىشقا رۇخسەت قىلماي لىستنىتسكى ئازار بەرگەن كازاك ئىدى، — بۇ يەردە بىزنىڭ قېشىمىزغا تۈرلۈك تەشۋىقاتچىلار قاتراپ تەشۋىقات ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. پېتروگرادقا بارماڭلار، ئۆز ئارا سوقۇشتىن ھېچنىمە چىقمايدۇ. دەپ گەپ سېتىۋاتىدۇ. بىز ئاڭلايمىز، ئەمما ئۇلارغا تازا ئىشەنگۈمىز كەلمەيدۇ. چۈنكى يات خەلق. ئېھتىمال، ئۇلار بىزنى مۇناستىرىنىڭ بوسۇغىسىغا سەدىقەتىلەشكە ئېلىپبارار — ئۇلارنى كىم بىلىدۇ؟ پېتروگرادقا بارمايمەن دىسەڭ، كورنىلوف چېركەسلەرنى ئاتلاندۇرىدۇ — ئۇ چاغدا يەنە قان تۆكۈلۈش يۈز بېرىدۇ. مانا، سەن ئۆز كىشىمىز، سەن بىر كازاك، بىز ساڭا كۆپرەك ئىشىنىمىز، يەنە كېلىپ سەندىن ئىنتايىن مىننەتدارمىز، چۈنكى بىزگە پېتىردىن خەت يېزىپ تۇردۇڭ. يەنە تېخى گېزىت... بۇ يەردە، راستىنى ئېيتساڭ، قەغەزنىڭ قەھەتچىلىگىنى تازا تارتقان ئىدۇق، گېزىت تاپشۇرۇۋېلىپ تۇردۇق...

— ھەي ئەخمەق كاللا. نىمە ۋالاقشىيسەن، نىمىشكە يالغان سۆزلەيسەن؟ — بىرسى ئاچچىغى بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى،— سەن — بىر ساۋاتسىز، باشقىلارنىمۇ ئۆزەڭگە ئوخشاش قارا نادان دەپ ئويلامسەن؟ گويا بىز گېزىتنى پەقەت تاماكا چېكىشكە ئىشلىتىدىغاندەك! ئىلىيە مىتىرىچ، بۇ گېزىتلەرنى ئالدى بىلەن باشتىن - ئاياق ئوقۇپ چىقىمىز.

— گىزەندە شەيتان، يالغان سۆزلەيدۇ!
— «تاماكا چېكىشكە» دىگىنىنى قاراڭلار!
— ئەخمەقنىڭ ئاغزىدىن يالغان سۆز قويۇلۇپ تۇرىدۇ!
— ئىنىلىرىم، مېنىڭ ئېيتقانلىرىم ئۇ چۈشەنچىدە ئەمەس ئىدى،— قولىدا سىرغىسى بار كازاك ئۆزىنى ئاقلاشقا باشلىدى،— ئەلۋەتتە، بىز ئەڭ ئاۋال گېزىتنى ئوقۇپ چىقىمىز...
— سىز ئۆزىڭىز ئوقۇدىڭىزمۇ؟
— مېنىڭ ئانىچە ساۋادىم يوق... شۇنىڭ ئۈچۈن دەيمەنكى، ئومۇمەن ئوقۇيمىز، شۇندىن كېيىن تاماكا چېكىشكە...
بۇنچۇك ئېرىنىپ كۈلۈپ قويىدى ـ دە، ئىگەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ كازاكلارغا قاراپ قويدى؛ ئولتۇرۇپ سۆزلەشكە ئۇڭايسىزلانغانلىقتىن، ئورنىدىن سەل قوزغىلىپ، چىراققا ئارقىسىنى قىلىپ، زومو ـ زو، ئاستا سۆزلەشكە باشلىدى:
— سىلەرگە پېتروگرادتا قىلىدىغان ھېچ ئىش يوق. ئۇ يەردە ھېچقانداق قوزغىلاڭ بولغىنى يوق. بىلەمسىلەر، نىمە ئۈچۈن سىلەرنى ئۇ يەرگە ئەۋەتىشىدۇ؟ پېتىرئىشچىلىرىنى باستۇرۇش ئۈچۈن ... مانا شۇنداق! سىلەرنى كىم يېتەكلەۋاتىدۇ؟ — چار گېنېرالى كورنىلوپ. كېرېنىسكىنى ئاغدۇرۇش نىمە ئۈچۈن لازىم بولۇپ قالدى؟ ئۇنىڭ ئورنىغا ئۆزى ئولتۇرۇش ئۈچۈن. ماڭا قاراڭلار، بىر يۇرتلۇقلىرىم! ئۇلار سىلەردىن ياغاچ بويۇنتۇرۇقنى ئېلىپ تاشلىماقچى بولۇشۇۋاتىدۇ. ئەگەر قايتىدىن كىيگۈزىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا پولات بويۇنتۇرۇق كىيگۈزىدۇ! ئىككى بالا ـ قازاننىڭ قايسىسى يېنىكرەك بولسا، شۇنى تاللاش كېرەك. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ مانا ئەمدى ئۆزەڭلار مۇلاھىزە قىلىپ كۆرۈڭلار؛ چار دەۋرىدە سىلەرنىڭ چىشىڭلارنى سۇندۇرغان ئىدىغۇ، سوقۇشتا سىلەرنىڭ قولۇڭلار بىلەن باشقىلارغا زەربە بەرگەن ئىدىغۇ. كېرېنىسكى

زامانىسىدىمۇ شۇنداق قىلماقچى. پەقەت چىشىڭلارنى سۇندۇرمايدۇ. ئەمما كېرېنىسكى ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن ھاكىمىيەت بولشېۋىكلارنىڭ قولىغا ئۆتكەندە پۈتۈنلەي باشقىچە بولىدۇ. بولشېۋىكلار ئۇرۇشنى خالىمايدۇ. ھاكىمىيەت ئۇلارنىڭ قولىغا ئۆتسە، دەرھاللا تىنچلىق ئورنىتىلغان بولاتتى. سولداتلار ئەمگەك بىلەن تىرىكچىلىك قىلىش ئۈچۈن ئۆيلىرىگە قايتاتتى. مەن كېرېنىسكىنى ياقلىمايمەن، ئۇ شەيتان بىلەن بىر تۇغقان — ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر بۆرۈندىن نەپەس ئېلىشىدۇ! — بۇنچۇك كۈلۈمسىرەپ قويدى - دە، يېڭى بىلەن پېشانىسىدىكى تەرنى سۈرتۈپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى. — ئەمما مەن سىلەرنى ئىشچىلارنىڭ قېنىنى تۆكمەسلىككە دەۋەت قىلىمەن. ئەگەر ھاكىمىيەت كورنىلوپنىڭ قولىغا ئۆتسە، ئۇ چاغدا روسىيە ئىشچىلارنىڭ قېنىنى تېزىغىچە كېچىدۇ، ئۇنىڭ دەۋرىدە ھاكىمىيەتنى تارتىۋېلىپ، ئۇنى ئەمگەكچى خەلقلەرنىڭ قولىغا تاپشۇرۇش قىيىن بولىدۇ.

— كىچىككىنە توختاپ تۇرغىنا، ئىلىيەمترىچ! — دىدى بۇنچۇكقا ئوخشاشلا دوغىلاق كەلگەن پاكار بىر كازاك ئارقىدىكى قاتاردىن چىقىپ؛ ئۇ سۇ كولاپ ئىچىۋەتكەن قېرى ئەمەن دەرىخىنىڭ يىلتىزلىرىغا ئوخشاش قوللىرىنى ئىشقىلاپ، تامىغىنى قىرىپ قويدى - دە، يۇمران ياپراقتەك ئاچ يېشىل، يىلىملاشقان كۆزلىرى بىلەن بۇنچۇكقا قاراپ سوزىدى، — باياسەن بويۇنتۇرۇق توغرىلىق بىر نىمە دەۋاتاتتىڭ... خوش، بولشېۋىكلار ھاكىمىيەتنى قولىغا ئالسا، ئۇلار بويىنىمىزغا قانداق بويۇنتۇرۇقنى سالار؟

— سەن نىمە بولدۇڭ، ئۆزەڭگە ئۆزەڭ بويۇنتۇرۇق سالماقچىمۇ؟

— مەن قانداق قىلىپ ئۆزەمگە بويۇنتۇرۇق سالىدىكەنمەن؟

— ھوببەللى. بولشېۋىكلار دەۋرىدە ھاكىمىيەت بىشىدا كىم

بولىدۇ؟ خەلق سايلىساسەن بولىسەن ياكى دۇگىن، ياكى مۇنۇ تاغام بولىدۇ. سىوۋېىت دىگىنىمىز سىايىلام ھاكىمىيىتى دىىگىەن سۆز. چۈشەندىڭمۇ؟

— خوش، يۇقۇرىدا كىم بولىدۇ؟

— يەنىلا خەلق كىمنى سايلىسا، شۇ بولىدۇ. سىنى سايلىسا، سەنمۇ يۇقۇرى ئورۇندا بولۇۋېرىسەن.

— راستمۇ؟ يالغان سۆزلىمەيۋاتقانسەن، مىترىچ؟ — كازاكلار كۈلۈشۈپ، ھەممەيلەن بىردىنلا جاۋىلدىشىپ كەتتى، ھەتتا ئىشىكتە تۇرغان نۆۋەتچىمۇ بىر مىنۇت يېقىن كىلىپ، پاراڭغا ئارىلاشتى:

— ئۇنداق بولسا، يەر مەسىلىسىگە ئۇلار قانداق قارايدۇ؟

— يەرلىرىمىزنى تارتىۋالامسىمۇ؟

— ئىۋرۇشنى تۈگىتەرمۇ؟ ياكى، بەلكىم، ئىۆزلىرىگىە قىول كۆتەرگۈزۈپ ھىمايىگە ئىگە بولۇش ئۈچۈن ئاغزىنىڭ ئۈچىدىلا ۋەدە بېرىشىۋاتقانىدۇ؟

— سىەن بىىزگىە ھىەممىىسىنىى ۋىجدانىەن سۆزلىەپ بەرگىنە!

— بىز بۇ يەردە قاراڭغۇدا ئادىىشىىپ يۈرىمىز.

— بىگانە ئىادەمگە ئىشىنىىش خىەتىەرلىىك، يىالغىنىى كۆپ ...

— تىۈنۈگۈن بىر ماترۇس كېرېنىسكى ئۈچىۈن بىغلىىدى، بىز بولساق ئۇنىڭ چېچىدىن سۆرەپ، ۋاگوندىن چۆرۈۋەتتۇق.

— «سىلەر ئەكسىيەتچىلەر!...» دەپ غوغا كۆتىرىدۇ.سارالڭ تەلۋە!

— بىز بۇ سۆزلەرنى چۈشەنمەيمىز، ئۇلار نىمە دىىمەكچى؟ بۇنچۇك ھەممەيېقىغابۇرۇلۇپقاراپ. كازاكلارنىكۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ جىمىقىشىنى كۈتتى. ئۇ دەسلەپتە ئۆزى

www.uyghurkitap.com

باشلىغان/ ئىشنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشىغا تازا ئىشەنچ قىلال‌ـ
مىغان ئىدى، ئەمدى بۇ ئىشەنچسىزلىگى پۈتۈنلەي
يوقالدى‌ـدە، كازاكلارنىڭ خاھىشىنى ئىگەللىۋالغاندىن كېيىن
پويىزنى قانداقلا بولمىسۇن نارۋادا توختىتىپ تۇرۇشقا قەتئىي ئىشەنچ
ھاسىل قىلدى. ئۇ بىر كۈن بۇرۇن بولشېۋىكلار پارتىيىسى
پېتروگراد رايونلۇق كومىتېتىغا بارغاندا، پېتروگرادقا يېقىنلىشىپ
كېلىۋاتقان 1 ـ دوندىۋىزىيىسى قىسىملىرى ئارىسىدا تەشۋىقاتچى
بولۇپ ئىشلەي دىگەن تەكلىپنى قويغان بولۇپ، ئوڭۇشلۇق
ئىش ئېلىپ بېرىشىغا ئىشەنچىسى باز ئىدى، لېكىن نارۋاغا يېتىپ
بارغاندىن كېيىن بۇ ئىشەنچىسى تەۋرىنىپ قالدى. كازاكلار بىلەن
قانداقلا بولمىسۇن، باشقىچە سۆز ـ ئىبارىلەر بىلەن گەپلىشىش
لازىملىغىنى چۈشىنەتتى، ئۇلار بىلەن سۆزلەشكەندە ئورتاق تىل
تاپالماسمەنمىكىن دىگەن ئەندىشىدىمۇ بولدى، چۈنكى ئۇ، مۇندىن
9 ئاي ئىلگىرى ئىشچىلار زىچ يەرگە قايتىپ بارغاندا، ئۇلار بىلەن
يېڭىشىۋاشتىن ئىچقويۇن ـ تاشقويۇن بولۇپ كېتەلىگەن ئىدى،
سۆزگە چىققاندا، شۇنداق بىر ئادەت شەكىللەنگەن ئىدىكى، ئۇنىڭ
ئاغزىدىن بىرەر ـ يېرىم ئېغىز سۆز چىقىش بىلەنلا ئىشچىلار
ئۇنىڭ نىمە دىمەكچى بولغانلىقىنى سېزەتتى ۋە چۈشىنەتتى، بۇ
يەردە بولسا ئۆز يېزىداشلىرى بىلەن سۆزلەشكەندە، يالغۇز ئۇلارنىڭ
يۈرىكىگە ئوت تۇتاشتۇرۇپلا قالماي، بەلكى يۈرىكىنى يالقۇنجىتىۋې‌ـ
تىش ئۈچۈن، ئەسىرلەردىن بۇيان قېلىپلىشىپ قالغان ئىتائەتسىز‌ـ
لىك قورقۇنچىسىنى يوقىتىش ئۈچۈن، مۇتەئەسسىپلىكنى يەنچىپ
تاشلاش ئۈچۈن، سۆزىنىڭ توغرىلىغىنى ھىس قىلدۇرۇپ، ئۆزىنىڭ
ئارقىسىدىن ئەگەشتۈرەلەيدىغان بولۇش ئۈچۈن باشقىچە بىر تىل،
يېرىم ئۇنتۇلغان يەرلىك دىخان تىلى زۆرۈر ئىدى. يۈكسەك دەرىجى‌ـ
دە ئەپچىللىك، ئەھۋالغا قاراپ ئىش كۆرۈش لازىم ئىدى، ھەر بىر

سۆز قايىل قىلىش كۈچىگە ئىگە بولۇش كېرەك ئىدى.
دەسلەپتە، سۆز باشلاش بىلەنلا ئۆزىنىڭ تاۋۇشىدا ئىشەنچسىزلىك،
سۇنئىيلىك بارلىقىنى ئۆز قۇلىقى بىلەن بايقاپ قالدى، گويا ئۆزىنىڭ
شېئىرىسىز سۆزلىرىگە يان تەرەپتىن قۇلاق سالغاندەك بولدى،
كەلتۈرگەن دەلىللىرىنىڭ ئىشەنچسىزلىكىدىن ۋەھىمە
قىلدى، قېيىنىلىپ كالىلىسىدىن سۆز ئاختۇردى،
ئاشۇ ئىشەنچسىزلىك، ۋەھىمىسىنى بېتچىت قىلىش
ئۈچۈن بىر قەدەر كۈچلۈك، سالماقلىق سۆز-
جۈملىلەرنى ئىزلىدى... ئەمما ئۇنىڭ ئورنىغا ئاغزىدىن سوپۇنىنىڭ
ماغزىۋىدەك ھېچبىر سالمىقى يوق سۆز - ئىبارىلەر تۆكۈلۈۋاتقانلىق-
غىنى، كاللىسىدا بولسا پۇچەك تېپىلغاق پىكىرلەر چۇۋۇلۇشۇپ كەت-
كەنلىكىنى تەسۋىرلەپ بولمايدىغان بىر ئەلەم بىلەن ھېس قىلدى.
ئۇ ئاچچىق تەرگە چۆمۈپ، ئېغىر نەپەس ئېلىپ ئۆرە تۇراتتى. ئۇ
سۆزلەۋېتىپ: «ماڭا مۇنچىلىك زور ئىشنى ئىشىنىپ تاپشۇرغان ئى-
دى، مەن ئۇنى ئۆز قولۇم بىلەن هارام قىلىۋاتىمەن...، سۆزلەرنى
باغلاشتۇرالمايۋاتىمەن... بۈگۈن ماڭا نېمە بولدى؟ مېنىڭ ئورنۇمدا
باشقا بىرسى بولسا مېنىڭ ھەسسە ياخشى سۆزلىگەن، ئوبدان چۈشەن-
دۈرگەن بولاتتى.... ھەي لەنىتى پىشكەللىك، قانداق لاياقەتسىز ئا-
دەممەن!» دېگەن بىرلا پىكىر بىلەن سۆزلەرنى بۇرمىلاۋەردى.
بويۇنتۇرۇق توغرىلىق سوئال قويغان، كۆزىنى يېشىل چاپاق
باسقان كازاك ئۇنى ئاشۇ يامان ئۇنتۇقاقلىق ھالەتتىن چىقاردى؛
شۇندىن كېيىن كۆتىرىلگەن ۋاراڭ - چۇرۇڭ، گەپ - سۆزلەر بۇن-
چۇكقا تېتىكلىشىش، ئۆزىنى ئوڭشىۋېلىش ئىمكانىيىتىنى بەردى - دە،
ئاندىن ئۇ، ئۆزىگە ئۆزى ھەيران بولۇپ، ۋۇجۇدىدا ئادەتتىن
تاشقىرى كۈچ - قۇۋۋەت پەيدا بولغانلىقىنى ۋە روشەن، ئۆتكۈر، باي،
مارجاندەك سەرخىل سۆزلەرنىڭ تىزىلىپ چىقىۋاتقانلىقىنى ھېس

uyghurkitap.com

قىلدى، ئۇ قىزىشقا باشلىدى، دولقۇنلاپ تاشقان ھاياجىنىنى تاشقى خاتىرجەملىك بىلەن يوشۇرۇپ، يامان غەرەزلىك سوئاللارغا ئاساسلىق دەلىل بىلەن رەھىمسىز، كەسكىن زەربە بەردى، بۇرۇن مىنىشكە ئۆگىتىلمىگەن، ئاغزىدىن ئاپپاق كۆپۈك ئېقىتىپ چىچاڭشىپ تۇرغان شاش ئاتنى كۆندۈرگەن چەۋەندازدەك سۆزلەشكە باشلىدى.

— خوش، ئېيتقىنا، تەسىس مەجلىسى نىمىشكە يامان؟

— سىلەرنىڭ لېنىنىڭلارنى نېمىسلار ئېلىپ كېلىپتىغۇ... شۇنداقمۇ؟ ئۇنداق بولسا ئۇ نەدىن كېلىپ قالدى ... قىزىل تالنىڭ ئارىسىدىن چىقتىمۇ؟

— مىترىچ، سەن ئۆز خاھىشىڭ بىلەن كەلدىڭمۇ ياكى سېنى يوشۇرۇن ئەۋەتتىمۇ؟

— ھەربىلەرگە قاراشلىق يەرلەرنى كىمگە ئۆتكۈزۈپ بېرىدۇ؟

— بىز پادىشا دەۋرىدە نىمىشكە يامان تۇرمۇش كەچۈردۇق؟

— مېنشېۋىكلارمۇ خەلقنى ھىمايە قىلامدۇ؟

— بىزدە ھەربى تەشكىلات بار، ھاكىمىيەت خەلقنىڭ قولىدا — بىزگە سوۋېتلەرنىڭ نىمە كېرىگى بار؟ — دەپ سوراشتى كازاكلار.

ئۇلار يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە تارقاشتى. ھەر ئىككى بۆلۈمە ئەتە ئەتىگەن چوڭ يىغىنغا يىغىلىشماقچى بولۇشتى. بۇنچۇك ۋاگوندا قونۇپ قالدى. چىكاماسوپ مېنىڭ قېشىمدا ياتقىن دەپ تەكلىپ قىلدى. ئۇخلاش ئالدىدا چوقۇنۇۋېلىپ، يېشىنىپ ياتقاندىن كېيىن مۇنۇنى ئالدىدىن ئېيتىپ قويدى:

— ئىلىيە مىترىچ. سەن خاتىرجەم خۇدۇكسىرىمەي يېتىپ ئۇخلاۋە، ئەمما ئەپۇ قىل ... بىزدە، دوستۇم، پىتلەر ئۇۋۋا قۇرغان، ئەگەر ئۇستۇڭگە يامىشىپ چىقسا — خاپا بولمايسەن. بىز غەم -

غۇسسە، سېغىنىش ئازاۋىدىن ئاشۇنداق دىۋىدەك پىتلەرنى بېقىپ كۆپەيتتۇق، بۇ توغرىسى بىر بالا بولدى! ھەر بىرىنىڭ ئىگىزلىگى غونۇجىندەك كېلىدۇ، — بىردەم جىم بولۇپ، ئاستاغىنا سورىدى:

— ئىلىيە مىترىچ، لېنىن قايسى خەلقتىن بولىدۇ؟ فىسقىسى، ئۇ قەيەردە تۇغۇلۇپ، قەيەردە چوڭ بولغان؟

— لېنىنمۇ؟ رۇس.

— ھە؟!

— راست گەپ، رۇس.

— ياق، بۇرادىرىم! سەن ئۇنى ياخشى بىلمەيدىكەنسەن، — دىدى چىكاماسوپ ئۆزى ياخشى بىلىدىغاندەك ئاھاڭدا. — ئۇنىڭ قايسى قاندىن ئىكەنلىگىنى بىلەمسەن؟ بىزنىڭ قېنىمىزدىن. ئۇ ئۆزى دون كازاكى، تۇغۇلغان يېرى سالىسكى ئوكرۇگى، ۋېلىكوكنەژ پىسكايا كەنتىدىن، چۈشەندىڭمۇ؟ توپچى ئەسكەر بولۇپتىكەن دىيىشىدۇ. تۇرقىمۇ بىزگە ئوخشايدۇ. تۆۋەنكى دون كازاكىنىڭ نەق ئۆزى: ياڭاق سۆڭەكلىرى ساغلام، يەنە تېخى كۆزلىرىچۇ.

— بۇنى سەن نەدىن ئاڭلىغان؟

— كازاكلار ئۆز ئارا پاراڭلاشقاندا قۇلىغىمغا يەتكەن ئىدى.

— ياق، چىكاماسوپ! ئۇ — رۇس، سىمبىرسك ئۆلكىسىدە تۇغۇلغان.

— ياق، ئىشەنمەيمەن. ھەتتا قەتئى ئىشەنمەيمەن! پۇگاچ① كازاكلاردىن چىققان ئەمەسمۇ؟ ستېپان رازىنچۇ؟ يېرماك تىموفېيېۋىچچۇ؟ مانا شۇلارنىڭ ھەممىسى! كەمبەغەل خەلقنى چارپادىشاغا قارشى ئىسيان كۆتەرگۈزگەنلەرنىڭ ھەممىسى كازاكلاردىن چىققان. خوش، سەن ئۇنى سىمبىرسك ئۆلكىسىدىن دەيسەن. سەندىن بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلاش ھەتتا كىشىگە ئەلەم قىلىدۇ، مىترىچ...

---

① پۇگاچ — پۇگاچىپ دىمەكچى — ت.

www.uyghurkitap.com

بۇنچۇك كۈلۈمسىرەپ سورىدى:

— شۇنداق دىيىشىۋاتامدۇ، كازاك دەۋاتامدۇ؟

— ئۇنىڭ كازاك ئىكەنلىكى شەكسىز، پەقەت ئۆزىنى هازىر
ئاشكارىلىماي يۈرىدۇ، مەن قىياپىتىگە كۆز سالسىلا دەرهال تونۇ-
ۋالاتتىم، — چىكاماسوپ تاماكىنى بىر شوراپ ئىچىگە تارتتى — دە،
موخوركىنىڭ قويۇق تۈتۈنىنى بۇنچۇكنىڭ يۈزىگە پۇقۇرىتىپ، ئويۇ-
چانلىق بىلەن يۆتەلدى، — توۋا دەيمەن، بىز بۇيەردەمۇشتلاشقۇدەك
دەرىجىدە سۆز تالىشىپ قالدۇق: ئەگەر ئۇ، ۋىلادىمىر ئىلىئىچ بىزنىڭ
كازاكلاردىن بولسا، توپچى ئەسكەر بولغان بولسا، ئۇ هالدا شۇقەدەر
زور ئىلىمنى نەدىن هاسىل قىلىدۇ؟ ئېيتىشلىرىچە ئۇرۇشنىڭ دەس-
لىۋىدە ئۇ نېمىسلارغا ئەسىرگە چۈشكەن بولۇپ، بارلىق ئىلىملەرنى
شۇ يەردە ئۆگەنگەن ئىمىش، شۇندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئىشچىلىرى-
غا قوزغىلاڭ كۆتىرىشنى، ئالىملىرىغا كۆزەينەك تاقاشنى تەلىم بې-
رىپتۇ، نېمىسلار ئۆلگىچە قورقۇشۇپتۇ، ئۇلار:«هەي سائادەتلىك كى-
شى، يۇرتۇڭغا قايتىپ كەت، خۇدا ياربولسۇن، ئۇنداق بولمىغاندا،
بىزگە باش ئاغرىغىچىپ بېرىسەن — دە، ئۇنىڭدىن ئۆمۈر بويى قۇ-
تۇلالمايمىز!» — دېيىشىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى روسىيىگە ئېپكې-
لىپ قويۇشۇپتۇ، ئىشچىلارنى قوزغىتىۋەتمىسۇن، دەپ قورقسا كېرەك.
ئوهۇ! ئۇچۇ، ئىنىم، زېرەك ئادەم ئىكەن!

كېيىنكى جۈملىنى چىكاماسوپ ماختىنىش تەلەپپۇزى بىلەن
ئېيتتى ۋە قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىچىگە قاراپ سۆيۈنۈنۈچ بىلەن كۈلۈپ
قويدى.

— سەن مىتىرىچ، — دىدى ئۇ، — ئۇنى كۆرگەنمۇ؟ ئەپسۇس.
ئېيتىشلىرىچە، ئۇنىڭ باش بىچىمى ناهايىتى چوڭ ئىكەن، — چىكا-
ماسوپ يۆتىلىپ قويدى. ساغۇچ تاماكا تۈتۈنىنى بۇرنىدىن پۇقۇرى-
تىپ چىقىرىپ تاماكىنى چېكىپ تۈگەتتى — دە، سۆزىنى داۋاملاشتۇر-

دى، — ئاشۇنداق ئادەملەرنى ئاياللار كۆپرەك تۇغۇپ چوڭقىلىسچۇ. قالتىس ئەقىللىق! ئۇ نېچى بىرلا چارپادىشانىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇپ قالماس..... — ئۇ خۇرسىنىدى، — ياق، مىترىنىچ، سەن مەن بىلەن سۆز تالاشما: ئىلىئىچ — كازاك .. ئۇشۇق گەپنىڭ لازىمى يوق! سىمبىرسك ئۆلكىسىدىن بۇنداق ئادەملەر چىقمايدۇ.

بۇنچۇك ئۇنچىقمىدى، كۈلۈمسىرەپ، ئۇزاققىچە كۆز يۇمماستىن ياتتى.

ئۇ ھە دېگەندىلا ئۇخلاپ كېتەلمىدى — راستىنلا بەدىنىنى پىت قاپلاپ، كۆينىكىنىڭ ئىچىدە لۆمۈلدەشكە باشلىدى؛ بەدىنىنى قاشلاۋېرىپ جاندىن تويدى؛ ئۇنىڭ يېنىدا ياتقان چىكاماسوفمۇ ئەزايىنى كارت - كارت قاشلاپ، پۇشۇلدايتتى، بىرسىنىڭ ئەنسىز ئېتى ھە دېسە پۇشقۇرۇپ، ئۇيقۇنى قاچۇراتتى. بۇنچۇكنىڭ كۆزى ئەمدىلا ئۇيقۇغا باراي دېگەندە ئۆزئارا چىقىشالمىغان ئاتلار چىشلىشىپ، تېپىشىپ، چىقىراشقىلى تۇردى.

— ھاي، قوتۇر، شەيتان!... تىر - ر - ر! تىر - ر - ر، لەنەتى!... — دۇگىن ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، ئىنچىكە ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىدى - دە، يېقىندىكى بىر ئاتنى بىر نېمە بىلەن كەلتۈرۈپ بىرنى سالدى.

پىتقا يەم بولغان بۇنچۇك ئىنجىقلاپ، يەنە بىر يېنىغا ئۆرۈلدى - دە، ئۇيقۇسىنىڭ پۈتۈنلەي قېچىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، ئەتىكى بولىدىغان چوڭ يىغىننى ئويلاشقا باشلىدى. ئوفىتسېرلەرنىڭ قارشىلىق كۆرسىتىشى قانداق ئاقىۋەتنى كەلتۈرۈپ چىقىراركىن دېگەننى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ، مېيىغىدا كۈلۈپ قويىدى: «ئەگەر كازاكلار بىر ياقىدىن باش چىقىرىپ نارازىلىق بىلدۈرسە، ئېھتىمال ئوفىتسېرلەر قېچىپ كېتەر، ئەمما

ئۆلارنىڭ نېمە قىلىشىنىكىم بىلىدۇ! ھەر ھالدا گارنىزون كومېتېتى بىلەن ئالدىن سۆزلىشىپ قويغان ياخشى». قانداقتۇر ئۇرۇشتىن قىسقا بىر جەڭ مەنزىرىسى، 1915 - يىل ئۆكتەبىردىكى بىر ھۇجۇم ئۆزىچە ئېسىگە چۈشتى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆز كۆڭلىدە خوشاللىق بىلەن تونۇش، چىگىدىلىپ كەتكەن بىر سوقماق يولىغا چىققاندەك بولدى، ئاندىن بارچە ئەسلىمىلەر كاللىسىدا ئىنچىكىلىك بىلەن باش كۆتەرگىلى تۇردى؛ ئۆلتۈرۈلگەن رۇس ھەم نېمىس سولداتلىرىنىڭ يۈز - چىرايلىرى، بەتبەشىرە ھالەتلىرى، ھەر خىل ئاھاڭدىكى ۋاراڭ - چۇرۇڭ گەپ - سۆزلەر، قاچان بىر چاغدا ئۆزى كۆرگەن، ئەمما ئارىدىن كۆپ ۋاقىت ئۆتكەنلىكتىن رەڭگى ئۆڭگەن تەبىئەت مەنزىرىلىرىنىڭ پارچە - بۆلەكلىرى، ئېيتىلمىغان، ئەمما ئىمىشكىدۇر ساقلىنىپ قالغان ئوي - پىكىرلەر، زەمبىرەك ئوقلىرىنىڭ كۆكۈلدە ئاران - ئاران سېزىلگەن ياڭراشلىرى، پىلىموتنىڭ تونۇش تاتىلداشلىرى، ئوق لېنتىلىرىنىڭ شارىلداشلىرى، شوخ كۈيلەر، بىر زاماندا ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئايالنىڭ ئۆزىگە تونۇش ئاغزىنىڭ ناھايىتى چىرايلىق، سەل - پەل ئۆڭگەن سۈرىتى، سوقۇشتىن يەنە بىر ئورۇندە — بۇرغۇن ئۆلۈكلەر، قېرىنداشلار مازىرىدىكى ئۆلتۈرۈشۈپ كەتكەن دۆمبەچەكلەر...

بۇنچۇك تىت - تىت بولۇشقا باشلىدى؛ بېشىنى كۆتىرىپ ئولتۇردى - دە، ئۈنىنى چىقىرىپ ئېيتتىمۇ ياكى ئىچىدە ئويلىدىمۇ، ئىش قىلىپ: «بۇ ئەسلىمىلەرنى ئۆلگىچە ئۇنۇتمايمەن، يالغۇز مەنلا ئەمەس، ھايات قالغانلارنىڭ ھەممىسى ئۇنۇتمايدۇ. ئادەملەرنى مېيىپ قىلىپ، ھاياتنى ئاياق ئاستى قىلىشتى!... لەنىتىلەر! قاغىش تەككۈرلەر!.. سەنلەر ئۆز گۇنايىڭلارنى ئۆلگىچە ياپالمايسىلەر!...» — دەپ تولغاندى.

ئۇ يەنە 12 ياشلىق لۇشانى ئېسىگە چۈشۈردى، ئۇ، ئۇرۇشتا

ئۆلگەن پېتروگراد پولات زاۋۇدى ئىشچىسىنىڭ قىزى ئىدى،
بۇ قىزنىڭ ئاتىسى بىلەن بۇنچۇك بىر زاماندا تولادا
بىللە خىزمەت قىلغان ئىدى. بىر كۈنى كەچتە بۇنچۇك دەرەخزار
كوچىدا كېلىۋاتاتتى. لۇشا — قوپالراق كەلگەن بۇ نىمچان قىز —
چەتتىكى ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئىنچىكە پۇتلىرىنى يىگىتلەرگە خاس
مەردانەكېرىپ تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ سۇلغۇن يۈزىدە — كۆزلىرى
ھارغىن، ئەگلىك سۇرتۈلگەن، بىمەزگىل يېتىلىپ ئۇزىراپ كەتكەن
كالپۇكلىرىنىڭ بۇرجەكلىرىدە ھەسرەت ـ ئەلەم بار ئىدى. «مېنى
تونۇمىدىڭىزمۇ، تاغا؟» — قىز ئۆزىگە كەسىپ ـ ياد بولۇپ كەت-
كەن ئادىتى بويىچە تەبەسسۇم قىلىپ، خىرىلدىغان ئاۋاز بىلەن
سورىدى ـ دە، ئورنىدىن تۇردى، ئاندىن مۈكچىيىپ، بۇنچۇكنىڭ
جەينىگىگە بېشىنى يېقىپ، پۈتۈنلەي باللارغا خاس ئاجىزلىق بى-
لەن ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى.
بۇنچۇك بەدىنىنى قاپلىغان زەھەرلىك گازغا ئوخشاش نەپ-
رەتتىن دېمى سىقىلىپ ئۆلەي دىدى؛ چىرايى ئۆڭۈپ، چىشلىرىنى
غۇچۇرلىتىپ، ئۇھ ـ ئۇھلىدى. ئاندىن موي قاپلىغان كۆكرىگىنى
ئۇزاققىچە سىلىدى، لەۋلىرى تىترەپ كەتتى؛ بىر ئۆچمەنلىك ئۇ-
نىڭ كۆكرىگىدە گويا بىر پارچە قىزىق داشقالدەك قايناۋاتقانلىغى-
نى، ئىچى ئۆرتىنىپ، نەپەس ئېلىشى قىيىنلىشىۋاتقانلىغىنى،
سول تەرىپىدىكى يۈرەك ئاستىنى ئاغرىق سانچىۋاتقانلىغىنى
ھىس قىلدى.
ئۇ سەھەرگىچە ئۇخلىيالمىدى. تاڭ يورۇش بىلەنلا سارغى-
يىپ ـ تاتىرىپ، بۇرۇنقىدىنمۇ چىرايى تۇتۇلۇپ، تۆمۈريولچىلار
كومىتېتىغا باردى. كازاكلار چۈشكەن ھەربى پويىزنى نارۋادىن چى-
قارماسلىققا كېلىشىۋالدى، شۇندىن بىر سائەت ئۆتكەندىن كېيىن
گارنىزون كومىتېتىنىڭ ئەزالىرىنى ئىزلەش ئۈچۈن چىقىپ كەتتى.

سائەت 8 بولغاندا ئەسكەرلەر چۈشكەن پويىزغا قايتىپ كەلدى. ئۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئىللىق سەھەر سالقىنىدىن راھەتلىنىپ، ھەم بۇ قېتىمقى سەپىرىنىڭ ئۇتۇقلۇق بولۇش ئېھتىمالى بارلىقىغا خوشال بولۇپ، ھەم مال ئامبىرىنىڭ دات باسقان ئۆگزىسىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن كۆتىرىلىۋاتقان قۇياشقا شاتلىنىپ، ھەم قەيەردىندۇر ئاڭلىنىۋاتقان ئايالنىڭ يېقىملىق ناخشا ئاۋازىدىن شادىمان بولۇپ مېڭىپ كېلىۋاتاتتى. تاڭ ئالدىدا ئۆتكۈنچى يامغۇر شارىلداپ قۇيۇۋەتتى. يوللاردىكى قۇمساز يەرلەر ئويۇلۇپ، ئەگرى - بۈگرى ئۇششاق ئېرىقچىلار پەيدا بولدى، يامغۇرنىڭ چۈچۈمەل پۇرىقى ئاڭقىپ تۇراتتى، يامغۇر تامچىلىرى چۈشقان يەرنىڭ يۈزىدە گويا چېچەك ئىزىدەك چوقۇرلار — سەل - پەل قۇرۇشقا باشلىغان ئۇششاق ئورىچەكلەر كۆزگە چېلىقاتتى.

شىنېل كىيگەن، ئىگىز پاشىنىلىق ئۆتۈكى پاتقاققا مىلەنگەن بىر ئوفىتسېر پويىزنىڭ ئارقا تەرىپىدىن ئايلىنىپ ئۇدۇل بۇنچۇك تەرەپكە كېلىۋاتاتتى. بۇنچۇك ياساۋۇل قالماقوپنى تونۇپ، قەدىمىنى سەل ئاستىلىتىپ، كۈتۈپ تۇردى. ئۇلار ئۇچراشتى. قالماقوپ قارا ئالىغاي كۆزلىرىنى چاقنىتىپ، توختاپ قالدى.

— خورۇنجى بۇنچۇكمۇ سەن؟ سەن ئەركىنلىكتىمۇ؟ ئەپۇ قىل، قولۇمنى ساڭا بەرمەيمەن...

ئۇ لەۋلىرىنى مەھكەم چىشلەپ، قولىنى شىنېلىنىڭ يانچۇقىغا سالدى.

— مەنمۇ ساڭا قول سوزماقچى ئەمەسمەن... سەن بەك ئالدىراپ كەتتىڭ، — بۇنچۇك ئىستېھزا بىلەن جاۋاپ بەردى.

— خوش، سەن بۇ يەردە ئۆزەڭنى پاناغا ئېلىپ يۈرەمسەن؟ ياكى... پېتروگرادتىن كەلدىڭمۇ؟ كېرېنىسكىنىڭ قۇشقاچتەك جېنى قالغان يەردىن كەلدىڭمۇ؟

www.uyghurkitap.com

— بۇ نىمە — سوراقمۇ؟

— بىر زاماندا ئەسكەرلىكتىن قاچقان خىزمەتداشىنىڭ تەقدىرىنى بىلىشكە قانۇنىي قىزىقىش.

بۇنچۇك كۈلكىسىنى يوشۇرۇپ، مۇرىسىنى قىسىپ قويىدى.

— سىنى خاتىرجەملەندۇرۇشۇم مۇمكىنكى، مەن بۇ يەرگە كېرىنىسكىنىڭ قېشىدىن كەلگىنىم يوق.

— ئەمما سىلەر هازىر، خەۋپ يۈزلىنىپ تۇرغان بىر پەيتتە بىر ئوبدان بىرلىشۋېتىپسىلەر. خوش، شۇنداق قىلىپ، سەن ئۆزەڭ كىم؟ پوگونىڭ يوق، شىنېلىڭ سولداتچە...، — قالماقوپ دېمىغىدا خىڭىلداپ سۆزلەپ، بۇنچۇكنىڭ سەل مۈكچەيگەن گەۋدىسىگە يىرگەنگەن ۋە ئىچ ئاغرىتقاندەك نەزەردە قاراپ قويىدى، — سەن سىياسى دەللالمۇ؟ تاپتىممۇ؟ — ئۇ جاۋاپ كۈتمەستىنلا شارتلا ئارقىسىغا بۇرۇلدى - دە، چوڭ - چوڭ چامداپ كېتىپ قالدى.

دۈگىن ئۆز ۋاگونىنىڭ ئالدىدا بۇنچۇكقا ئۇچرىشىپ قالدى.

— نەدە يۈرىسەن؟ يىغىن باشلىنىپ قالدى.

— قانداقچە باشلىنىپ قالدى؟

— شۇنداقچە. بىزنىڭ بۆلۈنمىمىزنىڭ كوماندىرى ياساۋۇل قالماقوپ بىر يەرگە كەتكەن ئىدى، بوگۈن پېتېردىن پاراۋۇز بىلەن كېلىپلا كازاكلارنى يىغدۇردى. هازىر شۇلارنى ئۆز گېپىگە كۆندۈرۈشكە كەتتى.

بۇنچۇك مېڭىشتىن توختاپ، قالماقوپنىڭ پېتروگىرادقا قاچان ئەۋەتىلگەنلىگىنى سۈرۈشتە قىلدى، دۈگىننىڭ سۆزىدىن ئۇنىڭ بىر ئايچە ۋاقىت بۇ يەردە بولمىغانلىغىنى بىلىۋالدى.

«بۇ كاساپەت بومبا ئېتىشنى ئۆگىنىش بانىسى بىلەن كورنىلوپ ئەتەي پېتېرگە ئەۋەتكەن ھېلىقى ئىنقىلاپنى تۇنجۇقتۇرغۇ

www.uyghurkitap.com

چىلازىنىڭ بىرسى ئىكەن – دە،دىمەك — ساداقەتلىك كونسۇلفىچى! خوپ ماقۇل!» — بۇنچۇك دۈگىن بىلەن بىللە يىغىن مەيدانىغا كېتىۋېتىپ قىسقىلا شۇلارنى ئويلىدى.

يۈك ئامبىرىنىڭ ئارقىسىدا كازاكلارنىڭ ئاچ يېشىل گىمناستۆركىلىرى ۋە شىنېلىلىرى زىچچىدا سېپىل تام ھاسىل قىلغان ئىدى. قاپ ئوتتۇرىدا، ئوفىتسېرلەر قورشاپ تۇرغان قالماقوپ، دۈم كۆمتۈرۈلگەن بوچكىنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ، جىددىي، سۆز – جۈملىلەرنى ئۈزۈپ – ئۈزۈپ، ۋاقىراپ سۆزلەۋاتاتتى:

— ... ئىشنى ئاخىرغىچە غەلىبىلىك ئېلىپ بېرىش كېرەك! بىزگە ئىشەنگەن ئىكەن — بىزمۇ بۇ ئىشەنچنى ئاقلىشىمىز لازىم! ھازىر مەن گېنېرال كورنىلوپنىڭ كازاكلارغا ئەۋەتكەن تېلېگراممىسىنى ئوقۇپ ئۆتىمەن.

ئۇ ئالدىراپ – تېنەپ ھەربىچە كالتا كەمزۇلىنىڭ يان يانچۇقىنى ئاختۇرۇپ، بىر ۋاراق پۇرلىشىپ كەتكەن قەغەزنى ئالدى – دە، ھەربى پويىز باشلىقى بىلەن پىچىرلاشتى.

بۇنچۇك بىلەن دۈگىن يېتىپ كېلىپ، كازاكلار بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى.

«كازاكلار، قەدىرلىك كەنتداشلار! — قالماقوپ مەنىلىك قىلىپ، يۇقۇرى ئاۋازدا ئوقۇشقا باشلىدى، — روسىيە دۆلىتىنىڭ چېگرىسى سىلەرنىڭ ئاتا – بوۋاڭلارنىڭ ئۈستىخانلىرى ئۈستىدە كېڭەيگەن ۋە چوڭايغان ئەمەسمىدى؟ ئۇلۇغ روسىيە سىزلەرنىڭ تەڭداشسىز جاسارىتىڭلار، پىداكارلىقلىرىڭلار، بەرگەن قۇربانلىرىڭلار ۋە قەھرىمانلىقلىرىڭلار بىلەن قۇدرەتلىك بولغان ئەمەسمىدى؟ سىزلەر، تىنچ دونىنىڭ، گۈزەل كۇبانىنىڭ، جۇشقۇن تېرېكنىڭ ئەركىن، ئازات ئوغلانلىرى سىزلەر، ئورالنىڭ، ئورېنبۇرگنىڭ، ئاستىراخاننىڭ، يەتتەسۇنىڭ، سىبىر دالالىرى ۋە تاغلىرىنىڭ،

يىراق زابايكالىيە، ئامۇر ۋە ئۇسسۇرىينىڭ ئۇچقۇر، قۇدرەتلىك بۈركۈتلىرىسىزلەر، سىزلەر ھەر دائىم ئۆز بايراقلىرىڭلارنىڭ شان - شەرىپىنى قوغدىدىڭلار، رۇس تۇپرىغى سىلەرنىڭ ئاتا-بوۋاڭلارنىڭ پىداكارلىقلىرى توغرىسىدىكى رىۋايەت، داستانلىرى بىلەن تولغان. بۈگۈن سىزلەرنىڭ ۋەتەنگە ياردەملىشىدىغان ۋاقتىڭلار كەلدى. مەن ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتنىڭ بوشاڭلىقىنى، باشقۇرۇشتىكى ئىقتىدارسىزلىقى ۋە قابىلىيەتسىزلىكىنى، نېمىسلارنىڭ ئېلىمىزنىڭ ئىچىگە بېسىپ كىرىپ، خوجايىنلىق قىلىشىغا يول قويغانلىقىنى ئەيىپلەيمەن، قازاندىكى پارتلاش ۋەقەسى بۇ توغرىلىق دەلىل-ئىسپات بولالايدۇ، بۇ يەردە بىر مىليونغا يېقىن سىنارەت پارتلاپ 12 مىڭ پىلىموت نابۇت بولۇپ كەتتى. بۇلا ئەمەس. مەن بەزىبىر ھۆكۈمەت ئەزالىرىنى ۋەتەنگە توغرىدىن-توغرا خائىنلىق قىلدى دەپ ئەيىپلەيمەن ۋە بۇنىڭغا مۇنداق دەلىل كەلتۈرىمەن: مەن 3 - ئاۋغۇست كۈنى قىشلىق سارايدا ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتنىڭ مەجلىسىدە بولغان ئىدىم، مىنىستىر كېرېنىسكى بىلەن ساۋىنكوپ ماڭا ھەممە نەرسىنى مەجلىستە ئېيتىشقا بولمايدۇ، چۈنكى مىنىستىرلارنىڭ ئارىسىدا ئىشەنچىسىز كىشىلەر بار، دەپ كۆرسەتتى. روشەنكى، مۇنداق ھۆكۈمەت مەملىكەتنى زاۋاللىققا ئېلىپ بارىدۇ، مۇنداق ھۆكۈمەتكە ئىشىنىش مۇمكىن ئەمەس ۋە مۇنداق ھۆكۈمەت بىلەن بولغاندا، روسىيەنى بەختسىزلىكتىن قۇتقۇزۇش مۇمكىن بولمايدۇ... شۇنىڭ ئۈچۈن، تۈنۈگۈن ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت دۈشمەننىڭ مەنپەئەتلىرى يولىدا مېنىڭ ئالىي باش قوماندانلىق ۋەزىپىسىدىن ئىستىپا بېرىشىمنى تەلەپ قىلغاندا، مەن، كازاك بولغانلىقىم ئۈچۈن ئار - نومۇس ۋە ۋىجدانىمنىڭ بۇيرىقى بويىچە بۇ تەلەپنى ئورۇنلاشتىن باش تارتىشقا مەجبۇر بولدۇم. ۋەتەننىڭ شەنىگە داغ تەككۈزدى، خائىنلىق قىلدى دېگەن بەتنامغا قالغاندىن كۆرە، جەڭ مەيدانىدا ئۆلۈشنى ئەۋزەل

www.uyghurkitap.com

كۆردۈم. كازاكلار رۇس تۇپرىغىنىڭ مەرت چەۋەندازلىرى ئىدى-
لەر، مەن زۆرۈر تاپقان پەيتتە مەن بىللە ۋەتەننى قۇتقۇ-
زۇشقا ۋەدە بەرگەن ئىدىڭلار. جىددى پەيت يېتىپ كەلدى —
ۋەتەن ئەجەل ئالدىدا تۇرماقتا! مەن ۋاقىتلىق ھۆكۈ-
مەتنىڭ بۇيرۇغىغا بويسۇنمايمەن ھەمدە ئەركىن
روسسىيىنى نىجات تاپشۇرۇش يولىدا، بۇ ھۆكۈمەتكە قارشى ۋە
بۇ ھۆكۈمەتنىڭ ۋەتەننى ساتىدىغان مەسئۇلىيەتسىز مۇشاۋىر-
لىرىغا قارشى ئاتلىنىمەن. كازاكلار، سىزلەر كازاكلارنىڭ تەڭ-
داشسىز شەۋكىتىنىڭ داڭقى ـ شۆھرىتىنى ساقلاڭلار، بۇنىڭ بى-
لەن سىزلەر ۋەتەننى ۋە ئىنقىلاپ بىلەن قولغا كەلگەن ئەركىن-
لىكنى قۇتقۇزۇپ قالغان بولىسىزلەر. مېنىڭ بۇيرۇقلىرىمنى ئاڭ-
لاڭلار ۋە ئىجرا قىلىڭلار! ماڭا ئەگىشىپ مېڭىڭلار! 1917 ـ يىل
28 ـ ئاۋغۇست. ئالى باش قوماندان گېنېرال كورنىلوپ»

قالماقوپ بىر دەم ئۈنچىقماي تۇردى؛ قەغەزنى پۈكلەپ
قاتلىغاندىن كېيىن يەنە ۋاقىراپ سۆزلىدى:

— بولشېۋىكلار بىلەن كېرېنىسكىنىڭ گۇماشتىلىرى بىزنىڭ
قىسىملىرىمىزنىڭ تۆمۈر يول بىلەن ئالغا ئىلگىرىلىشىگە توسقۇن-
لۇق قىلماقتا، ئالى باش قوماندانىنىڭ بۇيرۇغى تاپشۇرۇۋېلىن-
دى: مۇبادا قىسىملارنى تۆمۈر يول بىلەن يۆتكەش مۇمكىن بول-
مىغان تەقدىردە، پېتروگرادقا يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن بولسىمۇ مې-
ڭىپ كېتىمىز. بۈگۈنلا يولغا چىقىمىز. پويىزدىن چۈشۈشكە تەييار-
لىنىڭلار!

بۇنچۇك قوپال تۈردە ئىككى جەينىكى بىلەن يول ئېچىپ، ئوت-
تۇرىغا يېرىپ كىردى؛ ئوفىتسېرلەرنىڭ توپىغا يېقىن بارماستىن،
خۇددى چوڭ يىغىندا سۆزگە چىققاندەك قاتتىق ئاۋاز بىلەن ۋا-
قىراپ سۆزلىدى:

— كازاك يولداشلار! مېنى سىزلەرگە پېتروگرادنىڭ ئىشچى ـ سولداتلىرى ئەۋەتتى. سىزلەرنى ئۆز قېرىنداشلىرىڭلارنى قىرغىن قىلىدىغان ئۇرۇشقا، ئىنقىلاپنى تارمار قىلىشقا ئېلىپ بارماقچى بولۇشۇۋاتىدۇ. ئەگەر سىزلەر خەلققە قارشى ئاتلىنىشنى خالىساڭلار، ئەگەر پادىشالىق تۈزۈمىنى تىكلەشنى خالىساڭلار، ئۇ چاغدا بارساڭلار بېرىۋېرىڭلار! لېكىن پېتروگرادنىڭ ئىشچى ھەمسولداتلىرى سىلەرنىڭ ئۆز قېرىنداشلىرىڭلارنى ئۆلتۈرىدىغان جاللاتقا ئايلىنىشىڭلارغا ئىشەنمەيدۇ. ئۇلار سىلەرگە قېرىنداشلارچە يالقۇنلۇق سالام يوللايدۇ ۋە سىلەرنىڭ دۈشمەن بولۇپ ئوتتۇرىغا چىقىشىڭلارنى ئەمەس، بەلكى ئىتتىپاقچى بولۇپ ئوتتۇرىغا چىقىشىڭلارنى كۆرۈشنى خالايدۇ...

ئۇنىڭ سۆزىنى تۈگىتىشكە ئىمكان بولمىدى. قاتتىق ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ كۆتىرىلىپ كەتتى، بۇ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭلارنىڭ بورىنى گويا قالماقوپنى بوچكىنىڭ ئۈستىدىن ئۇچۇرۇپ چۈشۈرۈۋەتكەندەك بولدى. قالماقوپ ئېڭىشىۋېلىپ، تېز ـ تېز چامداپ، بۇنچۇك تەرەپكە ماڭدى؛ بىر نەچچە قەدەم قالغاندا، پاشىنىسى بىلەن ئارقىسىغا ئۆرۈلدى.

— كازاكلار، — دېدى ئۇ، — خورۇنجى بۇنچۇك ئۆتكەن يىلى فرونتتىن قاچقان — بۇنى سىلەر بىلىسىلەر. خوش، شۇنداق ئىكەن، بىز ئاشۇ ئورقاق، خائىننىڭ سۆزىگە قۇلاق سالامدۇق؟

6 ـ بۆلۈمنىڭ كوماندىرى، قوشۇن ستارشىناسى سوكىن گۈلدۈرمامىدەك ياڭراق ئاۋاز بىلەن سۆزلەپ قالماقوپنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ چۈشتى:

— بۇ ھارامزادىنى قولغا ئېلىش كېرەك! بىز قېنىمىزنى تۆكتۇق، ئۇ بولسا ئارقاسەپتە جان ساقلاپ يۈردى!... تۇتۇڭلار ئۇنى!

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— ئۇنى تۇتماي تۇرايلى!
—ئېنى سۆزلەپ باقسۇن!
— بىراۋنىڭ ئاغزىنى يېپىۋېلىشنىڭ نىمە ھاجىتى بار؟ ئۆز مەقسىدىنى چۈشەندۈرۈپ باقسۇن.
— قولغا ئېلىش كېرەك!
— بىزگە قاچقۇنلارنىڭ لازىمى يوق!
— سۆزلە، بۇنچۇك!
— مىترىچ! ئۇلارنىڭ ئەپتى - بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلا!
— يو - قا - لسۇن!...
— ئىت ئەمچىگىنى تارتىپ قوي!
— ئەدىۋنىنى بەر! ئەدىۋنى بەر ئۇلارنىڭ، بۇنچۇك! ئۇلارغا يول قويما! يول قويما!

بوچكىنىڭ ئۈستىگە ئىگىز بويلۇق، بېشىدا فۇراژكىسى يوق، چېچى پاكىز قىرىلغان بىر كازاك — پولك ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى سەكرەپ چىقتى. ئۇ قىزغىن سۆز سۆزلەپ، كازاكلارنى ئىنقىلاپنى تۇنجۇقتۇرغۇچى گېنېرال كورنىلوپقا بوي سۇنماسلىققا چاقىردى، خەلققە قارشى ئۇرۇشنىڭ پاجىئەلىك ئاقىۋىتىنى بايان قىلدى. سۆزىنى بۇنچۇككە قاراپ تۇرۇپ ئاياقلاشتۇردى:

— يولداش بۇنچۇك، بىزنى سىز، ماڭا جانابى ئوفىتسېرلەرگە ئوخشاش نەپرەت بىلەن قارايدۇ، دەپ ئويلاپ قالماڭ. بىز سىزنىڭ كەلگىنىڭىزگە خوشالمىز ۋە سىزنى خەلقنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە ھۆرمەت قىلىمىز، بەنە شۇنىڭ ئۈچۈن ھۆرمەت قىلىمىزكى، سىز بۇرۇن ئوفىتسېر بولغان بولسىڭىزمۇ، كازاكلارغا جەۋر قىلمىغان ئىدىڭىز، بەلكى بىز بىلەن قېرىنداشلارچە ئىناق ئۆتكەن ئىدىڭىز. بىز سىزدىن قوپال سۆزلەرنى ئاڭلىغىنىمىز يوق، ئەمما سىز بىزنى ئوقۇمىغان نادان ئادەملەر، ئەدەپ - قائىدىلەرنى چۈشەنمەيدۇ، دەپ

ئويلاپ قالماڭ ــ يۇمشاق سۆزلەرنى ئادەم تۇگۇل، ھايۋانمۇ چۈ-
شىنىدۇ. سىزگە باش ئېگىپ تازىم قىلىدىمىز ۋە پېتىرنىڭ ئىشچى -
سولداتلىرىغا شۇنى يەتكۈزۈپ قويۇشىڭىزنى ئىلتىماس قىلىمىزكى،
بىز ھەرگىز ئۇلارغا قارشى قول كۆتەرمەيمىز!
گۈرۈلدەپ چىققان ماقۇللاش ئاۋازلىرى خۇددى ناغراساداسى-
دەك كۆكتەياڭراپ، ئاخىرقى چەككە يەتتى - دە، كېيىن بارا - بارا
پەسىيىپ جىمىپ قالدى.
قالماقوپ قامەتلىك گەۋدىسى بىلەن لىڭشىپ - تەۋرىنىپ،
بوچكىنىڭ ئۈستىگە يەنە چىقتى. قەدىمىي دونىنىڭ شان - شۆھ-
رىتى توغرىلىق، كازاكلارنىڭ تارىخىي ۋەزىپىسى توغرىلىق، ئوفىت-
سېرلەر بىلەن كازاكلارنىڭ بىرلىكتە قان تۆككەنلىكى توغرىلىق،
ئۆلۈكتەك ئاپپاق تاتىرىپ، ھاسىراپ ـ ھۆمىدەپ گەپ ساتتى ئۇ.
ئاق سېرىق دىقماققىنا بىر كازاك قالماقوپنىڭ ئورنىغا چى-
قىپ، بۇنچۇكقا قارشى سۆز قىلغان ئىدى، ئۇنىڭ زەھەرلىك سۆ-
زىنى كۆپچىلىك بىرلۈۋەتتى ــ سۆزلىگۈچىنىڭ قولىدىن تارتىپ
پەسكە چۈشۈرۈۋەتتى. بوچكىنىڭ ئۈستىگە چىكامىاسوپ ئىرغىپ
چىقتى. ئۇ ئۇتۇن يارغاندەك قوللىرىنى پۇلاڭشىتىپ، زەردە بىلەن
ۋاقىراپ سۆزلىدى:
ــ بارمايمىز! پويىزدىن چۈشمەيمىز! تېلېگىراممىدا،
گويا كازاكلار كورنىلوپقا ياردەم بېرىشكە ۋەدە قىلغاندەك يېزىلىپ-
تۇ ــ بىزدىن كىم سوراپتۇ؟ بىز ئۇنىڭغا ۋەدە بەرگىنىمىز يوق!
كازاكلار ئىتتىپاقى كېڭەشىدىكى ئوفىتسېرلەر ۋەدە بېرىشكەن! ئۇ-
نىڭغا قۇيرۇق شىپاڭشىتىپ يۈرگەن گېنېرال گىرېكوپقۇ ــ ئاشۇ
ئادەم ياردەم قىلسۇن!...
سۆزگە چىققۇچىلار بارغانسېرى كۆپىيىپ ئالمىشىپ تۇردى.
بۇنچۇك كەڭ پېشانىلىك بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تۇراتتى، گىلدەك

www.uyghurkitap.com

قىزىل يۇزى قارىيىپ كەتتى، بـويىۇن ۋە چـېكە تومۇرلىرى كۆپۈپ شىددەتلىك سوقۇشقا باشلىدى. مەيداندىكى كەيپىيات تېخىمۇ جىدـ دىلەشتى. يـەنە ئـازراقلا ئەقىلسىزلىق ھەركەت بولۇپ قالسا، بـۇ جىددىلىك قان تۆكۈلۈشكە سەۋەپ بولىدىغانلىقى سېزىلىپ تۇراتتى.

ئىستانسا تەرەپتىن گارنىزوننىڭ بىر توپ سولداتلىرى كېـ لىشى بىلەنلا ئوفتسېرلەر يىغىننى تاشلاپ كېتىشتى.

يېرىم سائەتتىن كېيىن بۇنچۇكنىڭ قېشىغا دۇگىن ھاسىراپ يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى.

— مىترىچ، ئەمدى قانداق قىلىمىز؟.. قالماقوپ بىر ئىشنى پىلانلاپ يۈرىدۇ. ھازىر پىلىموتلارنى ۋاگوندىن چۈشۈرۈۋاتىدۇ، بىر ئاتلىق چاپارمەننى نەگىدۇر ئەۋەتىشتى.

— شۇ يەرگە بارايلى. ئۆز يېنىڭغا 20 كازاك ئېلىۋال. چاقـ قان بول!

پويىز باشلىغىنىڭ ۋاگونى ئالـدىدا قالماقوپ ۋە 3 ئوفتسېر ئاتلارغا پىلىموتلارنى يۈكلەۋاتاتـتى. بۇنچۇك ئـەڭ ئالـدىدا يېتىپ كەلدى ـ دە، كازاكلارغا بىر قاراپ قويۇپ، شىنېلىنىڭ يانچۇغىغا قولىـ نى سېلىپ، يېپ ـ يـېڭى، پاكىز سۈرتۈلـگەن ئوفتسېر ناگىنىنى چىقاردى.

— قالماقوپ، قولغا ئېلىندىڭ! قولۇڭنى كۆتەر!..

قالماقوپ ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئىڭىشىۋالدى ـ دە، تاـ پانچا قېپىغا قول سالدى، ئەمما تاپانچىنى ئېلىشقا ئۈلگۈرەلمىدى؛ بېشىنىڭ ئۈستىدىن بىر پاي ئوق غۇيۇلـداپ ئۆتۈپ كەتـتى: بۇنـ چۇك مىلتىق ئوقىنىڭ ئاۋازىدىن بۇرۇنلا دەھشەتـلىك ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىدى:

— قولۇڭنى كۆتەر!..

ئۇنىڭ ناگىنىنىڭ ئاغزى چاپسانلا چوخچىيىپ، تەپكىسى ئاستا

قايرىلىپ، يېرىمغىچە كۆتىرىلگەن ئىدى، قالماقوپ قىسىلغان كۆزلىرى بىلەن بۇنى كۆزىتىپ تۇرغاندىن كېيىن نائىلاج قولىنى كۆتەردى، بارماقلىرىنى قارسىلدىتىپ قويدى.

ئوفىتسېرلەر ئامالسىز قوراللىرىنى تاپشۇرۇشتى.

— قىلىچلىرىمىزنىمۇ يېشەمدۇق؟ — دەپ ئېھتىرام بىلەن سورىدى ياش خورۇنجى پىلىموتچى.

— ھە ـ ئە.

كازاكلار ئاتلارغا ئارتىلغان پىلىموتلارنى چۇشۇرۇپ ۋاگونغا كىرگۈزدى.

— مۇنۇلارغا گۈزەتچى قويۇلسۇن، — دېدى بۇنچۇك دۈگىنغا قاراپ، — قالغانلارنى چىكاماسوپ قولغا ئېلىپ، مەشەگە ئېلىپ كەلسۇن. ئاڭلىدىڭمۇ، چىكاماسوپ؟ قالماقوپنى سەن بىلەن ئىككىمىز گارنىزون ئىنقىلاۋىي كومىتېتىغا ئېلىپبارىمىز. ياساۋۇل قالماقوپ، سىز ئالدىمىزدا مېڭىڭ.

— ئەپچىل ئىش بولدى! ئەپچىل ئىش بولدى! — ئوفىتسېرلەرنىڭ بىرى ۋاگونغا سەكرەپ چىقىپ، يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان بۇنچۇك، دۈگىن ۋە قالماقوپلارنىڭ ئارقىسىدىن كۆز ئۈزمەي قاراپ، زوقلىنىش بىلەن ۋاقىرىدى.

— جاناپلار، ئۇيات بولدى، جاناپلار! بىز بالىلارنىڭ قىلىغىنى قىلدۇق! بۇ هارامزادىنى ئۆز ۋاقتىدا شارت ـ شۇرتلائۇرۇپ، ئەدىۋىنى بېرىش ھېچقايسىمىزنىڭ ئەقلىگە كەلمەپتۇ! ئۇ قالماقوپقا تاپانچا تەڭلىگەندە، كېلىشتۇرۇپ بىرنى سالغان بولساق، ئىشى تامام بولغان بولاتتى! — قوشۇن ستارشىناسى سۆگىن غەزەپ بىلەن ئوفىتسېرلەرگە قارىدى، قوللىرى تىترەپ، تاماكا قۇتىسىدىن پاپىروسنى ئۈزاقتا ئالدى.

— ئۇلار ساق بىر ۋىزۋوت ئادەم ئەمەسمۇ،... ئوق چىقارغان

www.uyghurkitap.com كىتاب تور بېكىتى

بولسا، — خورۇنجى پىلىموتچى ئەپىپكارارچە ئەسكەرتىپ قويدى.

ئوفىتسېرلەر ئۈنچىقماستىن تاماكا چېكىشتى. ئاندا - ساندا بىر بىرىگە قاراپ قويۇشاتتى. بۇ ئىشلارنىڭ شۇنچە تېز يۈز بەرگەنلىكىگە ھەممىسى ھەيران بولۇشتى.

قالماقوپ قاپ - قارا بۇرۇتىنىڭ ئۇچىنى چىشلەپ، بىر ئاز ۋاقىت ئۈنچىقماي ماڭدى. ئۇنىڭ سۆڭىكى تومپىيىپ تۇرغان سول ياڭىقى كاچات يېگەندەك قىزارغان ئىدى. يولدا ئۇچراشقان ئاھالىلەر ھەيران بولۇپ قارىشاتتى، مېڭىشتىن توختاپ، ئۆز ئارا پىچىرلىشاتتى. نارۋىنىڭ كەچ كىرىش ئالدىدىكى بۇلۇتلۇق ئاسمىنى قاپىغىنى تۈرگەن، يوللاردا قېيىن دەرىخىنىڭ ياپراقلىرى قىپ - قىزىل ئالتۇندەك يەرنى قاپلىغان بولۇپ، ئاۋغۇست ئېيى چىقىپ كېتەشىدە بۇ ياپراقلارنى قېقىپ چۈشۈرگەن. چېركاۋنىڭ يېشىل گۈمبىزىنىڭ ئۈستىدىن قارا قاغىلار ئۇچۇپ ئۆتۈشەتتى. ئىستانسىنىڭ نېرىسىدا، قاراڭغۇلۇق قاپلىغان دالىنىڭ چېتىدە سالقىن تۈن ئىتەك يايغان، نارۋىدىن تاكى پىسكوف، لۇگاغىچە بولغان ئارىلىقتا بوز ئاسماندا قوغۇشۇندەك پاقىراق تۈس ئالغان پارچە - پۇرات ئاخشام بۇلۇتلىرى يولنى يۇتتۇرۇپ قويغاندەك ھېلىغىچە كېزىپ يۈرەتتى؛ كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان چېگرىدىن ئۆتكەندە، كەچ قاراڭغۇلىشىپ بۇ بۇلۇتلارنى بىر ياققا سىقىپ قويدى.

ئىستانسىنىڭ ئالدىدا قالماقوپ شارتلا ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، بۇنچۇكنىڭ يۈزىگە بىرنى تۈكۈردى.

— ئەبلە - خ! ...

بۇنچۇك تۈكۈرۈكتىن ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ، لىپپىدە قېشىنى كۆتەردى، يانچۇقىغا سىپىلاپ كىرىپ كېتىۋاتقان ئۇڭ قولىنىڭ بېغىشىنى سول قول بىلەن بىرھازاغىچە مەھكەم سىقىمدىۋالدى.

— ماڭ! ...، — دىگەن سۆز ئارانلا ئاغزىدىن چىقتى.

قالماقوپ، ئاغزىغا كەلگەننى تىللاپ، ئەسكى سۆزلەر بىلەن تۆكۈرۈگىنى چاچرىتىپ ماڭدى.

— سەن ساتقىن! خائىن! سەن بۇنىڭ ئۈچۈن جازايىڭنى تارتىسەن! — ئۇ بىردەم - بىردەم توختاپ، بۇنچۇكقا ھەملە قىلىپ ۋاقىرايتتى.

— ماڭ! ماڭ دەيمەن ...، — دەيتتى بۇنچۇك ھەر قېتىمدا.

شۇنىڭ بىلەن قالماقوپ مۇشتۇمىنى تۈگۈپ، يەنە جايىدىن قوزغىلاتتى - دە، دەرمانى قۇرىغان ئاتتەك لوكىلداپ ماڭاتتى. ئۇلار ناسوس جايلاشقان ئۆيگە يېتىپ كېلىشتى. قالماقوپ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ ۋاقىرىدى:

— سىلەر پارتىيە ئەمەس، جەمىيەتتىكى سېسىق چۇپرەندىلەرنىڭ گۇرۇھى! سىلەرگە كىم رەھبەرلىك قىلىدۇ؟ — نېمىسلارنىڭباش ئىشتاۋى! بول - شېۋىك - لار ... ھا - ھا - ھا! ئۆلۈمتۈكلەر! سىلەرنىڭ پارتىيەڭلارنى، ئاشۇ قاسىرىقلارنى ... سېتىۋالماقتا، خۇددى بىر ... مۇتىھەملەر! مۇتىھەملەر ... ۋەتەننى ساتتىڭلار!... مەن ھەممەڭلارنى بىر تال تۇسما ياغاچقا ... ئو - و - و - و! پۇرسەت كېلىدۇ! ... سىلەرنىڭ لېنىن روسىيىنى 30 نېمىس ماركىغا ساتتى ئەمەسمۇ؟! ... مىليوننى قاقتى - سوقتى قىلىپ، يوشۇرۇندى ...

— تامنىڭ قېشىغا بېرىپ توختا! — دەپ بۇيرۇق قىلدى بۇنچۇك ئاۋازىنى سوزۇپ.

دۇگىن چۆچۈپ سارالسىمىگە چۈشۈپ قالدى.

— ئىليە مىتىرىچ، توختاپ تۇر! نىمە قىلاي دەيسەن توختا! ...

قەھرى - غەزەپتىن چىرايى بۇزۇلۇپ، يۈزى قارىيىپ كەتكەن بۇنچۇك، قالماقوپنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، چېكىسىگە قاس

قىلىپ بىرنى سالدى. قالماقوپنىڭ بېشىدىن ئۇچۇپ چۈشكەن فۇراژكىسىنى دەسسەپ چەيلىۋەتتى، ئۆزىنى ناسوس بىناسىنىڭ قاراڭغۇ خىش تېمىنىڭ قېشىغا سۆرەپ ئېلىپ كەلدى.

— ئاشۇنداق تۇر!

— نىمە قىلماقچىسەن؟!... سەن! ... ھەددىڭ ئەمەس! ... قولۇڭنى يىغىشتۇر! ...، — قالماقوپ قارشىلىق كۆرسىتىپ، كالدىرلىدى.

ئۇ ناسوس بىناسىنىڭ تېمىغا ئارقىچە گۈپپىدە ئۆرۈلۈپ تىك تۇرۇپ قالدى - دە، ئەمدى چۈشەندى:

— ئۆلتۈرمەكچىمۇسەن؟

بۇنچۇك ئىڭىشىپ تۇرۇپ، يانچۇغىنىڭ ئەستىرىگە ئىلىنىپ قالغان تاپانچىسىنى ئالدىراش يۇلۇپ ئالدى.

قالماقوپ شىنېلىنىڭ ھەممە تۈگمىلىرىنى تېز - تېز ئېتىپ، بىر قەدەم ئالغا چامدىدى.

— ئات، ئىتنىڭ بالىسى! ئات! رۇس ئوفىتسېرلىرىنىڭ قانداق ئۆلۈشىنى بىلىدىغانلىقىنى كۆرۈپ قوي! ... مەن ئۆلۈم ئالدىدا ...

ئوق ئۇنىڭ ئاغزىغا تەگدى. ناسوس بىناسىنىڭ ئارقىسىدىن، پەلەمپەي شەكلىدىكى ئىگىزلىككە ئۆرلەپ، ۋىژىلداپ ئۆتكەن ئاۋاز ئاڭلاندى. قالماقوپ سول قولى بىلەن بېشىنى تۇتۇپ 2 - قەدەمدە دەلدەڭشىپ پۇلاڭشىدا يىقىلدى. گەۋدىسى يادەك ئېگىلىپ، قانغا مىلەنگەن قاپ - قارا چىشلىرىنى مەيدىسىگە تۈكۈرۈپ تاشلىدى، تىلىنى تاتلىق تامشىپ شۈمۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ دۈمبىسى سەل رۇسلىنىپ، ھۆل شېغىل تاشقا قىسىشايغاندا، بۇنچۇك يەنە بىر قېتىم ئاتتى. قالماقوپ تىترەپ، يانغا ئۆرۈلدى - دە، ئۇخلاۋاتقان قۇشتەك، بېشىنى قولتۇغىغا تىقىپ، قىسقىلا بىر ئىندىكتى.

www.uyghurkitap.com

دەسلەپكى 4 كوچا ئاغزىدا دۈگىن بۇنچۇكنى قوغلاپ يەتتى.

— مىترىچ ... بۇ نىمە قىلىغىڭ، مىترىچ؟... نىمىشكە سەن ئۇنى ئاتتىڭ؟

بۇنچۇك، دۈگىنىنىڭ مۈرىسىنى قىسىپ تۇتۇپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە پولات بىگىزدەك نەزىرىنى قاداپ، ئاجايىپ خاتىرجەم، ئاستا ئاۋاز بىلەن:

— ئۇلار بىزنى ئۆلتۈرىدۇ ياكى بىز ئۇلارنى ئۆلتۈرىمىز! ... ئوتتۇرا يول يوق. قانغا - قان، كىم - كىمنى... چۈشەندىڭمۇ؟ قالماقوپتەك ئادەملەرنى يوقىتىش كېرەك، زەھەرلىك يىلاندەك يەنچىپ تاشلاش لازىم. كىمكى ئاشۇنداقلارغا ئىچ ئاغرىتىپ شالىنى ئېقىتسا، ئۇنداقلارنىمۇ ئېتىپ تاشلاش كېرەك ... چۈشەندىڭمۇ؟ نىمىشكە شالىڭنى ئېقىتىسەن؟ ئاغزىڭنى يۇم! رەھىمسىز بول! ئەگەر ھاكىمىيەت قالماقوپنىڭ قولىدا بولغان بولسا، تاماكىسىنى چىشلەپ تۇرۇپ، بىزنى ئېتىپ ئۆلتۈرگەن بولاتتى. سەن بولساڭ...! ھەي ئاغزىدىن شالى قۇرۇمايدىغان! — دىدى.

دۈگىنىنىڭ بېشى ئۇزاققىچە تىترىدى، ئاندا - ساندا چىشلىرى غۇچۇرلىدى. نىمىشكىدۇ كونىراپ كېپەك رەڭگە كىرگەن ئۆتۈك ئىچىدە يوغان پۇتلىرى ھىچ قولاشماي كەتتى.

ئۇلار ئىنسى - جىن يوقتاركوچىدا ئۈنچىقماي مېڭىشتى. بۇنچۇك ئاندا - ساندا ئارقىسىغا قاراپ قوياتتى. شەرققە سىلجىپ كېتىۋاتقان قارا بۇلۇت ئۇلارنىڭ بېشى ئۈستىدىلا قاراڭغۇلۇقتا كۆپۈكلىنەتتى. ئاۋغۇست ئاسمىنىنىڭ ئۇششاق پارچە بۇلۇتلىرى ئارىلىقلىرىدىكى يورۇقلۇقتىن كېچە ياققان يامغۇر بىلەن يۇيۇلغان پۇچۇق ئاي يېشىل ئالىغاي كۆزى بىلەن پەسكەقارايتتى. يېقىن يەردىكى 4 كوچىنىڭ ئاغزىدا بىر سولدات بىلەن يەلكىسىگە ئاق رومال سالغان بىر ئايال بىر بىرىگە مەھكەم يېپىشىپ تۇراتتى.

سولدات ئايالنى ئۆزىگە تارتىپ، قۇچاغلاپ، بىرنىمىلەرنى پىچىرلايتتى، ئايال بولسا ئۇنىڭ كۆكرىكىگە قولىنى تىرەپ، بېشىنى ئارقىغا تاشلاپ، دۇدۇققان ئاۋاز بىلەن: «ئىشەنمىدىمەن! ئىشەنمەيمەن!» — دەيتتى - دە، ئارقىدىنلا پەس ئاۋاز بىلەن پىسىڭگىدە كۈلەتتى.

18

كېرېنسكى تەرەپتىن پېتروگرادقا چاقىرتىپ كېلىنگەن گېنېرال كېرىموپ 31 - ئاۋغۇست كۈنى بۇ يەردە ئۆزىنى ئۆزى ئېتىپ ئۆلتۈردى.

كېرىموپ ئارمىيىسىنىڭ ۋەكىللەر ئۆمىكى بىلەن قىسىم كوماندىرلىرى كەچۈرۈم سوراش ئۈچۈن قىشلىق سارايغا ئاققىلى تۇردى. يېقىندىلا ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتكە قارشى ئۇرۇش قىلىشقا ئاتلانغان كىشىلەر ئەمدىلىكتە مۇلايىملىق بىلەن قۇيرۇق شىپاڭشىتىپ، ئۆزلىرىنىڭ ساداقەت بىلەن بويسۇنىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشەتتى. مەنىۋى جەھەتتىن بىتچىت بولۇپ كەتكەن كېرىموپ ئارمىيىسى تېخىچە جان تالىشىۋاتاتتى، بىر بۆلۈك قىسىملىرى كونا پېتىچە ئاستا پېتروگرادقا قاراپ ئىلگىرىلەۋاتاتتى، ئەمما بۇ ھەركەتنىڭ ئەمدى ھېچقانداق مەنىسى قالمىغان، چۈنكى كورنىلوپنىڭ ئىغۋاسى خاتىمە بېرىلىشكە ئاز قالغان ئىدى، ئەكسىيەتچىلىكنىڭ بىر مەھەل بېنگال ئوتىدەك چاراسلاپ يالقۇنجىشى ئۆچۈشكە باشلىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن جۇمھۇرىيەتنىڭ ۋاقىتلىق ھۆكۈمدارى — دۇرۇست، شۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ ئىششىپ كەتكەن گۆشلۈك يۈزى سارامسىدىن

سولغان ئىدى — قونجۇلۇق تارتىۋالغان ئىككى پاچىغىنى ئاپالپيونچە تىترىتىپ، ھۆكۈمەتنىڭ نۆۋەتتىكى مەجلىسىدە «سىياسى ۋەزىيەتنىڭ پۈتۈنلەي تۇراقلىششى» توغرىلىق گەپ ساتقان ئىدى.

كېرىموپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشتىن بىر كۈن بۇرۇن پادىشاپەرەس گېنېرال ئالېكسېيېۋ ئالى باش قوماندانلىق ۋەزىپىسىگە تەيىنلەنگەنلىك توغرىلىق بۇيرۇق تاپشۇرۇۋالغان ئىدى. مۇئامىلىسى يۇمشاق، مىجەزى نازۇك ئالېكسېيېۋ ئۆز مەۋقەئىنىڭ پۈتۈنلەي كۆرۈمسىز، مۇجمەل ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ، دەسلەپتە بۇ ۋەزىپىنى قەتئى رەت قىلدى، ئەمما كېيىن قوبۇل قىلىۋالدى، بۇنىڭدىكى بىردىن بىر ئارزۇسى كورنىلوپنىڭ قىسمىتىنى، شۇنىڭدەك ھۆكۈمەتكە قارشى توپىلاڭ ئۇيۇشتۇرۇشقا قاتنىشىپ قالغان ئادەملەرنىڭ تەقدىرىنى يېنىكلىتىش ئىدى.

31 - كۈنى، ئۇ يول ئۈستىدە بىۋاستە تېلېفون ئارقىلىق بارگاھ بىلەن ئالاقە باغلاپ، ئۆزىنىڭ مۇشۇ ۋەزىپىگە تەيىنلەنگەنلىكىگە ۋە بارگاھقا بېرىشىغا كورنىلوپنىڭ قانداق قارايدىغانلىقىنى بىلىشكە تىرىشتى. كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان سۆزلىشىش بىردەم - بىردەم ئۈزۈلۈپ تاكى يېرىم كېچىگە يېقىن سوزۇلدى.

دەل شۇ كۈنى كورنىلوپ ھوزۇرىدا ئىشتات ئەمەلدارلىرىنىڭ ۋە كورنىلوپقا يېقىن بولغان ئادەملەرنىڭ كېڭەشمىسى ئۆتكۈزۈلگەن ئىدى. كورنىلوپ ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتكە قارشى كۈرەشنى داۋاملاشتۇرۇش ئەقىلگە مۇۋاپىقمۇ - ئەمەسمۇ دەپ سوئال قويغاندا، كېڭەشكە قاتناشقانلارنىڭ كۆپچىلىكى كۈرەشنى داۋاملاشتۇرۇش تەرەپدارى بولۇپ پىكىر بىلدۈرۈشتى.

— ئالېكساندىر سېرگېيېۋىچ، پىكىر بىلدۈرۈشىڭىزنى سورايمەن، — دېدى كورنىلوپ پۈتۈن كېڭەش داۋامىدا ئۈنچىقماي ئولتۇرغان لوكومسكىگە قاراپ.

uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

لۇكومىسكى ھاكىمىيەتنى قولغا ئېلىش ئۇچۇن ئۇز ئارا سوقۇشۇشنى داۋاملاشتۇرۇشقا قارشى ۋەزمىن، ئەمما جىددى ئىپادە بىلەن ئېتىراز بىلدۈردى.

— تەسلىم بولامدۇق؟ — دەپ سورىدى كورنىلوپ ئۇنىڭ سۆزىنى چورتلا كېسىپ.

لۇكومىسكى مۈرىسىنى قىستى:

— خۇلاسىلەر ئۆز ئۆزىدىن كېلىپ چىقىدۇ.

سۆھبەت يەنە يېرىم سائەت داۋام قىلدى. كورنىلوپ ئۈنچىقمايتتى. ئېھتىمال، ئۇ زورتىرىشچانلىق بىلەن ئۆزىنى ئاران بېسىپ ئولتۇرسا كېرەك. كېچەشنى پاتلا تارىتىشۋەتتى، بىرسائەتتىن كېيىن لۇكومىسكىنى قېشىغا چاقىرتتى.

— سىزنىڭ دىگىنىڭىز توغرا، ئالېكساندىرسېر گېيېۋىچ! — دىدى كورنىلوپ بارماقلىرىنى قارسىلدىتىپ، گويا كۆل سېپىپ قويغاندەك خىرە كۆزلىرىنى نەگىدۇ تىكىپ، ھارغىن ھالدا. — بۇندىن كېيىن داۋاملىق قارشىلىق كۆرسىتىش ھەم ئەخمەقلىق، ھەم جىنايەتلىك ئىش بولاتتى.

بارماقلىرىنى ئۇزاققىچە تاكىلدىتىپ، نىمىگىدۇ قۇلاق سالدى — ئېھتىمال، ئۆز ئۆي - پىكىرلىرىنىڭ چاشقاندەك تېپىرچىلىغىنىغا قۇلاق سالغاندۇ؛ بىردەم سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن سورىدى:

— مىخائىل ۋاسىلېيېۋىچ قاچان كېلىدۇ؟

— ئەتە.

1 - سېنتەبىر كۈنى ئالېكسىيېۋ كەلدى، شۇكۈنى كەچقۇرۇن، ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتنىڭ بۇيرۇغى بويىچە ئۇ كورنىلوپنى، لۇكومىسكىنى ۋە رومانوۋىسكىنى قولغا ئالدى. قولغا ئېلىنغانلارنى «مېتروپول» مېھمانخانىسىغا يوللاش ئالدىدا — بۇمېھمانخانىدا

ئۇلار نەزەربەنت ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇشقا تېگىشلىك ئىدى — ئالېكسېيېۋ 20 مىنۇت جەريانىدا كورنىلوپ بىلەن كۆز ئۇرۇشتۇرۇش ئارقىلىق بىر نەرسە توغرىلىق مۇقىلدىشىۋالدى؛ ئۇنىڭ خانىسىدىن دىيەرلىك ئۆزىنى يوقىتىپ قويغان دەرىجىدە چوڭقۇر ئىزتىراپقا چۈشكەن ھالدا قايتىپ چىقتى. رومانوۋىسكى كورنىلوپنىڭ قېشىغا كىرمەكچى بولۇۋىدى، بىراق بۇنىڭ خوتۇنى ئۇنى توختىتىپ قويدى.

— ئەپۇ قىلىڭ! لاۋر گېئورگىيېۋىچ ئۆزىنىڭ قېشىغا ھېچكىمنى كىرگۈزمەسلىكنى تاپىلىغان ئىدى.

رومانوۋىسكى بۇ ئايالنىڭ پەرىشان چېھرىسىگە لىپ قىلىپ قاراپ قويدى - دە، ھاياجاندىن كۆزلىرى پىلدىرلاپ ئىككى مەڭزى قارىداپ نېرىگە ئۆتۈپ كەتتى.

ئەتىسى بېردىچېفتا غەربىي جەنۇپ فرونتىنىڭ باش قوماندانى گېنېرال دېنىكىن، ئۇنىڭ ئىشتاپ باشلىقى — گېنېرال ماركوپ، گېنېرال ۋانوۋىسكى ۋە مەخسۇس ئارمىيە قوماندانى گېنېرال ئېردېلى قولغا ئېلىندى.

بىخوفتا. قىزلار گىمنازىيىسىدە تارىخ تەرەپتىن چەكلەنگەن كورنىلوپ ھەركىتى شەرمەندىلەرچە ئاياقلاشتى؛ ئاياقلاشتى - يۇ، ئورنىغا يېڭىسى تۇغۇلدى: كەلگۈسىدىكى ئىچكى ئۇرۇش پىلانلىرىنىڭ ئۇرۇقلىرى ۋە ئىنقىلاپقا قارشى كەڭ قانات يايغان فرونتنىڭ ھۇجۇمىنىڭ ئاساسىي بىخلىرى باشقا يەردە ئەمەس، نەق مەشەدە مەيدانغا كەلمىدىمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

19

ئۆكتەبىرنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە، قاق سەھەردە، ياساۋۇل لىستىنىتىنسكى، پولك كوماندىرىدىن ــ بۆلۈنمىنى باشلاپ، پىيادە سەپ بولۇپ، شاھ سارىيى مەيدانىغا يېتىپ كەل دىگەن بۇيرۇقنى تاپشۇرۇۋالدى.

ۋاخمىستىرغا بۇيرۇق بېرىپ، لىستىنىتىنسكى ئالدىراش كىيىمىنى كىيدى.

ئۇفىتسېرلەر ئەسنىشىپ، غۇدۇڭشىپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

ــ نەدىن چىقتى بۇ ئىش؟

ــ بولشېۋىكلاردىن!

ــ جاناپلار، مېنىڭ ئوقلىرىمنى كىم ئالدى؟

ــ نەگە يولغا چىقىدىكەنمىز؟

ــ قولاق سېلىڭلار، ئوق ئېتىشىۋاتامدۇ ـ نىمە؟

ــ نەدە ئوق ئاتسۇن؟ قۇلىغىڭلار گومۇش بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ!

ئۇفىتسېرلەر ھويلىغا چىقىشتى. بۆلۈنمە ۋىزۋۇت ـ ۋىزۋۇت بويىچە سەپ بولۇپ تىزىلدى. لىستىنىتىنسكى تېز مارش بىلەن كازاكلارنى ھويلىدىن ئېلىپ چىقتى. نېۋىسكى كوچىسىدا ئىنىسى ـ جىن يوق ئىدى. نەدىدۇ بىر يەردە راست دىگەندەك يەككە ـ يەككە ئوق ئېتىلىۋاتاتتى. پادىشا سارىيى مەيدانىدا بىر برونېۋىك چارلاش

ئېلىپ بېرىۋاتاتتى، يۈنكېرلەر گۈزەت قىلىپ يۈرەتتى. كوچىلار چۆلدەكلا جىمجىت ئىدى. قىشلىق سارايىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا كازاكلارنى يۈنكېرلەرنىڭ ئالاھىدە بىر گۇرۇپپىسى بىلەن 4 - بۆ- لۈمنىڭ كازاك ئوفىتسېرلىرى قارشى ئالدى. شۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرسى، بۆلۈمنە كوماندىرى لىستنىتسكىنى بىر چەتكە چاقىرىپ سورىدى:

— پۈتۈن بۆلۈمنە سىز بىلەن بىللە كەلدىمۇ؟

- ھە - ئە، قانداق؟

— 2 -، 5 - ۋە 6 - بۆلۈمنە كەلمىدى، باش تارتتى، ئەمما پىلموت كوماندىسى بىز بىلەن بىللە، كازاكلار قانداق؟

لىستنىتسكى قولىنى قىسقىلاشلىتاپ قويدى.

— پالەكەت! 1 - ۋە 4 - پولكلارچۇ؟

— بۇ 2 پولىك يوق. ئۇلارمۇ يولغا چىقمايدىكەن. بىلەمسىز، بۈگۈن بولشېۋىكلار ئوتتۇرىغا چىقىدۇ، دېيىشىدىغۇ؟ نىمە ئىش بولۇۋاتقانلىقىنى كىم بىلسۇن!— ئوفىتسېر غەمكىن ھالداخۇرسىنىپ قويدى،— بۇ قالايمىقانچىلىقلاردىن سالامەت چىقىپ، دونغا قايتالى- غان بولساق كاشكى...

لىستنىتسكى بۆلۈمنى ھويلىنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىردى. كازاكلار مىلتىقلىرىنى تۆتتىن - بەشتىن بىر بىرىگە يۆلەپ تىكلەپ، مەيداندەك كەڭ ئازادە ھويلىغا تارىشىپ كەتتى. ئوفىتسېرلەر چەتتىكى بىر بىناغا يىغىلىپ، تاماكا چېكىشتى، پاراڭغا چۈشتى.

بىر سائەتتىن كېيىن يۈنكېرلەر پولكى بىلەن ئاياللار باتالىيونى كېلىشتى. يۈنكېرلەر سارايىنىڭ ئالدىنقى چوڭ دەھلىزى- گە ئورۇنلاشتۇرۇلدى، ئۇ يەرگە پىلموتلىرىنى سۆرەپ ئېلىپ

كېلىشتى. ئايال زەربىدارلار①ھويلىنىڭ ئىچىگە توپلاشتى. سەنتىرەكلەپ يۈرگەن كازاكلار ئۇلارنىڭ قېشىغا يېقىن بېرىپ، قاملاشمىغان چاخچاقلارنى قىلىشتى. كالتا شىنېل كىيگەن پاكىنەك بىر ئايالنىڭ دۈمبىسىگە ئورەدىنىڭ ئارجانوپ بىر شاپىلاق ئۇرۇپ قويدى.

— ھاماچا، ئۆيدە بالا تۇغۇپ چوڭ قىلساڭچۇ، ئەر كىشىلەرنىڭ ئىشىنى قىلىپ يۈرگىنىڭنى قارا!

— ئۆزەڭ تۇغ! — دەپ گورۇڭلىدى ئاچچىقى يامان «ھاماچا» يوغان ئاۋاز بىلەن.

— سۆيۈملۈكلىرىم! سىلەرمۇ بىز بىلەن بىللە بولامسىلەر؟ — دەپ ئايال سولداتلار بىلەن چېقىشىپ قويدى كونا دىنغا ئىشىنىدىغان خوتۇنپەرەس تېۋكوۋنوپ.

— ئۇلارنىڭ ئەدىۋىنى بېرىش كېرەك، لۈكچەك!

— ئەركە نايناق جەڭچىلەر!

— ئۆيلىرىدە ئولتۇرۇشسىچۇ! ئۇلارنىڭ كېرەك بولۇپ قالغىنىنى قارىمامدىغان!

— ئىپتىدائى جەمىيەتتىكى قوش ئېغىز مىلتىقلار!

— ئالدىدىن قارىساڭ — سولدات، ئارقىدىن قارىساڭ — پوپمۇ، باشقا نىمىمۇ، ئۇنى شەيتان بىلسۇن... ئادەمنىڭ تۈكۈرگىسى كېلىدۇ!

— ھەي، زەربىدار! ئورۇندۇغۇڭنى نېرى تارت، ئۇنداق بولمىغاندا قونداق بىلەن سالىمەن!

كازاكلار ئاياللارغا قاراپ، قاقاقلاشتى، كۆڭلىنى خوش قىلىشتى. ئەمما چۈشكە يېقىن شات - خوراملىقىدىن ئەسەر قالمىدى. ئايال زەربىدارلار ۋىزۋوتلارغا بۆلۈنۈپ، مەيداندىن يوغان قارىغاي

① ئايال زەربىدارلار — بۇ يەردە ئايال زەربىدار باتالىيونى («ئەجەل باتالىيونى») نىڭ سولداتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

www.uyghurkitap.com

دەرەخلەرنىڭ غوللىرىنى تۆشۈپ، دەرۋازا ئالدىغا بارىكادا ياساشقا كىرىشتى. يارىشىملىق شىنېلغا كېيىۋالغان ۋە ئۈزەڭگىگە مېدالى تاقىغان ئەركىشى پېچىمەندىكى گەۋدىلىك بىر ئايال ئۇلارغا بۇيرۇق بېرىپ يۈرەتتى. مەيداندىن پات - پات بىرونېۋىك ئۆتۈشكە باشلىدى، يۇنكېرلەر سارايغا مىلتىق ئوقلىرى ۋە پىلىموت لېنتىلىرى قاچىلانغان قول ساندۇقلىرىنى ئېلىپ كىرىشتى.

— قېنى كەنتداشلار، بەردەم بولۇڭلار!

— دىمەك، جەڭ قىلىدىغان ئوخشىمامدۇق؟

— سەن قانداق ئويلىغان ئىدىڭ؟ سېنى بۇ يەرگە ئايال زەربىدارلارغا ئويۇن - چاخچاق قىلسۇن دەپ ئېلىپ كېلىشكەنمىدى؟

لاگوتىنىنىڭ قېشىغا بىر يۈرتلۇقلار — بۇكانوفلىقلار بىلەن سىلاشېفلىقلار يىغىلىشتى. ئۇلار بىر نەرسە توغرىلىق مەسلىھەتلىشىپ، بىر ئورۇندىن يەنە بىر ئورۇنغا يۆتكىلىشتى. ئوفتسېرلەر نەگىدۇ غايىپ بولۇشقان ئىدى. ھويلىدا كازاكلار بىلەن ئايال زەربىدارلاردىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى. دەرۋازىنىڭ دەل ئالدىدا پىلىموتچىلار تاشلاپ كەتكەن پىلىموتلار تۇراتتى، ئۇلارنىڭ قالقانلىرى خىرە پاقىراپ كۆرۈنەتتى.

كەچكە يېقىن ئۈششاق يامغۇر تامچىلاشقا باشلىدى. كازاكلار غۇلغۇلا قىلىشتى.

— شۇمۇ تەرتىپ بولدىمۇ: ھەيدەپ ئېلىپ كېلىپ، ھويلىغا ئاش - تاماقسىز قاماپ قويۇشتىغۇ؟!

— لىستىنىتسكىنى تېپىش كېرەك.

— ئىزلەپ باق! ئۇ سارايدا، يۇنكېرلەر بولسا بىزنىڭ ئادەمنى ئۇ يەرگە كىرگۈزمەيدۇ.

— تاماق ھارۋىسىغا ئادەم ئەۋەتىش لازىم — بۇ يەرگە باشلاپ كەلسۇن.

تاماق ھارۋىسى ئۈچۈن 2 كازاكنى يولغا سېلىشتى.

— مىلتىقسىز بېرىڭلار،بولمىسا قورالسىزلاندۇرىدۇ، — دەپ مەسلىھەت بەردى لاگوتىن.

تاماقنى 2 سائەت كۈتۈشتى. نە تاماق، نە ئەۋەتىلگەن ئادەملەردىن دېرەك يوق ئىدى. كېيىن مەلۇم بولدىكى، ھويلىدىن چىققان تاماق ھارۋىسىنى سېمېنوپ پولكىنىڭ سولداتلىرى قايتۇرۇۋېتىپتۇ. قاراڭغۇ چۈشۈش ئالدىدا دەرۋازىنىڭ قېشىدا توپلىنىشىپ تۇرغان زەربىدار ئاياللار ئۈزۈنسىغا زەنجىرسىمان قېلىن سەپ تۈزدى؛ ياغاچ توساقنىڭ ئاستىدا يېتىپ، مەيداننىڭ ئۈستىدىن ئاشۇرۇپ، نەگىدۇ ئوق ئېتىشقا باشلىدى.كازاكلار ئېتىشقا قاتناشمىدى، تاماكا چېكىپ، ئىچ پۇشۇغىنى چىقىرىشتى. لاگوتىن بۆلۈمىنى تامنىڭ قېشىغا يىغدى – دە، سارايىنىڭ دەرىزىلىرىگە ئېھتىيات بىلەن قاراپ سۆز باشلىدى:

— گەپ مۇنداق، كەنتداشلار! بىزنىڭ بۇ يەردە قىلىدىغان ئىشىمىز يوق، كېتىش كېرەك، ئۇنداق بولمىغاندا بىكارلا جاپا چېكىمىز. سارايىنى ئوقتۇشقا باشلايدۇ، بۇ يەردە بىزگە نېمە بار؟ ئوفىتسېرلەر — ئىزسىز يوقىلىپ كەتتى ... بىز قاغىش تەككەن ئادەملەرمىدۇق، بىز بۇ يەردە ھالاك بولۇشىمىز كېرەكمۇ؟ يۇرۇڭلار ئۆيگە، بۇ يەردە تام سىپلاپ تۇرغاننىڭ پايدىسى يوق! ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت بولسا ... ئۇنىڭ بىزگە ھېچ كېرىكى يوق! قانداق دەيسىلەر، كەنتداشلار؟

— ھويلىدىن چىقساق، قىزىل گۋاردىيىچىلار پىلىموت بىلەن بىزنى ئۈزۈمىدەك تۆكۈشكە باشلايدۇ.

— باشلىرىڭنى ئۈزۈپ تاشلايدۇ.

— ئۇنداق بولماس...

— ئۇنداق بولسا سىناپ كۆرۈڭلار!
— ياق، بىز ئاخىرغىچە ئولتۇرىمىز.
— بىزنىڭ ئىشىمىز موزايدەكلا — يەم - خەشەكنى يەپ بولساقلا، قوراغا سولىۋېتىدۇ.
— باشقىلار نېمە قىلسا - قىلسۇن، بىزنىڭ ۋىزۋوت كېتىدۇ!
— بىزمۇ كېتىمىز!
— بولشېۋىكلارغا ئادەم ئەۋەتىش كېرەك — ئۇلار بىزگە تەگمىسۇن، بىزمۇ ئۇلارغا تەگمەيمىز.
بۆلارنىڭ قېشىغا 1 - ۋە 4 - بۆلۈمنىڭ كازاكلىرى كەلدى. مەسلىھەت ئۇزاققا سوزۇلمىدى. ھەر بىر بۆلۈمدىن بىردىن ئادەم سايلىنىپ، 3 كازاك دەرۋازىدىن چىقىشتى، ئارىدىن بىر سائەت ئۆتكەچ، ئۇلار 3 ماتروسنى باشلاپ قايتىپ كېلىشتى. ماتروسلار دەرۋازا ئالدىدىكى دىڭگەك ياغاچلاردىن ئاتلاپ ئۆتۈشتى - دە، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسى بىلەن مېڭىپ، كازاكلارنىڭ قېشىغا كېلىپ سالاملاشتى. ئۇلارنىڭ بىرسى قارا بۇرۇت، كېلىشكەن يىگىت بولۇپ، ئۇستىگە كىيگەن كالتە كەمزۇلنىڭ ئالدى ئېچىۋېتىلگەن، بېشىدىكى شەپكىسى گەجگىسىگە سۈرۈپ قويۇلغان ئىدى، ئۇ قىسىلىپ يۈرۈپ، كازاكلار توپىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كىردى.
— كازاك يولداشلار! بىز — ئىنقىلاۋىي بالتىق فلوتىنىڭ ۋەكىللىرىمىز، بىز سىلەرنى قىشلىق سارايدىن كېتىشكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن كەلدۇق. سىلەرگە ئۆزەڭلارغا يات بۇرژۇئا ھۆكۈمىتىنى قوغداشنىڭ ھېچ كېرىكى يوق، ئۇنى بۇرژۇئا بالىلىرى — يۇنكېرلەر قوغدىسۇن. بىرمۇ سولدات ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتنى قوغداشقا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى

ئاتلانغىنى يوق، سىلەرنىڭ قېرىنداشلىرىڭلار — 1 - ۋە 4 - پولكنىڭ كازاكلىرىمۇ — بىزگە قوشۇلدى. بىز بىلەن مېڭىشنى خالىغانلار سول تەرەپكە ئۆتۈڭلار!

— توختاپ تۇر، ئىنىم! — 1 - بۆلۈنمىنىڭ جەسۇر ئورەدنىگى ئالدىغا چىقتى، — بارىمىز — مەمنۇنىيەت بىلەن بارىمىز... قىزىل گۋاردىيىچىلەر بىزنىڭ بىتچىتىمىزنى چىقارماسمۇ؟

— پېتروگراد ھەربىي-ئىنقىلاۋىي كومىتېتى نامىدىن سىلەرگە ۋەدە بېرىمىزكى، سىلەر پۈتۈنلەي بىخەتەرلىكتە ئىگە. سىلەرگە ھېچكىم تەگمەيدۇ.

قارا بۇرۇتلۇق ماتروسنىڭ قېشىغا گەۋدىلىك چوقۇر يەنە بىر ماتروس كېلىپ يانمۇ يان تۇردى. ئۇ ئۆكۈزنىڭ بويىنىدەك يوغان بويىنىنى بۇراپ، كازاكلارغا بىر قاراپ چىقتى - دە، ماتروسچە كۆينىكى چىڭ سىقىپ تۇرغان دۇمبەچەك مەيدىسىگە بىرنى ئۇردى:

— بىز سىلەر بىلەن بىللە بارىمىز! شۈبھە - گۇماننى قويۇڭلار، قېرىنداشلىرىم، بىز سىلەرگە دۈشمەن ئەمەس، پېتروگراد پۇرولېتارلىرىمۇ سىلەرگە دۈشمەن ئەمەس، سىلەرنىڭ دۈشمەنلىرىڭلار ئەنە ئاۋۇلار ...، — ئۇ باشمالدىغىنى سارايى تەرەپكە سانچىپ، زىچ تىزىلغان چېشلىرىنى ھىجايتىپ كۈلۈپ قويدى.

كازاكلار بىر قارارغا كېلەلمەي ئىككىلىنىشتى، ئايال زەربىدارلار يېقىن كېلىشىپ، گەپكە قۇلاق سېلىشتى، كازاكلارغا ليپپىدە بىر قارىۋېلىپ، يەنە دەرۋازا تەرەپكە كېتىشتى.

— ھەي خوتۇنلار! بىز بىلەن بىللە بارامسىلەر؟ — دەپ ۋاقىرىدى ساقاللىق بىر كازاك.

جاۋاپ بولمىدى.

— مىلتىقلىرىڭلارنى ئېلىڭلار، كەتتۇق! — دىدىلاگوتىن چورتلا كېسىپ.

كازاكلار يەكدىللىق بىلەن مىلتىقلىرىنى قولغا ئېلىشىپ سەپكە تىزىلدى.

— پىلىموتلارنى ئېلىۋالامدۇق، قانداق؟ — دەپ سورىدى كازاك پىلىموتچى قارا بۇرۇت ماتروستىن.

— ئېلىڭلار، ئۇلارنى كادېتلارغا قالدۇرمايلى.

كازاكلار كېتىش ئالدىدا بۆلۈنمىلەرنىڭ ئوفىتسېرلىرى تولۇق تەركىۋى بىلەن پەيدا بولۇشتى، ئۇلار زىچچىدا توپ بولۇپ دېڭىزچىلاردىن كۆز ئۈزمەي تۇرۇشتى. بۆلۈنمىلەر سەپكە تىزىلىپ بولغاندىن كېيىن مېڭىپ كېتىشتى. ئەڭ ئالدىدا پىلىموتچىلار كوماندىسى پىلىموتلىرىنى تارتىپ مېڭىشتى. غىلدىرەكلەر قىسقا - قىسقا غىچىرلاپ، هۆل تاشلارنىڭ ئۈستىدە تاراقلايتتى. كالتا كەمزۇل كىيگەن ماتروس 1 - بۆلۈنمىنىڭ باش ۋىزۋودى بىلەن ياندىشىپ ماڭغان ئىدى. فېدوسىيېۋ كەنتىدىن بولغان ئۇزۇن بويلۇق ئاقسېرىق كازاك ماتروسنىڭ يېڭىدىن تۇتۇپ، ئەيىپكارلارچە - كۆڭلى دەككە - دۈككە بىلەن گەپ ئاچتى:

— ئەزىزىم، بىزنى خەلققە قارشى تۇرۇشقا مايىل دەپ قالماسمۇ؟ بىز بۇ يەرگە ئەخمەقلىق بىلەن كېلىپقالدۇق، ئەگەر بىلگەن بولساق كېلەرمىدۇق؟ — ئۇ غەمكىنلىكبىلەن كوكۇلاچاچ بېشىنى چايقاپ قويدى، — گېپىمگە چىنپۈتكىن — كەلمىگەن بولاتتۇق! هەي - خۇدا!

4 - بۆلۈنمە ئەڭ ئارقىدا كېلىۋاتاتتى، ئۇلار دەرۋازا ئالدىدا پۈتۈن ئاياللار باتالىيونى زىچچىدا توپلىشىپ تۇرغانلىقتىن بىردەم هايال بولۇشتى، بەستلىك بىر كازاك دىڭگەك ياغاچنىڭ ئۈس—

ئۇيغۇر كىتاب تورى
uyghurkitap.com

تىگە چىقىپ، تىرنىغى ئۆسۈپ قالغان قارا بارمىقىنى شىلتاپ، ئە-شەندۈرەرلىك قىلىپ، خېلىلا مەنىلىك سۆز سۆزلىدى:

— ئايال جەڭچىلەر، ماڭا قۇلاق سېلىڭلار! مانا بىز هازىر كېتىۋاتىمىز، سىلەر، ئۆزەڭلارنىڭ خوتۇنلۇق ئەخمەقلىقىڭلار تۇ-پەيلى بۇ يەردە قالىسىلەر. خوش، گەپ مۇنداق، هېچقانداق تەلۋە-لىك سادىر بولمىسۇن! مۇبادا ئارقىمىزدىن ئوق ئاتىدىغان بولساڭ-لار، كەينىمىزگە يانىمىز — دە، هەممىڭلارنى بۇردە — بۇردە قى-لىپ تاشلايمىز. سۆزۈمنى چۈشەندىڭلىمۇ؟ گەپ شۇ. هازىرچە خەير-خوش!

ئۇ ياغاچلارنىڭ ئۈستىدىن سەكرەپ چۈشتى — دە، پات — پات ئارقىسىغا قاراپ قويۇپ، يۈگۈرگىنىچە ئۆز كىشىلىرىگە يېتىشىۋالدى.

كازاكلار مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىغا يېقىنلاشقان ئىدى.بىرسى ئارقىسىغا بىر قاراپ، تەشۋىش بىلەن:

— قاراڭلار، يىگىتلەر! بىر ئوفىتسېر ئارقىمىزدىن يۈگۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ! — دىدى.

نۇرغۇن كىشىلەر مېڭىپ كېتىۋېتىپ ئارقىسىغا قايرىلىپ قا-راشتى. ئىگىز بويلۇق بىر ئوفىتسېر قىلىچىنى كۆتىرىپ، مەيداندا چېپىپ كېلىۋاتاتتى.

ئۇ قولىنى پۇلاڭشىتتى.

— بۇ — ئاتارشىكوپ، 3 — بۆلۈنمىدىن.

— قايسى؟

— هېلىقى ئۇزۇن بويلۇق، تېخى كۆزىنىڭ ئۈستىدە مېڭى بار.

— بىز بىلەن كەتمەكچى بولۇپتۇ — دە.

— ئۇ ياخشى يىگىت.

ئاتارشكوپ بۆلۈنمىگە تېزلا يېتىشۋالدى، يۈزىدىكى دىرىلدەپ تۇرغان تەبەسسۇم يىراقتىن ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. كازاكلار قول سىلكىتىپ كۈلۈشتى.

— تېز بول، جانابى يۈز بېشى!

— چاققان بول.

سارا ينىڭ دەرۋازىسىدىن — «تاس!» قىلىپ ئېتىلغان يەككە ئوقنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاتارشكوپ قوللىرىنى كەڭ غۇلاچلاپ قالدى - دە، ئارقىسىغا ئېگىلىپ، ئوڭدىسىغا يىقىلدى، پۇتلىرىنى پىلتاڭلىتىپ، تاشيول ئۈستىدە تىپىرچىلاپ، ئورنىدىن تۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ باقتى. بۆلۈنمىلەر، گوياكى كوماندا بېرىلگەندەك، گۈررىدە ساراي تەرەپكە بۇرۇلدى. پىلىموتچىلار پىلىموتلىرىنىڭ ئاغزىنى شۇ تەرەپكە قارىتىپ، تىزلىنىپ ئولتۇرۇشتى. ئوق لېنتىلىرى شاراقلىدى. ئەمما ساراي دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا، قارىغاي دىڭگەكلەرنىڭ ئارقىسىدا بىرمۇجان يوق ئىدى. بۇنىڭدىن بىر مىنۇت ئىلگىرى شۇ يەردە توپلىشىپ تۇرغان ئايال زەربىدارلار بىلەن ئوفىتسېرلەرنى بايا ئېتىلغان بىر پاي ئوق گويا يالماپ يۇتۇۋەتكەندەك ئىدى. بۆلۈنمىلەر يەنە ئالدىراش سەپكە تىزىلدى - دە، ئەمدى قەدەملىرىنى تېزلىتىپ مېڭىشتى. ئارقىدىكى ۋىزۋوتتىن 2 كازاك، ئاتارشكوپ يىقىلغان يەردىن قايتىپ كېلىش، پۈتۈن بۆلۈنمە ئاڭلىسۇن دېگەندەك، بىرسى بار ئاۋازى بىلەن ۋاقىرىدى:

— سول تەرەپتىكى قوۋۇرغىسىنى تېشىپ ئۆتۈپتۇ. ئىشى تۈگىدى!...

بىر تىكىستىن بېسىلغان قەدەم ئاۋازلىرى گۈس - گۈس ئېنىق ئاڭلىناتتى، كالتە كەمزۇل كىيگەن ماتروس كوماندا بەردى:

— سول مۇرە بىلەن بۇرۇلۇپ، ئالغا ئارش!...

بۆلۈنمىلەر ئــەگرى - بۈگرى بولۇپ بۇرۇلدى. جىمجىتلىق-قا چۆككەن سارايى بۆلارنى ئۈن - تىنسىز ئۈزىتىپقويدى.

20

كۆز ئىسسىپ قالدى. ئــارىلاپ يامغۇر يېغىپ قوياتتى. ھال-سىزلانغان قۇياش بىخوپىنىڭ ئــۈستىدە كەم كۆرۈنەتتى. ئــۆكتەبىر ئېيىدا ياۋا قــۇشلار ئۈچۈپ كېتىشكە باشلىدى. ھــەتتا كېچىلىرىمۇ سالقىن قارا توپايەرئۈستىدە تۇرنىلارنىڭ دىلنىھاياجانلاندۇرىدىغان قاقىرلىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. كۆچمەنچى قۇشلار توپ - توپ بو-لۇشۇپ، يېقىن ئەتراپتىكى قىرو چۈشكەن يــەرلەردىن، شىمالنىڭ ئىگىزدىكى ئىزغىرىن يەرلىرىدىن كېتىشكە ئالدىرايتتى.

بىخوپتا كورنىلوپنىڭ ئىشى مۇناسىۋەتتى بىلەن قولغا ئېلىن-غان مەھبۇسلار بىر يېرىم ئايدىن بۇيان سوت قىلىنىشىنى كۈتەتتى. شۇ ۋاقىت ئىچىدە ئۇلارنىڭ تۈرمىدىكى ھاياتى تۇراقلىشىپ، پۈتۈن-لەي ئادەتتىكىچە ئۆتمىگەن تەقدىرىدىمۇ، ھەر ھالدا ئۆزىگە يــارىشا مۇستەھكەم قېلىپقا چۈشكەن ئىدى. ئەتىگەنكى چاغلاردا ناشتىدىن كېيىن،كېنىرااللارسەيرىگەچىقىشاتتى؛قايتىپ كەلگەندىن كېيىن،پوچتى-دىن كەلگەن خەت-چەك،ماتىرىياللارنى كۆرۈپ چىقىشاتتى، يوقلاپ كەل-گەن ئۇرۇق - تۇققان،تونۇش - بىلىشلىرىنى قوبۇل قىلاتتى، ئاندىن چۈشلۈك تاماققا ئولتۇرۇشاتتى، دەم ئېلىش سائەتلىرىــدىن كېــيىن ھەرقايسىسى ئۆز خانىلىرىدا ئىش-كۈش بىلەن شۇغۇللىناتتى، كەچ-قۇرۇنلىرى ئادەتتە كورنىلوپنىڭ ھوجرىسىغا يىغىلىــپ، ئۆزاقــىچە

پاراڭدىشاتتى ۋە كېڭىشەتتى.

تۈرمىگە ئۆزگەرتىلگەن قىزلار گىمنازىيىسىدە قولغا ئېلىنغانلارنىڭ تۇرمۇش شارائىتى ھەر ھالدا يامان ئەمەس ئىدى.

سىرتقى قاراۋۇللۇقنى گېئورگى باتالىيونىنىڭ سولداتلىرى، ئىچكى قاراۋۇللۇقنى تېكىنلىكلەر ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئىدى. لېكىن بۇ قاراۋۇللۇق قاماقتىكىلەرنىڭ ئەركىنلىكىنى مەلۇم دەرىجىدە بوغۇپ قويغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ بەدىلىگە ناھايىتى مۇھىم ئەۋزەللىككە ئىگە ئىدى: قاراۋۇللار شۇنداق ئورۇۋنلاشتۇرۇلاتتىكى، قاماقتىكىلەر ئۆزلىرى خالىغان ۋاقىتتا ئوپ ـ ئوڭاي ۋە بىخەتەر قېچىپ كېتەلىشى مۇمكىن ئىدى. بىخوپ تۈرمىسىدە ياتقان مەزگىل ئىچىدە ئۇلار تاشقى دۇنيا بىلەن توسقۇنسىز ئالاقە باغلاشتى، بۇرژۇئا جامائەتچىلىكىنى قىستاپ، تېزرەك تېرگاۋ ۋە سوت بولۇشنى تەلەپ قىلدى، قوزغىلاڭنىڭ ئىزلىرىنى يوشۇرۇش بىلەن بولدى، ئوفىتسېرلەرنىڭ كەيپىياتىنى بايقاپ تۇردى ۋە ئىشنىڭ ئاقىۋىتى يامان بولىدىغان بولسا، قېچىپ كېتىشكە تەييارلاندى.

كورنىلوپ، قېشىدا تۇرۇپ قالغان ئۆزىگە سادىق تېكىنلىكلەرنىڭ غېمىنى يەپ، كالېدىن بىلەن ئالاقە باغلىدى، كالېدىن بولسا ئۇنىڭ تەلىۋى بويىچە، تېكىنلىكلەرنىڭ ئاچارچىلىقتا قالغان ئائىلىلىرىگە ئاتاپ، تۈركىستانغا ئالدىراش بىرنەچچە ۋاگون ئاشلىق ئەۋەتتى. كورنىلوپنىڭ ھاكىمىيەت ئۆزگەرتىش قىلىشقا قاتناشقان ئوفىتسېرلەرنىڭ ئائىلىلىرىگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن كورنىلوپ موسكۋا بىلەن پېتروگرادنىڭ چوڭ بانكىلىرىغا ناھايىتى كەسكىن سۆزلەر بىلەن خەت يازدى: ئۇلار ئۆزلىرىگە پايدىسىز بولغان پاش قىلىنىشتىن قورقۇپ، دەرھال بىرنەچچە ئون مىڭ سوم پۇل ئەۋەتتى. كورنىلوپ نويابىرغىچە كالېدىن بىلەن قىزغىن

خەت ـ خەۋەر ئالاقىدا بولۇپ تۇردى. ئۆكتەبىرنىڭ ئوتتۇرىسىدا كالېدىنغا ئەۋەتىلگەن ئۇزۇن بىر خەتتە، دوندىكى ئەھۋالنى ۋە ئۆزىنىڭ شۇ تەرەپكە بېرىشىغا كازاكلارنىڭ قانداق مۇئامىلىدە بولىدىغانلىقىنى سۈرۈشتە قىلدى. كالېدىن ئىجابىي جاۋاپ قايتۇردى...

ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋى بىخوپ مەھبۇسلىرىنىڭ ئايىغى ئاستىدىكى زېمىننى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋەتتى، ئەتىسىلا تەرەپ ـ تەرەپكە چاپارمەنلەر قۇشتەك ئۇچۇشتى، بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن ئۆزىنى ئالى باش قوماندان دەپ ئېلان قىلغان گېنېرال دۇخونىنغا كالېدىننىڭ يوللىغان خېتى قاماقتىكىلەرنىڭ تەقدىرى ئۈچۈن كىمدۇر بىرسى تەرىپىدىن ئەكس سادا بولۇپ جاراڭلىدى، بۇ خەتتە كالېدىن كورنىلوپنى ۋە باشقا مەھبۇسلارنى كېپىللىككە ئالىمەن دەپ قەتئىي سۈرەتتە سورىغان ئىدى. كازاك قوشۇنلىرى ئىتتىپاقى سوۋېتى بىلەن ئارمىيە ھەم دېڭىز فلوتى ئوفىتسېرلىرى ئىتتىپاقىنىڭ باش كومىتېتىمۇ بارگاھقا خۇددى شۇنداق ئىلتىماس بىلەن مۇراجەت قىلىشتى.

1 ـ نويابىردا كورنىلوپ دۇخونىنغا خەت ئەۋەتتى. خەتنىڭ چېتىگە يېزىلغان دۇخونىننىڭ ئەسكەرتىشلىرى ــ بارگاھنىڭ قانچىلىك زەئىپ ھالەتكە چۈشۈپ قالغانلىقىدىن دالالەت بېرەتتى. چۈنكى، بارگاھ بۇ ۋاقىتقا كەلگەندە روھىي چۈشكۈنلۈكتە ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈۋاتقان ئارمىيە ئۈستىدىن ئەمەلىيەتتە ھېچقانداق ھۆكۈمىنى يۈرگۈزەلمەيدىغان بولۇپ قالغان ئىدى.

مەرھەمەتلىك جانابى ئالى،

نىكولاي نىكولايېۋىچ!

نەقەدەر سىزنى شۇنداق بىر ھالەتكە قويغانلىقى، نەڭ باش-

لاپ، يۇقۇرى دەرىجىلىك كوماندىرلار تەركىۋىنىڭ قەتئىيەتسىزلىكى ۋە بىپەرۋالىقى ئارقىسىدا مەملىكەت ئۈچۈن زاۋالغا يۈز تۇتۇش تۇسىنى ئالغان ۋەقەلەر تەرەققىياتىنى ئۆزگەرتىش سىزگە باغلىق بولۇپ قالدى. سىز ئۈچۈن شۇنداق مىنۇتلار يېتىپ كېلىۋاتىدۇكى، كىشىلەر ياكى جاسارەت كۆرسەتسۇن، ياكى كېتىشسۇن، ئۇنداق بولمىغاندا، مەملىكەتنىڭ ھالاكىتى ئۈچۈن بولغان مەسئۇلىيەت، ئارمىيىنىڭ خاراپ بولغانلىقى ئۈچۈن ئېيىپ، خورلۇق شۇلارنىڭ ئۈستىگە چۈشىدۇ.

ماڭا يېتىپ كېلىۋاتقان تولۇقسىز، قىسمەن مەلۇماتلارغا قارىغاندا، ئەھۋال ئېغىر، ئەمما تېخى مۇشكۈل ئەمەس. لېكىن سىز بارگاھنى بولشېۋىكلارنىڭ بېسىۋېلىشىغا يول قويسىڭىز ياكى ئۇلارنىڭ ھاكىمىيىتىنى ئۆز ئىختىيارىڭىز بىلەن ئېتىراپ قىلسىڭىز، ئۇ چاغدا ئەھۋال مۇشكۈللۈككە ئايلىنىشى مۇمكىن.

سىزنىڭ قارمىقىڭىزدا يېرىمى تەشۋىقاتقا بېرىلىپ كەتكەن گېئورگىي باتالىيونى ۋە كۈچ جەھەتتىن ئاجىز تېكىنلىكلەر پولكى بار، بۇلار پۈتۈنلەي كۈپايە قىلمايدۇ.

ۋەقەلەرنىڭ مۇندىن كېيىنكى تەرەققىياتىنى ئالدىن مۆلچەرلىگەندە، سىز، مېنىڭچە، زۆرۈر چارىلارنى كۆرۈشىڭىز لازىمكى، بۇ چارىلەر بارگاھنى پۇختا كاپالەتكە ئىگە قىلىپ، بېسىپ كېلىۋاتقان ھۆكۈمەتسىزلىككە قارشى نۆۋەتتىكى كۆرەشنى ئۇيۇشتۇرۇش ئۈچۈن قولاي شارائىت يارىتىپ بەرسۇن.

مېنىڭچە، مۇنۇ چارىلەر زۆرۈر:

1. چېخ پولكلىرىدىن بىرىنى ۋە پولياكنىڭ ئۇلانلار پولكىنى دەرھال موگىلېپقا يۆتكەش.

دۇخونىننىڭ ئەسكەرتىشى: بارگاھ بۇ 2 پولكنى پۈتۈنلەي ئىشەنچلىك دەپ ھىساپلىمايدۇ. بۇ قىسىملار بولشېۋىكلار بىلەن تۇنجى قېتىم پۈتۈم تۈزگەنلەرنىڭ بىرى.

2. پولياك كورپۇسىنىڭ قىسىملىرى بىلەن ئورشانىنى، سىمولېنىسكنى، ژلوبىننى ۋە گومېلنى ئىشغال قىلىش، بۇ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

گورپۇسنىڭ دىۋىزىيىلىرىنى فرونتتىكى كازاك باتارىيىلىرىنىڭ ھېساۋىغا توپ - زەمبىرەكلەر بىلەن كۈچەيتىش.

دۇخونىننىڭ ئەسكەرتىشى: ئۇرشا بىلەن سمولېنسكىنى ئىشغال قىلىش ئۈچۈن 2 - كۇبان دىۋىزىيىسى بىلەن ئاستراخان كازاكلىرىنىڭ بىرىگادىسى مەركەزلەشتۈرۈلگەن. 1 - پولياك دىۋىزىيىسىنىڭ پولكىنى بىخوۋتىن ئېلىشقا قوشۇلغۇم كەلمەيدۇ، چۈنكى قاماقتىكىلەرنىڭ بىخەتەرلىكى ئۈچۈن شۇ يەرگە زۆرۈر. 1 - دىۋىزىيە قىسىملىرىنىڭ كادىرلىرى ئاجىز، شۇنىڭ ئۈچۈن رىيال كۈچ بولالمايدۇ. كورپۇس روسىيىنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلاشمىسۇن، دەپ ئېنىق بېكىتىلگەن.

3. پېتروگراد بىلەن موسكۋاغا ئېلىپ بارىمىز دېگەن باھانە بىلەن چېخو - سلوۋاك كورپۇسىنىڭ بارلىق قىسىملىرىنى، كورنىلوپ پولكىنى ۋە بىر - ئىككى ئەڭ كۈچلۈك كازاك دىۋىزىيىسىنى ئۇرشا - موگىلېپ - ژلوبىن لىنىيىسىگە مەركەزلەشتۈرۈش،

دۇخونىننىڭ ئەسكەرتىشى: كازاكلار — بولشېۋىكلار بىلەن سوقۇشمايمىز دەپ مۇرەسسەسىز مەۋقەنى ئىگەللەپ تۇرۇپتۇ.

4. ئەنگلىيە ۋە بېلگىيىنىڭ بارلىق برونېۋىك ماشىنىلىرىنى ئەنە شۇ رايونغا مەركەزلەشتۈرۈش، ئۇلارنىڭ ئادەملىرىنى نوقۇل ئوفىتسېرلەر بىلەن ئالماشتۇرۇش.

5. موگىلېپتا ۋە شۇ يەرگە يېقىن پونكىتلارنىڭ بىرىدە ئىشەنچلىك قاراۋۇل قويۇپ، مىلتىق، ئوق - دورا، پىلىموت، ئاپتومات، مىلتىق ۋە قول بومبىلىرىنىڭ زاپاسلىرىنى مەركەزلەشتۈرۈش، بۇلارنى مەزكۇر رايونغا يىغىلىشى زۆرۈر بولغان ئوفىتسېرلەرگە ۋە پىدائىلارغا ئۈلەشتۈرۈپ بېرىش.

دۇخونىننىڭ ئەسكەرتىشى: بۇ ئىش ئۇرۇش - جاڭجالغا سەۋەپ بولۇشى مۇمكىن.

6. دون، تېرېك، كۇبان قوشۇنلىرىنىڭ ئاتامانلىرى بىلەن ۋە پولياك ھەم چېخو - سلوۋاك كومىتېتلىرى بىلەن مۇستەھكەم ئالاقە ئورنىتىپ، ئېنىق كېلىشىم تۈزۈش. كازاكلار

مەملىكەت ئىچىدە تەرتىپنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى ياقلاپ مۇئەييەن پىكىرلىرىنى بىلدۈرۈشكەن، پولياكلار بىلەن چېخلارغا كەلسەك، روسىيەدە تەرتىپنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مەسىلىسى ــ ئۇلار ئۈچۈن هاياتلىق مەسىلىسى بولۇپ تۇرۇپتۇ.

× ×

كورنىلوپ ئاۋغۇست توپىلىڭى مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغاندىن كېيىنمۇ خەلققە قارشى جىنايى هەركەتلىرىنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى. كۈندىن كۈنگە تەشۋىشلىك شۇم خەۋەرلەر كېلىۋەردى. بىخوپتا تىنچسىزلىق ئۆسۈپ باردى. كورنىلوپقا هىمداشلىق قىلغۇچىلارنىڭ، قاماقتىكىلەرنى ئازات قىلىشنى دۇخونىندىن تەلەپ قىلغۇچىلارنىڭ ئاۋتوموبىللىرى موگىلېپ بىلەن بىخوپ ئارىسىدا ئۈزۈلمەي قاتناپ تۇردى. كازاكلار سوۋېتنى هەتتا خۇپسيانە تەهدىت سېلىش چارىلىرىنى قوللىنىشقىچە بېرىپ يەتتى.

ۋەقەلەر تەرەققىياتى بىلەن ئېغىر بېسىمغا ئۇچرىغان دۇخونىن ئىككىلىنىپ قالدى. 18 - نويابىردا ئۇ مەهبۇسلارنى دونغا ئەۋەتىش توغرىلىق بۇيرۇق بەرگەن بولسىمۇ، ئەمما بۇ بۇيرۇقنى شۇ ئانلا بىكار قىلدى.

ئەتىسى ئەتىگەن ۋاقىتلىق تۈرمە قىلىنغان بىخوپ قىزلار گىمنازىيىسىنىڭ چوڭ دەرۋازىسى ئالدىغا قويۇق لايغا بۇلغانغان بىر ئاپتوموبىل غىرىلداپ يېتىپ كەلدى. شوپۇر قوللارچە خۇشامەتكويلۇق بىلەن ئىشىگىنى ئېچىش بىلەنلا ئاپتوموبىلنىڭ ئىچىدىن ئانچە ياش ئەمەس، كېلىشكەن بىر ئوفىتسېر چۈشتى. ئۇ قاراۋۇل ئوفىتسېرگە باش ئىشتاپ پولكوۋنىكى كۇسونىسكىنىڭ نامىغا يېزىلغان هۆججەتلەرنى كۆرسەتتى.

ــ مەن بارگاهتىن كەلدىم. قاماقتىكى گېنېرال كورنىلوپقا

شەخسەن ئۆز قولۇم بىلەن تاپشۇرىدىغان نەرسىلىرىم بار. كومېنـ
دانتنى قەيەردە كۆرۈشكە بولار؟
كومېندانت — تېكىنلەر پولكىنىڭ پودپولكوۋنىكى ئېر-
گاردت — كەلگەن ئوفىتسېرنى دەرھال كورنىلوپنىڭ قېشىغا باشـ
لاپ باردى. كۇسونىسكى، ئۆزىنى تونۇشتۇرغاندىن كېيىن، سۆزىگە
ئالاھىدە تۇس بېرىپ، بىرئاز سۇنئى تەلەپپۇز بىلەن مۇنۇلارنى
مەلۇم قىلدى:
— 4 سائەتتىن كېيىن موگىلېپ بارگاھ تەرىپىدىن بولشېـ
ۋىكلەرگە جەڭسىز بېرىلىدۇ، گېنېرال دۇخونىن سىزگە مۇنۇنى يەتـ
كۈزۈشۈمنى بۇيرۇغان ئىدى، بارلىق قولغا ئېلىنغانلار دەرھال بىـ
خوپتىن كەتسۇن دىدى.
كورنىلوپ، موگىلېپتىكى ئەھۋالنى كۇسونىسكىدىن تەپسىلى
سورىغاندىن كېيىن پودپولكوۋنىك ئېرگاردتنى چاقىرتتى، سول
قولىنىڭ بارماقلىرى بىلەن شىرەنىڭ چېتىگە ئېغىرلىقنى سېلىپ
تايىنىپ، مۇنداق دىدى:
— گېنېراللارنى دەرھال ئازات قىلىۋېتىڭ، تېكىنلىكلەر كېـ
چە سائەت 12 دە يولغا چىقىشقا ھازىرلانسۇن. مەن پولك بىلەن
بىللە ماڭىمەن.
پۈتۈن كۈن ھەربىلەرنىڭ كۆچمە تۆمۈرچىلىك دۇكىنىدا ئوغـ
لاق تېرىسىدىن قىلىنغان كۆرەكلەر خىرىلداپ، كۆمۈرنىڭ چوغى
قىپ - قىزىل لاۋۇلدىدى، بولقىلار توختاۋسىز تاقىراقشىدى، تاقـ
چىلىق دەستىگاھ ئالدىدا ئاتلار چىقىراپ كىشنەيتتى. تېكىنلىكلەر
تۈلۈق بىر دائىرە بولۇپ ئاتلىرىنى تاقىلاتتى، ئىگەر - جابدۇقلىـ
رىنى ياماشتى، مىلتىقلىرىنى تازىلاشتى، يۈرۈشكە ھازىرلاندى.
كۈندۈزى دۇخونىن ئازات قىلغان گېنېراللار قاماقخانىدىن
بىر بىرلەپ كېتىشتى. بۆرە ھۇلاپ تۇرغان تىمتاس يېرىم كېچىدە،

كىچىككىنە ۋىلايەتلىك شەھەر، چىراقلىرىنى ئۆچۈرۈپ، قاتتىق ئۇيقۇغا چۆككەندە، بىخوپ گىمنازىيىسىنىڭ ھويلىسىدىن ئۈچ-ئۈچتىن بولۇپ تىزىلغان ئاتلىقلار چىقىشقا باشلىدى. ئۇلارنىڭ قاپ - قارا پىگورىلىرى بىر قېلىپتا ياسالغاندەك. تۇمۇر كۆك ئاسمان ئۈپۈقىدا ياققال كۆرۈنەتتى. ئاتلىقلار ھۆرپەيگەن قارا قۇشلارغا ئوخشاش پاپاخلىرىنى چوقچايتىپ، ئىگەرنىڭ ئۈستىدە سوغاقتىن شۈمشىيىپ كېتىۋاتاتتى، مايلىشاگغۇ قارامتۇل يۈزلىرىنى يالاڭ قولاقچا بىلەن ئورىۋالغان ئىدى. پولك كولوننىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا، پولك كوماندىرى پولكوۋنىك كيوگېلگېن بىلەن بىر قاتاردا كورنىلوپ ئىگىز ئورۇق ئاتنىڭ ئۈستىدە مۈكچىيىپ تەۋرىنىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ، بىخوپ كوچىلىرىدا ئېزىلىپ قالغان سوغاق شامالدىن يۈزلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ، يۇلتۇز قاپلىغان ئاسمانغا قىسىق كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ قارايتتى.

يېقىدىن تاقىلانغان ئات تۇيـاقلىرىنىڭ دۈپۈرلىشى كوچا بويلاپ غۇۋۇلداپ، نېرىغا بارغاندىن كېيىن تىنىپ قالدى.

21

كوشېۋوي خىزمەت قىلغان پولكنىڭ چېكىنىۋاتقىنىغا 2 سوتكا بولۇپ قالدى، بۇ پولك جەڭ بىلەن ئاستا چېكىنەتتى. ئىگىزلىكتىكى تاش ياتقۇزۇلمىغان يولدا رۇس ۋە رۇمىن ئارمىيىلىرىنىڭ كارۋان هارۋىلىرى قاتار سوزۇلۇپ كېلىشەتتى. بىرلەشكەن ئاۋستىرىيە - گېرمان قىسىملىرى چېكىنىۋاتقانلارنى 2 قاناتتىن ئىچكىرىلەپ قورشىۋېلىپ، مۇھاسىرە چەمبىرىكى ھاسىل قىلىشقا ئۇرۇناتتى.

كەچكە يېقىن مەلۇم بولدىكى، 12 - پولك ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە كېلىۋاتقان رۇمىن بىرىگادىسى مۇھاسىرىگە چۈشۈپ قېلىش خەۋپىدە قېلىپتۇ، دۈشمەن كۈن پېتىپ كېتىۋاتقان چاغدا رۇمىنلەرنى خوۋىنىسكى يېزىسىدىن قوغلاپ چىقىرىپ، «480» - نومۇرلۇق دۆڭگىچە ئىلگىرىلەپ باردى، بۇ دۆڭلۈك گولىش داۋىنى بىلەن چېگرىداش ئىدى.

كېچىدە، تاغچى ئاتلىق قىسىملار بىلەن تولۇقلاندۇرۇلغان 12 - پولك گولىش ۋادىسىنىڭ تۆۋەنكى تۈزلەڭلىرىدىكى پوزىتسىيىنى ئىشغال قىلىش توغرىلىق بۇيرۇق تاپشۇرۇۋالدى. پولك، ئەتراپقا قاراۋۇل قويۇپ، جەڭگە هازىرلىنىپ تۇردى.

بۇ كېچە مىشكا كوشىۋوي ۋە ئۇنىڭ يېزىداش يولدىشى كېلەڭسىز ئالېكسەي بىشىنەك ئىككىسى مەخپىي گۈزەتتە تۇرغان ئىدى. ئۇلار تاشلاندۇق ۋەيران بولغان قۇدۇقنىڭ قېشىدىكى كىچىككىنە بىر جىرا ئىچىگە يوشۇرۇنۇپ، شالاڭلاشقان سوغاق هاۋانى يۇتاتتى. ئاندا - ساندا كېچىكىپ قالغان ياۋايى غازلارنىڭ توپى بۇلۇتلار پاخماقلىشىپ تۇرغان ئاسمان بويلاپ ئۇچۇپ ئۆتەتتى، ئالدىنقى قاراۋۇل غازلار ئۇز يۆنىلىشىنى بىلدۈرۈپ قاقىرىشاتتى، كوشىۋوي تاماكا چېكىشكە بولمايدىغانلىقىنى ئەلەم بىلەن ئەسلەپ، ئاستا پىچىرلىدى:

— هايات دىگەن قىزىق نەرسە، ئالېكسەي!... ئادەملەر، خۇددى قارغۇدەك پايپاسلاپ يۈرۈشىدۇ: بىر توپلىشىدۇ، بىر ئايرىلىشىدۇ، بەزى چاغدا بىر بىرىنى دەسسەپ يەنچىيدۇ... ماناشۇنداق ئۆلۈمگە يانداشىپ ئۆمۈر ئۆتكۈزىسەن، مۇنداق ئەرزىمەس هاياتنىڭ نىمە كېرىكى بار؟ — دەپ هەيران قالىسەن. مېنىڭچە، دۇنيادا ئادەمنىڭ كۆڭلىدىكى سىردىن قورقۇنچلۇق نەرسە يوق، قانداق قىلغان بىلەنمۇ ئۇنىڭ تېگىگە چۈشىنىپ

يېتەلمەيسەن... مانا مەن ھازىر سەن بىلەن بۇ يەردە بىللە يېتىپ تۇرۇپتىمەن، ئەمما سېنىڭ نىمىنى ئويلاۋاتقانلىقىڭنى بىلمەيمەن، ئەسلا بىلمەسلىك بىلەن بىللە، سېنىڭ ئۆتمۈش ھاياتىڭنىڭ قانداقلىقىنىمۇ بىلمەيمەن، سەنمۇ مېنىڭكىنى بىلمەيسەن ... بەلكىم، مەن سېنى ھازىرلا ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولۇۋاتسام، سەن بۇنى سەزمەستىن ماڭا قۇرۇتۇلغان نان بېرىسەن... ئادەملەر ئۆزىنى ئانچە بىلمەيدۇ. يازدا مەن ھەربىي شىپاخانىدا بولغان ئىدىم. قېشىمدا بىر سولدات ياتاتتى، ئۆزى موسكۋالىق ئىكەن. ئۇ، ھامان قىزىقىپ، كازاكلارنىڭ تۇرمۇشى قانداق، ئۇنىسى قانداق، بۇنىسى قانداق دەپ كولاشتۇرۇپ سورىدى. ئۇلارنىڭ پىكرىچە — كازاكلاردا قامچىدىن باشقا ھېچنىمە يوق ئىمىش، كازاكلار ياۋايى، ئۇلارنىڭ جېنى شىشە قاچىدەك يارالغان دەپ ئويلايدىكەن، ھەقىقەتتە بىزمۇ ئوخشاشلا بىر ئادەم: ئاياللارنى بىزمۇ ياخشى كۆرىمىز، قىزلار بىزگە بەك سۆيۈملۈك، ئۆز قايغۇ - ھەسرىتىمىزگە يىغلايمىز، باشقىلارنىڭ خوشاللىقىدىن سۆيۈنمەيمىز... سېنىڭچە قانداق، ئاليوشكا؟ قارا، پېكىت، مەن ھاياتقا شۇنداق تەشنا ئىدىم — دۇنيادا قانچىلىك گۈزەل ئاياللار بار، شۇنى ئويلىسام، يۈرىكىم سىقىلىپ كېتىدۇ! ماڭا شۇ ئاياللار-نىڭ ئىچىدىن بىرەرسىنى ياخشى كۆرۈپ قېلىش نېسىپ بولماسمۇ، دېگەن پىكىر ئېسىمگە كېلىپ قالسا — ھەسرەتتىن ۋاي دات دېگۈم كېلىدۇ! مەن ئاياللارغا شۇ دەرىجىدە مېھرىۋان بولۇپ قالدىمكى، ھەربىرىنى ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرىمەن...

— ئۇچاڭغا تاياق ئاز تەككەن، گومۇش توپاق!— دەپ ئان-چېكىم تىللاپ قويدى بېشىنەك.

كوشېۋوي ئارقىسىغا قايتىپ، ئۇنچىقمىدى، ئۇ، ئاسمان بوشلۇغىغا ئۆزاقتىچە تىكىلدى - دە، خىيالغا چۆمۈپ

كۆلۈمسىرىدى، مېھرىبسىز سوغاق يەرگە ئاستا قول تەگكۈزۈپ، ھا-
ياجان بىلەن سىپىلاپ قويىدى.

نۆۋەتچىلىك ئالمىشىشتىن بىر سائەت ئىلگىرى بۇلارنى
نېمىسلار قولغا چۈشۈردى. بىر پاي ئوق ئېتىشقا ئۈلگۈرگەن بىش-
يەك چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقان پېتى ئەجەلگە تازىم قىلىپ، مۈكچىيىپ
ئولتۇرۇپلا قالدى: نېمىسنىڭ ئۆتكۈر شىتىكى ئۇنىڭ ئۈچەي-
باغرىنى چۇۋۇپ، دوۋسۇننى يىرتىپ، ئارقا ئومۇرتقىسىغىچە سان-
چىلىپ تىرىلىپ قالغان ئىدى. كوشۇوي مىلتىقىنىڭ پاينىگىدىن زەر-
بە يەپ يىقىلغان ئىدى. ئۇنى سېمىز بىر نېمىس ئەسكىرى يېرىم
چاقىرىم يەردىن دۈمبىسىگە يۈدۈپ ئېلىپ كەلدى. شۇ يەرگە كەل-
گەندە مىشكا ھۇشىغا كەلدى، ئاققان قاندىن نەپسى تىقىلىپ
قېلىۋاتقانلىقىنى ھىس قىلىپ، دېمىنى رۇسلىۋالدى - دە، بار كۈ-
چىنى يىغىپ، ھېچ قىينالمايلا نېمىسنىڭ دۈمبىسىدىن سىيرىلىپ
چۈشۈپ، بەدەر قاچتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن نۇرغۇن ئوق ئېتىلغان
بولسىمۇ، كېچە ئۆز قوينىغا ئېلىپ توقايزار پانا بولغانلىقتىن ئېسەن-
ئامان قۇتۇلدى.

رۇس - رۇمىن قىسىملىرى چېكىنىشنى توختىتىپ، مۇھا-
سىرىنى بۇزۇپ چىققاندىن كېيىن، 12 - پولك ئالدىنقى پوزىتسىيە-
دىن قايتۇرۇلۇپ، ئارقا سەپكە، ئۆز ئۇچاستىكىسىدىن بىر نەچچە
چاقىرىم سول تەرەپتىكى بىر يەرگە ئەۋەتىلدى. پۈتۈن پولكقا مۇن-
داق بۇيرۇق ئېلان قىلىندى: مۇندىن كېيىن پولك قاچقۇنلارنى
توساش خىزمىتىنى ئۆتەيدۇ، يوللارغا رازۋېتكا قويۇپ، قاچقۇن-
لارنى ئارقاسەپكە ئۆتكۈزمەسلىك ئۈچۈن كۆزىتىش ئېلىپ بارىدۇ،
قورال ئىشلىتىشتىنمۇ تارتىنىپ تۇرماي، ئۇنداقلارنى
تۇتۇپ، ساقچى ئەترەت بىلەن دىۋىزىيە ئىشتاۋىغا يوللاپ
بېرىش كېرەك.

مىشكا كوشۋوي بۇ ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالغانلارنىڭ دەسلەپكى تۈركۈمى قاتارىدا بولۇپ قالدى، ئۇ ۋە يەنە 3 كازاك ئەتىگەندىلا يېزىدىن چىقتى - دە، ۋاخمىستىرنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە، يولغا يېقىن بىرىيەردىكى كۆممە قوناقلىقنىڭ چېتىگە ئورۇنلاشتى، يول، كىچىك بىر ئورماننى ئايلىنىپ ئۆتۈپ، تاختا - تاختا ھەيدەلگەن دۆڭلۈكتىكى تۈزلەڭ يەرنىڭ ئىچىدە كۆرۈنمەي قالغان ئىدى، كازاكلار نۆۋەت بىلەن كۈزىتىپ تۇرۇشتى. چۈشتىن كېيىن 10 كىشىدىن ئىبارەت بىرتوپ سولداتنى بايقاپ قېلىشتى، بۇلار مۇشۇ تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتى، سولداتلار ئىگىز قىيالىق ئاستىدا كۆرۈنۈپ تۇرغان يېزىنى ئايلىنىپ ئۆتمەكچى بولۇۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. ئۇلار كىچىك ئورماننىڭ يېنىغا كەلگەندە توختاپ، تاماكا چېكىشتى — ئۇلارنىڭ مەسلىھەت قىلىشىۋاتقانلىقى روشەن ئىدى — كېيىن يۆنىلىشنى چورتلا ئۆزگەرتىپ، سولغا بۇرۇلۇپ ماڭدى.

— ھاي - ھايلاپ ۋاقىرىسام قانداق بولار؟ — دەپ سورىدى كوشۋوي قېلىن ئۆسكەن قوناق پايىلىرىنىڭ ئىچىدىن كۆتىرىلىپ يېنىدىكىلەردىن.

— ئاسمانغا قارىتىپ ئوق ئات.

— ھەي، ھەي! توختاڭلار!

—كازاكلاردىن بىرنەچچە ساژىن نېرىدا تۇرغان سولداتلار ۋاقىراشنى ئاڭلاپ، بىر مىنۇت توختىدى - دە، گوياقۇلاق سېلىشنى خالىمىغاندەك، يەنە ئالغا قاراپ كېتىشۋەردى.

— توختا! — دەپ ۋاقىرىدى كازاكلارنىڭ بىرى، ئارقىمۇ - ئارقا بىر نەچچە پاي قوقنى ئاسمانغا قارىتىپ ئېتىپ، مىلتىقلىرىنى قىيا تۇتقان كازاكلار، ئاستا چامداپ كېتىۋاتقان

سولداتلارنى قوغلاپ يەتتى.

— جىن ئۇردىمۇ سىلەرنى، نېمىشكە توختىمايسىلەر؟ قايسى قىسىملاردىن؟ نەگە بارىسىلەر؟ ھۆججەتلىرىڭلار قېنى؟ — دەپ تووۋلىدى پوس باشلىقى، ئۇرەدنىك كولچىپ يۈگۈرۈپ بېرىپ.

سولداتلار توختىدى، ئۈچەيلەن ئالدىرىماي مىلتىقلىرىنى قولىغا ئالدى.

ئارقىدىكىسى ئىڭىشىپ، بىرپارچە تېلېفون سىمى بىلەن ئۆتۈكىنىڭ ئاجراپ كەتكەن پاشنىسىنى چىگىشكە باشلىدى، ھەممىسىنىڭ كىيىملىرى ئەبگالىشىپ كەتكەن، كىر، ئىپلاس ئىدى. شىنېلىنىڭ ئىتەكلىرىگە ئازغاننىڭ قوڭۇر پوستلاقلىرى يېپىشىپ قالغان ئىدى، ئېھتىمال، بۆگۈن كېچە ئورمان ئىچىدە، قېلىن ئوت - چۆپنىڭ ئۈستىدە ياتقان بولسا كېرەك. ئىككىسىنىڭ بېشىدا يازلىق فۇراژكا، قالغانلىرىنىڭ بېشىدا كۆل رەڭ توقىمائەلتېرە پاپاخ بولۇپ، قايرىما ياقىلىرىنىڭ تۈگمىلىرى يېشىلگەن، باغلىرى ساڭگىلاپ تۇراتتى. كېيىنكى بىرسى — باشلىقى بولسا كېرەك — ئۇزۇنتۇرا، قېرىلارغا خاس دۆكراق كىشى بولۇپ، يۈزىنىڭ سۇلغۇن بۇلجۇڭ گۆشلىرىنى تىترىتىپ، غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋاز بىلەن ئاچچىقلاپ ۋاقىرىدى:

— نېمە قىلماقچىسەن؟ بىز سىلەرگە تەگدۇقمۇ؟ نېمىشكە يېپىشىۋالىسەن؟

— ھۆججەت! — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى ئۇرەدنىك ئۆزىگە جىددى تۇس بېرىپ.

خۇمداندىن يېڭى چىققان خىشتەك قىزىرىپ كەتكەن كۆك كۆز سولدات، بېلىدىن بوتۇلكىغا ئوخشاش گىراناتنى ئالدى - دە. ئۇنى ئۇرەدنىكنىڭ بۇرنىغا تەڭلەپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ شىرىك-

لىرىگە بىر قاراپ چىققاندىن كېيىن يارۇسلاۋىل تەلەپپۇزىدا كالدىرلاپ سۆزلىدى:

— مانا ساڭا ھۆججەت، يىگىتچاق! مانا! بۇ ساڭا بىر يىللىق گۇۋانامە! جېنىڭنى ساقلا، بولمىسا تاس قىلىپ ئېتىپ تاشلىسام — ئۆپكە - جىگەرلىرىڭنى يىغىۋالالمايسەن. چۈشەندىڭمۇ؟ چۈشەندىڭمۇ دەيمەن؟ چۈشەندىڭمۇ؟...

— سەن تولا شوخلۇق قىلما! — قاپىغىسىلىنغان ئورەدىنىڭ ئۇنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتەردى، — شوخلۇق قىلما. بۇنىڭ بىلەن بىزنى قورقۇتالمايسەن، بىز بۇنىڭسىزمۇ قورقۇپ بولغان. قاچقۇن ئىكەنسىلەر ئىشتاپقا قاراپ بۇرۇلۇڭلار. ئۇ يەردە سىلەردەك ماڭقىلارنى ئوبدان جۆندەيدۇ.

سولداتلار بىر بىرىگە قارىشىپ، مىلتىقلىرىنى قولغا ئېلىشتى. ئۇلارنىڭ بىرى، قارا بۇرۇتلۇق، جۇدەڭگۈ، خاڭچى بولسا كېرەك، غەزەپلىك كۆزلىرىنى كوشۇۋيدىن باشقا كازاكلارغا يۆتكەپ پىچىرلىدى:

— مانا، سىلەرنى نەيزە ئۇچىغا قانداق سانچىپ ئېلىشىمىزنى كۆرۈپ قويۇڭلار! ... قېنى نېرى تۇر، بۇيانغا ئۆت! خۇدا تۇرۇپتۇ، ھازىرلا بىرىنچى ئوققا قاداپ قويىمەن!...

كۆك كۆز سولدات گىراناتنى بېشىدىن ئايلاندۇردى؛ ئۇزۇن تۇرا، دۈمچەك سولدات، ئالدىغا چىقىپ، مىلتىق نەيزىسىنىڭ دات باسقان ئۇچى بىلەن ئورەدىنكىنىڭ سوكنا شىنېلىنى تاتىملىدى؛ خاڭچىغا ئوخشايدىغان سولدات ئاغزىنى بۇزۇپ، مىشكا كوشۇۋيغا مىلتىقنىڭ قوندىغىنى تەڭلىدى، كوشۇۋينىڭ تەپكىنى بېسىپ تۇرغان بارمىغى تىترەپ، جەينىكى بىلەن بېقىنىغا قىسىپ تۇرغان مىلتىقنىڭ قوندىغى دىرىلداپ كەتتى؛ كازاكلارنىڭ بىرى جۇغى كىچىك بىر سولداتنىڭ شىنېلىنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ، قولىدىن

سۆرىگەن پېتى، ئارقا تەرەپتىن زەربە يەپ قالماي دەپ ئالاقزادە بولۇپ، باشقىلارغا قاراپ قويدى.

كۆممە قوناق شاخلىرىنىڭ قۇرىغان ياپراقلىرى شىرىلداپ تۇراتتى. دۆڭلۈكتىكى ئېدىرنىڭ نېرىسىدا كۆپ ـ كۆك تاغ يوتىلىرى جىلۋىلىنەتتى. يېزىنىڭ قېشىدىكى ئوتلاقلاردا مەللىرەڭ ئىنەكلەر ئوتلاپ يۈرەتتى. كىچىك ئورمانىنىڭ كەينىدە شامال چاڭ ـ توزاڭ كۆتىرەتتى. ئۆكتەبىرنىڭ غۇۋا كۈندۈز كۈنى ئۆيقۇچان ۋە تىنچ ئىدى. بېخىل قۇياشنىڭ نۇرىدىن ئاران ـ ئاران بەھرى ئالغان تەبىئەت مەنزىرىسى ئارامبەخش ۋە سۈكۈناتقا چۆمگەن ئىدى. مانا يولغا يېقىن بىر يەردە ئادەملەر بىر بىرىگە ئوررۇنسىز قەھرى-غەزىۋىنى چېچىپ، يامغۇردىن تويۇنغان، ئۇرۇق چېچىلغان مۇنبەت يەرنى ئۆز قېنى بىلەن بوياشقا ھازىر ئىدى.

قان قىزىقلىغى بىر ئاز بېسىلىپ، شاۋقۇن ـ سۈرەن تۆگىگەندىن كېيىن سولداتلار بىلەن كازاكلار ئەمدى تىنچىراق سۆزلىشىشكە باشلىدى.

ـــ بىزنىڭ ئالدىنقى سەپتىن قايتۇرۇلغىنىمىزغا 3 كۈن بولدى! بىز ئارقا سەپتە يۈرگىنىمىز يوق! سىلەر قېچىپ يۈرسەڭلەر تومۇسقۇ! يولداشلىرىڭلارنى تاشلاپ كېتىۋاتىسىلەر! فورونتنى كىم ساقلايدۇ؟ ھەي، سەن خەقلەرنى! ... مانا مېنىڭ بىلىقىنىمدىكى بىر يولدىشىمنى دۈشمەن نەيزە سانچىپ ئۆلتۈردى ـــ ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز يوشۇرۇن كۆزەتتە تۇرغان ئىدۇق. سەن تېخى بىزنى ئۇرۇشنىڭ ھىدىنى پۇرىمىغان دەيسەن. ئۇرۇشنىڭ ھىدىنى بىز پۇرىغاندەك پۇراپ باققىنا! ـــ كوشىۋوي زەردە بىلەن سۆزلىدى.

ـــ بۇلارغا سۆز ئۇقتۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولۇشنىڭ نىمە ھاجىتى! ـــ كازاكلاردىن بىرى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى، ـــ ئىشتاپقا بارايلى ـــ ئوشۇق گەپنىڭ لازىمى يوق!

— يولنى بوشىتىڭلار، كازاكلار! ئۇنداق بولمىغاندا، خۇدا كۆرۈپ تۇرۇپتۇ، ئېتىپ تاشلايمىز! — دېدى خاڭچى قىياپىتىدىكى سولدات.

ئورەدىنىڭ تەشۋىش بىلەن قوللىرىنى يايدى.

— ئۇنداق قىلساق بولمايدۇ، تۇققىنىم! بىزنى ئۆلتۈرگىنىڭلار بىلەنمۇ، بەرىبىر كېتەلمەيسىلەر: ئەنە ئاۋۇ يېزىدا بىزنىڭ بۆلۈنمىمىز تۇرۇپتۇ...

ئۇزۇنتۇرا، دۇمچەك سولدات، بىردەم پوپوزا قىلىپ باقتى، بىردەم نەسىھەت قىلدى، بىردەم يېلىنىشقا باشلىدى. ئاخىرىدا ئۇ، كۆيۈپ - پىشىپ، كونىراپ كەتكەن ھەربى سومكىسىنىڭ ئىچىدىن چىغ قاپلىق بىر بوتۇلكىنى ئالدى - دە، كوشېۋويغا خوشامەتكويـ لۇق بىلەن كۆزىنى قىسىپ پىچىرلىدى:

— كازاكلار، بىز سىلەرگە پۇلمۇ بېرەيلى، مانا ماۋۇ... نېمىس ھارىقى... يەنە باشقا نەرسىمۇ بېرىمىز... ئەيسا پەيغەمبەر ھەققى، بىزنى قويۇۋېتىڭلار... ئۆيدە باللىرىمىز بار، ئۆزەڭ چۈشىنىسەن... چارچاپ دەرمانىمىز قالمىدى، سېغىنىش،قايغۇ - ھەسرەت بىلەن تۈگەشتۇق... قاچانغىچە چىدايمىز؟... ھەي خۇدا!... راستىنلا قويۇۋەتمەمسىلەر! — ئۇ ئالدىراش قونجىغا قول سېلىپ ھەميانىنى ئالدى - دە، ئىچىدىن پۇرلىشىپ كەتكەن 2 كېرېنكىنى① چىقىرىپ،ئۇنى كوشېۋوينىڭ قولىغامەھكەم قىستۇردى،— ئال، ئال! فۇ، خۇداھەققى!... سەن گۇمانلانما... بۇ نەرسە بولمىسىمۇ، بىزنىڭ بۆلۈنمىمىز ئۆتۈۋېرىدۇ!... پۇل دېگەننىڭ كارى چاغلىق... بىزگە پۇل بولمىسىمۇ بولۇۋېرىدۇ... ئال! يەنە يىغىپ بېرىمىز...

ئومۇستىن پۈتۈن ئەزايى ئوت ئالغان كوشېۋوي، ئىككى قولىنى

① كېرېنكا — كېرېنسكى چىقارغان قەغەز پۇل.

ئارقىسىغا قىلىۋېلىپ، بېشىنى چايقاپ،ئۇنىڭ قېشىدىن نېرى كەتتى. يۈزىگە كۈچ بىلەن قان تېپىپ، كۆزىگە ياش كەلدى: «مېنى مۇنچىلىك قاتتىق قىلىپ تۇرغان بىشىنەكىنىڭ ئۆلۈمى تۇپەيلىدىن پەيدا بولغان ئىنتىقام ئېلىش ھىسسىغۇ... بۇ نىمە قىلغىنىم، ئۆزەم ئۇرۇشقا قارشى تۇرۇۋاتسام، كىشىلەرنى تۇتۇپ بېرىشكە نىمە ھەققىم بار؟... ئانامنىڭ سۈتى ھەققى،قاملاشمىغان ئىش قىلىپ قويدۇم! مەن بىر ئىتمەن!»

ئۇ ئورەدىنىكىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنى بىرچەتكە ئېلىپ باردى - دە، ئۇنىڭ كۆزىگە قارىماستىن:

— ئۇلارنى قويۇپ بېرەيلى! سېنىڭچە قانداق كۆلىچېپ؟ شۇنداق قىلايلى، خۇدا ئۇرۇپتۇ!...، — دىدى.

نەق شۇ دەقىقىدە ئۇيىاتلىق بىر ئىش قىلىپ قويغاندەك ئوڭايسىزلىنىپ تۇرغان ئورەدىنىكمۇ كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ ماقۇلغا كەلدى:

— مەيلى كەتسۇن... ئۇلار بىلەن نىمە كارىمىز بار؟ ئۇ زاقتا قالماي بىزمۇ شۇ يولدىن ماڭىمىز... يوشۇرۇپ نىمە قىلىمىز!

شۇ سۆزدىن كېيىن سولداتلارنىڭ قېشىغا كېلىپ، غەزەپ بىلەن ۋاقىرىدى:

— رەزىللەر! بىز سىلەر بىلەن ئادىمىيانە ئەدەپ بىلەن سۆزلىشىۋاتساق، سىلەر بىزگە پۇل بەرمەكچىمۇ؟ بىزدە پۇل ئازمىكەن؟ — شۇ سۆزنى ئېيتىپ يۈزى قىزىرىپ كەتتى، — ھەممىنى كۆزدىن يوقات، بولمىسا ئىشتاپقا ھەيدەپ بارىمەن!...

كازاكلار چەتكە چىقىپ تۇرۇشتى. كوشىۋوي يىراقتىكى يېزىنىڭ بوم - بوش كوچىلىرىغا قاراپ قويۇپ، يىراقلاپ كېتىۋاتقان سولداتلارغا ۋاقىرىدى:

— ھەي، قىرچاڭغىۇ بايتاللار! ئۇچۇقچىلىق بىلەن نەگە بارىسىلەر؟ ئاينا ئورمان تۇرمامدۇ؟ كۈندۈزنى شۇنىڭ ئىچىدە ئۆتكۈزۈپ، كېچىسى يولغا چىقىڭلار! ئۇنداق بولمىغاندا يەنە بىر پوسقا ئۇچرايسىلەر — تۇتۇپ كېتىدۇ!

سولداتلار ئەتراپىغا قارىشىپ، مېڭىشقا جۈرئەت قىلالماي، بىردەم سولىشىپ تۇرۇشتى-دە، كېيىن بۆرىدەك تىزىلىشىپ، خىرە كۆلرەڭ زەنجىر ھاسىل قىلىپ، تاغ تېرەكلىرى پاخماقلىشىپ تۇرغان ئويمانلىققا قاراپ مېڭىشتى.

× ×

نويابىرنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدە كازاكلارغا پېتروگرادتا بولغان ئىنقىلاپ توغرىلىق خىلمۇ خىل خەۋەرلەر يېتىپ كېلىشكە باشلىدى. ئادەتتە باشقىلارغا قارىغاندا ياخشىراق خەۋەردار بولىدىغان ئىشتاپ چاپارمەنلىرى: ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت ئامېرىكىغا قېچىپ كېتىپتۇ، كېرېنىسكىنى ماتروسلار تۇتۇۋېلىپ، چېچىنى چۈشۈرۈپ تاقىرباش قىلىپتۇ-دە، سېرىكچى قىزدەك ئۇستىگە قاراماي سۆركەپ پېتروگراد كوچىلىرىدا 2 كۈن سازايى قىلىپتۇ، دەپ ئىسپات قىلىشقا تىرىشتى.

كېيىنرەك، ۋاقىتلىق ھۆكۈمەتنىڭ ئاغدۇرۇلغانلىقى ۋە ھاكىمىيەتنىڭ ئىشچى - دېخانلار قولىغا ئۆتكەنلىكى توغرىلىق رەسمىي خەۋەر ئېلىنغاندا، كازاكلار سەگەكلىك بىلەن شۈك بولۇپ قېلىشتى. نۇرغۇنلىرى خوشال بولۇشۇپ، ئۇرۇشنىڭ توختىتىلىشىنى كۈتكەن بولسىمۇ، ئەمما 3 - ئاتلىقلار كورپۇسىنى كېرېنىسكى ۋە گېنېرال كراسنوپ بىلەن بىللە پېتروگرادقا كېتىۋېتىپتۇ، دەل ۋاقىتدا كازاك پولكلىرىنى دونغا يۆتكىۋالغان كالېدىن ئۇلارغا جەنۇپتىن ياردەم بېرىۋېتىپتۇ، دېگەن

www.uyghurkitap.com

مىش ـ مىش خەۋەرلەرمۇ تەشۋىش تۇغدۇراتتى.

ئالدىنقى سەپ ۋەيران بولدى، ئۆكتەبىردە سولداتلار تارقاق، تەشكىلسىز توپ ـ توپ بولۇپ كېتىشكە باشلىغان بولسا، نويابىرنىڭ ئاخىرلىرىغا كەلگەندەروتىلار، باتالىيونلار، پولكلار ئۆز ئورۇنلىرىنى تاشلاپ كەتكىلى تۇردى، بەزىلىرى ھىچنىمەئالماي سالتاڭ مېڭىشقان بولسىمۇ، ئەمما كۆپچىلىگى پولكنىڭ مۈلكىنى بۇلاپ ـ تالاپ، ئامبارلارنى چېقىپ، ئوفىتسېرلەرنى ئېتىپ تاشلاپ توغاننى بۇزغان ئەتىيازدىكى كەلكۈندەك شىددەتلىك ئېقىم بولۇپ، ئۆزيۇرتىغا قايتىشتى.

مۇنداق ئەھۋالدا 12 ـ پولكنىڭ قاچقۇنلارنى توساش ۋەزىپىسىنى ئۆتەشنىڭ ھىچبىر ئەھمىيىتى قالمىغان ئىدى، شۇڭا ئارىلىقتابۇپولكنى يەنەئالدىنقى سەپكە يۆتكەپ، ئۆز ئۇچاستىكىسىنى تاشلاپ كەتكەن پىيادە قىسىملار پەيداقىلغان تۆشۈك ۋە يوچۇقلارنى ئېتىش يولىداخېلى تىرىشچانلىق كۆرسىتىلگەن ئىدى، شۇئورۇنۇشلار ـ دىن كېيىن پولك دېكابىر ئېيىدا ئالدىنقى سەپتىن قايتۇرۇلۇپ، يۇرۇش تەرتىۋى بىلەن ئەڭ يېقىن يەردىكى ئىستانسىغا يېتىپ كەلدى ـ دە، پولكنىڭ بارلىق مۈلكىنى، پىلىموتلارنى، ئوق ـ دورا زاپاسلىرىنى، ئاتلارنى ۋاگونغا بېسىپ، شىددەتلىك ئۇرۇش ـ جەڭلەر بولۇۋاتقان روسىيىنىڭ ئىچكەقاراپ راۋان بولدى.

12 ـ پولك چۈشكەن ھەربى پويىز ئوكراينا ئارقىلىق دونغا يول ئالدى، زامېنكىغا يېقىن قالغاندا قىزىل گۋاردىيىچىلەر پولكنى قورالسىزلاندۇرۇشقا ھەركەت قىلىپ باقتى، مۇزاكىرە يېرىم سائەتكە سوزۇلدى، كوشۋوي ۋەيەنە 5 كازاك، ھەرقايسى بۆلۈمنىڭ ئىنقىلاۋى كومىتېتى رەئىسلىرى، بىزنى قورال ـ ياراق بىللە ئۆتكۈزسەڭلەر، دەپ ئىلتىماس قىلىشتى.

— سىلەرگە قورالنىڭ نېمە كېرىكى بار؟ — دەپ قىزىقىپ سورىدى ئىستانسىدىكى دېپوتاتلار سوۋېتىنىڭ ئەزالىرى.

— بىزمۇ ئۆز بۇرژۇيلىرىمىزنى ۋە گېنېراللارنى سوقمامدۇق! كالېدىنىنىڭ قۇيرۇغىنى كېسىپ تاشلايمىز! — دەپ ھەممە كازاكلار ئۈچۈن جاۋاپ بەردى كوشېۋوي.

— قورال ئۆزىمىزنىڭكى، قوشۇننىڭ قورالى، ئۇنى بەرمەيمىز! — دەپ غۇلغۇلا قىلىشتى كازاكلار.

پويىز ئۆتكۈزۈۋېتىلدى. كىرىپمىنچۇگقا بارغاندا پولكنى يەنە قورالسىزلاندۇرماقچى بولۇشقان ئىدى. ئەمما كازاك پىلموتچىلار ۋاگوننىڭ داغدام ئۇچۇق ئىشىكلىرىگە پىلموتلىرىنى جايلاشتۇرۇپ، ئىستانسىنى نىشانغا ئالدى، بىر بۆلۈنمە كازاك سەپ تارتىپ، تۆمۈريول كۆتەمىسىنى دالدا قىلىپ يېتىشتى، ماناشۇ چاغدىلا ئۆتۈپ كېتىشكە ماقۇل بولۇشتى. يېكاتېرىنوسلاۋ ① بوسۇغىسىدا قىزىل گۋاردىيىچىلەر ئەتىرىتى بىلەن بولغان ئېتىشمىنىڭ پايدىسى بولمىدى — ھەرھالدا پولكنىڭ بىر قىسمى قورالسىزلاندۇرۇلدى: پىلموتلارنى، 100 ساندۇقتىن ئارتۇق ئوق - دورىنى، دالا تېلېفون ئاپاراتلىرىنى ۋە بىر نەچچە غەلتەك سىملارنى ئېلىۋالدى. ئوفىتسېرلەرنى قولغا ئېلىش تەكلىۋىگە كازاكلار ياق. ئالمايمىز دەپ جاۋاپ بېرىشتى. پۈتۈن يول داۋامىدا پەقەت بىر ئوفىتسېرنى يوقاتتى، بۇ — پولكنىڭ ئادىيوتانتى چېركوۋىسكى بولۇپ، ئۇنى كازاكلارنىڭ ئۆزى ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلغان ئىدى،

① يېكاتېرىنوسلاۋ — ھازىرقى دنېپروپېتروۋسك.

مۆكۈمنى كوكۈلاچاچ بىلەن يەنەبىر قىزىل گۋاردىيىچى ماتروس ئىجرا قىلدى.

17 - دېكابىر كەچقۇرۇن سىنېلنىكوۋو ئىستانسىسىدا كازاكلار ئادىيوتانتنى ۋاگوندىن سۆرەپ ئېلىپ چۈشتى.

— كازاكلارغا خائىنلىق قىلغان نەق مۇشۇ ئەسمۇ؟ — دەپ خوشاللىق بىلەن سورىدى يېنىغا ماۋزۇر تاپانچا، مۇرىسىگە ياپون مىلتىغى ئاسقان چوقۇر قارادېكىز ماتروسى.

— بىزنى سەن خاتالاشتى دەپ ئويلىغانمىدىڭ؟ ياق، ئازغاشقىنىمىز يوق، نەق ئۆزىنى تارتىپ چۈشۈردۇق! — دىدى كوكۈلاچاچ ھاسىراپ.

ئادىيوتانت، ياش مۇئاۋىن ياساۋۇل قولغاچۈشكەن ئۇۋدەك ئالاقزادەبولۇپ ئەتراپىغا قاراپ، تەرلىگەن ئالقىنى بىلەن چېچىنى سىلايتتى، يۈزىگە سوغاق سانچىپ تۇرغانلىغىنىمۇ سەزمەيتتى، مىلتىقنىڭ پاينىگىدىن يېگەن زەربىدىن ئاغرىق ھىس قىلمايتتى.

كوكۈلا چاچ بىلەن ماتروس ئۇنى ۋاگوندىن نېرىراق يەرگە ئېلىپ باردى.

— مانا شۇنداق نىمىلەرنىڭ كاساپىتى بىلەن ئادەملەر ئىسيان كۆتىرىدۇ، ئىنقىلاپنىڭ ئەۋج ئېلىشىغىمۇ مۇشۇنداق ئادەملەرسەۋەپ بولىدۇ... ۋۇ - ۇ ۇ، سەن، سۆيۈملۈكۈم، مىدىرلىما، ئۇنداق بولمىغاندا بۇردىلىنىپ كېتىسەن، — دەپ پىچىرلىدى كوكۈلاچاچ، ئاندىن فۇراژكىسىنى قولغا ئېلىپ، چوقۇندى.

— بەردەم بول، جانابى ياساۋۇل!

— تەييار بولدۇڭمۇ ؟ — دەپ سورىدى ماتروس كوكۈلا چاچتىن، ماۋزۇرنى ئويناقشىتىپ، ئاپپاق چىشلىرىنى ھىجايتىپ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ـــتەييار مەن!

كوكۇلاچاچ يەنە بىر قېتىم چــوقۇنۇۋالدى ۋە مــاتروسنىــڭ بىر پۇتىنى ئارقىسىغا تىرەپ، ماۋزۇرىنى كۆتىرىپ، قىسىلغان كۆز بىلەن قارىغا ئېلىشۋاتــقانلىقىغا قــيغاچ قــارىــدى ـ دە، ســۇرلــۇك كۈلۈمسىرەپ، بىرىنچى بولۇپ ئوق چىقاردى.

چاپلىنو يېنىدا پولك، ئــانــارخىستلار بىلەن ئوكرايــىنلار ئوتتۇرىسىدا يۈزبەرگەن ئۇرۇشقا تەسادىپى ئــارىلىشىــپ قــېلىــپ، 3 كازاك ئوق يەپ ئۆلدى، ئاندىن قايسىبىر پىيادىلەر دىۋىزىيىســ نىڭ پويىزى ئىگەللەپ تۇرغان يولنى مىڭ تــەسلىكتە تــازىــلاپ، ئاران يېرىپ ئۆتتى.

3 كېچە ـ كۈندۈزدىن كېيىن پولكنىڭ ئالدىنقــى پــويــىزى مىللېرووو ئــىستانىســـدا ۋاگونــدىن ئــادەملەرنى چــۈشــۈرۈشكە باشلىدى.

قالغانلىرى لۇگانىسكىدا توختاپ قالدى.

پولكنىڭ ئادەملىرىنىڭ تەڭ يــېرىمى كــارگىن يــىزىــسىغا كەلدى (قالغان يېرىم ئىستانىسىنىڭ ئۆزىدىلا ئۆي ـ ئۆيلىرىگــە تاراپ كەتكەن ئىدى). ئەتىسى ئۇرۇش ئولجىلىرىنى: فۇرونــتتىن ئالغاچ كەلگــەن ئاۋستىرىيىلىكلەردىن تارتــىۋېلىنغان ئــاتــلارنــى بازارغا سېلىپ سېتىشتى، پولكنىڭ نەقدانە پــۇلىنى ۋە كــيىم ـ كېچەكلىرىنى بۆلۈشۋالدى.

كوشېۋوي ۋە تاتارسك يېزىسىدىن بولغان باشقا كــازاكلار قاش قارايغاندا ئــۆيــگە قــاراپ يول ئالــدى. تــاققا چــىقىشتــى، تــۆۋەنــدە، چــىــردەرياسىــنىــڭ ئــاپــپاق مــۇز قــاتــقــان بۇرۇلۇش ئۈستىدە يۇقۇرقى دون بــويــچــە ئەڭ گــۈزەل كــارگىن يېزىسى ياتاتتى، هورتوگمىنىنىڭ تۇرخۇنىدىن پــاغــا ـ پاغا تۈتــۈن كۆتىرىلەتتى؛ مەيداندا خەلق توپلىرى قارىيىپ كۆرۈنەتتى؛ كەچكە

ئىبادەتكە قوڭغۇراق جاراڭلىدى، كارگىن ئىگىزلىگىنىڭ كەينىدىن كىلىوپ يېزىسىدىكى تال - سۆگەتلەرنىڭ ئۇچى سەل - پەل كۆرۈنەتتى، ئۇنىڭ نېرىسىدا، قارقاپلاپ تۇرغان يەردىكى ئۇپۇققا سوزۇلغان كۆك ئەمەنلەرنىڭ ئارقىسىدا ئاخشام پەيتىنىڭ يېرىم ئاسمانغا يېيىلغان شەپىقى تۇتەكسىمان ئۇچقۇنداپ تۇراتتى.

18 ئاتلىق ئەسكەر قىروباسقان 3 توپ ياۋا ئالماقەد كۆتەرگەن قورغاننى بېسىپ ئۆتكەندىن كېيىن ئاتلىرىنى سوكۇلدىتىپ، ئىگەر - توقۇملىرىنى غىچىرلىتىپ، شەرق - شىمال تەرەپكە چېپىپ كېتىشتى، ئىزغىرىن سوغاق كېچە تاغ قىرلىرىنىڭ كەينىگە ئاستا يوشۇرۇندى. كازاكلارياڭ قۇلاقچابىلەن يۈزىنى ئوراپ، دەم - بەدەم ئاتلىرىنى جەڭ مەيدانىدىكىدەك چاپتۇرۇشاتتى، ئاتنىڭ تاقىلىرى قۇلاقنى يىگۇدەك قاتتىق تاقىراقلايتتى، ئاتنىڭ تۇيىغى ئاستىدىن يول گويادۇملىغاندەك جەنۇپقا ئاقاتتى؛ ئىككى ياندا يېقىنقى ئىسسىق ھاۋابىلەن بېسىلىپ قالغان قاردىن ھاسىل بولغان تاختا مۇزلار ئوت - چۆپلەرگە يېپىشىپ قالغان بولۇپ، ئايدىڭدا ئاپپاق شىشىدەك چاقناپ تۇراتتى.

كازاكلار ئۇنچىقماستىن ئاتلىرىنى تېزلىتىپ كەلمەكتە. يول جەنۇپقا ئاقاتتى. شەرقتەدۇبوۋىنكا سايلىغىدىكى ئورمان پىقىراۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. يولنىڭ ئىككى چېتىدە توشقان ئىزلىرى گۈل چېكىلگەندەك كۆزگە چېلىقاتتى. دالا ئۈستىدە ئاسماننى چىرايلىق بىزەپ تۇرغان سامان يولى كازاكلارنىڭ نەقىشدار كەمىرىدەك سوزۇلۇپ ياتاتتى.

www.uyghurkitap.com

بەشىنچى قىسىم

1

1917 ـ يىلىنىڭ كەچ كۈزىدە فۇرونتتىن كازاكىلار قايتىپ كېلىشكە باشلىدى. خېلىلا قېرىپ قالغان خىرىستونە 52 ـ پولكتا خىزمەت قىلغان 3 كازاك بىلەن بىللە كەلدى. ھەربى خىزمەتتىن پۈتۈنلەي بوشانغانلاردىن ئاۋالقىدەكلا سىدام كوسا ئانىكۇشكا، زەمبىرەكچىلەردىن ئىۋان تومىلىن ۋە ياكوپ تاقا، ئۇلارنىڭ كەينىدىن مارتىن شامىل، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ، زاخار كورولېپ، كېلەگسىز ئۈزۈنتۇرا بورشېپ قايتىشتى؛ دېكابىردا توساتتىن مىتكا كورشۇنوپ پەيدا بولدى، ئاردىن بىر ھەپتە ئۆتكەندە، 12 ـ پولكتا ئەسكەرلىكتە بولغان بىر توپ كازاكلار قايتىپ كېلىشتى، بۇلار: مىشكا كوشىۋوي، پىروخور زىكوپ، كاشۇلىن بوۋاينىڭ ئوغلى ـــ ئاندرېي كاشۇلىن، يېپىخان ماكسايېپ، سىنىلىن يېگور ئىدى.

ئۆز پولكىدىن ئايرىلىپ قالغان قالماق چىراي فېدوت بودوۋىسكوپ، ئاۋستىرىيىلىك ئوفىتسېردىن ئولجىغا چۈشكەن چىرايلىق سەمەن ئاتقا مىنىپ، توپ ـ توغرا ۋورونېژدىن كەلدى، كېيىنرەك ئۇ، ئۆزىنىڭ ئىنقىلاپ بىلەن پاتىپاراق بولۇپ كەتكەن ۋورونېژ ئۆلكىسىنىڭ يېزىلىرىدىن قانداق ئۆتكەنلىكىنى، ئۆز ئېتىنىڭ ئۇچقۇرلۇغىغا ئىشەنچ قىلىپ، قىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ بۇرنى ئۇچى-

دىن قانداق، قۇتۇلۇپ كەتكەنلىكىنى ئۇزاققىچە ھېكايە قىلىپ يۇردى.
ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا كامىنىسكىدىكى بولشېۋىكلاشقان 27 ـ
پولكتىن قېچىپ چىققان مېركولوپ، پېترومېلېخوپ ۋە نىكولاي
كوشىۋوي كەلدى. ئۇلار يېزىغا بىر خەۋەرنى ئېلىپ كەلگەن ئىدى،
ئۇلارنىڭ ئېيتىشلىرىچە، كېيىنكى چاغلاردا 2 ـ زاپاس پولكتا
خىزمەت قىلغان گىرىگورىي مېلېخوپ بولشېۋىكلار تەرىپىگە ئۆتۈپ
كېتىپ كامىنىسكىدا قېلىپتۇ. بۇرۇنقى چاغدا تىنىم تاپمايدىغان ئات
ئوغرىسى ماكسىمكا گىرەزنوپ يەنە شۇ يەردە قېلىپ، 27 ـ پولكقا
سىڭىشىپلا كېتىپتۇ. ماكسىمكا توغرىلىق كىشىلەر: ئۇ بىر ئات
سېتىۋېلىپتۇ، ئىنتايىن سەت، شۇنداق ياۋۇز، ئەمما بەك چاپقۇر
ئىكەن، دېيىشەتتى. ئېيتىشلىرىچە، ماكسىمكىنىڭ ئېتىنىڭ پۈتۈن
دۈمبىسى بويلاپ بىر تاسما تەبىئىي كۈمۈش تۈك ئۈنگەن ئىمىش،
ئۆزى ئانچە ئىگىز بولمىسىمۇ، تۇرقى ئۇزۇن، رەڭگى خۇددى ئۆ-
كۈزنىڭ رەڭگىدەك قىزىل كۈرەڭ ئىمىش، گىرىگورىي توغرىلىق
كۆپ گەپ ـ سۆز بولمىدى ـــ كىشىلەر سۆزلەشنى خالىمىسا كې-
رەك. چۈنكى گىرىگورىي يېزىلىقلاردىن ئايرىلىپ، قىڭغىر يولدا ماڭ-
غانلىقىنى، كېلىچەكتە بۇ يولدىن يېنىپ، يېڭىۋاشتىن ئۆز يولىدا
ماڭىدىغانلىقى ياكى ماڭمايدىغانلىقى ـــ نامەلۇم ئىكەنلىكىنى بىلگەن
بولسا كېرەك.

كازاكلار ساھىپخان سۈپىتىدە ياكى مېھمان سۈپىتىدە قايتىپ
كەلگەن ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى خوشاللىققا تولدى. بۇنداق خوشاللىق
ئۇرۇق ـ تۇققان، يېقىن كىشىلەردىن مەڭگۇ ئايرىلغان ئادەملەر-
نىڭ كۆڭلىدىكى دەردى ـ ھەسرىتىنى يېڭىۋاشتىن قوزغاپ، رەھىم-
سىزلەرچە تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتتى. قايتمىغان كازاكلار سان ـ ساناق-
سىز ئىدى ـــ ئۇلار گالىتسىيە، بۇكوۋىنا، شەرقىي پرۇ-
سىيە، كارپات تېغى ئېتىكى، رۇمىنىيە داللىرىدا

قازا تاپقان بولۇپ، ئۇلارنىڭ جەسەتلىرى زەمبىرەك تابۇت ئاستىدا چىرىپ بولغان. ئەمدىلىكتە قىرىنداشلار قەۋرىستانلىقىنىڭ ئېگىز دۆمبىچەكلىرىنى شىۋاق ئوتلار بېسىپ، يامغۇر ئەزگەن، چېچىلماقارلار يېيىپ تاشلىغان. چېچى چۇۋۇق يالاڭباش كازاك ئاياللىرى كوچىلارغا يۈگۈرۈپ چىقىپ، ئالقىنىنى كۆزىگە تۇتۇپ، قانچىلىك كۆز تىككەن بىلەنمۇ — جانىجان سۆيۈملۈك كىشىلەرنى مەڭگۈ كۆرەلمەيدۇ! قىپ - قىزىل ئىششىپ، نۇرى ئۆچكەن كۆزلەردىن دەريادەك تارام - تارام ياش ئاققۇزغان بىلەنمۇ — قايغۇ ھەسرەتنى يۇيالمايدۇ! يىللى تولۇپ، خاتىرە مەرىكىسىنى ئۆتكۈزگەن كۈنلەردە قانچىلىك يىغا - زارە قىلغان بىلەنمۇ — شەرق شامىلى ئۇلارنىڭ دات-پەرياتلىرىنى گالىتسىيە بىلەن شەرقىي پروسسىيەگە، قىرىنداشلار قەۋرىستانلىقىنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن دۆمبىچەكلىرىگە يەتكۈزەلمەيدۇ!...

قەۋرىلەرنى ئوت - چۆپ باسىدۇ — ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن دەرت - ئەلەممۇ بېسىلىدۇ. كەتكەنلەرنىڭ ئىزلىرىنى شامال ئۇچۇرۇپ تاشلايدۇ — ۋاقىت سۆيۈملۈك كىشىلىرىدىن ئايرىلغانلارنىڭ يۈرىكىدىكى جاراھەتنى پۈتتۈرىدۇ ۋە كۆڭلىدىكى خاتىرىنى ئۇنتۇتتۇرىدۇ؛ ئۆلگەنلەر كەلمەيدۇ، چۈنكى ئىنساننىڭ ئۆمرى قىسقا ۋە ھەممىمىزنىڭ ئوت - چۆپ، مايسىلارنى دەسسەپ - چەيلەيدىغان ۋاقتىمىز پېشانىمىزگە ئاز پۈتۈلگەن...

پىروخور شامىلىنىڭ ئايىلى، مەرھۇم ئىۋرىنىڭ بىر تۇققىنى مارتىن شامىل فرونتتىن قايتىپ كېلىپ، ئۆزىنىڭ قات ئىككى ئايىلىغا مېھرىۋانلىق كۆرسەتكەنلىكىنى، باللىرىنى ئەركىلىتىپ، ئېپكەلگەن سوغاتلىرىنى ئۈلەشتۈرۈپ بەرگەنلىكىنى كۆرۈش بىلەنلا بېشىنى يەرگە ئۇرۇپ، زار - زار يىغلاپ كەتتى. ئايال ئۆزىنى يەرگە ئۇرۇپ يۇمۇلىنىپ يىغلايتتى، باللىرى بولسا ھۆركىگەن قوي پادىسىدەك

قىشقا توپلىشىۋېلىپ، ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان ئانىسىغا ئالاقزادە بولۇپ قاراپ، قىيا - چىيا كۆتىرىشەتتى.

ئۇچاقدىكى ئاخىرقى كۆينىكىڭنىڭ ياقىسىنى يىرت، مېھرىۋانىم! كۆڭۈلسىز، ئېغىر تۇرمۇشتىن شالاڭلاشقان چاچلىرىڭنى يۇل! چىشىڭ پىتىپ، قاناپ كەتكەن لەۋلىرىڭنى يەنە چىشلەپ، ئىش بىلەن قاپارغان قاداق قوللىرىڭنى سۇندۇر، بوش قالغان ئۆيۈڭنىڭ بوسۇغىسى ئالدىدا يىتىپ، يەرنى تىپچەكلە! ئەمدى ئۆيۈڭگە تىرەك بولىدىغان غەمخور كىشىڭ يوق، ئەمدى ئېرىڭ يوق، باللىرىڭنىڭ دادىسى يوق، ئېسىڭدە بولسۇنكى، نەسىنى، نە يىتىم باللىرىڭنى ئەركىلىتىدىغان ھېچكىمىڭ يوق، ھېچكىم سىنى مۇشەققەتلىك ئىشتىن، نامراتچىلىقتىن قۇتۇلدۇرمايدۇ، ھېرىپ - چارچاپ يىقىلغىنىڭدا، كېچىسى ھېچكىم بېشىڭنى باغرىغا باسمايدۇ ۋە بىر چاغلاردا ئۇ: «قايغۇرما، ئانىسكا! بىز بىللە ھايات كەچۈرىمىز!» دىگەن سۆزنى ئەمدى ھېچكىم ساڭا ئېيتمايدۇ. ئەمدى ساڭا ئەر چىقمايدۇ، چۈنكى ئېغىر مېھنەت، مۇھتاجلىق، باللىرىڭنىڭ غېمى سېنى قۇرۇتۇپ تۈگەشتۈرۈۋەتكەن، يېرىم يالىڭاچ، ۋەيرانە باللىرىڭغا ئاتا بولىدىغان كىشى چىقمايدۇ؛ يەر ھەيدەشنى، تىرنىلاشنى، قىيىن ئىشقا ئۆزەڭنى ئۇرۇپ، ھاسىراپ، ئورۇلغان ئېكىنلەرنى ئوراق ماشىنىسىدىن چۈشۈرۈش، ئۇنى ھارۋىنىڭ ئۈستىگە ئىرغىتىپ تاشلاشنى، قۇچاق - قۇچاق ئېغىر بوغدايىنى 3 قوللۇق ئارا بىلەن كۆتىرىشنى قىلىدىغان سەن ئۆزەڭ، شۇ چاغدا قوسىغىڭنىڭ تۆۋەن بىر يېرى يېرىلغاندەك بولىدۇ، شۇندىن كېيىن تومۇرۇڭ تارتىشىپ، ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەرنى يېپىنىپ ياتىسەن، ئىنچىكىدىن قان كېتىدۇ.

ئالېكسەي بىشنەكنىڭ ئانىسى ئۇنىڭ كونا ئىچ كىيىملىرىنى بىر بىرلەپ كۆزدىن كەچۈرۈپ يىغلىدى. تۈگەپ قالاي دىگەن

ئاچچىق كۆز ياشلىرى يۈزىنى يۇغان ھالدا كىيىمنى مىدلىدى. ئەمما ئوغلىنىڭ مىشكا كوشېۋوي ئالغاچ كەلگەن ئاخىرقى بىر كۆينىگىنىڭ قاتلاقلىرىدىلا تەرىنىڭ پۇرىقى قالغان ئىدى. موماي كۆينەككە يۈزىنى يېقىپ، 2 تەرەپكە تەۋرىنىپ، قوشاق قېتىپ يىغلىدى، تامغا بېسىلغان كىر ماتا كۆينەككە ياش تامچىلىرى بىلەن گۈل چەكتى.

مانتىسكوپ، ئافونكا ئوزېروپ، يېۋلانتىي كالىنىن، لىخوۋدوپ، يېرماكوپ ۋە باشقا كازاكلارنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى يېتىم قالدى.

پەقەت بىرلا سېتپان ئاستاخوپنىڭ ھېچكىم يىغلىمىدى — يىغلايدىغان كىشىسىمۇ يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئىشىك - دەرىزىلىرى مىخلىنىپ، يېرىمى ۋەيران بولغان، ھەتتا يازنىڭ كۈنلىرىمۇ قاراڭغۇلۇق قاپلىغان ئۆيى بوش قالغان ئىدى. ئاكسىنىيە ياگودنويىدا تۇرغانلىقتىن، ئۇنىڭ توغرىسىدىكى گەپ - سۆز، خەۋەرلەر ئاۋالقىدەكلا يېزىغا ئاز ئاڭلىناتتى، ئۇ يېزىغا قايرىلىپمۇ قويمايتتى — ئېھتىمال، ئۆز يېزىسى خىيالىغا كىرمىسە كېرەك.

دونېتس ۋىلايىتىنىڭ يۇقۇرقى كەنتلىرىنىڭ كازاكلىرى ئۆز مەھەللىلىرى بويىچە توپ - توپ بولۇپ ئۆيلىرىگە قايتىپ كېلىۋاتاتتى. ۋېشېنىسكايا كەنتىنىڭ يېزىلىرىغا دېكابىردا جەڭچىلەر پۈتۈنلەي دېگۈدەك قايتىپ كېلىپ بولدى.

تاتارىسكى يېزىسىدىن كىچە - كۈندۈز ئاتلىقلار ئۆتۈپ تۇردى، ئۇلار 10 دىن 40 قىچە بولۇپ، دوننىڭ سول تەرىپىگە قاراپ راۋان بولدى.

— سىلەر قەيەردىن، ئەسكەر بالىلار؟ — دەپ سوراشتى قېرىلار ئىشىك ئالدىغا چىقىشىپ.

— قارا دەريادىن.

— زىمووۋنايادىن.
— دۇبرووۋكادىن.
— رىشىتووۋكادىن.
— بىز دۇدارىۋكادىن.
— بىز گوروخووۋكادىن.
— بىز ئالىموۋكادىن، — دىگەن جاۋاپلار ئاڭلاندى.
— جەڭ قىلىپ بولدىڭلىمۇ، نىمە؟ — دەپ زەھەرخەندە بىلەن سورىشاتتى قىرىلار.
بەزىبىر نومۇسچان، يوۋاش فۇرونتچىلار كۆلۈپلا قوياتتى:
— شۇمۇ يىتەر، ئاتىلار! ئۇرۇشۇپ بولدۇق.
— تىرىكچىلىك روزغارنىڭ غىمى بىلەن ئۆيگە قايتىپ كىتىۋاتىمىز.
ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بەزىبىر تەرسا، ئاچچىغى يامانلىرى ئاغزىنى بۇزۇپ قوپال جاۋاپ بىرەتتى:
— ماڭ، جۇگۇ، قىرى قاقۋاش، قۇيرۇغىڭنى تىككىنە!
— نىمانچە سۇرۇشتۇرۇپ كىتىسەن؟ ساڭا نىمە كىرەك؟
— بۇ يەردە سىلەردەك غەيۋەتچىلەر بەك كۆپ ئىكەن!
قىش ئاخىرلىشاي دىگەندە نوۋوچىركاسسىك قىشىدا ئىچكى ئۇرۇشنىڭ بىخلىرى پەيدا بولۇشقا باشلىغان ئىدى. يۇقۇرقى دوندا بولسا يىزا ـ كەنتلەردە خۇددى قەۋرىستاندىكىدەك جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى. ئۆي ـ ئائىلىلەردە پەقەت يوشۇرۇن، بەزى چاغلاردا سىرتقا چىقىپ كىتىدىغان ئۆزئارا ماجرا بولۇپ تۇراتتى: قىرىلار ئالدىنقىسەپتىن كەلگەنلەر بىلەن گەپ تالىشاتتى.
دون ھەربى ئوبلاستىنىڭ پايتەختى بوسۇغىسىدا ئەۋج ئالغان ئۇرۇش توغرىسىدا كىشىلەر پەقەت مىش ـ مىش خەۋەرنىلا بىلەتتى؛ ئۇلار يۈز بىرىۋاتقان سىياسى ئىقىملارنىڭ ماھىيىتىنى غۇۋا

چۈشىنىپ، ۋەقەلەرنىڭ ئاقىۋىتى نېمە بولۇشىنى كۈتۈپ تۇرۇشاتتى، قۇلىغىنى دىڭ تۇتاتتى.

يانۋارغىچە تاتارىسكى يېزىسىدىكىلەرمۇ تىنچ ئۆتتى، فرونتتىن قايتقان كازاكلار ئائىلىلىرىنىڭ يېنىدا دەم ئېلىپ، قوساقلىرىنى تويغۇزۇپ تۇرۇشتى، ئۇلار ئۆتكەنكى ئۇرۇشتا باشتىن كەچۈرگەن مۇشەققەتلەر ۋە ئېغىرچىلىقلاردىنمۇ كۈچلۈكرەك قايغۇ ـ ھەسرەت ئۆزلىرىنى ئۆيلىرىنىڭ بوسۇغىسى ئالدىدا پايلاپ تۇرغانلىقىنى سەزمىگەن ئىدى.

2

گىرىگورىي مېلېخوپ 1917 ـ يىلى يانۋاردا، ئۇرۇشتا باتۇرلۇق كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن خورۇنجى (پودپوروچىك) ئۇنۋانىغا ئىگە بولۇپ، 2 ـ زاپاس پولكتا ۋىزۋوت ئوفىتسېرى بولۇپ تەيىنلەنگەن ئىدى.

ئۇ، ئۆپكە كېسىلى بولۇپ قالغاندىن كېيىن سېنتەبىردە دەم ئېلىش رۇخسىتى ئالدى. ئۆيدە بىر يېرىم ئاي يېتىپ، ئاغرىقى ساقايغاندىن كېيىن، ھەربى رايون دوختۇرلۇق كومىسسىيەسىنىڭ تەكشۈرۈشىدىن ئۆتۈپ، يەنە پولكقا ئەۋەتىلدى. ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن كېيىن يۈزلۈك بۆلۈنمە كوماندىرى ۋەزىپىسىگە تەيىنلەندى. ئۇنىڭ كەيپىياتىدىكى ئۆزگىرىش مانا شۇ چاغدا باشلاندى، دېيىشكە بولاتتى، بۇ ئۆزگىرىش ئەتراپتا بولۇۋاتقان ۋەقەلەر نەتىجىسىدە ۋە قىسمەن پولك ئوفىتسېرلىرىدىن بىرى —

www.uyghurkitap.com

يۇز بېشى يېفىم ئىزۋاردىن بىلەن تونۇشقانلىغىنىڭ تەسىرى ئاستىـ
دا يۇز بەرگەن ئىدى.
گىرىگورىي دەم ئېلىشتىن قايتىپ كەلـگەن كۈنىلا ئىزۋاردىن
بىلەن تونۇشتى، كېيىن خىزمەتتىمۇ ۋە خىزمەتنىڭ سىرتىدىمۇ ئۇـ
نىڭ بىلەن دائىمى رەۋىشتە ئۇچرىشىپ يۈرۈپ، ئۆزىمۇ بايقىماستىن
ئۇنىڭ تەسىرىگە چۈشۈپ قالدى.
يېفىم ئىزۋاردىن گۇندۇرۇۋكا كەنتىدىكى ھاللىق بىر كازاكنىڭ
ئوغلى بولۇپ، نوۋوچېركاسسكتىكى ئوفىتسېرلەر مەكتىۋىدە ئوقۇغان
ئىـدى، بۇ مـەكـتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئالدىنقى سەپتىكى
10 - دون كازاكلىرى پولكىغا ئەۋەتىلىپ، ئۇنىڭدا بىر يىلغا يېقىن
خىزمەت قىلغان، ئۇ، ئۆزى ئېيتقىنىدەك، «مەيدىسىدىكى ئوفىتسېرـ
لىك گېئورگىـى كرېستى ئوردېنىغا ئىگە بولغان، قول بومبىسىنىڭ
14 سۇنۇغى بەدىنىنىڭ ئۇدۇل كەلگەن ھەممە يېرىگە تېگىپ» ياردار
بولغان ئىمىش، شۇنىڭ بىلەن قىسقا مۇددەت ئۇستىگە ئالغان ھەرـ
بىـلـىـك مـەنـىسۇىـنـى تامامـلاش ئۇچۇن 2 - زاپاس پولكقا
يۆتكەلگەن ئىدى.
ئىزۋاردىن ئەڭ ئىقتىدارلىق، شۈبھىسىز ئىـستىبداتلىق كىشى
بولۇپ، ئادەتتە كازاك ئوفىتسېرلىرى ئېرىشەلمەيدىغان دەرىجىدىنمۇ
خېلى يۇقۇرى بىلىم ئالغان ئىدى، ئۇ ئەشەددى بۇرژۇئا ئاپتونومىـ
يىسى تەرەپدارى ئىدى. فېۋرال ئىنقىلاۋى ئۇنى ئـورنىدىن قوزغىـ
تىپ، غۇلىچىنى كەڭ يېيىشقا ئىمكان بـەردى، شـۇنىڭ بىلەن ئۇ،
ئىستىقلالچىلىق كۆز قارىشىدىكى كازاك دائىرىـلىرى بىلەن ئالاقە
باغلاپ، دون ھەربى ئوبلاستىنىڭ تولۇق ئـاپتـونومىيىسى ئۇچۇن،
دوندا چار پادىشاسى ئىستىبدات تۈزۈمى كـازاكـلارنى قول قىلغانغا
قەدەر مەۋجۇت بولۇپ كەلگەن باشقۇرۇش ئۇسۇلىنى قايتا تىكلەش

ئۈچۈن ماھىرلىق بىلەن تەشۋىقات ئېلىپ باردى. ئىزۋارىن تارىخنى بەك ياخشى بىلەتتى، كاللىسى ئۆتكۈر، ئەقلى روشەن ۋە زېرەك يىگىت ئىدى؛ ئانا يۇرت دوندا كەلگۈسىدە مەيدانغا كېلىدىغان ئەركىن تۇرمۇشنى كىشى زوقلانغۇدەك دەرىجىدە چىرايلىق سۈرەتلەپ بېرەتتى: بۇ چاغ كەلگەندە يۇرتنى كازاك ھۆكۈمران گۇرۇھى باشقۇرىدۇ، ئۇ چاغدا ئوبلاست دائىرىسى ئىچىدە بىرمۇ رۇس قالمايدۇدە، كازاكلار ئۆزىنىڭ دۆلەت چېگرىلىرىغا چېگرا پوسلىرىنى قويىدۇ، ئۇكراينا ۋە ۋېلىكوروسىيە ئالدىدا باش ئەگمەستىنلا، باپ - باراۋەر ئورۇندا تۇرۇپ سۆزلىشىپ، سودا - سېتىق ئېلىپ بارالايدىغان بولىدۇ. ئىزۋارىن ئاشۇ سۆزلىرى ئارقىلىق ساددا دىل كازاكلارنىڭ ۋە چالا ساۋات ئوفىتسېرلەرنىڭ بېشىنى ئايلاندۇراتتى. گىرىگورىيمۇ ئۇنىڭ تەسىرىگە يولۇققان ئىدى. دەسلەپتە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قىزغىن تالاشلار بولدى، ئەمما چالا ساۋات گىرىگورىي ئۆز رەقىپلىرىگە قارىغاندا تەرىتى بوش ئىدى، شۇڭا ئىزۋارىن بەس - مۇنازىرە جەڭلىرىدە ئۇنى ئاسانلا تارمار قىلاتتى. ئۇلار ئادەتتە گازارمىنىڭ بىرەر بۇلۇڭىدا مۇنازىرىلىشەتتى، يەنە كېلىپ ئاڭلىغۇچىلار ھەمىشەم ئىزۋارىنغا مايىل. ئۇ، كېلىچەكتىكى مۇستەقىل تۇرمۇشنىڭ مەنزىرىسىنى ئېنىق سىزىقلار بىلەن سۈرەتلەپ، ئۆز مۇلاھىزىلىرى بىلەن كازاكلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلاتتى — بۇ سۆزلىرى بىلەن ئۇ، كۆپىنچە دوننىڭ تۆۋەنكى تەرىپىدىكى ھاللىق كازاكلارنىڭ كۆڭلىدىكى ئەڭ شېرىن ئارزۇ - ئارمانلىرىغا تېگىپ ئۆتەتتى.

— بىزدە بۇغدايدىن باشقا ھېچنەرسە بولمىسا، رۇسىيىسىز قانداق ھايات كەچۈرەلەيمىز؟ — دەپ سورىغان ئىدى گىرىگورىي.

ئىزۋارىن ئالدىرىماي چۈشەندۈردى:

— مەن بىرلا دون ئوبلاستىنى مۇستەقىل ۋە يەككە ھايات كەچۈرىدۇ، دەپ ئويلىمايمەن. فېدېراتسىيە، يەنى بىرلىشىش

ئاساسىدا، بىز كۇبان،تېرىك ۋە كافكاز تاغلىقلىرى بىلەن بىرلىكتە تۇرمۇش كەچۈرىمىز. كافكاز مىنېرالغا باي، ئۇ يەردىن ھەممىنى تاپىمىز.

— تاش كۆمۈرىچۇ؟

— دونېتس ئويمانلىقى كۆز ئالدىمىزدىلا تۇرۇپتۇ.

— ئەمما ئۇ روسىيىنىڭكىغۇ؟

— بۇ يەرنىڭ كىمگە تەۋە ئىكەنلىكى ۋە كىمنىڭ تۇپرىقىدا تۇرىدىغانلىقى — تېخى تالاش - تارتىشتىكى مەسىلە. ئەمما دونېتس ئويمانلىقى روسىيىگە كېتىپ قالغان تەقدىردىمۇ، بىزنىڭ زىيىنىمىز ئاز. بىزنىڭ فېدېراتسىيە ئىتتىپاقىمىز سانائەتنى ئاساس قىلمايدۇ. خاراكتېر جەھەتتە — ئۆلكىمىز دېھقانچىلىق ئۆلكىسى، شۇنداق ئىكەن، ئۇ ھالدا كىچىككىنە سانائىتىمىزنى كۆمۈر بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن، ئۇنى بىز روسىيىدىن سېتىۋالىمىز. يالغۇز كۆمۈرنىلا ئەمەس، بەلكى باشقا نۇرغۇن نەرسىلەرنى، مەسىلەن، ياغاچ ماتېرىياللىرى، مېتال سانائىتىنىڭ بۇيۇملىرى ۋاھاكازالارنى روسىيىدىن سېتىۋېلىشقا توغرا كېلىدۇ، بۇ نەرسىلەرنىڭ ئورنىغا بىز ئۇلارنى يۇقۇرى سۈپەتلىك بۇغداي ۋە نېفىت بىلەن تەمىنلەيمىز.

— روسىيىدىن ئايرىلىشتىن بىزگە نېمە پايدا؟

— پايدا ئوپ - ئوچۇق. ئالدى بىلەن سىياسى ۋە سىلىقتىن قۇتۇلىمىز، رۇس پادىشالىرى يوقىتىۋەتكەن ئۆز تۈزۈملىرىمىزنى قايتا تىكلەيمىز، «چەت شەھەرلىك» كەلگىندىلەرنى كۆچۈرۈۋېتىمىز، 10 يىل ئىچىدە، چەتئەلدىن ماشىنىلار كىرگۈزۈش ئارقىلىق ئۆز ئىگىلىكىمىزنى يۇقۇرى كۆتىرىمىز، شۇنىڭ بىلەن 10 ھەسسە بېيىيمىز، بۇيەر — بىزنىڭكى، ئۇنىڭغا ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ قېنى سىڭگەن، ئۇلارنىڭ ئۇستىخانلىرى بىلەن ئوغۇتلانغان، بىز بولساق

روسىيىگە بېقىندى بولۇپ، 400 يىل مابەينىدە ئۆزىنىڭ
مەنپەئەتلىرىنى قوغداپ كەلدۇق، ئۆزىمىزنى ئويلىمىدۇق. بىزنىڭ
دېڭىزغا چىقىدىغان يوللىرىمىز بار. بىزدە ئەڭ كۈچلۈك، ئەڭ جەڭـ
گىۋار ئارمىيە بولىدۇ. ئۇ چاغدا يالغۇز ئۇكرائىنالا ئەمەس، بەلكى
روسىيىمۇ بىزنىڭ مۇستەقىللىقىمىزغا تاجاۋۇز قىلىشقا پېتىنالمايدۇ!

ئوتتۇرا بويلۇق، قامەتلىك، كەڭ يەلكىلىك ئىزۋارىن تىـ
پىك بىر كازاك ئىدى: چالا پىشقان سۇلۇنىڭ رەڭگىدەك ساغۇچ،
چېچى جىڭگىلەك، يۈزى قارا قۇمچاق، پېشانىسى سوقا ھەم ئاق،
ئاپتاپنىڭ كۆيدۈرۈشى يالغۇز مەڭزىگىلا تەسىر قىلغان بولۇپ، يۈـ
زىنىڭ قارايغان يېرى ئاقسېرىق قاشلىرىدا تۈگىگەن، ئۇ چاغىلداپ
سۆزلەيتتى، بىرسى بىلەن پاراڭلاشقاندا سول قېشىنى تۈرۈپ، كىـ
چىككىنە ئەگمەچ بۇرنىنى ئۆزىچە سىلاپ قويىدىغان ئادىتى بار
ئىدى؛ بۇ قىلىقىدىن ئۇ ھەمىشەم بىر نەرسىنى پۇراشقا ئۈگىنىپ
قالغاندەكلا كۆرۈنەتتى. غاچ ـ غاچ دەسسەپ غەيرەت بىلەن مېڭىـ
شى، قەددى ـ قامىتىگە ۋە بۇلاقتەك قوي كۆزلىرىگە تەمەننا قوـ
يۇشى ئۇنى پولكتىكى باشقا ئوفىتسېرلەردىن ئايرىپ تۇراتتى. كاـ
زاكلار ئۇنى ئىنتايىن ھۆرمەتلەيتتى، بۇ ھۆرمەت، ھەتتا پولك كوـ
ماندىرىغا كۆرسىتىلگەن ھۆرمەتتىنمۇ زىيادە ئىدى.

ئىزۋارىن گىرىگورىي بىلەن ئۇزاق پاراڭلىشاتتى، بۇ چاغدا
گىرىگورىي، تېخى بايىلا ئايىغى ئاستىدا مىدىر قىلماي تۇرغان
زېمىن يېڭىۋاشتىن تەۋرىنىۋاتقانلىقىنى ھىس قىلىپ، بىر زاماندا
موسكۋادا، سىنېگىرېفنىڭ كۆز شىپاخانىسىدا گارانجا بىلەن ئۇچـ
راشقاندا باشتىن كەچۈرگەن ھالەتكە يەنە چۈشۈپ قالاتتى.

ئۆكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلاۋىدىن كېيىن كۆپ ئۆتـ
مەي ئىزۋارىن بىلەن ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا مۇنداق پاراڭ
بولۇپ ئۆتتى.

قارىمۇ قارشىلىقلاردىن ئىزتىراپقا چۈشكەن گېرىگورىي ئېھتىيات بىلەن بولشېۋىكلار توغرىلىق گەپ سورىدى:

— قېنى ئېيتىپ باققىنا. يېفىم ئىۋانىچ سېنىڭچە، بولشېۋىكلار قانداق، توغرا پىكىر قىلىشامدۇ - يوق؟

ئىزۋارىن بىر قېشىنىڭ بۈرجىكىنى چىمىرىپ، ئىستىھزا بىلەن بۇرنىنى پۇرۇشتۇرۇپ خىڭىلدىدى:

— ئۇلارنىڭ پىكىرلىرىمۇ؟ خا — خا — خا ... ئەزىزىم، سەن يېڭى تۇغۇلغان بالىدەكسەن ... بولشېۋىكلارنىڭ ئۆز پىروگراممىسى، غايە، مەقسەتلىرى بار. بولشېۋىكلارنىڭ ئۆز نۇقتىئىنەزىرىدىن قارىغاندا، ئۇلارنىڭ توغرا، بىزنىڭمۇ ئۆز نۇقتىئىنەزىرىمىزتوغرا.بولشېۋىكلارپارتىيىسىنىڭقانداقئاتىلىدىغانلىغىنىبىلەمسەن - يوق؟ ھەي، قانداقچە بىلمەي قالارسەن؟ روسىيە سوتسىيال - دېموكراتىك ئىشچىلار پارتىيىسى. چۈشەندىڭمۇ؟ ئىشچىلار پارتىيىسى! ھازىر ئۇلار دېخانلار بىلەن كازاكلارغا ئوبدانچاق بولۇپ يۇرۇشۇۋاتىدۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ ئاساسىي ئويلايدىغىنى ئىشچىلار سىنىپى، ئۇلار ئىشچىلار سىنىپىغا ئازاتلىق ئېلىپ كېلىدۇ، دېخانلارغا بولسا — يېڭى، بەلكىم، بۇرۇنقىدىنمۇ بەتتەر قۇللۇق - ئاسارەتنى ئېلىپ كېلەر، ھاياتتا ھەممىنىڭ باپ - باراۋەر تۇرمۇش كەچۈرۈشى مۇمكىن ئەمەس. بولشېۋىكلار ئۇستۇنلۇكنى ئالسا — ئىشچىلارغا ياخشى، باشقىلارغا يامان بولىدۇ. پادىشالىق تۈزۈم قايتا ئورنىتىلسا — پومېششىكلار بىلەن ئاشۇنداق ئادەملەرگە ياخشى،قالغانلىرىغايامان بولىدۇ،بىزگەئۇنىسىنىڭمۇ،بۇنىسىنىڭمۇ كېرەگى يوق، بىزگە ئۆزىمىزنىڭكى لازىم. ئالدى بىلەن بىز ھەممىلاردىن قۇتۇلۇشىمىز كېرەك — مەيلى كورنىلوپ ياكى كېرېنسكىي بولسۇن ياكى لېنىن بولسۇن، بەرىبىر. ئۆز يەرلىرىمىزدە ئۇلارسىزمۇ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

كۈن ئۆتكۈزۈۋېرىمىز. خۇدا، بىزنى دوستلاردىن قۇتقۇز،دۈشمەنلەرنى
بىز ئۆزىمىز بىر تەرەپ قىلىمىز.

— ئەمما كازاكلارنىڭ كۆپچىلىكى بولشېۋىكلارنىڭ ئارقىسى-
دىن ئەگىشىپ كېتىۋاتىدىغۇ ...بۇنى بىلەمسەن؟

— دوستۇم گىرىشا، سەن مۇنۇنى چۈشىنىپ قوي — بۇ
ئاساسىي نەرسە: ھازىر كازاكلار بىلەن دىخانلارنىڭ بولشېۋىكلار
بىلەن يولى بىر. نىمىشكە ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن؟

— خوش؟

— چۈنكى ...، — ئىزۋارىن بۇرنىنى تولغاپ كۈلۈپ قويـ
دى، — چۈنكى بولشېۋىكلار تىنچلىقنى ياقلايدۇ، دەرھال تىنچلىق
بولۇشىنىڭ تەرەپدارى، ئەمما ھازىر ئۇرۇش كازاكلارنىڭ مۇنۇ يېرىـ
دە يۈك بولۇپ تۇرۇپتۇ!

ئىزۋارىن، چىڭ تارتىلىپ تۇرغان قارامتۇل بوينىغا چاڭ
قىلىپ بىر شاپىلاق سالدى - دە، ھەيرەت بىلەن تىك تۇرغان
قېشىنى ئۆز قېلىپىغا چۈشۈرۈپ، ۋاقىراپ سۆزلەپ كەتتى:

— شۇڭا كازاكلار بولشېۋىزىمنىڭ ھىدىنى پۇراپ، بولشېـ
ۋىكلار بىللە قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتىدۇ. لېكىن، ئۇ - رۇش
تۈ - گەش بىلە - ئىلا بولشېۋىكلار كازاكلارنىڭمۈلكىگە قول سو-
زۇشقا باشلايدۇ، ئۇ چاغدا كازاكلار بىلەن بولشېۋىكلارنىڭ يوللىرى
بىر بىرىدىن ئايرىلىدۇ! بۇ ئاللىقاچان ئىسپاتلىنىپ بولغان،
تارىخىي جەھەتتىن مۇقەررەرلەشكەن ھەقىقەت، كازاك ھاياتىنىڭ
بۈگۈنكى تۈزۈلمىسى بىلەن سوتسىيالىزىمنىڭ — بولشېۋىكلار ئىنـ
قىلاۋىنىڭ ئاخىرقى نىشانىنىڭ — ئوتتۇرىسىدا ئۆتۈپ بولمايدىـ
غان بىر ھاڭ بار...

— مەن دەيمەنكى ...، — گىرىنگورىي گورۇڭلاپ سۆزلىـ
دى، — مەن ھېچنىمىنى چۈشەنمەيۋاتىمەن... بۇنى

ئاجرىتىش ماڭا قىيىن ... چۆلدىكى بوراندا قالغاندەك ئېزىقىپ قالدىم ...

— سەن بۇنىڭدىن قۇتۇلالمايسەن! تۇرمۇش سېنى چۈشىنىشكە مەجبۇر قىلىدۇ، مەجبۇر قىلىپلا قالماستىن، بەلكى سېنى بىرياققا كۈچ بىلەن ئىتتىرىدۇ.

بۇ گەپ - سۆزلەر ئۆكتەبىرنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە بولغان ئىدى. نويابىر ئېيىدا بولسا گىرىگورىي دوندىكى ئىنقىلاپ تارىخىدا چوڭ رول ئوينىغان ئىككىنچى بىر كازاك بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدى — گىرىگورىي، فېدور پودتېلكوپ بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان ئىدى. شۇندىن كېيىن گىرىگورىي بىرئاز ئىككىلىنىپ يۈردى - دە، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى بۇرۇنقى ھەقىقەت يېڭىۋاشتىن سالماقلىق ئورۇننى ئىگەللىدى.

شۇ كۈنى چۈشتىن تارتىپ سىم - سىم يامغۇر تامچىلاپ تۇرغان ئىدى. كەچ كىرىش ئالدىدا ھاۋا ئېچىلدى - دە، گىرىگورىي 28 - پولكىنىڭ مۇئاۋىن خورۇنجى، كەنتداش دروزدوۋنىڭ ئۆيىگە بارماقچى بولۇپ قالدى. چارەك سائەتتىن كېيىن ئۇ، يەرگە سىلىنغلىق شالچىغا ئۆتۈكىنى سۈرتۈپ، دروزدوۋنىڭ ئىشىكىنى قاقتى. ئۆينىڭ ئىچىدە سولىشىپ قالغان نىمجان فىكۇس گۈللىرى ۋە كوۋىراپ كەتكەن ئۆي جاھازلىرى بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۆي ئىگىسىدىن باشقا، مۈرىسىگە گۋاردىيە باتارىيىسىنىڭ ۋاخمىستىرى پاگونىنى تاقىغان، ساغلام، گەۋدىلىك بىر كازاك قاتلاق كارۋاتتا دەرىزىگە ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇراتتى. ئۇ، قاراموۋۇت شالۋۇر كىيگەن پۇتلىرىنى 2 تەرەپكە كېرىپ، يۇمۇلاق يوغان تىزلىرىنىڭ ئۈستىگە ساپ - سېرىق يۈڭ باسقان يوغان قوللىرىنى قويۇپ ئولتۇرغان ئىدى. گىمناستوركىسى ئىككى بىقىنىنى چىڭقىسىپ تۇرغاچقا، قولتۇقىنىڭ ئاستىدىن تۈرۈلۈپ، دۇمباق كۆكسىدە ئالدى تەرىپى يىرتىـ

لىپ كېتىشكە ئاز ـ ئاز قالغاندەك ئىدى. ئىشىك غىچىرلىغاندا ئۇ، سېمىز، قىسقا بويىنىنى تولغاپ، گىرىگورىيغا سالقىن نەزەر بىلەن قارىدى ـ دە، بىرئاز ئىششىغان قاپاقلىرى ئاستىدىكى تار چانىغى ئىچىدە كۆز نۇرىنى يېپىۋالدى.

ـ تونۇشۇڭلار. گىرىشا، بۇ كىشىنى بىزنىڭ خوشنىمىز دىسەكمۇ بولىدۇ، ئۇست ـ خوپېرلىك پودتېلكوپ.

گىرىگورىي بىلەن پودتېلكوپ ئۈنچىقماستىن قول سىقىشتى. گىرىگورىي ئولتۇرۇۋېتىپ، ئۆي ئىگىسىگە قاراپ كۈلۈمسىرىدى:

ـ ئۆتۈگۈم بىلەن تاختىنىڭىزنى لاي قىلىپ قويدۇم ـ تىللاپ كەتمەسسەن؟

ـ ياق، قورقما. ئۆي ئىگىسى ئاغىچام سۈرتۈۋېتىدۇ ... چاي ئىچەمسەن؟

ساھىپخان ـ بويى پاكار، يىلان بېلىقتەك ھەركەتچان كىشى بولۇپ، تاماكىدىن سارغىيىپ كەتكەن تىرناقلىرى بىلەن ساماۋارنى جىرىڭلىتىپ قويۇپ، ئەپسۇس بىلدۈردى:

ـ سوغاقلا ئىچىشكە توغرا كېلىدۇ.

ـ ئىچمەيمەن، بىزاۋېتە بولما.

گىرىگورىي، پودتېلكوپقا پاپىروس تۇتتى، پودتېلكوپ زىچچىدا تىزىلغان تاماكىلارنىڭ بىرىنى چوڭ ـ چوڭ قىزىل بارماقلىرى بىلەن قىسىپ ئالىمەن دەپ خېلى ئاۋارە بولدى؛ ئۇ، خىجالەتچىلىكتە قىپ ـ قىزىرىپ، ئەلەم بىلەن دىدى:

ـ قولۇمغا چىقماي ۋاتقىنىنى قارىمامدىغان ... ھەي، سەن لەنتىنى!

ئۇ ئاخىرقى، بىرتال پاپىروسنى قۇتىنىڭ سىرتىغا چىقاردى ـ دە، كۆزىنى قىسىپ كۈلۈمسىرەپ، گىرىگورىيغا قارىدى،

بۇنىڭدىن كۆزلىرى تېخىمۇ تارىيىپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۆزىنى ئەركىن تۇتۇشى گىرىگورىيغا ياقتى ـ دە، تارتىنمايلا سورىدى:

ــ سىز قايسى يېزىدىن؟

ــ مەن ئۆزەم كرۇتوفكىدا تۇغۇلغان، ــدىـدى پودتېلكـوپ مـەمنۇنلىق بىلەن، ــ شۇ يەردە چوڭ بولدۇم، كېيىنكى چـاغـلاردا ئۇست ــ كالىنوفكىدا تۇردۇم. كرۇتوفكىنـى ئـۆزىڭىز بىلــسىزــ ئاڭلىغان بولۇشىڭىزمۇ ئېھتىمال. بۇ يېزا دىگۇدەك يىلانسكيېزىسى بىلەن چېگرىداش. پىلېشاكوف يېزىسى بىلەمسىز؟ خوپ، شـۇنىڭ ئارقىسىدا مـارتىن يېزىسى بار، شۇنىڭ قېشىدىلا بىزنىڭكەنتىمىزـ گە قاراشلىق تيۇكوۋنوف يېزىسى جايلاشقان، ئۇنىڭ نېرىسىدا مەن تۇغۇلۇپ، چوڭ بولغان يۇقۇرقى ۋە تۆۋەنكى كرۇتوفكا يېزىلىرى بار.

ئۇ پاراڭ ئەسناسىدا ھەممىشەم گىرىگورىينى بىردەم سەنلەپ سۆزلىسە، بىردەم سىزلەپسۆزلەيتتى، ئىشقىلىپئەركىن سۆزلەيتتى. بىر قېتىم ھەتتا گىرىگورىينى ئۆز كۆزۈپ ئۇنىڭ مۈرىسىگە ئېغىر قولى بىلەن بىرنى نوقۇپ قويدى. ئۇستۇرا بىلەن قىرىلغان، سەلـ پەل چوقۇرىياپاق يۈزىدە،ئاۋايلاپتولغاپقويۇلغانبۇرۇتىپاقىراپ تۇـ راتتى، ھۆللەنگەن چېچى تاغاق بىلەن سىلىق تارالغان بولۇپ،كىـ چىككىنە قۇلاقلىرىنىڭ قېشىدا پاخپىيىپ تۇراتتى، سول تەرەپتىن چۇشۇپ تۇرغان بىر تۇتام چېچى سەل ـ پەلجىنگىلەكلىنىپتۇراتـ تى. كېلەڭسىز بۇرنى بىلەن كۆزلىرى بەك يوغان بـولمىغاندا، ئۇ، كىشىدە يېقىملىق تەسىرات قالدۇراتتى. بىرىنچى قاراشـتا بۇ كۆزـ لەرنىڭ ھېچبىر ئۆزگىچىلىگى يوقتەك قىلىسىمۇ، ئەمما گىرىگورىي سىنچىلاپ قاراپ، ئۇلارنىڭ قوغۇشۇندەك ئېغىرلىغىنى ھىس قىلدى. چاچما ئۇوقتەك كىچىك كۆزلىرى تامنىڭ تۆشۈگىدەك تار چـاناقلىـ رىدىن مۆلدۈرلەپ، دۈچكەلگەن نەزەرلەرنى بېسىپ چۈشۈپ، بـىـر ئورۇندا مىختەك ـ قادىلىپ تۇراتتى.

www.uyghurkitap.com

گرىگورىي ئۇنىڭغا قىزىقىپ قاراپ، ئۇنىڭ ئۆزگىچە بىر خۇسۇسىيىتىنى بايقىدى: پودتېلكوپ دىگۇدەك كىرپىك قاقمايتتى ـ سۆزلەشكەندە، ئۆز سۆھبەتدىشىگە غەمكىن نەزەرلىرىنى قاداپ سۆزلەيتتى، كۆزلىرى بىر نەرسىدىن يەنە بىر نەرسىگە يۆتكىلىپلا تۇراتتى، يەنە كېلىپ ئاپتاپتا كۆيگەن كالتا كىرپىكلىرى ھەمىشەم تۆۋەنگە قادىلىپ، مىدىر قىلمايتتى. ئاندا ـ ساندا ئۇ، ئىششىغان قاپىغىنى چۈشۈرۈپ، يەنە تېزلا يۇقۇرى كۆتىرەتتى ـ دە، ئۇقتەك كۆزلىرىنى نىشانلاپ، ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىگە بىر ـ بىر قاراپ چىقاتتى.

— قىزىق گەپ، بۇرادەرلەر! — دەپ سۆز ئاچتى گرىگورىي ساھىپچان بىلەن پودتېلكوپقا قاراپ، — ئۇرۇش توگەيدۇ — ئۇنىڭ بىلەن يېڭىچە تۇرمۇش كەچۈرىمىز. ئۇكرايىنانى رادا① سورايدۇ — بىزنى ھەربى بىرلەشمە.

— ئاتامان كالېدىن، — دەپ تۈزەتتى پودتېلكوپ بوش ئاۋاز بىلەن.

— بەرىبىر پەرقى نىمە؟

— پەرقىغۇ يوق، — دەپ قوشۇلدى پودتېلكوپ.

---

① رادا — ئوكرايىنا (مەركىزى) راداسى — بۇ، ئوكرايىنادىكى ئەكسىلئىنقىلاۋىي مىللەتچى بۇرژۇئازىيىنىڭ ئىجرائىيە ئورگىنى بولۇپ، 1917-يىل 2 - مارتتا (كونا كالىندار بويىچە 15 - مارتتا) قۇرۇلغان ئىدى. 1918-يىل، يانۋار ئېيىنىڭ ئاخىرىدا قوزغىلاڭ كۆتەرگەن ئىشچى - دېخانلار رادانى قوغلاپ چىقارغان. كېيىن چەتئەل ئىشغالىيەتچىلىرى قوراللىق كۈچلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن ئوكرايىناغا قايتىپ كەلگەن. 1918-يىلى 29 - ئاپرېلدا، ئەكسىلئىنقىلاپچىلار تېخىمۇ كۈچلۈكرەك ھاكىمىيەتكە مۇھتاج بولغانلىقتىن، ئۇنى پومىششىك، باي دېخان ۋە چەتئەل ئىشغالىيەتچىلىرىنىڭ ئۆزلىرى تارتتۇۋەتكەن (ئاپتورنىڭ ئىزاھى).

— بىز ھازىر روسىيەئانىمىزغاباش ئېگىپ، خەير - خوش دەيمىز، — گىرىگورىي، ئىزۋا رىنىنىڭ سۆزىنى قايتا بايان قىلىپ، بۇ سۆزگە دروزدوپبىلەن مۇنۇگۇاردىيە باتارىيىسىنىڭ دىۋىسى قانـ داق قارايدىغانلىغىنى بىلگۈسى كەلدى، — ئۆز ھاكىمىيىتىمىز، ئۆز تۈزۈمىمىز بولىدۇ. خوخوللارنى كازاك يېرىدىن ھەيدەپ چىقىرىپ، چېگرا تارتىمىز — يېقىن كېلىپ باقسۇن قېنى! قەدىمقى زاماندا ئاتا - بوۋىلىرىمىز ياشىغىنىدەك ھايات كەچۈرىمىز، مېنىڭچە، ئىنقىلاپ بىزگە پايدىلىق، سەن قانداق قارايسەن، دروزدوپ؟

دروزدوپ كۈلۈمسىرەپ، پۈتۈن گەۋدىسى بىلەن قىمىرلاپ قويدى.

— ئەلۋەتتە، ياخشى بولىدۇ! مۈڭكىلەر بىزنىڭ كۈچىمىزنى ئۆزلەشتۈرۈۋالدى، ئۇلار بىزگە كۈن بەرمەيدۇ. قانداقتۇ بىر نىمىلەرـ ۋەزىپىگە تەيىنلەنگەن ئاتامانلارنىڭ ھەممىسى نېمىسلار: فون تاۋبې دەمدۇ، فون گرابىې دەمدۇ، غىچ شۇنداق بىر نىمىلەر! يەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاشۇ ئىشتاپ ئوفىتسېرلىرىگە كېسىپ بەردى ... ئەمدى ئەركىن نەپەس ئالارمىزمىكىن.

— روسىيە بۇنىڭ بىلەن تىنچىپ قالارمۇ؟ — دەپ ئاستا سورىدى پودتېلكوپ ھېچكىمگە قارىماستىن.

— بەلكىم، تىنچىپ قالار، — دىدى گىرىگورىي.

— شۇنداقتىمۇئوخشاشلا بىر گەپ بولىدۇ..ئىككى ئون بەش، بىر ئوتتۇز.

— بۇ قانداقچە شۇنداق بولىدۇ؟

— شۇنداق بولۇشى ئېنىق، — پودتېلكوپ ئوقتەك كۆزلىرىـ نى چاپسانلا بۇراپ، قوغۇشۇندەك ئېغىر نەزىرىنى ئۇدۇللا گىرىگوـ

رىيغا تىكتى، ــ ئەمگەكچى خەلقلەرنى بۇرۇنقىدەكلا ئاتامانلار تەمــ
قىرلەيدۇ. سەن ئاشۇ جانابى ئالىيلارنىڭ ھەر قانداق ئالدىدا
تىك قېتىپ تۇرىسەن. ئۇ سېنى كاچاتلايدۇ. بۇمۇ ... كارامەت
ياخشى تۇرمۇش ... بوينۇڭغا تاش ئاسىدۇ ـ دە، يارغا
تاشلايدۇ!

گىرىگورىي ئورنىدىن تۇردى. كىچىككىنە تار ھوجرىدا ئۇيان-
بۇيان ساناپ دەسسەپ، پودتېلكوپنىڭ 2 تەرەپكە كېرىلىپ تۇرغان
تىزلىرىغا بىر نەچچە قېتىم سۈرۈشۈپ ئۆتتى؛ ئۇنىڭ ئالدىدا
توختاپ سورىدى:

ــ ئۇ چاغدا قانداق قىلىش كېرەك؟

ــ ئاخىرغىچە.

ــ قانداق ئاخىرغىچە؟

ــ ئىشنى باشلىغان ئىكەنسەن ــ ئەڭ ئاخىرىغا يەتكۈزۈش
كېرەك، پادىشا بىلەن ئەكسىلئىنقىلاپ يوقىتىلغان
ئىكەن، ھاكىمىيەت خەلقنىڭ قولىغا ئۆتسۇن ئۈچۈن تىرىشىش
لازىم. بۇ ئېپىتۇاتقانلىرىڭ كىچىك بالىلارنى بەزلەيدىغان
چۆچەك. بۇرۇنقى زاماندا بىزنى پادىشالار ئەزگەن ئىدى، ھا-
زىر پادىشالار ئەمەس، باشقا بىراۋلار ئېزىدۇ، يەنە ئىگىراشقا
باشلايمىز!...

ــ خوش، سېنىڭچە قانداق قىلىش كېرەك، پودتېلكوپ؟

بەك تەسلىكتە يوقۇرى كۆتىرىلىدىغان ئوقسىمان كۆزلەر
تار ئۆيدە بوشلۇق ئىزلەپ، يەنە ئالىچەكمەن بولۇپ كەتتى.

ــ خەلق ھاكىمىيىتى... سايلىنىدىغان ھاكىمىيەت كې-
رەك. گېنىراللارنىڭ پەنجىسى ئاستىغا چۈشسەڭ ــ يەنە ئۇ-
رۇش بولىدۇ، بىزگە بۇنىڭ كېرىگى يوق. ئەتراپىڭدا، پۈتۈن
دۇنيادا خەلقنى ئەزمەيدىغان، ئۇرۇشقا سالمايدىغان بىر ھاكىمىيەت

ئورنىتىلسا ئىدى! ئۇنداق بولمىغاندا نېمە بولماقچى!؟ يىرتىق شالۋۇرنى تەتۈر ئۆرۈپ كىيىسەن ـ دە، يىرتىقنى بەربىر كۆرۈنۈپ قالىدۇ، — پودتېلكوپ ئىككى تىزىنى ئالقىنى بىلەن قاتتىق شاپىلاقلاپ قويۇپ، زىنچىدا تىزىلغان ئۇششاق چىشلىرىنى ھىجايتىپ زەھەر-خەندە بىلەن كۈلۈمسىرىدى، — بىز قەدىمقى تۇرمۇشتىن يىراقراق تۇرۇشىمىز كېرەك، ئۇنداق بولمىغاندا، بويىنىمىزغا شۇنداق بويۇن-تۇرۇق سالىدۇكى، پادىشانىڭ بويۇنتۇرۇغىدىن يامانراق بولىدۇ.

— ئۇ چاغدا بىزنى كىم باشقۇرىدۇ؟

— ئۆزىمىز! — دەپ جانلىنىپ كەتتى پودتېلكوپ، — ئۆز ھاكىمىيىتىمىزنى قولىمىزغا ئالىمىز — باشقۇرۇش دېگەن مانا شۇ. ئەپىل تاسمىمىزنى سەل بوشىتىپ قويساق بولدى، كالپىدىنلارنى ئاغ-دۇرۇپ تاشلاش قولىمىزدىن كېلىدۇ!

گىرىگورىي تەرلىگەن دەرىزىنىڭ قېشىدا توختاپ، كوچىغا، قانداقتۇ بىر گادىرماچ ئويۇن ئويناپ تۇرغان باللارغا، ئالدىدىكى بىنالارنىڭ ھۆل ئۆگزىلىرىگە، باغچىلاردىكى يالىڭاچلىنىپ قالغان قارا تېرەكلەرنىڭ ئېقىش سۇررەڭ شاخلىرىغا ئۇزاققىچە قاراپ تۇر-دى ۋە دىروزدوپ بىلەن پودتېلكوپ نېمە توغرىلىق تالاش - تار-تىش قىلغانلىقىنى ئاڭلىمىدى؛ چۇۋۇلۇشۇپ كەتكەن ئوي - پىكىر-لەرنىڭ ئۇچىنى تېپىشقا، نېمىدۇ ئويلاپ، ھەل قىلىشقا بار زېھنىنى ئىشقا سېلىپ، قاتتىق قىينالدى.

گىرىگورىي، ئەينەك يۈزىگە ئەگرى - بۈگرى سىزىقلارنى سىزىپ، 10 مىنۇت ئۈنچىقماي تۇردى. دەرىزىنىڭ تېشىدا، پاكار بىر ئۆينىڭ ئۆگزىسى ئۈستىدە پېتىپ كېتىۋاتقان قىش ئالدىدىكى سۇلغۇن قۇياش خىرە نۇر چاچاتتى: گويا ئۆگزىنىڭ دات باسقان قىرىغا كۆندىلەڭ قويۇلغاندەك ئىدى، شۇ پېتى نەملىكتە قىزىرىپ تۇراتتى؛ ئۇ ھېلىلا ئاسماندىن ئۈزۈلۈپ چۈشۈپ، ئۆگزىنىڭ بىر

تەرىپىگە يۆمۈلاپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. يامغۇر تۇرۇپ چۈشۈر-
گەن ياپراقلار شەھەر باغچىسىدىن شىرىلداپ سۇپۇرۇلۇپ كېلەتتى،
ئوكرايىنادىن، لۇگانىسكىدىن سوققان شامال سائەت ــ بە سائەت كۈ-
چىيىپ كەنت ئۈستىدە ھەيۋە قىلماقتا ئىدى.

3

نوۋوچېركاسسىك بولشېۋىستىك ئىنقىلاپتىن قاچقان بارلىق
ئادەملەر توپلىنىدىغان مەركەزگە ئايلانغان ئىدى. تـۆۋەنكى دونغا،
ۋەيران بولغان رۇس ئارمىيىسىنىڭ تەقدىرىنى بۇرۇنقى چاغدا ھەل
قىلىپ يۈرگەن چوڭ ــ چوڭ گېنېراللار ئېقىپ كەلمەكتە ئىدى، ئۇ-
لارنىڭ مۇددىئاسى ئەكسىيەتچى دونلۇقلارنى تىرەك قىلىپ تۇرۇپ،
ئاشۇ بازىدىن سوۋېت روسىيىسىگەقارشى ھۇجۇمنى قانات يايدۇرۇش
ئىدى.

2 ــ نويابىردا نوۋوچېركاسسكقا روتـا باشلىغى شاپوروننىڭ
ھەمرالىغىدا گېنېرال ئالېكسېيېۋ كەلدى. ئۇ، كالېدىن بىلەن مۇزاكىرى-
لەشكەندىن،كېيىن پىدائىلار ئەترەتلىرىنى تەشكىل قىلىشقا كىرىشتى.
شىمالدىن قېچىپ كەلگەن ئوفىتسېرلەر، يۇنكېرلەر، زەربىدارلار، ئو-
قۇغۇچىلار، سولداتلار قىسىمـلىرى ئىچىدىكى سىنىپىدىن ئاجرالغان
ئۇنسۇرلار، كازاكلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئاكتىپ ئـەكسىلئىنقىلاپ-
چىلار، شۇنىڭدەك ئاجايىپ ــ غارايىپ ۋەقەلەرنى كۆرۈشكە ۋە كېرىپ-
نىسكى ئاقچىسى بىلـەن بـولسىمـۇ يـۇقـۇرى مۇئـاش ئېلىشـقا
تـەشـنا بـولـغـان ئـاددى ئـادەملەر ــ كەلگۈسىدىكى پىدائىلار
ئارمىيىسىنىڭ ئاساسىي غولىنى تەشكىل قىلاتتى.

نويابىرنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە گېنېراللاردىن دېنىكىن، لۇكومسكى، ماركوپ، ئېردېلىلار كەلدى. شۇ ۋاقىتتا ئالېكسېيېۋنىڭ ئەترەتلىرى مىلتىقلىق مىڭ ئادەمدىن ئاشقان ئىدى.

6 - دېكابىردا نوۋوچېركاسسكىدا كورنىلوپ پەيدا بولدى، ئۇ، ئۆزىنىڭ تېكىنلىكلەردىن قۇرۇلغان كانۋايلىرىنى يولدا قالدۇ- رۇپ، كىيىمىنى ئۆزگەرتىپ، دون چېگرىسىغا يېتىۋالغان ئىدى.

بۇ چاغدا بۇرۇنقى رۇمىن ۋە ئاۋستىرىيە - گېرمان فۇرونت- لىرىدا بولغان كازاك پولكلىرىنىڭ دىيەرلىك ھەممىسىنى ئاللىقا- چان دونغا ئېلىپ كېلىپ ئۆلگۈرگەن كالېدىن ئۇلارنى نوۋوچېر- كاسسك — چېرتكوۋو — روستوف — تىخورىسكايا تۆمۈريولىنىڭ بويلىرىغا ئورۇنلاشتۇردى. ئەمما 3 يىللىق ئۇرۇشتىن ھېرىپ - چار- چىغان، فۇرونتتىن ئىنقىلاۋىي كەيپىيات بىلەن قايتقان كازاكلار بولشېۋىكلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا ئانچە خاھىش بىلدۈرمىدى. پولكلارنىڭ تەركىۋىدە ئاتلىقلارنىڭ نورمال سانىدىن ئاران ئۈچ- تىن بىرىلا قالغان ئىدى. ئۇز تەركىۋىنى ئەڭ كۆپ ساقلاپ قالغان پولكلار — 27 -، 44 - ۋە 2 - زاپاس پولك بولۇپ، كامىنىسكايا كەنتىدە تۇراتتى. ئىمتىيازلىق قىسىملارنىڭ ئاتامان پولكى بىلەن ئىمتىيازلىق قىسىملارنىڭ كازاك پولكىمۇ ئۇز ۋاقتىدا مۇشۇ يەرگە ئەۋەتىلگەن ئىدى. فۇرونتتىن كەلگەن 58 -، 52 -، 43 -، 28 -، 12 -، 29 -، 35 -، 10 -، 39 -، 23 -، 8 - ۋە 14 - پولكلار ھەمدە 6 - 32 -، 28 - ۋە 13 - باتارېيىلەر چېرتكوۋو، مىللىرووۋو، لىخايا، گلۇ- بوكايا، زىۋېرىۋوغا، شۇنىڭدەك كانچىلار رايونىغا جايلاشتۇرۇلغان ئىدى. خۇپېر ۋە ئۇست مېدۋېتىتسا ئوكروگلىرىنىڭ كازاكلىرىدىن تەشكىل قىلىنغان پولكلار فىلونوۋو، ئۇريۇپىنىسكايا، سېرەكوۋو كەنتلىرىگە كېلىپ، بۇ يەردە بىر ئاز ۋاقىت تۇرغاندىن كېيىن تا- رىلىپ كەتتى.

تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ئۆيلىرى كازاكلارنى ئۆزىگە قايتىش تار-تىپ تۇراتتى،شۇڭا كازاكلارنىڭ ئۆز ئۆيىگە قايتىشقابولغان ئىستى-خىيلىك ئىنتىلىشلىرىنى توسىۋالالايدىغان كۈچ يوق ئىدى. دون پولكلىرىدىن پەقەت 1 -، 4 -، 14 - پولكلارلا پېتروگرادتا ئىدى، ئەمما بۇلارمۇ ئۇ يەردە ئۇزۇن تۇرمىدى.

كالېدىن بەزىبىر، ئالايىتەن ئىشەنچسىز بولغان قىسىملارنى تارقىتىۋېتىش ياكى ئەڭ مۇستەھكەم قىسىملار بىلەن قورشاپ تۇ-رۇش يولى بىلەن يەكلەپ قويۇشقا ئۇرۇندى.

نويابىرنىڭ ئاخىرىدا، كالېدىن فرونت قىسىملىرىنى ئىنقىلا-ۋىي روستوف شەھىرىگە يۆتكەشكە بىرىنچى قېتىم ئۇرۇنۇپ كۆر-گەندە، كازاكلار ئاقساي رايونىغا يېقىنلاپ كېلىش بىلەنلا ھۇجۇم-غا ئۆتۈشنى رەت قىلىپ، تارقىلىشقا قايتىپ كەتتى.

«قوراشتۇرما» ئەترەتلەرنى تۈزۈش يولىدا كەڭ ئەۋج ئالدۇرۇل-غان تەشكىلىي ئىشلار مۇنداق نەتىجىلەرنى بەردى: 27 - نويابىردا كالېدىن ئۇرۇش ئېلىپ بېرىشقا يارايدىغان مۇستەھكەم پىدائىلار ئەترەتلىرىنىقۇرۇشقا مۇۋەپپەق بولدى، شۇچاغدا بىرنەچچە باتالىيون ئەسكەرىيغىشقا ئۈلگۈرگەن ئالېكسىيېۋتىنمۇبەزى كۈچلەرنى ئالغان ئىدى.

2 - دېكابىردا ئاق گۋاردىيىچى پىدائىي قىسىملار روستوپ-نى جەڭ بىلەن ئالدى. كورنىلوپ بۇ يەرگە كەلگەنلىكتىن پىدائى-لار ئارمىيىسى تەشكىلاتىنىڭ مەركىزىمۇ بۇ يەرگە كۆچۈرۈلدى. كا-لېدىن ئۆزى يالغۇز قالدى. ئۇ، كازاك قىسىملىرىنى ئوبلاست چېگ-رىلىرىغا تارقىتىپ، تىسارتىسىناغا ۋە ساراتوف ئۆلكىسىنىڭ چېگرى-لىرىغا ماڭغۇزدى، ئەمما ئىنتايىن تېز ھەل قىلىشنى تەلەپ قىلى-دىغان جىددى ۋەزىيەتلەر ئۇچۇن پەقەت ئوفىتسېرلەردىن تەركىپ تاپقان پارتىزان ئەترەتلىرىلا ئىشلەتتى. كۈندىن كۈنگە ئەبجىغى چىقىپ، نىمجان بولۇپ قالغان ھەربى ھاكىمىيەت مانا مۇشۇلارغىلا تايىناتتى.

دونېتس خاكچىلىرىنى بېسقتۇرۇش ئۈچۈن يېگىدىن ئەسـ
كەرلىككە ئېلىنغان ئەترەتلەر ئەۋەتىلدى. ماكايېۋ رايـونىدا يـاسا-
ۋۇل چېرنېتسوپ پائالىيەت ئېلىپ بـاردى، مـۇنتىزىم 58 - كـازاك
پولكىنىڭ قىسىملىرىمۇ شۇ يەردە ئىدى. نوۋوچېركاسسكتا سېمىلېـ
توپ بىلەن گرېكوپنىڭ ئەترەتلىرى، خىلمۇ - خىل پىدائى قىسىمـ
لار چاپسانلىق بىلەن قۇرۇلدى؛ شىمالدا، خـوپېر رايونىدا ئـوفىتـ
سېرلەر بىلەن پارتىزانلاردىن «ستېپنكا رازىنىنـىڭ ئـەترەتلىرى»
دىگەن ئەترەت قۇرۇلدى. ئەمما بۇ ئـوبلاستقا 3 تـەرەپتىن قـىزىل
گۋاردىيىچىلار كولوننىلىرى بىردەك يېقىنلىشىپ كېلىۋاتاتتى. خار-
كوفتا، ۋورونېژدا زەربە بېرىش ئۈچۈن كۈچلەر تـوپلىنىـۋاتـاتتى.
دوننىڭ ئۈستىنى قارا بۇلۇت قاپلىغان بولۇپ، بارغانسېرى قـويۇق-
لىشىپ، قارىيىۋاتاتتى. دەسلەپكى جەڭلەرنىڭ گۈلدۈرلىگەن زەمبـ
رەك ئاۋازىنى شامال ئاللىقاچان ئوكرايىنادىن ئېلىپ كەلگەن ئىدى.

4

نوۋوچېركاسسك ئۈستىدە ساغۇچ - ئاق، كېمىگە ئوخشاش
كۆكرەكلىك بۇلۇتلار ئاستا ئۈزۈپ يۈرەتتى. بۇلۇتنىڭ ئېرىسىدىكى
ئىگىز كۆكتە، پاقىراپ تۇرغان چېركاۋ گۈمبىزىنىڭ دەل ئۈستىدە ماۋۇق-
تەك كۆپۈپ تۇرغان جىنگىلەك يايلىق بۇلۇت ئېسىلىپ تـۇراتتى،
ئۇنىڭ ئۈزۈن قۇيرۇغى دولقۇنلىنىپ پەسىيىپ، كرىۋەنسكايا كـەن-
تىنىڭ بىر يېرىدە قىزغۇچ كۈمۈشتەك پاقىرايتتى.
قۇياش خىرە كۆتىرىلىپ چىققان بولسىمۇ، ئەمما ئـاتـامـان

www.uyghurkitap.com

سارىيىنىڭ دەرىزىلىرىگە چۈشكەن نۇرى كۆزنى چاقناتقۇدەك بورۇق ئىدى. ئۆيلەرنىڭ ئۈستىدە تۇنىكە ئۆگزىلەرنىڭ يانباغرى پاقىراپ تۇراتتى، شىمالغا، سىبىرىيىنىڭ تەختى - تاجىغا قول سوزۇپ تۇرغان يېرماكنىڭ مىس ھەيكىلى تۈنۈگۈن ياققان يامغۇرنىڭ نەملىكىنى ئۆزىدە ساقلاپ قالغان ئىدى.

كازاك پىيادىلىرىنىڭ بىر ۋىزۋودى كرېشىنكا قىيالىغى بويلاپ دۆڭنىڭ يۇقۇرىسىغا چىقىۋاتاتتى. مىلتىقلىرىنىڭ نەيزىلىرىدە قۇياش نۇرى ئوينايتتى. ئەتىگەنكى جىمجىتلىقنى ئاندا - ساندا پىيادىلەر بىلەن كىراكەشلەرنىڭ 4 چاقلىق يېنىك ھارۋىسىنىڭ جىرىڭلىشى بۇزۇپتۇرسىمۇ، كازاكلارنىڭ ئارانلا ئاڭلىنىدىغان ئېنىق قەدەم تاۋۇشلىرى ئانچە تەسىر قىلالمايتتى.

شۇ كۈنى ئەتىگەن ئىلىيە بۇنچۇك موسكۋا پويىزى بىلەن نوۋوچېركاسسكقا كەلدى. ئۇ ۋاگوندىن ھەممىدىن كېيىن چىقىپ، ئۈچىسىدىكى كونارغان كۈزگى پەلتوسىنىڭ ئېتىكىنى تارتىپ تۈزەپ قويدى، بۇ ھەربىچە بولمىغان كىيىم ئۆزىگە چىپسا كەلمەيۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭغا تازا كۆنەلمەيۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

ۋاگزالنىڭ سۇپىسىدا بىر ژاندارما ۋە نىمىگىدۇ كۈلۈشۈپ تۇرغان ياشقىنە 2 قىز نېرى - بېرى ئايلىنىپ يۈرۈشەتتى. بۇنچۇك شەھەرگە قاراپ ماڭدى؛ خېلىلا كونارغان بىر چامىدانىنى قولتۇقىغا قىسىۋالغان ئىدى. پۈتۈن يول بويى ئەڭ چەتتىكى كوچىغا يېتىۋالغىچە ئىنىسى - جىن يولۇقمىدى. يېرىم سائەتتىن كېيىن بۇنچۇك شەھەرنى قىيپاچ كېسىپ ئۆتۈپ، يېرىم ۋەيرانە كىچىككىنە بىر ئۆينىڭ ئالدىدا توختىدى. ئاتام زاماندىن بۇيان ياساشتۇرۇلماي تاشلىۋېتىلگەن بۇ ئۆي غېرىبانە كۆرۈنەتتى. ۋاقىت ئۇنىڭغا ئۆز چاڭگىلىنى سالغان، شۇڭا ئۆگزىسى ئولتۇرۇشۇپ، تاملىرى قىيشى-

يىسىپ، دەرىزە قاپقاقلىرى لەپەڭشىپ ئېسىلىپ قالغان، دەرىزىلىرى
پالەچ ھالغا چۈشۈپ مۆكچەيگەن. بۆنچۆك كوچا ئىشىگىنى ئېچىپ،
ھاياجان ئىچىدە ئۇمۇمى ئۆيگە ۋە تار ھويلىغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقـ
تى ـ دە، ئالدىراش پەلەمپەيگە قاراپ قەدەم قويدى.

تارغىنە دەھلىزنىڭ يېرىمىنى ساندۇق ئىگەللىگەن بولۇپ،
ئۇنىڭ ئۈستىدە ھەرخىل ئەسكى ـ تۈسكى نەرسىلەر قالايمىقان
قويۇلغان ئىدى. قاراڭغۇدا بۆنچۆك پۈتلىشىپ كېتىپ، تىزىنى سانـ
دۇقنىڭ بۇرجىكىگە ئۇرۇۋالدى، ئەمما ئاغرىقنى ھىس قىلماي، ئىـ
شىكنى ئالدىغا تارتتى. پاكار دالان ئۆيدە ھىچكىم يوق ئىدى. ئۇ
2 ـ ئۆيگە كىرگەن ئىدى، ئۇ يەردىمۇ ھىچكىم بولمىغانلىقتىن، بوـ
سۇغىدا توختاپ قالدى. مۇشۇ ئۆيگىلا خاس بولغان، ئىنتايىن
تونۇش بىر پۇراقتىن ئۇنىڭ بېشى ئايلاندى. بىر كۆز يۈگۈرتۈش
بىلەنلا ئۆينىڭ ھەممە جاھازلىرىغا قاراپ چىقتى: مېھمانخانىسىنىڭ
پەگادىكى بۇلۇڭىدا مەريەم ھەيكىلىنىڭ ئېغىر رامكىسى، بىر كارۋات،
بىر كىچىك شىرە، شىرەنىڭ ئۈستىدە يۈزىنى داغ باسقان كونا بىر
ئەينەك، بىر نەچچە پارچە سۈرەت، بىر نەچچە جۇلىغى چىققان ۋېنا
ئورۇندۇقلىرى، تىكىش ماشىنىسى، تام مەش ئۈستىدە ئۇزۇن توتۇلغانلىقـ
تىن پاقىرىغى يوقالغان ساماۋار تۇراتتى. بۆنچۆكنىڭ يۈرىكى توـ
ساتتىن قاتتىق سوقۇشقا باشلىدى، گويا تۇنجىقىپ قالغاندەك ئاغزى بىلەن
ھاۋانى سۈمۈرۈپ، شارتلا بۇرۇلدى ـ دە، چامىدانىنى يەرگە قويۇپ، ئاشـ
خانىغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى؛ بۇ يەردىمۇ يېشىل سىر بىلەن
سىرلانغان كەڭ ماڭلايلىق مەش يېقىملىقلىقىنە كۆزگە چېلىقتى،
كۆك چىنت پەردىنىڭ ئىچىدىن قىرى چىپار مۈشۈك
بېشىنى چىقىرىپ قارىدى؛ ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئادەمدەك مەنىلىك
قىزىقىش ئۇچقۇندىدى — مەلۇم بولدىكى، بۇ يەرگە كىرىپ ـ

چىققۇچىلار كەم بولسا كېرەك. شىرەنىڭ ئۈستىدە يۇيۇلمىغان قاچا-قۇچىلار قالايمىقان چېچىلىپ تۇراتتى، قېشىدىكى ئورۇندۇقتا بىر كاللەك ئىگىرىلگەن يۇڭ يىپ بولۇپ، تاپىنى چالا قالغان پايپاقنىڭ بۇرجىكىگە سانچىلغان بىگىزلەر پاقىراپ تۇراتتى.

بۇ يەردە 8 يىل ئىچىدە ھېچنەرسە ئۆزگەرمەپتۇ، بۇنچۇك بۇ ئۆيدىن تونۇگۇنلا چىقىپ كەتكەندەك ئىدى. ئۇ پەلەمپەيگە يۈگۈرۈپ چىقتى. ھويلىنىڭ بىر چېتىدىكى نەرسە قويىدىغان كىچىك ئامبار ئۆينىڭ ئىشىكىدىن دىشۋارچىلىقتا كۈن ئۆتكۈزۈپ قەددى پۈكۈلگەن، قايغۇ - ھەسرەتتە مۈكچىيىپ قالغان بىر موماي چىقتى. «ئانامغۇ!... راستىنلا شۇمۇ؟... شۇ ئۆزىمۇ؟...» بۇنچۇكنىڭ لەۋلىرى تىترەپ، يۈگۈرۈپ ئالدىغا باردى. بېشىدىن شەپكىسىنى يۇلۇپ ئېلىپ، مىچىقلاپ تۇتتى.

— كىمنى ئىزلەيسىز؟ كىم لازىم؟ — دەپ تەشۋىش بىلەن سورىدى موماي، ئۇ ئاقىرىشقا باشلىغان قېشىغا قولىنى تۇتۇپ، ئورنىدىن مىدىرلىماي تۇرۇپ قالدى.

— ئانا!... — بۇنچۇكنىڭ ئۈنى بوغۇلۇپ چىقتى، — نېمە بولدۇڭ، تونۇيالمايۋاتامسەن؟...

بۇنچۇك، ئالدىراپ - تېنەپ، ئانىسىنىڭ ئالدىغا باردى، ئۆزىنىڭ ۋاقىرىشىدىن ئانىسى خۇددى تاياق يېگەندەك دەلدەڭشىپ قالغانلىقىنى كۆردى، ئەمما موماي زەئىپلىشىپ كەتكەنلىكتىن، گويا شامالنىڭ قارشىلىقىنى يەڭگەندەك ئالدىغا ئىتتىرىلىپ - ئىتتىرىلىپ ماڭدى. بۇنچۇك يىقىلىپ كېتەي دەۋاتقان ئانىسىنى قولتۇقىدىن يۆلىۋالدى - دە، قورۇق باسقان كىچىككىنە يۈزىدىن، قورقۇنچ ۋە ھەددىدىن تاشقىرى خۇشاللىقتىن خىرەلەشكەن كۆزلىرىدىن سۆيدى، نېمە قىلىشىنى بىلمەي، كۆزلىرىنى پىرىلدىتىپ كەتتى.

— ئېلىيۇشا!... ئېلىيۇشېنكا!.... ئامراق ئوغلۇم! تونۇيالمايتىمەن،... خۇدايىمەي، نەدىن كەلدىڭ؟...، — دەپ پىچىرلىدى موماي، قەددىنى رۇسلاپ، دەرمانسىز ئاياقلىرى بىلەن تۇز تۇرۇشقا تىرىشىپ.

ئۇلار ئۆيگە كىرىشتى. پەقەت بىر مىنۇت باشتىن كەچۈرگەن قاتتىق ھاياجىنى بېسىلغاندىن كېيىنلا بۇنچۇك بىرىسىدىن سورىۋالغان پەلتوسىنىڭ بەدىنىنى قىسىۋاتقانلىغىنى يەنە ھېس قىلدى — پەلتو بەك تار بولۇپ، قولتۇغى تارتىشىپ، قولىشالماي قالغان ئىدى. ئۇنى سېلىپ تاشلاپ يېنىكلەشكەندىن كېيىن شىرەنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇردى.

— سېنى تىرىك كۆرەرمەن دەپ ئويلىمىغان ئىدىم. كۆرۈشمىگىنىمىزگە قانچە يىللار بولۇپ كەتتى — ھە، جېنىم بالام! مانا شۇنچىلىك ئۆسۈپ، بىرئاز قېرىپسەن، بۇ ھالدا سېنى قانداقمۇ تونۇيالايمەن!

— خوش، قانداق تۇرۇۋاتىسەن، ئانا؟ — دەپ سورىدى بۇنچۇك كۈلۈمسىرەپ.

موماي، ئۇ — بۇ توغرىلىق ئادىشىپ سۆزلەپ، ئوغلىنى كۈتۈشكە جانكۆيەرلىك كۆرسىتىپ كەتتى: شىرەنىڭ ئۈستىگە داستىخان راسلىدى، ساماۋارغا كۆمۈر سالدى، كۆز يېشىدىن نەملەنگەن يۈزىگە كۆمۈر قارىسىنى يۇقتۇرۇپ، نەچچە قېتىم ئوغلىنىڭ قېشىغا كەلدى، قوللىرىنى سىلاپ قويدى، بەدىنىنى تىترەپ، ئوغلىنىڭ مۈرىسىگە يۈزىنى ياقتى. سۇ ئىسسىتىپ، بۇنچۇكنىڭ بېشىنى ئۆزى يۇدى. ساندۇقنى ئاختۇرۇپ تېگىدىن كونىراپ سارغىيىپ كەتكەن پاكىز ئىچ كىيىمىنى ئالدى، جانىجان كىشىسىنى مېھمان قىلىپ كەتتى — شۇنداق قىلىپ، ئوغلىدىن كۆز ئۈزمەي، ئۆتكەن — كەچكەنلەرنى سوراپ، كۆيۈمچانلىق بىلەن بېشىنى

www.uyghurkitap.com

لىگىشتىپ، تاكى يېرىم كېچىگىچە ئولتۇردى.

بۇنچۇك ئۇخلاشقا ياتقاندا، ئۆينىڭ قېشىدىكى قوڭغۇراقخانا مۇنارىسى سائەت ئىككىگە جاڭ ئۇرغان ئىدى. ئۇ بىردىنلا ئۇخلىدى-يۇ، ئۇخلاۋېتىپ، ئوڭىدىكى ئىشلارنى ئۇنۇتتى: ئۆزىنىڭ ھونەرۋەنچىلىك مەكتىۋىنىڭ كىچىككىنە شوخ توپىلاڭچى ئوقۇغۇچىسى بولۇپ يۈرگەن چاغلىرى كۆز ئالدىغا كەلدى، ئۇ يۈگۈرۈپ-يۈگۈرۈپ ھارغانلىقتىن، ئورنىغا كېلىپ ياتىدۇ، ئۇيقۇغا شۇڭغۇيدۇ، شۇ چاغدا ئانىسى ئاشخانىنىڭ ئىچىدىن ئاستا ئىشىكنى ئېچىپ، قېشىغا كېلىدۇ-دە، تەلەپچانلىق بىلەن: «ئىليۇشا، ئەتىكى دەرسىڭنى تەييارلاپ بولدۇڭمۇ؟» دەپ سورايدۇ، ئۇ مانا شۇنداق قاتتىق خوشاللىق بىلەن كۈلۈمسىرىگەن پېتى ئۇيقۇغا كەتتى.

تاڭ ئاتقىچە ئانىسى قېشىغا نەچچە قېتىم كېلىپ، كۆرپىسىنى تۈزەپ قويدى، بىر تۇتام مەللەرەڭ كۆكىلىسى ساڭگىلاپ قالغان كەڭ پېشانىسىدىن سۆيۈپ قويۇپ، تۇيغۇزماستىن كېتەتتى.

بىر كۈندىن كېيىن يۈرۈپ كەتتى، ئەتىگەندە ئۇنىڭ قېشىغا سولداتچە شىنېل كىيگەن، بېشىدا يېپ-يېڭى ماشرەڭ فۇراژكىسى بار بىر يولدىشى كېلىپ، ئۇنىڭغا پەس ئاۋاز بىلەن بىر نىمە دېگەن ئىدى، بۇنچۇك تەرەددۇتلىنىپ، ئالمان-تالمان چامادانىنى يىغىشتۇردى. ئەڭ ئۈستىگە ئانىسى يۇيۇپ قويغان بىر جۈپ ئىچ كىيىمنى سالدى، چىرايىنى قاتتىق پۈرۈشتۈرۈپ، پەلتونى كىيدى، ئانىسى بىلەن چالا-چۇلپا خوشلىشىپ، بىر ئايدىن كېيىن قايتىپ كېلىشكە ۋەدە بەردى.

— نەگە بارىسەن، ئىليۇشا؟

— روستوپقا، ئانا، روستوپقا، تېز ئارىدا كېلىمەن... سەن... سەن، ئانا، غەم قىلما! — دەپ مومايىنى بەزلىدى ئۇ.

ئانىسى، ئالدىراپ-پىشىپ، بوينىغا ئېسىپ يۈرىدىغان

كىچىككىنە كرېستنى كۆينىگىنىڭ ئىچىدىن ئالدى ـ دە، ئوغلىنى سۆيۈپ تۇرۇپ چوقۇندۇردى، ئاندىن كرېستنى بوينىغا ئاستى،ئۇنىڭ بېغىنى ياقىسىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈپ قويدى. مومايىنىڭ بارماقلىرى سوغاقتا توڭلىغاندەك دىر ـ دىر تىترەيتتى.

— بۇنى تاقاپ يۈر،ئىليۇشا! بۇ — ئەۋلىيا نىكولاي مىرلىكىسكىدىن قالغان. ئەي، شاپائەتچى ـ كەرەملىك ئەۋلىيا، ئۇنى ئامان قىلىپ بالا ـ قازادىن ساقلىغايسەن، ئۆز پاناھىڭغا ئالغايسەن، ئۇ يالغۇزبىر ئوغلۇم...، — دەپ پىچىرلايتتى موماي ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن كرېستقا يۈزىنى يېقىپ.

ئوغلىنى قاتتىق قۇچاغلاش بىلەن ئۆزىنى تۇتالماي قالدى، لەۋلىرى تىترەپ، ئاچچىق ھەسرەت بىلەن پەسگە ساڭگىلاپ قالدى. بۇنچۇكنىڭ يۇڭ باسقان قولىغا باھار يامغۇرىدەك بىر تامچا ئىسسىق ياش چۈشتى، ئارقىدىن يەنە بىر تامچا چۈشتى، بۇنچۇك بوينىدىن ئانىسىنىڭ قوللىرىنى ئاجراتتى ـ دە تەرىنى تۇرۇپ، پېشايۋانغا يۈلقىنىپ چىقىپ كەتتى.

× ×

روستوپتىكى ۋاگزالدا خەلق — قىستا ـ قىستاڭچىلىقتا قالغان. يەرنىڭ ئۈستىدە تاماكا قالدۇقلىرى، ئاپتاپپەرەس شاكاللىرى تولۇپ يېتىپتۇ. ۋاگزال مەيدانىدا گارنىزون سولداتلىرى ھۆكۈمەت تارقىتىپ بەرگەن كىيىملەرنى، تاماكىلارنى، ئوغرىلىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ ساتماقتا. ئادەتتە جەنۇپتىكى دېڭىز ياقىسىغا جايلاشقان شەھەرلەرنىڭ كۆپچىلىكىدە بولىدىغان ھەرخىل تايىپىلار توپى ئاستا مېڭىشىپ گۇدۇڭلىشاتتى.

— ئاس — س — سىمولوپ تاماكىسى، دانىلاپ سېتىلىدىغان تاماكا! — دەيتتى پاپىروس سېتىپ يۈرگەن بالا.

— ئەرزان ساتىمەن، مۆھتەرەم - جاناپ ....، — گۇمانلىق چىرايدىكى بىر شەرق ئادىمى سۇخەنچىدەك بۇنچۇكنىڭ قۇلىغىغىلا پىچىرلىدى ۋە شىنېلىنىڭ ساڭگىلاپ تۇرغان ئېتىكىگە قاراپ كۆز قىسىپ قويدى.

— قورۇلغان شىمشىكە! مانا - مانا شىمشىكە! — دەپ چىقىرىشاتتى ئېشىك ئالدىدا گازىر ساتىدىغان قىز - ئاياللار.

قارا دېڭىزنىڭ ماتروسلىرىدىن 6 كىشى چاڭىلداپ سۆزلەپ، قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ، توپنى يېرىپ ئۆتتى. ئۇلارنىڭ ئۈستىدە بايراملىق كىيىم بولۇپ، لېنتىلار تاقىغان، ئالتۇن تۈگمە قادىغان، شىمىنىڭ كەڭ پاچاقلىرىغا لاي چاچرىغان ئىدى. ئۇلارغا خالايىق ئىززەت - ئىكرام بىلەن يول بوشىتىپ بېرىشتى.

بۇنچۇك توپنىڭ ئىچىگە ئاستا سىنچىلاپ قاراپ ماڭاتتى.

— ئالتۇن دىدىڭمۇ؟ ماڭە، ئۇژمەڭنى يە! سېنىڭ ئالتۇنۇڭ ساماۋارنىڭكىدەكدۇر ... مېنى بىلمەيدۇ دەمسەن؟ — دىدى ئۇچقۇن كوماندىسىدىن① بولغان تېپىنى ئاجىز بىر سولدات مازاق قىلىپ.

ئۇنىڭغا جاۋاۋەن سېتىقچى بىر تىزدىق شۈبھىلىك ئالتۇن زەنجىرنى جىرىڭشىتىپ، مۇغەمبىرلىك بىلەن چاڭىلدىدى:

— سەن نېمىنى بىلىسەن؟ ... ئالتۇن! ... ساپ ئالتۇن، ئەگەر بىلىشنى خالىساڭ، بىر سوتچىدىن ئالغانمەن ... كەت، يولۇڭ بولسۇن، ساڭا ساپلىغىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ ... تېخى بۇنىمۇ خالىمامسەن؟

— فلوت كېمىلىرى ماڭمايدىغان بولۇپتۇ ... ئەخمىقانە گەپنىڭ نېمە كېرىكى بار!...، — ياندا بىرسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

---

① ئۇچقۇن كوماندىسى — رادىيو - تېلېگراپ قىسىملىرى ئاشۇ نام بىلەن ئاتىلاتتى.

— نىمىشكە ماڭمايدىكەن؟

— گېزىتلەردە ئاشۇ ...

— پاسان، بۇ يەرگە ئېلىپ كەل!

— بىز «5 - نومۇر» ① غا ئاۋاز بەردۇق، ئۇنداق قىلىمىساق بولمايتتى، قاملاشمايتتى.

— كۆممە قوناق ئۇمىچى! تەملىك ئۇماچ! قېنى كىم ئىچىدۇ؟ بۇيرۇڭلار!

— پويىز باشلىغى ۋەدە قىلدى: ئەتە ماڭىمىز دەيدۇ.

بۇنچۇك پارتىيەكومىتېتىنىڭ بىناسىنى ئىزلەپ تېپىپ، شۇتا بىلەن 2 - قەۋەتكە چىقتى. خەنجەرگە ئوخشاش شىتىك بېكىتىلگەن ياپون مىلتىغى بىلەن قوراللانغان بىر قىزىل گۋاردىيەچى - ئىشچى ئۇنىڭ يولىنى توستى.

— سىز كىمنى ئىزلەيسىز، يولداش؟

— يولداش ئابرامسوننى، ئۇ مەشەدىمۇ؟

— سول تەرەپتىكى 3 - ئۆي.

ئوتتۇرا بويلۇق، بۇرنى يوغان، قوڭغۇزدەك يالتىراق قارا چاچ بىر كىشى سول قولىنىڭ بارماقلىرىنى كەمزۇلىنىڭ ئالدى ياقىسىغا تىقىپ، ئوڭ قولىنى ئەدەپ بىلەن شىلتاپ، سۆھبەتدىشىغا — ياشنىپ قالغان تۆمۈريول ئىشچىسىغا نوقۇپ قوياتتى:

— بۇنداق قىلساق بولمايدۇ! بۇ ھېچقانداق تەشكىللەش ئەمەس! بۇنداق ئۇسۇل بىلەن تەشۋىقات يۈرگۈزسەك، تەتۈر نەتىجىگە ئىگە بولىمىز!

تۆمۈريول خادىمى بىرنىمە دېمەكچى بولدى، ئۇنىڭ يۈزىدىكى خىجىللىق - ئەيىپكارلىق ئىپادىسىگە قارىغاندا، ئۆزىنى

---

① 5 - نومۇر — تەسىس مەجلىسىدىكى سايلاملاردا بولشېۋىكلار كاندىداتلىرىنىڭ تىزىملىكى ئاشۇ 5 - نومۇر بىلەن بەلگىلىنەتتى.

ئاقىلماقچى ئىدى، ئەمما قاراچاچ كىشى ئۇنىڭ ئاغزىنى ئاچۇرماي قويدى؛ ئەپتىدىن، ناھايىتى ئاچچىغى كەلگەن بولسا كېرەك. مۆھبەتدىشىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغۇسى كەلمەي، يۈزىگە قارىماستىن، توۋلاپ سۆزلىدى:

— مىتچىنكونى ھازىرلا ئىشتىن توختىتىڭ! سىزلەردە بولۇۋاتقان تەرتىپسىزلىككە پەرۋاسىزلىق بىلەن قاراپ تۇرالمايمىز. ۋېرخوتىسكى ئىنقىلاۋى سوت ئالدىدا جاۋاپ بېرىدۇ! ئۇ قولغا ئېلىندىمۇ؟ ھە؟ ئۇنىڭ ئېتىلىشىدا قاتتىق تۇرىمەن! — ئۇ سۆزىنى قاتتىق تەلەپپۇز بىلەن تۈگەتتى — دە، ھاياجانلانغان يۈزىنى بۇنچۇككا قاراتتى؛ تېخى كەيپىياتى ئۆزۈل - كېسىل ئەسلىگە كەلمەستىنلا كەسكىن ئاھاڭدا سورىدى:

— سىزنىڭ نىمە ئىشىڭىز بار؟

— سىز ئابرامسون بولامسىز؟

— ھە!

بۇنچۇك ھۆججەتلەرنى ۋە پېتروگرادتىكى ئەڭ مەسئۇل بىر يولداشنىڭ خېتىنى ئۇنىڭغا بەرگەندىن كېيىن قېشىدىكى دەرىزە تەكچىسىگە كېلىپ ئولتۇردى.

ئابرامسون خەتنى دىققەت بىلەن ئوقۇپ چىقىپ، قېشىنى تۈرۈپ كۈلۈمسىرەپ قويدى (بايا ئۆزىنىڭ قاتتىق ۋاقىراپ قويغانلىقىغا ئوڭايسىزلانغان ئىدى)، شۇندىن كېيىن:

— بىر ئاز كۈتۈپ تۇرسىڭىز، بىز سىز بىلەن ھازىرلا سۆزلىشىمىز، — دەپ ئۆتۈنۈش قىلدى.

ئۇ كىشى، تەرگە چۆمگەن تۆمۈريول خادىمىنى يولغا سالغاندىن كېيىن، ئۆزىمۇ تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى، بىر مىنۇتتۆتكەچ ئۆزۈن بويلۇق، ساقىلى قىرىلغان بىر ھەربىنى باشلاپ كىردى، بۇ كىشىنىڭ يۈزىدىكى قىلىچ كەسكەن چوڭقۇر تارتۇغى تۆۋەنكى

ئىڭگىكچە چۈشكەن ئىدى، تۇرقىدىن ئوفىتسېر كادىر ئىكەنلىگى بىلىنىپ تۇراتتى.

— بۇ كىشى بىزنىڭ ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتىمىزنىڭ ئەزاسى. تونۇشۇڭلار. سىز، يولداش ... ئەپۇ قىلىڭ، پەمىلىڭىزنى ئۇنتۇپ قېلىپتىمەن.

— بۇنچۇك.

— ... يولداش بۇنچۇك، يېڭىلىشمىسام، كەسپىڭىز پىلىموت چىغۇ دەيمەن؟

— شۇنداق.

— بىزگە ئەڭ كېرەكلىگى شۇ! — دەپ كۈلۈمسىرىدى ھەربى كىشى.

كۈلۈمسىرىگەندە، قۇلىغىنىڭ تۈۋىدىن ئىڭگىكىچە سوزۇلغان تارتۇغى پۈتۈنلەي قىزىرىپ كەتتى.

— سىز ئىمكان قەدەر قىسقا مۇددەت ئىچىدە بىزگە قىزىل گۋاردىيىچى ئىشچىلاردىن بىر پىلىموت كوماندىسى تەشكىللەپ بېرەلەمسىز؟ — دەپ سورىدى ئابرامسون.

— تىرىشىپ باقىمىز. گەپ ۋاقىتتا.

— خوش، سىزگە قانچىلىك ۋاقىت لازىم بولىدۇ؟ بىر ھەپتىمۇ، 3 - 2 ھەپتىمۇ؟ — دەپ سورىدى ھەربى ئادەم بۇنچۇكقا تەمشىلىپ، ئاندىن مۇنداقلا جاۋاپ كۈتكەندەك كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— بىر نەچچە كۈن يېتەرلىك!

— ناھايىتى ياخشى!

ئابرامسون پېشانىسىنى ئېرتىپ، سىزىلەرلىك ھاياجان بىلەن مۇنداق دېدى:

— گارنىزونىنىڭ قىسىملىرى تولىمۇ ئىنتىزامسىزلىشىپ كەتكەن، ئۇلارنىڭ بىر تىيىنگە ئەرزىگۈچىلىگى يوق. مېنىڭچە،

يـولداش بۇنچۇك، ھەممە يەردىكىدەك بىزدىمۇ ئۇمىتنى ئىشچىلارغا باغلاش كېرەك. دېڭىزچىلار بولسىمۇ بولىدۇ، ئەمما سولداتلار... شۇنىڭ ئۈچۈن، چۈشەنسىڭىز كېرەك، ئۆز پىلىموتچىلىرىمىز، — ئۇ كۆكۈش ساقىلىنىڭ تولغۇماچ ئۇچىنى ھەدەپ تارتىپ، تەشۋىشلىنىپ سورىدى، — ماددى جەھەتتىن تەمىنلىنىشىڭىز قانداق؟ خوش، بۇ تەرىپىنى بىز جۆندەيمىز. بۈگۈن تاماق يېدىڭىزمۇ؟ ھەي، ئەلۋەتتە، ياق!

«ساغا تالاي قېتىملار ئاچ قېلىشقا توغرا كەلگەندۇ، ئىنىم، سەن توق ئادەمنى ئاچ ئادەمدىن بىر قاراپلا پەرق قىلالايسەن، ئاشۇ بىر تۇتام چېچىڭغا ئاق كىرگىچە نى ـ نى قايغۇ ـ ھەسرەت ياكى دەھشەتلەرنى باشتىن كەچۈرگەنسەن؟» — كۆڭلى بۇزۇلغان بۇنچۇك، ئابرامسوننىڭ پاقىراپ تۇرغان قارا چېچىغا، بېشىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى كىشى ھەيران قالغۇدەك ئاقىرىپ تۇرغان بىر پارچە ئاق سانچىغان يېرىگە قاراپ، ئىچىدە ئاشۇلارنى ئويلىدى. بۇنچۇك بىر يول باشلىغۇچى بىلەن بىللە ئابرامسوننىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقاندىمۇ ھامانمۇشۇ ئادەم توغرىلىق ئويلايتتى: «مانا ھەقىقى يىگىت، مانا ھەقىقى بولشېۋىك! مىجەزى ئىنتايىن تەرسا بولسىمۇ، ئەينى ۋاقىتتا ياخشى، ئىنسانى پەزىلەت ساقلانغان. ۋېرخوتىسكىدەك ئىشنى ئاقىسىدىغان بۇزغۇنچى ئۇنسۇزغا ئۆلۈم جازاسى بېرىشكە ئويلاپ تۇرماستىنلا قول قويۇشقا تەييار، شۇنىڭ بىلەن بىللە يولداشلىرىنى ساقلاپ قېلىش ۋە ئۇنىڭ غېمىنى يېيىش قولىدىن كېلىدۇ.»

ئۇ، ئابرامسون بىلەن ئۇچرىشىشتىن ئالغان ئىللىق تەسىرات ئاستىدا ئابرامسون تۇرىدىغان ئۆيگە يېتىپ كەلدى، ئۇنىڭ ئۆيى تاگانروك كوچىسىنىڭ بىر چېتىدە ئىدى، بۇنچۇك كىتاپلار دۆۋىلىشىپ كەتكەن كىچىككىنە بىر ئۆيدە دەم ئالدى، تاماق يېدى، ئابرامسوننىڭ

تونۇشتۇرۇش خىتىنى ئۇي ئىگىسىگە كۆرسەتتى، شۇندىن كېيىن كارۋاتقا يانپاشلىدى. قانداق ئۇخلاپ قالغانلىقىنى بايقىمايلا قالدى.

5

بۇنچۇك ئۆز قارىمىغىدىغا پارتىيە كومىتېتى ئەۋەتكەن ئىشچىلارنى 4 كۈن داۋامىدا ئەتىگەندىن كەچكىچە مەشق قىلدۇرۇش بىلەن شۇغۇللاندى. ئۇلار 16 كىشى ئىدى. ئۇلارنىڭ كەسپى، ياش قۇرامى، ھەتتا مىللىتى ھەر خىل ئىدى، ئىككىسى يۇك توشۇيدىغان ئىشچى بولۇپ، پولتاۋالىق ئوكرايىن خۇبىلچكو بىلەن دوستلىشىپ كەتكەن يۇنانلىق مىخالىدى، ھەرپ تىزغۇچى ستېپانوپ، 8 پولات ئىشچىسى، پارامونوپ كېيىندا ئىشلەيدىغان كان قازغۇچى زېلېنكوپ، ئەرمەن مىللىتىدىن بولغان تېنى ئاجىز نانۋاي گېۋوركيانتىس، يۇقۇرى مەلىكىلىك سلېسار رۇسلاشقان نېمىس يوگانن رېبېندېر، 2 پاراۋوز رېمونت ئىشچىسى، شۇنىڭدەك 17 - بولۇپ تونۇشتۇرۇش خەت ئېلىپ كەلگەن بىر قىز بار ئىدى، ئۇ سولداتچە پاختىلىق چاپان، يۇتىغا كولدۇرلاپ تۇرىدىغان يوغان ئۆتۈك كىيگەن ئىدى.

بۇنچۇك ئۇنىڭ قولىدىن ئاغزى چاپلانغان بىر لىپاپىنى ئېلىۋېتىپ، بۇ قىزنىڭ نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى بىلەلمەي سورىدى:

— سىز قايتىشىڭىزدا ئىشتاپقا كىرىپ ئۆتسىڭىز قانداق؟

قىز كۈلۈمسىرىدى، رومىلىدىن چىقىپ تۇرغان بىر تۇتام

قويۇق چاچلىرىنى گاڭگىرىغان پېتى تۇزەپ، تارتىنىش ئاھاڭىدا:

— مېنى سىزگە ئەۋەتكەن ...، — دىدى - دە، بىر مىنۇتلۇق ئىزا تارتىشنى يېڭىپ، دۇدۇقلىدى، — پىلىموتچى بولۇشقا ئەۋەتتى.

بۇنچۇك شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى.

— ئۇ يەردىكىلەر ئەقلىدىن ئاداشقانمۇ نىمە؟ مەندە ئاياللار باتالىيونى بارمىكەن؟ ... كەچۈرىسىز، بۇ ئىش سىزگە لايىق ئەمەس: ئەمگەك ئېغىر، ئەر كىشىلەرنىڭ بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ... بۇ نىمە قىلغان ئىشى ئىكەن؟... ياق، مەن سىزنى قوبۇل قىلالمايمەن!

ئۇ، قاپىغىنى تۈرۈپ، لىپاپىنى ئاچتى، يوللانما خەتنى تېز-تېز ئوقۇپ چىقتى، خەتتە: پارتىيە ئەزاسى يولداش ئاننا پوگۇدكو ئىختىيارىڭىزغا ئەۋەتىلدى، دىگەن سۆزلەر قورۇققىنا ئېيتىلغان ئىدى. ئاندىن يوللانمىغا ئىلاۋە قىلىنغان ئابرامسوننىڭ خېتىنىمۇ بىر نەچچە قېتىم ئوقۇپ چىقتى.

«قەدىرلىك يولداش بۇنچۇك!

بىز سىزگە ئاننا پوگۇدكو دىگەن ياخشى بىر يولداشنى ئەۋەتتۇق. بىز ئۇنىڭ قىزغىن، قەتئى تەلپۈنى ماقۇل كۆردۇق، ئۇنى ئەۋەتىپ تۇرۇپ، شۇنىڭغا ئىشىنىمىزكى، سىز ئۇنى جەڭگىۋار پىلىموتچى قىلىپ يېتىشتۈرەرسىز. مەن بۇ قىزنى بىلىمەن. مەن ئۇنى سىزگە قىزغىنلىق بىلەن تەۋسىيە قىلىمەن، سىزدىن مۇنۇ بىر نەرسىنى ئىلتىماس قىلىمەن: ئۇ — بىباھا خادىم، ئەمما مىجەزى ئىتتىك، سەل ئالدىراڭغۇراق (ياشلىقىنىڭ جۇشقۇنلۇغى تېخى بېسىلمىغان)، ئۇنى بەزى تەنتەك قىلىقلاردىن توساپ، ساقلىغايسىز.

سىزنىڭ پىلىموتچىلار ئەترىدىگە ئاساسىي تەركىپ،

يادرو بولىدىغانلار، شۇبھىسىز، ھېلىقى 8 نەپەر پولات ئىشچىسى؛ سىزنىڭ دىققەت نەزىرىڭىزنى شۇلارنىڭ ئىچىدىكى يولداش بوگو-ۋويغا جەلپ قىلىمەن. تولىمۇ ئىشچان ۋە ئىنقىلاپقا سادىق يول-داش. سىزنىڭ پىلىموتچىلار ئەترىدى — ئۆز تەركىۋى بويىچە ئىنتېرناتسىونالىلاشقان ئەترەت، شۇنداق بولغىنى ياخشى: جەڭگىۋارلىق قابىلىيىتى كۈچلۈك بولىدۇ.

تەلىم - تەربىيىنى تېزلىتىڭ. شۇنداق بىر خەۋەر بار: كالېدىن بىزنىڭ ئۈستىمىزگە يۈرۈش قىلىشقا تەييارلىنىۋاتقان ئىمىش.

يولداشلىق سالامى بىلەن س.ئابرامسون»

بۇنچۇك ئۆزىنىڭ ئالدىدا تۇرغان قىزغا يالت قىلىپ قارىدى (بۇ ئىش موسكۋا كوچىسىدىكى ئۆيلەرنىڭ بىرىدە، بىر پودۋال ئۆيدە يۈز بەرگەن ئىدى، ئىشچىلارغا مۇشۇ ئۆيدە تەلىم بېرىلىۋاتاتتى). قىزنىڭ يۈزىگە غۇۋا يورۇق چۈشۈپ، چىرايىنى تازا پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان قىلىپ قويغان ئىدى.

— خوپ، نېمە چارە؟ — دېدى بۇنچۇك مۇنداقلا، — بۇ سىز-نىڭ شەخسى ئارزۇيىڭىز بولسا. يەنە كېلىپ ئابرامسونمۇ تەلەپ قىلىپتۇ... قېلىپ قېلىڭ.

× ×

ھەلقۇمى ئۇزۇن «ماكسىم»① نى كىشىلەر 4 تەرەپتىن زىچ-چىدا ئورىۋالغان ئىدى، بەزىبىرلىرى ئالدىنقىلىرىنىڭ دۈمبىسىگە يۆلىنىپ، ئۇلارنىڭ ئۈستىدە باشلىرىنى ئۇزۇنىنىڭ شىتگىلىدەك ئې-سىلدۇرۇپ تۇراتتى، پىلىموت بۇنچۇكنىڭ ماھىر قوللىرى بىلەن ئاسانلا قىسىملارغا ئاجرىلىۋاتقانلىقىنى تولىمۇ قىزىقىش نەزەرلىرى بىلەن كۆزىتەتتى. بۇنچۇك پىلىموتنى ناھايىتى ئېنىق، ئەتەي ئاستا

① «ماكسىم» — پىلىموتنىڭ بىرخىلى - ت.

www.uyghurkitap.com

ھەركەت بىلەن قايتىدىن قۇراشتۇراتتى، ئايرىم قىسىملارنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە ئۆتەيدىغان خىزمىتىنى چۈشەندۈرەتتى، ئىشلىتىش ئۇسۇلىنى ئۆگىتەتتى، نىشانغا توغرىلاش قائىدىسىنى كۆرسىتەتتى، تىرايېكتورىيە①بويىچە دېرىۋاتسىيە قىلىش② ئۆلچەملىرىنى، ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ئوقنىڭ يېتىپ بارىدىغان يېرىنى چۈشەندۈرەتتى. دۈشمەننىڭ ئوقىغا ئۇچرىماسلىق ئۈچۈن جەڭ ۋاقتىدا قانداق جايلىشىش كېرەكلىكىنى ئۆگىتەتتى؛ پىلىموتنىڭ ماشىرەڭ سىرى چۈشۈپ ئالا - بۇلا بولۇپ قالغان قالقىنىنىڭ ئاستىدا ئۆزى يېتىپ، ئەپلىك جاي تاللاشنىڭ ئەۋزەللىكىنى، ئوق لېنتىلىرى قاچىلانغان ساندۇقنى قانداق يەرگە قويۇش كېرەكلىكىنى ئېيتىپ بېرەتتى.

نانۋاي گېۋوركيانتىستىن باشقا، ھەممەيلەن ئېيتىلغان قائىدە - ئاساسلارنى ئاسانلا ئىگەللىۋالدى. ئەمما گېۋوركيانتىسقا ھېچنېمە يۇقمايتتى: بۇنچۇك قىسىملارغا ئاجرىتىش قائىدىلىرىنى ئۇنىڭغا نەچچە قېتىم كۆرسىتىپ بەرگەن بولسىمۇ، زادىلا ئېسىگە ئالالمايتتى، ئېزىقىپلا تۇراتتى، گاڭگىراپ، خىجىللىقتا پىجىرلايتتى:

— نىمىشكە ئەپلەشمەيدىغاندۇ؟ ھەي، مەن ... گەپ ئۆزەمدە ... مانا بۇنى مەيەرگە قويۇش كېرەك ئىكەندۇق، يەنە بولمايۋاتىندۇ! ... — دەپ بىردىن ۋاقىرىۋېتەتتى ئۇمىتسىزلىكتە، — نىمىشكە؟

— مانا ساڭا «نىمىشكە»! — دەپ مازاق قىلاتتى ئۇنى يۈز - كۆزلىرىگە ئوق دورىسى يۇقتۇرۇۋالغان قارا چىراي

① تىرايېكتورىيە — ئېتىلغان ئوقلارنىڭ ھاۋادا قىيپاش ئۇچۇپ بېرىش يولى.
② دېرىۋاتسىيە — ئېتىلغان ئوقلارنىڭ ئۆز يولىدىن چەتنىشى.

بوگوۋوي، — ئەپلەشمەيدىغان سەۋىۋى، ئۆزەڭنىڭپەمى يوق. مۇنداق قىلىش كېرەك! — دەپ كۆرسەتتى ئۇ زاپچاسلارنى تېگىشلىك جايىغا ئىشەنچلىك كىرگۈزۈۋېتىپ، — مانا مەن ھەربى ئىشقا كىچىك چېغىمدىلا قىزىققانمەن، — ئۇ ھەممەيلەننى كۇلدۇرۇپ، ئۆزىنىڭ كۆكۈش دورا يۇقى بولۇپ كەتكەن يۈزىگە بارمىقى بىلەن نوقۇپ قويانتى،— مەن بىر زەمبىرەك ياسىغان ئىدىم، پارتلاپ كېتىپ قالدى —يارىدار بولدۇم، مانا ئەمدى مەن ئۇنىڭ بەدىلىگە بۇ ئىشتىكى قابىلىيىتىمنى كۆرسىتىۋاتىمەن.

دىگەندەك ئۇ پىلىموت تېخنىكىسىنى باشقىلارغا قارىغانداتېز ۋە ئاسانلا ئۆزلەشتۈرۈۋالغان ئىدى، پەقەتبىرلا گېۋوركيانتىس ئارقىدا قالدى. ھەممىدىن كۆپرەك ئۇنىڭ يىغلامسىرىغان، تىت - تىت بولغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى:

— يەنىلا توغرا بولمىدى! نىمىشكە؟ — بىلمەيمەن!

— ئىشەكتەك دۆت ئىكەنسەن، راستىنلا ئىشەك! پۈتۈن ناخىچىۋان شەھرىدە بىرلا سەن! — دەپ كايىدى ئاچچىغى يامان يۇنانلىق مىخالىدى.

— بۇنداق كالتا پەملەر ئاز تېپىلىدۇ! — ئېغىر - بېسىقدېبىندېر ئۇنىڭ سۆزىگە قوشۇلدى.

— بۇ ساڭا يۇغۇرىدىغان خېمىر ئەمەس! — دەپ پىشقىردى خىۋىلىچكو، قالغانلار ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ كۈلۈشتى.

پەقەت ستېپانوپلا قىزىرىپ، چەھلى بىلەن ۋاقىرىدى:

— ئۆز يولدىشىڭغا ھىجايماستىن كۆرسىتىش كېرەكقۇ!

گەۋدىلىك، قولىرى چوڭ - چوڭ، پال كۆز، ياشىنىپ قالغان پاراۋوز رېمونت ئىشچىسى كرۇتوروگوپ ئۇنىڭ سۆزىنى قولىلىدى.

— نىمە كۆلكە بۇ، ۋىتىلداقلار، ئىش توختاپ قالدىغۇ! يول-داش بۇنچۇك، مۇنۇ تەنتەكلىرىگىنى تىنچلاتساڭچۇ ياكى ئۇلارنى قوغلىۋەت! ئىنقىلاپ خەۋپ ئاستىدا تۇرىدۇ، بۇلار بولسا ئويۇن - كۆلكىدە! — دەپ گۈكىرىدى ئۇ بازغاندەك مۇشتىنى پۇلاڭشىتىپ.

ئاننا پوگۇدكو ھەممە نەرسىگە ئىنتايىن قىزغىن كۆڭۈل قو-ياتتى. ھەدىسە بۇنچۇكنىڭ بىقىنىغا كىرىۋېلىپ، كىلەڭسىز يالاڭ پەلتوسىنىڭ يېڭىدىن تۇتۇپ، پىلموتىنىڭ قېشىدىن كەتمەي، ھەپىلىشىپلا تۇراتتى.

— ئەگەر كوزۇختىكى سۇ مۇزلاپ قالسا، ئۇ چاغدا قانداق قىلىمىز؟ قاتتىق شامال چىققاندا ئوق قانچىلىك مايماق كېتىدۇ؟ ماۋۇ قانداق نىمە، يولداش بۇنچۇك؟ — ئۇ سوئاللارنى ئۈستى - ئۈستىگە ياغدۇراتتى ۋە جاۋاپ كۈتۈپ، چولپاندەك چاقناپ تۇرغان قارا كۆزلىرىنى بۇنچۇككا تىكەتتى.

بۇ قىز بارچاغدا بۇنچۇك بىر تۈرلۈك ئوڭايسىزلىق ھىس قىلاتتى؛ گويا ئاشۇ ئوڭايسىزلىقنىڭ ئۆچىنى ئالغاندەك ئۇنىڭغا تولىمۇ يۇقۇرى تەلەپچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى؛ ئەتەي سال-قىن كۆز بىلەن قارايتتى، ئەمما قىز ھەر كۈنى ئەتىگەن، خاتاسىز، دەل سائەت 7 دە، توڭلاپ كەتكەن قوللىرىنى يېشىل پاختىلىق چا-پىنىنىڭ يېڭىگە تىقىپ، كولوپلاپ قالغان سولداتچە كوم - كۆك تۇتۇكنىڭ پاشنىسىنى تىكۇلدىتىپ پودۋال ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە، بۇنچۇك ئادەتكە خىلاپ ھاياجانلىق بىر سېزىمنىباشتىن كەچۈرەت-تى. قىز ئۇنىڭدىن سەل پاكارراق بولۇپ، تېنى ساغلام، جىسمانى ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بارلىق قىزلارغا خاس تازا تولۇش-قان ئىدى — قەددى سەل مۈكچەيگەنمۇ، قانداق، ئەگەر ئۇنىڭغا ئاجايىپ گۈزەللىك بەخش ئەتكەن ئۆتكۈر چولپان كۆزلىرى بولمىغاندا، بەلكىم، سەت دىيىشكىمۇ بولاتتى.

4 كۈن ئىچىدە بۇنچۇك بۇ قىزنىڭ چىرايىغا سەپسېلىپ قارىغىنىمۇ يوق. پودۋالنىڭ ئىچى ئانچە يورۇق ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە قىزنىڭ چىرايىغا قاراش ئوڭايسىز ئىدى، قاراشقا ۋاقىتمۇ بولمىدى. 5 - كۈنى كەچتە ئۇلار تاشقىرىغا بىللە چىقىشتى. قىز ئالدىدا ماڭغان ئىدى؛ پەلەمپەينىڭ ئاخىرقى باسقۇچىغا كۆتۈرىلگەندە، قىز بىر گەپ سورايمەن دەپ، يالت قىلىپ بۇنچۇكقا قايرىلغان ئىدى، شۇ چاغدا بۇنچۇك ئاخشام يورۇغىدا قىزغا بىر قاراپ، ئىچىدە ئۇھ دەپ هەيران قالدى. قىز ئادەتتىكىچە ھەركىتى بىلەن چېچىنى تۈزەپ، بېشىنى سەل كۆتۈرۈپ، بۇنچۇك تەرەپكە كۆز قىرىدا قاراپ جاۋاپ كۈتتى. ئەمما بۇنچۇك سوئالىنى ئاڭلىماي قالغان ئىدى. ئۇ، سەل قىسىلىپ، شېرىن - دەرتلىك بىر تۇيغۇ بىلەن پەلەمپەيدىن ئاستا يۇقۇرىغا چىقتى. قىز زورۇققانلىقتىن (چۈنكى رومىلىنى يەشمەي تۇرۇپ، چېچىنى جۆندەش ئوڭايسىز ئىدى) كۈچسىز كۈن نۇرىدا قىزىرىپ تۇرغان بۇرنى بىلىنەر - بىلىنمەس سىلكىنەتتى. ئاغزىنىڭ پىچىمى ئەركىشىلەرنىڭكىدەك بولۇپ، ئەينى زاماندا كىچىك بالىنىڭ ئاغزىدەك نازۇك ئىدى، سەل كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان يۇقۇرقى كالپۇكىنىڭ ئۈستىدە يۇمران مويلار قارىيىپ تۇراتتى، ئۇ تېرىسىنىڭ خىرە ئاقلىغىدا تېخىمۇ ئېنىقراق كۆرۈنەتتى.

بۇنچۇك تاياقتىن چۆچۈگەندەك بېشىنى ئەگدى -دە، قىزغىن چاخچاق بىلەن:

— ئاننا پوگۇدكو ... 2 - نومۇرلۇق پىلىموتچى... سەنچىرايلىق ئىكەنسەن، بۇ كىمنىڭ بەختىدۇر!

— بىكار گەپ! —دېدى ئۇ ئىشەنچ بىلەن، ئاندىن كۈلۈمسىرەپ قويدى، — بىكار گەپ، يولداش بۇنچۇك!... مەن سىزدىن سوراۋاتىمەن: ئېتىش مەيدانىغا قاچان بارىمىز؟

تەبەسسۇمدىن ئانىنا قانداقتۇ بۇرۇنقىدىنمۇ ئاددى ــ ساددا، يېقىملىق بولۇپ قالدى. بۇنچۇك ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ تــوختىدى: ئۇ كوچىنىڭ نېرىقى بېشىغا، قۇياش ھەممىنى قىزىل شەپەق تاش- قىنى بىلەن غەرق قىلىپ، قېتىپ تۇرغان يەرگە خۇدىنى يــوقىتىپ قاراپ، ئاستا جاۋاپ بەردى:

— ئېتىش مەيدانىغىمۇ؟ ئەتە. سەن نەگە بارماقچى ئىدىڭ؟ بىلەن نەدە تۇرىسەن؟

قىز شەھەرنىڭ چېتىدىكى بىر كوچىنىڭ ئىسمىنى ئېيتتى، ئىككىسى بىللە مېڭىشتى. 4 كوچا ئاغزىدا ئۇلارنى بوگوۋوي قوغلاپ يــەتتى.

— ھوي بۇنچۇك، ماڭا قارا! ئەتە قانداق يىغىلىمىز؟

بۇنچۇك مېڭىشتىن توختىماي: «تىنچ ئــورمان»نىڭ نــېرى- سىدا يىغىلىمىز، ئۇ يەرگە كروتوگوروپ بىلەن خىۋىلىچكو پىلىموت- نى ھارۋا بىلەن ئېلىپ بارىدۇ؛ ئەتىگەن سائەت 8دە يىغىلىش كې- رەك، دەپ چۈشەندۈردى. بوگوۋوي 2 مەھەللىدىن ئــۆتكىچە ئــۇلار بىلەن بىللە مېڭىپ، خوشلاشتى. بۇنچۇك بىلەن ئانىنا پوگۇدكو بىر نەچچە مىنۇت ئۇنچىقماي مېڭىشتى. قىز يېنىچە قاراپ سورىدى:

— سىز — كازاكمۇ؟

— ھە — ئە؟

— بۇرۇن ئوفىتسېرمىدىڭىز؟

— ۋاي، نەدە ئوفىتسېر بولاي!

— سىز قەيەرلىك؟

— نوۋوچېركاسسكىدىن.

— روستوپقا كەلگىنىڭىزگە ئۇزاق بولدىمۇ؟

— بىر نەچچــە كۈن بولدى.

— ئۇندىن بۇرۇنچۇ؟

— پېتروگرادتا بولدۇم.

— سىز قايسى يىلى پارتىيىگە كىرگەن؟

— 1913 - يىلدىن بېرى پارتىيىلىكمەن.

— ئائىلىڭىز نەدە؟

— نوۋوچېركاسسكىدا، — بۇنچۇك دۇدۇقۇپلا جاۋاپ بەردى - دە، بىر نەرسە سورىغاندەك قولىنى ئۇزاتتى، — توختاپ تۇر، ماڭا بىر نەرسىنى سوراشقا رۇخسەت قىل: سەن روستوپتا تۇغۇلغانمۇ؟

— ياق، مەن يېكاتېرىنوسلاۋشچىنادا تۇغۇلغان، ئەمما كېيىنكى ۋاقىتتا مەشەدە تۇرۇپ قالدىم.

— ئەمدى مەن سەندىن سوراي، ئوكراينىمۇ سەن؟

قىز بىر دەقىقە ئىككىلىنىپ تۇردى - دە، قەتئىي قىلىپ جاۋاپ بەردى:

— ياق.

— يەھۇدى قىزىمۇ؟

— ھەئە، قانداق؟ تىلىمدىن بىلىنىپ تۇرامدۇ؟

— ياق.

— ئۇنداق بولسا مېنىڭ يەھۇدى ئىكەنلىكىمنى قانداق بىلدىڭىز؟

بۇنچۇك قەدىمىنى ئۇششاقدەسسەپ، ئۇنىڭ بىلەن تەڭ مېڭىشقا تىرىشىپ، جاۋاپ بەردى:

— قۇلىقىڭ، قۇلىقىڭنىڭ پىچىمى ۋە كۆزلىرىڭدىن بىلىنىپتۇرۇپتۇ. دىگەن بىلەن ئۆز مىللىتىڭدىن سەندەكلىرى ئاز...— بىرئاز ئويلىنىپ قوشۇپ قويدى، — سېنىڭ بىزدەبولغىنىڭ ياخشى بولدى.

www.uyghurkitap.com

— نىمىشكە؟ —دەپ قىزىقىپ سورىدى قىز.

— گەپ مۇنداق: يەھۇدىلار يولغا سېلىشنىلا بىلىدۇ، ئۆزلىرى ئۇرۇشقا كىرمەيدۇ، دەپ تونۇلۇپ قالغان خەلق. ماڭا مەلۇمكى، ئۇرغۇن ئىشچىلار شۇنداق ئويلىشىدۇ — مەنمۇ بىر ئىشچىغۇ،—دەپ ئەسكەرتىپ قويدى ئۇ، —بۇ قاراش — خاتا، مانا سەن بۇ خاتا پىكىرنى ئۆزەڭنىڭ پارلاق ئۆلگەڭ بىلەن رەت قىلىپ تاشلاۋاتىسەن. سەن ئوقۇغانمۇ؟

— ھە، ئوقۇغان. بۇلتۇر گىمنازىيىسنى پۈتتۈردۇم. خوش، سىزنىڭ بىلىمىڭىز قانداق؟ بۇنى سورىشىمنىڭ سەۋەبى، گەپ - سۆزىڭىزدىن ئىشچى ئەمەسلىكىڭىز چىقىپ تۇرىدۇ.

— مەن كىتاپ ئوقۇدۇم.

ئىككىيلەن ئاستا مېڭىشتى. ئاننا ئەتەي كىچىك كوچىلارغا بۇرۇلۇپ، ئۆزى توغرىلىق ئازلا سۆزلەپ، كورنىلوپنىڭ ھۇجۇم باشلىشى، پېتىر ئىشچىلىرىنىڭ كەيپىياتى ۋە ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋى توغرىلىق سوئال سوراپ ماڭدى.

شۇ ئارىدا دېڭىز ياقىسىنىڭ نەدىدۇ بىر يېرىدە پاراسلاپ ئېتىلغان مىلتىق ئاۋازى ئاڭلاندى. پىلىموت ئارىلاپ تىنچلىقنى بۇزدى. ئاننا پۇرسەتنى ئۆتكۈزمەي:

— بۇ قايسى سىستېمىدىكى پىلىموت؟ — دەپ سورىدى.

— ليۇئىس.

— ھازىر لېنىننىڭ قانچىلىك قىسمى ئېتىلىپ بولغاندۇ؟

بۇنچۇك جاۋاپ بەرمەستىن، دېڭىز ياقىسىدىكى پىرژىكتىرنىڭ زۇمرەت قىروغا كۆمۈلگەن توق سېرىق شولىسىغا قىزىقىپ قاراپ قالدى، پىرژىكتىر ئۆزىنىڭ خادىدەك نۇرىنى شۇ يەردە لەنگەر تاشلىغان بىر ھەربى كېمىدىن تاكى كەچكى شەپەقتە چوغدەك قىزىرىپ تۇرغان ئاسماننىڭ قەھرىگىچە تىككەن ئىدى.

ئۇلار ئادەمسىز قالغان شەھەر كوچىلىرىنى 3 سائەت كەزگەندىن كېيىن ئانىنا تۇرىدىغان ئۆينىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا ئايرىلىشتى.

بۆنچۆك كۆڭلى تازا قانمىغان ئىچكى ھىسسىيات قىزىغى بىلەن ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. «ياخشى يولداش، ئەقىللىق قىز! ئىككىلەن شۇنداق ئوبدان سۆزلەشتۇق ـ كۆڭلۈم ئىللىق بولۇپ قالدى. شۇكۇنلەردە قوپاللىشىپ قالدىم، كىشىلەربىلەن دوستانە مۇناسىۋەتتە بولۇشۇم لازىم، ئۇنداق بولمىغاندا، سولداتلارنىڭ سۇخارى نىنىدەك قېتىپ، بىرەھىم بولۇپ قالىسەن...» — دەپ ئويلاپ، ئۆزىنى ئۆزى ئالدىدى، ئۆزىنى ئالداۋاتقانلىغىنى سېزىپ تۇردى.

ھەربى ـ ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ مەجلىسىدىن يېڭىلا كەلگەن ئابرامسون پىلىموتچىلارنىڭ تەييارلىغىنى سوراشقا باشلىدى؛ گەپ ئارىسىدا ئانىنا پوگۇدكو توغرىلىقمۇ سورىدى:

— ئۇ قانداق كېتىۋاتىدۇ؟ ئەگەر مۇۋاپىق كەلمەيدىغان بولسا، ئۇنى ئالماشتۇرۇپ، باشقا خىزمەتكە ئەۋەتىشىمىزمۇ مۇمكىن.

— ياقەي، نىمە دىگىنىڭ بۇ! — دەپ چۆچۈپ كەتتى بۆنچۆك، — تولىمۇ قابىلىيەتلىك قىز!

ئۇ، قىز توغرىلىق بەك سۆزلىگۈسى بار ئىدى، پەقەت ئىرادىسىنىڭ ئىنتايىن كۈچلۈكلۈگى ئارقىسىدا ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

www.uyghurkitap.com

6

25 ـ نويابىركۈنى چۈش ۋاقتىدا كـالېدىننىڭ نوۋوچېركاسسكىدىكى ئەسكەرلىرى روستوپقا كەلتۈرۈلدى. ھۇجۇم باشلاندى. تۆمۈريول لىنىـيىسىنى بويـلاپ، كۆتەرمىنىڭ ھـەر 2 تەرىپى بىلەن گېنېرال ئالېكسېيېۋنىڭ ئوفىتسېرلەر ئەترىدى شالاڭ زەنجىرسىمان سەپ تـارتىپ ئالغا ئىلگىرىلىمەكـتە ئىدى. ئـوڭ قانـاتتا يۈنكېرلەرنىڭ سۇررەڭ پىگورىلىرى بارغانـسېرى قويۇقـلىشىپ كۆرۈنەتـتى، گېنـېرال پوپوپىنىڭ پىدائـىي ئەترەتـلىرى سـول قاناتتىكى قىزىـل توپـا يارنى ئـايلىنىپ ئـۆتمەكتە ئىدى، يىراقـتىن ئۇششاق سۇر پومزەكتەك كۆرۈنگەن نەرسىلەر يارنىڭ ئىچىگە سەكرەپ چۈشۈۋاتاتتى؛ ئۇلار يارنىڭ نېرىقى تەرىپىگە كېسىپ ئۆتۈپ، توپلىنىشتى، بىر دەم تـوختىغانـدىن كـېيىن يـەنە ئـالغا قاراپ كېتىشتى.

ناخىچېۋانىڭ چەت چېكرىسـىغا تارىلىپ ئورۇنلاشقان قىزىل گۋاردىيىچىلار سىپى ئىچىدە پاتىپاراقچىلىق يۈز بەردى. كۆپىنچىسى 1 ـ قېتىم قولىغا مىلتىق ئالغان ئىشچىلار بولغانلىقتىن قورقۇش ھىس قىلىپ، قارا پەلتولىرىنى كۆزنىڭ پاتقىغىغا بۇلاپ، يەر بېغىرلاپ، ئۆمىلەپ ئۆتۈشمەكتە ئىدى؛ بەزىبىرلىرى بېشىنى كۆتىرىپ يىراقتىن كىچىكلەپ كۆرۈنگەن ئاقلارنىڭ فىگورىلىرىغا قارايتتى.

بۇنچۇك سەپىنىڭ ئىچىدىكى پىلىموتنىڭ يېنىدا زوكۇزىيىپ تۇرۇپ، دۇربۇن بىلەن قاراپ تۇراتتى. جەڭگە كىرىش ئالدىدا ئۆزىنىڭ خوپ كەلمىگەن كۆزگى پەلتوسىنى شىنېلغا تېگىشىۋالغان ئىدى، شىنېل كىيگەندىن كېيىن ئۆزىنى بىمالال، خاتىرجەم ھىس قىلدى.

كوماندا بىرىلمەستىنلا ئوق ئېتىلىشقا باشلىدى. كىشىلەر سۈرلۈك تىمتاسلىققا چىداپ تۇرالمىغان ئىدى. 1 - ئوق ئېتىلىش بىلەنلا بۇنچۇك ئولارنى تىللاپ، ئورنىدىن دەرس تۇرۇپ ۋاقىرىدى:

— توختات!...

تاڭ - تۇك ئوق ئاۋازى ئۇنىڭ ۋاقىرىشىنى بېسىپ كەتتى - دە، بۇنچۇك قول شىلتاپ، مەيلىگە قويۇۋەتتى؛ ئەمدى ئوقلارنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ چۈشكۈدەك ۋاقىراشقا تىرىشىپ، بوگوۋويغا: «ئوت ئاچ!»دەپ كوماندا بەردى. بوگوۋوي كۈلۈمسىرەپ، ئەمما چىرايى ئۆڭۈپ پىلىموتنىڭ قولۇپىغا يۈزىنى ياقتى - دە، زاتىلىنىڭ تۇتقۇسىغا بارماقلىرىنى قويدى. پىلىموتنىڭ تاتىلداغان تونۇش ئاۋازى بۇنچۇكنىڭ قۇلىغىنى زىڭىلدىتىۋەتتى، ئوقنىڭ قانداق تېگىۋاتقانلىغىنى ئېنىقلاشقا تىرىشىپ، دۈشمەننىڭ يەرگە يېتىۋالغان سېپىي تەرەپكە بىر مىنۇتچە كۆز تىكىپ قارىدى، ئاندىن ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، سەپنى ياقىلاپ، باشقا پىلىموتلارنىڭ قېشىغا چېپىپ باردى.

— ئوت ئېچىلسۇن!

— بىرىنمىز!... گو - گو - گو - گو! — دەپ گۈمبۈرلىدى خىۋىلىچكو ھەم چۈچۈپ، ھەم بەختلىك يۈزىنى بۇنچۇكقا بۇراپ.

مەركەزدىن سانىغاندا 3 - پىلىموتنىڭ قېشىدىكى يىگىتلەر ئانچە ئىشەنچلىك ئەمەس ئىدى. بۇنچۇك شۇلارغا قاراپ يۈگۈردى.

يېرىم يولغا بارغاندا ئۇ، ئىگىشىپ تۇرۇپ دۇربۇن بىلەن قارىدى: تەرلىگەن يۇمۇلاق ئەينەكتە سۇر پومزەكلەرنىڭ مىدىرلىشۋاتقانلىقى كۆرۈندى. ئۇ يەردىن ناھايىتى ئېنىق، بىر يولى - بىر يولى ئوق ئېتىلماقتا ئىدى. بۇنچۇك يەرگە ئۆزىنى تاشلاپ، ئاشۇ ياتقىنى بويىچە 3 - پىلىموتنىڭ دەل نىشانغا ئالالمىغانلىقىنى ئېنىقلىدى.

— پەسرەك! ئېبلىسلار!...، — دەپ ۋاقىردى ئۇ، سەپنى بويلاپ يىلاندەك ئۆمىلەپ.

ئوقلار بېشىنىڭ ئۈستىدىن ئەجەلدەك ۋىژىلداپ ئۆتەتتى. ئالېكسېيېۋنىڭ ئەسكەرلىرى مەشق ۋاقتىدىكىدەك توغرا ئاتاتتى.

تۇمشۇغى تېتىقسىزلىق بىلەن يۇقۇرىغا قارىتىلغان پىلىموتنىڭ ئالدىدا ئاتقۇچىلار يەرگە چاپلىشىپ يېتىۋالغان ئىدى: نىشانغا ئالغۇچى يۇنانلىق مىخالىدى نىشاننى ناتوغرا يۇقۇرى ئالغان؛ لېنتا زاپاسلىرىنى بىھۇدە ئىسراپ قىلىپ، تىنىمسىز ئوق ياغدۇرۇۋاتاتتى؛ ئۇنىڭ يېنىدا قورقۇپ كۆكىرىپ كەتكەن ستېپانوپ ياتاتتى؛ ئارقىدا كروتوگوروپنىڭ دوستى، بىر تۆمۈريول ئىشچىسى بېشىنى يەرگە سانچىپ، سەل كۆتىرىلگەن پۇتلىرى بىلەن تاشپاقىدەك دۈمبىچەك بولۇپ ياتاتتى.

بۇنچۇك، مىخالىدىنى نېرى ئىتتىرىپ، ئۆزاقىچە كۆزىنى قىسىپ، نىشاننى توغرىلىدى. ئۇنىڭ قولىغا چۈشكەن پىلىموت سىلكىنىپ، بىر ئۆلچەمدە تاتاتلاشقا باشلىغاندا — ئېتىشنىڭ نەتىجىلىرىمۇ كۆرۈلدى: ئالغا يۈگۈرۈپ ئىلگىرىلەپ كېلىۋاتقان بىر توپ يۈنكېرلەر سېرىق توپىلىق تاقىر يەردە بىر ئادىمىدىن ئايرىلىپ، دۆڭلۈكتىن تومتاراقاي ئارقىغا چېكىندى.

بۇنچۇك ئۆز پىلىموتىنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلدى. يۈزى ئاپپاق ئاقىرىپ كەتكەن بوگوۋوي (يۈزىدىكى مىلتىق دورىسىنىڭ داغلىرى

بۇرۇنقىدىنمۇ ئېنىقراق كۆكىرىپ تۇراتتى) يانپاشلاپ يېتىپ، پاچىـ غىنىڭ بولجۇڭ گۆشىدىن يارىلانغان پۇتىنى، تىل ـ قاغىش ياغـ دۇرۇپ، تېڭىۋاتاتتى.

— ئاتساڭچۇ، لەنىتى!...» — دەپ ۋاقىرىدى يېنىدا ياتقان چوغدەك قىزىرىپ كەتكەن بىر قىزىل گىۋاردىيەچى تۆت پۇتلۇق بولۇپ، — ئات! ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرمەيۋاتامسەن؟!

ئوفىتسېرلەر ئەترىدىنىڭ سەپلىرى پاراتتا يۈگۈرگەندەك كۆتەرمە بويلاپ ئېقىپ كېلىۋاتاتتى.

بوگوۋۋىينىڭ ئورنىغا رېبىندېر ئۆتتى، ئۇ ماھىرلىق بىلەن؛ ئوقنى تېجەپ، ھودۇقماستىن ئېتىشقا باشلىدى.

سول قاناتتىن گېۋوركيانتىس توشقاندەك سەكرەپ، بېشىدىن ئۇچۇپ ئۆتكەن ھەر بىر ئوقتىن يەرگە يېتىۋېلىپ، ئوھ ـ ئوھلاپ، بۇنچۇكنىڭ قېشىغا كەلدى:

— يەنە ئەپلەشمەيۋاتىدۇ!... ئاتالمايۋاتىدۇ!

بۇنچۇك دىگۈدەك ئۆزىنى دالدىغا ئالماستىنلا. ئەگرى ـ بۈگـ رى يېتىشقان سەپ بويلاپ تېز يۈگۈردى.

يىراقتىنلا پىلىموتنىڭ قېشىدا تىزلىنىپ تۇرغان ئاننانى كۆردى، بۇ قىز پېشانىسىگە چۈشۈپ قالغان بىر تۇتام چېچىنى قايـ رىپ، ئالقىنىنى كۆزىگە تۇتۇپ، دۈشمەننىڭ سېپىگە قاراۋاتاتتى.

— يات! — دەپ ۋاقىرىدى بۇنچۇك، قىزدىن ئەنسىرەپ چىرايى قارىداپ، يۈزىگە قان تەپتى، — يات، ساڭا ئېيتىۋاتىمەن!...

قىز، بۇنچۇك تەرەپكە بىر قاراپ قويۇپ، ئۆز پېتىچە تۇرۇۋەردى، بۇنچۇكنىڭ ئاغزىدىن تاشتەك ئېغىر سۆزلەر چىقاتتى. ئۇ، ئاننانىڭ قېشىغا يېتىپ كېلىپلا ئۇنى كۈچ بىلەن يەرگە ئىڭىشتۇردى.

كروتوگوروپ قالقاننىڭ ئارقىسىدا پىشىلدايتتى.

ــ مىخلىنىپ قالدى! كېلەلمەيدۇ! ــ ئۇ، دىر ـ دىر تىترەپ، بۇنچۇقا پىچىرلىدى، ئاندىن كۆزلىرى بىلەن گېۋوركيانتىسنى ئىزلەپ، تامىغى قىقىلىپ ۋاقىرىدى، ــ قېچىپ كەتتى، لەنتى! ئۇ تولا نالە ـ زارە قىلىپ يۈرىگىمنى خۇن قىلىۋەتتىغۇ!...ئادەمنى ئىش قىلغۇزمايدۇ!...

گېۋوركيانتىس يىلاندەك يەر بېغىرلاپ ئۆمىلەيتتى، قىرىلمىغان تۆكىچىدەك قارا ساقىلىغا لاي چاپلىشىپ قالغان ئىدى. كروتوگوروپ تەرگە چۆمگەن بۇقىدەك بويىنىنى بۇراپ، ئۇنىڭغا بىر دەقىقە قاراپ تۇردى ــ تاراسلىغان ئۇق ئاۋازىنى بېسىپ، جېنىنىڭ بېرىچە ۋاقىرىدى:

ــ لېنتىنى نەگە قويدۇڭ؟... كونا داس!... بۇنچۇك! ھەي بۇنچۇك! ئۇنى كۆزدىن يوقاتقىنا!...

بۇنچۇك پىلىموتنىڭ بىر يېرىنى ئۇگىلاۋاتاتتى. بىر ئوق كېلىپ قالقانغا شىددەت بىلەن تەككەنلىكتىن، گويا قىزىق نەرسىدىن قاچۇرغاندەك قولىنى شارتلا تارتىۋالدى.

ئوڭلاپ بولغاندىن كېيىن، پىلىموتنى ئۆزى ئېتىشقا باشلىدى. قورقماستىن يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان ئالېكسېيېۋ ئەسكەرلىرىنى يەرگە يېتىۋېلىشقا ۋە ئارقىسىغا ئۆمىلەپ، كىرىۋالىدىغان تۆشۈك ئىزلەشكە مەجبۇر قىلدى.

دۈشمەننىڭ سېپى يېقىنلىشىپ كەلمەكتە ئىدى. دۈربۈندىن قارىغاندا، ئاق گۋاردىيىچىلار مىلتىقنىڭ تاسمىسىدىن تۇتۇپ، ئاندا ـ ساندا يېتىۋېلىپ يەنە ئالغا ئىلگىرىلەيتتى. ئۇلارنىڭ ئوت كۈچى كۈچىيىشكە باشلىدى. قىزىل گۋاردىيىچىلار سېپىدە ئوق تېگىپ قازا تاپقان 3 كىشىنىڭ مىلتىق ـ ئوقلىرىنى يولداشلىرى يەر بېغىرلاپ ئېلىپ كەلدى،چۈنكى ئۆلگەنلەرگە قورالنىڭ كېرىكى

يوق ئىدى... كروتوگوروپىنىڭ پىلىموتى قېشىدا ياتقان بۇنچۇك بىلەن ئانىنىڭ كۆز ئالدىدا، سەپتىكى ياپ-ياش بىر قىزىل گۋاردىيىچىگە ئوق تېگىپ غۇلاپ چۈشتى. ئۇ پاچىقىغا لاتا ئورالغان پۇتىنى يەرگە ئۇرۇپ، ئۇزاققىچە تىپىرلاپ، خىرىلدىدى-دە، ئاخىرى، 2 تەرەپكە تاشلانغان قوللىرىنى يەرگە تىرەپ سەل كۆتىرىلدى، بىر يۆتەلدى، ئاندىن ئەڭ ئاخىرقى بىر نەپەس چىقىرىپ، يۈزى بىلەن موككىدا چۈشتى. بۇنچۇك يان تەرەپتىن ئانىناغا قاراپ قويدى. قىزنىڭ يوغان چەكچەيگەن كۆزلىرىدىن دەھشەتلىك قورقۇنچ چاقناپ تۇراتتى. ئۇ، ئۆلگەن يىگىتنىڭ پۇتىغا ئورالغان جۇل-جۇل بولۇپ كەتكەن لاتىسىغا كىرپىك قاقماستىن قادىلىپ قاراپ، ئۆز قېشىدىلا كروتوگوروپىنىڭ:

— لېنتا!... لېنتا!...تېز بول!... ھەي قىز، لېنتا ئېپكېلىپ بەر! — دەپ ۋاقىرىغانلىغىنى ئاڭلىماي قالدى.

كالېدىن ئەسكەرلىرى قىزىل گۋاردىيىچىلار سېپىنى 2 ياندىن قورشاپ، قىسىشقا باشلىغان ئىدى. ناخچېۋان ئۆيچۆرىسىدىكى كوچىلاردا چېكىنىۋاتقان قىزىل گۋاردىيىچىلارنىڭ قارا پەلتولىرى ۋە شىنېللىرى مىلتىلداپ كۆرۈنەتتى. ئوڭ قاناتنىڭ ئەڭ چېتىدىكى بىر پىلىموت ئاقلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتتى. يۇنان مىخالىدىنى بىر يۇنكېر ئوفتسېر يېقىندىلا ئېتىپ ئۆلتۈردى، 2-نومۇرلۇق ئاتقۇچىنى گويا مەشقتىكى قورچاقتەكلا نەيزە سانچىپ ئۆلتۈردى؛ پىلىموت ئاتقۇچىلاردىن پەقەت نابورچىك ستېپانوپلا ئامان قالدى.

قىرغاق تۈۋىدىكى ھەربى كېمىلەردىن تۇنجى قېتىم توپ ئوقلىرى ئۇچۇشقا باشلىغاندىلا چېكىنىش توختىدى.

شۇ ئارىدا بۇنچۇكقا تونۇش بولغان ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ بىر ئەزاسى ئالغا يۈگۈرۈپ چىقىپ:

— سەپكە! ... ئارقامدىن ئەگەش!... — دەپ ۋاقىرىدى.
قىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ سەپپى بىر تەۋرەندى - دە، تۈپتۈز بولۇپ، ھۇجۇمغا ئۆتتى. بۇنچۇك ۋە ئۇنىڭغا زىچ ياندىشىپ ياتقان كروتوگوروپ، ئانىنا ۋە گېۋورکيانتىسنىڭ يېنىدىن 3 ئادەم دىيەرلىك بىللىلا ئۆتۈپ كەتتى. بىرسى تاماكاچېكىشپماقاتتى، ئىككىنچىسى كېتىۋېتىپ مىلتىقىنىڭزاتۋورىنىتىزىغاتوكۇلدىتىپئۇراتتى، ئۈچىنچىسى ئۆز پەلتوسىنىڭ ماي يۇققان ئېتىگىگە دىققەت بىلەن قارايتتى. ئۇنىڭ يۈزىدە،بۇرۇتىنىڭ ئۈچىدا ئەيىپكارلارچە كۈلۈمسىرەش جىلۋىلىنەتتى — گويا ئۇ، ئەجەبلىگە قارشى كېتىۋاتقاندەك ئەمەس، بەلكى ئۇلپەتداشلىرىنىڭ ئولتۇرۇشىدىن ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ، ماي يۇققان پەلتۇسىغا قاراپ، ئۇرۇشقاق خوتۇنىدىن قانچىلىك جازاغا ئۇچرىشىنى چامىلاۋاتقاندەك ئىدى.
— ئەنە ئۇلار! — دەپ ۋاقىرىدى كروتوگوروپ يىراقتىكى بىر قورانى ۋە ئۇنىڭ سىرتىدا چۆمۈلىدەك مىڭىلدىشىپ يۈرگەن سۇر كىيىملىك ئادەملەرنى كۆرسىتىپ.
— ئورىنات! — بۇنچۇك ئېيىقتەك پىلىموتىنى بۇراپ توغرىلىدى.
پىلىموتنىڭ تېتىك سايرىشى ئاننانى قۇلىغىنى ئېتىۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى. ئۇ چوخچىيىپ ئولتۇرۇپ، قورانىڭ تېشىدا قىمىرلاشلارنىڭ چېپپىدە توختىغانلىغىنى كۆردى، بىر مىنۇتتىن كېيىن ئۇ يەردىن بىر ئۆلچەمدە تۈركۈم - تۈركۈم ئوق ئېتىلدى - دە، بۇلۇتلۇق ئاسماننىڭ يىپىنچىسىدىن كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان تۆشۈكلەرنى ئېچىپ، باش ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتتى.
دەستە - دەستە ئېتىلغان ئوق ئاۋازلىرى باراباندەك گۈمبۈرلەيتتى. پىلىموتلارنىڭ يېنىدا يىلاندەك تولغانغان لېنتىلار قۇرۇپ كەتكەن قورايدەك چاراسلايتتى. يەككە ئېتىشمىلارنىڭ ئاۋازى ھەممە

يەرنى قاپلاپ، ئەۋجىگە چىقتى. قارا دېڭىزچىلار ھەربىي كېمە-دىن ئاتقان توپ ئوقلىرى باش ئۈستىدىن ۋىژىلداپ چىقىراپ ئۆ-تۈپ، ملتىق ئاۋازلىرىنى بېسىپ چۈشتى. ئانىنا مۇنۇنى كۆردى: ئەلتىرە قولاقچىلىق، بۇرۇتىنى ئىنگىلىزچە ياساتقان ئوزۇنتۇرا بىر قىزىل گۋاردىيىچى ھەر بىر سىنارەد ئۇچۇپ ئۆتكەندە ئۇنى قارشى ئېلىپ، ئىختىيارسىز تازىم بىلەن ئۆزىتىپ، ۋاقىراپ قوياتتى:

— ياغدۇر، سېمىيون، ياغدۇرۇۋە، سېمىيون! كۆپرەك ياغدۇر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە!

سنارەدلەر ھەقىقەتەن ئارقا - ئارقىدىن ئۈزۈلمەي چۈشكى-لى تۇردى. بىر قۇر ئېتىپ كۆرۈپ نىشاننى توغرىلىۋالغان دېڭىز-چىلار ماسلىشىپ تۇرۇپ ئوت ئېچىشقا باشلىدى. ئاستا ئارقىغا چې-كىنگەن كالېدىن ئەسكەرلىرىنىڭ ئايرىم تۇدىلىرى ئۈستىگە ئارقا - ئارقىدىن شىراپنېللەر ① يېغىپ تۇردى. تازا باپلاپ ئاتقان سىنا-رەدلەرنىڭ بىرى چېكىنىۋاتقان دۈشمەن سېپىنىڭ قاپ ئوتتۇرى-سىدا پارتلىدى. پارتلاشتىن ھاسىل بولغان قارامتۇل خادا تۈتۈن ئادەملەرنى توزغىتىپ، گوداڭ ئۈستىدە پەسكە قايتىپ يېيىلىپ كەت-تى، ئانىنا دۇربۇننى تاشلىۋېتىپ بىر ئاھ ئۇردى - دە، دەھشەتلىك مەنزىرىدىن ئوت ئالغان كۆزلىرىنى كىر ئالقانلىرى بىلەن يېپىۋال-دى — ئۇ، يۇمۇلاق ئەينەك ئارقىلىق پارتلاشنىڭ تولغۇماچ قۇ-يۇنىدا يات ئادەملەرنىڭ قىرىلغىنىنى يېقىندىلا كۆرگەن ئىدى. ئاچچىق بىر تىترەك كېلىنى قىسىۋالدى.

— نېمە بولدۇڭ؟ — دەپ ۋاقىرىدى بۇنچۇك ئۇنىڭغا ئېگى-شىپ قاراپ.

قىز چىشىنى مەھكەم چىشلىۋالغان ئىدى، چەكچەيگەن كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

① شىراپنېل — ئىچى ئوق بىلەن تولدۇرۇلغان سنارەد.

— بولالمايۋاتسەن...

— بەردەمرەك بول! سەن... ئانىنا گېپىمنى ئاڭلاۋاتامسەن؟ ئاڭلاۋاتامسەن؟... مۇنداق قىلساڭ بولمايدۇ! ... — دېگەن سۆزلەر ئۇنىڭ قۇلىقىدا بۇيرۇق ئاۋازىدەك جاراڭلىدى.

ئوق قاناتتا. كىچىككىنە دۆڭنىڭ ئېتىكىدىكى سايدا دۈشمەننىڭ پىيادە ئەسكەرلىرى توپلىنىپ تۇراتتى، بۇنچۇڭ بۇنى بايقاپ قالدى، پىلىموتنى سۆرەپ، سۆرەپ، تېخىمۇ ئەپلىك بىر يەرگە يۆگۈرۈپ بېرىپ، دۆڭ بىلەن سايىنى ئوقتا تۇتۇشقا باشلىدى.

تا - تا - تا - تا - تا - تات! تا - تا - تا - تا - تا - تا - تات! رىبىندىرنىڭ پىلىموتى جەھلى بىلەن، ئۈزۈك - ئۈزۈك تاتىلدىدى.

20 چامدام يەردە ئاۋازى خىرىلداپ قالغان بىرسى ئاچچىغلىنىپ:

— زەمبىل!... زەمبىل يوقمۇ؟... زەمبىل!... — دەپ ۋاقىرىدى.

— ئىشا — نغا... — دەپ ئاۋازىنى سوزۇپ چىقىرىدى فۇرونت سولداتلىرىنىڭ ئىچىدىكى ۋىزۋوت كوماندىرلىقىنى ئۈستىگە ئالغان بىرسى، — 18... پۇتۇن ۋىزۋوت، ئوقنى ياغدۇر!

كەچكە يېقىن سۇرلۇك يەر ئۈستىدە قارنىڭ دەسلەپكى ئۇچقۇنلىرى ئېزغىرىن شامالدا تۇزۇشقا باشلىدى. بىر سائەتتىن كېيىن يېپىشقاق ھۆل قار دالىنىڭ يۈزىنى ۋە ئۆلۈكلەرنىڭ چالمىدەك قارا - قۇرۇ پومزەكلىرىنى چۈمكىدى، جەڭ قىلغۇچىلارنىڭ سېپى بىر ھۇجۇم قىلىپ، بىر چېكىنىپ، دەسسەپ - چەيلىگەن يەرلەرنىڭ ھەممىسىدە خىرە - شىرە ئۆلۈكلەر ياتاتتى.

كەچ كىرىش ئالدىدا كالېدىن ئەسكەرلىرى چېكىندى.

يېڭى ياغقان قار بىلەن غۇۋا ئاقىرىپ تۇرغان مۇشۇ كېچىدە بۇنچۇك پىلىموت جايلاشتۇرۇلغان قاراۋۇل ئورنىدا ئىدى. كروتوگوروپ قەيەردىندۇ تېپىۋالغان ھەشەمەتلىك بىر يوپۇققا بېشىنى پۈركەپ، بىر پارچە ئورۇق گۆشنى يەۋېتىپ، بىر تۈكۈرۈپ، بىر تىللاپ قوياتتى. كېۋوركيانتىسىمۇ مۇشۇ يەردە، شەھەر چېتىدىكى بىر ھويلىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا سوغاقتا توڭلاپ كۆكىرىپ كەتكەن بارماقلىرىنى چېكىۋاتقان تاماكىسى ئۈستىدە ئىسسىتاتتى، بۇنچۇك بولسا سوغاققا توڭۇپ تىترەۋاتقان ئانىنانى شىنېلىنىڭ پېشىگە ئوراپ، تۈنىكىدىن ياسالغان ئوق ساندۇغىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇراتتى — قىزنىڭ كۆزىگە مەھكەم باسقان نەم ئالقانلىرىنى ئاجرىتىپ، بۇ قوللارنى ئاندا - ساندا سۆيۈپ قوياتتى.

— ھەي، مۇنداق قىلساڭ بولامدۇ؟... خېلى چىداملىق قىز ئىدىڭغۇ؟... ئانە، ماڭا قارىغىنا، ئۆزەڭنى قولۇڭغا ئال!... ئانە!.. ئەزىزىم، ... جان دوستۇم!... بۇنداق ئىشقا كۆنۈكۈپ كېتىسەن... ئەگەر غورۇرۇڭ بۇ يەردىن كېتىشكە يول قويمايدىغان بولسا باشقىچە بول. ئۆلگەنلەرگە مۇنداق قاراشقا بولمايدۇ... كۆرمەسلىككە سېلىپ ئۆتۈپ كەت — ھەممە ئىش تۈگەيدۇ! پىكىر - خىيالىڭنى ئەركىنگە قويما، ئۇنى تىزگىنلە. مانا قارا، سۆزۈڭ بىر ئوبدان بولسىمۇ، ئاياللىغىڭ سىېنى يېڭىپ كېتىۋاتىدۇ.

ئاننا ئۈنچىقمايتتى. ئۇنىڭ ئالقانلىرىدىن كۆزگى يەرنىڭ ھىدى ۋە ئاياللارغا خاس ئىللىقلىق پۇرايتتى.

ئاستا ئۈچقۇنداپ چۈشۈۋاتقان قار ئاسمان بوشلۇغىنى سۈپتە مامۇق پەردەك قاپلىغان. ھويلىنىڭ ئۈستىنى، يېقىن ئەتراپتىكى داللارنىڭ ئۈستىنى ۋە يوشۇرۇنۇۋاتقان شەھەرنىڭ ئۈستىنى خىرە شىرە ئۈگىدەك باسقان ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

7

روستوپ بوسۇغىدا ۋە روستوپنىڭ ئۆزىدە 6 كۈن ئۇرۇش بولدى.

كوچىلاردا ۋە 4 كوچا ئېغىزلىرىدا جەڭ كېتىۋاتاتتى. قىزىل گۋاردىيىچىلار روستوپ ۋاگزالىنى 2 قېتىم قولدىن بېرىپ قويۇپ، ھەر 2 قېتىمدا ئۇ يەردىن دۈشمەننى قوغلاپ چىقاردى. 6 كۈن داۋامىدا ھەر 2 تەرەپتىن ئەسىرگە ئېلىنغانلار بولمىدى.

26 ـ نويابىر كۈنى كەچ كىرىش ئالدىدا بۇنچۇك، ئاننا بىلەن بىللە مال چۈشۈرۈلىدىغان تاۋار ئىستانسىسىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، 2 قىزىل گۋاردىيىچى ئەسكەرنىڭ ئەسىرگە چۈشكەن بىر ئوفىتسېرنى ئېتىپ تاشلىغانلىقىنى كۆردى.

تەتۈر قارىغان ئانناغا ئۇ بىر ئاز قوپاللىق بىلەن مۇنداق دېدى:

ــ شۇنداق قىلغىنى دۇرۇس! ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش كېرەك، رەھىمسىز قىرىش لازىم! ئۇلار بىزگە رەھىم قىلمايدۇ، بىزگە رەھىم-شەپقەتنىڭ كېرىكىمۇ يوق، ئۇلارنى ئايىماسلىق كېرەك. هارام ئۆلسۇن! بۇ نىجاسەتلەرنى يەر يۈزىدىن تازىلاش كېرەك! ئومۇمەن ئېيتقاندا ــ گەپ ئىنقىلاپنىڭ تەقدىرى ئۈستىدە بولۇۋاتقاندا، ھېسسىياتقا بېرىلمەسلىك لازىم. ئۇلار توغرا قىلغان، بۇ ئىشچىلار ھەقلىق!

3 - كۈنى بۈنچۈك ئاغرىپ قالدى. ئۇ بىر كېچە - كۈندۈز ئۈزلۈكسىز كۆڭلى ئاينىپ، پۈتۈن بەدىنىنىڭ ئاجىزلاشقانلىقىنى ھېس قىلدى، قۇلىقى ۋىڭىلداپ، بېشى قاتتىق ئاغرىپ، كۈننى ئاران - ئاران ئۆتكۈزدى.

ئادەملىرى بارغانسېرى ئاز قالغان قىزىل گۋاردىيىچىلارنىڭ كىچىك ئەترەتلىرى 2 - دېكابىر كۈنى سەھەردە شەھەردىن چېكىنىپ چىقتى. بۈنچۈك پىلىموت بىلەن ياردارلار ياتقان ھارۋىنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپ كېلىۋاتاتتى، بۇنى ئانىنا بىلەن كروتوگوروپ قولتۇقلىۋالغان. ئۇ، تۆمۈردەك قېتىپ، گەپكە كىرمەيدىغان پۇتلىرىنى ئۇيقۇدىكى ئادەمدەك ئاران - ئاران دەسسەپ، ئۆزىنىڭ بوشىشىپ كەتكەن دەرمانسىز بەدىنىنى ناھايىتى تەسلىكتە ئېلىپ ماڭاتتى، ئانىنانىڭ يېلىنغان - تەشۋىشلىك بېقىشلىرىنى يىراقتىن ئۇچراتقاندەك بولاتتى، قىزنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭ قۇلىقىغا گويا يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

— ھارۋىغا ئولتۇرۇۋال، ئىلىيە. گېپىمنى ئاڭلاۋاتامسەن؟ سۆزۈمگە چۈشەندىڭمۇ، ئىلىيۇشا؟ سەندىن ئۆتۈنىمەن، ھارۋىغا ئولتۇرغىن، چۈنكى سەن ئاغرىق!

لېكىن بۈنچۈك ئۇنىڭ سۆزىنى ئۇقمايتتى، شۇنىڭدەك كېزىك كېسىلى ئۆزىنى ھالسىزلاندۇرۇپ، ئەمدىلىكتە پۈتۈنلەي قولغا ئالغانلىقىنى چۈشەنمەيتتى. بەزىدە يات ۋە ئاجايىپ تونۇش ئاۋازلار ئېڭىغا كىرمەستىن سىرتقى بىر يەردىن گوڭگۇلداپ ئاڭلىناتتى، نەدىدۇ، يىراق بىر يەردە، ئانىنانىڭ غەزەپلەنگەن، تەشۋىشلەنگەن قارا كۆزلىرى ئوتتەك چاقنايتتى — كروتوگوروپنىڭ ساقىلى قورقۇنچلۇق چايقىلىپ پاغا - پاغا تۈتۈندەك يەلپۈنەتتى.

بۈنچۈك بېشىنى تۇتاتتى، كەڭ ئالقانلىرىنى لاۋۇلداپ يانغان، قىپ-قىزىل يۈزىگە ياقاتتى. كۆزلىرىدىن قان ئېقىۋاتقاندەك

www.uyghurkitap.com

پۈتۈن دۇنيا چەكسىز، تۇراقسىز بولۇپ، كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان پەردە بىلەن توسالغاندەك، يەر يۈزى تىك كۆتىرىلىپ، ئايىغىنىڭ ئاستىدىن يۇلۇنۇپ چىقىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. ئۇنىڭ گادىرماچ ئوي - خىيالىغا ئەقىلغە سىغمايدىغان غەلىتە سۈرەتلەر ئىلىشەتتى. ئۇ بىردەم - بىردەم توختاپ، ئۆزىنى هارۋىغا ئولتۇرغۇزماقچى بولغان كروتوگوروپقا قارشىلىق كۆرسىتەتتى.

— لازىمى يوق! توختاپ تۇر! سەن كىم؟.. ئاننا قېنى؟... ماڭا بىر سىقىم توپا بەر... مۇنۇلارنى يوقات — مېنىڭ بۇيرۇغۇم بويىچە پىلىموت بىلەن ئات! نىشان توغرا بولسۇن!... توختا! نىمە دېگەن ئىسسىق!...» — دەپ خىرىلدايتتى ئۇ، ئۆز قولىنى ئاننانىڭ قولىدىن تارتىۋېلىپ.

ئۇنى تەسلىكتە هارۋىغا ئولتۇرغۇزۇشتى. ئۇ يەنە بىر مىنۇتچە قانداقتۇ هەر خىل پۇراقلارنىڭ ئۆتكۈر ئارىلاشمىسىنى هىس قىلدى - دە، قوقۇنچ بىلەن هوشىغا كېلىشكە ئۇرۇندى، ئۆزىنىڭ هالىتىنى ئۆزگەرتىشكە تىرىشىپ باقتى — ئەمما ئۆزگەرتەلمىدى، بېشى ئۇستىدە پاخپايغان، قاپ - قارا، ئۇن - تىنسىز بوشلۇق ئېسىلىپ تۇراتتى، پەقەت ئىگىز بىر يەردە قانداقتۇ چەچرەڭ كۆپ - كۆك تۈس ئالغان بىر پارچە نەرسە كۆمۈردەك ياناتتى ۋە قىزغۇچ چاقماقنىڭ ئەگرى-بۈگرى هالقىلىرى بىر بىرى بىلەن چىرمىشىپ كېتەتتى.

8

پاخالدىن سارغايغان مۇز چوكىلار ئۆيىنىڭ ئۆگزىلىرىدىن
تۆكۈلۈپ چۈشۈپ، ئەينەكتەك جىرىڭلاپ، چۇل - چۇل سۇناتتى. يېزىدا
ئىللىق ھاۋادا قار ئېرىپ، ئويمانلىراق يەردە توختام سۇلاردىن كۆل-
چەكلەر ھاسىل بولۇپ، ئېچىلىپ، قالغان قارا يەرلەر ئالا - بۇلا
كۆكىرىپ تۇراتتى؛ تۈك تاشلىمىغان ئىنەكلەر بۇرنىنى ئىچىگە تار-
تىپ كوچىلارنى كېزىپ يۈرۈشەتتى. ھويلىلاردىكى دۆۋىلىنىشىپ تۇر-
غان شاخ - شۇمبا، ئوت - چۆپلەرنىڭ ئۈستىدە قۇچقاچلار دان
ئاختۇرۇپ، ئەتىيازدىكىدەكلا ۋىچىرلىشاتتى. مەيداندا مارتىن شامىل
قورادىن قېچىپ چىققان قوسىغى توق جىرەن ئېتىنى قوغلاپ يۈ-
رەتتى. ئات، تال - تال قۇيرۇغىنى تىكىپ، تارالمىغان يايلىنى شا-
مالدا تۇزغىتىپ، يەرنى تېپچەكلەپ، توپا چىقىرىپ، ئېرىگەن قار-
مۇزلىرىنى تۇيىغى بىلەن يىراققا ئىرغىتىپ تاشلايتتى؛ ئۇ مەيدان-
نى بىر ئايلىنىپ چىقىپ، چېركاۋنىڭ قوراسى ئالدىدا توختى-
دى - دە، تامنىڭ خىشلىرىنى پۇراشقا باشلىدى؛ ئىگىسىنىڭ يې-
قىنلاپ كېلىشىگە يول قويدى، ئۇنىڭ قولىدىكى يۈگەنگە بىنەپشى-
رەڭ كۆزلىرىنى قىيا تىكىپ، يەنە شوخلۇق بىلەن چىچاڭشىدى.

يانۋار ئېيى بولۇتلۇق ئىللىق كۈنلەر بىلەن يەرنى ئەركى-
لىتەتتى. كازاكلار دون دەرياسىغا قاراپ، بىمەزگىل تاشقىن بولۇش-
نى كۈتەتتى. شۇ كۈنى مىرون گىرىگورىيېۋىچ ئارقا ھويلىدا ئۇزاق

www.uyghurkitap.com

تۇردى، قار بىلەن دۈپپىيىپ تۇرغان ئۇتلاقتا، دوننى قاپلاپ تۇرغان ياپ - يېشىل مۇزغا قاراپ، ئىچىدە ئويلىدى: «قارا، بۇيىلمۇ بۇلتۇرقىدەك سۇ كۆپ بولىدىغان ئوخشايدۇ. قارنىڭ قېلىنلىقىنى قارىمامدىغان! يەرمۇ قارنى كۆتىرەلمەي ئىنجىقلاپ قالغاندەك تۇرىدۇ!»

يالاڭ ماشرەك گىمناستوركا كىيگەن مىتكا كالا ئېغىلىنى تازىلاۋاتاتتى. بېشىدىكى ئاپپاق پاپاخ گەجگىسىدە سېھىرلىك كۈچ بىلەن ئاران ئىلىنىپ قالغان، تەرگە چۆمگەن سىلىق چاچلىرى پېشانىسىنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ تۇراتتى. مىتكا ئۇنى قىغ يۇقى قولىنىڭ ئارقىسى بىلەن قايرىپ قوياتتى. قورانىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا توڭلىغان تېزەكلەر دۆۋىلىنىپ كەتكەن، ئۇنىڭ ئۈستىدە تىۋىت يۇڭلۇق بىر تېكە يۈرەتتى. قويلار قاشاغا يېقىن چاپلىشىۋالغان. ئانىسىدىنمۇ ئېگىزرەك ئۆسكەن بىر توقلى ئانىسىنىڭ يېلىنىنى ئەممەكچى بولۇۋىدى، ئانىسى ئۈسسۈپ قوغلىۋەتتى. بىر چەتتە ھالقا مۆڭگۈزلۈك بىر قارا قوشقار يەر ھەيدەيدىغان سوقىغا ئۆزىنى سۈركەپ قاشلىناتتى.

كېسەكتىن ياسالغان سېرىق ئىشىكلىك ئامبارنىڭ ئالدىدا قۇۋۇزى ساڭگىلاپ قالغان سېرىق قاشلىق بىر ئەركەك ئىت ئاپتاپقا قاقلىنىپ ياتاتتى، سىرتقى باستۇرمىنىڭ ئاستىدا ئامبارنىڭ تېمىدا بېلىق تورى ئېسىقلىق تۇراتتى. گىرىشاكابوۋا قولتۇق تايىقىغا تايىنىپ، شۇنىڭغا تىكىلىپ قارايتتى — ئەپتىدىن، ئۇ، ئەتىياز يېقىنلاشقانلىقتىن بېلىق تۇتىدىغان جابدۇقلارنى ياماش - تۈزىتىش كېرەكلىكىنى ئويلاپ تۇرسا كېرەك.

مىرون گىرىگورىيېۋىچ خامان تەرەپكە ئۆتۈپ، تەجرىبىلىك كۆزى بىلەن بېسىلغان ئوت - چۆپنىڭ كۆلىمىنى چامىلاپ، ئۆشكە

چېچىۋەتكەن تېرىق پاخلىنى ئارا بىلەن دۈۋىلەشكە كىرىشكەن ئىدى، ئەمما قۇلىقىغا يات بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپ قالدى. ئۇ ئارىنى چۆپنىڭ ئۈستىگە تاشلاپ، قوراغا قاراپ ماڭدى.

مىتكا بىر پۇتىنى ئارقىسىغا تىرەپ. تاماكا ئوراۋاتاتتى، مەھبۇبىسى تىكىپ بەرگەن كەشتىلىك تاماكا خالتىسىنى 2 بارمىغى بىلەن قىسىپ تۇتۇۋالغان. ئۇنىڭ قېشىدا خىرىستونە بىلەن ئىۋان ئالېكسېيېۋىچمۇ تۇراتتى. خىرىستونە ئاتامانچە كۆك فۇراژكىسىنىڭ ئىچىدىن كىرلەشكەن تاماكا قەغىزىنى ئالدى. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ قورانىڭ چېۋىقتىن توقۇلغان ئىشىگىگە يۆلىنىپ، شىنېلىنىڭ ئالدىنى ئېچىۋېتىپ، سولداتچە پاختىلىق ئىشتىنىنىڭ يانچۇغىنى كولىدى. ئۇنىڭ سىلىق قىرىلغان يۈزىدىن خاپىلىق ئىپادىلەندى: ئەپتىدىن، بىر نەرسىنى ئۇنتۇپ قالغان بولسا كېرەك.

— ئوبدان ئۇخلاپسەنمۇ، مىرون گىرىگورىيېۋىچ؟ — دەپ تېچلىق سورىدى خىرىستونە.

— خۇداغا شۈكۈر، جەگچىلەر!

— كەل، بىز بىلەن تاماكا چەك.

— خۇدا رەھمەت قىلسۇن، مەن ھازىرلا چەكتىم.

مىرون گىرىگورىيېۋىچ كازاكلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن قىزىل تاشلىق قولاقچىسىنى ئېلىپ، چوخچىيىپ تۇرغان ئاپپاق چېچىنى سىلاپ كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— بۇ ياققا مەرھەمەت قىلىپ قېلىپسىلەنغۇ، ئاتامانچى بۇرادەرلەر؟

خىرىستونە ئۇنىڭغا باشتىن - ئاياق بىر قاراپ، دەرھاللا جاۋاپ قايتۇرمىدى: ئاۋال قەغەزنى تۈكۈرۈگى بىلەن ئۇزاق نەمدىدى، ئۇنى ئۆكۈزنىڭكىدەك يوغان، غۇدۇر - بۇدۇر تىلى بىلەن يەملەپ، تاماكىنى ئوراپ بولغاندىن كېيىن:

— بىز مىترىيىنىڭ قېشىغا بىر ئىش بىلەن كېلىۋىدۇق، — دېدى يوغان ئاۋاز بىلەن.

گىرىشاكا بوۋا ئۇلارنىڭ ئالدىدىن پايپاسلاپ ئۆتۈپ كەتتى. تور چەمبىرەكلىرىنى كۆتىرىۋالغان ئىدى. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ بىلەن خىرىستونە ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىپ، شەپكىنى بېشىدىن ئالدى. گىرىشكا بوۋا تورنى پەلەمپەينىڭ ئالدىغا ئېپپېرىپ قويۇپ قايتىپ كەلدى.

— ئۆيدە ئولتۇرغىنىڭلار، نېمە قىلغىنىڭلار، باتۇرلار؟ ئالىيالىرىڭلارنىڭ قېشىدا ئىسسىنىپ ياتقىنىڭلار نېمىسى؟ — دېدى ئۇ كازاكلارغا.

— خوش، نېمە بولۇپتۇ؟ — دەپ سورىدى خىرىستونە.

— سەن، خىرىستوشكا، شۇڭ تۇرا! سەن راستىنلا بىلمەمسەن؟

— خۇدا تۇرۇپتۇ، بىلمەيمەن، — دەپ خۇدانى شەپى كەلتۈردى خىرىستونە، — مانا كىرىست گۇۋا، چوڭ دادا، بىلمەيمەن!

— يېقىندا ۋورونېژدىن بىر سودىگەر كېلىپتۇ، سېرگەي پىلاتونېۋىچ موخوپنىڭ تونۇشمىكىن ياكى تۇققىنىمىكىن، بىلمەيمەن، مانا شۇ كىشى كېلىپ، چېرتكوۋادا يات ئەسكەرلەر تۇرىدۇ، دەپتۇ — بولشاكلارنىڭ① نەق ئۆزى. رۇسلار بىزگە قارشى سوقۇش قىلىمىز دەۋاتسا، سىلەر ئۆيدە ئولتۇرامسىلەر؟ سەنمۇ ... هارىمى ... ئاڭلىدىڭمۇ، مىتكا؟ سەن نېمىشكە گەپ قىلمايسەن؟ سىلەر نېمىنى ئويلاۋاتىسىلەر؟

— بىز هېچنېمىنى ئويلاۋاتقىنىمىز يوق، — دەپ كۈلدى ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ.

① بولشاكلار — بولشېۋىكلار دېمەكچى — ت.

— ھېچنېمىنى ئويلىمىغىنىڭلار — بالىنىڭ بېشى شۇ! — دەپ چالۋاقىدى گىرىشاكا بوۋا، — سىلەرنى كەكلىكتە ئوخشاش تورغا چۈشۈرىدۇ! قاراپ تۇرۇڭلار، مۇژىكلار سىلەرنى ئەسىرگە ئېلىپ، تۇمشۇغۇڭلارنى تۈپ - تۈز قىلىۋېتىدۇ ...

مىرون گىرىگورىيېۋىچ ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى؛ خىرىستونە ئۇزاقتىن بۇيان قىرىلمىغان تۈكلۈچىدەك ساقىلىنى شىرىلدىتىپ، يۈزىنى سىلايتتى. ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ تاماكا چېكىپ تۇرۇپ مىتكىغا قارىدى، مىتكىنىڭ مۈشۈكتەك پاقىراق كۆزلىرى ئۇچقۇنداپ تۇراتتى، ئۇنىڭ يېشىل كۆزلىرى كۈلۈۋاتامدۇ ياكى ئاچچىق غەزەپتىن تۇتەكلىشىۋاتامدۇ، بۇنى چۈشەنگىلى بولمايتتى.

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ بىلەن خىرىستونە ئۇلار بىلەن بىر ئاز سۆزلەشكەندىن كېيىن خوشلاشتى، نېرىغا بارغاندىن كېيىن مىتكىنى كىچىك ئىشىكنىڭ قېشىغا چاقىرىۋېلىشتى.

— تۈنۈگۈن سەن نىمىشكە مەجلىسكە كەلمىدىڭ؟ — دەپ جىددى قىلىپ سورىدى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ.

— ۋاقتىم بولمىدى.

— مېلېخوپلارنىڭكىگە بېرىشقا ۋاقتىڭ بولۇپتىغۇ؟

مىتكا بېشىنى بىر سىلكىتىپ، پاپاخنى پىشانىسىغا چۈشۈردى - دە، يوشۇرۇن غەزەپ بىلەن:

— بارمىدىم — شۇ، گەپ تامام، سىزگە بۇ توغرىلىق سۆزلىشىشنىڭ نىمە كېرىگى بار؟ — دېدى.

— فۇرونتچى يېزىداشلارنىڭ ھەممىسى قاتناشتى، پېترو مېلېخوپ كەلمىدى. بىلەمسەن ... كامېنكىغا يېزىدىن ۋەكىللەر ئەۋەتىشكە قارار قىلدۇق. ئۇ يەردە 10 - يانۋاردا فۇرونتچىلارنىڭ

قۇرۇلتىيى بولماقچى. چەك تاشلىدۇق، ئۈچىمىزنىڭ بىرىنشىغا چەك چىقتى:ماڭا، خىرىستونىغا ۋە ساڭا.

— مەن بارمايمەن! — كېسىپ ئېيتتى مىتكا.

— نىمىشكە؟ — خىرىستونە قاپىغىنى تۈرۈپ، ئۇنىڭ گىمناستۇركىسىنىڭ تۈگمىسىدىن تۇتتى، — ئۆز ئادەملىرىڭدىن ئايرىلىپ قالامسەن؟ بۇ ساڭا توغرا كەلمەمدىكەن؟

— ئۇ، مېلىخوپ پىتكا بىلەن بىر ...، — ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ،خىرىستونەنىڭ شىنېلىنىڭ يېڭىدىن تارتتى، ئاندىن رەڭگى خېلىلا ئۆڭگەن هالدا دېدى، — يۈر، كېتەيلى. بۇ يەردە بىز قىلىدىغان ئىشمۇ يوق ئوخشايدۇ ... شۇنداق قىلىپ بارمايسەن، مىتري؟

— ياقا ... «ياق» دىگەندىن كېيىن — ياق.

— خەير- خوش! — دەپ بېشىنى لىڭشىتتى خىرىستونە.

— يولۇڭلار بولسۇن!

مىتكا باشقا تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ، ئىسسىق قولىنى ئۇزاتتى - دە، ئۆيگە قاراپ ماڭدى.

— ئىپلاس! — دېدى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ پەس ئاۋاز بىلەن ۋە بۇرنىنى پۈرۈشتۈرۈپ قويدى، — ئىپلاس! — دەپ تەكرارلىدى ئۇنلۇكرەك ئاۋاز بىلەن ئۆيگە كېتىۋاتقان مىتكىنىڭ كەڭ يەلكىسىگە قاراپ.

ئۇلار يول ئۈستىدە بەزىبىر فۇرونتچىلارنىڭ ئۆيىگە كىرىپ ئۆتۈپ، كورشۇنوپنىڭ بىرىشتىن باش تارتقانلىغىنى، ئەتە قۇرۇلتايغا مۇشۇ ئىككىيلەننىڭ بارىدىغانلىغىنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويدى.

8 - يانۋار كۈنى سەهەردە خىرىستونە بىلەن ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ يېزىدىن يۈرۈپ كەتتى. ياكوپ تاغا ئۇلارنى ئۆز ئىختىيارى

بىلەن ئاپىرىپ قويماقچى بولدى. چانىغا قوشۇلغان بىرجۈپ قاۋۇل ئات يېزىدىن تېزلا ئۆزاپ، دۆڭنىڭ ئۈستىگە تارتىپ چىقتى. ئىللىق ھاۋا بىلەن يول يالىڭاچلىنىپ قالغان ئىدى. قار ئېرىگەن يەرلەردە چانا يەرگە يېپىشىپ قېلىپ ئاران - ئاران قوزغىلاتتى، ئاتلار تاسما جابدۇقلارنى تارىدەك تارتىپ بەك كۈچىنەتتى.

كازاكلار چانىنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىشتى. ئەتىگەنكى سوغاقتىن قىزىرىپ كەتكەن ياكوپ تاقا چۈرۈك مۇزلارنى ئۆتۈكى بىلەن غاچىلدىتىپ ماڭاتتى. ئۇنىڭ يۈزىگە قىزىللىق يۈگۈرگەن، پەقەت تۇخۇمسىمان تاتۇغى ئۆلۈكتەك كۆكىرىپ تۇراتتى. خىرىستونيە يولنىڭ چېتىدە يىرىك قار ئۇلتۇرۇشقان يەربىلەن تاققا چىقىشۋېتىپ تىنماي ھاسىراپ، ئۆپكىسى بىلەن ھاۋا يۇتاتتى، چۈنكى 1916 - يىلى دۇبنو بوسۇغىسىدا نېمىسلارنىڭ زەھەرلىك گازلىرىنى پۇراشقا توغرا كەلگەن ئىدى.

دۆڭنىڭ ئۈستىدە شامال جەۋلان قىلىۋاتاتتى. بۇرۇنقىدىنمۇ ئىزغىرىن. كازاكلار ئۈنچىقمايتتى. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ جۇۋىسىنىڭ ياقىسى بىلەن يۈزىنى يۆركىۋالدى. يىراقتىن كۆرۈنگەن ئورمان يېقىنلىششقا باشلىدى. يول ئاشۇ ئورماننىڭ ئىچىدىن ئۆتۈپ، قورغاننىڭ قىرىغا چىقاتتى. ئورماننىڭ ئىچىدە شامال ئېرىقتەك شىلدىرلايتتى. شاخچىلاپ كەتكەن دۇپ دەرەخلىرىنىڭ تېنىگە ئالا - چىپار پوستلاقلار بىرىزەك بولغان ئىدى. يىراق بىر يەردە سېغىزخان شاراقلايتتى. ئۇ قۇيرۇغىنى قىيشايتىپ، يول ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتتى، ئۇنى شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەنلىكتىن، بىر ياققا قىيشىيىپ، ئالا - چىپار پەرلىرىنى مىلتىلدىتىپ شىددەتلىك پەرۋاز بىلەن ئۇچاتتى.

يېزىدىن تارتىپ ئۈنچىقماي كەلگەن ياكوپ تاقا، ئىۋان

www.uyghurkitap.com

ئالېكسېيېۋىچقا قايرىلىپ، سۆزلىرىنى دانە - دانە قىلىپ (ئېھتىمال، بۇ جۈملىنى بۇرۇنلا كاللىسىدا پىشۇرۇۋالغان بولسا كېرەك):

— قۇرۇلتايدا ئىشنى ئۇرۇشسىز پۈتتۈرۈشكە تىرىشىڭلار، ئۇ يەردە پىدائىلار بولمايدىغاندۇ، — دېدى.

— ئەلۋەتتە، — دەپ قوشۇلدى خىرىستونە، سېغىنزخاننىڭ ئەركىن ئۇچۇپ كېتىشۋاتقىنىغا زوقلىنىپ قاراپ، ئۆز خىيالىدا ئۇ قۇشلارنىڭ غەمسىز - بەختلىك تۇرمۇشىنى ئادەمنىڭ تۇرمۇشى بىلەن سېلىشتۇراتتى.

ئۇلار كامېنكىغا 10 - يانۋار كەچقۇرۇن يېتىپ كېلىشتى. چوڭ كەنتنىڭ كوچىلىرىدا كازاكلار توپ - توپ بولۇشۇپ مەركەزگە قاراپ كېتىشىۋاتاتتى، كەيپىيات خېلىلا قىزغىن. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ بىلەن خىرىستونە گىرىگورىي مېلېخوپ چۈشكەن ئۆينى ئىزلەپ تاپقاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئۆيدە يوق ئىكەنلىكىنى بىلدى. ئۆي ئىگىسى، گەۋدىلىك، ئاق سېرىق ئايال، ئۆي ئىجارىگە ئالغان كىشىنىڭ قۇرۇلتايغا كەتكەنلىكىنى ئېيتتى.

— بۇ قۇرۇلتاي، دىمەك، زادى نەدە بولىدىكەن؟ — دەپ سورىدى خىرىستونە.

— ئېھتىمال، رايونلۇق باشقارمىدا ياكى پوچتىخانىدا، — دەپ جاۋاپ بەردى ئۆي ئىگىسى بىپەرۋارلىق بىلەن ئىشىكنى خىرىستونەنىڭ يۈزىگە جالاققىدا يېپىپ.

قۇرۇلتاي راسا قىزىۋاتقان ئىكەن. كۆپ دەرىزىلىك چوڭ ئۆيگە ۋەكىللەر ئاران سىغىپتۇ. كازاكلار شوتا - پەلەمپەيلەردە، كارىدورلاردا. يان ئۆيلەردە تۇرۇشۇپ كەتكەن ئىدى.

— ئارقامدىن قالما، — دېدى خىرىستونە ئىھىلداپ، جەينەكلىرىنى ئىشقا سېلىپ.

ئۇنىڭ ئارقىسىدا ھاسىل بولغان تار يوچۇقتىن ئىۋان ئالېك-
سېيېۋىچ ئالغا ئۇمتۇلۇپ ماڭدى. قۇرۇلتاي بولۇۋاتقان ئۆينىڭ
كىرىش ئىشىگىگە يېقىن قالغاندا كازاكلاردىن بىرى خىرىستونەنى
توختاتتى — سۆز تەلەپپۇزىدىن قارىغاندا، تۆۋەنكى دونلۇق ئىدى.
— ئاستىراق ئىتتىرىپ ماڭساڭچۇ، چىباك ①! — دىدى ئۇ
زەھەرخەندە بىلەن.
— قويۇۋەت بىزنى!
— مەشەدە تۇرۇۋەر، كۆرۈۋاتىسەنغۇ — ئىچىدە ئورۇن يوق!
— قويۇۋەت، سېرىق پاشا، بولمىسا — پەنجەم بىلەن يانچىپ
تاشلايمەن، دىمەك! — خىرىستونە دوق قىلدى - دە، پاكار كازاكنى
ئاسانلا كۆتىرىپ، بىر چەتكە قويۇپ، ئىچكىرىلەپ ماڭدى.
— مۇنۇ يوغان ئېيىقنى قارا!
— دىۋىدەك نىمىكەن مۇنۇ ئاتامانچى!
— بالادەك نەرسىكەن! ئۇستىدىن 4 سۇك ئېغىرلىق زەمبە-
رەكلەر يۈرۈۋېرىدۇ!
— ئاۋۇ بىرسىنى راسا ئىتتىرىۋەتتى.
زىچچىدە توپلىشىپ تۇرغان كازاكلار، ھەممىدىن بېشى ئېگىز
خىرىستونىغا ئىختىيارسىز ھۆرمەت تۇيغۇسى بىلەن قاراپ كۈلۈ-
شىرىشەتتى.
گىرىگورىينى ئارقا تامنىڭ تۈۋىدىن تېپىشتى. ئۇ، چوخچې-
يىپ ئولتۇرۇپ تاماكا چەككەچ، بىر كازاك بىلەن — 35 - پولك-
نىڭ ۋەكىلى بىلەن پاراڭلىشىۋاتاتتى. ئۇ، يېزىداشلىرىنى كۆرۈش
بىلەنلا قاپ - قارا بۇرۇتى تەبەسسۇم ئىچىدە ئويناقشىپ كەتتى.

① چىباك — بىلىقنىڭ ئېتى بولۇپ، تۆۋەنكى دون كازاكلىرىنىڭ لەقە-
مى ئىدى.

— پۇ... سىلەرنى قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟ — سالامەتمۇ سەن، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ؟ ئوبدان تۇردۇڭمۇ، خىرىستان تاغا!

— سالامەتلىكىمىز ياخشى،ئەممابەكمۇئەمەس، دىمەك، — خىرىستونە كۈلۈپ، يېرىم گەز كېلىدىغان ئالقىنى بىلەن گىرىگورىينىڭ پۈتۈن قولىنى قامىۋالدى.

— بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر قانداق؟

— خۇداغا شۈكۈر، يامان ئەمەس كېتىۋاتىدۇ. سالام ئېيىتتى. ئاتاڭ سېنى كېلىپ كەتسۇن دەپ تاپىلىدى.

— پېترو قانداق؟

— پېترو ... — ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئوڭايسىزلىنىپ كۈلۈمسىرەپ قويىدى، — پېترو بىزدەكلەر بىلەن بېرىش - كېلىش قىلمايدۇ.

— بىلىمەن. خوپ، ناتالىيەچۇ؟ باللار قانداق؟ ئۇلارنى كۆردۇڭمۇ؟

— ھەممىيلەن ئامان - ئېسەن، ساڭا سالام ئېيىتتى. ئاتاڭ بىر ئازخاپا...

خىرىستونە، بويىنىنى سوزۇپ، ھەيئەت رىياسەت شىرەسى قېشىدا ئولتۇرغانلارغا سىنچىلاپ قارىدى. ئۇنىڭغا ئارقا تەرەپتىنمۇ ھەممىيلەن كۆرۈنەتتى. گىرىگورىي مەجلىس ئارىلىقىدىكى تەنەپپۇستىن پايدىلىنىپ، گەپ سوراشنى داۋام ئەتكۈزدى، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ يېزا توغرىلىق ۋە يېزىدىكى يېڭىلىقلار توغرىلىق سۆزلەپ كېلىپ، فىرونتچىلارنىڭ مەجلىسى بولغانلىقىنى ئۇلار خىرىستونە بىلەن ئىككىسىنى مۇشۇ يەرگە ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىنى قىسقىچە مەلۇم قىلدى. ئۇ كامىنىسكىدىكى ئىشلارنىڭ ئۇجۇر - بۇجۇرىنى سوراپ بىلمەكچى

بولۇۋدى، ئاگغىچە شىرە يېنىدا ئولتۇرغانلاردىن بىرسى مۇنۇنى ئوقتۇردى:

— كەنتداشلار، ھازىر خاك ئىشچىلىرىنىڭ ۋەكىلى سۆزلەيدۇ، دىققەت بىلەن ئاڭلىشىڭلارنى ھەمدە تەرتىپ ساقلىشىڭلارنى سورايمىز.

ئوتتۇرا بويلۇق بىر كىشى ئۈستىگە تارالغان سېرىق چېچىنى تۈزىتىپ، سۆز باشلىدى. ھەرىدەك غوڭۇلدىغان ۋاراڭ - چۇرۇڭلار پىچاق بىلەن كەسكەندەك چىپپىدا توختىدى.

خاگچىنىڭ قىزغىن، قايناق ئىشتىياق بىلەن سۆزلىگەن نۇتقىنىڭ دەسلەپكى جۈملىسىدىن تارتىپلا گىرىگورىي ۋە باشقىلار ئۇنىڭ ھەر بىر سۆزىنىڭ بۆلەكچە قايىل قىلىش كۈچىگە ئىگە ئەكەنلىكىنى ھىس قىلىشتى. ئۇ كازاكلارنى روسىيىدىكى ئىشچىلار سىنىپى بىلەن دىخانلارغا قارشى كۆرەشكە ئىتتىرىۋاتقان كالېدىننىڭ خائىنلىق سىياسىتى توغرىلىق كازاكلار بىلەن ئىشچىلارنىڭ مەنپەئەت بىرلىكى توغرىلىق بولشېۋىكلارنىڭ كازاك ئەكسىلئىنقىلاپچىلىرىغا قارشى كۆرەش ئېلىپ بارغاندا قانداق مەقسەتنى كۆزلەيدىغان توغرىلىق سۆزلىدى.

— بىز ئەمگەكچى كازاكلارغا قېرىنداشلارچە قولىمىزنى سوزىمىز ۋە ئاق گۋاردىيىچىلەر باندىسىغا قارشى كۆرەشتە فۇرونتچى كازاكلارنىڭ بىزگە سادىق ئىتتىپاقچى بولىدىغانلىقىغا ئۈمىت باغلايمىز. چار پادىشاسى ئۇرۇشىنىڭ فۇرونتلىرىدا ئىشچىلار بىلەن كازاكلار بىرلىكتە قان تۆكتى، شۇڭا كالېدىن ئۆز پاناھىغا ئالغان بۇرژۇئازىيە داشقاللىرىغا قارشى ئۇرۇشتىمۇ بىللە بولۇشىمىز كېرەك — ۋە بىللە بولىمىز! قانچىلىغان ئەسىرلەر داۋامىدا ئەمگەكچىلەرنى قۇل قىلىپ كەلگەنلەرگە قارشى جەڭگە قول تۇتۇشۇپ بىللە ئاتلىنىمىز! — ئۇنىڭ ئاۋازى كانايدەك ياڭرىدى.

— ئىتنىڭ بالىسى! ئەجەپ تىلى ئاچچىق نىمىكەن! ...—

دەپ پىچىرلىدى خىرىستونە ھاياجان بىلەن ۋە گىرىگورىينىڭ

جەينىكىنى شۇنداق قىستىكى، گىرىگورىينىڭ چىرايى تاتىرىپ

كەتتى.

ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ، ئاغزى ئېچىلىپ قالغان ھالدا دىققەت

بىلەن قۇلاق سالاتتى، جىددىيلىكتىن پات - پات كىرپىك قاقاتتى.

— توغرا! بۇ ئېيتقىنى توغرا! — دەپ غۇدۇردىدى ئۇ.

بۇ ۋەكىلدىن كېيىن، ئۇزۇنتۇرا بىر خاڭ ئىشچىسى، شامال

سوققان ئىرغايدەك تەۋرىنىپ سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇ ئورنىدىن تۇ-

رۇپ، گويا پوكولوچان نەرسىدەك قەددىنى رۇسلىدى - دە — ئال-

دىدىكى نۇرغۇن كۆزلەر بىلەن فاراپ تۇرغان خالايىققا كۆز يۈگۈر-

تۈپ چىقتى ۋە گورۇكلىغان ئاۋاز بىسلغىچە خېلى ئۇزاق كۈتۈپ

تۇردى. بۇ خاڭ ئىشچىسى خۇددى يۈك كىمىسىنىڭ ئاغامچىسىدەك

ئىدى: مۇسكۇللىرى تۈگۈن - تۈگۈن، جىنى مەھكەم، ياداڭغۇ. يۈ-

زىنىڭ تەر چىقىرىدىغان تۆشۈكچىلىرىگە قونغان كۆمۈر توزاڭى يۇسا

چىقمايدىغان ئۇششاق قارا چېكىتلەرنى ھاسىل قىلغان بولۇپ، دا-

ئىم قاراڭغۇلۇق ۋە يەر قوينىدىكى قارا قاتلاملارنىڭ تەسىرى بى-

لەن نۇرسىزلانغان ساغۇچ كۆزلەردىمۇ خۇددى شۇنداق كۆمۈرنىڭ

پارقىرىشى دىمىقىپ تۇراتتى. ئۇ، قىسقا چاچلىرىنى بىر سىلكىپ،

مەھكەم تۈگۈلگەن مۇشتلىرىنى غۇلاچلاپ — تىشە بىلەن كۆمۈر

چاپقاندەك پەسكە شىلتايتتى.

— فۇرونتتا سولداتلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىش تۈزۈمىنى

يولغا قويغان كىم؟ كورنىلوپ! كالېدىن بىلەن بىرلىشىپ بىزنى

تۈنجۇقتۇرۇۋاتقان كىم؟ يەنە شۇ كورنىلوپ! — ئۇ سۆزىنى تېز-

لەشتۈرگەنلىكتىن، خىتاپ قىلىشقا بېرىلىشىپ كەتتى، — كازاكلار!

بۇرادەرلەر! بۇرادەرلەر! بۇرادەرلەر! سىلەر كىمگە قوشۇلماقچى؟

www.uyghurkitap.com

كالپدىن قېرىنداشلىرىمىزنىڭ قېنىنى تـۆكۈشمىزنى خالايدۇ!ياق! ياق! ئۇلارنىڭ ئۇيلىغىنى ئىشقا ئاشمايدۇ! يانچىپ تاشلايمىز! بۇ ياۋۇزلارنى دېڭىزغا غەرق قىلىۋېتىمىز!

— ئىتنىڭ بالىسى! ...، — خىرىستونە ھىجىيىپ، قولـى بىلەن چاۋاك چالـدى - دە، ئۆزىنـى تۇتـالماي، دۇدۇقلـىدى:

— توغرا... ئۇلارنىڭ ئەدىۋىنى بەر!

— ئاغزىڭنى يـۇم! خىرىستان، قانداق نىمىسەن؟ قوغـلاپ چىقىرىدۇ سېنى! — دىدى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئەنسىرەپ.

لاگوتىن — بۇكانـوف يېزىسىنىڭ كـازاكى، 2 - نۆۋەتلىك پۈتۈن روسىيە سوۋېت مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتى ھوزۇرىدىكى كازاكلار بۆلۈمىنىڭ رەئىسى — تازا راۋان بولمىسىمۇ، ئەمما مېغىزلىق، جانلىق سۆزلەر بىلەن كازاكلارنىڭ يۈرىكىگە ئوت ياقتى. رەئىسلىك قىلغۇچى پودتېلكـوپ سۆزلىدى، ئۇنىڭـدىن كېيىـن ئېنگېلىزچە بۇرۇت قويغان، قەددى - قامىتى كېلىشكەن شادېنكو سۆزگە چىقتى.

— بۇ كىم؟ — دەپ گرىگورىيدىن قىزىقىپ سورىدى خىرىستونە ئارىدەك قوللىرىنى سوزۇپ.

— شادېنكو، بولشېۋىكلار كوماندىرى.

— ئاۋۇچۇ؟

— ماندېلشتام.

— قەيەردىن كەلگەن؟

— موسكۋادىن كەلگەن.

— ئاۋۇ كىشىلەر كىم؟ — خىرىستونە، ۋورونېژ قۇرۇلتىيىنىڭ بىر گۇرۇپپا ۋەكىللىرىنى قولى بىلەن كۆرسەتتى.

— كىچىككىنە جىم تۇر دەيمەن، خىرىستان.

— ۋاي خـۇدايىمەي، دىـمەك، بىلىۋېلىش كېرەكـقـۇ،

ئەلۋەتتە! ... ماڭا ئېيتىپ بەرگىنە، پودتېلكوپنىڭ قېشىدا ئولتۇر-غان ئەنە ئاۋۇ ئۇزۇنتۇرا كىم؟

— كىرىۋوشلىكوپ، يېپلانىسكىلىق، گورباتوف يېزىسىدىن كەلگەن. ئۇنىڭ ئارقىسىدىكىلەر ئۆزىمىزنىڭ بىر يېزىلىقلىرى: كۇدې-نوپ، دونېتسكوپ.

— يەنە بىرلا قېتىم سورايمەن... ئەنە ئاۋۇ... ياق، ئۇ ئە-مەس!... ئاۋۇ چەتتىكى كۆكۈلاچاچ؟

— يېلسېيېپ... قايسى كەنتلىك ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن.

خىرىستونە قانائەتلىنىپ، جىم بولدى، ئەمدى يېڭى ناتىق-لارنىڭ سۆزىنى بۇرۇنقىدەك زور ئىخلاس بىلەن ئاڭلىدى، ئەمما يۈزلىگەن باشقا ئاۋازلارنى ئۆزىنىڭ يوغان باس ئاۋازى بىلەن بې-سىپ ئالدى بىلەن «توغ ـ را!...» دەپ ۋاقىراپ قوياتتى.

بولشېۋىك كازاكلارنىڭ بىرى ستېپخىندىن كېيىن 44 ـ پولك-نىڭ ۋەكىلى سۆزگە چىقتى. ئۇ سۆزدە قىينىلىپ، ئېغىر جۈملىلەر بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئۇزاق سۆزلىدى: ھاۋاغا تامغا باسقاندەك بىر سۆزنى ئېيتاتتى ـ دە، ئۇنچۇقماي بۇرنىنى تارتىپ توختاپ قالات-تى؛ لېكىن كازاكلار ئۇنىڭ سۆزىنى زور ھېسداشلىق بىلەن ئاڭ-لاشتى، ئاندا ـ ساندىلا ماقۇللىغان ھايقىرىق بىلەن ئۈزۈپ تۇردى. ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى كازاكلارنىڭ كۆڭلىگە تازا ياققانلىقى روشەن ئىدى.

— قېرىنداشلار! بىزنىڭ قۇرۇلتىيىمىز بۇ جىددى ئىشنى شۇنداق مۇھاكىمە قىلىشى كېرەككى، خەلق ئۆكۈنۈش بىلدۈرمەي-دىغان بولسۇن ۋە ھەممە ئىش تىنچ ـ خەيرىلىك بىلەن پۈت-سۇن! — ئۇ كىكەچ ئادەمدەك ئاۋازىنى سوزدى، — مەن بۇ سۆ-زۈم بىلەن قانلىق ئۇرۇشنى بولغۇزمايلى دېمەكچىمەن. ئۇنىڭسىزمۇ 3 يېرىم يىل ئاكوپلاردا چىرىك تۇرمۇشنى ئۆتكۈزدۇق، قوشۇپ

قويايكى، ئەگەر يەنە ئۇرۇشىدىغان بولساق، ئۇ چاغدا كازاكلارنىڭ دەرمانى قۇرۇپ...

— را — ست گە — پ!

— پۈتۈنلەي توغرا!

— ئۇرۇشنى خالىمايمىز!...

— بولشېۋىكلار بىلەنمۇ، كازاك ھەربى بىرلەشمىسى بىلەنمۇ پۈتۈمگە كېلىش لازىم!

— بىزگە تىنچلىق كېرەك، باشقىسىنىڭ كېرىگى يوق... غى-رىڭ - پىرىڭ قىلىشنىڭ نىمە ھاجىتى!

پودتېلكوپ شىرەنى گۈپۈلدىتىپ مۇشتىلىدى — شۇنىڭ بىلەن ۋاراڭ - چۇرۇڭ بېسىلدى. 44 - پولكنىڭ ۋەكىلى سىبىرچە ساقى-لىنى تۇتاملاپ، يەنە خىڭىلداشقا باشلىدى.

— بىز قۇرۇلتاي نامىدىن نوۋوچېركاسسىكقا ئۆز ۋەكىللىرى-مىزنى ئەۋەتىپ، ياخشىلىقچە سۆزلىشىپ بېقىشىمىز لازىم: پىدائىلار بىلەن ھەر خىل پارتىزانلار بۇ يەردىن كەتسۇن، بولشېۋىكلارغا ۋە بىزگە بۇ يەردە قىلىدىغان ئىش يوق. ئىشچىلار ئامىمىسىنىڭ دۈشمەنلى-رىگە بىز ئۆزىمىز تاقابىل تۇرالايمىز، بىزگە ھازىرچە باشقىلارنىڭ ياردىمى كېرەك ئەمەس، ئەگەر كېرەك بولۇپ قالسا — ئۇ چاغدا بىز ئۇلارنى ياردەم كۆرسىتىشكە چاقىرىمىز.

— بۇنداق سۆز مۇۋاپىق ئەمەس!

— تو — غرا — ا !

— توختا، توختاپ تۇر! نىمىسى «توغرا»؟ بىزنى ئۇلار قار-غۇنى ياردا قىستىغاندەك قىستاپ كەلسە، شۇ چاغدىلا ياردەم سو-رامدۇق؟ياق، چەلپەك پىشقىچە، چوڭ ئانامنىڭ جېنى قالمايدۇ، دىگەن ماقال بار.

— ئۆز ھاكىمىيىتىمىزنى بەرپا قىلىش لازىم.

— توخۇ كاتەكتە ... تۇخۇمى نەدىكىن، ئەستەغپۇرۇللا! نىمە دىگەن ئەخمەق خەق بۇ!

44 - پولكنىڭ ۋەكىلىدىن كېيىن لاگوتىن سۆزگە چىقىپ، قىزغىن چاقىرىق سۆزلەرنى ياغدۇرۇشقا باشلىدى. كۆپچىلىك ھاياقىرىق بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ تۇردى. 10 مىنۇت تەنەپپۇس قىلىنسا، دىگەن تەكلىپچۇشكەن ئىدى، ئەمماتىنچلىق ئورنىتىلىشى بىلەنلا، پودتېلكوپ كۆپچىلىكنىڭراسا قىزىپ تۇرغان پەيتىدىن پايدىلىنىپ، دەرھال سۆز باشلىۋەتتى:

— كازاك قېرىنداشلار! بىز بۇ يەردە كېڭەش ئۆتكۈزۈۋاتقان چاغدا، ئەمگەكچى خەلقنىڭ دۈشمەنلىرىمۇ ئۈگدەپ قالمايدۇ. بىز بۇرژۇئازىنىڭ قوسىغى توق، قويلارنىڭ ئامان بولۇشىنى خالايمىز، ئەمما كالېدىن ئۇنداق ئويلىمايدۇ. بىز ئۇنىڭ نەق مۇشۇ قورۇلتايغا قاتناشقانلارنىڭ ھەممىسىنى قاماققا ئېلىش توغرىسىدىكى بۇيرۇقىنى قولغا چۈشۈردۇق، ھازىر شۇ بۇيرۇقنى ئوقۇپ ئاڭلىتىمىز.

كالېدىننىڭ قورۇلتاي ئەزالىرىنى قولغا ئېلىش توغرىسىدىكى بۇيرۇغى ئوقۇپ بېرىلگەندىن كېيىن ۋەكىلەرنىڭ توپلىرى دولقۇندەك تەۋرىنىپ كەتتى. كەنت مەيدانىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان ھەرقانداق يىغىندىن كۆرە، بۇ يەردىكى ۋاراڭ - چۇرۇڭ يۈز ھەسسە ئېشىپ چۈشتى.

— قۇرۇق سۆز بىلەن ئىش پۈتمەيدۇ، ئىش قىلىش كېرەك.

— سۇرەن سالمايلى!... جى — مە — م!...

— «سۇرەن سالمايلى» دىگەن نىمەگەپ! يەر بىلەن يەكسەن قىلىۋەر! ...

— لوبوپ! لوبوپ! ... ئۇلارغا سۆز قىلساڭچۇ! ...

— ئازراق كۈتۈپ تۇرايلى!

— كالبىدىن — ئەخمەق ئەمەس!

گرىگورىي ئۈنچىقماستىن سۆزگە قۇلاق سېلىپ، ۋەكىللەرنىڭ تەۋرىنىپ تۇرغان باش، قوللىرىغا قاراپ ئولتۇرغان ئىدى؛ ئاخىر چىداپ تۇرالماي، پۈتىنىڭ ئۇچىدا تۇرۇپ، زەردە بىلەن ۋاقىرىدى:

— جىم بولساڭلارچۇ، ئىبلىسلار! ... بۇ يەر سىلەرگە بازارمۇ؟ پودتېلكوپنى سۆزلىگىلى قويۇڭلار! ...

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ 8 - پولك ۋەكىللىرىنىڭ بىرى بىلەن سۆز تالىشىپ قالدى.

خىرىستونە ئۆزىگە ھۇجۇم قىلغان بىر پولكدىشىدىن مۇداپىئەلىنىپ، ھۆكىرىدى:

— بۇ ئىشتا، دىمەك، ھەققانىي مەيداندا تۇرۇش كېرەك! سەن ماڭا ... نىمىشكە يالغان سۆزلەيسەن؟ ... قاپاق باش! ئېھ، دوستۇم، نىمە دىسەم بولار سېنى! ئۆز كۆچىمىز بىلەن يېڭىمىز دىگىنىمىز — قۇرۇق گەپ!

گورۇڭلىغان ئاۋازلار بېسىلدى (چارچاپ دەرمانى قالمىغان شامال بۇغداي دولقۇنىنىڭ ئۈستىگە چۆكۈپ، ئۇنى ئەنە شۇنداق پەسكە ياتقۇزۇۋەتتى)،تىنچلىق تولۇق ئورنىتىلىپ بولماستىنلا كىرىۋوشلىكوپنىڭ قىز بالىنىڭ ئاۋازىدەك زىل ئاۋازى چاڭىلداشقا باشلىدى:

— يوقالسۇن كالېدىن! ياشىسۇن كازاكلارنىڭ ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتى!

خالايىق ئۇھ - ئۇھلاشقا باشلىدى. گۇلدۇرمامىدەك يەرنى لەرزىگە كەلتۈرگەن ماقۇللاش ھايقىرىقلىرى قارسىلدىغان قىل قامچىدەك قۇلاقنى زىڭىلدىتىۋەتتى. كىرىۋوشلىكوپ قولىنى كۆتەرگەن پېتى تۇرۇپ قالدى. بارماقلىرى دەرەخنىڭ شېخىدىكى ياپراقتەك

تنترەيتتى. فولاقنى پاك قىلىدىغان چۇقان ـ سۆرەن شـالاكلىشىپ ئاستا بېسىلغان چاغدا، كىرىۋوشلىكوپ يەنىلا شۇ بـۆرە قـوغلىغان دىكىدەك ئىنچىكە، چىقىراق ئاۋاز بىلەن خىتاپ قىلدى:

— ئۆز ئاراڭلاردىن كـازاك ھەربى ـ ئىنقىلاۋىي كـومىتېتى ساپلىشىڭلارنى تەكلىپ قىلىمەن! كالېدىنغا قارشى كـۈرەش ئېلىپ بېرىش مۇشۇ كومىتېتقا تاپشۇرۇلسۇن ۋە ئورگانلارنى ...

— ھا ـــ ا ـــ ا ـــ ا ـــ ا! ... — دېگەن ھايقىرىق سىنارەد گۈمبۈرلىگەندەك چوڭ ئـۆيىنىڭ ئىچىنى لەرزىگە كەلتۈردى. تورۇسـتىن ياللپاق ـ ياللپاق سـۇۋاقلار سىنارەد پارچىلىنىدەك يەرگە ياغدى.

ئىنقىلاۋىي كومىتېت ئەزالىرىنى سايلاش باشلاندى. كـازاكـلارنىڭ ئازغىنە بىر قىسمى، بـايا سۆزگـە چىققان 44 ـ پـولـك ۋەكىلىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ رەھبـەرلىگىدە يـەنىلا ئـۆز پىكـرىدە قېلىپ، ھەربى ھۆكۈمەت بىلەن بـولغان جىدەلنى تىنچ يول بىلەن ھەل قىلىشتا قاتتىق تـۇردى، ئـەمما قـۇرۇلتايغا قـاتناشقانلارنىڭ كۆپچىلىگى ئۇلارنى قوللىمىدى؛ كازاكلار، كالېدىنىنىڭ ئـۆزلىرىنى قولغا ئېلىش توغرىسىدىكى بۇيرۇغىنى ئـاڭلىغاندىن كېيىن سارالـسىمىگە چۈشـكەن ئىدى — شۇڭا نوۋوچېركاسسىك ھـاكىمىيىتىگە قارشى ئاكتىپ ھەركەت قوللىنىشنى ياقلاپ چىقتى.

گىرىگورىي سايلامنىڭ نەتىجىسىنى كۈتۈپ تـۇرالمىدى — ئۇنى پولك ئىشتاۋىغا ئـالـدىراش چاقىرتـقان ئىدى. ئـۇ، كېتىش ئالدىدا خىرىستونە بىلەن ئىۋان ئالېكسىيېۋىچقا تاپىلاپ قويدى:

— سايلام توگەش بىلەنلا مـەن تـۇرغان ئـۆيگە كېلىڭلار، ئەزالىققا كىملەر سايلىناركىن — بەك بىلگىم كېلىدۇ.

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ كېچىدە قايتتـى.

— پـودتېلكوپ رەئىس، كرىۋوشلىكوپ — سېكرېتار! —

دەپ خەۋەر قىلدى ئۇ بوسۇغىدىن كىرىش بىلەنلا.
— ئەزالارچۇ؟
— ئەزالارنىڭ ئىچىدە لاگوتىن ئىسۋان، گولوۋاچېۋ مىنا-يېۋ، كۇدىنوۋ، يەنە بىر قانچە كىشى بار.
— خىرىستونە قېنى؟ — دەپ سورىدى گىرىگورىي.
— ئۇ، كازاكلار بىلەن بىللە كامېنكا ھاكىمىيىتىنى قاماققا ئېلىشقا كەتتى، بۇ كازاك بەك قىزىپ كېتىپتۇ، ئىۋستىگە نوكۇر-سەك — پىرژ قىلىدۇ. ئاپەت - بالا!
خىرىستونە تاڭ يورۇغاندا قايتتى. ئۇزاققىچە پىشىلداپ، ئا-ياغ كىيىمىنى يەشتى. ئاستا بىرنىمىلەرنى دەپ غۇدۇرايتتى، گىرى-گورىي چىراقنى ياققان ئىدى — خىرىستونەنىڭ قازىيىپ كەتكەن يۈزىدە قان كۆرۈندى: پىشانىسىنىڭ ئۈستىنى ئوق تارمىلاپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ.
— ساڭا كىم ئوق ئاتتى؟ تېڭىپ قويايمۇ؟ مەن ھازىرلا... توختاپ تۇر، داكا تاپاي، — گىرىگورىي كارۋاتتىن سەكرەپ تۇر-دى - دە، داكا بىلەن بىنت ئېلىپ كەلدى.
— ئىتنىڭ يارىسىدەك تېزلا ساقىيىپ كېتىدۇ، — دەپ غۇ-دۇڭشىپ قويدى خىرىستونە، — يۈزۈمنى، دىمەك، ھەربى باشلىق ناگان بىلەن تاراشلىۋەتتى. ئۇنىڭ قېشىغا مېھماندەك چوڭ ئىشىك بىلەن كىرگەن ئىدۇق، ئۇ قوغدىنىشقا كىرىشتى. يەنە بىر كازاكنى يارىدار قىلدى. دىمەك، ئۇنىڭ جېنىنى سۇغۇرۇۋالماقچى ئىدىم: ئۇ-فىتسېرنىڭ جېنى قانداق بولغانلىغىنى بىر كۆرمەكچى ئىدىم، كا-زاكلار يول قويمىدى، ئۇنداق بولمىغاندا بىناپ باقماقچى ئىدىم... ئاكىسىنى بىر تونۇتۇپ قويغان بولاتتىم!

9

كامېنكا كەنتىدە ئېچىلغان فۇرونتچىلار كازاكلىرىنىڭ قۇرۇلتىيى دون ھەربىي ئوبلاستىنىڭ پۈتۈن ھاكىمىيىتى ئىنقىلاۋىي ھەربىي كومىتېتنىڭ قولىغا ئۆتتى، دەپ ئېلان قىلدى.

قۇرۇلتاي، سوۋېتلەر مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىنى روسىيە مەركىزىي دۆلەتلىك ھاكىمىيەت ئورگىنى دەپ ئېتىراپ قىلغاندىن كېيىن، قاراردا ئېيتىلغاندەك، دوننىڭ ئەمگەكچى خەلقىنى ئەكسىل-ئىنقىلاپچىلارنىڭ زۇلۇمىدىن ئازات قىلىش يولىدىكى ئىنقىلاۋىي ۋەزىپىنى ئۆز ئۈستىگە ئالماقچى بولدى.

لېنىن رادىيودا دوننى لەرزىگە كەلتۈرگەن ئاشۇ ۋەقە توغرىلىق سۆزلەپ: «دون كازاكلىرىنىڭ 46 - پولكى كامېنكا كەنتىدە ئۆتكۈزۈلگەن قۇرۇلتايدا ئۆزلىرىنى ھۆكۈمەت دەپ ئېلان قىلىپ، كالېدىن بىلەن ئۇرۇش قىلماقچى» دەپ ئۇقتۇرۇپ ئۆتتى.

كازاكلار، سوۋېتلەرنىڭ پۈتۈن روسىيە 3 - قۇرۇلتىيىغا قاتنىشىش ئۈچۈن ئۆز ۋەكىللىرىنى پېتروگرادقا ئەۋەتتى. لېنىن، كازاكلارنىڭ ۋەكىللىرىنى سىمولنىيدا قىزغىنلىق بىلەن قوبۇل قىلدى. لېنىن، كازاك ۋەكىللىرىنىڭ پېتىرگە كەلگەنلىكىنى ئاڭلاش بىلەنلا ئۇلارغا ئۆزىنىڭ ئاپتوموبىلىنى ئەۋەتكەن ئىدى. ئۇلار لېنىننىڭ ئىشخانىسىغا كىرگەندە، ۋەكىللەرنىڭ بىرى: «مەن دوندىكى ئىنقىلاۋىي كازاكلار نامىدىن سوۋېتلەر روسىيىسى خەلق كومىس-

سارلىرى سوۋېتىنىڭ رەئىسىنى تەبرىكلەيمەن!» دەپ يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن توۋلىدى. «مەن سوۋېتلەر روسىيىسى نامىدىن دوننىڭ ئىنقىلاۋىي كازاكلىرىنى تەبرىكلەيمەن!» دەپ جاۋاپ بەردى لېنىن. سۆھبەتتىن كېيىن لېنىن ۋەكىللەرگە: پېتروگراد سوۋېتىنىڭ مەجلىسىدە دوندا بولۇۋاتقان ئىشلار توغرىلىق سۆزلەپ بەرسەڭلار، دەپ تەكلىپ قىلدى.

دون كازاكلىرى ۋەكىللىرى سوۋېتلەر قۇرۇلتىيىدا ھازىر بولغاندا، پۈتۈن روسىيە مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى سىۋېردلوپ ئۇلارنىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلغاندا، ۋەكىللەر دونلۇقلارنى قىزغىن ئالقىشلىدى.

قۇرۇلتاي دون كازاكلىرىغا: «خەلق دۈشمەنلىرىنى يەر يۈزىدىن قۇرۇتۇڭلار، كالېدىننى نوۋوچېركاسسكىدىن قوغلاپ چىقىرىڭلار، ئۆز يېرىڭلارنى ئەكسىلئىنقىلاۋىي باندىتتىن تازىلاڭلار!» دەپ مۇراجەت قىلدى.

... فرونتچى كازاكلارنىڭ قۇرۇلتىيى بولۇپ ئۆتكەن كۈننىڭ ئەتىسى كامېنكا كەنتىگە، كالېدىننىڭ بۇيرۇغى بويىچە، 10 - دون كازاكلىرى پولكى كەلدى، كېلىشتىكى مەقسىدى قۇرۇلتايغا قاتناشقانلارنىڭ ھەممىسىنى قولغا ئېلىپ، كازاكلارنىڭ ئەڭ ئىنقىلاۋىي ھەربى قىسىملىرىنى قورالسىزلاندۇرۇش ئىدى.

بۇ چاغدا كەنتتە ئاممىۋى يىغىن بولۇۋاتاتتى. كازاكلارنىڭ ئەڭ زور كۆپچىلىكى سۆزگە چىققان ناتىقنىڭ نۇتقىغا ھەر خىل باھا بېرىپ، پورۇقلاپ قاينىماقتا ئىدى.

مۇنبەرگە چىققان پودتېلكوپ مۇنداق دىدى:

— ئاتىلار ۋە ئاغا - ئىنىلار، مەن ھىچقانداق پارتىيىدە يوقمەن، مەن بولشېۋىكمۇ ئەمەس، مەن پەقەت بىرلا مەقسەتنى كۆزلەيمەن: ئادالەت، بەخت - سائادەت ۋە بارلىق ئەمگەكچىلەرنىڭ

قېرىنداشلارچە ئىتتىپاقى بولسۇن دەيمەن، ھېچقانداق ئېزىلىشنىڭ بولماسلىقىنى، مۇشتۇمزورلار، بۇرژۇيلار ۋە بايلارنىڭ بولماسلىقىنى ئارزۇ قىلىمەن، ھەممىنىڭ ئەركىن ئازات ياشىشىنى ئارزۇقىلىمەن... بولشېۋىكلار بۇنىڭغا ئېرىشەلەيدۇ ۋە مۇشۇ مەقسەت ئۈچۈن كۆرەش قىلىدۇ. بولشېۋىكلار — بۇ ئىشچىلار بولۇپ، بىزكازاكلارغا ئوخشاش ئەمگەكچىلەر. يەنە كېلىپ بولشېۋىك ئىشچىلار بىزگە قارىغاندا ئاڭلىقلىغراق ۋە ئۆيۈشقاقراق كېلىدۇ: كونا ھاكىمىيەت بىزنى قاراڭغۇ جاھالەتتە تۇتتى، ئۇلار بولسا شەھەرلەردە تۇرمۇشنى چۈشىنىشنى بىزدىن ياخشىراق ئۆگىنىۋالغان. دېمەك، بولشېۋىكلار پارتىيىسىگە كىرمىگەن بولساممۇ، مەنمۇ بولشېۋىك.

10 - پولك ۋاگونلاردىن چۈشۈپ، يىغىنغا كېلىپ قوشۇلدى. بۇ پولكنىڭ كادىرلىرىنىڭ تەڭ يېرىمىنى تەشكىل قىلىدىغان ئەڭ بويچان، ئالىپتە ياسانغان گوندۇروپچىلار باشقا پولكلارنىڭ كازاكلىرى بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ كەيپىياتىدا دەرھاللا كەسكىن ئۆزگىرىش يۈزبەردى. پولك كوماندىرىنىڭ كالېدىننىڭ پەرمانىنى ئورۇنلاش توغرىسىدىكى بۇيرۇغىنى كازاكلار رەت قىلدى. بولشېۋىكلار تەرەپدارلىرى ئەۋج ئالدۇرغان كۈچلۈك تەشۋىقات نەتىجىسىدە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا غۇلغۇلا باشلاندى.

بۇ چاغدا كامېنكا كەنتى فورونت قېشىدىكىگە ئوخشاشلا پاتپاراقچىلىقتا قالغان ئىدى: ناھايىتى ئالدىراش قوراشتۇرۇلغان كازاك ئەترەتلىرى كەنتلەرنى ئىشغال قىلىشقا ۋە ئىشغال قىلىنغان كەنتلەرنى مۇستەھكەملەشكە ئەۋەتىلىۋاتاتتى. زىۋېرېۋو — لىخاياتەرەپكە بارىدىغان ھەربىي پويىزلار بۇ يەردىن پات - پات كېتىپ تۇراتتى. قىسىملاردا كوماندىرلار تەركىبىنى قايتا سايلاش ئىشى يۈرگۈزۈلۈۋاتاتتى. ئۇرۇش قىلىشنى خالىمايدىغان كازاكلار كامېنكىدىن يوشۇرۇنچە ئۆيلىرىگە قايتىپ كېتىۋاتاتتى. يېزا ۋە كەنتلەردىن كېچىكىپ

قالغان ۋەكىللەر كېلىپ تۇراتتى. كوچىلاردا بۇرۇن كۆرۈلۈپ باقمىغان جانلىنىش مەنزىرىسى سېزىلىپ تۇراتتى.

13 - يانۋاردا كامېنكىغا مۇزاكىرە ئۈچۈن ئاقلارنىڭ دون ھۆكۈمىتىدىن ۋەكىللەر كەلدى، بۇلارنىڭ تەركىۋىدە ھەربى بىرلەشمىنىڭ رەئىسى ئاگېيېۋ، بىرلەشمە ئەزالىرى: سۋېتوزاروپ، ئۇلانوپ، كارېپ، پاژېلوف ۋە قوشۇن ياساۋولى كۇشنارېپ بار ئىدى.

ئۇلارنى ۋاگزالدا نۇرغۇن ئادەملەر قارشى ئالدى. ئىمتىيازلىق گۋاردىيە ئاتامان پولكىنىڭ كازاكلىرىدىن تەشكىللەنگەن قوغداش ئەترىدى ئۇلارنى پوچتا - تېلېگراپ ئىدارىسىنىڭ بىناسىغىچە ئېپكېلىپ قويدى. ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېت ئەزالىرى بۇ يەرگە كەلگەن ھۆكۈمەت ۋەكىللىرى بىلەن بىرلىكتە كېچىچە مەجلىس ئاچتى.

مەجلىسكە ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتىن 17 كىشى قاتناشتى. پودتېلكوپ بىرىنچى بولۇپ، ئاگېيېۋنىڭ: سىلەرنىڭ ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتىڭلار دونغا خائىنلىق قىلىپ، بولشېۋىكلار بىلەن كېلىشىم تۈزدى، دېگەن ئەيىپلەشلىرىگە جاۋاۋەن كەسكىن رەددىيە بەردى. ئۇندىن كېيىن كرىۋوشلىكوپ، لاگوتىن سۆز قىلدى. قوشۇن ياساۋۇلى كۇشنارېپنىڭ سۆزىنى دەھلىزىدە توپلىشىپ تۇرغان كازاكلار ھايھايلاپ ئۈزۈپ تۇردى. پىلىموتچىلاردىن بىرى ئىنقىلاۋىي كازاكلار نامىدىن ئاقلارنىڭ ۋەكىللەر ئۆمىكىنى قولغا ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

كېڭەشتىن ھېچقانداق نەتىجە چىقمىدى. كېچە سائەت 2 بولاي دەپ قالغان ئىدى، ئەمدى كېلىشىمگە كېلىش مۇمكىن بولمايدىغانلىقى ئېنىقلانغانلىقتىن، ھەربى بىرلەشمىسىنىڭ ئەزاسى كارېپ ھاكىمىيەت مەسىلىلىرىنى ئۇزۇل - كېسىل ھەل

www.uyghurkitap.com

قىلىش ئۈچۈن نوۋوچېركاسسكىغا ھەربىي ـ ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ ۋەكىللەر ئۆمىكى كەلسۇن دېگەن تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى، بۇ تەكلىپ قوبۇل قىلىندى.

دون ھۆكۈمىتىنىڭ ۋەكىللەر ئۆمىكى قايتىپ كېتىش بىلەنلا ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن پودتېلكوپ باشچىلىقىدىكى ھەربىي ـ ئىنقىلاۋىي كومىتېت ۋەكىللىرى نوۋوچېركاسسكىغا يۈرۈپ كەتتى، ئومۇمىي سايلام بويىچە: پودتېلكوپ، كۇدىنوپ، كرىۋوشلىكوپ، لاگوتىن، سكاچكوپ، گولوۋاچېپ ۋە مىنايېپلار ۋەكىل قىلىندى، كامېنىكىدا قولغا ئېلىنغان ئاتامان پولكىنىڭ ئوفىتسېرلىرى گۆرە تەرىقىسىدە قالدۇرۇلدى.

10

ۋاگون دەرىزىلىرىنىڭ تېشىدا قار بورىنى مەۋج ئۇرۇپ تۇراتتى، يېرىم ـ ياتا بۇزۇلغان تاختاي توساقلارنىڭ ئۈستىدە شامال يالاپ قېتىپ قالغان قار ئۆيۈمى كۆرۈنەتتى، قىڭغىر ـ قىيشىق قار ئۆيۈمى ئۈستىدە قۇشلارنىڭ ئاياق ئىزلىرى بىلەن چېكىلگەن گۈل-نەقىشلەر جىمىرلاپ تۇراتتى.

كىچىك ئىستانسىلار، تېلېگراپ موملىرى ۋە ئۆزىنىڭ بىر تۈرلۈك قار مەنزىرىسى بىلەن سۈرلۈك كۆرۈنگەن چەكسىز دالا شىمالغا ئىسپ ـ ئىسپ ئۆتۈپ تۇراتتى.

يېڭى خۇرۇم كەسۈل كىيگەن پودتېلكوپ دەرىزىنىڭ تۈۋىدە ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئۆسمۈر بالىدەك ۋىجىككىنە ياداڭغۇ

كرىۋوشلىكوپ ئالدىدىكى كىچىك شىرەگە ئىككى جەينىكىنى تىرەپ، دەرىزىدىن قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بالىلارنىڭكىدەك روشەن كۆزلىرىدە ۋەھىمە ۋە ئۈمىت ئالامەتلىرى بىلىنىپ تۇراتتى. لاگوتىن شالاڭ سىرىق ساقىلىنى سىلاپ قوياتتى. پالۋاندەك بەستلىك كازاك مىنايېپ ئورۇندۇقتا تىپىرچىلاپ، ھور تورۇبىسىغا قولىنى تۇتۇپ ئىسسىناتتى.

ئۈستۈنكى قەۋەتتە ياتقان گولوۋاچېپ بىلەن سىكاچكوپ بىر نەرسە توغرىلىق ئاستا پاراڭلىشاتتى.

ۋاگوننىڭ ئىچىنى خىلىلا تۇتۇن قاپلىغان، سالقىن، نوۋوچېركاسسكىغا كېتىۋاتقان ئۆمەك ئەزالىرى ئۆزلىرىنى ئانچىلىك ئىشەنچلىك ھىس قىلىشمايتتى. شۇڭا پاراڭغا كىرىشەلمىدى. كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان سۈكۈنات باشلاندى. لىخايادىن ئۆتۈپ كېتىدىشتى. پودتېلكوپ ئومۇمنىڭ قوسىقىدىكى پىكرىنى ئېيتتى:

— ئىش بىز دىگەندەك بولمايدۇ. بىر پىكرگە كېلەلمەيمىز.

— بىكارلا كېتىۋاتىمىز، — دىدى لاگوتىن ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلەپ.

يەنە ئۇزاققىچە ئۈنچىقىشمىدى. پودتېلكوپ گويا تورنىڭ كۆزىدىن مۇكا ئۆتكۈزگەندەك قولىنىڭ بېغىشىنى بىر ئۆلچەمدە قىمىرلىتاتتى. ئاندا ـ ساندا خىرە پاقىراپ تۇرغان خۇرۇم چاپىنىغا قىزىقىپ قاراپ قوياتتى.

نوۋوچېركاسسكقا ئاز قالدى. مىنايېپ خەرىتە ئۈستىدە شەھەردىن ھەر تەرەپكە تارماقلاپ كەتكەن دون دەرياسىغا قاراپ، ئاستا سۆزلەشكە باشلىدى:

— بۇرۇنقى چاغدا، كازاكلار ئاتامەن پولكىدىكى ھەربى

خىزمەتنى ئۆتەپ بولغاندا، ئۇلارنى كېرەكلىك نەرسىلەر بىلەن تەمىنلەپ ئۆيلىرىگە يولغا سالاتتى. ساندۇقلىرىنى، مال - مۈلكىنى ئاتلىرىنى ۋاگونلارغا باساتتى. پويىز يولغا چىقىپ، ۋورونېژ قېشىغا كەلگەندە، بۇ يەردىن بىرىنچى قېتىم دون ئارقىلىق ئۆتۈشكە توغرا كەلگەنلىكتىن، پويىزنى ھەيدەپ كېتىۋاتقان ماشىنىست يۈرۈشنى ئاستىلىتاتتى — ئىلاجىنىڭ بېرىچە ئاستىلىتاتتى ... ئۇ نېمىشكە شۇنداق قىلىش كېرەكلىكىنى بىلەتتى. پويىز كۆۋرۈكنىڭ ئۈستىگە چىقىش بىلەنلا — ياپەرۋەردىگار! ... بۇ يەردە نېمە ئىش باشلىنىدىغانلىقىنى كۆر! كازاكلار قۇترىشىپ كېتەتتى: «دون! بىزنىڭ دون! تىنچ دون! جانىجان ئاتىمىز، تەربىيەتچىمىز! ھۇ — ر — ر — را — ا — ا — ا!» دەپ، ئارقىدىنلا فۇراژكىلىرىنى، كوناشىنېللىرىنى، شالۋۇرلىرىنى، ياستۇق قاپلىرىنى، كۆينەكلىرىنى ۋە باشقا ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلىرىنى دەرىزىدىن كۆۋرۈك ئارقىلىق سۇغا ئاتاتتى. بۇ — ھەربىي خىزمەتتىن قايتقاندا، دونغا قىلىدىغان ھەدىيىسى ئىدى! شۇ چاغدا سەن قاراپ تۇرغان بولساڭ — سۇنىڭ يۈزىدە ھاۋارەڭ ئاتامان فۇراژكىلىرىنىڭ ئاققۇدەك ياكى گۈلدەك ئۈزۈپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەن بولاتتىڭ ... بۇنداق ئادەت ئەزەلدىن رەسىم بولۇپ كەلگەن ئىدى.

پويىز يۈرۈشنى ئاستىلىتىپ توختىدى. كازاكلار ئورنىدىن تۇرۇشتى، كىرىۋوشىرلىكوپ شىنېلىنىڭ تېشىدىكى كەمەرنى باغلىۋېتىپ، مىيىغىدا كۈلۈپ قويدى:

— خوش، ئۆز ئۆيىمىزگىمۇ كېلىپ قالدۇق.

— نان - تۇز ئېلىپ چىقمايدىغۇ! — دەپ چاخچاق قىلىپ باقتى سىكاچكوپ.

ئىشىكنى قاقماستىنلا ئۈزۈنتۇرا، جەسۇر بىر ياساۋۇل كىرىپ كەلدى. ئۇ، ۋەكىللەر ئۆمىگى ئەزالىرىغا غەزەپلىك، سىناق نەزىرى

بىلەن قاراپ چىقىپ، قەستەن قوپال ئاۋاز بىلەن گەپ ئاچتى:
— سىلەرگە ھەمىرا بولۇش ماڭا تاپشۇرۇلغان. ۋاگوندىن تېزرەك چۈشۈشكە تەرەددۇت قىلىڭلار، جانابى بولشېۋىكلار. مەن خالايىق ئۈچۈن ۋە ... سىلەرنىڭ خەۋپسىزلىكىڭلار ئۈچۈن كېپىل بولالمايمەن.

ئۇ باشقىلاردىن كۆرە پودتېلكوپقا، دۇرۇستراغى، ئۇنىڭ ئوفىتسېرلىك چوجۇركىسىغا كۆپرەك قادىلىپ قارىدى؛ ئۇندىن كېيىن ئوچۇق بىلىنىپ تۇرغان ئۆچمەنلىك بىلەن كوماندا بەردى:
— چىقىڭلار ۋاگوندىن، چاپسان!
— ئەنە ئاشۇ ئەبلەخلەر، كازاكلارنىڭ خائىنلىرى! — دەپ ۋاقىرىدى خالايىق قايلاپ كەتكەن ۋاگزال سۇپىسىدا تۇرغان بىر ئۆزۈن بۇرۇتلۇق ئوفىتسېر.
پودتېلكوپنىڭ چىرايى ئۆڭۈپ، سەل گاڭگىراپ، كۆز قىرى بىلەن كرىۋوشلىكوپقا قارىدى. كرىۋوشلىكوپ ۋاگوندىن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چىققان ئىدى؛ كۈلۈمسىرەپ پىچىرلىدى:
— «بىز ماقۇللاش ئاۋازلىرىنى كۆككە كۆتىرىپ ماختىغان شىردىن سۆزلەردە ئەمەس، ئاچچىق غەزەپ بىلەن ياۋايىلارچە ۋاقىراشلاردا ئاڭلايمىز...» ئاڭلىدىڭمۇ، فېدور؟
پودتېلكوپ كېيىنكى سۆزلەرنى ئاڭلىمىغان بولسىمۇ، ئۇمۇ كۈلۈمسىرىدى.

بۇلارنى ئوفىتسېرلەردىن تەشكىل قىلىنغان كۈچلۈك ئەترەت باشلاپ ئېلىپ باردى. ئوبلاستلىق باشقارمىنىڭ بىناسىغا يېتىپ بارغىچە ئۇلارنى كۈزىتىپ بارغان ۋە ئۇلارنى ئۇر - ئۇر قىلىشقا تەشنا بولغان توپ قوترايلا تۇردى. ۋەكىللەرنى يالغۇز ئوفىتسېرلەر بىلەن يۈنكېرلەرلا ئەمەس، ھەتتا بەزىبىر ئاددەتتىكى كازاكلارمۇ،

خېلى تۈزۈك كېيىنگەن ئاياللارمۇ، ئوقۇغۇچىلارمۇ ئەسكىلىك قىلىپ، ھاقارەتلەشتى.

غەزەپلەنگەن لاگوتىن ئۆزلىرىنى ئېلىپ كېتىۋاتقان ئوفىتسېرلەرنىڭ بىرىگە:

— بۇنداق ياشىباشتاقلىققا ئەجەپ يول قويىدۇڭلارغۇ! — دەپ تەمشەلدى.

ئوفىتسېر ئۇنىڭغا ئۆچمەنلىك بىلەن بىر قاراپ قويۇپ، غۇدۇڭشىدى:

— جېنىڭ سالامەت قېلىۋاتقانلىقى ئۈچۈن خۇداغا شۈكۈر قىل... ھوقۇق مېنىڭ قولۇمدا بولسا — مەن سېنى، ئەبلەخ... ھۇ ـ ۇ ـ ۇ، ئۆلۈمتۈك!

باشقا بىر ياشراق ئوفىتسېر تەنە بىلەن بىر ھومىيىپ، ئۇنى توختىتىپ قويدى.

— نېمە دېگەن قاملاشمىغان ئەھۋال بۇ! — دەپ پىچىرلىدى سىكاچكوپ گولوۋاچېپقا ئېپىنى تېپىپ.

— خۇددى ئۆلۈم جازاسى بېرىشكە ئېلىپ كېتىۋاتقاندەك...

توپلانغان خەلق ئوبلاستلىق باشقارمىنىڭ بىناسىغا پاتماي قالدى. كەلگەن ۋەكىللەر شۇ يەردىكى بىر باشقۇرغۇچى يۈز بېشىنىڭ ئورۇن كۆرستىشى بىلەن شىرەنىڭ بىر تەرىپىگە جايلىشىپ بولغىچە — ھۆكۈمەت ئەزالىرىمۇ يېتىپ كېلىشتى.

سەل مۈكچەيگەن كالېدىن پۈتۈن تاپىنى بىلەن چىڭ ـ چىڭ دەسسەپ، بۆرە قەدىمى بىلەن شىرە تەرەپكە ئۆتتى، ئۇ، بوگايېۋسكى بىلەن بىللە كىرىپ كەلگەن ئىدى. كالېدىن ئۆز ئورۇندۇقىنى ئارقىغا سۈرۈپ ئولتۇردى ـ دە، ئوفىتسېرلىك ئاق كاكاردا قادالغان داشىرەلىك پۇراژكىسىنى ئاۋايلاپ شىرەنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، چېچىنى سىلىدى، ئاندىن سول قولىنىڭ بارماقلىرى بىلەن

ھەربىچە كۆرتكىسىنىڭ چوڭ يان يانچۇغىنىڭ تۆگمىسىنى ئەتتى، ئۆزىگە بىر نىمە دىگەن بوگايېۋىسكى تەرەپكە سەل ئىگىلىپ قۇلاق سالدى. ئۇنىڭ ھەربىر ھەركىتىدىن سالماقلىق، مۇستەھكەم ئىشەنچ ۋە يېتىلگەن كۈچ بىلىنىپ تۇراتتى؛ ئادەتتە، بۇرۇن ھاكىمىيەت بېشىدا بولغان، تالاي يىللار داۋامىدا قەددىنى، باش ھەركىتىنى، يۇرۇش - تۇرۇشىنى باشقىلاردىن ئالاھىدە پەرقلەندۇرۇشنى ئۆگىنىۋالغان ئادەملەر ئۆزىنى ئاشۇنداق تۇتىدۇ. ئۇ، كۆپ جەھەتتە پودتېلكوپ بىلەن ئوخشىشىپ كېتەتتى، لېكىن سالاپەتلىك كالېدىنىنىڭ يېنىدا چېنىپ ئولتۇرغان بوگايېۋىسكى بولسا بىچارە، ھەم بۇ يەردە بولىدىغان مۇزاكىرىدىن تەشۋىشلىنىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

بوگايېۋىسكى سالپايغان ساپ - سېرىق بۇرۇتى يېپىشىپ تۇرغان كالپۇكلىرىنى بىلىنەر - بىلىنمەس مىدىرلىتىپ، بىرنىمىلەرنى دەۋاتاتتى. قىيپاش ئالايغان ئۆتكۈر كۆزلىرى كۆزەينەكنىڭ ئاستىدىن پاقىراپ كۆرۈنەتتى. ئۇ بىردەم ياقىسىنى تۈزەپ قوياتتى، بىردەم غەيرەتچان ئىڭىكىنى نېرى - بېرى سىلاپ قوياتتى، بىردەم كەڭ قاپاقلىرى ئۈستىدە كېرىلىپ تۇرغان قاشلىرىنى مىدىرلىتاتتى، مانا بۇ ھەركەتلىرىدىن ئۇنىڭ ئەسەبىيلىكى بىلىنىپ تۇراتتى.

ئوتتۇرىدا ئولتۇرغان كالېدىنىنىڭ ھەر ئىككى تەرىپىدە ھەربىي ھۆكۈمەتنىڭ ئەزالىرى ئولتۇرۇشاتتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە كامىنكىغا بېرىپ كەلگەنلەردىن: كارېپ، سۋېتوزاروپ، ئۇلانوپ، ئاگايېپلار بار ئىدى؛ بۇلاردىن سەلچەتتىرەك يېلاتونتسېپ، مېلنىكوپ، بوسسې، شوشىنكوپ، پولەكوپ ئولتۇرۇشاتتى.

پودتېلكوپ، مىتروپان بوگايېۋىسكىنىڭ كالېدىنغا بىرنىمە دىگەنلىگىنى ئاڭلاپ قالدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كالېدىن ئۆزىنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان پودتېلكوپقا كۆزىنى قىسىپ:

— مىنىڭچە، ئەمدى باشلىساق بولار، — دېدى.

پودتېلكوپ كولۇمسىرەپ ۋەكىللەر ئۆمىگىنىڭ بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىدىنى ئوچۇق ئۇقتۇردى. كرىۋوشلىكوپ ھەربىي-ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ تەييارلىغان ئولتىماتومىنى شىرەنىڭ ئۈستىدىن سۇنغان ئىدى، ئەمما كالېدىن ئاپپاق ئالقىنى بىلەن قەغەزنى ئىتتىرىپ تاشلاپ، قەتئىي قىلىپ مۇنداق دېدى:

— ھۆكۈمەتنىڭ ھەر بىر ئەزالىرىنى بۇ ھۆججەت بىلەن ئايرىم - ئايرىم تونۇشتۇرۇشقا ۋاقىتنى ئىسراپ قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. مالال كۆرمەي، ئولتىماتومىڭلارنى ئۈنلۈك ئوقۇپ بېرىڭلار. ئۇندىن كېيىن مۇھاكىمە قىلىمىز.

— ئوقۇ، — دەپ بۇيرۇق قىلدى پودتېلكوپ

ئۇ، ئۆزىنىڭ ئابرويىنى ساقلاپ ئولتۇرغان بولسىمۇ، ئەمما ۋەكىللەرنىڭ باشقا بارلىق ئەزالىرىغا ئوخشاش، ئۇمۇ ئۆزىگە تازا ئىشەنچ قىلالمايۋاتقانلىقى روشەن ئىدى. كرىۋوشلىكوپ ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ قىز بالىنىڭكىدەك زىل، شۇنىڭ بىلەن بىللە خىرە ئاۋازى ئادەملەر لىق تولغان زالنىڭ ئۈستىدە چاڭىلداشقا باشلىدى:

— «دون ھەربىي ئوبلاستىدا ئۇرۇش ئوپېراتسىيىلىرى ئېلىپ بېرىشتا قوشۇنلارغا قوماندانلىق قىلىش ھوقۇقى مۇشۇ 1918 - يىل 10 - يانۋاردىن باشلاپ ھەربىي ئاتامانىنىڭ قولىدىن دون كازاكلىرى ھەربىي - ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ قولىغا ئۆتىدۇ

ئىنقىلاۋىي ئەسكەرلەرگە قارشى ئۇرۇش ئېلىپ بېرىۋاتقان بارلىق ئەترەتلەر شۇ يىل 15 - يانۋاردا ئارقىغا چېكىندۇرۇلۇپ

قورالسىزلاندۇرۇلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن باراۋەر پىدائى ئەترەتلەر، يۇنكېرلەر مەكتەپلىرى ۋە پراپورشىكلەر مەكتەپلىرىمۇ قورالسىزلاندۇرۇلىدۇ، مۇشۇ ھەربىي تەشكىلاتلارغا قاتناشقان، ئەسلى دونلۇق بولمىغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى دون ئوبلاستىنىڭ تۇپرىقىدىن ئۆزلىرىنىڭ بۇرۇنقى جايلىرىغا كۆچۈرۈلىدۇ.

ئەسكەرتىش: قورال - ياراق، ھەربىي ئەسلىھە - جابدۇقلار ۋە ھەربىي كېمىلەر ئىنقىلاۋىي ھەربىي كومىتېتىنىڭ كومىسسارىغا تاپشۇرۇلۇشقا تېگىش. نوۋوچېركاسسكىدىن چىقىپ كېتىش گۇۋاھنامىسىنى ھەربىي - ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ كومىسسارى بېرىدۇ.

نوۋوچېركاسسك شەھىرىنى ھەربىي - ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ بەلگىلىشى بويىچە كازاك پولكلىرى ئىشغال قىلىپ تۇرۇشى كېرەك.

ھەربىي بىرلەشمىنىڭ ئەزالىرى ئۇشبۇ يانۋار ئېيىنىڭ 15 - كۈنىدىن باشلاپ ئۆزلىرىنىڭ ۋەكىللىك سالاھىيىتىدىن ئايرىلغانلىقى ئېلان قىلىنىدۇ.

ھەربىي ھۆكۈمەت قويغان بارلىق ساقچىلار دون ئوبلاستىنىڭ كانلىرى ۋە زاۋۇتلىرىدىن قايتۇرۇپ كېتىلىدۇ.

قان تۆكۈلمەسلىكى ئۈچۈن ھەربىي ھۆكۈمەت ئۆزلىرىنىڭ ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش ھوقۇقىدىن ئىختىيارىي رەۋىشتە ۋاز كەچكەنلىكىنى پۈتۈن ئوبلاستقا، كەنت - يېزىلارغا جاكالايدۇ، شۇنىڭدەك ئوبلاستتا بارلىق ئاھالىنىڭ دائىمىي ئەمگەكچىلەر ھاكىمىيىتى قۇرۇلغىچە مەۋجۇت ھاكىمىيەتنى دەرھال كازاك ئوبلاستلىق ھەربىي - ئىنقىلاۋىي كومىتېتقا ئۆتكۈزۈپ بەرگەنلىكىنى جاكالايدۇ.»

كىرىۋوشلىكوپنىڭ ئاۋازى ئەمدىلا بېسىلغاندا، كالېدىن قاتتىق ئاۋاز بىلەن:

— سىلەرنى قايسى ھەربىي قىسىملار ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتتى؟ — دەپ سورىدى.

پودتېلكوپ، كرىۋوشلىكوپ بىلەن كۆز ئۈرۈشتۈرۈۋېلىپ، گويا ئۆز ئىچىدە يادلىۋالغاندەكلا ساناشقا باشلىدى:

— ئىمتىيازلىق قىسىم — ئاتامان پولكى، ئىمتىيازلىق قىسىم كازاك پولكى، 6 — باتارىيە، 44 — پولك، 32 — باتارىيە، 14 — مۇستەقىل بۆلۈنمە ... — ئۇ، ھەر قايسى قىسىملارنى بىر - بىر سانىغاندا سول قولىنىڭ بارماقلىرىنى پۈكتى؛ زالدىكىلەر پىچىرلىشىپ، زەھەرخەندە بىلەن كۈلۈشتى،شۇچاغدا پودتېلكوپ قاپىغىنى تۈرۈپ،سېرىق تۈك باسقان قوللىرىنى شىرەگە قويۇپ، ئاۋازىنى يۇقۇرى كۆتەردى، — 28 - پولك، 28 — باتارىيە، 12 — باتارىيە، 12 — پولك ...

— 29 - پولك، — دەپ لاگوتىن ئاستا ئېسىگە سالدى.

— ... 29 — پولك، — ئەمدى پودتېلكوپ ئىشەنچلىك ۋە قاتتىق ئاۋاز بىلەن داۋاملاشتۇرۇۋەردى، — 13 — باتارىيە، كامېنكانىڭ يەرلىك كوماندىسى، 10 — پولك، 27 — پولك، 2 — پىيادىلەر باتالىيونى، 2 — زاپاس پولك، 8 — پولك، 14 — پولك.

ئۇششاق - چۈششەك سوئاللارۋەقىسقىچە پىكىر ئالماشتۇرۇشلاردىن كېيىن، كالېدىن شىرەگە مەيدىسىنى قويۇپ، پودتېلكوپقا تىكىلىپ قاراپ:

— خەلق كومىسسارلىرى سوۋېتىنىڭ ھاكىمىيىتىنى ئېتىراپ قىلامسىلەر؟ — دەپ سوردى.

پودتېلكوپ بىر ئىستاكان سۇنى ئىچىپ تۈگىتىپ، گىرافىننى تەخسىنىڭ ئۈستىگە قويدى - دە، گەپنى چالغىتىپ جاۋاپ بەردى:

— بۇنى پەقەت پۈتۈن خەلق ئېيتىشى مۇمكىن.

كرىۋوشلىكوپ، پودتېلكوپنى ساددىلىق قىلىپ ئارتۇقچە سۆز قىلىپ تاشلىمىسۇن دەپ گەپكە ئارىلاشتى:

— كازاكلار «خەلق ئەركىنلىكى پارتىيىسى»① ئەزالىرى

① «خەلق ئەركىنلىك پارتىيىسى» — ئەكسىلئىنقىلاۋىي كادېتلار پارتىيىسى بولۇپ، ئاشۇنداق ئاتىلاتتى — ئەسلىدىكى ئىزاھ.

قاتناشقان ئورگاننى ئېتىراپ قىلمايدۇ. بىز — كازاكلارمىز، شۇڭـا باشقۇرۇش ھوقۇقى بىز كازاكلارنىڭ قولىدا بولۇش كېرەك.

— سوۋېتنىڭ بېشىدا بولشېۋىكلار ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئادەملەر تۇرغاندا، سىلەرنىڭ پىكىرىڭلارنى قانداق دەپ چۈشىنىش مۇمكىن.

— ئۇلارغا روسىيە ئىشەنگەن، بىزمۇ ئىشىنىمىز!

— ئۇلار بىلەن ئالاقە باغلامسىلەر؟

— ھەئە!

پودتېلكوپ ماقۇللاپ كۈلۈمسىرەپ، كرىۋوشلىكوپنىڭ سۆزىنى ماقۇللىدى:

— بىز ئادەملەربىلەن ھىساپلاشمايمىز، ئىدىيە بىلەنھىساپلىشىمىز، بولشېۋىكلارنىڭ ئىدىيىسى روشەن.

ھەربى ھۆكۈمەت ئەزالىرىنىڭ بىرى ساددىلىق بىلەن سورىدى:

— خەلق كومىسسارلىرى سوۋېتى خەلقنىڭ پايدىسى ئۈچۈن ئىشلەمدۇ؟

پودتېلكوپ سىناق نەزىرى بىلەن ئۇنىڭغا كۆز يۈگۈرتتى، ئاندىن كۈلۈمسىرەپ. گرافىنغا قولىنى ئۇزاتتى — دە، بىر ئىستاكان سۇنى قۇيۇپ، گۈپۈلدىتىپ ئىچىۋەتتى. ئۇ قاتتىق ئۇسساپ تۇراتتى — گويا ئىچىدىكى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتنى سوزۇك سۇ بىلەن باسماقچى بولغاندەك ئىدى.

كالىبدىن بارماقلىرى بىلەن شىرەنى تاكىلدىتىپ تۇرۇپ، قىزىقىپ سورىدى:

— سىزلەرنىڭ بولشېۋىكلار بىلەن نىمە ئورتاقلىقىڭلار بار؟

— بىز ئۆزىمىزنىڭ دون ئوبلاستىدا كازاكلارنىڭ ئۆز ئۆزىنى

ئىدارە قىلىش ھوقۇقىنى يولغا قويۇشنى خالايمىز.

— شۇنداققۇ، لېكىن سىلەرگە مەلۇم بولسا كېرەك. 4 - فېۋرالدا ھەربى بىرلەشمە يىغىنى چاقىرىلماقچى. ئەزالار قايتىدىن سايلىنىدۇ. ئۆزئارا نازارەت قىلىشقا سىلەر قوشۇلامسىلەر؟

— ياق! — پودتېلكوپ تۆۋەنگە قاراپ تۇرغان نەزىرىنى لىپپىدە يۇقۇرى كۆتىرىپ، قەتئىيلىك بىلەن جاۋاپ بەردى، — ئەگەر سىزلەر ئازچىلىقنى تەشكىل قىلساڭلار — بىز سىزلەرگە ئۆزدىگىسىمىزنى قىلدۇرىمىز.

— ئەمما بۇ زورلۇق بولىدىغۇ!

— شۇنداق.

مىتروفان بوگايېۋىسكى ئۆز نەزىرىنى پودتېلكوپتىن كرىۋوشلىكوپقا يۆتكەپ:

— سىزلەر ھەربى بىرلەشمىنى ئېتىراپ قىلامسىلەر؟ — دەپ سورىدى.

— ئۆز ئورنىغا قاراپ ...، — پودتېلكوپ كەڭ يەلكىسىنى قىسىپ قويىدى، — ئوبلاستلىق ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېت خەلق ۋەكىللىرى قۇرۇلتىيىنى چاقىرىدۇ. بۇ قۇرۇلتاي بارلىق ھەربى قىسىملارنىڭ نازارىتى ئاستىدا ئىش ئېلىپ بارىدۇ. ئەگەر قۇرۇلتاي بىزنى قانائەتلەندۇرمەيدىغان بولسا، بىز ئۇنى ئېتىراپ قىلمايمىز.

— كىم سوديە بولىدۇ؟ — كالېدىن قاشلىرىنى كۆتەردى.

— خەلق! — پودتېلكوپ مەغرۇرانە بېشىنى تىك تۇتتى؛ خۇرۇم چۇجۇركىسىنى غىچىرلىتىپ، رېزىنكە ئورۇندۇققا ئارقىسىچە ئۆزىنى تاشلاپ ئولتۇردى.

قىسقا تەنەپپۇستىن كېيىن كالېدىن سۆزلىدى. زالدىكى ۋاراڭ - چۇرۇڭ جىمىقىپ، تىنچلىق ئورنىغاندىن كېيىن ئاتامانىنىڭ پەس، كۆز پەسلىدىكىدەك مەھزۇن ئاۋازى ئېنىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

— ھۆكۈمەت، ئوبلاستلىق ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ تەلىۋى بويىچە ئۆزىنىڭ ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش ھوقۇقىدىن ۋاز كېچەلمەيدۇ. ھازىرقى ھۆكۈمەت دۆلەتتىكى بارلىق ئاھالە تەرىپىدىن سايلانغان، شۇڭا ئايرىم قىسمىلا ئەمەس، پەقەت مۇشۇ ھۆكۈمەتلا بىزدىن ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش ھوقۇقىدىن ۋاز كېچىشىمىزنى تەلەپ قىلىشى مۇمكىن. سىزلەر، ئوبلاستتا ئۆزلىرىنىڭ تەرتىپلىرىنى ئورنىتىشقا ئۇرۇنۇۋاتقان بولشېۋىكلارنىڭ جىنايى تەشۋىقاتىنىڭ تەسىرى بىلەن ھاكىمىيەتنى ئۆزىڭىزلەرگە ئۆتكۈزۈپ بېرىشىمىزنى تەلەپ قىلىۋاتىسىزلەر، سىزلەر — بولشېۋىكلارنىڭ قولچومىغى بولۇپ قالدىڭىزلار. سىزلەر،بارلىق كازاكلار ئالدىدا ئۆز ئۈستۈڭلەرگە ئالغان ئىنتايىن زور مەسئۇلىيەتنى ھېس قىلماي، نېمىس ياللانمىلىرىنىڭ ئىرادىسىنى ئورۇنلاۋاتىسىزلەر. ئوبدان ئويلاپ بېقىشىڭىزلارغا مەسلىھەت بېرىمەن، چۈنكى سىزلەر، پۈتۈن ئاھالىنىڭ ئىرادىسىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان دون ھۆكۈمىتى بىلەن ئىزالىشىش يولىغا چۈشۈپ، جانىجان ئۆلكىمىزنى قۇلاق ئاڭلىمىغان ئاپەتكە ئۇچراتماقچى بولۇۋاتىسىزلەر. مەن ھاكىمىيەت ئۈستىدە تۇرمايمەن. زور قوشۇنلار بىرلەشمىسى يىغىلىۋاتىدۇ — ئۆلكىنىڭ تەقدىرىنى مانا مۇشۇ ھەل قىلىدۇ، ئەمما ئۇ چاقىرىلغىچە مەن ئۆز ئورنۇمدا قېلىپ تۇرۇشۇم لازىم. ئەتراپلىق ئويلاپ بېقىشىڭىزلارغا ئاخىرقى قېتىم مەسلىھەت بېرىمەن.

ئۇنىڭدىن كېيىن كازاك قىسىملىرى بىلەن باشقا شەھەرلەردىكى قىسىملاردىن بولغان ھۆكۈمەت ئەزالىرى سۆزلىدى. ئېسېر ① بوسىسېي شىرىدىن سۆزلەر بىلەن نەسىھەتكويلۇق قىلىپ ئۇزۇن نۇتۇق سۆزلىدى.

لاگوتىن ھايىھايلاپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

① ئېسېر — سوتسىيالىست ئىنقىلابچى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

— بىزنىڭ تەلىۋىمىز — ھاكىمىيەتنى ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتقا ئۆتكۈزۈپ بېرىڭلار! كۈتۈپ تۇرۇشنىڭ پايدىسى يوق. ئەگەر ھەربى ھۆكۈمەت مەسىلىنى تىنچ يول بىلەن ھەل قىلىش تەرەپدارى بولسا...

بوگايېۋىسكى كۈلۈمسىرىدى:

— دېمەك؟

—... ھاكىمىيەت ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ قولىغا ئۆتكەنلىكى توغرىلىق ئومۇمى مەلۇمات ئېلان قىلىش لازىم، سىزلەرنىڭ بىرلەشمەڭلەر ۋەكىللەر يىغىنى ئاچقىچە 2 يېرىم ھەپتە كۈتۈپ تۇرۇشقا بولمايدۇ! خەلق ئۈنىڭسىزمۇ دەھشەتلىك غەزەپكە تولغان.

كارىپ ئۇزاق ئەزمىلىك قىلدى، سىۋېتوزاروف بولسا ئەمەلگە ئاشمايدىغان مۇرەسسە چارىسىنى ئىزلىدى.

پودتېلكوپ ئۇلارنىڭ سۆزىنى غەزەپلىنىش بىلەن ئاڭلىدى. ئۇ، ئۆز كىشىلىرىگە بىر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپ، لاگوتىننىڭ قاپىغى تۈرۈلۈپ، رەڭگى ئۆڭگەنلىكىنى بايقىدى، كرىۋوشلىكوپ شىرەدىن كۆزىنى ئالمايتتى، گولوۋاچېۋ بىرنىمە دېمەكچى بولۇپ، تىت-تىت بولۇپ ئولتۇراتتى. كرىۋوشلىكوپ پەيتنى تېپىپ: «سۆزلە!» — دەپ پىچىرلىدى.

پودتېلكوپ گويا شۇ سۆزنى كۈتۈپ تۇرغاندەك ئىدى. ئۇ، ئورۇندۇقنى سۈرۈپ قويۇپ، قانداقتۇ ئىشەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە زور، ئۆتكۈر سۆزلەرنى ئىزلەپ، ھاياجاندىن كىكەچلەپ، زومۇ - زوكۈچېنىپ، سۆزگە كىرىشتى.

— ئىش سىزلەر ئېيتىۋاتقاندەك ئەمەس! ئەگەر ھەربى ھۆكۈمەتكە خەلق ئىشەنگەن بولسىدى، مەن ئۆز تەلەپلىرىمدىن ئەمنۇنىيەت بىلەن ۋاز كەچكەن بولاتتىم... ئەمما خەلق ئىشەنمەيۋاتىت-

دىغۇ! ئىچكى ئۇرۇشنى بىز ئەمەس، بەلكى سىزلەرباشلاۋاتىسىزلەر!
نىمىشكە سىزلەر نەدىكى بىر قاچقۇن گېنېراللارغا كازاكلارنىڭ تۇپـ
رىغىنى پاناجاي قىلىپ بېرىسىزلەر؟ شۇ تـۇپەيلى بـولشېۋىكلارمۇ
بىزنىڭ تىنچ دونغا ئۇرۇش قىلىپ كېلىدۇ، بىز سىزلەرگە بويسۇنـ
مايمىز! بۇنداق قىلىشقا يول قويمايمىز! سىزلەرنى پاكىتلار بىلەن
كۆمۈپ تاشلايمىز! ھەربى ھۆكۈمەتنىڭ دونىنى قۇتقۇزۇشىغا مەن ئىـ
شەنمەيمەن! سىزلەرگە بويسۇنۇشنى خالىمايدىغان ھەربى قىـسىمـ
لارغا قانداق چارە قوللاندىڭىزلار...؟ ئەھە، گەپ ئـەنە شـۇنداق.
نىمە ئۈچۈن كان ئىشچىلىرىنى باستۇرۇشقا پىدائىي قىـسىملىرىڭىزـ
لارنى ئىشقا سالىسىزلەر؟ مۇشۇنداق ئۇسۇل بىلەن ئەتراپقا كۆلپەت
تۇغدۇرۇۋاتىسىزلەر! ماڭا ئېيتىڭا: ھەربى ھۆكۈمەتنىڭ ئىچكى ئۇرۇشـ
نى قوزغىـماسلىقىغا كىم كېپىل بولالايدۇ...؟ بۇنى ياپالمايسىزلەر.
خەلق بىلەن فۇرونتچى كازاكلار بىزنى ياقلايدۇ!

زالـدا شـامال شۇۋىرلىغاندەك پىسىڭ ـ پىسىڭ كۈلكە ئاڭـ
لاندى. پودتېلكوپقا قارىغان غەزەپلىـك خـىتاپلار تارقالدى. ئۇھاـ
ياجاندىن قىزىرىپ كەتكەن يۈزىنى شۇ تەرەپكە بۇراپ، ئەمدى ئاچـ
چىق غەزىۋىنى يوشۇرماستىن، ۋاقىراپ سۆزلىدى:

— ھازىرغۇ كۈلۈسىلەر، ئەمما كېيىن يىغلايسىلەر! — ئۇ كاـ
لېدىنغا بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭغا كۆزلىرىدىن ئوق ياغدۇردى، — بىز ھاكىـ
مىيەتنى بىزگە، ئەمگەكچى خەلقنىڭ ۋەكىللىرىگە ئۆتكۈزۈپ بېرىشـ
نى ۋە بارلىق بۇرژۇيلار بىلەن پىدائىي قىسىملارنـى بـۇ يـەردىن
كەتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىمىز! ... سىزلەرنىڭ ھۆكۈمىتىڭلارمۇ بۇيەرـ
دىن كېتىشى كېرەك!

كالېدىن ھارغىنلىق بىلەن بېشىنى تۆۋەن سالدى.

— مەن نوۋوچېركاسسكىدىن ھىچ يەرگە كەتمەكچى ئەمەسمەن
ۋە كەتمەيمەن.

ئازغىنە تەنەپپۇستىن كېيىن مەجلىس مېلېنكوۋىنىڭ سۆزى بىلەن قايتا باشلاندى.

— قىزىل گۋاردىيە ئەترەتلىرى كازاكلارنى يوقىتىش ئۈچۈن دونغا بېسىپ كەلمەكتە! ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئەخمىقانە تۈزۈم - تەرتىپلىرى بىلەن روسىيىنى ۋەيران قىلدى، ئەمدى بىزنىڭ ئوبلاستىنىمۇ ۋەيران قىلماقچى! بىر ئوچۇم مۇتىھەم، قەللاپلارنىڭ مەملىكەتنى ئاقلانە ۋە خەلقنىڭ پايدىسىغا ئىدارە قىلغانلىقى توغرىسىدىكى مىساللار تارىختا كۆرۈلگەن ئەمەس. روسىيە ئويغانماقتا — ئۇنداق چۈپرەندىلەرنى ئىرغىتىپ تاشلايدۇ. سىزلەر باشقىلارنىڭ ئەقىلسىزلىقىغا قارغۇلارچە ئەگىشىپ، بولشېۋىكلارغا دەرۋازىنى ئېچىپ بېرىش ئۈچۈن ھاكىمىيەتنى بىزنىڭ قولىمىزدىن تارتىۋالماقچى بولۇۋاتىسىلەر! ياق!

— ھاكىمىيەتنى ئىنقىلاۋىي كومىتېتقا ئۆتكۈزۈپ بەرسەڭلار — قىزىل گۋاردىيە ھۇجۇمىنى توختىتىدۇ...— دەپ سۆز قىستۇردى پودتېلكوپ.

كالېدىننىڭ رۇخستى بىلەن كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدىن مۇئاۋىن ياساۋۇل شېيىن سۆزگە چىقتى، ئۇ، 4 دەرىجىلىك گېئورگى كرېستى ئوردېنىنىڭ ھەممىسى بىلەن مۇكاپاتلانغان بولۇپ، ئادەتتىكى كازاك جەڭچىدىن مۇئاۋىن ياساۋۇللۇق ئۇنۋانىغا كۆتىرىلگەن يىگىت ئىدى. ئۇ گويا كۆرەك ئالدىدا تۇرغاندەك، گىمناستۇركىسىنىڭ قاتلاقلىرىنى تۈزەپ، دەرھاللا سۆزگە كىرىشتى:

— كەنتداشلار، بۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ نىمە قىلىمىز!— ئۇ خۇددى قىلىچ چاپقاندەك قولىنى شىلتاپ، كوماندا بەرگەندەك ۋاقىراپ سۆزلىدى، — بىزنىڭ بولشېۋىكلار بىلەن يولىمىز بىر ئەمەس! پەقەت دون بىلەن كازاكلارغا خائىنلىق قىلغۇچىلارلا ھاكىمىيەتنى سوۋېتلەرگە تاپشۇرۇپ بېرىش توغرىلىق سۆز ئېچىشى ۋە

كازاكلارنى بولشېۋىكلارغا ئەگىشىپ مېڭىشقا چاقىرىق قىلىشى مۇمكىن! — شۇندىن كېيىن ئۇ، توغرىدىن - توغرا پودتېلكوپنى قولى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ، سۆزىنى بىۋاستە ئۇنىڭغا قارىتىپ، دېۋەيلەپ ۋاقىردى، — ھەي پودتېلكوپ، سىز راستىنلا دونىنى سىزلەردەك ئوقۇمىغان، ساۋاتسىز كازاكلارنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ ماڭىدۇ، دەپ ئويلامسىز؟ ئەگەر ئەگىشىدىغانلار چىقسا — ئۇنداقلار ئۆي - ماكانلىرىدىن بىزار بولغان بىر ئوچۇم يالاڭتۆش كازاكلار بولۇشى مۇمكىن. ئەمما، بۇرادەر، ئۇلارمۇ ئويغىنىدۇ — بەلكىم سىزنى دارغا ئاسىدۇ!

زالدىكى ئادەملەرنىڭ باشلىرى شامال تەۋرەتكەن ئاپتاپپەرەسلەرنىڭ تەخسىسىدەك قىمىرلاپ كەتتى؛ شېيىن جايىغا ئولتۇردى. پورمىلىق كالتە خۇرۇم چاپان كىيگەن، مۇرىسىگە پودپولكوۋنىك پوگونى تاقىغان بىر ئوزۇنتۇرا ئوفىتسېر ھېسداشلىق بىلەن ئۇنىڭ يەلكىسىگە شاپىلاقلاپ ئۇرۇپ قويدى. ئەتراپىغا ئوفىتسېرلەر توپلاشتى. بىرسى تەسىرلەنگەنلىكتىن ئايال كىشىدەك ئەسەبىلەرچە چىقىردى:

— رەھمەت، شېيىن! رەھمەت ساڭا!

— ئاپىرىن، ياساۋۇل شېيىن! تەھسىن - ئاپىرىن! — ھەممە 3 - دەرىجىلىك ئورۇندا ئويۇن كۆرىدىغانلاردىن بىرسى خوزادەك قېقىلداپ، بىردىنلا مۇئاۋىن ياساۋۇل شېيىنگە بىر دەرىجە ئۇنۋان ئىنئام قىلىۋەتتى.

دون ھۆكۈمىتىنىڭ سۆزمەنلىرى، مەمەدانلىرى كازاكلارنى — كامىنكىدا دۇنياغا كەلگەن ھەربى - ئىنقىلاۋى كومىتېت ئەزالىرىنى — يەنە ئۇزاققىچە گەپكە كۆندۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ باقتى. زالنىڭ ئىچى تاماكا تۈتۈنى بىلەن تولغان، كۆلرەڭ ھاۋا بىلەن قاپلانغان بولۇپ، تىنجىق ئىدى. دەرىزىنىڭ سىرتىدا قۇياش

ئۆزىنىڭ كۆندىلىك سەپىرىنى ئاياقلاشتۇرۇشقا يېقىنلاپ قالغان ئىدى. دەرىزە ئەينەكلىرىگە مۇز، قىروولار ئارچاشاخلىرىنىڭ گۈل - نەقىشلىرىنى سىزىشقا باشلىدى. دەرىزە تەكچىلىرىدە ئولتۇرغانلار كەچكى ئىبادەت قوڭغۇراق ئاۋازىنى ۋە غۇيۇلدىغان شامال ئارىسىدىن پارا- ۋوزنىڭ بوغۇق گۇدۇكلىرىنى ئاڭلىدى.

لاگوتىن چىداپ تۇرالمىدى؛ ھەربىي ناتىقلاردىن بىرسىنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، كالېدىنغا قاراپ:

— ئىشنى ھەل قىلىڭ، ئاياقلاشتۇرۇش ۋاقتى بولۇپ قال- دى! — دېدى.

بوگايېۋىسكى پەس ئاۋاز بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، تاشلىدى:

— ھاياجانلانماڭ، لاگوتىن! مانا سۇ. بىر ئاز ئىچىڭ. ئائى- لىك كىشىلەر بىلەن پالەچ كېسەلگە مايىل كىشىلەرگە ھاياجانلى- نىش زىيانلىق. ئۇندىن كېيىن ئومۇمەن ناتىقلارنىڭ سۆزىنى بۆ- لۈۋەتمەسلىك كېرەك — بۇ يەر قانداق بولمىسۇن دېپوتاتلار سو- ۋېتى ئەمەسقۇ!

لاگوتىنمۇ ئۇنىڭغا ئاچچىق سۆز بىلەن جاۋاپ بەردى، ئەمما ھەممە ئادەملەرنىڭ دىققىتى يىغىۋاشتىن كالېدىنغا ئاغدۇرۇلغان ئىدى، كالېدىن يەنىلا ئىشەنچلىك ھالدا سىياسىي ئويۇن ئوينىدى، ئەمما يەنىلا پودتېلكوپنىڭ ئاددىي، پولات ساۋۇتتەك مۇستەھكەم جا- ۋاپلىرىغا دۇچكېلىپ دەككىسىنى يېدى.

— سىز بايا: ھاكىمىيەتنى بىزگە ئۆتكۈزۈپ بەرسەڭلەر، بول- شېۋىكلار دونغا ھۇجۇم قىلىشنى توختىتىدۇ، دېدىڭىز. بىراق بۇ سىزنىڭ كۆڭۈلدىكى ئويىڭىز. ئەمما دونغا كەلگەن بولشېۋىكلارنىڭ قانداق ئىشلارنى قىلىدىغانلىقى بىزگە نامەلۇم.

— ئىنقىلاۋىي كومىتېت شۇنىڭغا ئىشەنگەنكى، بولشېۋىكلار

مېنىڭ دىگەنلىرىمنى ئەمەلدە كۆرسىتىدۇ. قېنى سىناپ بېقىڭلار:
ھاكىمىيەتنى بىزگە ئۆتكۈزۈپ بېرىڭلار، «پىدائىلار»نى دوندىن ئې-
لىپ چىقىپ كېتىڭلار — شۇچاغدا كۆرۈسىزلەركى، بولشېۋىكلار ئۇ-
رۇشنى توختىتىدۇ!

بىر ئازدىن كېيىن كالېدىن ئورنىدىن تۇردى. ئۇ بېرىدىغان جاۋا-
ۋىنى بالدۇرلا تەييارلاپ قويغان: چېرنېتسوپ لىخايا كەنتىگە ھۇجۇم
قىلىش ئۈچۈن ئەترەتلەرنى مەركەزلەشتۈرۈش توغرىسىدىكى بۇي-
رۇقنى ئاللىقاچان تاپشۇرۇۋالغان ئىدى. ئەمما ۋاقىتنى ئۇتتۇۋېلىش-
نى كۆزلىگەن كالېدىن كېڭەشنى ئەتەي سوزۇپ ئاياقلاشتۇردى:

— دون ھۆكۈمىتى، ئىنقىلاۋي كومىتېتنىڭ تەكلىۋىنى
مۇھاكىمە قىلىپ، ئەتە ئەتىگەن سائەت 8 دە يازما شەكىلدە جاۋاپ
بېرىدۇ.

11

دون ھۆكۈمىتىنىڭ ئەتىسى ئەتىگەن ئىنقىلاۋىي كومىتېت
ۋەكىللەر ئۆمىكىگە تاپشۇرغان جاۋاۋى تۆۋەندىكىچە ئىدى:

دون قوشۇنىنىڭ ھەربى ھۆكۈمىتى كازاك ھەربىي - ئىن-
قىلاۋىي كومىتېتنىڭ ئۆز ۋەكىللىرى ئارقىلىق ئاتامان پولكى،
ئىمتىيازلىق كازاك پولكى، 44-، 28-، 29 - پولكلار، 10-، 27-،
23-، زاپاس 2 - ۋە 43 - پولكلارنىڭ قىسىملىرى، 14 - مۇس-
تەقىل بۆلۈنمە، 6 - گۋاردىيە، 32 -، 28 -، 12 - ۋە 13 -
باتارېيەلەر، 2 - پىيادىلەر باتالىيونى ۋە كامېنكا يەرلىك كو-
ماندىسى نامىدىن ئوتتۇرىغا قويغان تەلەپلىرىنى مۇھاكىمە

www.uyghurkitap.com

قىلغان بولۇپ، شۇنى ئېلان قىلدۇكى، ھەربىي ھۆكۈمەت ئوبلاستتىكى بارلىق كازاك ئاھالىسىنىڭ ۋەكىلىدۇر، پۈتۈن ئاھالە تەرىپىدىن سايلانغان ھۆكۈمەت يېڭى ھەربىي بىرلەشمە چاقىرىلغىچە ئۆزىنىڭ ۋەكىللىك ھوقۇقىدىن ۋاز كەچمەيدۇ.

دون قوشۇنىنىڭ ھەربىي ھۆكۈمىتى ھەربىي بىرلەشمىسىنىڭ بۇرۇنقى تەركىبىنى تارقىتىۋېتىشنى ۋە كەنتلەردىن ھەمدە ھەربىي قىسىملاردىن دېپوتاتلارنىڭ قايتا سايلىنىشىنى زۆرۈر دەپ ھېساپلايدۇ. بىۋاستە، باراۋەرلىك ۋە يوشۇرۇن ئاۋاز بېرىش ئاساسىدا ئەركىن ھالدا (تولۇق تەشۋىقات ئەركىنلىكى شارائىتىدا) بارلىق كازاك ئاھالىسى تەرىپىدىن سايلانغان ھەربىي بىرلەشمىنىڭ يېڭى تەركىۋى مۇشۇ يىل كونا كالىندار بويىچە 4 - فېۋرالدا، بارلىق كازاك ئەمەس ئاھالىلەرنىڭ قۇرۇلتىيى بىلەن بىر ۋاقىتتا، نوۋوچېركاسىك شەھىرىدە يىغىن ئۆتكۈزىدۇ. پەقەت ئىنقىلاپ قايتا تىكلىگەن قانۇنىي ئورگان ۋە ئوبلاستتىكى كازاك ئاھالىسىنىڭ ۋەكىلى بولمىش ھەربىي بىرلەشمىنىڭ ئۆزىلا ھەربىي ھۆكۈمەتنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، يېڭى ھۆكۈمەتنى سايلاش ھوقۇقىغا ئىگە. بۇ ھەربىي بىرلەشمە ئەينى زاماندا ھەربىي قىسىملارنى باشقۇرۇش مەسىلىسىنى، شۇنىڭدەك ھاكىمىيەتنى قوغدايدىغان ئەترەتلەر بىلەن پىيادە ئەسكەرلەرنىڭ بولۇش - بولماسلىقى توغرىسىدىكى مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىدۇ. پىيادىلار ئارمىيىسىنىڭ تەشكىل قىلىنىشى ۋە پائالىيىتىگە كەلسەك، بىرلەشمە ھۆكۈمەت ئۇلارنى ئوبلاستلىق ھەربىي كومىتېتنىڭ ئىشتىراك قىلىشى بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ نازارىتى ئاستىغا ئېلىشنى بۇرۇنلا قارار قىلغان ئىدى.

ھەربىي ھۆكۈمەت ئەۋەتتى دېيىلگەن ساقچىلارنى كان - زاۋۇت رايونىدىن چاقىرىپ ئېلىپ كېتىش مەسىلىسى توغرىسىدا ھۆكۈمەت شۇنى ئۇقتۇردۇكى. ساقچىلار مەسىلىسى 4 - فېۋرالدا ھەربىي بىرلەشمىنىڭ يىغىنىدا ھەل قىلىنىدۇ.

ھەربى ھۆكۈمەت ئۇقتۇرىدۇكى، يەرلىك تۇرمۇشنى يولغا قويۇش ئىشىغا پەقەت يەرلىك ئاھالە قاتنىشىشى مۇمكىن، شۇڭلاشقا ھۆكۈمەت ھەربى بىرلەشمىنىڭ ئىرادىسىنى ئورۇنلىغان ھالدا، ئوبلاستقا ئۆز تۈزۈمىنى تېڭىشقا ئورۇنغان قوراللىق بولشېۋىكلار ئەترەتلىرىنىڭ ئوبلاستقا بېسىپ كىرىشىگە قارشى بارلىق چارىلەر بىلەن كۈرەش قىلىش زۆرۈر دەپ ھېساپلايدۇ، ئاھالە ئۆز تۇرمۇشىنى ئۆزى قۇرۇش كېرەك — بۇ بىردىن بىر ئۇسۇل.

ھۆكۈمەت ئىچكى ئۇرۇشنى خالىمايدۇ، ئىشنى تىنچ يول بىلەن پۈتتۈرۈشكە ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە تىرىشىدۇ، بۇنىڭ ئۈچۈن بولشېۋىكلار ئەترەتلىرىگە ۋەكىل ئەۋەتىشكە قاتنىشىش ئۈچۈن ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتقا تەكلىپ بېرىدۇ.

ھەربى ھۆكۈمەتنىڭ پىكرىچە، ئەگەر ئوبلاستقا يات بولغان ئەترەتلەر ئوبلاست تەۋەسىگە كىرمەيدىغان بولسا، ئۇ چاغدا ئىچكى ئۇرۇش بولمايدۇ، چۈنكى ھۆكۈمەت پەقەت دون ئۆلكىسىنىلا قوغدايدۇ، ھېچقانداق ھۇجۇم ھەركەتلىرىگە كىرىشمەيدۇ. قالغان روسىيىگە ئۆز ئىرادىسىنى تاڭمايدۇ، شۇڭلاشقا چەت يەرلىك بىرۋۇنىڭ دونغا ئۆز ئىرادىسىنى تېڭىشىنىمۇ خالىمايدۇ.

ھۆكۈمەت كەنتلەر بىلەن ھەربى قىسىملاردىكى سايلاملارنىڭ تولۇق ئەركىنلىكىنى تەمىن ئېتىدۇ، شۇڭا ھەر بىر گىراژدان ھەربى بىرلەشمىنىڭ نۆۋەتتىكى سايلاملىرىدا ئۆز تەشۋىقاتىنى ئەۋج ئالدۇرۇشى ۋە ئۆز نۇقتىئىنەزەرلىرىدە چىڭ تۇرۇشى تامامەن مۇمكىن.

ھەممە دېۋىزىيىلەردىكى كازاكلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ھازىردىن باشلاپ قىسىملارنىڭ ۋەكىللىرىدىن كومىسسىيىلەر تەيىنلەش لازىم.

دون قوشۇنىنىڭ ھەربى ھۆكۈمىتى ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتقا ئۆز دېپوتاتلىرىنى ئەۋەتكەن بارلىق قىسىملارغا ئۆزلىرىنىڭ دون ئۆلكىسىنى قوغداش يولىدىكى نورمال خىزمىتىگە قايتىپ كېلىشىنى تەكلىپ قىلىدۇ.

ھەربى ھۆكۈمەت دون قىسىملىرىنىڭ ھۆكۈمەتكە قارشى چىقىش ئوي - پىكىرلىرىگە، شۇنداق قىلىپ تىنچ دوندا ئۆز-ئارا ئۇرۇش باشلىنىشىغا يول قويمايدۇ.

ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتنى سايلىغان قىسىملار ئۇنى تارقىتىۋېتىشى كېرەك، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئورنىغا، ئوبلاستتىكى بارلىق ھەربى قىسىملارنى بىرلەشتۈرگەن ھازىرقى ئوبلاستلىق ھەربى كومىتېتىغا ئۆز ۋەكىللىرىنى ئەۋەتىشى زۆرۈر.

ھەربى ھۆكۈمەت ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېت قولغا ئالغان بارلىق ئادەملەرنى دەرھال قويۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ، مەمۇرى ئورگانلار بولسا ئوبلاستتىكى نورمال تۇرمۇشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مەقسىدىدە، ئۆز مەجبۇرىيەتلىرىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئىش ئورنىغا قايتىشى زۆرۈر.

ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېت پەقەت ئاز ساندىكى كازاك قىسىملىرىنىڭلا ۋەكىلى بولغانلىقتىن ئۇ، بارلىق قىسىملارنىڭ نامىدىن، بولۇپمۇ بارلىق كازاكلارنىڭ نامىدىن تەلەپلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇش ھوقۇقىغا ئىگە ئەمەس.

ھەربى ھۆكۈمەت ھەربى-ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ خەلق كومىسسارلىرى سوۋېتى بىلەن ئالاقىدا بولۇشى ۋە ئۇنىڭدىن پۇل ياردەم ئېلىشى پۈتۈنلەي يول قويۇپ بولمايدىغان ئىش دەپ ھېسابلايدۇ، چۈنكى بۇ ئىش دون ئوبلاستىغا خەلق كومىسسارلىرى سوۋېتىنىڭ تەسىرىنى كېڭەيتكەن بولاتتى، ھالبۇكى كازاك ھەربى بىرلەشمىسى ۋە پۈتۈن ئوبلاستتىكى كازاك بولمىغان ئاھالىنىڭ قۇرۇلتاي سوۋېتلەر ھاكىمىيىتىنى ئېتىراپ قىلمايدۇ. ئوكرايىنا، سىبىر، كاۋكاز ۋە باشقا پۈتكۈل كازاك قوشۇنلىرىمۇ ئېتىراپ قىلمىغان ئىدى.

ھەربى ھۆكۈمەت رەئىسى، قوشۇن ئاتامانى
ئورۇنباسارى بوگايېۋسكى.
دون قوشۇنى ۋەكىللىرى: يېلاتونتسېپ،
پولەكوپ،
مېلىنكوپ.

سوۋېت ھاكىمىيىتىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن مۇزاكىرە ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن دون ھۆكۈمىتى تەرەپتىن تاگانروگقا ئەۋەتىلگەن ۋەكىللەر ئۆمىگى تەركىۋىدە كامېنكا ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى لاگوتىن بىلەن سكاچكوپمۇ بىللە يۇرۇپ كەتتى. پودتېلكوپ ۋە باشقىلار ۋاقتىنچە نوۋوچېركاسسكتە تۇرۇپ تۇردى؛ ئەمما شۇ ۋاقىت ئىچىدە چېرنېتسوپنىڭ بىر نەچچە يۈز مىلتىقلىق ئەترىدى بىر ئېغىر باتارېيە ۋە 2 يېنىك زەمبىرەكنىڭ ياردىمى بىلەن شىددەتلىك ھۇجۇم قوزغاپ، زىۋېرېۋو ۋە لىخايا كەنتلىرىنى ئىشغال قىلدى - دە، بۇ يەردە بىر روتا بىلەن 2 زەمبىرەكنى قوغدىنىشقا قالدۇرۇپ، ئاساسىي كۈچلىرى بىلەن كامېنكىغا ھۇجۇم باشلىدى. چېرنېتسوپ شىمالىي دونېتس كىچىك ئىستانسىسىنىڭ قېشىدا ئىنقىلاۋىي كازاك قىسىملىرىنىڭ قارشىلىقىنى يېڭىپ، 17 - يانۋاردا كامېنكىنى ئالدى. ئەمما بىر نەچچە سائەت ئۆتكەندىن كېيىن سابلىنىڭ قىزىل گۋاردىيە ئەترەتلىرى زىۋېرېۋو بىلەن لىخايادا قالدۇرۇلغان چېرنېتسوپ ئەسكەرلىرىنى بۇ يەرلەردىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ دېگەن خەۋەر ئېلىندى. چېرنېتسوپ ئالدىراش شۇ ياققا قاراپ يول ئالدى. ئۇ، ئۇدۇلدىن تېز زەربە بېرىپ، 3 - موسكۋا ئەترىدىنى ئۇلاقتۇرۇپ تاشلىدى، جەڭدە خاركوپ ئەترىدىنى خېلى ئېغىر چىقىمغا ئۇچراتقانلىقتىن، قالايمىقان چېكىنىشكە يۈز تۇتقان قىزىل گۋاردىيىچىلەرنى بۇرۇنقى ئورۇنغا قوغلىۋەتتى.

لىخايا تەرەپتىكى ئەھۋال ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن، تەشەببۇسكارلىقنى قولغا ئالغان چېرنېتسوپ كامېنكىغا قايتىپ كەلدى. 19 - يانۋاردا نوۋوچېركاسسكتىن ئۇنىڭغا ياردەمچى كۈچ كەلدى. ئەتىسى چېرنېتسوپ گلۇبوكاياغا ھۇجۇم قىلماقچى بولدى.

ھەربىي كېڭەشتە، يۈز بېشى لىنكوپنىڭ تەكلىۋى بويىچە، ئايلانما ھەركەت بىلەن گلۇبوكايانى ئېلىش قارار قىلىنغانىدى. چېر-

چېرنېتسوپ تۆمۈريول لىنيىسى بويلاپ ھۇجۇم قىلىشقا پېتىنالمىدى، چۈنكى بۇ تەرەپتە كامېنكا ئىنقىلاۋىي كومىتېتى قىسىملىرىنىڭ ۋە ئۇلارغا چېرتكوۋودىن ياردەمگە كەلگەن قىزىل گۋاردىيىچى ئەترەتلەرنىڭ قاتتىق قارشىلىقىغا دۇچكېلىشىدىن قورققان ئىدى.

كېچىسى يىراقتىن ئايلىنىپ ئۆتۈش ھەركىتى باشلاندى. چېرنېتسوپ ئەسكەرلەر كولونىنىسىنى ئۆزى باشلاپ ماڭدى.

گلۇبوكاياغا تاڭ يورۇش ئالدىدىلا يېقىنلاشقان ئىدى. بۇ يەردە يېڭىۋاشتىن سەپ تۈزۈپ، ئەسكەرلەرنى زەنجىرسىمان ئۇزۇندىن-ئۇزۇن قاتارغا يايدى. چېرنېتسوپ ئاخىرقى قېتىم بۇيرۇقلىرىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئاتتىن چۈشتى - دە، ئۇۋۇشۇپ قالغان پۇتلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ، روتا كوماندىرلىرىدىن بىرىگە خىرىلدىغان ئاۋاز بىلەن بۇيرۇق قىلدى:

— تەكەللۇپ دىگەن نەرسە بولمىسۇن، ياساۋۇل، مېنىڭ ئۇيۇمنى چۈشەندىڭىزمۇ؟

چېرنېتسوپ، قېتىپ قالغان قار ئۈستىدە ئۆتۈكىنى غىچىلدىتىپ دەسسەپ، كۈلەرەڭ كاراكول پاپاخنى بىر چېكىسىگە سۈرۈپ قويۇپ، قىزىرىپ كەتكەن قۇلىقىنى پەلىيى بىلەن ئۇۋىلىدى. ئۇنىڭ پاقىراپ تۇرغان ۋەھشى كۆزلىرىنىڭ ئاستى ئۇيقۇسىزلىقتىن كۆكىرىپ كەتكەن ئىدى. لەۋلىرى سوغاقتىن پۈرۈلۈپ كەتكەن. قىسقا قىلىپ قىرقىلغان بۇرۇتلىرىدا ھوردىن ئاق قىرو پەيدا بولغان ئىدى.

ئۇ، ئىسسىنىۋالغاندىن كېيىن ئېتىغا ئىرغىپ مىندى - دە، ماشرەڭ ئوفىتسېرلىك كالتە چاپىنىنىڭ قاتلاقلىرىنى تۈزەپ قويدى، ئۇندىن كېيىن ئېگەرنىڭ قېشىدىن تىزگىنىنى ئېلىپ، دون نەسىللىك جىرەن قاشقىنى قامچىلاپ، دادىل ۋە-ئىشەنچلىك بىلەن كۈلۈمسىرىدى:

— قېنى باشلايلى!

12

فۇرونت كازاكلىرىنىڭ كامىنكىدا بولغان قۇرۇلتىيىنىڭ ئالدىدا مۇئاۋىنياساۋۇل ئىزۋارىن پولكتىن قېچىپ كەتتى. قېچىشتىن بىر كۈنبۇرۇن ئۇ گىرىگورىينىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ كېتىدىغانلىغىنى سەل - پەل كىنايە بىلەن ئۇقتۇرغان ئىدى:

— هازىرقى ۋەزىيەتتە پولكتا خىزمەت قىلىش قىيىن. كازاكلار ئىككى قۇتۇپنىڭ — بولشېۋىكلار بىلەن بۇرۇنقى پادىشالىق تۈزۈمىنىڭ ئارىسىدا سەرسان بولۇپ يۈرمەكتە، كالېدىن هۆكۈمىتىنى هېچكىم قوللاپ - قۇۋۋەتلەشنى خالىمايدۇ، قىسمەن ئېيتقاندا، بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئۇ ئۆزىنىڭ تەڭ هوقۇقلۇق دېگەن نەرسىسىنى ئەخمىقانە رەۋىشتە داڭلاپ، ئاغزىدىن چۈشۈرمەي يۈرىدۇ. بىزگە چەت شەھەرلىك ئادەملەرنى تېگىشلىك ئورۇنغا قويۇشنى بىلىدىغان مۇستەهكەم ئىرادىلىك كىشىلەر كېرەك ... لېكىن مېنىڭ قارىشىمچە، ئۈزۈل - كېسىل ئۇتتۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن، هازىرقى پەيتتە كالېدىننى قوللىغان تۈزۈك، — ئۇ بىر ئاز سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن، تاماكا چېكىپ تۇرۇپ سورىدى، — سەن... بايىقىشىمچە، قىزىللارنىڭ دىنىنى قوبۇل قىلغاندەك تۇرىسەن، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداقراق، — دەپ ماقۇللىدى گىرىگورىي.

— چىن كۆڭۈل بىلەنمۇ ياكى گۇلۇبوپتەك، كازاكلار ئارىسىدا

داك چىقىرىش ئۇچۇن ئۆزەڭنى كۆرسىتىپ يۈرەمسەن؟

— ماڭا شۆھرەتنىڭ لازىمى يوق. چىقىش يولىنى ئۆزەم ئىزلەيمەن.

— تامغا ئۇسۇۋالىسەن، چىقىش يولى تاپالمايسەن.

— كۆرەرمىز...

— گىرىگورىي، ئىككىمىز دۈشمەن سەپتىدە ئۇچرىشىپ قالارمىزمىكىن دەپ قورقىمەن.

— ئۇرۇش مەيدانىدا دوستلارنى تونۇيالمايدۇ كىشى، يېڭىم ئىۋانىچ، — دەپ كۈلۈپ قويدى گىرىگورىي.

ئىزۋارىن بىر ئاز ئولتۇرۇپ، كېتىپ قالدى، ئەتىسى سۈغا چۆككەندەك، غايىپ بولدى.

قۇرۇلتاي ئېچىلغان كۈنى گىرىگورىينىڭ قېشىغا ۋېشىنسكايا كەنتىنىڭ لېباژىي يېزىسىدىن بىر ئاتامانچى كازاك① كەلدى. گىرىگورىي ملىتىق مېيى بىلەن تاپانچىسىنى مايلاپ ئولتۇراتتى، ئاتامانچى بىر ئاز ئولتۇردى - دە، كېتىش ئالدىدا گويا گەپ ئارىسىدا ئېيتقاندەكلا بىر خەۋەرنى دېدى، ھالبۇكى ئۇ مۇشۇ ئىش ئۇچۇنلا كەلگەن ئىدى (ئۇ ئاتامان پولكىنىڭ سابىق ئوفىتسېرى لىستنىتسكى، گىرىگورىينىڭ خوتۇنىنى يولدىن ئازدۇرغانلىقىنى بىلەتتى، مانا شۇ ئوفىتسېرنى ۋاگزالدا تاسادىپى كۆرۈپ قالغاچ، بۇنى ئېيتىپ قويۇش ئۇچۇن كىرگەن ئىدى):

— گىرىگورىي پانتېلېيېۋىچ، ھە، ئېيتماقچى، بۈگۈن مەن ئىستانسىدا سېنىڭ بىر دوستۇڭنى كۆردۈم.

— كىمنى؟

— لىستنىتسكىنى. ئۇنى بىلەمسەن؟

— قاچان كۆردۈڭ؟ — گىرىگورىي ئالدىراش سورىدى.

① ئاتامانچى كازاك — ئاتامان پولكىدا خىزمەت قىلغان كازاك.

— بىر سائەت بۇرۇن.

گىرىگورىي ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۆزۈندىن بۆيانقى ئەلمى ئۇنىڭ يۈرىكىنى بۆرە چاڭگىلىدەك قامالاشۋالدى، دۈشمەنگە نىسبەتەن غەزىۋى بۇرۇنقىدەك كۈچلۈك ئەمەسلىكىنى ھىس قىلىسمۇ، ئەمما ئۇنىڭ بىلەن ھازىر، دەل ئىچكى ئۇرۇش باشلىنىپ قالغان شارائىتتا ئۇچرىشىپ قالسا — ئىۆزئارا قان تۆكۈلۈش يۈز بېرىدىغانلىغىنى بىلەتتى. لىستىنىتسكى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئۇشتۇمتۇت ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇزاق بولغان كونا جاراھىتى پۈتمىگەنلىكىنى؛ بىرەر ئېھتىياتسىز سۆز ئاغزىدىن چىقىش بىلەنلا قان تۆكۈلۈش يۈز بېرىدىغانلىغىنى چۈشىنەتتى. شۇ لەنىتى ئادەم تۈپەيلى ھاياتى خازان بولۇپ، بۇرۇنقى شات - خوراملىغى ئورنىدا قان شورىغۇچ، ئاچچىق ھەسرەت سۇلغۇنلۇق ئورۇن ئالغانلىغى ئۈچۈن گىرىگورىي شۇ بۇرۇنقى ئىش ئۈچۈن كۆڭۈلدىكىدەك ئىنتىقام ئالغان بولسا — يۈخادىن چىققان بولاتتى.

بىرئاز ئۈنچىقماي ئولتۇرغاندىن كېيىن بايا يۈگۈرگەن ئەندەك قىزىللىق يۈزىدىن تارقاشقا باشلىغانلىغىنى ھىس قىلىپ سورىدى:

— ئۇ مەشەگە كېلىپتىمۇ — بىلمىدىڭمۇ؟

— ناتايىن، چىركاسسكقا بارىدىغان بولۇشى مۇمكىن.

— ھە — ھ — ھ ...

ئاتامانچى كازاك قۇرۇلتاي توغرىلىق، پولكتىكى يېڭىلىقلار توغرىلىق بىر ئاز سۆزلىگەندىن كېيىن كېتىپ قالدى. كېيىنكى بىر نەچچە كۈن ئىچىدە گىرىگورىي يۈرىكىدە قوزغالغان دەرتنى ئۆچۈرۈشكە قانچىلىك تىرىشقان بولسىمۇ، قۇربى يەتمىدى. بېشى ئايلىنىپ قالغان ئادەمدەك يۈردى، ئاكسىنىيىنى ئادەتتىكىدىن

كۆپرەك ئەسلەيدىغان بولۇپ قالدى، ئاغزى لاۋزىلىشىپ، يۈرىكى تاشتەك قاتتى. ناتالىيىنى، بالىلىرىنى ئويلىسىمۇ، ئەمما بۇنىڭدىن تۇغۇلغان خوشاللىق ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن سۇسلىشىپ، ئاللىقاچانقى بىر ئىشتەك بولۇپ قالغان خوشاللىق ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، يۈرىكى ھامان ئاكسىنىيىدە بولۇپ، ئاۋالقىدەكلا ئېغىر ۋەھۆكۈمران كۈچ بىلەن ئۇنىڭغا تارتاتتى.

چېرنېتسوپ بېسىپ كەلگەندە كامېنكىدىن ئالدىراش چېكىنىشكە توغرا كەلدى. دون ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ تارقاقلىشىپ كەتكەن ئەترەتلىرى، يېرىم - ياتا پارچىلىنىپ كەتكەن كازاك بۆلۈنمىلىرى تەرتىپسىز ھالدا پويىزغا چىقىشىپ، ئېلىپ يۈرۈشكە بولمايدىغان ئېغىر نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىنى تاشلاپ، ھەربى يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن يۈرۈپ كېتىشتى. تەشكىلچانلىقنىڭ يوقلۇغى، قاتتىق قول بىر ئادەمنىڭ بولماسلىغى سېزىلىپ تۇراتتى، بۇنداق بىر ئادەم بولغاندا ماھىيەتتە، ئاشۇ زور كۈچلەرنىڭ ھەممىسىنى بىر يەرگە توپلاپ، تەرتىپكە سالغان بولاتتى.

سايلانغان كوماندىرلارنىڭ ئىچىدە كېيىنكى كۈنلەردە بەدىندۇر پەيدا بولۇپ قالغان قوشۇن ستارشىناسى گولۇبوپ ئالاھىدە كۆزگە چېلىقاتتى. ئۇ ئەڭ جەڭگىۋار دەپ نامى چىققان 27 - كازاك پولكىغا قوماندانلىق قىلىشنى ئۈستىگە ئېلىپ، بىردىنلا، قاتتىق قوللۇقلىق بىلەن ئىشنى يولغا قويدى. كازاكلار ئۇنىڭدا پولكقا زۆرۈر بولغان خىسلەتلەرنى: ئەسكەرلەرنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، ۋەزىپىلىرىنى بەلگىلەپ، يېتەكچىلىك قىلىشنى بىلىش خىسلىتى بارلىغىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا سۆزسىز بويسۇنۇشقا باشلىدى. ئاشۇ گولۇبوپ، يوغان قوساق، دومباق يۈز، كۆزلىرى بىھايا ئوفىتسېر، قىلىچىنى يالىڭاچلاپ، ئىستانسىدا يۈك بېسىش ئىشىنى ئاستا ئورۇنلاۋاتقان كازاكلارغا ۋاقىرايتتى:

— نىمە قىلغىنىڭلار بۇ؟مۆكۈ – مۆكۈلەڭ ئويناۋاتامسىلەر؟!..
بېسىڭلار يۈكنى!... ئىنقىلاپ نامىدىن بۇيرۇيمەن: دەرھال بويسۇنۇڭ-
لار!... ئ – ە – مە؟... مەمەدانىلىق قىلىۋاتقان كىم؟ ئېتىپ تاشلايمەن،
ئەبلەخ!... ئاغزىڭنى يۇم!... ئىشنى ئاقساتقۇچىلار بىلەن يوشۇرۇن
ئەكسىلئىنقىلاپچىلارغا مەن يولداش ئەمەس.

كازاكلارمۇ بويسۇنۇشتى. كونا ئادەت بويىچە ھەتتا نۇرغۇن
كىشىلەرگە بۇ ئىش ياقتى — چۈنكى ئۇلار كونىلىقتىن تېخى قول
ئۈزۈپ بولالمىغان ئىدى، بۇرۇنقى چاغلاردا قانچىكى قارامىلىق قىلى-
سا — كازاكلارنىڭ نەزىرىدە ياخشى كوماندىر ھېساپلىناتتى، گو-
لۇبوپقا ئوخشاش ئادەملەر توغرىسىدا خەلق: «گۇنا قويغاندا تېرەڭ-
نى شۇلىدۇ، شەپقەت قىلغاندا يېڭى كىيىم تىكىپ بېرىدۇ»، —
دېيىشەتتى.

دون ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ ھەربىي قىسىملىرى دولقۇندەك
ئارقىغا قايتىپ، گلوبوكايانى قاپلاپ كەتتى، بارلىق كۈچلەرگە قو-
ماندانلىق قىلىش، ماھىيەتتە گولۇبوپىنىڭ قولىغا ئۆتكەن ئىدى.
ئۇ، 2 كۈنگە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە چېچىلىپ كەتكەن قىسىملار-
نى بىر يەرگە يىغىپ، گلوبوكايانى مۇداپىئە قىلىدىغان كۈچلەرنى
مۇستەھكەملەش ئۈچۈن تېگىشلىك چارىلەرنى كۆردى، مېلېخوپ
گىرىگورىي، ئۇنىڭ تەلىۋى بويىچە، 2 – زاپاس پولكىنىڭ 2 بۆ-
لۈنمىسى ۋە ئاتامان پولكىنىڭ بىر بۆلۈنمىسىدىن قۇرۇلغان بىر
دىۋىزىئون ئەسكەرگە قوماندانلىق قىلىپ يۈرەتتى.

20 – يانۋار قاش قارايغان پەيتتە گىرىگورىي لىنىيىنىڭ
نېرىقى تەرىپىگە قويۇلغان ئاتامانچى كازاكلارنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن
ئۆز خانىسىدىن چىققان ئىدى — دەرۋازىنىڭ ئالدىدىلا پودتېلكوپ
بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. پودتېلكوپ ئۇنى تونۇدى.

— مېلېخوپمۇ سەن؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

— ھە، مەن.

— نەگە كېتىۋاتىسەن؟

— قاراۋۇلخانىنى تەكشۈرۈشكە. چېركاسسكتىن قاچان كەل-دىڭ؟ خوش، ئىشلار قانداق؟

پودتېلكوپ قاپىقىنى تۈردى.

— خەلقنىڭ ئەشەددى دۈشمەنلىرى بىلەن تىنچ ئۆتەلمەي-سەن. قارىمامسەن — ئۇلار نىمىلەر قىلىشىۋاتىدۇ؟ بىزنى مۇزاكىرە بىلەن ئالداپ ... ئۆزلىرى چېرنېتسوپنى كىش - كىشلەپ قويىدى. كالېدىن — نىمە دىگەن ئىپلاس ئادەم ھە! خوش، مېنىڭ ئانچە ۋاقتىم يوق — ئىشتابقا ئالدىراۋاتىمەن.

ئۇ گىرىگورىي بىلەن تېزلا خوشلاشتى - دە، مەركەزگە قا-راپ چوڭ - چوڭ چامداپ مېڭىپ كەتتى.

ئۇ، ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ رەئىسلىكىگە سايلىنىشتىن بۇ-رۇنلا گىرىگورىيغا ۋە باشقا تونۇش كازاكلارغا بولغان مۇناسىۋەتتە خېلىلا ئۆزگىرىپ قالغان. گەپ - سۆزلىرىدە ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش ۋە قىسمەن تەكەببۇرلۇق ئاھاڭلىرى بىلىنىپ تۇراتتى، ھاكىمىيەت تەبىئىتى ئاددى كازاكنىڭ مېڭىسىنى مەس قىلىپ قويغان ئىدى.

گىرىگورىي شىنېلىنىڭ ياقىسىنى ئۆرە قىلىپ، تېز - تېز چامداپ مېڭىپ كەتتى. كېچە ئۇششۇك سوغاقتىن دېرەك بېرەتتى. شەرق تەرەپتىن ئىزغىرىن شامال چىقىۋاتاتتى. ھاۋا ئېچىلدى. سوغاق ئۆزىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. قار ئاياق ئاستىدا غىچىل-دايتتى. ئاي خۇددى شوتىدىن چىقىۋاتقان مەجرۇھتەك قىيپاشلى-نىپ، ئاستا تۇغدى. ئۆيلەرنىڭ نېرىسىدا گۈگۈمدىكى بىنەپشىرەك كۆكۈش دالا سوزۇلۇپ ياتاتتى. بۇ چاغ كەچ كىرىش ئالدىدىكى پەيت بولۇپ، كۆرۈنۈش، سىزىق، تۈس، مۇساپىلەرنىڭ بەرى كۆزدىن غايىپ

بولۇۋاتاتتى؛ كۆندۈزنىڭ يورۇقى تېخىچە كېچىنىڭ يورۇقى بىلەن ئارىلىشىپ، ئىرماش ـ چىرماش بولۇپ كەتكەن؛ شۇنىڭ بىلەن ھەممە نەرسە خىيالى، خۇددى چۆچەكتىكى نەرسىلەرگە ئوخشاش تۇراقسىز ئىدى؛ ھەتتا شۇتاپتا پۇراقلارمۇ ئۆزىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى يوقىتىپ، ئۆزگىچە بىر غۇۋا تۈس ئالغان ئىدى.

گىرىگورىي كۆزەت ئورنىنى تەكشۈرۈپ بولۇپ، ئۆزى تۇرىدىغان ئۆيگە قايتىپ كەلدى. ئۆي ئىگىسى، تۆمۈريول خادىمى، چوقۇر، قوۋۇ ئادەم بولۇپ، ساماۋار قويۇپ، شىرەنىڭ يېنىدا ئولتۇردى.

ــ ھۇجۇم باشلامسىلەر؟

ــ مەلۇم ئەمەس.

ــ ياكى ئۇلارنىڭ ھۇجۇم قىلىشىنى كۈتەمسىلەر؟

ــ قاراپ باقىمىز.

ــ پۇتتۇنلەي توغرا. ئويلىشىمچە، ھۇجۇم قىلغۇدەك كۈچلىرىڭلارمۇ يوقتۇر ــ ئۇنداق بولغاندىن كېيىن كۈتۈپ تۇرغان ياخشىراق. مۇداپىئەلىنىش پايدىلىق. مەن ئۆزەم گېرمان ئۇرۇشىنى ھەربى ئىنژېنېرلىق خىزمىتىدە ئۆتكۈزدۈم ـ تاكتىكىلىق ئىستراتېگىيىنىڭ قائىدە ـ يوسۇنىنى بىلىمەن ... كۈچۈڭلار بەك ئازغۇ؟

ــ يېتىدۇ، ــ دېدى گىرىگورىي ئۇنىڭ زېرىكتۈرىدىغان پارىڭىدىن ئۆزىنى چەتكە تارتىپ.

ئەمما ئۆي ئىگىسى شىرەنىڭ چۆرىسىدە ئايلىنىپ، سوكنا جىلىتكىسىنىڭ ئاستىدىن، تاران بېلىقتا ئوخشاش ياغاق قوسىغىنى قاشلاپ تۇرۇپ، ئەزمىلىك بىلەن گەپ سوراۋەردى:

ــ ئارتىللېرىيە كۆپمۇ؟ زەمبىرەك، زەمبىرەك؟

ــ سەن ئەسكەرلىكتە بولۇپسەنۇ، ئەمما ئەسكەرلىك تۈزۈمنى

بىلمەيدىكەنسەن! ــ گرىگورىي سوغاق بىر يىرگىنىش بىلەن جاۋاپ بېرىپ، كۆزلىرىنى بىر ئالايتقان ئىدى، ئۇنىڭ ئىگىسى ھوشىدىن كەتكەندەك بىر چەتكە قاڭقىپ كەتتى، ــ سەن ھەربى خىزمەت ئۆتەپسەنۇ، تۈزۈمنى بىلمەيدىكەنسەن!... ئەسكەرلىرىمىزنىڭ سانىنى، بىزنىڭ پىلانلىرىمىزنى مەندىن سوراشقا نىمە ھوقۇقىڭ بار؟ مەن سېنى دەرھال تېرگاۋغا ئېلىپ بارىمەن...

ــ جاناپ... ئوفىتسېر!... ئەز... ئەزىزىم!...، ــ چىرايى تاتىرىپ كەتكەن ئۆي ئىگىسى سۆزىنىڭ ئايىغىنى ئېيتالماي، دۇدۇقۇپ قالدى، يېرىم ئېچىلىپ قالغان ئاغزىدىن چىشىنىڭ كۆكتىگى قارىيىپ كۆرۈندى، ــ ئەخ... ئەخمەقلىق قىلىپ قويۇپتىمەن! كەچۈرۈڭ!...

چاي ئىچىش ئەسناسىدا گرىگورىينىڭ ئۇنىڭغا لىپپىدە نەزىرى چۈشكەن ئىدى، چاقماق تېزلىكىدە بىر كۆز قىسىپ قويغانلىغىنى بايقىدى؛ كىرپىكلىرىنى كۆتەرگەندە، كۆز ئىپادىسى باشقىچە، ئۇلىلىق ۋە خىلىلا مېھرىلىك ئىكەنلىگى بىلىندى. خوجايىنىنىڭ ئائىلىسى ــ ئايىلى ۋە بويىغا يەتكەن 2 قىزى پىچىرلىشىپ سۆزلىشىۋاتاتتى. گرىگورىي 2 ـ چىنىدىكى چاينى ئىچىپ بولماستىنلا، ئۆز خانىسىغا قاراپ كەتتى.

كۆپ ئۆتمەي، گرىگورىي بىلەن بىر ئۆيدە تۇرىدىغان 2 ـ زاپاس پولك 4 ـ بۆلۈمىنىڭ 6 كازاك ئەسكىرى بىر يەردىن كەلدى. ئۇلار خولۇپلىتىپ چاي ئىچىشتى، پاراڭلاشتى، كۈلۈشتى. گرىگورىي كۆزى ئۇيقۇغا كېتىۋېتىپ، ئۇلارنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىنىڭ ئۇيەر ـ بۇيېرىنى ئاڭلاپ قالدى. بىرسى سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى (گرىگورىي ئۇنىڭ ئاۋازىدىن لوگانىسكايا كەنتلىك كازاك، ۋىزۋوت

باشلىغى باخماچىپ ئىكەنلىكىنى تونۇدى)، قالغانلىرى ئاندا - ساندا لوقما سېلىپ تۇرۇشتى.

— شۇ ئىشتا مەنمۇ بار ئىدىم. گورلوفكا رايونىنىڭ 3 خاڭ ئىشچىسى 11 - كاندىن كېلىشكەن ئىدى، ئۇلار: پالان - پۇستان، بىز بىر تەشكىلاتقا ئۇيۇشقانمىز، شۇڭا قورال - ياراققا مۇھتاجمىز — ئىمكان قەدەر بىزگىمۇ تەقسىم قىلىپ بەرسىڭىزلەر، دېيىشتى. ئەمما ئىنقىلاۋىي كۆمىتېتنىڭ كىشىسى ... مەن ئۆز قۇلىغىم بىلەن ئاڭلىدىم! — ئۇ، بىرسىنىڭ لوقمىسىغا جاۋاپ بېرىۋېتىپ ئاۋازىنى كۆتەردى، — ئۇ كىشى مۇنداق دىدى: «يولداشلار، سابىلىنىڭ قېشىغا بېرىڭلار، بىزدە ھېچنىمە يوق» ھېچنىمە يوق دىگىنى نىمىسى؟ ئۇشۇق مىلتىقلارنىڭ بار ئىكەنلىكىنى مەن بىلىمەن. گەپ بۇنىڭدا ئەمەس ... مۇژىكلار ئارىلىشىپ قالغانلىقتىن، قىزغانغان بولسا كېرەك.

— مۇشۇ توغرا! — يەنە بىرسى سۆزگە كىرىشتى، — ئۇلارغا قورال بەرگەن بىلەن، ئۇلار — يا سوقۇشالايدۇ، يا سوقۇشالمايدۇ. گەپ يەر مەسىلىسى ئۈستىدە بولغاندا — ئۇلار قوللىرىنى شۇنداق سوزغان بولاتتى.

— بۇ نىمىلەرنى بىز بىلىمىز! — 3 - بىرسى ئاستا قوشۇپ قويدى.

— باخماچىپ خىيال سۈرۈپ چاي قوشۇغى بىلەن ئىستاكاننى جىرىڭشىتاتتى؛ قوشۇقنى ئۆز سۆزىنىڭ رىتىمىغا كەلتۈرۈپ تاكىلدىتىپ، دانىمۇ - دانە مۇنداق دىدى:

— ياق، بۇنداق دىسەك بولمايدۇ. بولشېۋىكلار پۈتۈن خەلق ئۈچۈن كەڭ قوساقلىق بىلەن ئىش كۆرۈۋاتىدۇ، بىز بولساق — ھېچنىمىگە ئەرزىمەيدىغان بولشېۋىكلار. پەقەت كالېدىنىنى ئاغدۇرۇپ

تاشلىساق، ئاندىن ئۆلارنى قىسىمىز ...

— ۋاي ئەزىزىم! — دىدى بىرسى بالىنىڭ ئاۋازىدەك چا-ڭىلداپ، — چۈشەنسەڭچۇ، بىزنىڭ بېرىدىغان ھىچنىمىمىز يوق! ياخشى يەر ھەر بىر ئۆلۈشكە بىر يېرىم دېسەتىنا توغرا كېلىدۇ. قالغان يەرلەرنىڭ ھەممىسى — قۇمساز، ساي - جىرا، ئوتلاق. نىمىسىنى بېرىمىز؟

— سەندىنمۇ ئالمايدۇ، يېرى كۆپلەر بارغۇ.

— ھەربىلەرگە قاراشلىق يەرلەرچۇ؟

— ۋاي تەقسىرىم! ئۆزەڭنىڭ يېرىنى بەرگىنە. تاغلاردىن سوراپ ئال دەمسەن؟... قارىغىنا سېنى، قالتىس ئويلايدىكەنسەن!

— ھەربىلەرگە قاراشلىق يەر ئۆزىمىزگە كېرەك.

— باشقا گەپنىڭ لازىمى يوق.

— بۇنىسى ئاچكۆزلۈكقۇ!

— بۇ يەردە ئاچكۆزلۈك نىمە قىلسۇن!

— بەلكىم، ئۆزىمىزنىڭ يۇقۇرقى دون كازاكلىرىمىزنى كۆچۈرەر. ئۇلارنىڭ يەرلىرىنى بىز بىلىمىز، يالاڭ سېرىق قۇملۇق يەر.

— توغرا!

— بىزگە پىچىش، تىكىش نەدىكى گەپ.

— ۋوتكا بولمىسا، بۇ ئىشنى ئايرىيالمايسەن.

— ھەي، يىگىتلەر! ھاراق ئىسكىلادىنى خەلق تالان - تاراج قىلغاندەك تۇرىدۇ. بىرسى ئىسپىرتكە چۆكۈپ كېتىپ ھارام ئۆلۈپتۇ.

— ھازىر بولسا بىر ئىچىۋالغان بولاتتىم. قوۋۇرغىلىرىم ئىسسىغان بولاتتى.

گىرىگورىي چالا ئۆيقۇدا كازاكلارنىڭ پولغا تۆشەك سالغىنى-نى، ئەسنەشكەنلىگىنى، بەدىنىنى قاشلىغانلىغىنى، يەر تـوغرىلىق، تەقسىم قىلىش توغرىلىق يەنىلا شۇ گـەپنى سوزۇشقانلىغىنى ئاڭ-لاپ ياتتى.

تاڭ يورۇش ئالدىدا دەرىزە تۈۋىدە «پاڭ» قىلىپ مىلتىق ئې-تىلدى. كازاكلار چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇشتى. گىرىگورىي گىمناستىۆر-كىسىنى كىيىۋېتىپ، يېڭىنى تاپالماي قالدى. ئۆتۈگىنى تېز - تېز كىيىپ، شىنىلىنى يۇلۇۋالدى. دەرىزىنىڭ تېشىدا ئاقبالداقتەك پا-راسلاپ ئوق ئېتىلىشقا باشلىدى. بىر هارۋا تاراقشىپ ئۆتۈپ كەتتى. بىرسى ئىشىكنىڭ قېشىدا چىقىراپ، ئەنسىرەپ ۋاقىرىدى:

— قولغا مىلتىق ئېلىڭلار! ... مىلتىق ئېلىڭلار!...

چېرنېتسوپنىڭ زەنجىرسىمان سەپ تارتقان ئەسكەرلىرى كۆ-زەتتىكى ئەسكەرلەرنى قىستاپ، گلۇبوكاياغا بـېسىپ كىرگەن ئىدى. ئاتلىقلار سۇر، غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا چېپىپ يۈرۈشەتتى. پىيادە ئەسكەر-لەر ئۆتۈكلىرىنى توكۇرلىتىپ، قېچىشىۋاتاتتى. 4 كوچائېغىزىدا كىم-لەردۇر پىلىموتلىرىنى ئورنىتىشىۋاتاتتى. 30 دەك كازاك قاتار تىزىلى-لىشىپ كوچىنى كېسىپ ئۆتتى. كوچىدىن يەنە بىر توپ يـۈگۈرۈپ ئۆتتى. مىلتىقنىـڭ زاتورلىرى ئـوقلارنى شالاق - شالاق ئىتتىرىپ تۇراتتى. ئالدىدىكى بىر مەھەللىدە ئىنتايىن يـاڭـراپ چىققان كو-ماندا ئاۋازى ئېنىق ئاڭلاندى:

— 3 - بۆلۈنمە، چاپسان! سەپنى بۇزغان كىم ئۇ؟... تىنچلان! پىلىموتچىلار ئۇلاڭ قاناتقا! تەييار بولدۇڭلارمۇ؟ بۆلۈنمە ...

باتارىيە ۋىزۋودى گۈلدۈرلەپ ئۆتۈپ كەتتى. ئاتلار تېز ئالغا قاراپ چاپاتتى. چېپىپ كېتىۋاتقانلار ھەدەپ قامچىلىرىنى پۇلاڭشى-تاتتى. ئوق ساندۇقلىرىنىڭ غىچىرلىشى، چاقلارنىڭ گـۈلدۈرلىشى، زەمبىرەك ئىستانوكلىرىنىڭ جاراڭ - جۇرۇڭى بىلەن شەھەر چېتىدىكى

تاراسلاپ ئېتىلىۋاتقان مىلتىق ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. يېقىن بىر يەردە پىلىموتلار بىر يولى تاتاتلاشقا باشلىدى. ياندىكى بىر دوقمۇشتا نەگە چېپىپ كېتىۋاتقانلىقى نامەلۇم بىر سەييارە ئاشخانا باغچا يېنىدىكى بىر ياغاچقا ئۇرۇلۇپ كېتىپ، ئاغدۇرۇلۇپ كەتتى.

— قارغۇ شەيتان!... كۆزۈڭ كۆرمىدىمۇ؟!... كۆزۈڭ ئېقىپ چۈشكەنمۇ؟ — شۇ تەرەپتىن بىرسى ئۆلگۈدەك قورققان ئاۋاز بىلەن قاتتىق ۋاقىرىدى.

گرىگورىي بۆلۈمنى تەسلىكتە يىغىپ، ئۇنى كەنتنىڭ چېتىگە يۈگۈرتۈپ ئېلىپ باردى. چېكىنىۋاتقان كازاكلار شۇ تەرەپتىن قارا بۇلۇتتەك بېسىپ كېلىۋاتاتتى.

— نەگە؟... — گرىگورىي ئالدىنقى بىرسىنىڭ مىلتىقىدىن تۇتتى.

— قويۇۋەت! — دەپ ھۆكىرىدى كازاك، — قويۇۋەت دەيمەن، ئەبلەخ! ... تۇتۇۋېلىپ نېمە قىلىسەن؟ چېكىنىۋاتقانلىقنى كۆرمىدىڭمۇ؟

— دۈشمەننىڭ كۈچى شۇنىڭغا مەجبۇر قىلىۋاتىدۇ!...

— ئۇلار تەلۋىلەرچە ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتىدۇ...

— نەگە بارىمىز؟... قايسى ئۆلكىگە — مىللېروۋوغىمۇ؟ — دەپ ھاسىرىغان ئاۋازلار ئاڭلاندى.

گرىگورىي چەتتىكى ئۈزۈن بىر ئامبارنىڭ قېشىدا ئۆز ئەسكەرلىرىنى زەنجىرسىمان سەپكە تىزىپ ئۇرۇۋېلىشتۇرماقچى بولغان ئىدى، ئەمما قېچىپ كەلگۈچىلەرنىڭ يېڭى بىر تويى ئۇلارنى سىپاپ كەتتى. گرىگورىينىڭ بۆلۈمىسىدىكى كازاكلار قېچىپ كەلگەنلەر بىلەن ئارىلىشىپ، كەينىگە — كوچىلارغا قاراپ تاراپ كەتتى.

— توختا! ... قاچما ... ئېتىپ تاشلايمەن!... — دەپ ۋاقىرىدى گرىگورىي قەھرى - غەزەپتىن تىترەپ.

ئۇنىڭ كېيىنگە ھېچكىم قۇلاق سالمىدى. توختاۋسىز ئېتىلغان پىلىموت ئوقلىرى كوچا بويلاپ ئۇچۇشقا باشلىدى؛ كازاكلار بىر سىپ-كۇنت توپ - توپ بولۇپ، يەرگە يېيىشىپ يېتىۋالدى، ئۇندىن كې-يىن يەر بېغىرلاپ ئۆمىلەپ، تامنىڭ قېشىغا يېقىن بېرىۋالدى، ئۇ يەردىن توغرىسىغا كېسىپ ئۆتكەن كوچىلارغا قاراپ يۈرۈشۈپ كېتىشتى.

— ئەمدى تۇتۇپ قالالمايسەن، مىلىخوپ! — دەپ توۋلىدى گىرىگورىيىنىڭ قېشىدىن يۈگۈرۈپ ئۆتكەن ۋىزۋوت باشلىغى باخما-چېپ ئۇنىڭ يۈزىگە تىكىلىپ قاراپ.

گىرىگورىي چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، مىلتىغىنى پۇلاڭشىتىپ ئارقىدىن ماڭدى.

قىسىملارنى چۇلغىۋالغان ۋەھىمە گلۇبوكايادىن تەرتىپسىز قېچىش بىلەن ئاياقلاشتى. ئۇلار ئەترەتنىڭ ھەممە ماددى نەرسە-لىرىنى دىگۈدەك قالدۇرۇپ چېكىنىشتى. پەقەت تاڭ ئېتىش بىلەنلا بۆلۈنمىلەرنى توپلاپ، ئۇلارنى قايتۇرما ھۇجۇمغا سېلىشقا مۇۋەپپەق بولدى.

تەرگە پىشىپ، قىزىرىپ كەتكەن گولۇبوپ، كالتا جۇۋىسىنىڭ ئالدىنى ئېچىۋەتكەن بولۇپ، ئۆزىگە قاراشلىق 27 - پولكنىڭ ئالغا ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتقان سېپىنى بويلاپ يۈگۈرۈپ، جاراڭلىق، ھايا-جانلىق ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىدى:

— ئالغا چامدا! ... ياتما! ... مارش، مارش!...

14 - باتارىيە ئىستەكامنىڭ ئۇستىگە چىقىپ، ئالدىنقى چاقلىرى بىلەن چۇشۇرۇلدى؛ باتارىيىنىڭ باش ئوفىتسېرى ئوق - دورا ساندۇغىنىڭ ئۇستىدە تۇرۇپ، دۇربۇن بىلەن يىراققا قارىدى.

جەڭ سائەت 6 دە باشلاندى. كازاكلار بىلەن پېتروپنىڭ ۋورونېژ ئەترىدىدىن بولغان قىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ ئارىلاشما

سەپلىرى زىچ ئېقىم بولۇپ، قارا فىگورلار ئاپپاق قار ئۈستىگە تۇتۇلغان كەشتە جىيەكتەك مەنزىرە ھاسىل قىلدى.

كۈن چىقىشتىن سوغاق شامال چىقىپ تۇراتتى، شامال يالىڭاچلاپ تاشلىغان بۇلۇتنىڭ ئاستىدىن تاڭ شەپىقىنىڭ بىر چېتى كۆرۈندى.

گىرىگورىي ئاتامانچىلار بۆلۈنمىسىنىڭ يېرىمىنى 14 - باتارىيىنى قوغداشقا قالدۇرۇپ، قالغان ئەسكەرلەرنى ھۇجۇمغا باشلاپ ماڭدى.

مۆلچەلنى بەلگىلەش ئۈچۈن ئېتىلغان دەسلەپكى توپ ئوقى يىراقتا ئۇچۇپ بېرىپ، چېرنېتسوپ ئەسكەرلىرىنىڭ سېپى ئالدىغا چۈشتى. پارتلاشتىن كېيىن توق سېرىق، كۆكۈش تۈتۈن خادىدەك ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى. 2 - ئوق قۇلاقنى پاڭ قىلغۇدەك ياڭراق ئاۋاز بىلەن ئېتىلدى. ھەر بىر زەمبىرەك مۆلچەلنى بەلگىلەش ئېتىشىنى ئۆز ئالدىغا يۈرگۈزدى.

ۋىژ - ۋىژ - ۋىژ! ... قىلغان ئاۋاز بىلەن سىنارەد يىراقلارغا ئۇچۇپ ئۆتەتتى.

بىر يولى پاراسلاپ ئېتىلغان مىلتىق ئوقلىرى بۇزۇپ تاشلىغان بىر دەقىقە جىددى سۈكۈناتتىن كېيىن — يىراقتىن «گۈم - باڭ» قىلغان پارتلاش ئاۋازى ئاڭلاندى. دەسلەپكى بىر پاي ئوق ئۇچۇپ ئۆتكەندىن كېيىن سىنارەدلەر ئارقا - ئارقىدىن دۈشمەن سېپىنىڭ ئالدىغىلا چۈشۈشكە باشلىدى. گىرىگورىي شامالدا كۆزلىرىنى پىرىلدىتىپ، قانائەتلەنگەن تۈيغۇ بىلەن: «دەل نىشانغا ئاتتى!» دەپ ئويلىدى.

ئوڭ قاناتتا 44 - پولكنىڭ بۆلۈنمىلىرى كېتىپ باراتتى. گولۇبوپ ئۆز پولكىنى قاپ ئوتتۇرىدا ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. گىرىگورىي ئۇنىڭ سول تەرىپىدە ئىدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن، قىزىل گۋاردىيە

ئەترەتلىرى سول قاناتنى قورشاپ باراتتى. گىرىگورىيىنىڭ بۆلۈن-
مىلىرىگە 3 پىلىموت بېرىلگەن. ئۇلارنىڭ كوماندىرى ئوتتۇرا بوي،
چىرايى تۇتتۇق، يوغان قوللىرىنى قويۇق يۇڭ باسقان قىزىل گۋار-
دىيىچى بولۇپ، ئېتىشمىنى ماھارەت بىلەن ئېلىپ، دۈشمەننىڭ
ھۇجۇم مانېۋىرلىرىنى پالەچ قىلىپ قوياتتى، ئۇ ھەمىشە ئاتامان
پولكىدىكى كازاكلار سېپى بىلەن بىللە ئالغا ئىلگىرىلىگەن پىلىموت-
نىڭ يېنىدا تۇراتتى. ئۇنىڭ قېشىدا شىنېل كىيگەن سېمىزغىنا
بىر ئايال قىزىل گۋاردىيىچى بار ئىدى. گىرىگورىي سەپنى بويلاپ
ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، غەزەپ بىلەن ئويلاپ قالدى: «خوتۇنپەرەس!
جەڭ مەيدانىدا كېتىۋاتىسمۇ — خوتۇنىدىن ئاجرالمايدۇ. مۇنداقلار
بىلەن تېخى بىللە جەڭ قىلىسەن!... بىر يولى بالىلىرىنى ۋە تۆ-
شەك، ياستۇق، نەرسە - كېرەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىللە ئېلىپ
چىقسىچۇ!...» پىلىموت كوماندىرىنىڭ باشلىغى، گىرىگورىيىنىڭ قې-
شىغا كەلدى، مەيدىسىدىكى ناگان بۇغۇچىنى تۈزەشتۈردى.
— بۇ ئەترەتنىڭ كوماندىرى سىزمۇ؟
— ھە - ئە، مەن.
— مەن ئاتامان پولكىنىڭ يېرىنم يۈزلۈك ئەسكىرى تۇرغان
ئۇچاستىكىدا تۇرۇپ دۈشمەن يولىنى ئوققا تۇتماقچى ئىدىم. كۆر-
دىگىزمۇ — بىزگە يول بەرمەيۋاتىدۇ.
— بولىدۇ، شۇنداق قىلىڭ، — گىرىگورىي ئۇنىڭ پىكرىگە
قوشۇلدى - دە، ئېتىشتىن توختىغان پىلىموت تەرەپتىن كەلگەن
ۋاقىراشقا بۇرۇلدى.
ساقاللىق، بەدىنى كۈچلۈك پىلىموتچى قەھرى بىلەن
توۋلايتتى:
— بۇنچۇك!... ماشىنىنى ئېرىتىۋېتىمىزغۇ!... مەيلىمۇ شۇن-
داق قىلساق؟

ئۇنىڭ قېشىدا ھىلىقى شىنېل كىيگەن ئايال تىزلىنىپ تۇ-راتتى، تىۋىت رومىلىنىڭ ئاستىدا ئوتتەك يېنىپ تۇرغان قارا كۆز-لىرى گىرىگورىيغا ئاكسىنىيەدەكلا كۆرۈنۈپ كەتتى ـ دە، گىرىگو-رىي غەمكىن كۆزلىرى بىلەن ئايالغا بىر دەقىقە كىرپىك قاقماس-تىن، دېمىنى ئىچىگە تارتىپ قاراپ قالدى.

چۈش ۋاقتىدا گولۇبوپنىڭ مۇلازىمى ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ، گىرىگورىيغا ئۇنىڭ خېتىنى تاپشۇردى. يانچۇق دەپتىرىدىن يىر-تىۋېلىنغان بىر ۋاراق قەغەزگە ئايرىم ـ ئايرىم ھەرپلەر بىلەن مۇنۇلار يېزىلغان ئىدى:

«سىزگە دون ئىنقىلاۋىي كومىتېتى نامىدىن بۇيرۇيمەن: ئۆز قارمىغىڭىزدىكى 2 بۆلۈنمىنى ئالدىنقى سەپتىن ئېلىپ چىقىپ، ناھايىتى تېز يۈرۈش قىلىپ، دۈشمەننىڭ ئوڭ قانىتىنى قورشى-ۋېلىڭ، ماڭىدىغان يۆنىلىشىڭىز مۇشۇ يەردىن كۆرۈنۈپ تۇر-غان كەڭ ساھە، شامال تۈگمىنىنىڭ سول تەرىپىدىرەك، ساينى بويلاپ ئۆرلەڭ... ھەركىتىڭىزنى سەزدۈرمەڭ (بىر نەچچە سۆز ئېنىق ئەمەس ئىدى)... بىز كەسكىن ھۇجۇمغا ئۆتۈش بىلەنلا، سىز شۇ قاناتتىن زەربە بېرىڭ.

گولۇبوپ»

گىرىگورىي ماڭىدىغان يۆنىلىشنى دۈشمەنگە بىلدۈرمەسلىك ئۈچۈن قاتتىق تىرىشىپ، 2 بۆلۈنمىنى ئالدىنقى سەپتىن ئاستا يۆتكەپ، ئاتقا مىندۈردى ـ دە، ئارقىغا چېكىندى.

ئايلانما يول بىلەن 20 چاقىرىم يۈردى. ئاتلار قېلىن قارلارنى كېچىپ ئاران ماڭاتتى. بۇلار ئايلىنىپ ئۆتكەن ساي قارغا تولغان ئىدى. بەزى جايلاردا قار ئاتنىڭ قوسىغىغا چىقاتتى. گىرىگورىي گۈلدۈرلىگەن زەمبىرەكلەرنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ، رۇمنىيەدە

ئۆلتۈرۈلگەن گېرمان ئوفىتسېرىنىڭ قولىدىن يېشىۋالغان سائەتكە تەشۋىش بىلەن قاراپ قويدى — كېچىكىپ قالدىممىكىن دەپ قورققان ئىدى. ئۇ، ماگىدىغان يۆنىلىشنى كومپاس بىلەن توغرىلىۋالغان بولۇپ، ھەر ھالدا بۇرۇلۇشقا تېگىشلىك بولغىنىدىن سولغا كۆپرەك ئېغىپ كېتىپتۇ. كەڭ ئويماننى تەسلىكتە بېسىپ ئۆتۈپ، تۈزلەڭلىككە چىقتى. ئاتلار ھورغا پىشىپ، چاتلىرى ھۆل بولۇپ كەتتى. گىرىگورىي ئاتتىن چۈشۈشكە بۇيرۇق بېرىپ، ئۆزى بىرىنچى بولۇپ دۆڭلۈككە ئىرغىپ چىقتى. ئاتلار ئات باقارلار بىلەن بىللە سايدا قالدى. گىرىگورىينىڭ ئارقىسىدىن كازاكلار قىيالىقنى بويلاپ ئۆملەشكە باشلىدى. ئۇ ئارقىسىغا بىر قايرىلىپ قاراپ، ئۆزىگە ئەگەشكەن 100 دىن ئوشۇق پىيادە جەڭچىلەرنىڭ ساي بويىدىكى قارلىق قىيا بىلەن پىتراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆزىنى ئىشەنچلىك ۋە تېخىمۇ كۈچلۈك ھىس قىلدى. جەڭدە، ھەركىمدە بولغىنىدەك، توپتىن ئايرىلماسلىق تۇيغۇسى ھەردائىم ئۇنى كۈچلۈك ھالدا ئۆز ئىلكىگە ئالاتتى. گىرىگورىي ۋەزىيەتنى كۆز مۆلچىرى بىلەن بىر قۇر ئىگەللىگەندىن كېيىن يولنىڭ قىيىنلىقى ھىساپقا ئېلىنمىغانلىقتىن، كەم دىگەندە يېرىم سائەت كېچىكىپ قالغانلىقىنى چۈشەندى.

گولۇبوپ دادىل ئىستراتېگىيىلىك ھۇجۇم بىلەن چېرنېتسوپ ئەسكەرلىرىنىڭ چېكىنىش يولىنى دىگۈدەك كېسىپ تاشلاپ، 2 يان تەرەپتە ھىمايىچى قىسىملارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، يېرىم - ياتا مۇھاسىرىگە ئېلىنغان دۈشمەنگە ئۇدۇل مەيداندىن زەربە بېرىپ كېلىۋاتاتتى. بىر يولى ئېتىلغان زەمبىرەكلەر گۈمبۈرلەشكە باشلىدى. مىلتىقلار پاراسلاپ ئېتىلغىلى تۇردى؛ چېرنېتسوپچىلارنىڭ ۋەيران بولغان سېپىگە شىراپنېلنىڭ پىترە ئوقى يېغىپ، سىنارەدلەر ئۈزلۈكسىز چۈشۈشكە باشلىدى.

www.uyghurkitap.com

— سەپ تارتىڭلار!...

گرىگورىي ئۆزىنىڭ بۆلۈنمىلىرى بىلەن قاناتتىن زەربە بەردى. بۇلار مەشق قىلىش ئېتىشمىسىغا كېتىۋاتقاندەك، ياتماستىن ئىلگىرىلەشكە باشلىغان ئىدى، ئەمما «ماكسىمكا» پىلىموتىنى ئىشقا سېلىۋاتقان بىر هارامزادە چېرنېتسوۋچى سەپىنىڭ ئۈستىگە شۇنداق كۆچلۈك ئوق ياغدۇردىكى، كازاكلار دەرهاللا يېتىۋېلىشتى، 3 ئادەم سەپتىن چىقتى.

چۈشتىن كېيىن سائەت 3 بولاي دېگەندە گرىگورىيغا بىر پاي ئوق كېلىپ ئەركىلىدى. ئاق قەلەي يالىتىلغان، كىچىككىنە يۇمۇلاق چوغقا ئايلانغان قوغۇشۇن پۇتىنىڭ تىزىدىن يۇقۇرىراق يېرىنىڭ كۆك ئېتىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىدى. گرىگورىي، چوغدەك ئىسسىق زەربىنى ۋە ئۆزىگە تونۇش كۆڭۈلنى ئاينىتىدىغان قايىسىراشنى هىس قىلغاندىن كېيىن ئاپلا دەپ چىشىنى غۇچۇرلاتتى. سەپتىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، جان ئاچچىغىدا چاچراپ ئورنىدىن تۇردى - دە، ئوقنىڭ زەربىدىن گاراڭ بولۇپ قالغان بېشىنى قاتتىق چايقاشقا باشلىدى، ئوق تېشىپ چىقمىغانلىقتىن، پۇتىنىڭ ئاغرىغى جېنىنى قاخشىتىۋەتكەن ئىدى. گرىگورىيغا ھېرىپ قالغان ئوق تەككەنلىكتىن شىنېلىنى، شالۋۇرىنى ۋە تېرىسىنى تېشىپ ئۆتۈپ، بۇلجۇڭ گۆشىنىڭ ئوتتۇرىسىدا توختاپ قالغان ئىدى. قاتتىق سانچىپ ئاغرىۋاتقان يارىسى مىدىرلاشقا ئىمكان بەرمەيتتى. گرىگورىي يېتىپ تۇرۇپ، رۇمىنىيىدە، ترانسىلوۋان تېغىدا، 12 - پولكنىڭ هۇجۇم قىلغانلىغىنى، شۇ چاغدا ئۆزىنىڭ قولى يارىلانغانلىغىنى ئەسكە ئالدى. شۇ ئاتاكىنىڭ مەنزىرىسى كۆز ئالدىدا ئېنىق جىلۋىلەندى: كوكۇلا چاچ، غەزەپتىن چىرايى تاتىرىپ كەتكەن مىشكا كوشىۋوي، ياردار بولغان يۈز بېشىنى تاغدىن سۆرەپ، پەسكە چۈشۈۋاتقان يېمېليان گروشوپ كۆزىگە ئوچۇق كۆرۈندى.

بۆلۈنمىلەرگە قوماندانلىق قىلىش ۋەزىپىسىنى گىرىگورىيەنىڭ ياردەمچىسى لىيۇبىشكىن پاۋىل دىگەن ئوفىتسىر ئۆز زىممىسىگە ئالدى. ئۇنىڭ بۇيرۇغى بويىچە 2 كازاك گىرىگورىينى ئات باقارنىڭ قېشىغا ئېلىپ بېرىپ قويدى. بۇ كازاكلار، گىرىگورىينى ئاتقا مىندۈرۈۋېتىپ، خەيرىخالىق بىلەن مەسلىھەت بەردى:

— يارىڭىزنى تېڭىۋالسىڭىز بولارمىكىن.

— داكا بارمۇ؟

گىرىگورىي ئېگەرگە ئولتۇرۇپ بولغان ئىدى، ئەمما بىر ئاز ئويلىنىپ، ئاتتىن چۈشتى - دە، شالۋۇرىنى پەسكە سىيرىپ، تەرلىگەن دۈمبىسىنى، قوسىغىنى ۋە پۇتلىرىنى تۇگدۇرۇشقا باشلىغان سوغاقتىن چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ، ناھايىتى ئالدىراشلىق بىلەن، گويا پىچاق بىلەن ئويۇلغاندەك، قان ئېقىپ تۇرغان، ئوتتەك كۆيدۈرگەن يارىسىنى تاڭدى.

ئۇ، ئۆز مۇلازىمىنىڭ ھەمرالىغىدا يەنە شۇ ئايلانما يول بىلەن ئۆزلىرى قايتۇرما ھۇجۇم باشلىغان يەرگە يۈرۈپ كەتتى. ئاتلارنىڭ قار ئۈستىدىكى زىچچىدا چۈشكەن ئىزلىرىغا. بۇنىدىن بىر نەچچە سائەت بۇرۇن ئۆز ئەسكەرلىرىنى باشلاپ ماڭغان سايىنىڭ تونۇش بەلگىلىرىگە كۆز سېلىپ ماڭدى. ئۇنى ئۇيقۇ بېسىپ، ئەمدىلىكتە دۆڭنىڭ ئۈستىدە يۈز بەرگەن ۋەقە نىمىشكىدۇ ئۇنىڭغا يىراقتىكى ئىشتەك، كېرەكسىز نەرسىدەك تۇيۇلدى.

ئۇ يەردە بولىسا ھامان مىلتىقلار قوماچتەك توختاۋسىز ئېتىلىپ تۇراتتى. ئۆز ئادەملىرىنى قوتقۇزماقچى بولغان دۈشمەننىڭ زەمبىرەكلىرى گۈمبۈرلەيتتى. ناگان - ناگاندا! تاتاتلىغان پىلىموتلار گويا جەڭنىڭ يەكۈنىنى چىقىرىش ئۈچۈن كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان سىزىق تارتقاندەك چىكىلداشقا باشلىدى.

گىرىگورىي ساي بىلەن 3 چاقىرىمچە يۈردى، ئاتلار قارغا

www.uyghurkitap.com

تىقىلىپ تەسلىكتە كېلەتتى.

— ئاتنى تۈزلەڭگە بۇرا ...، — دەپ گۇرۇڭلىدى گىرىگورىي مۇلازىمىغا، ساي بويىدىكى قار قاپلىغان كۆتەمىگە چىقىۋېتىپ.

يىراق دالىدا، قارا قاغىدەك ئۇيەر - بۇيەردە ياتقان ئۆلۈكلەرنىڭ جەسەتلىرى قارىيىپ كۆرۈنەتتى. ئۇپۇقنىڭ ئەڭ چېتىدە، بۇ يەردىن كىچىككىنە چېكىتتەك كۆرۈنگەن ئىگىسىز ئات چېپىپ يۈرەتتى.

گىرىگورىي، چېرنېتسوپچىلارنىڭ قىرغىنىغا ئۇچراپ، شالاڭلىنىپ قالغان ئاساسىي يادروسى جەڭدىن قۇتۇلۇپ چىقىپ، گلۇبوكاياغا قاراپ چېكىنىۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇ ئۆزىنىڭ تورۇغىنى بولۇشىغا قويۇپ بەردى. يىراقتىكى كازاكلار يەككە - يەككە توپ بولۇپ كېلىۋاتقانلىقى كۆرۈندى. گىرىگورىي شۇ توپلارنىڭ دەسلەپكى بىرىگە ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ گولۇبوپنى كۆردى. گولۇبوپ ئىگەرنىڭ ئۈستىدە قىيشىيىپ ئولتۇراتتى. ساغۇچ قاراكول پەۋاز تۇتۇلغان كالتە جۇۋىسىنىڭ ئالدى تۈگمىلىرى يېشىۋېتىلگەن، پاپاخى يانغا قىيشايغان، پېشانىسى تەرلىگەن ئىدى. گولۇبوپ، ۋاخمىستىردەك ئىككى ئۇچى تىككە كۆتىرىلىپ تۇرغان بۇرۇتىنى تولغاپ تۇرۇپ بوغۇق ئاۋاز بىلەن:

— مېلېخوپ، ئوغۇل بالىسەن! ۋۇي، ياردار بولدۇڭمۇ، نېمە؟ ئەتتەڭ! سۆڭەك زەخىملەنمىگەندۇر؟ — دىدى - دە، جاۋاپ كۈتمەستىنلا كۈلۈمسىرىدى، — يەر بىلەن يەكسەن قىلدۇق! بىتچىت قىلىۋەتتۇق! ... ئوفىتسېرلەر ئەترىدىنى شۇنداق توزغىتىۋەتتۇقكى، توپلىنىشقا ھالى قالمىدى. قۇيرۇغىنى غىت قىستى!

گىرىگورىي تاماكا سورىدى. ھەممە تەرەپتىن كازاكلار بىلەن قىزىل گۋاردىيىچىلەر ئېقىپ كېلىشكە باشلىدى. توپنىڭ ئالدىدا يىراقتىن قارىيىپ كۆرۈنگەن بىر ئاتلىق كازاك ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتاتتى.

— 40 ئـادەمنى ئەسىرگە ئالدۇق، گولۇبوپ! ...، — دەپ توۋلىدى ئـۇ يـىـراقتىن، — 40 ئوفىتسېر، چېرنىېتسوپنىڭ ئۆزىمۇ بار.

— يالغان ئېيتىسەن!؟ — گولۇبوپ بىر چۆچۈپ، ئىگەرنىڭ ئۈستىدە تولغاندى، ئىگىز ئالا ئاياق ئېتىنى ئايىماستىن قامچىلاپ، ئۇچقاندەك چېپىپ كەتتى.

گىرىگورىي بىرئـاز تۇرغانـدىن كېيـىن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئات قويدى.

ئەسىرگە ئېلىنغان زىچ بىر تـوپ ئوفىتسېرلەرنى 30 ئادەمـدىن ئىبارەت ساقچى ئەترەت — 44 - پولك بىلەن 27 - پولكنىڭ بىر بـۆلۈنمىسىگە قاراشلىق كازاكلار — ئەتراپىنى قورشاپ، ھەيـدەپ كەلگەن ئىدى. چېرنىېـتسوپ ھەممىنىڭ ئالدىدا كېلىۋاتاتتى. ئۇ، قوغلىغۇچىلاردىن قاچـقاندا كـالتە جـۇۋىـسىنى سېلىپ تاشلاپ، يۇڭۇرگەن بولۇشى كېرەك، ھازىر يالاڭ خۇرۇم كەمزۇل بىلەن ئىدى، سول مۈرىسىدىكى پاگون يۇلۇپ تاشلانغان. سول كۆزىنىڭ قېشىدا يېڭى قان داغ بـار ئىدى. ئـۇ چەبدەس قەدەم بىلەن تېز مېڭىپ كېلەتتى. چىكىسىگە كىيىۋالغان پاپـاخى ئۇنى بىپەرۋا ۋە مەردانە كۆرسىتەتتى، قىزىرىپ كەتكەن يۈزىدە قـورقۇشنىڭ قىلچە ئالامىتى يوق ئىدى؛ بىر نـەچچە كۈنـدىن بۇيان ساقىلىنى قىرمىغان بولسا كېرەك، ئىككى چېكىسى بىلەن ئىڭىكىدىكى سېرىق تۈكلەر ئالتۇندەك پاقىراپ تۇراتتى. چېرنىېتسوپ، قېشىغا يـۈگۈرۈشۈپ كەلگەن كازاكـلارغا سۈرلۈك ۋە تېز - تـېز قـاراپ قوياتتى؛ قوشۇمىسى ئاچچىق ئەلەم ۋە ئۆچمەنلىك بىلەن تۈرۈلگەن ئىدى. ئۇ، مېڭىپ كېتىۋېتىپ سەرەڭگە چاقتـى - دە، قىزغـۇچ قاتمال لېۋىـنىڭ بىر بۇرجىكىدە چىشلەپ تۇرغان تاماكىسىنى تۇتاشتۇردى.

ئوفىتسېرلەرنىڭ كۆپچىلىكى ياشلار بولۇپ، پەقەت بىرنەچـ

www.uyghurkitap.com

چىسىنىڭ چېچىغا قىرودەك ئاق قونغان ئىدى، پۈتى يارىدار بول-
غان بىرسى ئارقىدىراق ماڭغان بولۇپ، ئۇنى پاكار، يوغان باش،
چوقۇر بىر كازاك مىلتىغىنىڭپايىنىگى بىلەن ئارقىسىدىن ئىتتىرىپ
كېلىۋاتاتتى، ئىگىز بوي نوچى ياساۋۇل چېرنېتسوپ بىلەن دىيەر-
لىك يانمۇ - يان ماڭغان ئىدى، 2 ئوفىتسېر (بىرسى، خورۇنجى،
يەنە بىرسى، يۈز بېشى) كۆلۈمسىرەپ قولتۇقلىشىپ مېڭىشقان؛ ئۇ-
لارنىڭ ئارقىسىدا يالاڭباش، جىنگىلەك چاچ، كەڭ يەلكىلىك بىر
يۈنكېرماڭغان، بىرسى پاگونلىرى يېپىشتۇرۇپ تىكىلگەن سولداتچە
شىنېلىنى يەلكىسىگە ئارتىۋالغان، يەنە بىرسى يالاڭباش بولۇپ،
قىزىل ئوفىتسېرلىك قۇلاقچىسىنى ئايالنىڭ كۆزلىرىدەك قارا كۆز-
لىرىنىڭ ئۈستىگە چۈشۈرۈۋالغان؛ قۇلاقچىسىنىڭ ئىككى ئۇچىنى
شامال يەلكىسىگە ئۇچۇرۇپ تۇراتتى.

گولۇبوپ ئات ئۈستىدە ئارقىدا ماڭغان. ئۇ، ئېتىنى سەل
ئاستىلىتىپ، كازاكلارغا ۋاقىرىدى:

— هەي، ماڭا قاراڭلار! ... هەربى - ئىنقىلاۋىي دەۋردى-
كى جىددى تەلەپلەر بويىچە ئەسىرلەرنىڭ بىخەتەرلى-
كىگە سىلەر جاۋاپكار بولىسىلەر! ئىشتاپقا ساق - سالامەت ئېلىپ
بېرىڭلار!

ئۇ، ئاتلىق كازاكلارنىڭ بىرسىنى ئالدىغا ئىملاپ چاقىردى -
دە، ئىگەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، شارتىلدىتىپ خەت يازدى؛ ئۇنى
قاتلاپ كازاكقا بەردى:

— تېز چاپ! بۇنى پودتېلكوپقا بەر!

ئۇندىن كېيىن گىرىگورىيغا قاراپ:

— سەن شۇياققا بارامسەن، مېلېخوپ؟ — دەپ سورىدى.

ماقۇللۇق جاۋاۋىنى ئالغاندىن كېيىن، گولۇبوپ، گىرىگورىي
بىلەن تەڭلىشىپ:

— پودتېلكوپقا ئېيت، مەن چېرنېتسوپنى كېپىللىككە ئالىمەن! چۈشەندىڭمۇ؟ ... خوش، شۇنداق دېگىن. بارغىن، ـ دېدى.

گىرىگورىي ئەسىرلەر توپىدىن ئۈزۈپ ئۆتۈپ، يېقىن بىر جايدىـ كى كازاك يېزىسىنىڭ ئېتىزىغا جايلاشقان ئىنقىلاۋىي كومىتېت ئىشتاـ ۋىغا قاراپ ئات چاپتۇرۇپ كەتتى. چاقلىرىنى مۇز قاپلىغان ئوكراـ يىنچە هارۋىنىڭ قېشىدا پودتېلكوپ مېڭىپ يۈرەتتى، هارۋىنىڭ ئۈستىگە يېشىل قاپ بىلەن يۆركەلگەن پىلىموت بار ئىدى. يەنە شۇ يەردە ئىشتاپ خادىملىرى، چاپارمەنلەر، بىر نەچچە ئوفىتسېر كازاك، مۇلازىملار ئۆتۈكىنىڭ پاشنىلىرىنى تاقىلدىتىپ مېڭىشىپ يۈرەتتى، مىنايىپمۇ پودتېلكوپقا ئوخشاشلا يېقىندىلا ئۇرۇش سېپىـ دىن قايتقان ئىدى. ئۇ هارۋىنىڭ ئالدىنقى ئورۇندۇغىدا ئولتۇـ رۇپ، ئاپپاق، مۇزلاپ كەتكەن ناننى چىشلەپ، گۇرۇج ـ گۇرۇج چاينايتتى.

— پودتېلكوپ! — دەپ قىچقاردى گىرىگورىي چەتكە چىـ قىپ، — هازىر ئەسىرلەرنى هەيدەپ كېلىدۇ. سەن گولۇبوپنىڭ خېـ تىنى ئوقۇدۇڭمۇ؟

پودتېلكوپ قامچىسىنى قاتتىق بىر سىلكىتتى؛ پەسكە قاراپ تۇرغان كۆز قارچۇقلىرىنى بارغانسېرى يەرگە قاداپ ۋاقىراپ كەتتى:

— گولۇبوپنىڭ يۈزىگە تۈكۈرىمەن!... نېمىلەرنى خالىمايدۇ دەيسەن، ئۇنى! چېرنېتسوپقا ئوخشاش بىر قاراقچىنى، ئەكسىلئىنـ قىلاپچىنى كېپىللىككە ئالماقچى ئىكەنغۇ؟... بەرمەيمەن! هەممىسـ نى ئېتىپ تاشلاش كېرەك — ۋەسسالام!

— گولۇبوپ ئۇنى كېپىللىككە ئالىمەن دېدى.

— بەرمەيمەن! ئېيتتىمغۇ، بەرمەيمەن! گەپ تامام! ئىنقىـ

لاۋىي سوت بىلەن سوتلاپ، ئۇنى دەرھال جازالاش كېرەك. باشقىلارغا ئىبرەت بولسۇن!... بىلەمسەن، — ئەمدى ئۇ سالماقلىق بىلەن سۆزلىدى يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان ئەسىرلەر توپىغا جىددى كۆز تىكىپ، — بىلەمسەن، ئۇ بۇ دۇنيادا قانچىلىك قان تۆكتى ـ ھە؟ دېگىنە دەك! قانچىلىك كان ئىشچىلىرىنى قىرىپ تاشلىدى؟...، — ئۇنىڭ يەنە غەزىۋى ئۆرلەپ، كۆزلىرىنى غەلىتە ئالايتتى، — بەرمەيمەن!...

— بۇ يەردە ۋاقىرىغىنىڭنىڭ پايدىسى يوق! — گىرىگورىيمۇ ئۇنىنى قاتتىقراق چىقاردى: ئۇنىڭ ئىچكى ئەزاسى تىترەيتتى، گويا پودتېلكوپنىڭ قەھرى ـ غەزىۋى ئۇنىڭغا يۇققاندەك. — بۇ يەردە ھۆكۈم قىلغۇچىلار كۆپ ئىكەنسىلەر! سەن ئۇياققا بېرىپ باق!① — ئۇنىڭ بۇرۇن تۆشۈكلىرى تىترەپ، ئارقا تەرەپنى كۆرسەتتى، — ئەسىرلەرگە كەلگەندە سىلەردەك ھۆكۈم قىلغۇچىلار كۆپ!

پودتېلكوپ قولىدىكى قامچىنى مىجىقلاپ چەتكە چىقتى ـ دە، يىراقتىن ۋاقىرىدى:

— ئۇ يەردە مەنمۇ بولغان! ھارۋىغا ئولتۇرۇپ جىنىنى قۇتقۇزدى دەپ ئويلىما! مېلېخوپ، سەن بۇنداق گەپنى قوي!... چۈشەندىڭمۇ؟ ... سەن كىم بىلەن سۆزلىشىۋاتىسەن؟... گەپ شۇ! ئوفىتسېرلىك مىجەز ـ قىلىقلارنى تاشلا! ئىنقىلاۋىي كومىتېت سوتلايدۇ، ھەممىلا ئادەمنىڭ ئىشى ئەمەس...

گىرىگورىي ئېتىنى ئۇنىڭغا تاقاشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ياردار ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ، ئىگەردىن سەكرەپ چۈشكەن ئىدى، ئوق توختاپ قالغان يارىسى سانچىلىپ ئاغرىغانلىقتىن، ئوڭدىسىغا يىقىلدى.

① سەن ئۇياققا بېرىپ باق! — جەڭ مەيدانىغا بېرىپ باق! — دېمەكچى — ت.

ئۇتتەك كۆيدۈرگەن جاراھەتتىن قان بۇلدۇقلاپ ئاقتى. ئۇ، ھېچكىمنىڭ ياردىمىسىزلا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ـ دە، ھارۋىنىڭ قېشىغىچە دىڭگاكلاپ كېلىپ، ھارۋىنىڭ ئارقا رېشورىغا يېنىچە يۆلىنىۋالدى.

ئەسىرلەر يېقىنلىشىپ كەلدى. قوغداپ كەلگەن پىيادە ئەسكەرلەرنىڭ بىر قىسمى مۇلازىملار بىلەن ۋە ئىشتاپ قاراۋۇللۇغىدا تۇرغان كازاكلار بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى. كازاكلار جەڭدىن تېخى سوۋۇمىغان ئىدى، شۇڭا جاۋۇلداپ قىزىشىپ، كۆزلىرىنى جەھلى بىلەن پاقىرىتىپ، جەڭنىڭ تەپسىلاتى ۋە يەكۈنى توغرىلىق ئۆز ئارا مۇلاھىزىلىرىنى ئۇتتۇرىغا قويۇشاتتى.

پودتېلكوپ دۆۋىلىشىپ ياتقان قار ئۈستىدە بىر بېسىپ، 2 بېسىپ ئەسىرلەرنىڭ قېشىغا يېقىن ياردى. ھەممىسىنىڭ ئالدىدا تۇرغان چېرنېتسوپ چاقناق، ياۋۇز كۆزلىرىنى نەپرەت بىلەن پىرىلدىتىپ، ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى؛ سول پۇتىنى بىمالال ئارقىغا تاشلاپ، ئۇنى سىلكىتىپ قويدى ـ دە، ئۈستۈنكى ئاپپاق تاقا شەكلىدىكى چىش تىزمىلىرى بىلەن ئىچ تەرەپتىن قىزىرىپ تۇرغان لېۋىنى مەھكەم چىشلەپ تۇردى. پودتېلكوپ ئۇنىڭغا قاتتىق قادىلىپ كېلىۋەردى. ئۇ ھامان تىترەيتتى، كىرپىك قاقماس كۆزلىرى قارنى ئويۇپ تاشلىغۇدەك يەر بېغىرلاپ كېلىپ، لىپپىدە كۆتىرىلدى ـ دە، چېرنېتسوپنىڭ قورقماس، نەپرەتلىك قاراشلىرىغا دۇچكەلگەندە، ئۇنىڭ نەزىرىنى كۈچلۈك ئۆچمەنلىك بىلەن بىتچىت قىلىپ تاشلىدى.

— قولغا چۈشتۈڭمۇ ... ئەبلەخ! — پودتېلكوپ خىرىلدىغان پەس ئاۋازى بىلەن سۆز ئاچتى ـ دە، بىر قەدەم ئارقىغا چېكىندى؛ ئىككى چىكىسى زەھەرخەندە بىلەن يول ـ يول پۈرۈشتى.

— كازاكلارنىڭ خائىنى! رە — زىل! ساتقىن! — دەپ

چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى چېرنېتسوپ.

پودتېلكوپ گويا شاپىلاقتىن ئۆزىنى قاچۇرغاندەك بېشىنى سىلكىنتتى — ياڭاق سۆڭەكلىرى قارىيىپ كەتتى، ئاغزى ئېچىلىپ قالغان پېتى ھاۋا سۈمۈرەتتى.

كېيىنكى ۋەقە ھەيران قالغۇدەك تېزلىك بىلەن جىددى تۈس ئالدى. رەڭگى ئۆڭۈپ، چىشلىرى كاسىلدىغان چېرنېتسوپ ئىككى مۇشتىنى مەيدىسىگە مەھكەم يىقىپ، بارغانسېرى ئالدىغا ئۈمتۈلۈپ، پودتېلكوپنىڭ ئۈستىگە بېسىپ كەلدى، كېسىلى تۇتۇپ قالغان ئادەمدەك تىترەپ تۇرغان لەۋلىرىدىن چۈشىنىكسىز ھەر خىل يامان تىللار تۆكۈلۈشكە باشلىدى، ئۇنىڭ نىمە دىگەنلىگىنى پەقەت ئارقىسىغا ئاستا سىلجىغان پودتېلكوپلا ئاڭلىدى.

— بېشىڭغا نىمە ئىش كېلىدىغانلىغىنى... بىلەمسەن؟ — دەپ چېرنېتسوپ بىردىنلا ئاۋازىنى كۆتەردى.

بۇ سۆزلەرنى ئەسىرگە چۈشكەن ئوفىتسېرلەرمۇ، ساقچى قىسىملارمۇ، ئىشتاپ ئادەملىرىمۇ ئاڭلىدى.

— ھو - و - و و ...،— پودتېلكوپ گېلى بوغۇلغان ئادەمدەك خىرىلداپ، دەرھاللا قىلىچىنىڭ سېپىنى تۇتتى.

چېرنېتسوپ پەشمىتىنىڭ ئىچىدىن تاپانچىسىنى چىقىرىپ، تېزلا بەتلىگەن ئىدى ... پىستان چاقمىدى.

بىردىنلا جىمجىتلىق باشلاندى. پودتېلكوپقا قاراپ ئېتىلىپ كەلگەن مىنايېپ، كىرىۋوشلىكوپ ۋە بىر نەچچە ئادەمنىڭ ئايىغى ئاستىدا قار غاچىلدىدى. ئەمما پودتېلكوپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋالدى؛ پۈتۈن گەۋدىسى بىلەن ئوڭغا بۇرۇلۇپ، سەل زوڭزىيىپ، قىلىچىنى قېنىدىن سۇغۇردى-دە، بىر ھەملە بىلەن ئالغا ئېتىلىپ، دەھشەتلىك كۈچ بىلەن چېرنېتسوپنىڭ بېشىنى چاپتى.

گىرىگورىي، چېرنېتسوپنىڭ ساراسىمىگە چۈشۈپ،سول قولىنى

يـۇقـۇرى كـۆتىرىپ، بېشىنى توسۇۋېلىشقا ئۇلگۈرگىنىنى كۆردى؛
چېپىلغان قولىنىڭ پـۈكـلىنىــپ سـۇنۇپ چۈشكەنلىگىنى، ئۇندىن
كېيىن قىلىچىنىڭ چـېرنېتسوپنىڭ يانتايغان بېشىغا جىرىڭلىماسـ
تىنلا تەككەنلىگىنى كۆردى. دەسلەپ پاپاخ ئۇچۇپ چۈشتى، ئاندىن
كېيىن چېرنېتسوپنىڭ ئۆزى ساپىغى سۇنغان باشاقتەك ئاستا يىقىلـ
دى، ئاغزى غەلىتە قىيشىيىپ، كۆزلىرى، چاقماقنىڭ نۇرىدىن قاماشـ
قاندەك، ئازاپلىنىپ، يۇمچاقلىنىپ پۈرۈلۈپ كەتتى.

پودتېلكوپ ئۈنى يەنە بىر چاپتى ـدە، مادارسىزلانغان ئېغىر
قەدەم بىلەن چەتكە ماڭدى؛ كېتىۋېتىپ، قىزىل قانغا بويالغان قىـ
لىچىنىڭ بىسىنى ئېرتتى.

تاجانكا هارۋىغا قېقىلىپ كەتكەن پودتېلكوپ، ساقچىئەسكەرـ
لەرگە بۇرۇلۇپ، بار ئاۋازى بىلەن ۋاقىرىدى:

ــ چاپ ئۇلارنى ... نىمىسىنى ئـاياپسەن!!... هـەممىسـ
نى! ... ئـەسىر دىگەن يوق ... قان چىقىدىغان يېرىگە، يۈرىگىگە
ئات!!...

تاراسلاپ ئوق ئېتىلىشقا باشلىدى. ئـوفىتسېرلەر تـەرەپ ـ
تەرەپكە قېچىشقا تۇتۇندى، قىزىل سۆكىنىدىن تىكىلگەن ئوفىتسېرـ
لىك قۇلاقچىسى بار، كۆزلىرى ئايالّلارنىڭكىدەك چىرايلىقپوروچىك
ئىككى قولى بىلەنبېشىنىتۇتۇپ،قاچقان ئىدى. بىر ئوق تېگىش بىـ
لەنلا توساقتىن ئاتلىغاندەك قاڭقىپ كەتتى. ئۇ يىقىلدى ـدە، قايتا
بېشىنى كۆتەرمىدى. ئۇزۇنتۇرا، جەسۇر ياساۋۇلنى 2 كازاك چاپتى،
ياساۋۇل قىلىچىنىڭ بىسىغا يېپىشقان ئىدى، تەلكە ـ پارە بـولغان
ئالقىنىدىن يەڭلىرىگە قان ئاقتى؛ ئۇ كىچىك بالىدەك چـىقىرىۋەتـ
تى، ئۇ تىزلىنىپ يىقىلىپ، كېيىن ئوڭدىسىغا چۈشتى، بېشىنى قارـ
نىڭ ئۈستىدە دوملاتتى؛ يۈزىدە پەقەت قانغا بويالغان كۆزلىرى ۋە
توختىماستىن ۋاي ـ ۋايلاۋاتقان قارا ئـاغزى كـۆرۈندى. قىلىچلار

يۈزىگە، قاپ ـ قارا ئاغزىغا ئارقا ـ ئارقىدىن تېگىۋېرىپ، تاسىدەك تىلىۋەتتى، ئۆزى ھامان ۋەھىمە ۋە ئاغرىق ئازاۋىدىن چىقىرايتتى. شىپىلىنىڭ بەلۋىغى ئۈزۈلگەن بىر كازاك ئۈستىدىن چەنلەپ ئېتىپ بىرپاي ئوق بىلەن ئۇنى ئاخىرقى تىنىقىدىن توختاتتى. جىنگىلەك چاچ يۈنكىر قاتاردىن ئەمدىلا قېچىپ چىقاي دىگەندە ــ ئۇنى ئاتامان پولكىنىڭ بىر كازاكى قوغلاپ بېرىپ، گەجگىسىگە بىر زەربە ئۇرۇپ ئۆلتۈردى. يەنە شۇ ئاتامانچى كازاك شىنېلىنىڭ ئىككى پېشى شامالدا لەپەڭشىگەن ھالدا قېچىپ كېتىۋاتقان يۈز بېشىنى ئىككى تاغىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئاتتى، يۈز بېشى تاكى جان ئۈزگىچە مەيدىسىنى تاتىلاپ ئولتۇرۇپ قالدى. چېچىغا ئاق كىرگەن مۇئاۋىن ياساۋۇل جايىدىلا ئۆلتۈرۈلدى؛ ئۇ ھاياتى بىلەن خوشلىشىۋاتقاندا، تېپىچەكلەپ قارنى ئويۇۋەتتى. ئەگەر ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتقان كازاكلار ئۇنىڭ ئىشىنى تامام قىلمىغاندا ئىدى، باغلاقتىكى ئارغىماقتەك تېپىنىۋەرگەن بولاتتى.

پودتېلكوپ چېرنېتسوپنى قىلىچ بىلەن چاپقان دەسلەپكى پەيتتىلا گرىگورىي ھارۋىدىن يۈلقىنىپ ــ خىرەلەشكەن كۆزلىرىنى پودتېلكوپتىن ئۈزمەي دەرھال ئۇنىڭغا قاراپ ئاقساقلاپ ماڭغان ئىدى. ئارقا تەرەپتىن ئۇنى مىنايېپ قۇچاقلىۋالدى، قولىنى قايرىپ تاپانچىسىنى تارتىۋالدى؛ قاراڭغۇلاشقان كۆزلىرىنى گرىگورىينىڭ كۆزىگە تىكىپ، ھاسىراپ سورىدى:

ــ سەن قانداق ئويلىغان ئىدىڭ؟

13

قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرى بىلەن كۇندۇزكى تىنىق ھاۋانىڭ كۆپ ـ كۆك رەڭگىگە بۆلەنگەن قارلىق دۆڭنىڭ كۆزنى چاقنىتىدىغان يارقىن تىزمىلىرى ئاپپاق شېكەردەك چاقناپ تۇراتتى، دۆڭنىڭ ئېتىگىدە ئولخوۋىي روگ قىشلىقى ئالا ـ چىپار قۇراق يوتقاندەك سوزۇلۇپ ياتاتتى. سولدا سىۋىنيۇخا دەرياسى كۆكىرىپ كۆرۈنەتتى، ئوڭدا ئۇششاق يېزىلار ۋە نېمىس مۇھاجىرلىرى يېزىسى غوۋا قارا چېكىتلەردەك قاتار سوزۇلغان ئىدى، دەريا ئەگمىنىڭ نېرىسىدا تېرنوۋسكايا كەنتى ھاۋارەڭ تۇستە تاۋلىناتتى. شەرقتە كەنتنىڭ نېرىقى تەرىپىدە ئېگىز قىيا، ساي ـ جىرالار ئوراپ تۇرغان كىچىكرەك دۆڭلۈك كۆزگە چېلىقاتتى. دۆڭلۈكنىڭ ئۈستىدە تېلېگراف سىم ياغاچلىرى قاتىرىسىغا سوزۇلۇپ كاشارىغا قاراپ كەتكەن.

بۈگۈنكى ھاۋا شۇنداق ئوچۇق ھەم سوغاق بولۇپ، كەمدىن ـ كەم كۆرۈنەتتى، قۇياش ئەتراپىدا ھەسەن ـ ھۈسەن رەڭگىدە ئالتۇن كىرپىكلەر سىزىق تارتقان. شامال شىمالدىن سوقۇپ تۇراتتى. دالىدا يەر بېغىرلاپ بوران كۆكىرەيتتى، ئەمما ئۇپۇق قۇچىغىدىكى كەڭ قارلىق تۈزلەڭ ئوپ ـ ئوچۇق كۆرۈنەتتى، پەقەت شەرقتە، ئۇپۇق سىزىغىنىڭ ئەڭ تۆۋىدە بىنەپشەرەڭ كۆلەڭگە ئورالغان دالا تۇتەپ تۇراتتى.

مىللىروۋودىن گىرىگورىينى ئېلىپ كېلىۋاتقان پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئۇلخوۋىي روگدا توختىماستىنلا، كاشارىغىچە يولنى داۋاملاشتۇرۇپ، شۇ يەردە قونۇشقا قارار قىلدى، ئۇ، گىرىگورىينىڭ تېلېگىراممىسى بويىچە ئۆيىدىن چىقىپ، 28 - يانۋار كۈنى كەچقۇرۇن مىللىروۋوغا يېتىپ كەلدى. گىرىگورىي ئۇنى ئىجارىگە ئېلىنغان ئۆيىنىڭ هويلىسىدا كۈتۈپ تۇراتتى. ئەتىسى ئەتىگەن ئۇلار يولغا چىقىپ، سائەت 11 ئۆپچۆرىسىدە ئۇلخوۋىي روگدىن ئۆتۈپ كەتتى.

گىرىگورىي، گلۇبوكايا قېشىدىكى جەڭدە يارىدار بولغاندىن كېيىن مىللىروۋودىكى كۆچمە هەربىي دوختۇرخانىدا بىر هەپتە ياتتى؛ پۈتىنى بىر ئاز داۋالاتقاندىن كېيىنلا ئۆيىگە قايتقۇسى كەلگەن ئىدى. بىر يۇرتلۇق كازاكلار ئۇنىڭغا ئات ئېپكېلىپ بەردى. گىرىگورىي بىر كۆڭلى ئۇنىماسلىق، بىر خوشال بولۇش تۇيغۇسى بىلەن كېلىۋاتاتتى: كۆڭلى ئۇنىماسلىقنىڭ سەۋەبى شۇكى — دون هاكىمىيىتى ئۇچۇن بولغان كۈرەشنىڭ تازا قىزىغان چېغىدا ئۆز قىسمىنى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى، ئۇ، ئۆيي ئىچىنى ۋە يېزامنى كۆرىدىغان بولدۇم دىگەن بىرلا پىكىر بىلەن خوشال بولغان ئىدى.

ئاكسىنىيىنى كۆرۈش خاهىشىنى ئۆز ئۆزىدىن يوشۇرۇپ يۈرسىمۇ، ئۇنىمۇ ئويلاپ قوياتتى.

ئاتا - بالا ئىككىيلەن يات ئادەملەردەكلا كۆرۈشتى. پانتېلېي پروكوفيېۋىچ (پېترو قۇلىغىغا قۇيۇپ قويغان بولۇشى كېرەك) گىرىگورىيغا هۆمىيىپ قاراپ قويىدى — ئۇنىڭ تېز - تېز كۆزلىرىنى چىمىلدىتىشىدىن نارازىلىق ۋە ئەنسىرەش بىلىنىپ تۇراتتى. كەچقۇرۇن ئىستانىسىدا ئۇ، گىرىگورىيدىن ئوبلاستنى زىلزىلىگە

كەلتۈرگەن ۋەقەلەر توغرىلىق بىر هازاغىچە تەپسىلىي سورىدى؛ ئوغلىنىڭ بەرگەن جاۋاۋى ئۇنى قانائەتلەندۈرمىگەندەك قىلاتتى.ئۇ، ئاقىرىشقا باشلىغان ساقىلىنى چىشلەپ تۇرۇپ، چەم بىلەن ئاپقۇتۇلانغان پىمىسىنىڭ ئۈستىگە قاراپ، بۇرنىنى پۇشۇلدىتىپ ئولتۇردى، تالاش - تارتىش قىلىشقا رايى بارمىغاندەك قىلىسمۇ، ئەمما كالىپدىننى ياقلاشقا كەلگەندە تازا قايىندى — قىزىغان مىنۇتلىرىدا بۇرۇنقىدەكلا گىرىگورىيغا ۋاقىراپ، ھەتتا ئاقساق پۇتلىرى بىلەن يەرنى دەسسەپ كەتتى.

— سەن ماڭا چۈشەندۈرمەيلا قوي! كالىپدىن كۆزدە بىزنىڭ يېنىدا بولغان! مەيداندا چوڭ يىغىن بولۇپ، ئۇ، شىرەنىڭ ئۈستىگە چىقىۋېلىپ، قېرىلار بىلەن سۆزلەشكەن، خۇددى ئىنجىلدە ئېيتىلغاندەك، مۆژىكلەر كېلىدۇ، ئۇرۇش بولىدۇ، ئەگەر بىز ئۇياق - بۇياققا تەۋرىنىدىغان بولساق، ھەممە نەرسىلىرىمىزنى تارتىۋېلىپ، ئوبلاستقا ماكانلىششقا باشلايدۇ، دەپ ئالدىن خەۋەر بەرگەن. ئۇ، ئۇرۇشنىڭ بولىدىغانلىغىنى شۇچاغدىلا بىلگەن. سەن ئىتنىڭ بالىلىرى نىمىنى ئويلاۋاتىسىلەر؟ ئۇ سىلەرچىلىك بىلمەمدۇ؟ پۈتۈن ئارمىيىنى باشقۇرغان ئالىم گېنېرال تۇرسا — سەن بىلگەننى بىلمەمدۇ؟ ئەنە كامېنسكايادا ساڭا ئوخشاش ئوقۇمىغان قارا قوساقلار ئىشتا ئولتۇرۇپ، خەلقنى قايمۇقتۇرماقتا. ھېلىقى سېنىڭ پودتېلكوۋىڭ قانداق نىمە؟ ۋاخمىستىرمۇ!... ئوھۇ! ئۇنۇانى مەن بىلەن ئوخشاش ئىكەنغۇ. خۇددى شۇنداق!... مۇنداقلارنى تالاي كۆردۇق... ئەمدى كۆرمىگەن نىمە قالدى؟

گىرىگورىينىڭ ئاتىسى بىلەن تالاش - تارتىش قىلىشقا ھېچ ھەپسىلىسى يوق ئىدى. ئاتىسى بىلەن كۆرۈشمەي تۇرۇپلا ئۇنىڭ قانداق كۆزقاراشتا ئىكەنلىكىنى بىلەتتى،ئۇنىڭ ئۈستىگە، شۇ تاپتا يېڭى

www.uyghurkitap.com

بىر نەرسە ئارىغا قىستۇرۇلدى: گىرىگورىي، چېرنېتسوۋنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ۋە ئەسىرگە چۈشكەن ئوفىتسېرلەرنىڭ سوتسىز ئېتىلغانلىقىنى ئەپۇقىلىشنىمۇ، ئۇنتۇشنىمۇ بىلمەيتتى.

يەككە شوتىغا قوشۇلغان ئاتلار تۇقۇلما چىتەنلىك چانىنى يېنىكلا تارتىپ ماڭاتتى. گىرىگورىينىڭ ئېتى ئىگىرى ئېلىنماستىنلا چۈلۈۋۈرى بىلەن چانىنىڭ ئارقىسىغا باغلاپ قويۇلغان بولۇپ، يېتىلەكتە سوكۇلداپ كېلەتتى. بالىلىق چاغلىرىدىن تارتىپلا تونۇش بولغان يېزا - قىشلاقلار: كاشارى، پوپوۋكا، كامېنكا، ئۈۋەن يابلونوۋسكى، گىراچېف، ياسېنوفكىلار يول بويى بىر بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتتى. ئۆز يېزىسىغا يەتكىچە گىرىگورىي يول بويى نىمشىكىدۇ، يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار توغرىلىق باغلاشمايدىغان، مەنىسىز ئويلارنى ئويلاپ كەلدى، كەلگۈسىدىكى ئىشلارنى مۆلچەرلەپ بېقىشقا ئۇرۇنغان ئىدى، ئەمما ئۆيدە پىكرى دەم ئېلىشتىن نېرىغا بارماي، تۇيۇق يولغا كىرىپ قالدى: «ئۆيگە يېتىپ بارىمەن - دە، ئازراق دەم ئالىمەن، يارامنى داۋالايمەن، ئۇندىن كېيىن ...، ئۇ ئويلاۋېتىپ، كۆڭلىدە قول شىلتىدى: — ئۇ يەرگە بارغاندا بىر گەپ بولار. ئىش ئۆزى كۆرسىتىدۇ...»

سوقۇشتىكى بۇرنى - قۇلىقىدىن تۇيدۇرغان ھارغىنلىقمۇ ئۇنى ئىشتىن چىقارغان ئىدى. پۈتۈنلەي ئاداۋەت - ئۆچمەنلىك بىلەن تولۇپ تاشقان ۋە چۈشىنىپ بولمايدىغان دۇنيادىن بىر يولى باش ئېلىپ چىقىپ كەتكۈسى كېلەتتى. ئۇ يەردە، ئارقىدا بولۇۋاتقان ئىشلارنىڭ ھەممىسى چىگىش، بىر بىرىگە قارىمۇ قارشى. توغرا يولنى بايقىۋېلىش تەسكە چۈشىدۇ؛ ئاياق ئاستىدىكى تۇپا پاتقاقلىقتا ئوخشاش لۆمشۈپ تۇرىدۇ، يول تارامىلىنىپ كەتكەن، شۇڭا كېتىۋاتقان يول مېڭىشقا تېگىشلىكمۇ - ئەمەسمۇ، ئىشەنچ يوق. بولشېۋىكلارغا مايىل بولۇپ، شۇلارنىڭ قېشىغا باردى، باشقىلارنىمۇ

ئۆزىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتۈردى، ئەمما كېيىن ئويغا چۆمۈپ،
كۆڭلى سوۋۇدى. «ئىزۋارىنىڭ ئېيتقىنى راستىنلا توغرىمىدۇ؟
كىمگە تايىنىش كېرەك؟» گىرىگورىي چانىنىڭ ئارقا يۆلەنچۈكىگە
يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، مانا شۇ مۇجمەل پىكىرلەرنى ئويلايتتى. ئەمما
ئەتىياز كىرگەندە تىرنىلاش ماشىنىسىنى، ھارۋىلارنى ئېتىزغا
قانداق تەييارلايدىغانلىقىنى، قىزىل تالدىن ئوقۇر توقۇيدىغانلىقىنى،
يەر يالىڭاچلىنىپ، قۇرۇشقا باشلىغاندا — دالىغا چىقىدىغانلىقىنى؛
ئەمگەك سېغىنىپ قالغان قوللىرى بىلەن سوقىنىڭ تۇتقۇچىدىن
تۇتۇپ، ئۇنىڭ تېز - تېز ئۆرۈلۈپ، سىلكىنىشىنى ھېس قىلغان ھالدا
ئارقىسىدىن ماڭىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەندە؛ شۇنىڭدەك
ياش مايسىلارنىڭ يېقىملىق ھىدى ھەمدە قانىنىڭ نەملىكىدىن
ھاسىل بولغان چۈچۈمەل پۇرىقىنى تېخى يوقاتمىغان، يول - يول
ھەيدەلگەن قارا تۇپراق يەرنىڭ خۇشپۇرىقى دىماققا ئۇرۇلىدىغانلى-
غىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەندە — كۆڭلى ئېلىپ قالدى. ئۇ مال
قوراسىنى يىغىشتۇرغۇسى، ئوت - چۆپلەرنى ئارا بىلەن ئىرغىتقۇ-
سى، سېرىق چىچەك، ئاپىخانلارنىڭ پۇرىقىنى، ئېچىغان قىغىنىڭ
ھىدىنى پۇرىغۇسى كېلەتتى. تېپچىلىق، جىمجىتلىقنى خالايتتى —
شۇنىڭ ئۈچۈن گىرىگورىي ئەتراپىغا: ئاتلارغا، جۇۋىغا ئورالغان ئا-
تىسىنىڭ تىك تارتىشىپ تۇرغان دۈمبىسىگە كۆز تىككەندە، ھۇماي-
غان كۆزلىرىدە ئۇيياتچان شادىمانلىقنىڭ بەلگىلىرىمۇ بار ئىدى.
ئاشۇ ئەتراپىدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى: قوي تېرىسىدىن تىكىل-
گەن جۇۋىنىڭ پۇرىقىمۇ، تازىلانمىغان ئاتلارنىڭ ئۆي - قورادىكى
كۆرۈنۈشىمۇ، بىرەر يېزىنىڭ يول ئۈستىدىكى قوراسى قېشىدا كاتەك
ئۈستىدە قىچقىرىۋاتقان خورازمۇ ئۇنتۇلۇپ كېتىۋاتقان بۇرۇنقى ھا-
ياتنى ئېسىگە سالدى. شۇ تاپتا مۇشۇ خىلۋەت جايدىكى ھايات ئۇنىڭغا
قولماق ئۆسۈملۈكىدەك قويۇق ۋە لەززەتلىك تۇيۇلدى.

www.uyghurkitap.com

ئەتىسى كەچ كىرىش ئالدىدا بۇلار يېزىغا يېتىپ كېلىشتى. گىرىگورىي دۆڭنىڭ ئۈستىدىن دوننىڭ نېرىقى تەرىپىگە نەزەر تاشلىدى: ئەنە ئەتراپىدىكى قۇمۇشلىرى سۆسەر تېرىسىدەك تال - تال ساڭگىلاپ تۇرغان «ئايال كۆلچىكى»؛ ئەنە قاخشال تېرەك، ئەمما دوندىن كېسىپ ئۆتىدىغان ئۆتكەل بۇرۇنقى جايىدا ئەمەس ئىكەن. يېزا، تونۇش چارسا بىنالار، چېركاۋ، مەيدان... ئۆزىنىڭ ئۆيىگە كۆزى چۈشكەندە كاللىسى پىررىدە قايدى، بۇرۇنقى خاتىرىلەر ئۇنىڭ كاللىسىنى تاشقۇندەك باستى، ھويلىسىدىن — قۇدۇق بېشىدىكى سۇ تارتىدىغان بادرا ياغاچ سۇر قولىنى سوزۇپ، چاقىرىپ تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى.

— كۆزۈڭ ئېچىشۋاتامدۇ؟ — دەپ كۈلۈمسىرىدى پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ ئارقىسىغا قايرىلىپ، گىرىگورىينىمۇ قۇۋلۇق قىلماي كۆڭلىدىكىنى ئېيتتى:

— ئېچىشۋاتىدۇ... قانداقمۇ ئېچىشمىسۇن!...

— دېمەك، ۋەتەن -دە! — پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ قانائەتلەنگەن ھالدا خۇرسىنىپ قويدى.

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ ئاتلارنى يېزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قاراپ ھەيدىدى. ئاتلار ئىگىز دۆڭدىن تېز چېپىپ چۈشۈشكە باشلىدى، چانا ئۇياقتىن - بۇياققا لىكىلداپ، غۇيۇلداپ ئۇچقاندەك كېلەتتى. گىرىگورىي، ئاتىسىنىڭ كۆڭلىدىكى غەرىزىنى ئۇققان بولسىمۇ، ئەمما سورىماي تۇرالمىدى:

— نىمشكە يېزىنىڭ ئىچىگە ھەيدەيسەن؟ ئۆزىمىزنىڭ كوچىسىغا ھەيدىسەڭچۇ.

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ قايرىلىپ، قىرو باسقان مىيىغىدا كۈلۈپ، كۆزىنى قىسىپ قويدى:

— ئوغۇللىرىمنى ئۇرۇشقا ئۇزاتقاندا ئادەتتىكى جەڭچى

كازاك ئىدى، ئەمدىلىكتە ئوفتسىز بولۇپ قايتىشتى. خوش، ئوغلۇمنى يېزىنىڭ ئوتتۇرىسى بىلەن ئېلىپ ئۆتسەم، ماڭا ئىپتىخار ئەمەسمۇ؟ ھەممىسى كۆرۈپ ھەۋىسى كەلسۇن. بۇرادەر، شاتلىغىم ئىچىمگە سىغمايۋاتىدۇ!

چوڭ كوچىدا پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئاتلارغا سىپايىلىق بىلەن ۋاقىراپ قويدى-دە، بىر تەرەپكە يانتىيىپ تۇرۇپ، ئۇششاق ئۆرۈلگەن قامچىسىنى ئوينىتىپ قويدى، ئاتلارمۇ ئۆيگە يېقىنلاشقانلىقىنى سېزىپ (گويا 140 چاقىرىم يولنى باسمىغاندەك!) تېز ۋە چاققان يۈرۈپ كەتتى. ئۇچراشقان كازاكلار تازىم قىلىشتى، ھويلىلاردىن ۋە ئۆيلەرنىڭ دەرىزىلىرىدىن ئاياللار قوللىرىنى كۆزىگە تۇتۇپ قاراشتى؛ كوچىدا يۈرگەن توخۇلار قاقاقلىشىپ، يەردە دومىلاپ، يولنى كېسىپ ئۆتۈپ كەتتى. ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك سىپ-سىلىق كېتىۋاتاتتى. مەيداندىنمۇ ئۆتۈشتى. گىرىگورىينىڭ ئېتى موخوپنىڭ تېمىغا باغلاپ قويۇلغان بىر ئاتقا كۆز قىرى بىلەن قاراپ كىشنىدى ۋە بېشىنى يۇقۇرى كۆتىرىپ ماڭدى. يېزىنىڭ چېتى، ئاستاخوپنىڭ ئۆگزىسى كۆرۈندى ... ئەمما دەل شۇ يەردە دەسلەپكى 4 كوچىغا كەلگەندە، بىر كېلىشمەسلىك يۈز بەردى: كوچىنى كېسىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر چوشقىنىڭ كۈچۈگى چاققان بولالماي، ئاتنىڭ تۇيىغى ئاستىغا چۈشۈپ قېلىپ خاقىرىدى، ئۇندىن كېيىن دومىلاپ، چىقىراپ كەتتى، چەيلەنگەن ئومۇرتقىلىرىنى كۆتىرەلمەي قالدى.

— ئاھ، سەن شەيتاننى قايسى مەخلۇق بۇ يەرگە ئېلىپ كەلدىكىنە!— دەپ كايىدى پانتېلېي پروكوفيېۋىچ يەنچىلىپ كەتكەن چوشقا كۈچۈگىنى قامچىسى بىلەن ئىتتىرىپ.

مانا پالاكەت، بۇ ئافونكا ئوزېروپنىڭ تۇل ئايلى ئانيوتكىنىڭ چوشقا كۈچۈگى ئىدى، بۇ — تىلى زەھەر، ئىنتايىن ۋالاقتەككۇر

خوتۇن ئىدى. ئۇ ھايالسىز ھويلىسىدىن يۈگۈرۈپ چىقتى، رو-
مىلىنى يەلكىسىگە تاشلاپ، شۇنداق يامان تىللارنى ياغدۇردىكى، پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ ھەتتا ئۆتىنىڭ بېشىنى تارتىپ ئارقىغا بۇ-
رۇلۇشقا مەجبۇر بولدى.

— تىلىڭنى تارت، ئەخمەق خوتۇن! نىمە ۋاقىرايسەن؟سېنىڭ قوتۇر كۈچۈكۈڭنىڭ خۇنىنى تۆلەپ بېرەرمىز!...

— جىنىدىن تۆرەلگەن!... ئالۋاستى!... ئۆزەڭ قوتۇر، توكۇر ئىت!... سېنى ھازىرلا ئاتامانغا ئېلىپ بارىمەن!...، — دەپ ۋالاق-شىدى ئايال قوللىرىنى شىلتاپ، — ئاناڭنىڭ تاناۋىنى تارتىپ، يېتىم - يېسىرنىڭ مېلىنى قانداق باستۇرۇۋېتىشنى ئۆگە-تىپ قويىمەن تېخى!...

بۇ سۆز پانتېلېي پروكوفىيېۋىچنىڭ جىنىغا تەگدى - دە، قىپ - قىزىرىپ ۋاقىرىدى:

— توك قاغا!

— لەنىتى تۈرك!...، — ئوزېرووۋا چاققانلا جاۋاپ قايتۇردى.

— قانجۇق، ئاناڭغا مىڭ لەنەت! — دىدى پانتېلېي پرو-كوفىيېۋىچ ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ.

ئەمما ئانيوتكا ئوزېرووۋا ئەزەلدىن گەپكە چېچەن ئىدى.

— ئەجەبى ئالۋاستى! يۈزسىز قېرى! ئوغرى! خەقنىڭ تىرنىسىنى ئوغرىلىدىڭ!... ژالمېركىلارنىڭ ① ئۆيىگە چاپ-سەن!...، — ئۇ سېغىزخاندەك ۋالاقلاپلا كەتتى.

— ھىلى جۇمۇ، سەن قانجۇقنى قامچا بىلەن ساۋايمەن!... ئاغزىڭنى يۇم!

ئەمما شۇ يەرگە كەلگەندە ئانيوتكا شۇنداق يامان بىر سۆزنى

① ژالمېركا — ئۇرۇشقا كەتكەن سولداتنىڭ تۇل خوتۇنى — ت.

قىلدۇندى، ھەتتا ئۆز ئۆمرىدە تالاي ئىشلارنى بېشىدىن كەچۈرگەن، كۆپنى كۆرگەن ئادەم — پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ ئىزا تارتقانلىقتىن قىزىرىپ كەتتى، ماڭلىيىدىن چىپىلداپ تەر ئاقتى.

— يۇرسەڭچۇ! ... بۇنداق نىمە بىلەن نىمىشكە تەڭ بولىسەن؟ — دېدى گىرىگورىي ئاچچىغى بىلەن، ئۇ، سەل كىچىكىپ قالىدىغان بولسا ئادەملەر كوچىغا چىقىپ، قېرى مېلىخوپ بىلەن ھۆرمەتلىك تۇل خوتۇن ئۇزېرووۋا ئوتتۇرىسىدا تەسادىپىي بولۇپ ئۆتكەن گەپ - سۆزلەرگە دىققەت بىلەن قۇلاق سالىدىغانلىقىنى بايقىغان ئىدى.

— تىلىنى كۆردۈڭمۇ ... مونۇ قېپىش - تاسمىدىنمۇ ئۇزۇن! — پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ دىلى غەش بولۇپ، بىرنى تۈكۈردى - دە، ئانېيوتكىنىڭ ئۆزىنى باستۇرۇپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولغاندەك ئاتلارنى تېز ھەيدەپ كەتتى.

بىر مەھەللىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ ئەندىشە بىلەن ئارقىسىغا قايرىلىپ قاراپ قويدى:

— ئاغزىدىن زەھەر قۇيۇلىدۇ! ... ھەي، سەن نائەھلىنى ... بېلىڭ ئۈزۈلۈپ كەتسۇن، تولۇم چاشقان، مەلئۇن! — دېدى پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ دىلخەستە بولۇپ، — كۈچۈكۈڭ بىلەن سەنمۇ ئاتىنىڭ ئاستىدا قالساڭچۇ! مۇشۇنداق نومۇسسىزنىڭ تىلىغا ئۇچرىغان ئادەم — قۇرۇق سۆڭەك بولۇپ قالىدۇ.

ئۇلارنىڭ چانىسى ئۆيىنىڭ كۆك سىرلانغان دەرىزىلىرى قېشىدىن غۇيۇلداپ ئۆتۈپ كەلدى. پېترو يالاڭباش، بېلىگە كەمەر باغلىماستىنلا گىمناستۇركا بىلەن چىقىپ، دەرۋازىنى ئاچتى. پىشايۋاندىن دۇناشكىنىڭ ئاپپاق رومىلى ۋە چاقناپ تۇرغان قارا كۆزلىرى، كۈلۈمسىرىگەن يۈزى يالت قىلىپ كۆرۈندى.

پېترو ئىنىسىنى سۆيۈپ، بىر پەس ئۇنىڭ كۆزىگە قاراپ كەتتى:

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

— سالامەتمۇسەن؟

— يارىدار بولدۇم.

— قەيەردە؟

— گلۇبوكايا يېنىدا.

— ئۇ يەردە يۈرۈشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بار ئىدى؟ ئۆيگە بالدۇرراق قايتىپ كەلسەڭچۇ.

ئۇ گىرىگورىينى ئىللىق چىراي بىلەن سەمىمىي سىلىكىپ قويۇپ، قولمۇ ـ قول دۇناشكىغا ئۆتكۈزۈپ بەردى. گىرىگورىي سىڭلىسىنىڭ تىك، لىغىرلاپ تۇرغان يەلكىسىدىن قۇچاقلاپ، يۈز ـ كۆزلىرىدىن سۆيۈپ، ئارقىغا چېكىندى ـ دە، ھەيران بولۇپ:

— پاھ، دۇنەخا، جىن ئۇرغۇر، تونۇغۇسىز بولۇپ كېتىپسەنـ غۇ! ... كارامەت قىز بولۇپسەن، مەن سېنى ھېچنېمىگە يارىمايدىـ غان شىتىلە قىز بولارمىكىن، دەپ ئويلاپ يۈرگەن ئىكەنمەن.

— سەنمۇ، ئاكا، نەدىكى گەپلەرنى قىلىدىكەنسەن! ...، — دۇناشكا ئۆزىنى چىمدىتىماسلىق ئۈچۈن بىرلا ئىرغىدى ـ دە، بۇمۇ گىرىگورىينىڭكىگە ئوخشاش ئاپپاق چىشلىرىنى ۋالىلدىتىپ، كۈلۈمـ سىرىگەن پېتى ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

ئىلىنىچنا، گىرىگورىينىڭ بالىلىرىنى كۆتىرىپ كېلىۋاتاتتى، ئەمما ناتالىيە يۈگۈرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋالدى. ناتالىيە چىرايى پەيدا قىلىپ، خېلىلا ئوماقلىشىپ قېلىپتۇ. سىلىق تارالغان قاپ ـ قارا پاقىراپ تۇرغان چاچلىرى ئارقىسىغا زىچچىدا بىر تۈگۈن قىلىپ چىگىلگەن بولۇپ، خۇشاللىقىدىن قىزارغان يۈزىگە ھۆسۈن بېغىشـ لايتتى. ئۇ، گىرىگورىيغا مەھكەم يېپىشىۋېلىپ، مەڭزىدىن، بۇرۇتلىـ رىدىن قايتا ـ قايتا سۆيدى ۋە ئىلىنىچنانىڭ قولىدىن ئوغلىنى تارتىشقا ئېلىپ، ئۇنى گىرىگورىيغا سۇندى.

— ئوغلۇڭ قانداقكەن — بىر قارىغىنا! — ئۇنىڭ ئاۋازى

مەغرۇرانە خوشاللىق بىلەن جاراڭلاپ چىقتى.

— ئوغلۇمنى كۆرگىلى قويساڭچۇ! — هولۇقۇپ قالغان ئىلىنىشنا كېلىننى چەتكە ئىتتەردى.

ئانىسى گىرىگورىينىڭ بېشىنى ئېگىپ، پىشانىسىدىن سۆيىدى - دە، يىرىك قولى بىلەن يۈزىنى بىرلا سىلاپ، هايا - اجان ۋە شاتلىقتىن يىغلىۋەتتى.

— قىزىڭغا قارىغىنا، گىرىد - ش - ا!... قېنى قولۇڭغا ئال!...

ناتالىيە رومالغا ئورالغان قىزىنى گىرىگورىينىڭ يەنە بىر قولىغا تۇتقۇزغاندىن كېيىن، گىرىگورىي قايسىسىغا قاراشنى بىلەلمەي قالدى: ناتالىيىگە قارايمۇ، ئانامغا قارايمۇ ياكى بوۋاقلارغا قارايمۇ، دەپ گاڭگىراپ قالدى. قوشۇمىسىنى تۈرۈپ، قاپىغىنى ئاچماي قارايدىغان ئوغۇلچىغى نەق مېلېخوپلار نەسلىگە تارتقان ئىدى: قاپ - قارا سەل - پەل جىددى قارايدىغان كۆزلىرىنىڭ پىچىمى ئۇزۇنراق كەلگەن، قاشلىرى قەلەم بىلەن سىزغاندەك كەڭ، بۇرنۇپ چىققان كۆز ئېقى كۆكۈش، ئەتلىرى قارا قۇمچاق، ئۇ كىرلەنگەن كىچىككىنە مۇشتىنى ئاغزىغا تىقىپ تۇراتتى — يان تەرەپكە قىيشىيىپ تۇرۇپ، ئاتىسىغا تىكىلىپ قارايتتى. گىرىگورىي قىزىنىڭ كىچىككىنە ئۆتكۈر، ئاكسىنىڭكىدەكلا قاپ - قارا كۆزلىرىنىلا كۆرەلىدى، — يۈزى رومالغا ئوراقلىق ئىدى.

ئۇ، 2 بالىسىنى ئىككى قولىدا كۆتىرىپ، پەلەمپەي تەرەپكە قاراپ مېڭىۋىدى، ئەمما پۇتى سانچىپ ئاغرىشقا باشلىدى.

— بۇلارنى ئالساڭچۇ، ناتاشا...— گىرىگورىي ئەيىپكارلارچە ئاغزىنى بىر تەرەپكە قىيشايتىپ كۈلۈپ قويدى.— بولمىسا بوسۇغىدىن ئاتلاپ ئۆتەلمەيمەن.

دارىيە ئاشخانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا چېچىنى تۈزەپ تۇرغان ئىكەن. ئۇ كۈلۈمسىرەپ ئەركىن - ئازادە گىرىگورىينىڭ قېشىغا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

گەلدى. كۈلگۈنچەك كۆزلىردىنىيۇمۇپ، ئىللىق نەم لەۋلىرىنى قېينى ئىنىسىنىڭ لەۋلىرىگە مەھكەم يېپىشتۇردى.

قارا سىيا بىلەن سىزغاندەك كامان قاشلىرىنى غەلىتە ئوينىتىپ:

ــ تاماكىنىڭ پۇرىغى چىقىپ تۇرىدۇ! ــ دىدى.

ــ قېنى، ساڭا يەنە بىر قېتىم قارىۋالاي! ئاھ، تايچىغىم، جېنىم ئوغلۇم! ــ دىدى ئانىسى.

گىرىگورىي كۈلۈمسىرىدى، ئانىسىنىڭ يەلكىسىگە بېشىنى قويغاندا، قەلبى ھاياجان بىلەن ئۆركەشلىدى.

پانتېلېي پروكوفېيېۋىچ ھويلىدا، چانىنىڭ ئەتراپىدا ئاقساقلاپ، قىزىل بەلۋىغى بىلەن قۇلاقچىسىنىڭ شەلپەر تېشىنى قىزارتىپ، ئاتلارنى چانىدىن چىقىرىۋاتاتتى، پېترو، گىرىگورىينىڭ ئېتىنى ئېغىلغا ئېپىرىپ قويۇپ، ئىگىرىنى دەھلىزگە ئېلىپ كىرىپ كېتىۋاتقاندا، كىچىككىنە بىر بوچكا كىرىسىنى چانىدىن ئېلىۋاتقان دۇناشكىغا بۇرۇلۇپ بىرنىمە دىدى.

گىرىگورىي يېشىنىپ، جۇۋىسى بىلەن شىنېلىنى كارۋاتنىڭ بېشىغا ئېسىپ قويۇپ، چېچىنى تارىدى. ئۇ، ئۇزۇن ئورۇندۇققا ئولتۇرغاندىن كېيىن ئوغلىنى قىچقاردى:

ــ قېنى، قېشىمغا كەل، مىشاتكا، خوش، نىمە قاراپ تۇرسەن، مېنى تونۇمىدىڭمۇ؟

ئوغلى مۇشتىنى ئاغزىدىن چىقارماستىن، ئەيمىنىپ، يان بىلەن ئاستا يېقىنلاپ كېلىپ، شىرەنىڭ يېنىدا توختىدى. ئانىسى مەشنىڭ يېنىدا ئۇنىڭغا مېھرىۋانلىق ۋە پەخىرلىنىش بىلەن قاراپ تۇراتتى. ئۇ، قۇچىغىدىكى قىزىنىڭ قۇلىغىغا بىر نىمە دەپ پىچىرلىدى ـ دە، ئۇنى پەسكە چۈشۈرۈپ، ئاستا ئارقىسىدىن ئىتتەردى.

ــ سەنمۇ بار!

گىرىگورىي ھەر ئىككىلىسىنى بىراقلا كۆتىرىپ، ئىككى تىزىغا ئولتۇرغۇزغاندىن كېيىن سورىدى:

— مېنى تونۇيالمايۋاتامسىلەر، قوشماقلار؟ پولىيۇشكا، سەنمۇ داداڭنى تونۇمىدىڭمۇ؟

— سەن دادام ئەمەس، — دەپ پىچىرلىدى ئوغلى (ئۇ سىڭلىسى بىلەن بىللە تۇرغاندا ئۆزىنى يۈرەكلىك ھېس قىلاتتى).

— ئەمىسە مەن كىم؟

— سەن — يات كازاك.

— شۇنداق دىگىن!...، — گىرىگورىي قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى، — ئۇنداق بولسا، داداڭ نەدە؟

— دادىمىز ئەسكەرلىكتە، — دىدى قىزى بېشىنى ئېگىپ، ئىشەنچ بىلەن (ئۇ خېلى دادىل ئىدى).

— ئۇنىڭ ئىشى شۇنداق، قوزىچاقلىرىم! ئۆز ئائىلىسىنى بىلىۋالسۇن، دىمىسىمۇ ئۇ، يىلبويى نەلەردە ئۇچۇپ يۈرىدۇ، قايتىپ كەلگەندە ئۇنى تونۇۋال! — ئىلئىنىشنا ئانچىكىملا قاپىغىنى تۈرۈپ سۆز قىستۇردى، گىرىگورىي كۈلۈپ قويغاندا ئۇمۇ كۈلدى، — پات ئارىدا خوتۇنىمۇ ئۇنى تونۇماي قالىدۇ. بىز ئۇنىڭغا كۈيىۋمۇ تاپماقچى بولغان ئىدۇق.

— بۇ نىمە گەپ، ناتالىيە؟ راستمۇ؟ — گىرىگورىي ئايىلىغا چاقچاق قىلدى.

ناتالىيە قىزىرىپ كەتتى، ئۆز كىشىلىرى ئالدىدا ئىزا تارتىشنى يېڭىپ، گرىگورىينىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇردى، چەكسىز بەختلىك كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭ ھەممە يېرىگە نەزەر سېلىپ، ئۆزىنىڭ ئىسسىق قولى بىلەن ئېرىنىڭ قاخشال قىزارغان قولىنى سىلىدى.

— دارىيە، داستىخان تەييارلا!

— ئۇنىڭ ئۆز ئايلى بارغۇ، — دەپ كۈلدى دارىيە ۋە ھامان

www.uyghurkitap.com

شوخلۇغىنى قويماي، ئۇيناقشىپ مەش تەرەپكە ماڭدى. ئۇ بۇرۇنقىدەكلا نەپىس، ئالپتە ياسىنىۋالغان ئىدى. نازۇك، چىرايلىق پۇتىغا بىنەپشىرەڭ يۇڭ پايپاق كىيىۋالغان، ئەپچىل تىكىلگەن ئۆتۈكى پۇتىغا خوپ ياراشقان، توق قىزىل قاتلاق يوپكىسى بىلىنى چىڭقىسىپ تۇراتتى، كەشتىلىك پەشتامىسى ئۆزىنىڭ كىرسىز ئاقلىقى بىلەن ھەشەمەتلىك كۆرۈنەتتى. گىرىگورىي يەڭگىسىگە كۆز يۈگۈرتۈپ ئۇنىڭمۇ قىياپىتىدە ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى بايقىدى. دارىيە، گىرىگورىينىڭ كېلىشى بىلەن يېڭىۋاشتىن كىيىنىپ ئالدىغا چىققان ئىدى؛ يېڭىنىڭ بېغىشىغا تار، جىمجىمدار كەشتە تۇتۇلغان ھاۋا رەڭ لەمبۇق كوپتىسى كېلىشكەن قامىتىگە چىپپىدا كەلگەن، مىلىق ـ مىلىق چوڭ كۆكرەكلىرى دۇپپۇيۇپ تۇراتتى، ئىتتىكىگە كۆك پۈرمە كەشتە تۇتۇلغان يوپكىسىنىڭ تۆۋەن تەرىپى كەڭ بولۇپ، ئۈستى تەرىپى بېلىگە دەل كەلگەن، گىرىگورىي يان تەرەپتىن ئۇنىڭ تولۇشقان، سىپ ـ سىلىق پاچاقلىرىغا، ئۇندىن كېيىن بېقىلغان بايتالنىڭكىدەك كەڭ ساغرىسى ۋە لىغىرلاپ تۇرغان بەدىنىگە قاراپ، ئىچىدە: «ھەممە ئاياللارنىڭ ئىچىدە كازاك ئايلى مانا مەن دەپلا بىلىنىپ تۇرىدۇ، كىيىم كىيگەندە، ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى چۈشۈپ تۇرىدىغان بولسۇن دەيدىغان ئادىتى بار؛ خالىساڭ قارا، خالىمىساڭ ــ مەيلى. ئەر كىشىلەر بولسا قاپىنىڭ ئىچىگە كىرىۋالغاندەك ئالدى ـ ئارقىنى پەرق ئېتەلمەيسەن...» دەپ ئويلىدى.

ئىلىئىنىشنا ئوغلىنىڭ قاراپ كەتكەنلىكىنى بايقاپ، ئەتەي ماختىنىپ:

ــ بىزنىڭ ئائىلىدە ئوفىتسېرلەرنىڭ ئاياللىرى مانا شۇنداق كىيىنىدۇ! شەھەر ئاياللىرىنىڭ كۆپى يېتىشەلمەيدۇ! ــ دېدى.

ــ نېمە دېگىنىڭىز بۇ، ئانا! ــ دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى دارىيە، ــ بىزنىڭ شەھەر ئاياللىرىغا يېتىشىمىز نەدىكى گەپ! قۇلىقىم

دىكى سىرغام سوٌنوٌپ كەتتى، ھازىر بىر تىيىنگە يارىمايدوٌ! — ئوٌ سوٌزىنى رەنجىگەن پېتى ئاياقلاشتوٌردى.

گىرىگورىي قولىنى ئايىلىنىڭ كەڭ، ئىشتا پىشقان دوٌمبىسىگە قويوٌپ، بىرىنچى قېتىم: «گوٌزەل ئايال، كىشىنىڭ نەزىرىنى جەلىپ قىلىدوٌ... مەنىسىز ئوٌ كوٌنى قانداق ئوٌتكوٌزگەندوٌر؟ بەلكىم، ئوٌنىڭغا كازاكلارنىڭ ھەۋىسى كەلگەندوٌ، بوٌموٌ، بىرەرسىگە كوٌزسالدىموٌ - يوق كىم بىلسوٌن. توٌلقالغان چېغىدابىرەرسىنى قويىنىغا ئالغان بولىسىچوٌ؟» دەپ ئويلىدى. موٌشوٌ تاسادىپى پىكىردىن يوٌرىگى جىغ-غىدا قىلىپ، كوٌڭلى بىر قىسما بولوٌشقا باشلىدى. ئوٌ سىناق نەزىرى بىلەن ئوٌنىڭ پاقىراپ توٌرغان قىزىل مەڭزىگە، ئوٌپىنىڭ ھىدى ئاڭقىپ توٌرغان يوٌزىگە تىكىلىپ قارىدى. ناتالىيە ئوٌنىڭ سىنچىلاپ قارىشىدىن قىزىرىپ كەتتى — ئەمما خىجىللىقنى يېڭىپ:

— نىمانچە قارايسەن؟ سېغىندىڭموٌ، نىمە؟ — دەپ پىچىرلىدى.

— سېغىنمايچوٌ!

گىرىگورىي بايىقى گوٌمانىنى خىيالىدىن چىقىرىۋەتكەن بولسىموٌ، ئەمما كوٌڭلىدە شوٌتاپتا ئايىلىغا نىسبەتەن بىر ئوٌچمەنلىك، غەشلىك پەيدا بولغان ئىدى.

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ ئىنجىقلاپ ئىشىكتىن كىرىپ كەلدى. ئوٌ مەئبوٌدنىڭ سوٌرىتىگە قاراپ چوقوٌنوٌۋېلىپ، قاقىرلىدى:

— خوش، يەنە بىر قېتىم تېچلىق سوراي، ئوبدان توٌروٌۋاتامسىلەر؟

— خوٌداغا شوٌكوٌر، چال ... توڭلىدىڭموٌ؟ بىز سېنى كوٌتوٌپ ئولتوٌرغان ئىدوٌق: كاپوستا شورپىسى ئىسسىق، يېگىلى ئوتتىن چوٌشوٌردوٌق،— دىدى ئىلىئىنىشنا قاچا - قوشوٌقلارنى جىرىڭلىتىش بىلەن ئوٌيان - بوٌيان ئالدىراپ.

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ بويىندىكى قىزىل رومالنى يېشىپ، مۇزلاپ كەتكەن ئاستى چەم پىمىسىنى تۈكۈرلىتىپ، جۇۋىسىنى سالدى. ساقال - بۇرۇتىدىكى قېتىپ قالغان ئۇششاق مۇزلارنى چۈشۈرۈۋېتىپ، گىرىگورىينىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى - دە:

—توڭلىغان ئىدىم، يېزىغا كىرگەندىن كېيىن ئىسسىپ قالدىم... ئانيوتكىنىڭ چوشقا كۆچۈكىنى ئاتقا باستۇرۇۋەتتۈق...، —دىدى.

— قايسى ئانيوتكىنىڭ؟ — دەپ قىزىقىپ سورىدى دارىيە توغراۋاتقان ئاق ناننى قويۇپ تۇرۇپ.

— ئوزېرووۋانىڭ، بۇ ياۋۇز يۈگۈرۈپ چىققان پېتى هاقارەتلەپ كەتتى! ئاقچى - كۆكچى، ئوغرى، مۇتىهەم، بىراۋنىڭ تىرنىسىنى ئوغرىلىدىڭ دەيدۇ. كىمنىڭ تىرنىسى ئىكەنلىكىنى شەيتان بىلسۇن!

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ، ئانيوتكىنىڭ ئۆزىگە قويغان لەقەملىرىنىڭ هەممىسىنى بىر بىرلەپ ساناپ چىقتى، پەقەت ژالمېركىلار بىلەن يۈرىسەن، دىگەن يېڭى گۇنانى ئاغزىدىن چىقارمىدى. گىرىگورىي شىرەنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇۋېتىپ مىيىغىدا كۈلۈپ قويدى، پانتېلېي پروكوفيېۋىچمۇ ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئۆزىنى ئاقلىماقچى بولۇپ، قايناپ - تېشىپ سۆزىنى تۈگەتتى:

— ئاغزىغا كەلگەننى ۋالاقشىپ دىمىگىنى قالمىدى! قايتىپ بېرىپ قامچا بىلەن تازا سالاي دىۋىدىم، گىرىگورىي قېشىمدا بولۇپ قالدى - دە، بۇنىڭ ئالدىدا ئۇنداق قىلىشقا ئامالسىز قالدىم.

پېترو ئىشىكنى ئاچتى، ئارقىدىنلا دۇناشكا بىر قىزىل قاشقا موزاينى بەلۋاغ بىلەن يېتىلەپ ئېلىپ كىردى.

— بارات كۈنى قويماقنى قايماققا تۈگۈرۈپ يەيمىز! —دىدى

پېترو موزايىتى پۇتى بىلەن ئىتتىرىپ سۆيۈنگەن ھالدا.

تاماقتىن كېيىن گىرىگورىي قاپنىڭ ئاغزىنى يېشىپ، ئېلىپ كەلگەن سودىلىغىنى ئۆي ئىچىدىكىلەرگە ئۈلەشتۈرۈشكە باشلىدى.

— مۇنۇ ساڭا، ئانا ...،— ئۇ ئىسسىق يۇڭ رومالنى ئانىسىغا سۇندى.

ئىلىئىنىشنا قوشۇمىسىنى تۈرۈپ، ياش چوكاندەك قىزىرىپ، سوغاتنى قوبۇل قىلىپ ئالدى.

ئۇنى يەلكىسىگە ئارتىپ، ئەينەكنىڭ ئالدىدا يەلكىسىنى ئۇيان - بۇيانغا تولغاپ ئايلىنىۋىدى، پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئاچچىقلىنىپ:

— قېرى قاغا، ئەينەككە قارىغىنىنى تېخى! تۇفى!...،— دەپ كايىپ قويدى.

— مۇنۇ ساڭا، دادا...،— دىدى گىرىگورىي كالدىرلاپ، كازاكلار كىيىدىغان، قاسقىنى ئىگىز، قىزىل جىيەك تۇتقان يېپ-يېڭى فۇراژكىنى ھەممىنىڭ كۆز ئالدىدا بىر پىقىرىتىپ.

— ئەيسا يار بولسۇن! تۈزۈك فۇراژكام يوق ئىدى. بۇ يىل دۇكانلاردا ئۇنى ساتمىدى... ئېلىپ كەلمىگەن بولساڭ، يازنىڭ كۈنى نىمىنى كىيەتتىم... چېركاۋغا كونا فۇراژكىنى كىيىپ بېرىش ئەيىپ ئىش. ئۇنى، ھىلىقى كونا فۇراژكىنى دەيمەن، قارانچۇقنىڭ بېشىغا كىيگۈزۈپ قويسا، شۇنىڭغا لايىق، ئەمما مەن شۇنىمۇ كىيىپ يۈرگەن ئىدىم...،— دىدى ئۇ چالۋاقاپ، گويا بىرسى كېلىپ ئوغلىنىڭ سوغىتىنى تارتىۋالىدىغاندەك ئەتراپقا ئالاچەكمەن بولۇپ قاراپ قويدى.

ئەينەكنىڭ ئالدىغا بېرىپ كىيىپ كۆرۈپ باقاي دېۋىدى، ئەمما ئىلىئىنىشنانىڭ تىكىلىپ قاراپ تۇرغانلىغىنى كۆرگەچ، شارتتىدا

بۇرۇلۇپ ساماۋار تەرەپكە ئاقساقلاپ كېتىپ قالدى. ھەر ھالدا ساماۋارغا قاراپ، فۇراژكىنى چېكىسىگە كىيىپ كۆرۈپ باقتى.

— نېمە قىلىپيۈرىسەن، قېرى كۆسەي! — دېدى ئىلىئىنىشنا ئۈستىدىن چۈشۈپ.

ئەمما پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئۇنىڭغا پىسەنت قىلماي:

— ھەي پەرۋەردىگارا! سەن نېمە دېگەن ئەخمەق خوتۇن! بۇ ئەينەك ئەمەس، ساماۋارغۇ؟ كۆرۈپ تۇرۇپسەنغۇ! — دېدى.

گرىگورىي ئائىلىگە بىر يوپكىلىق يۇڭ رەخت قويدى؛ باللىرىغا بال پىرەندىلىك بەردى؛ دارىيىگە — ياقۇت كۆزلۈك كۈمۈش ھالقا؛ دۇناشكىغا — كوپتىلىق رەخت؛ پېتروغا — بىر قۇتاپاپىروس بىلەن بىر قاداق تاماكا بەردى.

ئاياللار تارتۇقلارنى كۆرۈشۈپ، جاۋىلدىشىۋاتقاندا پانتېلېي پروكوفيېۋىچ قارتىدىكى قاغا كورۈلىدەك ئاشخانا ئىچىدىن ئۆتكەندە، ھەتتا كۆكرىگىنى كېرىپ:

— مانا بۇ كىشى ئىمتىيازلىق كازاكپولكىنىڭ بىر كازاكى! بەيگىدە مۇكاپاتقا ئېرىشكەن! ئىمپېراتور قاتناشقان كۆرەكتە بىرىنچى بولۇپ ئىككى قولتۇغىدىن تۇتۇپ ئېلىپ كەتكەن! ئىگەر-جابدۇقلىرىنىمۇ! ئۇھ، كۆردۇڭمۇ!... — دەپ قويدى.

پېترو بۇغداينىڭ باشقىدەك بۇرۇتىنى چىشلەپ ئاتىسىغا ھەۋەس بىلەن قارايتتى، گرىگورىي كۈلەتتى. تاماكا چېكىشتى، شۇ پەيتتە پانتېلېي پروكوفيېۋىچ دەرىزىگە ئېھتىيات بىلەن قاراپ قويۇپ:

— ئۇرۇق - تۇققان، خۇلۇم - خوشنىلار كەلمەس چاغدائۇياقتا نېمە بولۇۋاتقانلىقىنى پېتروغا سۆزلەپ بەرگىنە، — دېدى.

گرىگورىي قولىنى بىرسىلكىپ:

— ئۇرۇشۇۋاتىدۇ، —دىدى.

— بولشېۋىكلار ھازىر نەدە؟— دەپ سورىدى پېترو ئەپلەك-رەك يەردە ئولتۇرۇپ.

— 3 تەرەپتىن: تىخورېتسكايادىن، تاگانروكتىن، ۋورو-نېژدىن كېلىشىۋاتىدۇ.

— خوش، سىلەرنىڭ ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېت نىمە قىلىشنى ئويلاۋاتىدۇ؟ ئۇلارنىڭ بىزنىڭ يەرگە كېلىشىگە نىمىشكە يول قويىدۇ؟ خىرىستونە بىلەن ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ بۇيەرگە كېلىپ-تىكەن، ھەرنىمىلەرنى دەپ كېتىشتى، ئەمما ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە ئىشەنمەيمەن. بۇنىڭدا بىرگەپ بار...

— ھەربى - ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ كۈچى ئاجىز. كازاكلار ئۆي - ئۆيلىرىگە قېچىپ كېتىۋاتىدۇ.

— دىمەك، شۇ سەۋەپتىن سوۋېتلارغا تايىنىش كېرەكمۇ؟

— ئەلۋەتتە، —شۇ سەۋەپتىن.

پېترو ئۇنچىقمىدى؛ يەنە تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، ئىنىسىگە ئۇ-دۇللا قارىدى:

— سەن قايسى تەرەپتە تۇرىسەن؟

— مەن سوۋېت ھاكىمىيىتىنى ياقلايمەن.

— ئەخمەقسەن!— دىدى پانتېلېي پروكوفيېۋىچ مىل-تىق دورىسىدەك پارالاپ،— پېترو، سەن ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈپ قويغىنا!

پېترو كۈلۈپ، گىرىگورىينىڭ يەلكىسىنى شاپىلاقلاپقويدى.

— بىزنىڭ ئائىلىمىزدە بۇ ئەڭ قېنى قىزىق، گويا كۆندۈ-رۈلمىگەن توسۇن ئاتتەك. بۇنىڭغا گەپ چۈشەندۈرۈپ بولامدۇ، ئاتا؟

www.uyghurkitap.com

— ماڭا ھېچنېمىنى چۈشەندۈرۈشنىڭ لازىمى يوق! — دېدى گىرىگورىي قېنى قىزىپ، — مەن قارىغۇ ئەمەسمەن... فرونتتىن قايتقان بىزنىڭ يېزىلىقلار نېمە دېيىشىۋاتىدۇ؟

— بۇ ئادەملەر بىلەن بىزنىڭ نېمە ئىشىمىز بار؟ سەن ھېلىقى تەنتەك خىرىستونەنى بىلمەمتىڭ؟ ئۇ، نېمىنى چۈشىنىدۇ؟ خەلق پۈتۈنلەي يولدىن ئازدى، نەگە بېرىشنى بىلمەيدۇ... بىز پالاكەتكە يولۇقتۇق! — پېترو بۇرۇتىنى چىشلىدى، — مانا قارا، ئەتىيازمۇ كېلىۋاتىدۇ، ئۇ چاغدا نېمە ئىش بولاركىن، ئاڭغىچە يىغىلالمايسەن... ئالدىنقى سەپتە بىزمۇ بولشېۋىك بولۇپ ئويناپ يۈردۇق، ئەمدىلىكتە ئەقلىمىزنى تاپىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى. «بىز باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى خالىمايمىز، ئەمما سىلەرمۇ بىزنىڭ نەرسىلىرىمىزنى ئالماڭلار» — بىزگە قاراپ ئۆملەپ كېلىۋاتقانلارنىڭ ھەممىسىگە كازاكلار مانا شۇنداق دېيىش كېرەك. ئەمما سىزلەرنىڭ كامېنسكايادا ئىش ناھايىتى يامان بولدى. بولشېۋىكلار بىلەن ھەمكارلاشقان ئىدى — ئۇلار ئۆز تۈزۈمىنى ئورنىتىشقا باشلىدى.

— سەن، گىرىشا، ئۆزەڭ ئويلاپ كۆر. سەن ئەخمەق يىگىت ئەمەسسەن. كازاكنىڭ — يەنىلا شۇ كازاك بولۇپ قالىدىغانلىقىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك. بەدۆۋى رۇس بىزگە ھۆكۈمران بولماسلىقى كېرەك. سەن ياقا يۇرتلۇقلارنىڭ ھازىر نېمە دېيىشىپ يۈرگەنلىكىنى بىلەمسەن؟ بارلىق يەرنى جانغا قاراپ تەقسىم قىلىمىز، دېيىشىۋاتىدۇ. شۇنداق قىلسا بولامدۇ؟

— دون ئوبلاستىدا ئۇزاقتىن بۇيان ياشاپ كېلىۋاتقان ياقا يۇرتلۇق ئائىلىلەرگە يەر بېرىمىز.

— ئۇلارغا مۇنۇنى بېرىش كېرەك! شۇنى يېسۇن!... — پانتېلېي پروكوفيېۋىچ 2 بارمىغىنىڭ ئارىسىدىن باشمالتىقىنى كۆرسەتتى؛ تىرىنى ئۆسۈپ كەتكەن باشمالتىقىنى گىرىگورىينىڭ ئەگمە

بۇرنىنىڭ تۇۋىدە تۇرتكىلەپ تۇردى.

پەلەمپەيدىن بىرسىنىڭ گۇس - گۇس دەسسەپ چىقىۋاتقان ئاياق تاۋۇشى ئاڭلاندى. مۇزلاپ كەتكەن بوسۇغا غىچىرلىدى. ئىشىكتىن ئانىكۇشكا، خىرىستونە ۋە توشقان تېرىسىدىن تىكىلگەن كېلەڭسىز پاپاخ كىيگەن ئىۋان تومىلىن كىرىپ كەلدى.

— سالامەت كەلدىڭمۇ، ئەسكەر! قېنى پانتېلېي پروكوفيېۋىچ، سۆيۈنچەڭنى ئالدىمىزغا قوي! — دىدى خىرىستونە كاكىراپ.

ئۇنىڭ ۋاقىرىشىدىن ئىسسىق مەشنىڭ يېنىدا ئۈگدەپ قالغان موزاي چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى. ئۇ، يۇمران ئاياقلىرى بىلەن چاچراپ تۇردى - دە، يۇمۇلاق ھېقىق كۆزلىرى بىلەن مېھمانلارغا قاراپ، ئېھتىمال، چۆچۈپ كەتكەنلىكتىن بولسا كېرەك، پولنىڭ ئوتتىگە شىرىلدىتىپ سىيىشكە باشلىۋىدى، دۇناشكا ئۇنىڭ دۈمبىسىنى ئاستا چېكىپ، سىيىدۈكنى توختىتىۋەتتى، ئۇ پولنى ئىرتقاندىن كېيىن موزاينىڭ ئاستىغا بىر ئەسكى قازاننى قويۇپ قويدى.

— ھەي ۋاقىرىغاق، موزىيىمىزنى قورقىتىۋەتتىڭ - غۇ! — دىدى ئىلىنىشنا ئاچچىغى بىلەن.

گىرىگورىي، كازاكلار بىلەن قول ئېلىپ كۆرۈشۈپ، ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. كۆپ ئۆتمەي شۇ تەرەپتىكى يېزىدىن يەنە كازاكلار كېلىشتى. گەپ بىلەن بولۇپ، شۇنداق تاماكا چېكىشتىكى، چىراق مىتىلداشقا باشلىدى، موزاي يۆتىلىپ كەتتى.

ئىلىنىشنا يېرىم كېچە بولغاندا مېھمانلارنى ئۆيدىن چىقىرىپ تۇرۇپ:

— ھەي ئەزمىلەر، مېڭىش ئەمدى! ھويلىغا چىقىپ، شۇ يەرنى تۈتۈن قىلىش، بەڭگىلەر! مېڭىڭلار، مېڭىڭلار! بىزنىڭ ئەسكەر تېخى يولنىڭ هاردۇغىنى چىقارغىنى يوق. قېنى يولۇڭلار بولسۇن! — دىدى كايىپ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

14

ئەتىسى ئەتىگەن گىرىگورىي ھەممىدىن كېيىن ئويغاندى. ئۇ،
ئۆگزىنىڭ تاختاي پارامىنى ئاستىدا ۋە دەرىزىلەرنىڭ چەسۋىرىگىدە
ئولتۇرغان قۇشقاچلارنىڭ ئەتىيازدىكىدەك قاتتىق چۇرۇقلىشىدىن
ئويغىنىپ كەتكەن ئىدى. دەرىزە قاپقىغىنىڭ يوچۇقلىرىدىن قۇياشـ
نىڭ ئالتۇن نۇرى چېچىلىپچۇشۇپ تۇراتتى. چېركاۋنىڭ قوڭغۇرىـ
غى چۇشلۇك ئىبادەتكە جاراڭلىدى. گىرىگورىي بۈگۈن يەكشەنبە ئىـ
كەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى. ناتالىيەيېنىدا بولمىسىمۇ، قوش تۆشەكتىـ
كىياتقان يېرىنىڭ ئىسسىغى تېخىچە ساقلانغان بولۇپ، بايىلا ئورـ
نىدىن تۇرۇپ كەتكەنلىكى ئېنىق ئىدى.

— ناتاشا! — دەپ چاقىردى گىرىگورىي.

دۇناشكا كىردى.

— ئىشىڭ بارمىدى، ئاكا؟

— دەرىزىنى ئېچىۋېتىپ، ناتالىيىنى چاقىرىپ قوي. ئۇ، نىـ
مە قىلىۋاتىدۇ؟

— ئانام بىلەن ئىككىيلەن تاماق ئېتىۋاتىدۇ. ھازىرلا
كىرىدۇ.

ناتالىيە كىرىپ قاراڭغۇدا كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ قارىدى.

— ئويغاندىڭمۇ؟

ئۇنىڭ قوللىرىدىن خېمىرنىڭ پۇرىغى كېلەتتى. گىرىگورىي ياتقان پېتى ئۇنى قۇچاقلاپ، تۈندىكى ئىشلارنى ئېسىگە ئېلىپ كۈلدى.

— بىرئاز ئۇخلىدىڭمۇ؟

— ئوھۇ! بەك ھېرىپ كېتىپتىمەن... كېچىدە، — دەپ قىزىرىپ كۈلۈپ قويدى، گىرىگورىينىڭ يۇڭلۇق مەيدىسىگە بېشىنى قويدى.

گىرىگورىينىڭ يارىسىنى قايتىدىن تېڭىشقا ياردەملەشتى، ساندۇقتىن بايراملىق شالۋۇرىنى ئېلىپ بېرىپ:

— كرېست ئوردېنلىرىڭ تاقالغان كىيىمىڭنى كىيەمسەن؟ — دەپ سورىدى.

— قويغىنا ئۇنى! — گىرىگورىي چۆچۈپ قول سىلكىدى.

ئەمما ناتالىيە قاتتىق يالۋۇرۇپ:

— كىي! ئاتام خوشال بولىدۇ. سەن ئۇنى ساندۇقتا ساقلاپ قويۇش ئۈچۈن ئۇرۇشتا بىكارلا خىزمەت كۆرسىتىپ ئالغانمىدىڭ؟

گىرىگورىي ئۇنىڭ مەسلىھەتىگە كۆنۈپ، كىيىشكە ماقۇل بولدى. ئورنىدىن تۇرۇپ، پېترونىڭ ئۇستۇرىسىنى ئېلىپ، ساقىلىنى قىردى، يۈز - كۆزلىرىنى يۇدى.

— گەردىنىڭنى قىردىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى پېترو.

— ئۇھ، ئۇنتۇپ قېلىپتىمەن.

— قېنى ئولتۇر، مەن قىرىپ قوياي.

سوغاق ماغزاپ چوتكىسى بوينىغا مۇزدەك تەگدى. گىرىگورىي، پېترونىڭ كىچىك بالىدەك تىلىنى بىر تەرەپكە چىقىرىپ، ئۇستۇرىنى يۈرگۈزۈۋاتقانلىقىنى ئەينەكتىن كۆرۈپ تۇردى.

— بوينۇڭ قوشتىن يېڭى چىقىرىلغان ئۆكۈزنىڭكىدەك ئىنچىكىرەپ كېتىپتۇ، — دەپ كۈلدى پېترو.

— ئۇمۇمى تاماققا قوساق تويمىغاچقا شۇنداق بولسا كېرەك.
گىرىگورىي مۇرىسىگە خورۇنجى پاگونى تاقالغان، مەيدىسىگە قاتار كىرېست ئېسىلغان مۇندىرىنى كىيىپ، ھوردالغان ئەينەككە قارىغاندا ئۆزىنى ئۆزى ئاران تونۇدى: ئەينەكتىن ئۇنىڭغا ئۆزۈن تۇرا، ياداڭغۇ، سىگانغا ئوخشاش قاپ ـ قارا بىر ئوفىتسېر ئۆزىگە ئوخشاش بولۇپ قاراپ تۇراتتى.
— سەن ئۆزەڭمۇ پولكوۋنىكتەكلا تۇرىسەن! — دېدى پېترو چىن كۆڭلىدىن سۆيۈنگەن ھالدا ئىنىسىغا قىزىقىپ قاراپ.
بۇ سۆزلەر گىرىگورىينى ئىختىيارسىز قانائەتلەتدۇردى. ئۇ ئاشخانىغا چىققاندا، دارىيە ئۇنىڭغا زوقلىنىپ كۆز ئۈزمەي قاراپ قالدى. دۇناشكا ئۇھ ـ ئۇھلاپ:
—فۇ، نىمە دېگەن سالاپەتلىك بولۇپ قالغانسەن!..، — دېدى.
ئىلىنىشنامۇ شۇ چاغدا كۆز يېشى قىلماي تۇرالمىدى. يېشىنى كىرپەشتامىسى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ، دۇناشكىنىڭ مازاق قىلىشىغا جاۋاۋەن:
— سەن ئاۋال مۇشۇنداق ئوغلانلارنى تۇغۇپ باققىنا، ۋالاقتەككۇر! مانا مەن 2 ئوغۇل كۆردۇم، ئىككىلىسى ئەل ئىچىدە كۆزگە كۆرۈندى! — دېدى.
ناتالىيە مۇھەببەتكە تولغان، يالقۇنلۇق، ياشتىن نەملەنگەن كۆزلىرىنى ئېرىدىن ئۈزمەي قاراپ تۇراتتى.
گىرىگورىي شىنېلىنى يەلكىسىگە تاشلاپ، ھويلىغا چىقتى. يارىلانغان ئايىغى مېڭىشقا دەخىل قىلغانلىقتىن، پەلەمپەيدىن تەستە چۈشتى. «قولتۇق تايىغىسىز ماڭالمايدىغان ئوخشايمەن» دەپ ئويلىدى ئۇ پەنجىرىنى تۇتۇپ چۈشۈپ.
پۇتىدىكى ئوقنى مىللېروۋودا دوختۇرلار يېرىپ ئالغاندىن

كېيىن يارىسى قىزىل ئەت بىلەن پۈتكەن ئىدى، شۇڭلاشقا تېرىسى تارتىشىپ، پۈتىنى ئەككىلى قويمايتتى.

ئۆينىڭ سىرتقى تېمىنىڭ قېلىن ئۇلى ئۈستىدە مۈشۈك ئۆزىنى ئاپتاپقا سېلىپ ياتاتتى. پەلەمپەينىڭ تۆۋەندىكى قارلار كۈننىڭ تەپتىدىن ئېرىپ، سۇ يىغىلىشقا باشلىغان. گىرىگورىي هويلىنىڭ ئىچىگە دىققەت بىلەن شادىمان قاراپ چىقتى. مانا بۇ يەردە، پەلەمپەينىڭ قېشىدا ئۈستىگە چاق بېكىتىلگەن موما ياغاچ تۇرۇپتۇ. بۇنى گىرىگورىي بالىلىق چېغىدىن تارتىپلا بىلىدۇ؛ بۇ موما ياغاچ ئاياللارنىڭ ئېهتىياجى ئۈچۈن ئورنىتىلغان: ئاياللار پەلەمپەيدىن چۈشمەي تۇرۇپلا كېچىسى ئۇنىڭ ئۈستىگە سۈت قويۇلغان ئاپقۇرلارنى قويىدۇ، كۈندۈزى قاچا - ئىدىشلارنى قۇرۇتىدۇ، خۇمرىلارنى ئاپتاپقا قاقلايدۇ. هويلىدىكى بەزى بىر ئۆزگىرىشلەرگە گىرىگورىينىڭ كۆزى چۈشتى: سىرى ئۆڭۈپ كەتكەن ئامبار ئىشىكى سېرىق گۈل بىلەن سىرلىنىپتۇ، لاپاسنىڭ ئۈستى يېڭى پاخال بىلەن قايتا يېپىلغان؛ تىكلەپ قويۇلغان بادرا ياغاچلارمۇ ئازىيىپ قالغاندەك تۇرىدۇ، توساق تاملارنىڭ بىر قىسمىنى ئوڭلاشقا ئىشلىتىلگەن بولۇشى كېرەك. نەرسە قويىدىغان ئورنىڭ ئەتراپىدىكى دۆۋىلەكلىك توپىنىڭ ئۈستىگە كۈل تۆكۈلگەن؛ ئۇنىڭ ئۈستىدە قاغىدەك قاپ - قارا بىر خوراز توڭلاپ كەتكەن بىر پۇتىنى باغرىغا بېسىپ تۇراتتى، ئۇنىڭ چۆرىسىدە نەسلىگە قالدۇرۇلغان ئونچە ئالا - چىپار مېكىيان يۈرەتتى. دىخانچىلىق سايمانلىرى قىش هاۋاسىدىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن لاپاسنىڭ ئاستىغا تەخلەپ قويۇلغان ئىدى: هارۋىنىڭ شوتىلىرى تىكلەكلىك تۇرۇپتۇ، ئوت ئورۇيدىغان ماشىنىنىڭ بىر تۆمۈرى ئۆگزىنىڭ يوچۇغىدىن چۈشكەن كۈن نۇرىدىن پاقىراپ كۆرۈنەتتى. ئات ئېغىلىنىڭ يېنىدىكى قىغ دۆۋىسىنىڭ ئۈستىدە غازلار ئولتۇرۇپتۇ. تاجىسى ئابار گوللاندىيە نەسىللىك

ئەركەك غاز، ئاقساقلاپ يېنىدىن ئۆتكەن گىرىگورىيغا تەكەببۇر-
لۇق بىلەن قىيا قاراپ قويدى.

گىرىگورىي پۈتۈن ئىگىلىكنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ئۆيگە قايتىپ كىردى.

ئاشخانىدا ئىرىتىلگەن سېرىق ياغنىڭ، ئىسسىق ناننىڭ مەزىلىك پۇرىقى دىماققا ئۇرۇلاتتى. دۇناشكا گۈلدار تەخسىدە تۇز-لانغان ئالما يۇيۇۋاتاتتى. گىرىگورىي ئۇلارنى كۆرگەندىن كېيىن قىزىقىپ:

— تۇزلانغان تاۋۇز بارمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ناتالىيە، سەن ئېلىپ كەل! — دەپ تىۋۋىلىدى ئىلئىنىشنا.

چېركاۋدىن پانتېلېي پروكوفيېۋىچمۇ قايتىپ كەلدى. ئۇ، ياغ پۇرۇتۇش ئۈچۈن پىشۇرۇلغان پوشكالنى ئائىلىدىكى جان سانىغا قاراپ، ۋە بۆلەككە بۆلۈپ شىرەنىڭ چۆرىسىگە بىر بىرلەپ قويدى. ھەممەيلەن ئەتىگەنلىك تاماققا ئولتۇرۇشتى. پېترومۇ يېڭى كىيىملەرنى كىيگەن، ھەتتا بۇ-رۇتىنى مايلىۋالغان بولۇپ، گىرىگورىينىڭ يېنىدا ئولتۇردى. ئۇلار-نىڭ ئۇدۇلىدا ئورۇندۇقنىڭ چېتىدە دارىيە ئولتۇردى.پەدەزلەنگەن قىپ - قىزىل يۈزىگە كۈن نۇرى چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ، كۈن نۇرىدا پاقىراپ تۇرغان قاپ - قارا كامان قاش-لىرىنى نارازىلىق بىلەن تۈۋەن چۈشۈرگەن ئىدى. ناتالىيە بالىلىرى-رىغا سۇدا پىشۇرۇلغان كاۋا يىگۈزۈۋاتاتتى؛ ئاندا - ساندا تەبەسسۇم بىلەن گىرىگورىيغا قاراپ قوياتتى. دۇناشكا ئاتىسى بىلەن بىر قا-تاردا ئولتۇرغان ئىدى. ئىلئىنىشنا بىر چەتتە. مەشكە يېقىنراق يەر-دىن جاي ئالغان.

ھەر قېتىمقى بايرام كۈنىدە يېگەنلىرىدەك تاماقنى راسا

تويغۇدەك كۆپ يېيىشتى. قوي گۆشى شورپىسىدىن كېيىن سۇيقاش، ئۇنىدىن كېيىن ئايرىم پىشۇرۇلغان قوي گۆشى،توخۇگۆشى،سوغاقپېتى توغرالغان قويىنىڭ پاچىقى،قورۇلغان ياڭيۇ، سېرىق ياغ بىلەن پىشۇرۇلغان سۆك شويلىسى، قايماققا تېگۈرۈلگەن قۇيماق، تۇزلانغان تاۋۇز ئېلىپ كېلىندى. تاماققا غىق تويغان گىرىگورىي ئورنىدىن ئاران تۇردى ـ دە، مەس پېتى چوقۇنۇۋېلىپ، ئاندىن ھاسىراپ بېرىپ، كارۋاتقا يانپاشلىدى. پانتېلېي پروكوفيېۋىچ تېخىچە شويلىنى مەزە قىلىپ سوقۇۋاتاتتى: ئۇنى قوشۇق بىلەن بېسىپ، ئوتتۇرىسىنى چوڭقۇرلىتىپ، كەھرىۋادەك سېرىق ياغ قۇيۇپ، ماي سىڭگەن شويلىنى قوشۇق بىلەن بىر تال تېمىتماي ئاغزىغا ئاتاتتى. بالىغا ئامراق پېترو، مىشاتكىغا تاماق يىگۈزۈۋاتاتتى: ئاندا ـ ساندا ئوينىشىپ، مىشاتكىنىڭ يۈز ـ كۆزىگە قېتىق سۈركەپ قوياتتى.

— تاغا، ئۇنداق قىلمىساڭچۇ!

— نىمە بولدى؟

— نىمىشكە سۈركەيسەن؟

— نىمىنى؟

— ئانامغا ئېيتىمەن.

— نىمىنى؟

مىشاتكىنىڭ مېلېخوپلارغا تارتقان قاپىقى سېلىق كۆزلىرى غەزەپتىن چاقناپ كەتتى ـ دە، ئەلەملىك ياش تامچىلىرى كۆرۈندى؛ ياخشىلىقچە يالۋۇرۇشنىڭ پايدىسى يوقلۇغىنى كۆرگەچ، بۇرنىنى مۇشتۇمى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ ۋاقىرىدى:

— سۈركىمە دەيمەن!... ھاڭۋاقتى!... دۆت!

پېترو قاقاقلاپ كۈلۈپ، جىيەنىنى يەنە خاپا قىلىشقا باشلىدى: قوشۇقنى بىر ئاغزىغا سالغان بولسا، يەنە بىرقېتىمدا بۇرنىغا سۈركەيتتى.

— سەنمۇ بىر كىچىك بالا... نىمە قىلىسەن ئۇنىڭ بىلەن ئېيتىشىپ؟ — دەپ كايىدى ئىلىنىشنا.

دۇناشكا، گىرىگورىينىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، بىر ئىشنى سۆزلەپ بىرىۋاتاتتى.

— پېترو — راستىنلا ساراڭ جۇمۇ، ھەمىشەم يوق نەرسىنى ئويدۇرۇپ چىقىرىدۇ. قايسى كۈنى مىشاتكا بىلەن ھويلىغا چىقىپ تىكەن، مىشاتكىنىڭ چوڭ تەرەت قىلغۇسى كېلىپ: «تاغا، مۇنۇ پەلەمپەيىنىڭ تۈۋىگە ئولتۇرسام بولامدۇ؟» دەپ سورىسا، پېترو: «ياق، بولمايدۇ. سەل نېرىراقتا ئولتۇر» دەپتۇ. مىشاتكا نېرىراق بېرىپ: «مەشەگىمۇ؟» دەپ سورىغان ئىكەن. «ياق، ياق. ئاۋۇ ئامبارنىڭ قېشىغا بار» دەپتۇ. ئامباردىن ئۇنى ئات ئېغىلىنىڭ قېشىغا، ئات ئېغىلىدىن خامانغا ماڭغۇزۇپ ئويناپتۇ، ئاخىرى بېرىپ، ئىشتىنىغا چىقىرىپ تاشلاپتۇ... ناتالىيىنىڭ ئاچچىغى كېلىپ، راسا كايىغان ئىدى!

— ئېلىپ كەل، ئۆزەم يەيمەن! — دىدى مىشاتكا، قوڭغۇراقتەك جىرىڭلىغان ئاۋاز بىلەن.

ئەمما پېترو ئۇنىڭغا بۇرۇتىنى غەلىتە مىدىرلىتىپ قويۇپ، ئۇنىماي قويدى:

— ياق، بولمايدۇ، يىگىت! مەن يىگۈزۈپ قوياي.

— مەن ئۆزەم!

— بىزدە ئۆزەم دىگىنىڭ ئۆزىنىڭ چىشىنى بىلەن بىللە قوتاندا تۇرىدۇ ① كۆردۈڭمۇ؟ ئاپىلىرىڭ ئۇلارنى يۇندا بىلەن باقىدۇ.

گىرىگورىي ئۇلارنىڭ سۆزىگە كۈلۈپ قۇلاق سېلىپ، تاماكا

① بۇ يەردە سۆز ئويۇنى بار، رۇسچە «сам» سۆزى «ئۆزەم» دىگەن بولۇپ، يەنە بىر مەنىدە ھايۋانلارنىڭ ئەركىكىنىمۇ بىلدۈرىدۇ — ت.

ئوراشقا باشلىدى. پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ يېقىن كېلىپ:
— بۈگۈن ۋېشكىگە ① بارايمىكىن دەيمەن، — دىدى.
— نىمىشكە بارىسەن ئۇ يەرگە؟
پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ بىر كېكىرىۋېلىپ، ساقىلىنى سىلىدى.
— سەرراچتا ئىشىم بار، 2 خاموتنى ئوڭلاتقان ئىدىم.
— بۈگۈن قايتىپ كېلەلەمسەن؟
— كەلمەيچۇ؟ كەچقۇرۇن قايتىپ كېلىمەن.
ئۇ، بىر ئازدەم ئالغاندىن كېيىن، ئاددى چانىغا مۇشۇ يىلى بىر كۆزى قارىغۇ بولۇپ قالغان قېرى بايتالنى قوشۇپ يۈرۈپ كەتتى. يول ئوتلاق بىلەن ئۆتەتتى. 2 سائەتتىن كېيىن ۋېشىنىسكاياغا يېتىپ باردى. پوچتىخانىغا كىرىپ چىقتى، خاموتلارنى ئېلىپ، ئۇنىدىن كېيىن يېڭى چېركاۋنىڭ قېشىدا ئولتۇرىدىغان كونا بىر تونۇشى ۋە بۇرادىرى تەرەپكە بۇرۇلدى. ئۆي خوجايىنى داستىخىنى مول، مېھماندوست ئادەم ئىدى، چۆشلۈك تاماقتا ئولتۇرغۇزدى.
— پوچتىخانىغا كىردىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى بۇ ئادەم قەدەھكە بىر نىمىنى توشقۇزۇۋېتىپ.
— كىردىم، — دەپ سوزۇپ جاۋاپ بەردى پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ، ئاندىن كىچىك گىرافىنغا سەگەكلىك ۋە ئەجەپلىنىش بىلەن قاراپ، گويائىت ياۋايى ھايۋاننىڭ ئىزىنى پۇرىغاندەك، ھاۋانى پۇراشقا باشلىدى.
— بىرەر يېڭىلىق ئاڭلىمىدىڭمۇ؟
— يېڭىلىق دەمسەن؟ ھېچنىمە ئاڭلىغىنىم يوق. خوش، نىمە گەپ؟
— كالېدىن، ئالېكسەي ماكسىموۋىچ ئودۇنياغا سەپەر قىلىپتۇ.

① ۋېشكى — ۋېشىنىسكايا كەنتىنى دىمەكچى — ت.

www.uyghurkitap.com

— نېمە دەۋاتىسەن!

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچنىڭ رەڭگى ئۆزگىرىپ كۆكىرىپ كەتتى، ئۇ ھېلىقى گۇمانلىق گىرافىننىمۇ، ئۇنىڭ پۇرىغىنىمۇ ئۇنۇتۇپ، ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئۆزىنى تاشلىدى. ساھىپخان قاپىغىنى تۈرۈپ سۆزلەپ كەتتى:

— تېلېگىراپ ئارقىلىق خەۋەر قىلىشىچە، يېقىندا نوۋوچېركاسسكىتا ئۆزىنى ئۆزى ئېتىپ ئۆلتۈرگەن. پۈتۈن ئوبلاستقا داڭقى كەتكەن بىرلا گېنېرال ئىدى. ئوردېن بىلەن مۇكاپاتلانغان بولۇپ، پۈتۈن بىر ئارمىيىگە قوماندانلىق قىلغان ئىدى. قانداق ياخشى ئادەم ئىدى ـ ھە! پۈتۈن كازاكلارنىڭ تەرىپىنى ئېلىپ، ئۇنى رەنجىتىشكە يول قويماس ئىدى.

— توختاپ تۇر، ئاغىنە! ئەمدى نېمە قىلدۇق؟ — دەپ سورىدى پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ گاڭگىراپ، قەدەھنى نېرى ئىتتىرىپ قويدى.

— نېمە قىلىشنى خۇدا بىلىدۇ. ئېغىر چاغلار كېلىۋاتىدۇ. كۆنى ئوبدان ئۆتۈۋاتقان بولسا ئادەم ئۆزىنى ئۆزى ئاتماس دەيمەن.

— بۇنداق قارارغا كېلىشكە نېمە مەجبۇر قىلغاندۇ؟

ئۆي ئىگىسى — كونا دىنغا ئېتىقات قىلىدىغان كەۋدىلىك كازاك ئىدى، قولىنى ئاچچىغى بىلەن سىلكىپ قويدى.

— فۆرونتچىلار ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈشتى، ئوبلاستقا بولشېۋىكلارنى قويۇپ بەردى، شۇڭلاشقا ئاتامانمۇ كەتتى. ئەمدى بۇنداق ئادەملەر تېپىلامدۇ؟ بىزنى كىم قوغدايدۇ؟ كامېنسكايادا ھەربىي ئىنقىلاۋىي كومىتېت دېگەن بىر نېمە قۇرۇلۇپتۇ. ئۇنىڭغا فۆرونتچى كازاكلار قاتنىشىپتۇ، دېيىشىدۇ..بىزنىڭ بۇ يەردىمۇ.. ئاڭلىغانسەن، بەلكىم؟ ئۇلاردىن بۇيرۇق كەلگەن ئىمىش: ئاتامانلارنى ئاغدۇرۇپ

تاشلاپ، ئاشۇ ئىنقىلاۋىي كومىتېت ئادەملىرى سايلام ئۆتكۈزسۇن، دەپتۇ. ئىشقىلىپ، مۇژىكلار باش كۆتىرىپتۇ! بولارنىڭ ھەممىسى ياغاچچى، تۆمۈرچى، موزدۇزلار بولۇپ، ۋېشكىنىڭ ئۆزىدىمۇ ئوتلاقتىكى پاشىدەك كۆپقۇ!

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئاقىرىپ كەتكەن بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئۇزاق جىم ئولتۇرۇپ كەتتى؛ بېشىنى كۆتەرگەندە — كۆزلىرى سۇرلۇك ۋە جىددى باقاتتى.

— مونوگرافىنەڭنىڭ ئىچىدە نىمە بار؟

— ئىسپىرت. جىيەنىم كاۋكازدىن ئېلىپ كەپتىكەن.

— قېنى قۇي، ئاغىنە، مەرھۇم ئاتامان كالېدىننىڭ ئەرۋاھى ئۈچۈن ئىچەيلى. جايى جەننەتتە بولسۇن!

ھەر ئىككىلىسى ئىچىشتى. ساھىپخانىنىڭ ئىگىز بويلۇق، سەپكىل يۈز قىزى بىر ئاز يەيدىغان نەرسە ئېپكېلىپ قويدى. پانتېلېي پروكوفيېۋىچ مۇشۇ ئۆينىڭ چانىسىنىڭ يېنىدا شۈمشىيىپ تۇرغان بايتىلىغا بېشىنى سوزۇپ قارىغان ئىدى، ئەمما ئاغىنىسى ئۇنىڭغا:

— ئاتتىن خاتىرجەم بول. سۇغارتىپ، ئوت - چۆپ بەرگۈزىمەن، — دىدى.

شۇنىڭ بىلەن پانتېلېي پروكوفيېۋىچ قىزغىن پاراڭ ۋە گىرافىن بىلەن بولۇپ كېتىپ، كۆپ ئۆتمەي ئېتىنىمۇ، دۇنيادىكى ھەممە ئىشلارنىمۇ ئېسىدىن چىقاردى. ئۇ، گىرىگورىي توغرىلىق قولاشمايدىغان پاراڭلارنى سۆزلەپ بەردى، مەس بولۇپ قالغان ئاغىنىسى بىلەن بىر نىمە توغرىلىقسۆز تالاشتى، كېيىن نىمە توغرىلىق سۆز تالاشقانلىقىنى ئۇنتۇپ قالدى. كەچ كىرگەندىلا ساپچىپ ئورنىدىن تۇردى. ئۆي ئىگىسىنىڭ قونۇپ قالدەپتەكلىپ قىلىشىغا قارىماستىن، قايتىپ كېتىشكە قارار قىلدى. ئۆي ئىگىسىنىڭ

www.uyghurkitap.com

ئوغلى ئۈنىڭغا بايىتىلىنى چانىغا قوشۇپ بەردى. چانىغا ئولتۇرۇشقا ئاغىنىسى ياردەملەشتى. ئۇ بىردىنلا مېھمىنىنى ئۈزىتىپ قويماقچى بولدى؛ ئۇلار چانىدا يانمۇ يان قۇچاقلىشىپ يېتىشتى. ئۇلار چۈشكەن چانا دەرۋازىدا،ئۇنىڭدىن كېيىن ھەربىر دوقمۇشتىن ئەگىگەندە. تاكى ئوتلاققا چىقىۋالغىچە قېقىلىپلا تۇردى. دالىغا چىققاندىن كېيىن ئاغىنىسى يىغلاپ، چانىدىن ئۆز ئىختىيارى بىلەن غۇلاپ چۈشتى، شۇيەردە ئورنىدىن تۇرالماي، كىمنىدۇ تىللاپ، ئۇزاققىچە پايپاسلاپ تۇرۇپ قالدى، پانتېلېي پروكوفيېۋىچ بايىتالنى سوكۇلدىتىپ كېتىۋەردى، ئەمما ئۆزىنى ئۇزاتقىلى چىققان ئاغىنىسىنىڭ قارنىڭ ئۈستىدە تۆت پۇتلۇق بولۇپ ئۆمىلەپ يۈرگەنلىكىنى، ،بۇرنى بىلەن قار كۆرەپ، ھوزۇرلىنىپ كۆلگەنلىكىنى، خىرىلدىغان ئاۋاز بىلەن:

— ھوي، قىچىغلىما!... سادىغاڭ بولاي، قىچىغلىمىغىن! — دەپ يالۋۇرغانلىغىنى كۆرمىدى.

پانتېلېي پروكوفيېۋىچ بايىتالنى قامچا بىلەن بىر نەچچە قېتىم قاتتىق ئۇرغانلىقتىن، ئات بىچارە چەبدەس قەدەم بىلەن ئەمما ئىشەنچسىزلىك بىلەن قارغۇلارچە سوكۇلداپ ماڭاتتى. مەسلىكتىن ئۆگدەك باسقان ئات ئىگىسى كۆپ ئۆتمەي چانىنىڭ يۆلەنچۈكىگە بېشىنى قويۇپ ئۇخلاپ قالدى. تىزگىنى تاسادىپى ئاستىدا قالغان ئىكەن، شۇڭا باشقۇرۇشسىز قالغان ئاجىز بايتال ئاستا قەدەملەپ مېڭىشقا كۆچتى. دەسلەپكى ئاچا يولدا ئۇ ئېزىقىپ، مالىي گرومچېنوك يېزىسىغا بارىدىغان يولغا كىرىپ قالدى. بىر نەچچە مىنۇتتىن كېيىن بۇ يولنىمۇ يۈتتۈرۈپ قويدى. ئاندىن يولسىز، بوز يەر بىلەن يۈرۈپ، ئورمان ئىچىدىكى قار ئازگىلىغا چۈشۈپ قالدى؛ ئۇ يەردىن خارتىلداپ چىقىپ، بىر چوڭقۇرلۇققا

چۈشۈپ كەتتى. شۇ يەردە چانا بىر شاخقا ئىلىنىپ، توختاپ قالدى. چانىنىڭ سىلكىنىشى بىلەن بىر دەقىقە ئويغانغان پانتېلېي پروكوفيېۋىچ بېشىنى كۆتىرىپ، بوغۇق ئاۋاز بىلەن:

— هاي، شەيتان!...، — دەپ ۋاقىراپ قويۇپ، يەنە ياتتى.

بايتال ئورماندىن ئامان - ئېسەن چەتكە ئۆتۈپ، دون قىرغىقىغا ئۇپ - ئوڭاي چۈشتى-دە، شەرقتىن تېزەك تۈتۈنىنىڭ ئىسىنى ئۇچۇرۇپ كەلگەن شامال بويلاپ، سىمېنوۋىسكى يېزىسىغا قاراپ ماڭدى.

يېزىدىن يىرىم چاقىرىم يىراقلىقتا، دوننىڭ سول قىرغىقىدا جىرا بار ئىدى؛ باهار پەسلىدە كەلگەن كەلگەندە ئۇنىڭغا سۇ تاشقىنلاپ چىقاتتى، جىرانىڭ بويىدا قۇمساز قىرغاقتىن بۇلاقلار ئېتىلىپ چىققانلىقتىن، ئۇيەردە پۈتۈن قىش سۇ، مۇز تۇتمايتتى، ئىللىق سۇدا يىرىم دائىرە شەكلىدە سالىنىق ياپ - يېشىل كۆكىرىپ تۇراتتى، شۇڭا دون بويىدىكى يول ئاشۇ سالىنىقتىن خەتەرلىك بۇرۇلۇپ، بىر تەرەپكە تىك سەكرەتمە هاسىل قىلغان ئىدى. ئەتىيازدا تاشقىن سۇ مۇشۇ جىرادىن قۇدرەتلىك ئېقىن بولۇپ، قايتا دونغا قۇيۇلغاندا بۇ يەردە سۇ تىك قايىنام هاسىل قىلىپ، ئېقىنلارنىڭ هەممىسى بىرگە قوشۇلۇپ، دەريانىڭ تۈۋىنى كولاپ كېتەتتى؛ ياز بويى شۇيەردىكى چوڭقۇرلۇقتا، قىرغاقتىن يىقىلىپ يېتىپ قالغان دەرەخلەرنىڭ ئاستىدا سازاڭ بېلىقلار كۆپ بولاتتى.

مېلېخوپنىڭ بىر كۆزى كۆرمەيدىغان بايتىلى هىلىقى سالىقنىڭ سول چېتىگە قاراپ كېلىۋاتاتتى. پانتېلېي پروكوفيېۋىچ تولغىنىپ، كۆزىنى سەل ئاچقاندا ساسلىقتا 20 سارجىن يەر قالغان ئىدى. قاراڭغۇ ئاسماندىن، چالا پىشقان ئالۇچىدەك ساغۇچ -

www.uyghurkitap.com

يېشىل يۇلتۇزلار چاراقلاپ تۇراتتى. پانتېلېي پروكوفيېۋىچ «كەچ ...» — دەپ غۇۋا پەملىدى - دە، تىزگىننى قاتتىق تارتتى:

— نو — نو — نو! ... مەن سېنى، جۇمۇ، قېرى ئەبلەخ!

بايتال قورقۇپ، تېز مېڭىشقا باشلىدى. ئۇ يېقىن يەردىكى سۇنىڭ پۇرىغىنى سەزگەندىن كېيىن، قۇلىقىنى تىك تۇتۇپ، نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن ئىگىسىگە قىيا قارىدى. تۇساتتىن ئۇنىڭ قۇلىقىغا دولقۇننىڭ شالاپلىشى ئاڭلاندى. بايتال قاتتىق پۇشقۇرۇپ، چورتلا بىر تەرەپكە قايرىلىپ، ئارقىغا تۇرتۇنۇشكە باشلىدى. تەگ تەرەپتىن سۇ يالاپ كەتكەن مۇز بايتالنىڭ ئايىغى ئاستىدا ئاسانلا پارچىلىنىپ كەتتى. بايتال ئۆلگۈدەك قورقۇپ، دەھشەتلىك خارتىلدىدى. ئۇ بار كۈچى بىلەن ئارقا پۇتلىرىنى تىرىۋالغان بولسىمۇ، ئەمما ئالدى پۇتلىرى پەسكە سىرىلىپ، ئاللىقاچان سۇغا كىرىپ بولغان ئىدى، تىپىرچىلاپ تۇرغان ئارقا پۇتلىرىنىڭ ئاستىدىكى مۇز يىمىرىلىشكە باشلىدى. مۇز غاراسلاپ سۇنۇپ، سۇنى شالاپلىتىۋەتتى. بايتال سالقىقا پېتىپ كېتىۋېتىپ، ئارقا پۇتلىرىنى جان - جەھلى بىلەن سۇغۇرۇۋېلىشقا ئۇرۇندى، چانىنىڭ شوتىسىنى تاراقلىتىپ تەپتى. دەل شۇ پەيتتە بىر پالاكەتنىڭ يۈز بېرىۋاتقانلىقىنى سېزىپ قالغان پانتېلېي پروكوفيېۋىچ چانىدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئارقىغا يۇمۇلاپ كەتتى. ئۇ، بايتالنىڭ ئېغىرلىقى بىلەن چانىنىڭ تىك كۆتىرىلىپ قالغانلىقىنى، يۇلتۇزنىڭ يورۇقىدا چانىنىڭ تۆمۈر تاپىنى پاقىراپ كۆرۈنگەنلىكىنى، شۇندىن كېيىن قارامتۇل يېشىل چوڭقۇرلۇققا چۈشۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن مۇز ئارىلاش سۇ ۋىشىلداپ، چايقىلىپ تۇرغان دولقۇنغا ئاز - ئازلا قالغانلىقىنى كۆردى. پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئىنتايىن تېزلىك بىلەن ئارقىچە چېكىنىشكە تىرىشتى ۋە شۇ

چاغدىلا ئورنىدىن دەس تۇرۇپ:
— ۋاي قۇتقۇزۇۋېلىڭلار! ئادەم بارمۇ؟ غەرق بولۇپ كېتى- ۋاتىمىز!... — دەپ ۋاقىرىدى.
مەسلىگى پۈتۈنلەي يوقالدى. ئۇ ساسلىق تەرەپكە قاراپ يۈ- گۈردى. يېڭى سۇنغان مۇز پارچىلىرى كۆزنى چاقايتقۇدەك پاقى- رايتتى، شامال بىلەن سۇ ئېقىمى ساسلىقنىڭ كەڭ، قاپ - قارا دا- ئىرىسى ئىچىدە مۇز پارچىلىرىنى ھەيدەپ باراتتى، دولقۇننىڭ يې- شىل قاينىمى تەۋرىنىپ ۋىشىلدايتتى، ئەتراپ جىمجىتلىق. يىراق- تىكى يېزىدا چىراقلار قاراڭغۇدا ساغۇچ پىلىلداپ تۇراتتى. مەغ- مەل ئاسماندا يۇلتۇزلار يېڭى تازىلانغان سەرخىل ئاشلىق دانلىرى- دەك چاراقلاپ تۇراتتى. يەر بېغىرلاپ چىققان شامال يەردىكى قار- نى توزغىتاتتى، قار غۇيۇلداپ، ئۇندەك توزۇپ، ساسلىقنىڭ قارا قوينىغا ئۇچۇپ كېلەتتى. ساسلىقمۇ ھور بىلەن تۈتەپ، قورقۇنچ- لۇق قارىيىپ تۇراتتى.
پانتېلېي پروكوفيېۋىچ شۇ تاپتا ۋاقىراشنىڭ ئەخمەقلىق بولىدىغانلىقىنى ۋە پايدىسىز ئىكەنلىكىنى چۈشەندى. ئۇ، ئەتراپقا سەپسېلىپ قاراپ، مەسلىك بىلەن تاسادىپى نەگە كېلىپ قالغان- لىقىنى ئەمدى پەملىدى - دە، بولغان ئىش ئۈچۈن ئۆز ئۆزىگە غەزەپلىنىپ، تىترەپ كەتتى. قولىدا قامچىسى قاپتۇ. چانىدىن سەك- رەپ چۈشكەندە ئۇنىڭ بىلەن بىللە چۈشكەن ئىكەن. ئۇ، ئۆزىنى ئۆزى تىللاپ، قامچىسى بىلەن ئۆزىنىڭ دۈمبىسىنى قامچىلىغىلى تۇردى، ئەمما جۇۋىسى توساپ تۇرغانلىقتىن، تاياق ئۆتمىدى، لې- كىن تاياق ئۆتمىدى دەپ جۇۋىسىنى سېلىپ تاشلاش ئەقلىگە كەل- مىگەن بولسا كېرەك. ساقىلىدىن بىر نەچچە تال يۇلۇۋالدى - دە، يوقاتقان سودىلىقلىرىنى، بايتىلىنىڭ، چانىسىنىڭ خامۇتلىرىنىڭ خۇنىنى كۆڭلىدە ھېساپلاپ كۆرۈپ، قەھرى بىلەن ئۆزىنى تىللاپ

گەتتى، ئاندىن ساسلىققا يەنىمۇ يېقىنراق كەلدى.

— كۆر شەيتان!...— دېدى ئۇ تىترىگەن ئاۋاز بىلەن پىچ-تىپ كېتىۋاتقان ئاتقا قاراپ،— پەسكەش! ئىۆزەڭ چۆكۈش بىلەنلا قالماستىن، مېنىمۇ چۆكتۈرۈۋېتىشكە تاس قالدىڭ. سېنى بۇ يەرگە قايسى شەيتان ھەيدەپ كەلدىكىن؟! سېنى ئەمدى ئۇ دۇنيادا شەيتانلار ھارۋىغا قوشۇپ، چېپىپ يۈرىدۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ ھەيدەيدىغان نەمىسى يوق!... مە، ئال، قامچىنىمۇ سەنلەرگە بېرىۋېتەي!...— پانتېلېي پروكوفيېۋىچ قولىدىكى ئالۇچا دەستىلىك قامچىسىنى پۇلاڭلىتىپ، ساسلىقنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئاتتى.

قامچىنىڭ دەستىسى سۇغا چولتۇككىدە سانچىلىپ چۈشتى-دە، كۆزدىن غايىپ بولدى.

15

كالېدىنچىلار ئىنقىلاۋىي كازاك قىسىملىرىنى ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچراتقاندىن كېيىن، مىللېرووغا يۆتكىلىشكە مەجبۇر بولغان دون ھەربىي - ئىنقىلاۋىي كومىتېتى كالېدىنغا ۋە ئەكسىلئىنقىلاۋىي ئوكرايىنا راداسىغا قارشى ئۇرۇش ھەركەتلىرىگە رەھبەرلىك قىلىۋاتقان كىشى نامىغا تۆۋەندىكى مەزمۇندا بايانامە ئەۋەتتى:

«خاركوپ، 1918 - يىل، 19 - يانۋار. لۇگانىسكىدىن، №449 سائەت 18 دىن 20. — دون كازاكلىرى ھەربىي-ئىنقىلاۋىي كومىتېتى سىزلەردىن پېتروگرادتىكى خەلق كومىسسارلىرى سوۋېتىغا دون ئوبلاستىنىڭ تۆۋەندىكى قارارىنى

يەتكۈزۈپ قويۇشىڭىزلارنى ئىلتىماس قىلىدۇ.

كازاك ھەربى-ئىنقىلاۋىي كومىتېتى كامېنسكايا كەنتىدە بولۇپ ئۆتكەن فرونتچىلار قۇرۇلتىيىنىڭ قارارىغا ئاساسەن مۇنۇلارنى قارار قىلىدۇ:

1. روسىيە سوۋېت جۇمھۇرىيىتىنىڭ دۆلەتلىك ھاكىمىيىتىنى ئېتىراپ قىلىمىز، كازاكلار، دىخانلار، ئەسكەرلەر ۋە ئىشچىلار سوۋېتلىرى قۇرۇلتىيىنىڭ مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتىنى، شۇنىڭدەك ئۇلار سايلاپ چىققان خەلق كومىسسارلىرى سوۋېتىنى ئېتىراپ قىلىمىز.

2. كازاكلار، دىخانلار ۋە ئىشچىلار سوۋېتلىرى قۇرۇلتىيىنى چاقىرىپ، دون ئوبلاستىنىڭ ئۆلكىلىك ھاكىمىيىتىنى قۇرىمىز.

ئەسكەرتىش: دون ئوبلاستىنىڭ يەر مەسىلىسى ئاشۇ ئوبلاست قۇرۇلتىيىدا ھەل قىلىنىدۇ.

ئاشۇ بايانىنامە تاپشۇرۇۋېلىنغاندىن كېيىن ھەربى-ئىنقىلاۋىي كومىتېتىنىڭ قوشۇنلىرىغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن قىزىل گۋاردىيە ئەترەتلىرى ماڭدۇرۇلغان ئىدى، بۇلارنىڭ ياردىمى بىلەن پولكوۋنىك چېرنېتسوۋنىڭ ئەترىدى تارمار قىلىنىپ، ۋەزىيەت ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. ئۇستۈنلۈك ھەربى-ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ قولىغا ئۆتتى. زىۋېرېۋو، لىخايا ئىشغال قىلىنغاندىن كېيىن سابلىن بىلەن پېتروۋىنىڭ قىزىل گۋاردىيە ئەترەتلىرى ھەربى-ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ كازاك قىسىملىرى ياردىمى بىلەن ھۇجۇمنى قانات يايدۇرۇپ، دۈشمەننى نوۋوچېركاسسكقا قىستاپ كەلمەكتە ئىدى.

ئوڭ قاناتتا، تاگانروگ تەرەپتە، نېكلىنوفكا بوسۇغىسىدا پولكوۋنىك كوتېپوۋنىڭ پىدائىيلار ئەترىدىدىن يېڭىلىپ قالغان

www.uyghurkitap.com

سىۋېرس ① بىر زەمبىرەك، 24 پىلىموت ۋە بىر بىرونېۋىكتىن ئايرىلىپ، ئامۇرروسىيېۋكىغا چېكىندى. ئەمما تاگانروگندا سىۋېرس يېڭىلىپ، چېكىنگەن كۈنى بالتىق زاۋۇدىدا قوزغىلاڭ كۆتىرىلدى. ئىشچىلار يۇنكېرلارنى شەھەردىن قوغلاپ چىقاردى. سىۋېرس ئۆزىنى ئوڭلىۋېلىپ، ھۇجۇمغا ئۆتتى. ھۇجۇمنى بارغانسېرى قانات يايدۇرۇپ، ئاقلارنىڭ پىدائىيلىرىنى تاگانروگقىچە قىستاپ كەلدى.

غەلىبە سوۋېت قوشۇنلىرى تەرەپكە قارار تاپقانلىقى روشەنلىشىپ قالدى. بۇلار ئاقلارنىڭ پىدائىيلار ئارمىيىسىنىۋە كالېدىننىڭ «قۇراق» ئەترەتلىرىنىڭ قالدۇقلىرىنى 3 تەرەپتىن مۇھاسىرىگە ئالدى. 28 - يانۋاردا كورنىلوپ، كالېدىنغا تېلېگرامما ئەۋەتىپ، پىدائىيلار ئارمىيىسىنىڭ روستوفنى تاشلاپ كۇبانغا كەتكەنلىكىنى خەۋەر قىلدى.

29 - كۈنى ئەتىگەن سائەت ودا ئاتامان سارىيىدا، دون ھۆكۈمىتى ئەزالىرىنىڭ ئىنتايىن ئالدىراش كېڭەشمىسى چاقىرىلدى. كالېدىن ئۆز ئۆيىدىن ھەممىدىن كېيىنرەك كەلدى، ئۇ شىرەنىڭ يېنىغا ھارغىنلىق بىلەن كېلىپ ئولتۇردى - دە، شىرەنىڭ ئۈستىدىكى قەغەزلەرنى ئالدىغا يېقىنىراق تارتىپ قويدى. ياڭاق سۆڭەكلىرى ئۇيقۇسىزلىقتىن سارغايغان ئىدى، نۇرسىزلانغان مەيۇس كۆزلىرىنىڭ ئاستى كۆكىرىپ كەتكەن؛ ئۇنىڭ ياداڭغۇ يۈزى گويا چىرىپ كەتكەن نەرسىدەك سارغىيىشقا باشلىغان ئىدى. ئۇ،

---

① سىۋېرس — بۇرۇن چار ئارمىيىسىدە پراپورشىك بولغان، بولشېۋىك. 1917 - يىلى بولشېۋىكلارنىڭ «ئاكوپ ھەقىقىتى» گېزىتىنىڭ مۇھەررىرى بولغان. ئۇ، ئۇكرايىنا ۋە دوندا ئاق گۋاردىيىچىلار بىلەن چەتئەل مۇداخىلىچىلىرىگە قارشى كۈرەشنىڭ رەھبەرلىرىدىن بىرى. 1918-يىلى دېكابىردا ئېغىر يارىدار بولۇپ، ۋاپات بولغان.

كورنىلوپنىڭ تېلېگىراممىسىنى ۋە نوۋوچېركاسسكىنىڭ شىمالىدا قىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ ھۇجۇمىغا قارشىلىق كۆرسىتىۋاتقان قىسىملارنىڭ كوماندىرلىرى يوللىغان مەلۇماتنى ئالدىرىماي ئوقۇپ چىقتى. بىر توپ تېلېگىراممىنى كەڭ ئاپپاق ئالىقىنى بىلەن ئاۋايلاپ تۈزلەپ، قاپىغىنىڭ كۆكۈش كۆلەڭگىسى چۈشكەن ئىششىق كۆزلىرىنى كۆتەرمەستىن، پەس ئاۋاز بىلەن:

— پىدائىلار ئارمىيىسى كېتىۋاتىدۇ. ئوبلاستنى ۋە نوۋوچېركاسسكىنى قوغداش ئۈچۈن پەقەت 147 مىلتىقلىق كىشى قالدى...، — دىدى.

سول قاپىغى تارتىشىپ، يۇمۇلغان لەۋلىرىنىڭ بىر بۇرجىكى دىرىلدەپ كەتتى؛ ئۇ، ئاۋازىنى قاتتىقراق چىقىرىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئەھۋالىمىز ئۈمىتسىز. ئاھالە بىزنى قوللاش ئۇياقتا تۇرسۇن، بەلكى بىزگە دۈشمەنلىك كەيپىياتى بىلەن قارىماقتا. كۈچىمىز يوق، شۇڭا قارشىلىق كۆرسىتىش پايدىسىز. مەن ئارتۇقچە قۇربان بېرىشنى، ئارتۇقچە قان تۆكۈلۈشنى خالىمايمەن. ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش ھوقۇقىمىزنى گەدىنىمىزدىن ساقىت قىلىپ، ھاكىمىيەتنى باشقىلارنىڭ قولىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىشنى تەكلىپ قىلىمەن. مەن ئۆزەمۇ قوشۇن ئاتامانى ۋەزىپىسىدىن چۈشىمەن.

كەڭ دەرىزىگە قاراپ تۇرغان مىتروفان بوگايېۋىسكى كۆزەينىگىنى تۈزەپ قويۇپ، ئارقىسىغا قايرىلماستىنلا مۇنداق دىدى:

— مەنمۇ ئۆز ۋەزىپەمدىن چۈشىمەن، ھۆكۈمەتمۇ، ئەلۋەتتە، ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش ھوقۇقىنى ئۆز ئۈستىدىن ئېلىپ تاشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ھاكىمىيەتنى كىمگە ئۆتكۈزۈپ بېرىمىز؟ دىگەن مەسىلە تۇغۇلىدۇ.

— شەھەرلىك دۇما①غا، — دەپ قۇرۇقىنا جاۋاپ بەردى كالىيدىن.

— بۇنى رەسمىلەشتۈرۈش لازىم، — دىدى ھۆكۈمەت ئەزاسى كارىپ قەتئىيەتسىزلىك بىلەن.

ھەممەيلەننىڭ بېشى قېتىپ، بىر مىنۇت شۈك بولۇپ كېتىشتى. ھورلىنىپ كەتكەن دەرىزىنىڭ سىرتىدىن يانۋار ئېيىنىڭ بۇلۇتلۇق ئەتىگىنىنىڭ غۇۋا يورۇغى چۈشۈپ تۇراتتى. تۇمان بىلەن قىرو قاپلىغان شەھەر ئۈنسىز ئۈگدەيتتى، كۈندىلىك تۇرمۇشنىڭ ئادەتتىكى تومۇر سوقۇشىنى قۇلاق سېزەلمەيتتى. زەمبىرەكلەرنىڭ گۈمبۈرلىشى (سۇلىن ئىستانسىسىنىڭ قېشىدا بولۇۋاتقان جەڭلەرنىڭ ئەكس ساداسى) پۈتۈن ھەركەتنى بېسىپ تاشلىغان، شەھەر ئۈستىدە ئاشكارىلانمىغان تەھلىكىنىڭ شەپىسى ئېسىلىپ تۇراتتى.

دەرىزىنىڭ سىرتىدا ئۇياق - بۇياققا ئۇچۇپ ئۆتكەن قاغىلارنىڭ قاقىلدىشى ئېنىق ئاڭلىناتتى. ئۇلار تاپنىڭ ئۈستىدە چۆگىلەشكەندەك، چېركاۋنىڭ ئاپپاق مۇنارىسى ئۈستىدە ئايلىناتتى. باش چېركاۋ مەيدانىدا يېڭى ياققان قار پەستەرەڭدە تاۋلىناتتى. قارنىڭ ئۈستىدە ئاندا - ساندا بىرەر پىيادە ئادەم ياكى كىراكەش چانىلىرى قاپ - قارا ئىز قالدۇرۇپ ئۆتۈپ تۇراتتى.

بوگايېۋىسكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، ھاكىمىيەتنى شەھەرلىك دۇماغا ئۆتكۈزۈپ بېرىش توغرىلىق ھۆججەت تۈزەشنى تەكلىپ قىلدى.

— ھاكىمىيەتنى تاپشۇرۇش ئۈچۈن ئۇلار بىلەن بىللە يىغىن ئۆتكۈزۈش لازىم بولار.

① دۇما — ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن بۇرۇن روسىيىدە ساختا ۋەكىللەر مەجلىسى — ت.

— قايسى ۋاقىتتا يىغىلىشىمىز مۇۋاپىق بولاركىن؟

— كەچرەك، سائەت 4 تە.

ھۆكۈمەت ئەزالىرى، گويا شۈپ - شۈك بولۇپ قالغان جىمجىتلىق بۇزۇلغانغا خوشال بولغاندەك، ھاكىمىيەتنى تاپشۇرۇپ بېرىش مەسىلىسىنى، مەجلىسنىڭ ۋاقىتىنى مۇھاكىمە قىلىشقا باشلىدى. كالىبدىن ئۈندىمەستىن، دۈپپەيگەن تىرناقلىرى بىلەن شىرەنى ئاستا، بىر ئۆلچەمدە تاكىلدىتاتتى. سالپىيىپ قالغان قاپاقلىرى ئاستىدا كۆزلىرى نۇرسىز، خىرە پاقىراپ تۇراتتى. ھەددىدىن تاشقىرى ھارغىنلىق، نەپرەت، زورۇقۇش ئۇنىڭ كۆز قارىشىنى كىشىنى چۆچۈتىدىغان دەرىجىدە ئېغىرلاشتۇرغان ئىدى.

ھۆكۈمەت ئەزالىرىدىن بىرىيەنە بىرسىگە ئېتىراز بىلدۈرۈپ، زېرىكەرلىك ئۇزاق سۆزلىدى. كالىبدىن بىر ئاز چىچىلىپ، ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

— جاناپلار، قىسقىراق سۆزلىسەڭلىچۇ! ۋاقىت كۈتۈپ تۇرمايدۇ. روسىيە مانا شۇ ۋالاقتەككۈرلىكتىن زاۋال تاپتى. يىرىم سائەت تەنەپپۇس قىلىشنى ئېلان قىلىمەن. پىكىر يۈرگۈزۈۋېلىڭلار... ئاندىن بۇ ئىشنى تېزرەك تۈگىتىش لازىم.

ئۇ ئورنىدىن ئۆيىگە كەتتى. ھۆكۈمەت ئەزالىرى بىر نەچچە توپقا بۆلۈنۈپ، ئۆزئارا ئاستا سۆزلىشىشكە باشلىدى. شۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرسى، كالىبدىنىنىڭ چىرايى بەك يامان كۆرۈنىدۇ، دىدى.

دەرىزىنىڭ ئالدىدا تۇرغان بوگايېۋىسكى، بىرسىنىڭ پىچىرلاپ:

— ئالېكسەي ماكسىموۋىچقا ئوخشاش ئادەمگە ئەمدىلىكتە بىردىن بىر چىقىش يولى — ئۆز ئۆزىنى ئۆلتۈرۈش، — دىگەن سۆزىنى ئاڭلاپ قالدى.

بوگايېۋىسكى چۆچۈپ كەتتى - دە، ناھايىتى تېز مېڭىپ

كالىدىننىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى. كۆپ ئۆتمەي ئۇ، ئاتامان بىلەن بىللە قايتىپ كەلدى.

ھاكىمىيەتنى شەھەرلىك دۇماغا ئۆتكۈزۈپ بېرىش ۋە بۇ ھەقتە رەسمىي ھۆججەت يېزىش ئۈچۈن سائەت 4 تە شەھەرلىك دۇما ئەزالىرى بىلەن بىرلىكتە مەجلىس ئۆتكۈزۈشكە قارار قىلىندى. كالىدىن ئورنىدىن تۇردى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا باشقىلارمۇ تۇردى. كالىدىن ھۆكۈمەتنىڭ مۇھىم ئەزالىرىنىڭ بىرسى بىلەن خوشلىشىۋېتىپ، شۇ يەردە كارىپ بىلەن بىر نىمە توغرىلىق پىچىرلىشىۋاتقان يانوپقا سەپسېلىپ تۇردى.

— نىمە دېيىشىۋاتىسىلەر؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

بىر ئاز خىجىل بولغان يانوپ يېقىنراق كېلىپ:

— كازاك بولمىغان بىر بۆلۈك ھۆكۈمەت ئەزالىرى قايتىپ كېتىشكە يول خىراجىتى سوراۋاتىدۇ، — دىدى.

كالىدىن چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ كەسكىن قول شىلتىدى:

— مەندە پۇل يوق ... مۇشۇلاردىن تويدۇمغۇ!

ھەممەيلەن تارقاشقا باشلىدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان بوگايېۋىسكى، يانوپنى بىر چەتكە چاقىرىۋالدى:

— بىزنىڭكىگە بارايلى. سىۋېتوزاروپقا ئېيتىپ قويسىڭىزچۇ، ئۇ دالان ئۆيدە كۈتۈپ تۇرسۇن.

مۇكچىيىپ، تېز قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتقان كالىدىننىڭ ئارقىسىدىن بۇلارمۇ چىقتى. بوگايېۋىسكى ئۆز بۆلۈمىگە بارغاندىن كېيىن يانوپقا بىر باغلام پۇل بەردى.

— بۇ 14 مىڭ سوم. ھېلىقىلارغا بېرەرسىز.

يانوپنى دالان ئۆيدە كۈتۈپ تۇرغان سىۋېتوزاروپ پۇلنى ئېلىپ، رەھمەت ئېيتتى - دە، خوشلىشىپ، ئىشىككە قاراپ ماڭدى. يانوپ ئىشىك باقارنىڭ قولىدىن شىنېلىنى ئېلىۋاتقاندا پەلەمپەيدە

بولۇۋاتقان ۋاراڭ - چۇرۇڭنى ئاڭلاپ، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىدى. پەلەمپەيدىن كالىدىنىنىڭ مۇلازىمى — مولداۋىسكى سەكرەپ چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى.

— دوختۇر چاقىرىڭلار! تېزرەك!! — دەپ ۋاقىرىدى ئۇ.

يانوپ شىنېلىنى چۆرۈپ تاشلاپ، ئۇنىڭ قېشىغا يۈگۈردى. نۆۋەتچى مۇلازىم ۋە دەھلىزدە توپلىشىپ تۇرغان چاپارمەنلەر پەسكە يۈگۈرۈپ چۈشكەن مولداۋىسكىنى قورشىۋالدى.

— نېمە ئىش؟! — دەپ ۋاقىرىدى چىرايىدا قان قالمىغان يانوپ.

— ئالېكسەي ماكسىموۋىچ ئۆزىنى ئېتىۋالدى! — مولداۋىسكى پەلەمپەينىڭ پەنجىرىسىگە ئۆزىنى تاشلاپ، يىغلاپ كەتتى.

بوگايېۋىسكىمۇ يۈگۈرۈپ چىقتى، لەۋلىرى بەزگەكتەك تىترەپ، تىلى گاچىلىشىپ:

— نېمە بولدى؟ نېمە بولدى؟ — دەپ سورىدى.

ھەممەيلەن پەلەمپەينى بىر ئىلىپ، بىر بىرىگە يۆلىنىپ، ئالدىراش يۇقۇرىغا چىقىشتى، ئاياق تاۋۇشلىرى گۈلدۈرلەپ ئاڭلاندى. بوگايېۋىسكى ئۇھ - ئۇھلاپ، ھاسىراشقا باشلىدى. ئۇ، بىرىنچى بولۇپ ئىشىكنى جالاقلىتىپ ئېچىپ، ئېغىز ئۆي ئارقىلىق ئىشخانىغا يۈگۈردى. ئىشخانىدىن يەنە بىر كىچىك ئۆيگە كىرىدىغان ئىشىك داغدام ئوچۇق ئىكەن. ئېتىلغان ئوقنىڭ ئاچچىق كۆمۈش تۈتۈنى شۇ ئۆيدىن تۈتەپ چىقىۋاتاتتى.

— ۋاي - ۋاي! ئاھ — ئاھ — ھا! ئا — ليو — شا! ج — ە — گەر - پارەم ...، — كالىدىنىنىڭ ئايىلىنىڭ تونۇغىلى بولمايدىغان دەھشەتلىك، مۇڭلۇق ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

بوگايېۋىسكى بوغۇلۇپ كېتىۋاتقاندەك كۆينىكىنىڭ ياقىسىنى يىرتىپ تاشلاپ، ئۆيگە يۈگۈرۈپ كىردى. كارىپ دەرىزىنىڭ ئالدىدا

www.uyghurkitap.com

رەڭگى ئۆڭگەن سېرىق تۇتقۇچتىن تۇتۇپ، مۈكچىيىپ تۇراتتى. بەل سۆڭىكى سۇرتىگىنىڭ ئىچىدە لوپۇلداپ تۇراتتى، ئۆزى قاتتىق تىترەيتتى. چوڭ كىشىنىڭ ھۆكرەپ يىغلىشى بوگايېۋسكىگە تەسىر قىلىپ، ھوشىدىن كېتىشكە تاس قالدى.

كالېدىن ئوفىتسېرلەرگە خاس سەپەر كارۋىتىدا ئىككى قولىنى مەيدىسىگە قويۇپ، ئۇڭدىسىغا سوزۇلۇپ ياتاتتى. بېشى بىر يانغا، تام تەرەپكە سەل قىيشىپ قېلىپتۇ؛ بىر مەڭزى ياستۇققا چۆكۈپ تۇرغانلىقتىن، كۆكۈش نەم ماڭلىيى ياستۇقنىڭ ئاپپاق قېپىغا سايە چۈشۈرۈپ تۇراتتى، كۆزلىرى ئۇيقۇدىكىدەك چالا يۇمۇلۇپ، سۇرلۇك ئاغزىنىڭ ئىككى بۇرجىكى ئازاپ ئىچىدە قىيشىپ كەتكەن. ئايلى تىزلىنىپ، ئۇنىڭ ئايىغىغا باش قويغان ئىدى. ئۇ خۇدىنى بىلمەستىن چىقىراپ يىغلايتتى. كارۋاتنىڭ ئۈستىدە تاپانچا تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ يېنىدا كۆينەكنىڭ ئۈستىدىن ئىنچىكە قارا قان شىلدىرلاپ ئاقاتتى. كارۋاتنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە ھەربىچە كىيىم پۇختا ئېسىپ قويۇلغان، شىرەنىڭ ئۈستىدە قول سائىتى تۇراتتى.

بوگايېۋسكى دەلدەڭشىپ بېرىپ، تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، جەسەتنىڭ ئىللىق، يۇمشاق كۆكسىگە قولىغىنى يېقىپ تىڭشاپ باقتى. ئەر كىشىنىڭ سىركىگە ئوخشاش ئۆتكۈر تەر پۇرىقى بۇرنىغا ئۇرۇلدى. كالېدىننىڭ يۈرىكى سوقۇشتىن توختىغان. بوگايېۋسكى شۇ تاپتا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ قۇلاق سالغان بولسىمۇ، ئەمما پەقەت شىرەدىكى قول سائىتىنىڭ چىكىلداشلىرى، ئۆلۈپ بولغان ئاتامانىنىڭ ئايلىنىڭ زار - زار يىغلىغان ئاۋازى ۋە تالادىكى قاغىلارنىڭ شۇملۇقنى تىلەپ، كانىيى يىرتىلغۇدەك قاقىلداشلىرى ئاڭلىناتتى.

16

بۇنچۇك بىرىنچى قېتىم كۆزىنى ئېچىش بىلەنلا ئانىنىڭ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان ياش يۇقى كۆزلىرىنى كۆردى.

بۇنچۇك 3 ھەپتىدىن بۇيان خۇددىنى بىلمەي ياتقان ئىدى. 3 ھەپتىگىچە باشقىچە بىر ئالەمنى، چۈشەنگىلى بولمايدىغان خىيالى دۇنيانى كېزىپ يۈردى. 24 - دېكابىر كۈندە كەچقۇرۇندا ھوشىغا كەلدى. ئۇ جىددى، خىرە نەزەر بىلەن ئانىغا ئۇزاق قارىدى، ئانا بىلەن باغلىنىشلىق بولغان ھەممە ئىشلارنى ئېسىگە ئېلىشقا تىرىشتى؛ ئەمما قىسمەنلىرىنىلا ئېسىگە ئالالىدى، چۈنكى خىيالىغا كۆپ نەرسە كىرىۋالغانلىقتىن خاتىرىسى چىگىشلىشىپ، تۇتۇلۇق بەرمىگەن ئىدى.

— ماڭا ئازراق سۇ بەرگىنە...، — ئۆزىنىڭ بۇ ئاۋازى قۇلىقىغا بۇرۇنقىدەك يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقاندەك تۇيۇلدى - دە، بۇنىڭدىن خۇشال بولۇپ، كۈلۈمسىرەپ قويدى.

ئانا دەرھال قېشىغا يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايىدا كەم كۆرۈلىدىغان مۇلايىم تەبەسسۇم جىلۋىلەندى.

— مەن ئىچكۈزۈپ قوياي، — دېدى ئۇ بۇنچۇكنىڭ كۆرۈشكىغا ئاران - ئاراندا سوزغان قولىنى ئىتتىرىپ تۇرۇپ.

بۇنچۇك بېشىنى كۆتىرىشكە بەك كۈچىگەنلىكتىن تىترەپ، سۇنى ئىچتى - دە، ھارغىنلىق بىلەن ئۆزىنى ياستۇققا تاشلىدى.

بىر چەتكە قاراپ ئۇزاق ياتتى، بىر نەرسە دىمەكچى ئىدى، ئەمما ھالسىزلىغى يېڭىپ ئۆگدەپ قالدى.

يەنە ئويغىنىپ كۆزىنى ئاچقاندا، ئاۋالقىدەكلا ھەممىدىن بۇرۇن ئانىنىڭ تىكىلىپ قاراپ تۇرغان تەشۋىشلىك كۆزلىرىنى، ئۇندىن كېيىن چىراقنىڭ زەپىران يورۇغىنى، سىرلانمىغان تاختاي تورۇسقا چۈشۈپ تۇرغان دائىرە شەكلىدىكى ئاپپاق يورۇقنى كۆردى.

— ئانە، قېشىمغا كەلگىنە.

ئانىنا كېلىپ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى. بۈنچۈك ئۇنىڭ قولىنى ماغدۇرسىزلىق بىلەن ئارانلا قىستى.

— كەيپىڭ قانداق؟

— تىلىم يات كىشىنىڭ، بېشىم يات كىشىنىڭ، پۈتۈممۇ شۇنداق، ئۆزەم 200 ياشقا كىرگەندەك تۇرىمەن، — دىدى ئۇ ھەر بىر سۆزنى دانىمۇ - دانە قىلىپ، — مەن كېزىك بولۇپ قالدىممۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— كېزىك.

ئۆيگە كۆز يۈگۈرتۈپ، مۇجمەللا:

— بىز قەيەردە؟ — دەپ سورىدى.

ئانىنا ئۇنىڭ سوئالىنى چۈشىنىپ، كۈلۈمسىرىدى.

— بىز تىسارىتسىنادا.

— خوش، سەن... نىمە قىلىپ يۈرىسەن؟

— مەن، سەن بىلەن يالغۇز قالدىم، — دىدى - دە، ئانىنا ئۆزىنى ئاقلىماقچى بولغاندەك ياكى بۈنچۈكنىڭ كۆڭلىدىكى بىر ئوينى ئېيتقۇزغۇسى كەلمىگەندەك دەرھاللا، — سېنى يات يەردە يالغۇز تاشلاپ كېتىشكە بولمايتتى. ئابرامسون ۋە بىيۇرودىكى باشقا يولداشلار ساڭا قاراشنى ماڭا تاپشۇردى... ماڭا كۆرۈپ تۇرۇپ

سەن، كۈتۈلمىگەندە ساڭا قاراپ تۇرۇشقا توغرا كەلدى، — دېدى.
بۇنچۇك كۆز ئىپادىسى بىلەن ۋە قولىنى ئاران مىدىرلىتىپ مىننەتدارلىق بىلدۈردى.
— كرۇتوگورۇپ قېنى؟
— ۋورونېژ ئارقىلىق لوگانىسكىگە كەتتى.
— گېۋوركيانتىسچۇ؟
— ئۇ... بىلەمسەن... كېزىكتىن ئۆلدى.
— ھوا!...
گويا مەرھۇمنى ياد ئېتىشكەندەك، ئىككىلىسى سۈكۈتكە چۆمدى.
— مەن، سەن توغرىلىق قورققان ئىدىم، چۈنكى ئەھۋالىڭ بەك يامان ئىدى، — دېدى ئانىنا ئاستا سۆزلەپ.
— بوگوۋوي قېنى؟
— ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى كۆزدىن يوقىتىپ قويدۇم. بەزىلىرى كامېنسكاياغا كېتىشتى. ماڭا قارىغىنا، ساڭا گەپ قىلىش زىيانلىق ئەمەسمۇ؟ خوش، سۈت ئىچەمسەن؟
بۇنچۇك ياق دەپ بېشىنى چايقىدى؛ تىلىنى تەسلىكتە ئەۋاشقا كەلتۈرۈپ، يەنە سوئال سورىدى:
— ئابرامسون قېنى؟
— بىر ھەپتە بۇرۇن ۋورونېژغا كەتتى.
بۇنچۇك قوپاللىق بىلەن بىر يانغا ئۆرۈلگەن ئىدى، بېشى ئايلىنىپ، ئاغرىقتىن كۆزىگە قان تېقىلدى. پېشانىسىدىكى سوغاق ئاللانى سېزىپ، كۆزىنى ئاچتى. ئۇنى بىرلا سوئال قىينايتتى: ھوشسىز ياتقىنىمدا تەرىتىمنىكىم تازىلىغاندۇ؟ ئاشۇ ئانىنامۇ؟ يۈزى سەل قىزاردى.
— سەن ماڭا يالغۇز قارىدىڭمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىلىش تورى

— ھەئە، يالغۇز.

بۇنچۇك تام تەرەپكە ئۆرۈلۈپ، پىچىرلىدى:

— نومۇسسىز ئادەملەر ئىكەن... شەرمەندىلەر! ساڭا تاشلاپ كەتكىنى نىمە قىلغىنى...

كېزىكتىن كېيىن بۇنچۇكنىڭ قولىغى ئېغىرلىشىپ، ياخشى ئاڭلىمايدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. ئىسارىتسىندىكى پارتىيە كومىتېتى ئەۋەتكەن دوختۇر، ئاننا: بۇنچۇك سەللىمازا ساقايغاندىن كېيىنلا ئۇنىڭ قولىغىنى داۋالاشقا كىرىشىمەن، دىگەن ئىدى. بۇنچۇك ئۇزاقتا ساقايدى. ئۇنىڭ ئىشتىھاسى كارامەت ئېچىلىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئەمما ئاننا پەرز قىلىشنى چىڭ تۇتۇپ، تاماقنى ئۆلچەملىك بېرىپ تۇردى. بۇ جەھەتتە ئىككىيلەننىڭ ئوتتۇرىسىدا توقۇنۇشمۇ بولدى.

— ماڭا يەنە سۈت بەرگىنە، — دەپ سورايتتى بۇنچۇك.

— ئەمدى ئىچسەڭ بولمايدۇ.

— مەن سەندىن يالۋۇرۇپ سورايمەن — بەرگىن! سەن مېنى ئاچلىقتىن ئۆلتۈرەمسەن؟

— ئىلىيە، گەپ ئۇقساڭچۇ، مەن ساڭا ئۆلچەمدىن ئارتۇق تاماق بېرەلمەيمەن.

بۇنچۇك خاپا بولۇپ، شۈك بولۇپ قالاتتى، تام تەرەپكە قارىۋېلىپ ئۇھ تارتاتتى، ئۇزاققىچە گەپ - سۆز قىلمايتتى. ئاننا ئۇنىڭغا قانچىلىك ئىچ ئاغرىتقىنى بىلەنمۇ، ئۆزىنى قاتتىق تۇتاتتى. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن بۇنچۇك قاپىغىنى تۈرۈپ، بۇنىڭ سەۋەۋى بىلەن تېخىمۇ ئېچىنىشلىق تۇسكە كىرىپ، بۇياققا ئۆرۈلەتتى-دە، يالۋۇرۇشقا باشلايتتى:

— تۇزلىغان كاپوستا بەرسەڭمۇ بولمامدىكەن؟ئۇنداق قىلماي بەرگىن، جېنىم ئاننا!... گېپىمنى يەردە قويمىغىن... زىيان قىلارمۇ؟

دوختۇرلارنىڭ ئەپسانىسىغۇ!

بۇنچۇك بەزىدە گېپىنى ئۆتكۈزەلمىگەن چاغدا ئاناغا قاتتىق سۆز بىلەن ئازار بېرەتتى:

— مېنى تەھقىرلەشكە نىمە ھەققىڭ بار؟ ھازىر ئۆي ئىگىسى ئايالنى چاقىرىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزەم سورايمەن! سەن رەھىمسىز، يامان ئايالسەن!... سېنى مەن ئۆچ كۆرۈپ قالدىم.

ئانىمۇ چىداپ تۇرالماي:

— ساڭا غالچا بولىمەن دەپ بۇ تارتقۇلۇقنى ئۆزەمگە تېپىۋالغانلىغىمغا خوپ بولدى، — دېدى.

— مەن، سېنى قېشىمدا قال دەپ ئىلتىماس قىلغىنىم يوق! سەن بۇنداق سۆزلەر بىلەن ماڭا تەنە قىلىشىڭ ئورۇنسىز. سەن ئۆز ھوقۇقىڭدىن پايدىلىنىۋاتىسەن. بولۇپتۇ، ماقۇل... ماڭا ھېچنىمە بەرمەي قوي! مەن ھارام ئۆلەي... ھەي ئېسىت!

ئانىنىڭ لەۋلىرى تىترەپ كەتسىمۇ، ئەمما ئۆزىنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ، ئۇندىمەي قوياتتى؛ بۇنچۇك نىمە دېسىمۇ پەرۋا قىلماي، بار ئېغىرچىلىقنى كۆتىرەتتى.

بىر قېتىم، ئانا ئۇنىڭغا بىر سامساسىنى ئارتۇقراق بەرمەي، ئىككىسى قاتتىق ئۇرۇشۇپ قالغاندىن كېيىن، بۇنچۇك تەتۈر قاراپ يېتىۋالغان ئىدى، ئانا ئۇنىڭ كۆزلىرىدە مارجاندەك ياشنى كۆرگەندە يۈرىگى سىقىلىپ كەتتى.

— سەن بوۋاق بالا ئىكەنسەن جۇمۇ!...، — دېدى ئانا.

شۇندىن كېيىن ئاشخانىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، بىر لىگەندە لىق سامسا ئېلىپ كەلدى.

— يە، يېگىن، ئىلىيوشا، ئەزىزىم! تويغۇدەك يە، ئاچچىقلانمىغىن! مۇنۇنى ئال، قىزىرىپ پىشقان! — دېدى تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ قوللىرىغا سامسا تۇتقۇزۇپ.

بۇنچۇك قاتتىق ئازاپلانسىمۇ، بىردەم يىمەي تۇرۇپ باقتى، ئەمما چىدىيالمىدى؛ كۆز يېشىنى سۈرتۈپ، بېشىنى كۆتىرىپ بىر سامسا ئالدى. ياداڭغۇ، يۇمشاق جىنگىلەك ساقال باسقان يۈزىدە ئەپىپكارلارچە تەبەسسۇم يۈگۈردى ـ دە، كۆزى بىلەن ئەپۇ سوراپ، مۇنداق دىدى:

ــ مەن بوۋاق بالىدىنمۇ يامان... كۆرۈپ تۇرۇپسەن؛ يىغلىۋېتىشكە تاس قالدىم...

ئاننا ئۇنىڭ بىر قىسمىلا نازۇك بويىنىغا، كۆينىكىنىڭ ئوچۇق ياقىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئىچىگە، كىرىشىپ كەتكەن ياغاق مەيدىسىگە، قۇرۇق ئۇستىخان بولۇپ قالغان قوللىرىغا بىر ـ بىر قاراپ قوياتتى؛ بۇرۇن باشتىن كەچۈرمىگەن چوڭقۇر مۇھەببەت ۋە ئىچ ئاغرىتىشى بىلەن تەسىرلىنىپ، بىرىنچى قېتىم بۇنچۇكنىڭ ئورۇق، ساغۇچ پىشانىسىگە مېھرىۋانلىق بىلەن ئاستا سۆيۈپ قويدى.

بۇنچۇك 2 ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىنلا ئۆينىڭ ئىچىدە باشقا ئادەمنىڭ ياردىمىسىز ماڭالايدىغان بولدى. مادارى قۇرىغان ئورۇق ئاياقلىرى سىقىراپ ئاغرىپ، مىتكوت بولۇپ كېتەتتى؛ ئۇ مېڭىشنى يېڭىۋاشتىن ئۆگىنىشكە كىرىشتى.

ــ قارا، ئاننا، ماڭالايدىغان بولدۇم! ــ ئۇ مۇستەقىل، تېز يۈرۈشكە ھەركەت قىلغان ئىدى، ئەمما پۇتلىرى بەدىنىنىڭ ئېغىرلىقىغا بەرداشلىق بېرەلمىگەنلىكتىن، پولنىڭ ئۈستىدە راۋرۇس دەسسەپ تۇرالمىدى.

بۇنچۇك ئامالسىزلىقتىن ئالدىغا نىمە توغرا كەلسە، شۇنىڭغا يۆلىنىۋېلىپ، قېرى ئادەمدەك ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك ھىجايغاندا سۈپ ـ سۈزۈك ئىككى مەڭزىنىڭ تېرىسى قاتتىق تارتىلىپ، قورۇق پەيدا بولاتتى. ئۇ قېرىلارچە خىقىراپ كۈلۈپ، زورۇققانلىقتىن كۆلكىدىن مادارى تۈگەپ، يېڭىۋاشتىن كارۋاتقا ئۆزىنى تاشلايتتى.

بۇلار تۇرغان ئۆي كېمە توختايدىغان پىرىستانغا يېقىن ئىدى. دەرىزىدىن ۋولگىنىڭ قارلىق قىرغىقى، ئۇنىڭ نېرىسىدا كەڭ يېيىلىم دائىرىدە سۇر رەڭ ئورمان، يىراقتىكى ئوچۇق دالىنىڭ مەۋجلىنىپ تۇرغان مەنزىرىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئاننا ئۆز جەمەتىدىن ئايرىلىپ، پۈتۈنلەي باشقىچە بولۇپ قالغان ھاياتىنى ئويلاپ، دەرىزىنىڭ ئالدىدا ئۇزاق قاراپ تۇراتتى. بۇنچۇكنىڭ كېسەل بولۇپ قېلىشى بۇ ئىككىسىنى يېقىنلاشتۇردى.

دەسلەپتە، ئۇزاق يول ئازاۋىنى تارتىپ ئۇنىڭ بىلەن بىللە تسارىتسىنغا كەلگەندە قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ، يىغلىغۇدەك دەرىجىدە ئاچچىق ئەلەم چېكىپ يۈردى، ئانناغا بىرىنچى قېتىم سۆيۈملۈك كىشىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنىڭ ئىچكى جەھەتىنى شۇنداق يېقىن ۋە شۇنداق ئاپ - ئاشكارا كۆرۈشكە توغرا كەلگەن ئىدى. ئاننا چىشىنى مەھكەم چىشلەپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئىچ كۆينىكىنى يۆتكەپ قويدى. چېچىنى تاراپ، قىزىپ كەتكەن بېشىدىن پىتلەرنى تازىلىدى، تاشتەك ئېغىر بەدىنىنى بىر يانغا ئۆرۈپ قويدى، لاغ - لاغ تىترەپ، سەسكىنىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ يالىڭاچ، ئورۇق ئەرلىك بەدىنىگە — قەدىردان كىشىسىنىڭ جېنى ئىسسىنىپ تۇرغان تاشقى پوستىغا ئوغرىلىقچە قارىدى. ئاننانىڭ پۈتۈن ئىچكى دۇنياسى ئۆرە - تۆپە بولۇپ، قارشىلىق كۆرسەتكەن بولسىمۇ، ئەمما تاشقى جەھەتتىكى ئىپلاسلىق يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا ئىشەنچلىك ساقلىنىۋاتقان تۇيغۇغا داغ تەككۈزمىدى. شۇ تۇيغۇنىڭ پەرمانى بىلەن ئاننا قىينىلىش ۋە ھەيرەتنى يېڭىشنى ئۆگىنىۋالدى ۋە يېڭىپمۇ چىقتى. ئاخىرىدا قايغۇداشلىق ۋە چوڭقۇرلۇقتىكى مۇھەببەتنىڭ بۇلىقى تېشىغا سىزىپ چىقتى.

بىر قېتىم بۇنچۇك ئۇنىڭدىن:

— ئاشۇ ئىشلاردىن كېيىن تايىن، مەندىن يىرگىنىدىغان

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بولۇپ قالغانسەن ... توغرىمۇ؟ — دەپ سورىدى.
— بۇ بىر سىناق ئىدى.
— قانداق سىناق؟ بەرداشلىق بېرىشكىمۇ؟
— ياق، تۇيغۇغا.
بۇنچۇك ئارقىسىغا ئۆرۈلدى ـ دە، ئۇزاققىچە لەۋلىرىنىڭ تىترىشىنى توختىتالمىدى. شۇنىدىن كېيىن بۇلار ئوتتۇرىسىدا بۇ ھەقتە گەپ ـ سۆز بولمىدى. بولغان تەقدىردە ئارتۇقچە، تېتىقسىز بولاتتى...
يانۋارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا ئۇلار تىسارىتسىندىن ۋورونېژغا يۆرۈپ كەتتى.

17

16 ـ يانۋار كەچقۇرۇندا بۇنچۇك بىلەن ئاننا ۋورونېژغا يېتىپ كەلدى. بۇ يەردە 2 كۈن تۇرۇپ، مىللېروۋوغا قاراپ يولغا چىقتى، چۈنكى ماگىدىغان كۆنى دون ئىنقىلاۋىي كومىتېتى بىلەن بۇ كومىتېتقا سادىق بولغان قىسىملار كالېدىن ئەسكەرلىرىنىڭ بېسىمى ئاستىدا كامېنىسكايانىبوشتىپ بېرىشكە مەجبۇر بولۇپ،مىللېروۋوغا يۆتكىلىپ كەلدى دىگەن خەۋەر ئېلىنغان ئىدى.
مىللېروۋونىڭ ئىچى پاتىپاراقچىلىق، ئادەملەر مىغ ـ مىغ ئىدى. بۇنچۇك بۇ يەردە بىر نەچچە سائەتلا توختاپ، نۆۋەتتىكى پويىز بىلەن گلۇبوكاياغا يۆرۈپ كەتتى. ئەتىسى ئۇ پىلىموتچىلار كوماندىرسىنى قوبۇل قىلىۋالدى، 2 ـ كۈنى ئەتىگەندە چېرنېتسوپنىڭ ئەترىدىگە قارشى جەڭگە قاتناشتى.

چېرنېتسوپ تارمار قىلىنغاندىن كېيىن كۈتۈلمىگەندە بۇ
ئىككىيلەنگە ئايرىلىشقا توغرا كەلدى. شۇ كۈنى ئەتىگەندە ئانىنا
ئىشتاپتىن كۆتىرەڭگۈ روھ بىلەن ھەم سەل قايغۇرغان ھالدا يۈگۈ-
رۈپ كەلدى.

— ئابرامسون شۇ يەردە ئىكەن، سەن بىلەن بىر كۆرۈشسەم
دەپ تۇرالماي كەتتى. ئۇندىن كېيىن يەنە بىر يېڭىلىق — بۈ-
گۈن مەن كېتىدىغان بولۇپ قالدىم.

— نەگە؟ — دەپ ئەجەپلەندى بۇنچۇك.

— ئابرامسون. مەن ۋە بىر نەچچە يولداشلار لۇگانىسكىغا
تەشۋىقات خىزمىتىگە ماڭىمىز.

— ئەترەتنى تاشلاپ كېتەمسەن؟ — دەپ سوغاققىنا سورى-
دى بۇنچۇك.

ئانىنا قىزىرىپ كەتكەن يۈزىنى بۇنچۇكنىڭ مەيدىسىگە يې-
قىپ كۈلدى.

— راستىنى ئېيتقىنا: سەن مېنىڭ ئەترەتنى تاشلاپ كېتى-
ۋاتقىنىمغا ئەمەس، سېنى تاشلاپ كېتىۋاتقىنىمغا قايغۇرۇۋاتىسەن،
شۇنداقمۇ؟ ئەمما بۇ ۋاقىتلىق ئىش، مەن سېنىڭ قېشىڭدا تۇرغى-
نىمدىن كۆرە، بۇ خىزمەتتە كۆپرەك پايدا كەلتۈرۈشكە ئىشىنىمەن،
پىلىموت ئېتىشىدىن كۆرە، بەلكىم، تەشۋىقات خىزمىتى مېنىڭ
كەسپىمگە كۆپرەك توغرا كېلىدۇ ...، — شۇ سۆز بىلەن ئۇ، كۆزىنى
ئويناقلىتىپ قويدى، — گەرچە پىلىموت ئېتىشنى
بۇنچۇكقا ئوخشاش تەجرىبىلىك كوماندىردىن ئۆگىنىۋالغان
بولسامۇ.

كۆپ ئۆتمەي ئابرامسون ئۆزىمۇ كەلدى. ئۇ، بۇرۇنقىدەكلا غەيى-
رەتلىك، ئىشچان، تىنىم تاپماس ئىدى، قوڭغۇزسىمان، قىتات مېيى

سۇرگەندەك قاپ - قارا بېشىدىكى ئاقارغان چاچلىرى ھامان ياقىراپ تۇراتتى. بۇنچۇك ئۇنىڭ كەلگىنىگە چىندىن خوشال بولدى.

— ساقىيىپ كەتتىڭمۇ؟ ئاھايىتى ياخشى! ئاناڭنى بىز ئېلىپ كېتىمىز، — دېدى ئۇ، ئىمە دەركىن دېگەندەك كۆزلىرىنى پىرىلدىتىپ، — سەن قارشى ئەمەسمۇ؟ قارشى ئەمەسمۇ؟ خوپ ... ماقۇل ... ئاھايىتى ياخشى! مەن بۇ سوئالنى بېرىشىمنىڭ سەۋەبى شۇكى، سىلەر، ئېھتىمال، تىسارىتسىندا بىللە تۇرغان ئىدىڭلار.

— راستىنى ئېيتسام، ئۇنىڭدىن ئايرىلىش مەن ئۈچۈن قىيىن، — دېدى بۇنچۇك قاپىقىنى سېلىپ، زومۇ - زو كۈلۈمسىرەپ.

— قىيىن دەمسەن؟!... بۇنىسى ئارتۇقچە، ئانىنا ئاڭلىدىڭمۇ؟

ئابرامسون ئۆيدە نېرى - بېرى يۈرۈپ، مېڭىش ئەسناسىدا ساندۇقنىڭ ئارقىسىدىن گارىن مىخايلوۋىسكىنىڭ ① چاڭ باسقان كىچىك بىر تومىنى قولىغا ئالدى - دە، توساتتىن بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك خوشلىشىشقا ئالدىرىدى.

— سەن تېزرەك يولغا چىقالامسەن ئانىنا؟

— سەن كېتىۋەر. مەن ھازىرلا، — دەپ ئۆينىڭ بۆلۈكىدىكى تېرساقنىڭ ئارقىسىدىن جاۋاپ بەردى ئانىنا.

ئانىنا كىيىملىرىنى يۆتكەپ بولۇپ، قايتىپ چىقتى. ئۇ ئۇستىگە ئىككى يانچۇقلۇق ماش رەڭ سولدات گىمناستۇركىسىنى كىيىپ، بېلىنى كەمەر بىلەن باغلىۋالغان ئىدى، كۆكسى سەل دۇپپىيىپ چىقىپتۇ، يەنە شۇ ئۇ يەر - بۇ يېرىگە ياماق چۈشكەن، ئەمما كىرسىز پاكىز قارا يوپكا. يېڭىلا يۇغان ئېغىر چاچلىرى يېشىلىپ، تال - تال تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئۇ ئۇستىگە شىنېلىنى كىيگەندىن كېيىن كەمىرىنى تارتىپ تۇرۇپ سورىدى (ئۆزى بايىقىدەك جۇشقۇن ئەمەس ئىدى، ئاۋازى بوشاڭ، مۇڭلۇق):

① گارىن مىخايلوۋىسكى (1906 — 1852) — ئىلغار رۇس يازغۇچىسى — ت.

— بۈگۈن سەن ھۇجۇمغا قاتنىشامسەن؟

— ئەلۋەتتە، قاتنىشىمەن! قول قوشتۇرۇپ ئولتۇرمايمەن - دە!

— مەن سەندىن ئىلتىماس قىلىمەن... قۇلىغىڭدا چىڭ تۇت، ئۆزەڭنى ئاسرا! شۇ ئىشنى مېنى دەپ قىلغىن. ماقۇلمۇ؟ مەن ساڭا بىر جۈپ يۇڭ پايپاقنى ئارتۇق قالدۇرۇپ كېتەي. ئۆزەڭگە شامال تەككۈزۈۋالما. ئىلاجىكى بار، ئايىغىڭغا سۇ ئۆتمىسۇن. لوگانسكىدىن ساڭا خەت يازىمەن.

ئانىنانىڭ كۆزلىرى بىردىنلا خىرەلەشتى؛ ئۇ خوشلىشىۋېتىپ راستىنى ئېيتتى:

— كۆرۈۋاتامسەن، سېنى تاشلاپ كېتىش مەن ئۈچۈن ئىنتايىن ئېغىر، دەسلەپتە، ئابرامسون، لوگانسكىگە بېرىشقا تەكلىپ قىلغاندا، بەك خوشال بولغان ئىدىم، ئەمدى سەنسىز ئۇ يەر ماڭا قاقاس چۆل بولىدىغانلىقىنى سېزىپ تۇرۇۋېتىمەن. ھازىرقى چاغدا قايغۇغا بېرىلىشنىڭ ئوشۇقچە ئىش ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاشنىڭ ھاجىتى يوق، تۇيغۇ دېگەن ئادەمنى چۆچەپ قويىدۇ... مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، خەير - خوش!...

ئۇلار سەۋرچانلىق بىلەن سوغاققىنا خوشلاشتى، ئەمما بۇنچۇك بۇنىڭ شۇنداق بولۇش لازىملىقىنى چۈشەندى، يەنە شۇنى چۈشىنىش كېرەك ئىدىكى، ئانىنا يولغا چىقىش ئىرادەمدىن بوشاپ قالىمەنمىكىن، دەپ قورققان ئىدى.

بۇنچۇك ئۇنى ئۇزاتقىلى چىقتى. ئانىنا ئىككى مۈرىسىنى لىككىلدىتىپ، ئارقىسىغا قارىماستىن، كېتىۋاتاتتى. بۇنچۇك ئارقىسىدىن قىچقىرماقچى بولۇۋىدى، ئەمما خوشلاشقاندا ئانىنانىڭ قىيا باققان كۆزلىرىدە لىققىدە ياشنى كۆرۈپ قالدى. شۇنداقتىمۇ زومۇ - زوۋ، سۈنئىي تېتىكلىك بىلەن:

— روستوفتا كۆرۈشەرمىز! سالامەت بول، ئانە! — دەپ توۋلاپ قالدى.

www.uyghurkitap.com

ئانىنا ئارقىسىغا قايرىلىپ، ئىلدام يۈرۈپ كەتتى.

ئۇ، كەتكەندىن كېيىن بۇنچۇك يالغۇزچىلىق تارتقانلىقىنى بەكمۇ ھىس قىلدى. كوچىدىن ئۆيگە كىردى ـ يۇ، ئەمما پۇتى كۆيگەندەك يەنە دەرھاللا قايتىپ چىقتى... ئۆيدىكى ھەممە نىمە ئانىنى باردەكلا ھىس قىلدۇراتتى، ئۇنىڭ قولى تەككەن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىدىن: ئۇنتۇلۇپ قالغان قولياغلىقى، ئوقدان، مىس كرۇژكا ۋە باشقا نەرسىلەردىن ئانىنىڭ بويى كېلەتتى.

بۇنچۇك ئىنتايىن بىزاۋىتا بولۇپ، ئارامى كېتىپ، كەنتنى بىكاردىن دەر ـ بەدەر كېزىپ يۈردى، خۇددى بىر يېرىنى كېسىپ ئېلىۋالغاندەك، كۆڭلى يېرىم بولۇپ، يېڭى شارائىتقا كۆنەلمەي كەتتى. كوچىدا ئۇچرىغان ناتونۇش قىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ ۋە كازاكلارنىڭ يۈزلىرىگە پەرىشان ھالدا قارايتتى، بۇلارنىڭ بەزىلىرىنى تونۇيتتى، ئۇلارنىڭ كۆپچىلىگى بۇنچۇكنى تونۇيتتى.

بىر يەردە گېرمان ئۇرۇشىدا بىللە جەڭگە قاتناشقان بىر كازاك ئۇنى توختاتتى. ئۇ بۇنچۇكنى ئۆيىگە باشلاپ بېرىپ، قارتا ئويۇنىغا قاتنىشىشقا تەكلىپ قىلدى. شىرە ئەتراپىدا پېتروپ ئەترىدىدىن بولغان قىزىل گۋاردىيىچىلەر ۋە يېقىندا كەلگەن ماتروسلار «يىگىرمە بىر» ئويناۋاتاتتى. ئۆينىڭ ئىچى تاماكا تۈتۈنىگە تولغان، ئۇلار قارتىنى تاس ـ تاس ئۇرۇپ، كېرىنسكىنىڭ چىقارغان پۇللىرىنى شاراقلىتىپ تاشلاپ، تىللاپ قويۇشاتتى، كەلسە ـ كەلمەس ۋاقىرىشاتتى. بۇنچۇك ساپ ھاۋانى خالاپ تالاغا چىقتى.

بىر سائەتتىن كېيىن ھوجۇمغا قاتنىشىشقا توغرا كېلىپ، بۇنچۇك بايىقى ئېغىر ئەھۋالدىن قۇتۇلدى.

18

كالىدىن ئۆلگەندىن كېيىن نوۋوچېركاسسكايا كەنتىھاكىمى-يەتنى دون قوشۇنىنىڭ ھەربى يۈرۈش ئاتامانى گېنېرال نازاروۋقا ئۆتكۈزۈپ بەردى. 29 - يانۋاردا ھەربى بىرلەشمىگە كەلگەن ۋەكىللەر ئۇنى دون قوشۇنىنىڭ قانۇنىي ئاتامانى قىلىپ سايلىدى. ھەربى بىرلەشمىگە ئازغىنا ۋەكىللەر يىغىلغان بولۇپ كۆپچىلىكى دوننىڭ تۆۋەنكى قىسمىدىكى جەنۇبىي رايونلاردىن كەلگەن ئىدى. بۇ ھەربى بىرلەشمە «كىچىك بىرلەشمە» دەپ ئاتالدى. ھەربى بىر-لەشمىنىڭ قوللىشىغا ئىگە بولغان نازاروپ 18 ياشتىن 50 ياشقىچە بولغان كازاكلارنى ئەسكەرلىككە ئالىدىغانلىقىنى جاكالىدى، ئەمما كازاكلار دوق - پوپوزىغا ۋە ھەربى سەپەرۋەرلىك يۈرگۈزۈش ئۈچۈن كەنتلەرگە قوراللىق ئەترەتلەرنى ئەۋەتىشكە قارىماستىن، قوللىرى-غا قورالنى ناھايىتى سۇسلۇق بىلەن ئالدى.

كىچىك بىرلەشمىنىڭ خىزمىتى باشلانغان كۈنى گېنېرال كراسنوشچىكوپنىڭ 6 - دون كازاكلىرى پولكى قوشۇن ستارشىنا-سى تاتسىنىنىڭ قوماندانلىقى ئاستىدا رۇمىنىيە فرونتىدىن ھەر-بى يۈرۈش بىلەن نوۋوچېركاسسكىغا كەلدى. بۇ پولك يېكاتېرىنوس-لاۋدىن تارتىپ، يولبويى سوقۇشۇپ، قىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ مۇھاسىرىسىنى يېرىپ ئۆتۈپ كەلگەن ئىدى. بۇ پولك پياتىخاتكا، مېژىۋايە، ماتۋېيېۋ قورغان ئەتراپىدا ۋە باشقا نۇرغۇن جايلاردا

ھۇجۇمغا ئۇچرىغان بولسىمۇ، ئەمما بۇنىڭغا قارىماستىن، پۈتۈن تەركىۋى بىلەن ۋە بارلىق ئوفىتسېرلىرى بىلەن كەلگەن ئىكەن.

پولكنى قارشى ئېلىش يۈزىسىدىن تەنتەنىلىك مۇراسىم ئۆتكۈزۈلدى. چوڭ چېركاۋنىڭ مەيدانىدا قىسقىلا دۇئا ـ تەكبىردىن كېيىن نازاروپ كازاكلارغا ئىنتىزامغا رىئايە قىلىپ، تەرتىپنى ياخشى ساقلىغانلىغى ئۈچۈن، دوننى قوغداشقا قوراللىرى بىلەن كەلگەنلىگى ئۈچۈن تەشەككۈر بىلدۈردى.

كۆپ ئۆتمەي پولك سۇلىن ئىستانىسىسى قېشىدىكى جەڭ مەيدانىغا ئەۋەتىلدى، ئەمما 2 كۈندىن كېيىن نوۋوچېركاسكىغا شۇم خەۋەر كەلدى: بۇ پولك بولشېۋىكلار تەشۋىقاتىنىڭ تەسىرى بىلەن ھەربى ھۆكۈمەتنى قوغداشتىن باش تارتىپ، پوزىتسىيىدىن ئۆزلۈكىدىن كېتىپ قېلىپتۇ.

ھەربى بىرلەشمىنىڭ خىزمىتى سۇسلىشىپ قالدى. بولشېۋىكلارغا قارشى كۈرەشنىڭ قانداق ئاقىۋەت بىلەن تۈگەيدىغانلىغىنى ھەممىسى سەزدى. مەجلىس ۋاقتىدا غەيرەتلىك، جۇشقۇن- روھلۇق گېنېرال نازاروپ جەينىگىنى شىرەگە تىرەپ، ئالقىنى بىلەن پىشانىسىنى تۇساپ، گويا بىر نەرسە توغرىلىق ئازاپلىنىپ پىكىر يۈرگۈزۈۋاتقاندەك ئولتۇراتتى.

بۇلارنىڭ ئاخىرقى ئۈمىتلىرى خەستەك كۆككە سورۇلدى. ئاق گۋاردىيىچى كازاكلارنىڭ بوينىغاچۈشكەن سىرتماق تارىيىشقا باشلىدى. ئۈرۈش تىخورېتسكايانىڭقېشىغىلا كېلىپ قالدى. روستوفلۇق قىزىل كوماندىر خۇرۇنجى ئاۋتونوموپ تىسارىتسىندىن روستوفقا كېلىۋېتىپتۇ، دىگەن خەۋەر تارالدى.

قىزىل گۋاردىيە كالېدىن بىلەن كورنىلوپ قوشۇنلىرىنى يەڭگەندىن كېيىن روستوفقا قاراپ يول ئالغان ئىدى.

22 ـ فېۋرال كۈنى كاپىتان چېرنوپىنىڭ ئەترىدى روستوفقا

كىردى، ئۇ ئالدى تەرەپتىن سۇۋىرىسىنىڭ زەربىگە ئۇچراپ، ئارقا تەرەپتىن گىنىلوۋىسكايا كەنتىدىكى كازاكلار تەرىپىدىن ئوققا تۇتۇلۇپ، بۇ يەرگە چېكىنگەن ئىدى. ئەمدى كىچىككىنە توساق جاي قالغان ئىدى، شۇڭلاشقا روستوفتا قىلىنىشنىڭ خەۋپلىك ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەن كورنىلوپ شۇ كۈنلا ئولگىنىسكايا كەنتىگە كېتىش توغرىلىق بۇيرۇق بەردى.

تىمىرنىكتىن كەلگەن ئىشچىلار كۈنبويى ۋاگزالغا ھەمدە ئوفىتسېرلەر پاترۇللىرىغا ئوق ئېتىپ تۇردى.

22 - فېۋرال كەچقۇرۇن روستوفتىن نۇرغۇن كىشىلىك قوشۇن زىچ كولوننا بولۇپ چىقىپ كەتتى. بۇ كولوننا دون ئارقىلىق سېمىز قارا يىلاندەك سوزۇلۇپ، ئاقسايغا قاراپ سىلجىدى. قۇيرۇغى كېسىلگەن چولاق روتىلار ئېرىگەن قارلارنىڭ ئۈستىدە شىلىق - شىلىق ئاران مېڭىشاتتى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە پاقىراق تۈگمە قادالغان گىمنازىيە شىنېلى كىيگەنلەر، يېشىل شىنېل كىيگەن تەجرىبە مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى كۆزگە چېلىقاتتى، ئەمما كۆپچىلىكى سولدات - ئوفىتسېرلەر شىنېلىنى كىيگەنلەر ئىدى. ۋىزۋوتلارنى پولكوۋنىكلار بىلەن كاپىتانلار باشلاپ ماڭغان ئىدى. تىزىلىپ كېتىۋاتقانلار ئىچىدە يۇنكېرلار ۋە پىراپورشىكلاردىن تارتىپ تاكى پولكوۋنىكلارغىچە ئوفىتسېرلەر بار ئىدى. نۇرغۇنلىغان ھارۋىلارنىڭ ئارقىسىدا قاچاقلار — ئۈستىگە شەھەر پەلتوسى كىيگەن، ئاياق كىيىمگە كالاچ قاپلىغان ياشانغان، سۆلەتلىك كىشىلەر ماڭغان. ئاياللار ھارۋىلارنىڭ يېنىدا ئۇششاق - ئۇششاق دەسسەپ، قىلىن قارغا پېتىپ، ئىگىز پاشنىلارنىڭ ئۈستىدە تەۋرىنىپ تەسلىكتە مېڭىشاتتى.

كورنىلوپ پولكىنىڭ بىر روتىسىدا ياساۋۇل يېۋگېنىي لىستنىتسكى كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ بىلەن بىر قاتاردا قامەتلىك جەڭچى ئوفىتسېر ئىشتابىس — كاپىتان ستاروبېلىسكى، سۇۋوروپ نامىدىكى

فاناگوريي گىرېنادىر پولكىنىڭ پورۇچىگى بوچاگوپ ۋە قىرىپ چىشلىرى قالمىغان جەڭگىۋار ئوفىتسېر لوۋىچېپ بىللە كېلىۋاتات-تى. بۇ ئادەمنىڭ پۈتۈن ئەزايىنى قېرى تۈلكىدەك ئاق ئارىلاش سېرىق يۇڭ باسقان ئىدى.

قاش قارىيىپ گۇگۇم چۈشۈۋاتاتتى. سوغاق ئۆتكىلى تۇردى، دون ئېغىزىدىن شورتاڭ ۋە شامال سوقۇپ تۇراتتى. لىستىنىتسكى ئۆز ئادىتى بويىچە، تىكىس قەدەم تاشلاپ، پېتىقلانغان قارلارنى كېچىپ، روتىدىن ئۆزۈپ ئۆتكەن ئادەملەرنىڭ يۈزىگە سىنچىلاپ قاراپ كېلىۋاتاتتى. يولنىڭ بىر چېتىدىن كورنىلوپ پولكىنىڭ كوماندىرى كاپىتان نېژىنتسېپ بىلەن پىرېئوبراژېنسكى پولكىنىڭ سابىق كوماندىرى پولكوۋنىك كۇتېپوپ ئۆتۈپ كەتتى، كۇتېپوپ شىنېلىنىڭ مەيدىسىنى ئېچىۋەتكەن، فۇراژكىسىنى كەجگىسىگە كې-يىۋالغان ئىدى.

— جانابى كوماندىر! — دەپ چاقىردى نېژىنتسېپنى پودپولكوۋنىك لوۋىچېپ، مىلتىغىنى چاققانلىق بىلەن تۈزەپ قويۇپ.

كۇتېپوپ كەڭ ماڭلاي، قارا كۆزلىرى يىراق - يىراق جاي-لاشقان، ئۇچى قىرقىلغان كەتمەن ساقاللىق، بۇقىدەك قاڭشالىق يۈزىنى بۇراپ قارىدى؛ ئۇنىڭ نېرىقى مۈرىسىدىن نېژىنتسېپمۇ چاقىرىققا قايرىلىپ قارىدى.

— بىرىنچى روتىغا تېزرەك مېڭىشقا بۇيرۇق بېرىڭ! بۇن-داق يۈرسەك توڭلاپ قالىمىز. ئايىغىمىزدىن سۇ ئۆتتى، ھەربى يۈ-رۈشتە مۇنداق ماڭساق...

— تازا گەپ بولدى - دە! — دەپ چاڭىلدىدى ئۇنى يو-غان چىقىدىغان شاۋقۇنچى ستاروبېلىسكى.

نېژىنتسېپ جاۋاپ قايتۇرماستىن جىملا ئۆتكۈزۈۋەتتى. ئۇ

گۆتېپوپ بىلەن بىر مەسىلە ئۈستىدە تالاش ـ تارتىش قىلىشىۋاتاتتى.
بىر ئازدىن كېيىن ئالېكسېيېپ بولارنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى.
ھارۋىكەش قويرۇغى تۈگۈلگەن بىر جۈپ سېمىز قارا ئاتنى تېز ھەيدەپ
باراتتى؛ ئات تۇياقلىرىنىڭ ئاستىدىن يالپاق قار پارچىلىرى ئىككى
يانغا چاچرايتتى. ئاپپاق بۇرۇتلىرى يۇقۇرىغا تىك قايرىلىپ تۇرغان،
شۇنداقلا ئاپپاق قاشلىرى دىڭگايغان ئالېكسېيېپ شامالدا قىزىرىپ
كەتكەن بولۇپ، فوراژكىسىنى قولىغىنچە چۆكۈرۈپ، كالياسكا ھار-
ۋىسىنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئۆزىنى يېنىچە تاشلاپ، سول قولى بىلەن
ياقىسىنى مەھكەم تۇتۇپ ئولتۇراتتى، ئوفىتسېرلەر ئۇنىڭ ھەممىگە
تونۇش بەشەرىسىگە تەبەسسۇم بىلەن قاراشتى.

سان ـ ساناقسىز ئاياقلار بىلەن چەيلەنگەن يولنىڭ بەزى
يەرلىرىدە ئېرىگەن سېرىق قار سۇلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. مېڭىش
قىيىنلاشتى — ئاياقلار تېيىلىپ كېتەتتى، ئۆتۈكتىن سۇ
ئۆتتى. لىستىنتىسكى ئالدىدىكىلەرنىڭ پارىڭىغا قۇلاق سېلىپ ماڭات-
تى، كالتا جۇۋا، ئاددى كازاك پاپاخى كىيگەن بوم ئاۋازلىق بىر
ئوفىتسېر:

— كۆردىڭىزمۇ، پورۇچىك؟ دۆلەت دۇماسىنىڭ رەئىسى
رودزيانكو قېرى تۇرۇقلۇق پىيادە كېتىۋاتىدۇ، — دېدى.

— روسىيە گولگوفاغا ① ئۆرلەپ چىقىۋاتىدۇ...

بىرسى كېلىپ، تامىغىدىن خەلپۈگىنى قىرىپ، ئىستىھزا
بىلەن كۈلدى:

— گولگوفا ... بۇ يەردىكى پەرق شۇكى، ئۇ تاشلىق يول
بولسا، بۇ يولدا غىچ قار بار، يەنە كېلىپ ھۆل، ئىنتايىن سوغاق.

① گولگوفا — خىرىستىيان دىنىدىكىلەرنىڭ رىۋايىتىدە، ئەيسانى دۈش-
مەنلىرى جازالىغان تاغ، كۆچمە مەنىسىدە ئازاپلىق يول.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

— جاناپلار، نەدە قونۇدىغانلىقىمىزنى بىلەمسىزلەر؟

— يېكاتېرىنودار دا ①.

— بىر يىلى بىز پىروسسىيەدە مۇشۇنداق يۇرۇشتە بولغان ئىدۇق...

— كۇبانلىقلار بىزنى قانداق قارشى ئالاركىن؟ ... نىمە دىدىڭ؟ ... ئەلۋەتتە، ئۇ يەردە ئەھۋال باشقىچە.

— تاماكىڭىز بارمۇ؟ — دەپ سورىدى پورۇچىك گولۇۋا- چېپ، لىستنىتسكىدىن.

ئۇ قوپال پەلىيىنى يېشىپ، پاپىروسنى ئېلىپ، رەھمەت ئېيتتى - دە، سولداتچىسىغا بۇرنىنى قېقىپ، بارماقلىرىنى شىنېلى- نىڭ پېشىگە ئېرتتى.

— دېموكراتىك ئادەتلەرنى ئۆزلەشتۇرۇۋاتامسىز، پورۇ- چىك؟ ... — دەپ كۇلۇپ قويدى پودپولكوۋنىك لوۋىچېپ.

— نائىلاج ئۆزلەشتۇرىسەن ... سىز ... ھىلىقى بىر دوۋنە قولياغلىقىڭىزنى ساقلاپ يۈرەمسىز؟

لوۋىچېپ جاۋاپ بەرمىدى. ئۇنىڭ ئاق كىرگەن قىزغۇچ بۇرۇتىدا كۆكۇش مۇزلار قېتىپ قالغان ئىدى. ئۇ ئاندا - ساندا بۇرنىنى تارتىپ قوياتتى. شىنېلىنىڭ ئاستىدىن شامال ئۇرۇپ تۇرغاچقا، سوغاقتىن چىرايىنى پۈرۇشتۇرەتتى.

لىستنىتسكى قاتار سەپلەرنى، يوللاردا ئەگرى - بۈگرى بۇرۇلۇپ كېتىۋاتقان كولوننىنىڭ بېشىدىكى ئادەملەرنى ئىچ ئاغرى- تىش بىلەن كۆزدىن كەچۇرۇپ، «روسسىيىنىڭ گۈلى» دەپ ئويلىدى ئىچىدە.

بىر نەچچە ئاتلىقلار چېپىپ ئۆتتى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىگىز دون ئارغىمىقىغا مىنگەن كورنىلوپمۇ بار ئىدى. ئۇنىڭ يانتۇ

---

① يېكاتېرىنودار — ھازىرقى كراسنودار شەھىرى.

يان يانچۇقلۇق ئاچ يېشىل كالتا جۇۋىسى ۋە ئاپپاق پاپاخى پىيادە كېتىۋاتقانلارنىڭ ئۈستىدىن كۆپچىلىككە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئوفىتسېرلەر باتالىيونلىرى ئۇ ئۆتۈپ كەتكىچە «ئۇررا» دەپ توۋلاپ تۇردى.

— بۇلارنىڭ ھەممىسى ھېچ گەپئەمەس، پەقەت ئائىلە ...، — لوۋىچېپ قېرى ئادەمدەك ئىنجىقلاپ، ھېسداشلىق ئىزلىگەندەك. لىستىنىتسكىنىڭ كۆزىگە ياندىن قاراپ قويىدى، — مېنىڭئائىلەم سىمولىېنىسكىدە قېلىپ قالدى، — دەپ تەكرارلىدى ئۇ، — ئايىلىم بىلەن قىزىم — قىزىممۇ چوڭ بولۇپ قالغان ئىدى. روۋ دېستىۋودا
17 ياشقا كىردۇ ... بۇ قانداق بولغىنى، ياساۋۇل؟

— شۇ — نداق...

— سىزنىڭمۇ ئائىلىڭىز بارمۇ؟ سىز نوۋوچېركاسسكىدىنمۇ؟

— ياق، مەندون ئۆلكىسىدىنمەن. مېنىڭ ئاتام قېلىپ قالدى.

— ئۇلار نىمە بولدىكىن ... مەنىسىز ئۇ يەردە قانداق ئۆتۈۋاتىدىكىن، — دىدى لوۋىچېپ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ.

ئۇنىڭ سۆزىنى ستاروبېلىسكى ئاچچىغى بىلەن بۆلۈپ تاشلىدى:

— ھەممەيلەننىڭ ئائىلىسى قالدى. سىزنىڭ نىمىشكە غىڭشىيدىغانلىغىڭىزنى چۈشەنمەيمەن، پودپولكوۋنىك؟ ئا — جا- يىپ خەلق تېخى روستوفتىن چىقىپ بولماي تۇرۇپ ...

— ستاروبېلىسكى! پېتىر پېترووۋىچ! سىز تاگانروگ قېشىدىكى جەڭگە قاتناشقانمۇ؟ — دەپ سورىدى ئارقا قاتاردىن بىرسى.

ستاروبېلىسكى ئاچچىقلانغان پېتى ئارقىسىغا قايرىلىپ، قاپىغىنى ئاچماستىن كۈلۈمسىرىدى.

— ئا ... ۋلادىمىر گېئورگىيېۋىچ، سىز قانداق بولۇپ بىزنىڭ ۋىزۋوت تەركىۋىگە كىرىپ قالدىڭىز؟ خىزمىتىمنى ئالماش-

تۇردۇم دەمسىز؟ كىم بىلەن چىقىشالمىدىڭىز؟ ھە ـ ھە ... ئۇ يەردە، ئەلۋەتتە، بۇ چۈشىنىشلىك ... سىز تاگانروگ توغرىلىق سورىدىڭىزمۇ؟ ھە، مەن قاتناشقانمەن ... نېمە بولۇپتۇ؟ پۈتۈنلەي توغرا... ئۇ شۇ يەردە ئۆلتۈرۈلدى.

لىستىنىتسكى ئۇلارنىڭ پارىڭىغا ئانچە قۇلاق سالماي، ئۆزىنىڭ ياگودنويىدىن يولغا چىققان ۋاقتىنى، ئاتىسىنى، ئاكسىنىيىنى ئويلاپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىنى تۇساتتىن قايغۇ ـ ھەسرەت قاپلىۋالدى. ئۇ بوشىشىپ، ئاران ـ ئاران چامدايتتى، ئالدىدا تەۋرىنىپ كېتىۋاتقان نەيزىلىك مىلتىقلارغا، ياپاخ، فۇراژكا، ياللاڭ قولاقچا كىيگەن باشلارنىڭ بىر رېتىمدە تەۋرىنىشىگە قاراپ، ئىچىدە ئويلىدى:

«مانا، شۇ تاپتا سۈرگۈنگە ئۇچرىغان 5000 ئادەمنىڭ ھەممىسى ماڭا ئوخشاش ئۆچمەنلىك ۋە چەكسىز غەزەپ بىلەن تولغان. ئەبلەخلەر بىزنى روسىيىدىن ھەيدەپ چىقىرىپ، بۇ يەرنى دەپسەندە قىلىشنى ئويلاۋاتىدۇ. كۆرەرمىز! ... كورنىلوپ بىزنى موسكۋاغا ئېلىپ بارىدۇ!»

شۇ دەقىقىدە ئۇ كورنىلوپنىڭ موسكۋاغا كېلىشىنى ئېسىگە چۈشۈردى ـ دە، شۇ كۈننى خوشاللىق بىلەن خاتىرىسىدىن ئۆتكۈزدى.

ئارقىدا، يېقىن بىر يەردە، ئېھتىمال، روتىنىڭ ئەڭ كەينىدە بولسا كېرەك، توپچىلار باتارېيىسى كېلىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئاتلار پۇشقۇرۇشتى، زەمبىرەكنىڭ چاقلىرى گۈلدۈرلەشكە باشلىدى. ھەتتا ئاتلارنىڭ تەر پۇراقلىرى كېلەتتى. لىستىنىتسكى بۇنىڭ ئۆزىگە تونۇش ھاياجانلاندۇرغۇچى پۇراق ئىكەنلىكىنى سېزىپ، ئارقىسىغا قايرىلدى: ئەڭ ئالدىدا زەمبىرەك ھارۋىسىنى ھەيدەپ كېتىۋاتقان ياش پىراپورشىك ئۇنىڭغا تونۇش ئادەمدەك كۈلۈمسىرىدى.

× ×

11 ـ مارتتا ئاقلارنىڭ پىيادىلار ئارمىيىسى ئۆلگىنىسكايا

كەنتى رايونىغا توپلانغان ئىدى. كورنىلوپ دون قوشۇنلىرىنىڭ ھەربى يۈرۈشتىكى ئاتامانى گېنېرال پوپوپنىڭ ئۆلگىنىسكايىغا كېلىشىنى كۈتۈپ، يولغا چىقىشنى كېچىكتۈرەتتى، پوپوپ ئۆزىنىڭ 1600 ئۆيچۆرىسىدە مىلتىق، 5 زەمبىرەك ۋە 40 پىلىموتقا ئىگە ئەترىدى بىلەن نوۋوچېركاسسكتىن چېكىنىپ،دوننىڭ سىرتىدىكى دالىغا قاراپ يولغا چىققان ئىدى.

13 - كۈنى ئەتىگەن پوپوپ، ئۆزىگە ھەمرا بولغان ئىشتاپ باشلىغى پولكوۋنىك سىدورىن ۋە قوغدىغۇچى ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدىغان بىر نەچچە كازاك ئوفىتسېرلەر بىللە ئۆلگىنىسكايىغا ئات چاپتۇرۇپ كېلىشتى.

كورنىلوپ تۇرغان ئۆينىڭ ئالدىدىكى مەيدانغا يەتكەندىن كېيىن ئۇ ئېتىنى توختاتتى؛ ئىگەرنىڭ قېشىنى تۇتۇپ، ئايىغىنى ئاتنىڭ ئۈستىدىن ئاران كۆتىرىپ يەرگە چۈشتى، ئالدىراپ يېتىپ كەلگەن چاپارمەن — قارىغىنا، كۆزلىرى غورۇلاينىڭكىدەك ئۆتكۈر، قارا كوكۇلاچاچ ياش كازاك گېنېرالنى قولتۇغىدىن يۆلىدى. پوپوپ تىزگىنىنى ئۇنىڭغا تاشلاپ بېرىپ، ۋەزمىن قەدەم بىلەن پەلەمپەي تەرەپكە قاراپ ماڭدى. سىدورىن ۋە قالغان ئوفىتسېرلەرمۇ ئاتتىن چۈشۈپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىشتى. چاپارمەنلەر ئاتلارنى دەرۋازىدىن ھويلىغا ئېلىپ كىردى، چاپارمەنلەرنىڭ قېرىراق، مايماق ئاياق بىرسى ئاتلارنىڭ توربىلىرىنى بويىنىغا ئېسىپ بولغىچە، غورۇلايغا ئوخشايدىغان، قارا كوكۇلاچاچ يەنە بىرسى ئۆي ئىگىسىنىڭ قىز خىزمەتكارى بىلەن ئاللىقاچان تونۇشۇۋالدى. چاپارمەن ئۇنىڭغا بىر نىمە دىۋىدى، ئىككى مەڭزى توغاچتەك قىپ - قىزىل خىزمەتكار قىز، رومىلىنى ناز - كەرەشمە بىلەن چىگىپ، يالىڭاياق پۇتىغا

سېپىشۋالغان كالاشنى سۆرەپ، ئېرىگەن قار سۈيىنى كېچىپ، كۆلگەن پېتى يىگىتنىڭ يېنىدىن سارايغا قاراپ ئۆتۈپ كەتتى.

سۆلەتلىك، ياشىنىپ قالغان پوپوپ ئۆيگە كىردى. دەھلىزىدە چاققان بىر مۇلازىمنىڭقولىغا شىنېلىنىبېرىپ،قامچىسىنى ئىلغۇچقا ئىلىپ قويۇپ، ئۇزاققىچە بۇرنىنى قاقتى. چاپارمەن گېنېرال پوپوپـ نى ۋە چېچىنى سىلىق تاراپ كېلىۋاتقان سىدورىننى زالغا باشلاپ كىردى.

كېڭەش مەجلىسىگە چاقىرىلغان گېنېراللارنىڭ ھەممىسى يىغىلىپ بولغان ئىدى. كورنىلوپ ئالدىغا يېيىپ قويۇلغان خەرىتىـ نىڭ ئۈستىگە جەينىكىنى تىرەپ شىرەنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى؛ ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بېشى ئاپپاق ئاقارغان، قۇرۇق ئۈستىخان، بېلى تۈپ - تۈز، ساقىلى پاكىز قىرىلغان ئالېكسىيېپ ئولتۇرغان، دىنىـ كىن ئەقىللىق، تىكەندەك كۆزلىرىنى پاقىرىتىپ، رومانىسكى بىلەن بىر نەرسە توغرىلىق سۆزلىشىۋاتاتتى، دىنىكىنگە بىرئاز ئوخشايدىـ غان لۇكومىسكى ئۆيىنىڭ ئىچىدە ساقىلىنى چىمدىپ، ئاستا نېرى - بېرى مېڭىپ يۈرەتتى، ماركوپ ھويلا تەرەپتىكى دەرىزىنىڭ ئالدىـ دا چاپارمەن كازاكلارنىڭ ئاتلارنىڭ قېشىدا بىر نېمە قىلىپ يۈرـ گەنلىكىنى ۋە خىزمەتكارسىز بىلەن چاخچاقلىشىپ كۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆزىتىپ تۇراتتى.

يېڭى كەلگەنلەر تېپچىلىق سوراشقاندىن كېيىن شىرە يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى. ئالېكسىيېپ يول توغرىلىق ۋە نوۋوچېركاسىكىـ دىن كۆچۈش توغرىلىق ئانچە ئەھمىيەتلىك بولمىغان بىر نەچچە سوئاللارنى سورىدى. كۈتۈپ كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە كورنىلوپ تەرىپىدىن مۇشۇ كېڭەشمىگە چاقىرىلغان بىرنەچچە جەڭـ گىۋار ئوفىتسېرلەرمۇ كىردى.

كورنىلوپ، ئاسايىشتە ئولتۇرغان پوپوپقا تىكىلىپ قاراپ:

— سىزنىڭ ئەترەتىنىڭ سانى قانچە، ئېيتىپ بەرسىڭىزچۇ، گېنېرال؟ — دەپ سورىدى.

— 1500 مىلتىقلىق كىشى، بىر زەمبىرەكچىلەر باتارىيىسى، ئۆز ئاتقۇچىلىرى بىلەن 40 پىلىموت بار.

— پىدائىلار ئارمىيىسىنى روستوفتىن كېتىشكە مەجبۇر قىلغان شارائىت سىزگە مەلۇم. تۇنۇگۈن كېڭەش ئۆتكۈزدۇق. يېكاتېرىنودار يۆنۈلۈشىنى كۆزلەپ، كۇبانغا كېتىشنى قارار قىلدۇق، يېكاتېرىنودار ئەتراپىدا ھازىر پىدائىلار ئەترەتلىرى ئۇرۇش ھەركەتلىرى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ. بىز ئاشۇ يول بىلەن ئالغا سىلجىيمىز...، — كورنىلوپ قېرىنداشىنىڭ ئۇچلانمىغان بېشى بىلەن خەرىتىنى كۆرسىتىپ، ئالدىراپ سۆزلەشكە باشلىدى، — يول بويى كۇبان كازاكلىرىنى ئۆزىمىزگە ئەگەشتۈرۈۋالىمىز. بىزنىڭ يۈرۈشىمىزگە توسقۇنلۇق قىلىشقا ئۇرۇنغان ئاز سانلىق، تەشكىللەنمىگەن ۋە جەڭ قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولمىغان قىزىل گۋاردىيە ئەترەتلىرىنى پارچىلاپ تاشلايمىز، — ئۇ، كۆزىنى قىسىپ، بىر چەتكە كۆز تىككەن پوپوپقا قاراپ، سۆزىنى مۇنداق تۈگەتتى، — بىز سىزگە ئۆز ئەترىدىڭىز بىلەن پىدائىلار ئارمىيىسىگە قوشۇلۇشىڭىزنى ۋە ئۇلار بىلەن بىرلىكتە يېكاتېرىنودارغا بېرىشىڭىزنى تەكلىپ قىلىمىز.كۈچلەرنى پارچىلىۋېتىش — بىزگە پايدىسىز.

— مەن بۇنى قىلالمايمەن! — دېدى پوپوپ ئۆزۈل - كېسىل ۋە قەتئىيلىك بىلەن.

ئالېكسىيېپ ئۇنىڭغا سەل ئىگىلىپ قاراپ:

— سوراشقا رۇخسەت قىلىڭ، نېمە ئۈچۈن؟

— شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئوبلاستىنىڭ تۇپرىقىنى تاشلاپ، نەگەدۇر كۇبانغا بارالمايمەن. بىز شىمالدىن دونغا مۆكۈنۈپ، قىشلاقلار

www.uyghurkitap.com

رايونىدا ۋەقەلەر تەرەققىياتىنى كۆزىتىمىز. دۈشمەننى ھازىر ئاكتىپ ھەركەت ئېلىپ بارىدۇ، دېيىشكە بولمايدۇ، چۈنكى بۈگۈن - ئەتە ھاۋا ئىسسىشقا باشلايدۇ، شۇڭا دوندىن ئارتىللېرىيە تۈگۈل، ئاتلىق ئەسكەرلەرنىمۇ ئۆتكۈزۈش مۈمكىن ئەمەس، شۇڭا يەم - خەشەك، ئوزۇق - تۈلۈكى مول قىشلاقلار رايونىدىن بىز خالىغان چاغدا ۋە خالىغان تەرەپلەرگە قاراپ پارتىزانلىق ئۇرۇشىنى قانات يايدۇرۇشىمىز مۈمكىن.

پوپوپ، كورنىلوپنىڭ تەكلىۋىگە قارشى ئۆزى قەتئىي ئىشەنگەن دەلىللەرنى كەلتۈردى. ئۇ كىچىككىنە دىمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن كورنىلوپنىڭ بىر نىمە دىمەكچى بولۇۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ، بېشىنى قەيسەرلىك بىلەن سىلكىپ، يەنە سۆزلەپ كەتتى:

— سۆزۈمنى تۈگىتىشكە رۇخسەت قىلىڭ... بۇ ئېيتقانلىرىمدىن باشقا، يەنە بىر ئەڭ مۇھىم ئامىل بار، بىز قوماندانلىق ئۇنىمۇ نەزەردە تۇتۇۋاتىمىز: ئۇ بولسىمۇ بىزنىڭ كازاكلىرىمىزنىڭ كەيپىياتى، — ئۇ كۆرسەتكۈچ بارمىغىدا ئالتۇن ئۈزۈك پاقىراپ تۇرغان گۆشلۈك ئاپپاق قولىنى سوزدى؛ ئۈنىنى سەل قاتتىقراق چىقىرىپ، ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسىگە قاراپ چىقىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ ھالدا بىز كۇبانغا قاراپ يول ئالساق، ئەترىدىمىزنىڭ پارچىلىنىپ كېتىش خەۋپى بار. كازاكلار ئۇياققا بارماسلىغى مۈمكىن. مۇنۇ ئەھۋالنىمۇ ئۇنتۇماسلىق لازىمكى، مېنىڭ ئەترىدىمنىڭ مۇستەھكەم، ئەڭ كۈچلۈك تەركىۋى — كازاكلار، ئەمما ئۇلار مەنىۋى جەھەتتىن ئالغاندا، ئېيتايلۇق،... سىزنىڭ قىسىملىرىڭىزدەك پۈتۈنلەي تۇرغۇن ئەمەس. ئۇلار ئاددىسى گەپ ئۇقمايدۇ. بارمايمەن دىسە ھىچنىمە دىگىلى بولمايدۇ. شۇڭا پۈتۈن ئەترەتنى قولدىن بېرىپ قويۇشقا تەۋەككۈل قىلالمايمەن، — دەپ ئېنىق ئېيتتى پوپوپ ھەمدە كورنىلوپنىڭ سۆزىنى يەنە بۆلۈپ تاشلاـ

دى، — مەن سىزدىن ئەپۇ سورايمەن، مەن سىزگە ئۆز قارارىمىز-
نى ئېيتىپ ئۆتتۇم، بىز بۇ قارارنى ئۆزگەرتەلمەيدىغانلىقىمىزغا سىز-
نى ئىشەندۈرۈشكە جۈرئەت قىلىمەن. تەبىئىكى، كۈچلەرنى پارچى-
لاش بىزگە پايدىسىز، ئەمما ھازىرقى شارائىتتا بىرلا چىقىش يولى
بار. مېنىڭ پەرىزىمچە، بايا مەن ئېيتىپ ئۆتكەن مۇلاھىزىلەرگە
ئاساسلانغاندا، پىدائىلار ئارمىيىسىنىڭ كۇبانغا بارماي، ئۇنىڭ ئور-
نىغا دون ئەترىدى بىللە دوننىڭ سىرتىدىكى دالىلارغا بار-
غىنى تۈزۈك. نىمىشقا دېگەندە، كۇبان كازاكلىرىنىڭ كەيپىياتى
مېنى زور ئەندىشىگە سالماقتا. پىدائىلار ئارمىيىسى ئاشۇ دالىلاردا
دەم ئېلىشتىن پايدىلىنىپ، ئۆزىنى ئوڭشىۋالىدۇ، باھارغىچە رو-
سىيىدىن كەلگەن يېڭى پىدائىلار كادىرلىرى ئۇلارغا
قوشۇلاتتى...

تېخى تۈنۈگۈنلا دوننىڭ سىرتىدىكى دالىلارغا بېرىشنى ياق-
لاپ، بۇنىڭغا قارشى پىكىر بەرگەن ئالېكسېيېپقا قاتتىق ئېتىراز
بىلدۈرگەن كورنىلوپ بۈگۈن قاتتىق ئاۋاز بىلەن:

— ياق، — دەپ رەت قىلدى، — قىشلاقلار رايونىغا بې-
رىشنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق. بىر 6000 غا يېقىن ئادەم...

— ئەگەر مەسىلە ئۇزۇق - تۈلۈككە بېرىپ تاقالسا، ئۇچاغدا
سىز، جانابى ئالىلىرىنى ئىشەندۈرۈشكە جۈرئەت قىلىمەنكى، قىش-
لاقلار رايونىدىمۇ ياخشىراق يەر يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ يەردە
شەخسى ئات فېرمىلىرىنىڭ ئىگىلىرىدىن ئات ئېلىپ، ئارمىيىڭىز-
نىڭ بىر قىسمىنى ئاتقا مىندۈرەلەيسىز. مانېۋىرلىق دالا ئۇرۇشى
ئېلىپ بېرىشتا سىزدە يېڭى ئۈمىتلەر تۇغۇلىدۇ. ئاتلىق ئەسكەر
سىزگە بەكمۇ لازىم، پىدائىلار ئارمىيىسىدە ئاتلىق ئەسكەر ئانچە
كۆپ ئەمەس.

شۇ كۈنى كورنىلوپ، ئالېكسېيېپقا تولىمۇ جان كۆيەرلىك

uyghurkitap.com

بىلەن قاراپ كەتتى. ئېھتىمال، ئۇ، يۆنۈلۈش تاللاشتا ئىككىلىنىپ قالغانلىقتىن، باشقا بىر ئابرويلۇق كىشىنىڭ قوللىشىنى قولغا كەلتۈرۈشنى ئىزلىگەن بولسا كېرەك.ئالېكسىيېۋنىڭ سۆزىنى زالدا ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى زور دىققەت بىلەن ئاڭلىدى. مەسىلىنى قىسقا، ئۈزۈل - كېسىل، ئېنىق ھەل قىلىشقا ئۈگىنىپ قالغان قېرى گېنېرال بىر نەچچە ئېغىز يىغىنچاق ئىبارىلەر بىلەن ئۆز پىكرىنى بايان قىلىپ، يېكاتېرىنودارغا قاراپ يۈرۈش قىلىشنى ياقلىدى.

— بىز ئاشۇ يۆنۈلۈشكە قاراپ يۈرسەك، بولشېۋىكلارنىڭ مۇھاسىرىسىنىئوڭايلا يېرىپ ئۆتۈپ، يېكاتېرىنودار قېشىدا ئۇرۇش ھەركەتلىرى ئېلىپ بېرىۋاتقان ئەترەت بىلەن قوشۇلىمىز، — دەپ سۆزىنى تۈگەتتى ئۇ.

— ئەگەربۇنداق قىلىشقا ئېرىشەلمىسەكچۇ، مىخائىل ۋاسىلېيېۋىچ؟ — دەپ سورىدى لۇكومىسكى ئېھتىيات بىلەن.

ئالېكسىيېۋ لەۋلىرىنى چىشلەپ، قولى بىلەن خەرىتىنى كۆرسەتتى.

— ئوڭۇشسىزلىقتا ئۇچرىغان تەقدىردە بىزدە كافكاز تاغلىرىغا يېتىپ بېرىۋېلىپ، ئارمىيىنى تارقىتىۋېتىش ئىمكانىيىتى قالىدۇ.

ئۇنىڭ سۆزىنى رومانوۋسكى قوللاپ - قۇۋۋەتلىدى. ماركوۋ بىر نەچچە ئېغىز قىزغىن سۆزلەرنى ئېيتتى. ئالېكسىيېۋنىڭ سالماقلىق دەلىللىرىگە قارشى قويغۇدەك ھېچقانداق پىكرى قالمىغان بولسىمۇ، ئەمما لۇكومىسكى سۆز ئېلىپ، تارازىنىڭ ئىككى تەرىپىنى باراۋەرلەشتۈرۈپ قويدى.

— مەن گېنېرال پوپوپنىڭ تەكلىۋىنى قۇۋۋەتلەيمەن، — دىدى ئۇ ئالدىرىماي ئويلىنىپ سۆزلەپ، — كۇبانغا

يۇرۇش قىلغاندا تـەسەۋۋۇر قىلىش ئىمكانىيىتى بـولمىغان زور قىـ
يىنچىلىقلارغا دۇچكېلىمىـز. ھەممىدىن بۇرۇن بىزگـە تۆمۈريـولنى
2 قېتىم كېسىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ...
كېچەشىمگە قاتناشقانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ نەزىرى لۇكومىسـ
كىنىڭ خەرىتە يۈزىدىكى بارمىقىغا تىكىلدى، لۇكومىسكى سۆزىنى
دادىللىق بىلەن داۋاملاشتۇردى:
— بولشېۋىكلار پۇرسەتنى قولدىن بەرمەيدۇ، بىزنى تەييارـ
لىق بىلەن كۈتۈۋالىدۇ — ئۇلار بىرونېۋىك پويىزلارنى ئېلىپ كېـ
لىدۇ. بىزنىڭ لاققا ـ لۇققا ھارۋىلىرىمىز كۆپ، بىر تالاي يارىدارـ
لار تۇرۇۋېتۇ؛ ئۇلارنى بىز تاشلاپ كېتەلمەيمىز. بۇلارنىڭ ھەممىسى
ئارمىيىگە ئادەتتىن تاشقىرى ئېغىر يۈك بولۇپ، تېز ئالغا ئىلگىرىـ
لەشكە توسقۇن بولىدۇ. ئۇندىن كېيىن مەن بىر نەرسىنى چۈشىنەلـ
مەيۋاتىمەن: كۇبان كازاكلىرىنىڭ بىزگە دوستانە مۇناسىۋەتتە بوـ
لۇشىغا ئىشەنچ قىلىش قەيەردىن تۇغۇلغان؟ دون كازاكلىرىنى مىـ
سالغا ئالساق، گويا بۇلارمۇ بولشېۋىكلار ھاكىمىيىتىگە ئېغىر دەرىـ
جىدە مايىل دەيدىغان گەپلەر بار، بىز بۇ مىش ـ مىش گـەپلەرگە
تولىمۇئېھتىياتچانلىقبىلەن ۋە زور دەرىجىدەساغلامسىكېپتىسىزىم①
نۇقتىئىنەزىرى بىلەن قارىشىمىز لازىم. ئىلگىرىكى روسىيە ئارمىيىـ
سى يۇقتۇرغان بولشېۋىكلىك تىراخوما كېسىلى كۇبانلىقلاردىمۇ بار...
ئۇلار بىزگە دۈشمەنلىك كەيپىياتىدا بولۇشى مۇمكىن. سـۆزۈمنىڭ
ئاخىرىدا تەكرارلاپ ئـۆتىمەنكى، مېنىڭ پىكرىـم — شەرققە، دالىغا
كېتىش، كۈچنى توپلاپ، بۇ يەردىن بولشـېۋىكلارغا زەربە بېرىش.
ئۆز گېنېراللىرىنىڭ كۆپچىلىگىنىڭ قوللىشىغا ئىگە بـولغان
كورنىلوپ ئۇلۇغ كېنەزلىگىنىڭ غەربى بىلەن يۈرۈپ، يۇرۇش جەرـ
يانىدا ئارمىيىنىڭ ئۇرۇشقا قاتناشمايدىغان بىر بۆلۈك ئـادەملىرىگە

① سىكېپتىسىزىم — ھەممە نەرسىگە ئىشەنمەسلىك بىلەن قاراش — ت.

www.uyghurkitap.com

ئات ئېلىپ، شۇ يەردىن كۇبانغا بۇرۇلۇشقا قارار قىلدى. ئۇ، كېكەش‍ـ
مىنى تۈگىدى دەپ ئېلان قىلغاندىن كېيىن، پوپوپ بىلەن بىرنەچچە
ئېغىز گەپ دېيىشىپ، ئۇنىڭ بىلەن سوغاققىنا خوشلاشتى ـ دە، ئۆز
ھۇجرىسىغا چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئالېكسېيېپ ماڭدى.

دون ئەتىرىدىنىڭ ئىشتاپ باشلىقى پولكوۋنىك سىدورىن ئۆ‍ـ
تۈگىنىڭ ئاپقۇتىغا تاقىۋالغان شىپورلىرىنى جىرىڭلىتىپ، ئىشىكتىن
چىقتى ـ دە، چاپارمىنىگە شات ـ خوراملىق بىلەن تۈۋلىدى:

ــ ئاتلارنى ئېلىپ كەل!

سېرىق بۇرۇت ياش كازاك يۈز بېشى قىلىچىنى تۇتۇپ، ئې‍ـ
رىگەن قار سۇلىرىدىن ئاتلاپ، پەلەمپەيىنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇ، پە‍ـ
لەمپەيىنىڭ تۆۋەنكى باسقۇچى ئالدىدا توختىدى ـ دە، پىچىرلاپ:

ــ ئىش قانداقراق، جانابى پولكوۋنىك؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ يامان ئەمەس! ــ دىدى سىدورىن كۆتىرەڭگۈ ئاۋاز بى‍ـ
لەن، ــ بىزنىڭ باشلىق كۇبانغا بېرىشنى رەت قىلدى. ھازىر يولغا
چىقىمىز. سىزلەر تەييار بولدۇڭلىمۇ، ئىزۋارىن؟

ــ بىز تەييار، ئاتلارنى ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ.

چاپارمەنلەرئاتقا مىنىپ، ئاتلارنى يېتىلەپ كەلدى. غورۇلايغا
ئوخشايدىغان قارا كوكۇلاچاچ يېنىدىكى يولداشلىرىغا قاراپ قويدى.

ــ قانداق، چىرايلىق قىزمىكەن؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ پى‍ـ
خىلداپ كۈلۈپ.

قېرىراغى ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن كۈلۈپ قويدى.

ــ ئاتنىڭ قىرچاڭغۇسىدەك بىر نىمە ئىكەن.

ــ خوش، مۇبادا ئۇ چاقىرىپ قالسا، قانداق قىلىسەن؟

ــ بۇ گېپىڭنى قوي، ئەخمەق، بۈگۈن ئۇلۇغ رامىزان كۈنى.

بۇرۇن گىرىنگورىي مېلېخوپ بىلەن بىللە خىزمەت قىلغان ئىز‍ـ
ۋارىن، ئۆزىنىڭ كەك ساغرىلىق، ماڭلىيىدا يالپا قاشقىسى بار، ئاق

تۆمشۇق ئېتىغا ئىرغىپ مىنىپ، چاپارمەنلەرگە:

— كوچىغا چىقىپ تۇرۇڭلار! — دەپ بۇيرۇق قىلدى.

پوپوپ بىلەن سىدورىن گېنېراللارنىڭ بىرسى بىلەن خوشلىشىپ، پەلەمپەيدىن چۈشتى. چاپارمەنلەرنىڭ بىرسى ئاتنىڭ بېشىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، گېنېرالنىڭ پۇتىغا ئۈزەڭگىنى توغرىلاپ بەردى. پوپوپ قولىدىكى ئاددى كازاك قامچىسى بىلەن ئېتىنى قامچىلاپ، ئېتىنى يورغىغا سالدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چاپارمەن كازاكلار، سىدورىن ۋە باشقا ئوفىتسېرلەر ئالدىغا سەل ئىڭىشىپ، ئۈزەڭگىنىڭ ئۈستىدە سەل كۆتىرىلىپ ئات چاپتۇرۇپ كەتتى.

پىدائىلار ئارمىيىسى 2 مەنزىلدە قونۇپ، مېچېتىنىسكايە كەنتىگە كەلگەندىن كېيىن بۇ يەردە كورنىلوپ قىشلاق رايونى توغرىلىق قوشۇمچە يېڭى مەلۇماتلارنى ئالدى. بۇ — كۆڭۈلسىز مەلۇماتلار ئىدى. كورنىلوپ سەپتىكى قىسىملارنىڭ كوماندىرلىرىنى يىغىپ، كۇبانغا بېرىشقا قارار قىلغانلىغىنى ئېلان قىلدى.

ئۇ، قوشۇلۇش توغرىلىق 2 - قېتىم تەكلىپ بېرىپ، بىر مۇلازىمنى پوپوپقا ئەۋەتتى. مۇلازىم - ئوفىتسېرلەر پوپوپ ئارمىيەسىنى ستارو - ئىۋانوسك قېشىدا قوغلاپ يەتتى. ئۇنىڭ پوپوپتىن ئېلىپ كەلگەن جاۋاۋى مۇنداق ئىدى: پوپوپ تەكلىپنى قوبۇل قىلمايدىغانلىغىنى، ئۆز قارارىنى ئۆزگەرتمەيدىغانلىغىنى، ھازىرچە سالسك ۋىلايىتىدە قېلىپ تۇرىدىغانلىغىنى تەكەللۇپ بىلەن ئەمما سوغاق تەلەپپۇزدا يېزىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

19

نوۋوچېركاسسكنى ئىشغال قىلىش ئۈچۈن ئايلانما يول بىلەن ئىلگىرىلەپ بېرىۋاتقان گولۇبوپ ئەترىدى بىلەن بىللە بۇنچۇكمۇ يولغا چىققان ئىدى. 23 ـ فېۋرالدا ئۇلار شاختىنايادىن چىقىپ، رازدورسكايا كەنتىدىن ئۆتۈپ، كېچىسى مېلېخوۋسكاياغا يېتىپ باردى. ئەتىسى تاڭ يورۇش بىلەنلا بۇ يەردىنمۇ چىقىپ كېتىشتى.

گولۇبوپ ئەترەتنى تېز سۈرئەت بىلەن ئېلىپ ماڭدى. ئەڭ ئالدىدا بەستلىك كوماندىرنىڭ ئۆزى كېتىۋاتاتتى؛ قامچىسى ئاتنىڭ ساغرىسىغا دەمبەدەم تېگىپ تۇراتتى. كېچىدە بېسسېرگېنېۋسكايا كەنتىدىن ئۆتۈپ، ئاتلارنى ئازراق ئارام ئالدۇرغاندىن كېيىن ئاتلىقلار يۇلتۇزسىز سۇررەڭ تۈندە خىرە ـ شىرە تەۋرىنىپ تۇپراق يول بېتىدىكى نېپىز مۇزلارنى ئات تۇياقلىرى بىلەن چاراسلىتىپ يەنە يولغا چۈشتى.

كىرىۋيانىسكايا قېشىدا يولدىن ئېزىقىپ قالغان بولسىمۇ، ئەمما دەرھاللا ئۆز يۆنىلىشىنى تېپىۋالدى. ئۇلار كىرىۋيانىسكاياغا كىرگەندە تاڭمۇ سۈزۈلگەن ئىدى. كوچىلاردا تېخى ئادەم كۆرۈنمەيتتى. مەيداننىڭ قېشىدا، قۇدۇق بېشىدا بىر كازاك چال ياغاچ ئوقۇردىكى مۇزلارنى ئويۇۋاتاتتى. گولۇبوپ ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى، ئەترەت توختىدى.

— سالام، بوۋاي.

كازاك پەلەي كىيسۋالغان قولىنى ئاستا پاپاخىغا ئېلىپ بار-دى - دە، ياقتۇرمىغاندەك ئەلپازدا:

— سالامەتمۇ سىلەر، — دەپ جاۋاپ بەردى.

— دادىكا، سىلەرنىڭ كەنتتىكى كازاكلار نوۋوچېركاسسكقا كەتتىمۇ، نىمە؟ سىلەردە ھەربىي سەپەرۋەرلىك بولدىمۇ؟

قېرى ئالدىراپ پالتىنى قولىغا ئېلىپ، جاۋاپ بەرمەستىن ئۆيىگە قاراپ راۋان بولدى.

— يۈرۈڭلار! — دەپ توۋلىدى گولۇبوپ ئاغزىنى بۇزغان ھالدا ئاتنىڭ بېشىنى بۇراپ.

شۇ كۈنى كىچىك ھەربىي بىرلەشمە كونىستانتىنوۋىسكايا گەنتىگە كۆچۈشكە تەييارلىنىۋاتاتتى. دون ئەسكەرلىرىنىڭ يېڭى-دىن تەيىنلەنگەن ھەربىي يۈرۈش ئاتامانى گېنېرال پوپوپ قوراللىق كۈچلەرنى نوۋوچېركاسسكىدىن ئالىقاچان ئېلىپ چىقىپ قوشۇننىڭ قىممەت باھا مال - مۈلۈكلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ كەتتى. ئەتىسى ئەتىگەندە، گولۇبوپ مېلىخوۋىسكايادىن بېسسېرگېنېۋىسكايا تەرەپكە كېتىۋېتىپتۇ، دىگەن خەۋەر ئېلىندى. ھەربىي بىرلەشمە نوۋوچېركاسسكىنى تاپشۇرۇپ بېرىش توغرىلىق گولۇبوپ بىلەن مۇزاكىرە ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن سىۋولوبوپىنى ئەۋەت-تى. ئارقىدىنلا گولۇبوپنىڭ ئاتلىق ئەسكەرلىرى ھېچقانداق قار-شىلىق كۆرسىتىشكە ئۇچرىماستىنلا نوۋوچېركاسسكقا كىردى. گولۇ-بوپ ئۆزى تەرگە پىشقان ئات بىلەن، زىنچچىدا بىر توپ كازاكلار بىلەن بىللە، ھەربىي بىرلەشمىنىڭ بىناسىغا ئات چاپتۇرۇپ كەلدى. ئىشىك ئالدىدا بىر نەچچە بىكارچى ئادەملەر توپلىشىۋالغان بولۇپ، بىر چاپارمەن ئىگەرلەنگەن ئاتنى تۇتۇپ، نازاروپنىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇراتتى.

بۇنچۇك ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، قول پىلىموتىنى ئالدى ـ دە، گولۇبوپ ۋە باشقا بىر توپ كازاكلار بىلەن بىللە ھەربى بىر ـ لەشمە بىنائسىغا يۈگۈرۈپ كىردى. تاراقلاپ ئېچىلغان ئىشىككە كەڭ زالدا ئولتۇرغان ۋەكىللەر ئىلدام بۇرۇلۇپ قاراپ، چىرايلىرى تام ـ دەك ئاقىرىپ كەتتى.

نۇرغۇن كازاكلار بىلەن بېسىپ كىرگەن گولۇبوپ خۇددى ھەربى كۆرەك ۋاقتىدىكىدەك ھەيۋەتلىك ئاۋاز بىلەن:

— تۇرۇ — ڭلار! — دەپ كوماندا بەردى ـ دە، ئالدىراش ـ چىلىقتا بىر نەرسىگە پۇتلىشىپ، ھەيئەت رىياسەت ئولتۇرغان شى ـ رەگە ئېتىلىپ باردى.

بىرلەشمە ئەزالىرى جاراڭلاپ چىققان بۇيرۇققا بوي سۇنۇپ، ئورۇندۇقلىرىنى تاراقشىتىپ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. بىرلا نازاروپ قىمىرلىماي ئولتۇرۇۋەردى.

— بىرلەشمىنىڭ مەجلىسىنى بۇزۇشقا قانداق جۈرئەت قىل ـ دىڭىز؟ — دىدى ئۇ ئاچچىغى بىلەن چاڭىلداپ.

— سىز قولغا ئېلىندىڭىز! ئاغزىڭىزنى يۇمۇڭ! — گولۇبوپ قىزىرىپ، نازاروپنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، مۈرىسىدىكى گې ـ نېراللىق پوگونلىرىنى يۇلۇۋالدى، — تۇر، مەن ساڭا ئېيتىۋا ـ تىمەن! ئېلىپ ماڭ مۇنۇنى!... سەن!... مەن كىمگە ئېيتىۋاتىمەن؟ ئالتۇن پاگونلىرىڭدىن ئايلىناي!...

بۇنچۇك پىلىموتنى ئىشىكنىڭ ئاغزىدا توغرىلاپ قويغان ئى ـ دى. بىرلەشمە ئەزالىرى ئۈركىگەن قوي پادىسىدەك غۇژمەك بولۇپ تۇرۇشتى. كازاكلار نازاروپنى، قورقۇنچىدىن كۆكىرىپ كەتكەن بىر ـ لەشمە رەئىسى ۋولوشنوپنى ۋە باشقا بىر نەچچە ئادەمنى بۇنچۇك ـ نىڭ يېنى بىلەن سۆرەپ ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

www.uyghurkitap.com

سۇپ ـ سۇر يۈزىگە قىزىللىق يۈگۈرگەن گولۇبوپ، قىلىچـ
نى يالىڭاچلاپ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى. ھەربى بىرلەشمىنىڭ
ئەزالىرىدىن بىرسى ئۇنىڭ يېڭىدىن تۇتۇپ:

— جانابى پولكوۋنىك، كەچۈرۈڭ، بىز نەگە بارىمىز؟ —
دىدى. ئۇنىڭ مۈرىسىدىن يەنە بىر گىلدىك باش بوينىنى
سوزۇپ:

— بىز بوشاندۇقمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— بار، يوقال! — دىدى گولۇبوپ قول شىلتىپ، ئاندىن
بۇنچۇك بىلەن قاتارلىشىپ كېتىۋېتىپ، بىرلەشمە ئەزالىرىغا شارتـ
تىدە قايرىلىپ، پۈتى بىلەن پولنى تەپتى، — يوقىلىڭلار ... سىـ
لەر بىلەن ئىشىم يوق! قېنى!

ئۇنىڭ خىرىلدىغان غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازى زالنىڭ ئىچىدە
خېلىغىچە ياڭرىدى.

بۇنچۇك ئانىسىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدى، ئەتىسى، سىـ
ۋېرىس، روستوفنى ئىشغال قىلىپتۇ، دىگەن خەۋەر نوۋوـ
چېركاسسكقا تارقىلىش بىلەنلا، گولۇبوپتىن رۇخسەت ئېلىپ، ئەـ
تىسىلا روستوفقا ئاتلىق يۈرۈپ كەتتى.

سىۋېرىسنىڭ ئىشتاۋىدا 2 كۈن ئىشلىدى، سىۋېرىس «ئاكوپ
ھەقىقىتى» گېزىتىنىڭ باش مۇھەررىرى بولۇپ ئىشلىگەن چاغـ
دىلا ئۇنى بىلەتتى، بۇنچۇك ئىنقىلاۋىي كومىتېتقا بارغان ئىدى،
بۇ يەردە نە ئابرامسون، نە ئاننا يوق ئىكەن. سىۋېرىس ئىشتاۋـ
نىڭ ھوزۇرىدا ئىنقىلاۋىي ھەربى سوت ئورگىنى تەشكىل قىلىنغان
بولۇپ، بۇ ئورگان قولغا چۈشكەن ئاق گۋاردىيىچىلەر ئۈستىدە كەسـ
كىن سوت يۈرگۈزۈپ، جازالاش ئىشلىرىنى ئېلىپ بىرىۋاتقان ئىـ
كەن. بۇنچۇك يەنە بىر كۈن ئارتۇق ئىشلەپ، سوتنىڭ ئېھتىياجلىق

www.uyghurkitap.com

ئىشلىرىغا قارىشىپ بەردى ۋە يوشۇرۇنغان دۈشمەنلەرنى تۇتۇشقا
قاتناشتى. ئەتىسى، كۆرۈشىدىغان كىشىلىرى بىلەن ئۇچرىشىشقا
تازا ئىشەنچى بولمىسىمۇ، ئىنقىلاۋىي كومىتېتقا بارغان ئىدى، پە-
لەمپەيدىن چىقىپ كېتىۋېتىپلا ئانىنىڭ تونۇش ئاۋازىنى ئاڭلاپ
قالدى. ئۇ قەدىمىنى ئاستىلىتىپ، ۋاراڭ - چۇرۇڭ ۋە ئانىنىڭ كۈل-
كىسى ئاڭلىنىپ تۇرغان 2 - ئۆيگە كىرگەندە يۈرىكى قات قىلىپ
كەتتى.

ئىلگىرى ھەربى گارنىزون باشلىغى تۇرغان بۇ ئۆينىڭ ئى-
چىدە تاماكا تۈتۈنى بۇلۇتتەك ئۈزۈپ يۈرەتتى. بۇلۇڭدا كىچىكك-
ىنە پەرداز ئۈستىلىنىڭ يېنىدا، تۈگمىسىز شىنېل كىيگەن، بېشى-
دىكى سولداتچە قۇلاقچىسىنىڭ بوغۇچى يېشىۋېتىلگەن بىر ئادەم
بىر نىمە يېزىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا كالتە جۇۋا ۋە پەل-
تو كىيگەن سولداتلار ۋە غەيرى ھەربىلەر يىغىلىشىپ ئولتۇرغان
ئىدى، ئۇلار بىر نەچچە توپقا بۆلۈنگەن بولۇپ، تاماكا چەككەچ،
پاراڭ سوقۇشاتاتتى. ئانىنا دەرىزىنىڭ ئالدىدا، ئىشىككە ئارقىسىنى
قىلىپ تۇراتتى، دەرىزە تاكچىسىدا، ئابرامسون گىرەلەشتۈرۈلگەن
بارماقلىرى بىلەن تىزىنى قۇچاقلاپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ يېنىدا ئى-
گىز بويلۇق، لاتىش چىراي بىرقىزىل گۋاردىيىچى بېشىنى بىر
تەرەپكە قىيشايتۇرۇپ ئۆرە تۇراتتى. ئۇ، چىمچىلىغىنى تىك قىلىپ،
تاماكىسىنى بىر چەتكە تۇتۇپ، بىر نەرسىنى سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى،
ھىكايىسى خېلى قىزىق بولسا كېرەك، ئانىنا مەززە قىلىپ كۈلەتتى،
ئابرامسوننىڭ يۈزلىرى كۈلكىدىن پۈرۈلگەن، شۇ يەردىكى باشقا ئا-
دەملەرمۇ ھىجىيىپ قۇلاق سېلىشاتتى، قىزىل گۋاردىيىچىنىڭ يو-
غان يۈزىنىڭ پالتا بىلەن چېپىلغاندەك ئىز قالغان ھەر بىر سىزى-
غىدىن ئەقىللىقلىق، ئۆتكۈرلۈك، شۇنىڭ بىلەن بىللە بىر ئاز ئاچ-
چىغى يامانلىقنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

بۇنچۇك، ئانىنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ:
— ياخشىمۇسەن، ئانە؟— دېدى.
ئانىنا ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىدى. يۈزىگە قىزىللىق يۈگۈرۈپ، بويىنىغىچە قىزىرىپ كەتتى، كۆزىدىن ياش چىقتى.
— نەدىن كېلىشىڭ؟ ئابرامسون، قارىغىنا! مانا ئۇ— يېڭى چىققان تەڭگىدەك ۋالىلداپ ئۆزىمۇ كېلىپ قالدى، سەن بولساڭ ئۇنىڭ توغرىسىدا تەشۋىشلىنىپيۈرگەن ئىدىڭ،— دەپ جاۋىلداپ كەتتى ئانىنا، ئۇ، ئىزاتارتقانلىغىدىن بېشىنى كۆتىرەلمەي، ئىشىك تەرەپكە قاراپ ماڭدى.
بۇنچۇك، ئابرامسوننىڭ ئىسسىق قولىنى قىسىپ، ئۇنىڭبىلەن بىر - ئىككى ئېغىز سۆزلەشكەندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ شۇ تاپتىكى ئەخمىقانە يۈزىنى چەكسىز بەختىيار كۈلكە قاپلىۋالغانلىغىنى ھېس قىلىپ، ئابرامسوننىڭ سورىغان سوئالىغا جاۋاپ بەرمەستىن (ئۇ ھەتتا نىمىنى سورىغانلىغىنى ئاڭقىرالمىغان ئىدى) ئانىنانىڭ قېشىغا قاراپ يول ئالدى. ئانىنا ئۆزىنى ئوڭشىۋېلىپ، بۇنچۇكنى بىر ئاز غەزەپ ئارىلاش تەبەسسۇم بىلەن قارشى ئالدى، چۈنكى ئۆزىنىڭ ئىزا تارتقانلىغىغا ئاچچىقلىنىپ تۇراتتى.
— خوش، يەنە بىر قېتىم تېچلىق سوراي، سالامەتمۇسەن؟ ئەھۋالىڭ قانداق؟ سالامەتلىگىڭ ياخشىمۇ؟ قاچان كەلدىڭ؟ نوۋوچېركاسسكىدىن كەلدىڭمۇ؟ گولۇبوپنىڭ ئەترىدىدە بولغانمىدىڭ؟ شۇنداق دېگىن... خوش، قانداق تۇردۇڭ؟
بۇنچۇك ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۈزمەستىن، قادىلىپ قاراپ، سوئاللىرىغا جاۋاپ بەردى. ئانىنانىڭ كۆزلىرى بەرداشلىق بېرەلمەي باشقا تەرەپكە قارىۋالدى.
— يۈر، بىر ئاز ۋاقىت كوچىغا چىقىپ كىرەيلى،— دەپ تەكلىپ قىلدى ئانىنا.

www.uyghurkitap.com

بۇلارنى ئابرامسون چاقىرىپ توختاتتى:

— يات قايتىپ كېلەمسىلەر؟ يولداش بۇنچۇك، ساڭابىر ئىشىم بار ئىدى. بىر ئىشتا سەندىن پايدىلانماقچى بولغان ئىدۇق.

— بىر سائەتتىن كېيىن كېلىمەن.

كوچىغا چىققاندىن كېيىن ئاننا، بۇنچۇكنىڭ كۆزىگە ئىللىق چىراي بىلەن تۈزلا قاراپ، ئۆزىگە رەنجىگەندەك قولىنى شىلتىپ قويدى.

— ئىليە، ئىليە، بايا ئىزا تارتىپ ئەسكى ئىش قىلدىم... خۇددى كىچىك قىز بالىدەك! ئۇنىڭ سەۋەبى: بىرىنچىدىن، سەن تۇيۇقسىزلا كىرىپ كەلدىڭ؛ ئىككىنچىدىن، ئەھۋالىمىزنىڭ مۇجمەللىكى. راستىنى ئېيتقاندا، سەن بىلەن بىز كىم ئىدۇق؟ راھەت - پاراغەتتە تۇرمۇش كەچۈرىدىغان «كۆيوۋ بىلەن كېلىن»مۇ؟ بىلەمسەن، بىر قېتىم لۇگانىسكىدا ئابرامسون مەندىن: «سەن بۇنچۇك بىلەن بىللە ئۆتۈۋاتامسەن؟» دەپ سورىغان ئىدى، مەن: ياق، دىدىم، ئەمما ئۇ ھەممىنى تېز بايقىۋالىدىغان يىگىت، شۇڭا كۆزگە چېلىقىغان نەرسىنى كۆرمەي قالمايدۇ. ئۇ ھېچنىمە دىمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئىشەنمىگەنلىكى كۆزىدىن چىقىپ تۇرىدۇ.

— سەن ئۆزەڭ توغرىلىق سۆزلەپ بەرگىنە، قەيەردە بولدۇڭ، نىمە ئىش ئىشلىدىڭ؟

— ھە، بىز ئۇيەردە ئىشنى ئەۋج ئالدۇرۇۋەتتۇق! 211 كىشىلىك بىر قوراللىق ئەترەت قۇردۇق، تەشكىلىي ۋە سىياسى خىزمەت ئېلىپ باردۇق... ئىشلىگەن ئىشلىرىمىزنى بىر - ئىككى ئېغىز سۆز بىلەن ئېيتىپ تۈگەتكىلى بولامدۇ؟ سېنىڭ پەيدا بولۇشۇڭدىن تېخىچە ئەس - ھۇشۇمنى يىغىۋالالماي تۇرىمەن. سەن قەيەردە... نەدە قونۇۋاتىسەن؟ — دىدى ئاننا ئېيتىپ بېرىۋاتقان سۆزىنى ئۈزۈپ قويۇپ.

— شۇيەردە ... بىر يولداشنىڭكىدە.

بۇنچۇك راستىنى ئېيتماي، قىينىلىپ قالدى: ئۇ، سىۋېرىسىنىڭ ئىشتاۋىدا قونۇپ يۈرەتتى.

— سەن بۇگۈنلا بىزنىڭ ئۆيگە كۆچۈپ كەل. مېنىڭ تۇرىدىغان يېرىم ئېسىڭدىمۇ؟ سەن بىر چاغدا مېنى ئېپكېلىپ قويىغان ئىدىڭغۇ.

— تاپىمەن. ئەمما... سېنىڭ ئائىلەڭنى قىسىنچىلىققا سېلىپ قويماسمەنمۇ؟

— بۇ گېپىڭنى قوي، ھېچكىمنى قىسىنچىلىققا سالمايسەن، ئۇمۇمەن بۇ توغرىلىق گەپ ئاچما.

كەچقۇرۇن بۇنچۇك، ئۆزىنىڭ نەرسە - كېرەكلىرىنى چوڭ بىر سولداتچە سومكىغا قاچىلاپ، چەترەك بىر خالتا كوچىدىكى ئانىنىڭ ئۆيىگە كەلدى. پىششىق خىشتىن ياسالغان كىچىككىنە ئايرىم بىنانىڭ بوسۇغىسىدا ئۇنى بىر موماي قارشى ئالدى. چىرايى ئانىناغا بىر ئاز ئوخشايتتى: يەنەشۇ چاقناپ تۇرغان كۆككە مايىل قارا كۆز، يەنەشۇ ئىلمەك بۇرۇن، پەقەت يۈزىنى قورۇق باسقان بولۇپ، قوڭۇر تۇس ئالغان ۋە كالچىيىپ قالغان ئاغزى قېرىلىقنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى.

— سىز بۇنچۇك بولامسىز؟ — دەپ سورىدى موماي.

— شۇنداق.

— مەرھەمەت، كىرىڭ، قىزىم سىز توغرىلىق ئېيتقان ئىدى.

موماي، بۇنچۇكنى كىچىككىنە بىر ھوجرىغا باشلاپ كىردى، نەرسە - كېرەكلىرىنى قويىدىغان يەرنى تەيىن قىلدى، قېتىپ قالغان قاداق قولىنىڭ بارمىغى بىلەن بىر دائىرىنى كۆرسىتىپ:

— مۇشۇ ئۆيدە تۇرىسىز. مۇنۇ كاراۋات سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزدا بولىدۇ، — دېدى.

www.uyghurkitap.com

مومايىنىڭ رۇس تىلىنى يەھودىچە تەلەپپۇزدا سۆزلىگەنلىگى ئېنىق سېزىلىپ تۇراتتى. بۇ ئۆيدە ئۇنىڭدىن باشقا بىر ياش ئۆسمۈر — تېنى ئاجىز، ئانىغا ئوخشاش كۆك كۆز قىز بالا بار ئىدى.

بىر ئازدىن كېيىن ئاننا كەلدى. ئۇ كەلگەندىن كېيىن ئۆينىڭ ئىچى ۋاراڭ - چۇرۇڭ بىلەن جانلىنىپ كەتتى.

— ھېچكىم كەلمىدىمۇ؟ بۇنچۇك كەلمىدىمۇ؟

ئانىسى ئۇنىڭغا ئۆزئاناتىلىدا بىر نىمە دىگەندىن كېيىن، ئاننا دىرىڭلاپ مېڭىپ ئىشىككە باردى.

— قېشىڭغا كىرىشكە بولامدۇ؟

— كىر، كىر.

بۇنچۇك ئورۇندۇغدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا چىقتى.

— خوش قانداق؟ ئورۇنلىشىۋالدىڭمۇ؟

ئاننا ئوچۇق چىراي، مەمنۇنلۇق بىلەن بۇنچۇككا بىر قاراپ چىقىپ، سورىدى:

— بىر نەرسە يىدىڭمۇ؟ يوق، ئاۋۇ ئۆيگە كىرەيلى.

ئۇ، بۇنچۇكنىڭ گىمناستۇركىسىنىڭ يېڭىدىن تۇتۇپ، بىرىنچى ئۆيگە باشلاپ كىرىپ:

— ئانا، بۇ كىشى مەن بىلەن بىر سەپتىكى يولداش. رەنجىتىپ قويماسسىز، - دىدى كۈلۈپ.

— نىمە دىگىنىڭ بۇ، بۇنداق قىلىشقا بولامدۇ؟... ئۇ — بىزنىڭ مېھمىنىمىز ئەمەسمۇ.

كېچىسى، روستوپتا ئاكاتسىيە دەرىخىنىڭ قوۋزىغى چاراسلاپ يېرىلغاندەك ئاندا - ساندا مىلتىق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بەزى - بەزىدە پىلىموت تاتىلداپ، كېيىن ھەممىسى جىمىقىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن فېۋرالنىڭ ئۇلۇغۋار قاراڭغۇكېچىسى كوچىلارنى يېڭىۋاشتىن سۈكۈنات قۇچىقىغا ئالدى. بۇنچۇك بىلەن ئاننا بۇ كىچىككىنە ئىنتايىن سەرەمجانلىق، پاكىز ئۆيدە ئۇزاق ئولتۇرۇشتى.

— بۇ ئۆيدە سىگلىمبىلەن ئىككىمىز تۇرىمىز، —دېدى ئاننا.—
كۆردۈڭمۇ، بۇۋى قىزلاردەك ئاددى ـ ساددا ھايات كەچۈرىمىز. ئەر-
زان رەسىملەرمۇ، چۈشكەن سۈرەتلىرىمىزمۇ، ماڭا ئوخشاش گىمنازى-
يىنى پۈتتۈرگەن قىزلارغا لايىق ھېچقانداق بىزەك نەرسىلەرمۇ يوق.
— قانداق تىرىكچىلىك بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈپ كەلدىڭلار؟ —
دەپ سورىدى بۇنچۇك گەپ ئارىسىدا.
ئاننامۇ ئۆز غۇرۇرىنى ساقلاپ:
— مەن ئاسمولوپ فابرىكىسىدائىشلىدىم ۋە بالا ئوقۇتتۇم، —
دەپ جاۋاپ بەردى.
— ھازىرچۇ؟
— ئانام كېيىم تىكىدۇ. 2 جانغا كۆپ ئىشلەشمۇ لازىم ئەمەس.
بۇنچۇك نوۋوچېركاسسكنىقانداق ئالغانلىقىنى، زىۋېرېۋو بىلەن
كامېنسكايا يېنىدا بولغان جەڭلەرنى تەپسىلى سۆزلەپ بەردى.
ئاننا، لۇگانسكى بىلەن تاگانروگتا ئېلىپ بارغان ئىشلىرى توغرى-
سىدىكى تەسىراتىنى ئورتاقلاشتى.
سائەت 11 دە، ئانىسى ئۆز ئۆيىدىكى چىراقنى ئۆچۈرۈش
بىلەنلا، ئاننا چىقىپ كەتتى.

20

مارت ئېيىدا بۇنچۇك دون ئىنقىلاۋىي كومىتېتى ھوزۇرىدىكى ئىنـ-
قىلاۋىي ھەربى سوت ئورگىنىغا خىزمەتكە ئەۋەتىلدى. ئىگىز بوي
كۆزلىرى خىرە، خىزمەت ۋە ئۇيقۇسىزلىقتىن جۈدەپ، ھالى قالمى-
غان رەئىس بۇنچۇكنى ئۆزى ئولتۇرغان ئۆينىڭ دەرىزىسى ئالدىغا

www.uyghurkitap.com

ئېلىپ بېرىپ، قول سائىتىنى سىلاپ تۇرۇپ (ئۇ بىر مەجلىسكە ئالدىراپ تۇراتتى) مۇنداق دېدى:

— سەن قايسى يىلى پارتىيىگە كىرگەن؟ ئاھا،ناھايىتى ياخشى. شۇنداق قىلىپ، سەن بىزدە كومېندانت بولىسەن. ئۆتكەن كېچە بىز ئۆز كومېندانتىمىزنى «دوخونىن ئىشتاۋى»غا يولغا سالدۇق ... پارە ئالغانلىقى ئۈچۈن. ئۇچىغا چىققان لوكچەك ئىدى، نومۇسسىز، ئەبلەخ، مۇنداق ئادەملەرنىڭ بىزگە كېرىكى يوق. بۇ بىر يىرگىنىشلىك خىزمەت بولىسىمۇ، ئەمما مۇنداق خىزمەتتىمۇ پارتىيە ئالدىدا ئۆز مەسئۇلىيىتىنى تولۇق ھېس قىلىشى لازىم بولىدۇ، سەن مېنىڭ ئېيتقانلىرىمنى ئوبدان چۈشىنىۋال ...، — ئۇ بۇ جۈملىسىنى ئالايىتەن تەكىتلەپ ئېيتتى، — ئادەمگەرچىلىكنى ساقلاش كېرەك. بىز زورلۇر تېپىلغاندا، ئەكسىلئىنقىلاپچىلارنى جىسمانى جەھەتتىن يوقىتىمىز. ئەمما بۇنى سېرىك ئويۇنىغا ئايلاندۇرۇپ قويۇش مۇمكىن ئەمەس، سۆزۈمنى چۈشىنىۋاتامسەن؟ خوپ، ماقۇل. بار، ئىشقا كىرىش.

شۇ كۈنى كەچتە بۇنچۇك 16 قىزىل گۋاردىيىچىنى ئەگەشتۈرۈپ، يېرىم كېچىدە شەھەر سىرتىغا چىقىپ، 3 چاقىرىم يىراقلىقتىكى بىر يەردە ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغان 5 ئادەمنى ئاتتى. ئۇلارنىڭ ئىككىسى گىنىلوۋىسكايا كەنتلىك كازاك بولۇپ، قالغانلىرى روستوپ ئاھالىسى ئىدى.

بۇلار ھەر كۈنى دېگۈدەك يېرىم كېچىدە ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغانلارنى يۈك ماشىنىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ شەھەرنىڭ سىرتىغا ئېلىپ باراتتى، ئۇلارغا ئالدىراش ئورا قازاتتى، گۆر قېزىش ئىشىغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەن ئادەملەرنىڭ ئۆزلىرىمۇ ۋە قىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ بىر بۆلىكى قاتنىشاتتى، بۇنچۇك قىزىل گۋاردىيە-

چېلەرنى سەپكە تىزىپ چويۇندەك ۋەزمىن سۆزلەرنى ياڭرىتىپ:

— ئىنقىلاپ دۈشمەنلىرىگە ئۆلۈم ...، — دەپ تاپانچىسىنى شىلتىلايتتى، — ئات!...

بىر ھەپتىنىڭ ئىچىدە ئۇ، خوپ ياداپ، گويا تۇپىغا بۇلانغاندەك قارىيىپ كەتتى. كۆزلىرى ئورىچەكلىشىپ، ھەسرەتلىك پاقىراپ تۇرغان قارىچۇغلىرىنى ئەسەبىلەرچە تارتىشىپ تۇرغان قاپاقلىرى ياپالمايتتى. ئاننا ئۇنى پەقەت كېچىلىرىلا كۆرەتتى، ئاننا ئىنقىلاۋىي كومىتېتتا ئىشلەپ، ئۆيىگە كەچ قايتىسىمۇ، ئەمما ئۇ، ھەر دائىم بۇنچۇك ئۆزىنىڭ كەلگەنلىكىنى بىلدۈرۈپ دەرىزىنى تەك - تەك قىلىپ چەككەن ئۆزىگە تونۇش ئاۋازىنى ئاڭلىغانغا قەدەر كۈتۈپ ئولتۇراتتى.

بىر كۈنى بۇنچۇك، ئادەتتىكىچە، يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە قايتىپ كەلدى، ئاننا ئىشىكنى ئېچىپ، ئۇنىڭدىن:

— تاماق يەمسەن؟ — دەپ سورىدى.

بۇنچۇك جاۋاپ بەرمىدى: مەس ئادەمدەك دەلدەڭشىپ، ئۆز ھوجرىسىغا كىردى - دە، كىيىم - كېچىكىنى سالماستىن، شىنېل، ئۆتۈك، باش كىيىمى بىلەنلا ئۆزىنى كارۋاتقا تاشلىدى. ئاننا قېشىغا كېلىپ، يۈزىگە قارىغان ئىدى، كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كېتىپتۇ، مەھكەم چىشلەنگەن چىشلىرىنىڭ ئارىلىغىدىن شۆلگەيلىرى چىقىپ قېلىپتۇ، كېزىكتىن كېيىن شالاڭ ئۆسكەن چاچلىرى تەرگە پىشىپ ماڭلىيىغا يېپىشىپ قالغان.

ئاننا يېنىدا ئولتۇردى. ئىچى ئاغرىپ، يۈرىكى جىغىلداپ كەتتى، پىچىرلاپ ئۇنىڭدىن ئاستا سورىدى:

— بەك قىيىنىلىۋاتامسەن، ئىلىيە؟

بۇنچۇك، ئاننانىڭ قولىنى قىسىپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى،

تام تەرەپكە قارىۋالدى. شۇپپىتى بىرەر ئېغىز سۆز قىلماستىن، ئۇيـقۇغا كەتتى ـ دە، چۈشىدە بىرنىمىلەرنى جۆيلۈدى، ئورنىدىن تۇرـماقچى بولۇپ كۆچەندى. ئاننا ئۇنىڭ كۆزى يېرىم ئوچۇق ئـۇخلاـۋاتقانلىقىنى، چالا يۇمۇلغان قاپىقىدىن پۇلتىيىپ تۇرغان ساغـۇچ ئېقى كۆرۈنۈپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەندە قاتتىق قورقۇپ، ئـەزايىـنى تىترەك باستى.

— ئۇ يەردىن كەت! — دېدى ئاننا ئەتىسى ئەتىگەن، — ئالـدىنقى سەپكە بارغىنىڭ ياخشىراق. سەن كىشى تونۇمايدىغان دەرىـجىگە بېرىپ قالدىڭ، ئىيلە! بۇ خىزمەتتە بېلىڭ سۇندۇ!

— گەپ قىلما! ...، — دەپ ۋاقىرىدى بۇنچۇك غەزەپتىن ئاـقىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ.

— ۋاقىرىما، مەن سېنى رەنجىتتىممۇ؟

بۇنچۇك، گويا مەيدىسىدەيىغىلىپ قالغان قەھرى ـ غەزىۋىنى ۋاقىراش بىلەن چىقىرىپ تاشلىغاندەك، بىردىنلا جىمىپ قالـدى. ئاندىن ئۆزىنىڭ ئىككى ئالقىنىغا ھارغىنلىق بىلەن قاراپ سۆزلەپ كەتتى:

— ئادەملەرنىڭيامانلىرىنى قىرىپتاشلاش — يىرگىنىشلىك ئىش ئىكەن. ئادەم ئېتىش، بىلسەڭ، كىشىنىڭ سالامەتلىكىگە ۋە روھىغا بەك زىيانلىق ... ماناقارا ...، — ئۇ، بىرىنچى قېتىم ئانناـنىڭ ئالدىدا ئەدەپسىز سۆزلەر بىلەن ئاغزىنى بۇزدى، — پـەقەت ئەخمەقلەر بىلەن ياۋايىلارلا ياكى مۇتەئەسسىپلەرلا مۇنداق يىرگىـنىشلىك ئىشقا باردۇ. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ئادەملەرنىڭ ھـەممىسى باغۇ ـ بوستانلارغا بېرىشنى خالايدۇ، ئەمما ھەي دەرىخ! — گـۈل ئۆستۈرۈش، دەرەخ تىكىشتىن ئىلگىرى شۇ يـەردىكى ئىپلاسلىقنى تازىلاش كېرەك! ئـوغۇتلاش لازىم! قـولنى بـۇلغاش كېرەك بـوـلىدۇ! — ئۇ، ئاننا باشقا ياققا قاراپ، ئۈندىمەي ئـولتۇرغـانلىقىغا

قارىماستىن، چاڭىلداپ سۆزلەۋەردى، — پاسكىنچىلىقنى يوقىتىش كېرەك، ئەمما كىشىلەر بۇ ئىشتىن يىرگىنىدۇ! ...، — بۇنچۇك شىرەنى مۇشتلاپ، قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ، ۋاقىراپ كەتتى.

ئانىنىڭ ئانىسى ئۆيىنىڭ ئىچىگە قاردۇدى، شۇئاندىلا بۇنچۇك ئېسىنى يىغىپ، ئاستا سۆزلەشكە باشلىدى:

— مەن بۇ خىزمەتتىن كەتمەيمەن! مەن بۇ خىزمەتتە ئىنقىلاپقا پايدا كەلتۈرۈشنى كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن ۋە ھېس قىلىۋاتىمەن! نىجىسلارنى كۆرەيمەن، يەرنى ئوغۇتلايمەن، يەر كۈچلەنسۇن! ئۇنۇمدار بولسۇن! كەلگۈسىدە بۇ يەرلەردە بەختلىك كىشىلەر يۈرەر ... بەلكىم، تېخى تۇغۇلمىغان ئوغلۇم يۈرەر ...، — ئۇ ئىككى قولىنى تىزىغا قويۇپ، پىچىرلاپ سۆزلىدى، — قورۇپ كەتسۇن بارى! كۆيسە، لاۋۇلداپ كۆيسۇن، تۈتەپ تۇرۇشنىڭ لازىمى يوق... بىراق مەن، راستىنلا چارچىدىم ... بىر ئاز ئىشلىگەندىن كېيىن ئالدىنقى سەپكە كېتىمەن، سىنىڭ ئېيتقىنىڭ توغرا ...

ئۇنىڭ سۆزىنى جىم ئولتۇرۇپ تىڭشىغان ئانىنا پەيتنى تېپىپ ئاستا دېدى:

— ئالدىنقى سەپكە ياكى باشقا ئىشقا كەت ... كەت، ئىلىيە، ئۇنداق بولمىغاندا سەن ... ئەقلىڭدىن ئازىسەن.

بۇنچۇك، ئانىناغا ئارقىسىنى قىلىپ، دەرىزىنى تاكىلداتتى.

— ياق، مەن بەردەم... تۆمۈردىن سوققان ئادەملەر بار، دەپ ئويلاپ قالمىغىن، بىز ھەممىمىز بىر تەخلىتتىكى ئادەملەرمىز ... دۇنيادا ئۇرۇشقا كىرگەندە قورقمايدىغان ئادەملەر بولمايدۇ، شۇنىڭدەك، ئادەم ئۆلتۈرگەندە، روھىي جەھەتتىن ئازاپلانمايدىغان ئادەم يوق. ئەمما پاگون تاقىغانلار ئۈچۈن ھەرگىز ئىچ ئاغرىتمايمەن ... ئۇلارمۇ سەن بىلەن بىزگە ئوخشاش ھەممىنى چۈشىنىدىغان ئادەملەر. تۈنۈگۈن 9 ئادەمنىڭ قاتارىدا 3 كازاكنى ئېتىشقا توغرا

www.uyghurkitap.com

كەلدى ... ئۈچىلىسى ئەمگەكچىلەر ... بىرسىنىڭ قولىنى يىشىشكە باشلىغان ئىدىم ...، — بۇنچۇكنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى پەسلەپ، گويا يىراقلىشىپ كېتىۋاتقاندەك چىقتى، — قولىنى تۇتقىنىمدا، بۇ قول چەمدەك قاتتىق ئىكەن ... پوتونلەي قاداق باسقان ... ئالقىنى قاپ - قارا، تىلىم - تىلىم يېرىلىپ كەتكەن ... قاپارتقۇ بىلەن تولغان ... خوش، مەن كەتتىم، — ئۇ سۆزىنى چورتلا ئۈزدى - دە، قىل ئاغامچا بىلەن بوغۇلغاندەك توگۈلۈپ قالغان بوغۇزىنى ئاناغا سەزدۈرمەستىن سىلاپ قويدى.

بۇنچۇك ئۆتۈگىنى كىيىپ، بىر ئىستاكان سۈت ئىچتى، شۇنىڭ بىلەن چىقىپ كەتتى، ئانا دەھلىزدە ئارقىسىدىن قوغلاپ يەتتى. بۇنچۇكنىڭ ئېغىر قولىنى ئالقىنىغا ئېلىپ، ئۇزاققىچە تۇتۇپ، ئۆزىنىڭ لاۋۇلداپ تۇرغان مەڭزىگە باستى، ئاندىن ھويلىغا يۈگۈرۈپ چىقتى.

× ×

كۈن ئىسسىپ قالدى. ئازوپ دېڭىزىدىن دون دەرياسى ئېغىزىغا كۆكلەم ھاۋاسى كىرىشكە باشلىدى. مارت ئېيىنىڭ ئاخىرىدا گايداماكلار ① بىلەن نېمىسلار سىقىپ قويغان ئۇكرائىنا قىزىل گۋاردىيە ئەترەتلىرى روستوفقا كېلىشكە باشلىدى. شەھەردە ئادەم تولتۇرۇش، بۇلاڭچىلىق، ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن مال - مۈلۈكنى مۇسادىرە قىلىش باشلاندى. بەزىبىر پۈتۈنلەي چىرىپ كەتكەن ئەترەتلەرنى ئىنقىلاۋىي كومىتېت قورالسىزلاندۇرۇشقا مەجبۇر بولدى. بەزىدە توقۇنۇشۇش، ئوق چىقىرىش ئىشلىرىمۇ بولۇپ تۇردى. نوۋوچېركاسسك ئەتراپىدا كازاكلار

① گايداماكلار — ئۆكتەبىر ئىنقىلاۋىدىن كېيىن 1919 — 1917 — يىللار- دىكى ئىچكى ئۇرۇش دەۋرىدە — ئۇكرائىنادىكى ئەكسىلئىنقىلاۋىي ئەترەتلەرگە قاتناشقان سولدات ۋە ئوفىتسېر — ت.

باش كۆتىرىشكە باشلىدى. مارت ئېيىدا كەنتلەردە كـازاكلار بىلەن چەت شەھەرلىكلەر ئارىســىدا قارىمۇ قارشىلىقلار، تىرەك پوتلا بولغاندەك بۇرتۇپ چىققىلى تۇردى، بەزى جايلاردا قوزغىلاڭ كۆتىرىلدى. ئەكسىلئىنقىلاۋىي سـۇيىقەستلەر ئەۋج ئـالدى. ئەمما روستوف شەھىرى جۇشقۇن ھـاياتنى بېشىدىن كەچۈرۈۋاتاتتى: ئـاخشاملىرى سولداتلار، مـاتروسلار، ئىشچىلار چـوڭ سادوۋايە كـوچىسىدا توپ-توپ بولۇشۇپ يۈرۈشەتتى. سورۇن ـ يىغىنلارنى ئـۆتكۈزەتتى، شىپ-مىشكە چېقىپ، شاكىلىنى پىيادە يوللار بويلاپ ئېقىۋاتقان ئېرىقلار-غا تۆكۈرۈشەتتى، ئاياللار بىلەن چاخچاقلىشىپ كۈلۈشەتتى. كىشىلەر بـۇرۇنقىدەكلا ئىشلەيتتى، يەپ ـ ئىچەتتى، ئـۇخلايتتى، ئـۆلەتتى، تۇغاتتى، ئاشىق بولۇشاتـتى، ئۆچ ـ ئاداۋەتتە بـولـۇشـاتتى، دېڭىز تەرەپتىن شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەن تۇزلۇق ھـاۋادىن نەپەس ئېلىشاتتى، بـەزىلىرى چـوڭ، بەزىلىرى كىچىك ھـەۋەسلەرگە بېرىلىپ كۈنلىرىنى ئـۆتكۈزۈشەتتى. خـەۋپ ـ خەتەر بىلەن تـولغان كۈنلەر روستوفقا قاراپ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتاتتى. توگى ئېرىگەن قارا تۇپراق يـەرنىڭ ھىدى بىلەن يېقىندا بـولىدىغان جـەڭلەرنىڭ قـان پۇرىغى بۇرۇنغا پۇراپلا تۇراتتى.

قۇياش نۇر چېچىپ تۇرغان شـۇنداق چىرايلىق كـۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇنچۇك ھەر كۈندىكىدىن بالدۇرراق ئۆيىگە قايتىپ كەلگەن ئىدى، ئۆيدە ئانىسىنىڭ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدى.

— سەن ھەمىشەم كـەچ كېلەتتىڭ، ئەجەپ بـۈگـۈن بالدۇر قايتىپسەنغۇ؟

— بۈگۈن تازا ساقلىغىم يوق تۇرىدۇ.

ئاننا، بۇنچۇكنىڭ ئارقىسىدىن ئۇنىڭ ئۆيىگە بىللە كىردى. بۇنچۇك يېشىنىپ، تىترەك ئارىلاش خوشال تەبەسسۇم بىلەن:

— ئانە، بـۈگۈندىن بـاشلاپ، ھەربى سـوتتا ئىشلىمەيدىغان بولدۇم.

www.uyghurkitap.com

— نېمىشكە؟ سېنى نەگە ئەۋەتمەكچى؟

— ئىنقىلاۋىي كومىتېتقا. بۈگۈن كرىۋوشلىكوپ بىلەن سۆزلەشتىم. ئۇ مېنى مۇشۇ ۋىلايەتنىڭ بىر يېرىگە ئەۋەتىشكە ۋەدە قىلدى.

بۇلار كەچكى تاماقنى بىللە يېيىشتى. ئۇ ئۇخلاشقا ياتتى، ھاياجان ئىچىدە ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىدى، تاماكا چەكتى، قاتتىق-قۇرۇق تۆشەكنىڭ ئۈستىدە ئۇيان - بۇيانغا ئۆرۈلۈپ، شادىمانلىق بىلەن خۇرسىنىپ قويدى. ھەربى سوتتىن كەتكەنلىكىگە ئىنتايىن مەمنۇن بولدى، چۈنكى يەنە بىر ئاز ئىشلىسە، چىداشلىق بېرەلمەي، تۈگىشىپ كېتىدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ سېزىپ يۈرگەن ئىدى، ئۇ ئىشىكنىڭ ئاستا غىچىرلىغىنىنى ئاڭلىغاندا 4 - پاپىروسنى چېكىپ بولغان ئىدى. بېشىنى كۆتىرىپ، ئاننانى كۆردى. ئاننا يالىڭاياق، ئىچ كۆينەك بىلەنلا بوسۇغىدىن ئاتلاپ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ، بۇنچۇكنىڭ كارۋىتىنىڭ قېشىغا كەلدى. دەرىزە قاپقىغىنىڭ يوچۇغىدىن ئاننانىڭ يالىڭاچ يەلكىسىگە ئاينىڭ كۆكۈش - خىرە شولىسى چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ ئېگىشىپ، ئىللىق ئالقىنى بىلەن بۇنچۇكنىڭ ئاغزىنى باستى.

— نېرىراق يات، ئۇندىمە...

ئاننا بۇنچۇكنىڭ يېنىغا ياتتى - دە، ئۇزۇمنىڭ ساپىغىدەك پېشانىسىدىن ئېسىلىپ تۇرغان بىر تۇتام چېچىنى ئالدىراشلىق بىلەن ئارقىسىغا قايرىپ تاشلاپ، كۆكۈش ئۇچقۇنداپ تۇرغان كۆزلىرىنى پاقىرىتىپ، قوپالراق ئاۋاز بىلەن، قىينىلىپ تۇرۇپ پىچىرلىدى:

— بۈگۈن بولمىسا — ئەتە سەندىن ئايرىلىپ قېلىشىم مۇمكىن ... سېنى پۈتۈن كۈچۈم بىلەن ياخشى كۆرۈشنى خالايمەن! — ئاننا ئۆزىنىڭ بۇ قارارىدىن تىترەپ كەتتى، — قېنى، تېزرەك بول!

بۇنچۇك، ئانىنى سۆيدى، ئەمما ئۆزىنىڭ دەرمانسىزلىقىنى ھىس قىلغاندا ئۇيانتىن پۈتۈن ۋۇجۇدىنى دەھشەت قاپلىدى.

ئۇنىڭ بېشى تىترەپ،ئىككى‌مەگزى ئوتتەك لاۋۇلدىدى. ئانىنا ئۆزىنى تارتىپ، ئۇنى ئاچچىقى بىلەن نېرى ئىتتەردى - دە، ھاسىرىغان پېتى يىرگىنىش، نەپرەت بىلەن، پىچىرلاپ سورىدى:

— سەن ... سەندە كۈچ - مادار يوقمۇ؟ ياكى سەن ... ئاغرىقمۇ؟ ھو — و — و، بۇ نىمە دىگەن سەتچىلىك! ئىككىنچى قېشىمغا يولۇما!

بۇنچۇك، ئانىنانىڭ بارماقلىرىنى شۇنداق سىقتىكى، سەل قاراسلىدى، ئۇنىڭ چەكچەيگەن، ئۆچمەنلىك بىلەن قارىيىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قادىلىپ قاراپ، بېشى پالەچتەك تىترەپ، كېكەچلەپ تۇرۇپ سورىدى:

— نىمىشكە؟ نىمىشكە مۇنداق دەيسەن؟ ھە، مەن كۆيۈپ تۈگىدىم! ... ھازىر بۇ ئىشقا قادىر ئەمەسمەن ... ئاغرىق ئەمەسمەن ... چۈشەن، چۈشىنىپ قوي! مەن قۇرۇق ئۇستىخان بولۇپ قالدىم...

بۇنچۇك بوغۇق ئاۋاز بىلەن ئىگراپ كارۋاتتىن سەكرەپ چۈشتى، تاماكا چەكتى. دەرىزىنىڭ ئالدىدا، گويا تاياق يىگەن ئادەمدەك مۈكچىيىپ ئۇزاققىچە تۇردى.

ئانىنا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۈندىمەستىن ئۇنى قۇچاقلىدى ۋە ئانىسىدەك مۇلايىملىق بىلەن بۇنچۇكنىڭ پېشانىسىدىن سۆيدى.

بىر ھەپتىدىن كېيىن ئانىنا ئۆزىنىڭ ئوتتەك لاۋۇلداپ تۇرغان يۈزىنى بۇنچۇكنىڭ ئالقىنى بىلەن بوشۇرۇپ، راستىنى ئېيتتى:

— ... مەن سېنى بۇرۇن ھەممە كۈچىنى سەرپ قىلىپ

بولغانمىكىن، دەپ ئويلىغۇدىم ... خىزمەت پۈتۈنلەي مادارىمنى قۇرۇتقانلىقىنى بىلمىگەن ئىدىم.

شۇندىن بۇيان بۇنچۇك سۆيگەن كىشىسىنىڭ مېھرى - مۇھەببىتىنىلا ئەمەس، بەلكى تولۇپ تاشقان ئىللىق ئانىلىق غەمخورلۇقىنى ئۇزاققىچە ھېس قىلىپ يۈردى.

بۇنچۇك ئۆلكىگە ئەۋەتىلمىدى. ئۇ پودتېلكوپنىڭ تەلىۋى بويىچە روستوفتا قالدى. بۇ چاغدا دون ئىنقىلاۋىي كومىتېتىدا ئىش ئىنتايىن ئالدىراش ئىدى، ئوبلاستلىق سوۋېتلەر قۇرۇلتىيىغا تەييارلىق كېتىۋاتاتتى، دوننىڭ نېرىقى قىرغىقىدا[1] باش كۆتىرىپ قالغان ئەكسىلئىنقىلاۋىي ھەركەتكە قارشى كۆرەشكە ھازىرلىق ئىشلىرى ئېلىپ بېرىلىۋاتاتتى.

21

دەريا بويىدىكى مەجنۇن تاللارنىڭ ئاستىداھەرخىل ئاۋازبىلەن پاقىلار كوكىرايتتى. قۇياش دۆڭنىڭ ئارقىسىدىكى ئاستانىغا باش قويدى. سېتراكوف يېزىسىغا كەچكى، سالقىن چۈشۈشكە باشلىدى. ئۆيلەرنىڭ ئۇزارغان چوڭ سايىلىرى قۇرۇق يولغا چۈشۈپ تۇراتتى. مال پادىسى چاڭ توزىتىپ دالىدىن قايتىپ كەلدى. مالنىڭ ئالدىغا چىققان كازاك ئاياللىرىمۇ ئۆزىنىڭ ئاڭلىغان يېڭىلىقلىرىنى بىر بىرىگە سۆزلەپ بەرگەچ، ئىنەكلىرىنى چۈۋۇق بىلەن ھەيدەپ كېلىشىۋاتاتتى. ئاپتاپتا ئىسسىنىۋالغان يالىڭاياق كازاك باللىرى ئارقا كوچىلاردا بىر بىرىنىڭ ئۈستىدىن ئوغلاقچە سەكرىشىپ ئوينىشى-

ۋاتاتتى. قېرىلار ئىشىك ئالدىلىرىدىكى سۇپىلاردا بىخىرامان
ئولتۇرۇشاتتى.

يېزا تېرىلغۇلارنى تۈگىتىپ بولغان. پەقەت بەزى جايلاردىلا
تېرىق بىلەن ئاپتاپپەرەس تېرىلىۋاتاتتى.

چەتتىكى ھويلىلارنىڭ بىرسىنىڭ ئىشىك ئالدىدا تام تۈ-
ۋىگە ياتقۇزۇپ قويۇلغان بىر تال ئەمەن ياغىچىنىڭ ئۈستىدە كا-
زاكلار ئولتۇرۇشاتتى. ئۆي ئىگىسى، زەمبىرەكچى چوقۇر كازاك
گېرمان سوقۇشىدىكى بىر ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى. ئۇنىڭ
ھېكايىسىنى خوشنا چال بىلەن، بۇ چالنىڭ كۈيوغلى جىنگىلەك
چاچ ياش يىگىت ئۈندىمەستىن قۇلاق سېلىپ ئاڭلاۋاتاتتى. ئۆي
ئىگىسىنىڭ ئايىلى، ئىگىز بوي، خۇشرۇي، يۇقۇرى تەبىقە ئايالل-
رىدەك سالاپەتلىك كازاك ئايال پەلەمپەيدىن پەسكە چۈشتى. يوپكى-
سىنىڭ ئۈستىدىكى قىزىل كۆينىكىنىڭ يېڭى شۇمۇرۇلگەن بو-
لۇپ، قارامتۇققىنا بۇدرۇق بىلەككىلىرى كۆزگە تاشلىناتتى. قولىدا
چىلەك بار ئىدى؛ پەقەت كازاك ئاياللارغا خاس بولغان ئالىپتە
يۈرۈش بىلەن ئازادە، ئەركىن قەدەم تاشلاپ، كالا ئېغىلى تەرەپكە
ئۆتۈپ كەتتى. ھاۋارەڭگە سېلىنغان ئاق رومىلىنىڭ ئاستىدىن
چاچلىرى چىقىپ تۇراتتى (ئۇ، ئەتىگە ئوت قالاش ئۈچۈن مەشكە
يېڭىلا ئىزەك سېلىپ تەييارلاپ قويغان ئىدى)، پۈتىغا سېپىۋالغان
سۈپىتە چورۇقلىرى شىلىپلاپ، ھويلىدا ئۆسكەن يۇمران ئوت -
چۆپلەرنى چەيلەپ باراتتى.

بىر ئازدىن كېيىن ياغاچنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغانلارنىڭ قۇلى-
غىغا چىلەككە تاسىلداپ سېغىلىۋاتقان سۈتنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىشقا
باشلىدى. ئايال ئىنەكنى سېغىپ بولۇپ، ئۆيگە قاراپ ماڭدى؛ سەل
ئىڭىشىپ، ئاققۇنىڭ بويىنىدەك ئېگىلگەن سول قولى بىلەن لىق بىر
چىلەك سۈتنى كۆتىرىۋالغان بولۇپ، ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىغا كەلگەندە:

— سىما، سەن موزاينى تېپىپ كەلسەڭ بولاتتى! — دېدى ئۇ ئاۋازىنى سوزۇپراق.

— مىتەشكا قېنى؟ — دەپ سورىدى ئۆي ئىگىسى.

— شەيتان بىلىدۇ، قېچىپ كەتتى.

ئۆي ئىگىسى ئورنىدىن ئاستا تۇرۇپ، دوقمۇشقا قاراپ ماڭدى. چال ۋە ئۇنىڭ كۆيوغلىمۇ ئۆيگە قايتماقچى بولۇپ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشقا دوقمۇشتىن بۇلارنى ئۆي ئىگىسى چاقىردى:

— مۇنۇنى قاراڭلار، دوروفېي گاۋرىلىچ! بېرى كەل!

چال، كۆيوغلى بىلەن بىللە كازاكنىڭ قېشىغا باردى. ئۇ، ئۈندىمەستىن دالىنى كۆرسەتتى. چوڭ يولدا قىزغۇچ شارسىمان چاڭ - توزاڭ پەيدا بولدى، ئارقىدىنلا پىيادە ئەسكەرلەر، هارۋىلار، ئاتلىقلار چىقىپ كېلىشتى.

— ئەسكەرلەرمۇ نېمە؟ — بوۋاي هەيران بولۇپ كۆزىنى قىستى ۋە قولىنى ئاپپاق قاشلىرىغا تۇتۇپ، تېخىمۇ سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى.

— نېمە ئادەملەردۇ بۇ؟ — ئۆي ئىگىسى تەشۋىشلەندى.

دەرۋازىدىن ئۇچىسىغا كوپتىسىنى ئارتىۋالغان ئۇنىڭ ئايىلى چىقتى، ئۇ دالا تەرەپكە قاراپ:

— بۇ قانداق ئادەملەردۇ؟ ياپەرۋەردىگار ئەيسا، نېمانچە كۆپ! — دېدى.

چال ئۆز ئورنىدا بىردەم دەسسىنىپ تۇرغاندىن كېيىن ئۆز هويلىسىغا قاراپ ماڭدى. ئاندىن كۆيوغلىغا ئاچچىغى بىلەن:

— ئۆيگە كىر، نېمە قاراپ تۇرىسەن! — دەپ ۋاقىرىدى.

ئۇششاق باللار بىلەن ئاياللار كوچىنىڭ بېشىغا قاراپ چېپىشتى. كازاكلارمۇ توپ - توپ كەلگىلى تۇردى. دالىدا، يېزىدىن

بىر چاقىرىم نېرىدا چوڭ يول بويلاپ ئۇزۇن كولوننا كېلىۋاتاتتى؛ كىشىلەرنىڭ گۇدۇڭشىغان ئاۋازلىرى، ئاتنىڭ كىشنەشلىرى، چاقلار-نىڭ جاراڭلىغىنى شامال بىلەن ھويلىلارغىچە يېتىپ كەلدى.

— بۇلار كازاك ئەمەس ... بىزنىڭ ئادەملەر ئەمەس، — دېدى كازاك ئايال، ئېرىگە.

ئېرى مۇرىسىنى قىسىپ قويدى.

— ئەلۋەتتە، كازاكلار ئەمەس، نېمىسلار بولۇپ قالمىسۇن يەنە!؟ ياق، رۇسلار... ئەنە قارا، قىزىل لاتىسى بار!... ئاھا، ئەمدى بىلدىم ...

ئۇزۇنتۇرا ئاتامان پولكىدىن بولغان بىر كازاك بۇلارنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇ، بەزگەك كېسىلىگە مۇپتىلا بولغان بولسا كېرەك: چىرايى قومدەك ساپ - سېرىق بولۇپ، گويا سېرىق كېسەلدىن يېڭىلا ساقايغان ئادەمدەك ئىدى، ئۇچىسىغا جۇۋا كىيگەن، پۇتىدا پىما بار. ئۇ، ھۇرپىيىپ تۇرغان پاپاخىنى كۆتىرىپ قويۇپ:

— ئۇلارنىڭ بايرىقىنى كۆردۇڭمۇ؟ ... بولشېۋىكلار، — دېدى.

— نەق شۇلار.

كولوننىدىن بىرنەچچە ئاتلىقلار بۆلۈنۈپ چىقتى، ئۇلار يې-زىغا قاراپ چاپتۇرۇپ كېلىشتى، كازاكلار بىر بىرىگە قارىشىپ، ئۈن-دىمەستىن، ئۆيلىرىگە تارقىلىشقا باشلىدى، قىزلار بىلەن باللار تومتاراقاي ھەر تەرەپكە قېچىشتى، 5 مىنۇتتىن كېيىن كوچىدا ئىنسى - جىن قالمىدى. ھېلىقى ئاتلىقلار بىر توپ بولۇپ كوچى-غا ئات چاپتۇرۇپ كىرىشتى - دە، ئاتلىرىنى تېزلىتىپ، بۇنىڭدىن چارەك سائەت بۇرۇن كازاكلار ئولتۇرغان ئەمەن ياغىچىغا يېقىنلى-شىپ كەلدى. ئۆي ئىگىسى كازاك دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا تۇراتتى، ئاتلىقلارنىڭ ئەڭ ئالدىدىكى بىرسى — ئېھتىمال، باشلىقى بولسا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

كېرەك، قارا تورۇق مىنگەن، كۇبانچە قۇلاقچا كىيگەن،ماش رەڭگىم-ناستۇركىسىنىڭ مەيدىسىگە قىزىل يىپەك بانت تاقىغان، بېلىگە جەگچى كەمىرىنى باغلىغان بىرسى دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— سالام، خوجايىن! دەرۋازىنى ئاچ، — دىدى.

زەمبىرەكچى كازاكىنىڭ چوقۇر يۈزى ئاپپاق ئاقىرىپ كەتتى. بېشىدىن فۇراژكىسىنى ئالدى.

— سىلەر نىمە ئادەملەر؟

— دەرۋازىنى ئاچ! ...، — دەپ ۋاقىرىدى كۇبانچە قۇلاقچا كىيگەن سولدات.

قارا تورۇق ئات ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن قىيا قاراپ، كۆپۈكلەنگەن ئاغزى بىلەن يۈگەننىڭ سۇلىغىنى چايناپ، ئالدى پۇتى بىلەن قاشانى تېپىپ قويدى. كازاك يان ئىشىكنى ئاچقاندىن كېيىن ئاتلىقلار بىر - بىردىن هويلىغا كىرىشتى.

كۇبانچە قۇلاقچا كىيگىنى چاققانلىق بىلەن ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، مايماق پۇتلىرى بىلەن ئىگىز - پەس دەسسەپ، ئۆيگە قاراپ ماڭدى. باشقىلىرى ئاتتىن چۈشۈپ بولغىچە، ئۇ، پەلەمپەيدە ئولتۇرۇپ، يانچۇغىدىن تاماكا قۇتىسىنى چىقاردى، تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئۆي ئىگىسىگىمۇ تاماكا تۇتتى. بۇ ئادەم ئالمىدى.

— چەكمەمسەن؟

— رەھمەت.

— سىلەر كونا دىنغا ئىشىنىدىغانلارمۇ؟

— ياق، بىز پراۋوسلاۋ مەزھىپىدىكىلەر ... سىلەر كىم بولىسىلەر؟ — دەپ سورىدى كازاك قاپىغىنى ئاچماستىن.

— بىزمۇ؟ 2 - سوتسىيالىستىك ئارمىيىنىڭ قىزىل گۋاردىيىچىلىرى.

قالغانلىرىمۇ ئاتتىن چۈشۈپ، پەلەمپەيگە قاراپ ماڭدى، ئاتلىرىنى يېتىلەپ ئېلىپ كېلىپ، پەنجىرىگە باغلاشتى. چېچى ئاتنىڭ يايلىدەك پىشانىسىدىن چۈشۈپ تۇرغان بەستلىك بىرسى قىلىچىنى ئايىغىغا ھىملەپ، قوي قوتىنىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ، گويا بۇ قورانىڭ خوجايىنىدەك قوتاننىڭ ئىشىگىنى لەڭ ئېچىپ، ئىشتىپ كىردى - دە، يوغان قۇيرۇقلۇق بىر قوشقارنى مۈڭگۈزىدىن تۇتۇپ سۆرەپ چىقتى.

— پېترىچىنكو، كەل، ياردەملەش! — دەپ چىقىراپ ۋاقىرىدى ئۇ.

ئاۋستىرىيىچە كالتا شىنېل كىيگەن بىر سولدات يۈگۈرۈپ ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۆي ئىگىسى كازاك ساقىلىنى سىلاپ، چەتتىن كەلگەن ئادەمدەك قاراپ تۇراتتى. ئۇ ھېچنېمە دېمىدى، پەقەت قىلىچ بىلەن بوغۇزلانغان قوي ئىنچىكە پۇتلىرىنى تېپىچەكلىگەندىلا، تامىغىنى قىرىپ قويۇپ، ئۆيگە كىردى.

ئۆي ئىگىسىنىڭ ئارقىسىدىن كۇبانچە قۇلاقچا كىيگەن سولدات كىردى، ئۇنىدىن كېيىن يەنە ئىككىسى كىردى.

— سەن خاپا بولما، خوجايىن! بىز لايىغىدا پۇل تۆلەيمىز! — دىدى كۇبانلىق چاخچاق بىلەن كۈلۈپ.

ئۇ شالۋۇرىنىڭ يانچۇغىنى كولاشتۇرغان بولۇپ قاقاقلاپ كۈلدى. ئەمما ئۆي ئىگىسىنىڭ ئايلىغا كۆزى چۈشۈپ، دەرھاللا كۈلكىسىنى توختاتتى. ئايال مەشنىڭ ئالدىدا چىشلىرىنى مەھكەم چىشلەپ، قورقۇپ قاراپ تۇراتتى.

كۇبانلىق ئاۋستىرىيىچە شىنېل كىيگەن سولداتقا بۇرۇلۇپ، كۆزلىرىنى ئالاچەكمەن قىلىپ:

— سەن مۇنۇ تاغاڭ بىلەن چىقىپ تۇر، — دەپ بارمىغى بىلەن ئۆي ئىگىسىنى كۆرسەتتى، — ئۇنىڭ بىلەن چىق، ئۇ

ئاتلارغا چۆپ بېرىدۇ... ماڭ جۇگۇ، چۈشەندىڭمۇ؟ بىز جىق پۇل تۆلەيمىز! قىزىل گۋاردىيىدە بۇلاڭچىلىق يوق. بار، خوجايىن، قېنى؟ — كۇبانلىقنىڭ ئاۋازى جاراڭلاپ چىقتى.

كازاك، 2 سولداتنىڭ ھەمرالىقىدا، ئارقىسىغا بىر قاراپ قويۇپ، ئۆيدىن چىقتى. پەلەمپەيدىن ئەمدىلا چۈشكەندە ئايىلىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدى. ئېغىز ئۆيگە يۈگۈرۈپ كىرىپ، ئىشىكنى بىر تارتىۋىدى، ئىلگىكى قۇلۇپىدىن ئاسانلا چىقىپ كەتتى. كۇبانلىق، بەستلىك ئايالنىڭ يالىڭاچ قولىنى جەينىكىدىن ئىگىزرەك تۇتۇۋېلىپ، يېرىم قاراڭغۇ ئىچكىرىكى ئۆيگە سۆرەۋاتاتتى. ئايال قارشىلىق كۆرسىتىپ، ئۇنى مەيدىسىدىن ئىتتىرەتتى. سولدات، ئايالنى بېلىدىن قۇچاقلىۋېلىپ، كۆتىرىپ ئېلىپ كېتەي دېگەندە ئىشىك يوغان ئېچىلدى. كازاك تېز يېتىپ بېرىپ، خوتۇننى توسىۋالدى. ئۇ قەتئىي، ۋەزمىن ئاۋاز بىلەن:

— سەن مېنىڭ ئۆيۈمگە مېھمان بولۇپ كەلگەن تۇرساڭ... نېمىشكە ئايىلىمغا زورلۇق قىلىسەن؟ نېمە قىلغىنىڭ بۇ؟قويۇۋەت!... مەن سېنىڭ قورالىڭدىن قورقمايمەن! نېمە لازىم بولسا ئال، بۇلىغىن، ئەمما ئايىلىمنى خارلىغۇچى بولما! قېنى سەن ئۆتۈپ باقىنا، مەن كۆرەي...سەن بولساڭ بېلىقچى ئۆدەك، — دېدى - دە، بۇرنىنى مىشىلدىتىپ، ئايىلىغا قايرىلدى، — چىقىپ كەت بۇ يەردىن، دوروفېي تاغامنىڭ ئۆيىگە بار، ساڭا بۇ يەردە نېمە بار؟

كۇبانلىق بېلىدىكى كەمەرنى تۈزەۋېتىپ مىيىقىدا كۈلدى:

— ئاچچىقىڭ يامان ئادەم ئىكەنسەن، خوجايىن... چاخچاق قىلىشقىنىمۇ بولمامدۇ؟...مەن دېگەن پۈتۈن روتا بويىچە نامى چىققان چاخچاقچىمەن... بىلمەمسەن؟... مەن بۇنى ئانچىكىملا قىلدىم. بۇ ئايالغا بىر چاخچاق قىلىپ باقاي دېگەن ئىدىم، ئۇ قورقۇپ كەتتى... ئاتقا چۆپ بەردىڭمۇ؟ چۆپ يوقمىدى؟ خوشنىلاردا بارمۇ؟

ئۇ، ئىسقىرتىپ، قامچىسىنى ئوينىتىپ ئۆيدىن چىقتى. كۆپ ئۆتمەي يېزىغا پۈتۈن ئەترەت يېتىپ كەلدى. ئەترەتتە 800 ملتىقلىق ئادەم بار ئىدى. قىزىل گۋاردىيىچىلەر يېزىنىڭ سىرتىدا قوئۇشقا ئورۇنلاشتى. ئەترەتنىڭ كوماندىرى، ئېھتىمال، ئۆزىنىڭ خىلمۇ خىل تـايىپىلەردىكى بـاشباشتاق بـولۇپ كـەتكەن سولداتلىرىغا ئىشەنمىگەنلىكتىن، يېزىدا قونۇشنى خالىمىغان بولۇشى كېرەك.

2 - سوتسىيالىستىك ئارمىيىنىڭ تىراسپول ئەترىدى گايدامكلار ۋە ئوكرائىنانى بېسىپ ئۆتكەن نېمىسلار بىلەن بولغان جەڭلەردە يېڭىلىپ قالغان ئىدى، بۇ ئەترەت قورشاۋلارنى جەڭ بىلەن يېرىپ ئۆتۈپ، دونغا قاراپ ئىلگىرىلەپ شىپتوخوفكا ئىستانىسىسىدا پويىزدىن چۈشكەن ئىدى، ئەمما نېمىسلار ئـالدىغا ئۆتۈۋېلىپ قورشىۋېلىشقا ئۈلگۈرگەنلىكتىن، شـىمالغا، ۋورونېژ ئـۆلكىسىگە يېرىپ ئۆتۈش ئۈچۈن مىگـۇلىنسكايا كەنتى ئـارقىلىق ھەربىي يۈرۈش بىلەن مېڭىپ كېتىۋاتاتتى. ئەترەتنى قاپلاپ كەتكەن جىنايەتچى ئۇنسۇرلارنىڭ تەسىرى بىلەن چىرىشكە باشلىغان قىزىل گۋاردىيىچىلەر يولبـويى باشباشتاقلىق قىلدى.

17 - ئاپرېلغا ئۆتەر كېچىسى ئەترەت سېتراكوف يېزىسىنىڭ قېشىدا قونۇپ قـالغان ئـىدى. ئۇلار كوماندىرلارنىڭ تەھدىدى ۋە مەنئى قىلىشىغا قـارىماستىن، تـوپ - توپ بولۇپ يېزىغا كىرىپ، كازاكلارنىڭ قويلىرىنى سويۇپ يېيىشكە باشلىدى، يېزىنىڭ چېتىدە 2 كازاك ئايىلىغا باسقۇنچىلىق قىلدى، مەيداندا سەۋەبسىز ئوق چىقاردى، ئۆزىنىڭ بىر ئادىمىنى يارىدار قىلدى، كېچىسى قاراۋۇلخانىدىكىلەر كۆپ ھاراق ئىچىپ مـەس بـولۇشتى (ھەر بىر هارۋىدا ئىسپىرت ئېلىۋالغان ئىدى). بۇ چاغدا يېزىدىن ئەۋەتىلگەن 3 ئاتلىق كازاك ئەتراپتىكى يېزا-كەنتلەردە يۈرۈپ شاۋقۇن كۆتەردى.

تۈن قاراڭغۇسىدا كازاكلار ئاتلىرىنى توقۇشتى، قوراللاندى،
كۆپ ئۆتمەي فرونتچىلار ۋە قېرىلاردىن ئەترەت تۈزۈپ، يېزىلاردا
تۇرۇشلۇق ئوفىتسېرلەرنىڭ ياكى ۋاخمىستىرلەرنىڭ يېتەكچىلىكىدە
سېتراكوف يېزىسىنىڭ قېشىغا توپلىشىپ، قىزىل گۋاردىيە ئەترىدى-
نى قورشىۋالدى، ساي - جىلغىلاردا ۋە دۆڭلەرنىڭ ئارقىسىدا مۆ-
كۈپ تۇرۇشتى. يېرىم كېچە بولغاندا، مىگۇلىنسكايادىن، كولودېز-
نىيدىن، بوگومولوفتىن يېرىم يۈزلۈك بۆلۈنمىلەر قوزغالدى. ۋېر-
خنېچىرىسكىلىكلەر، ناپولوۋلۇقلار، كالىنوۋلۇقلار، يەيىسكىلىكلەر،
كولودېزنىيلىقلارمۇ ئاتلاندى.

ئاسماندا ھۆكەر يۇلتۇزى ئۆچۈشكە باشلىغان چاغ ئىدى. تاڭ
پەيتىدە ئاتلىق كازاكلار تۆش - تۆشتىن قىيا - چىيا كۆتىرىپ قى-
زىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ ئۈستىگە شىددەت بىلەن يېپىرىلىپ كەلدى.
پىلىموت تاتىلداپ، يەنە جىمىپ قالدى، قالايمىقان، نىشانسىز ئېتى-
شىلار باشلىنىپ، يەنە توختاپ قالدى. شۇلۇق - شۇلۇق باش كەس-
كەن قىلىچلارنىڭ ئاۋازى ئاستا ئاڭلىنىپ تۇردى.

بىر سائەتتىن كېيىن ئىش پۈتتى: ئەترەت تولۇق تارمار كەل-
تۈرۈلدى. 200 دىن ئوشۇق ئادەم ئېتىلدى ۋە چېپىلدى، 500 ئادەم
ئەسىرگە ئېلىندى. 4 زەمبىرەكلىك 2 باتارىيە، 26 پىلىموت، 1000
مىلتىق، ناھايىتى نۇرغۇن ئوق - دورا كازاكلارنىڭ قولىغا چۈشتى.

ئەتىسى چوڭ يوللار بىلەن يېزىلار ئارىسىدىكى يوللاردا ئات
چاپتۇرۇپ يۈرگەن چاپارمەنلەرنىڭ قىزىل بايراقچىلىرى پۈتۈن را-
يوننى قاپلاپ كەتتى. يېزا - كەنتلەر غۇژۇلداپ كەتتى: سوۋېتلەرنى
ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، ئالدىراشلىق بىلەن ئاتامانلارنى① سايلاپ چى-
قىشتى. كازانسكايا بىلەن ۋېشېنسكايا كەنتلىرىنىڭ يۈزلۈك بۆ-
لۈنمىلىرى مىگۇلىنسكاياغا كېچىكىپ كېلىشتى.

① ئاتامان — بۇ يەردە يېزا - كەنت باشلىقى مەنىسىدە — ت.

قارا كۈچلەر قۇتراتقان يۇقۇرقى دوندىكى ئەكسىلئىنقىلاۋىي توپىلاڭ ئەنە شۇنداق باشلاندى.

ئاپرېلىنىڭ 20 - كۈنلىرىدە دون رايونىنىڭ يۇقۇرقى كەنتلىرى بۆلەك - بۆلەك بولۇپ ئاجرىلىپ كەتتى. ئۇلار ئۆز ئالدىغا رايون قۇرۇپ، ئۇنى يۇقۇرقى دون رايونى دەپ ئاتاشتى. ۋېشېنسكايا كەنتى رايون مەركىزى بولۇپ سايلاندى، ۋېشېنسكايا ئۆزىنىڭ چوڭلۇغى ۋە يېزىلىرىنىڭ كۆپلۈگى جەھەتتىن ئوبلاستتا مىخايلوۋىسكايادىن كېيىن 2 - ئورۇندا تۇراتتى. ناھايىتى تېزلىك بىلەن بۇرۇنقى يېزىلاردىن يېڭى كەنتلەر قۇراشتۇرۇشقا كىرىشىلدى. شۇمىلىنىسكايا، كارگىنىسكايا، بوكوۋىسكايا كەنتلىرى قۇرۇلدى. شۇنداق قىلىپ 12 كەنت ۋە بىر ئوكرايىن يېزىسىنى ئۆزىگە قارىتىۋالغان يۇقۇرقى دون رايونى مەركەزدىن ئاجرىلىپ، ئۆز ئالدىغا ھايات كەچۈرۈشكە باشلىدى. يۇقۇرقى دون رايونى تەركىۋىگە بۇرۇنقى دون رايونىغا قاراشلىق: كازانىسكايا، مىگۇلىنىسكايا، شۇمىلىنىسكايا، ۋېشېنسكايا، يېلانىسكايا، كارگىنىسكايا، بوكوۋىسكايا كەنتلىرىۋە پونومارېۋ يېزىسى كىردى؛ بۇرۇنقى ئۇست - مېدۋېدىسكى رايونىدىن: ئۇست - خوپېرىسكايا، كراسنوكۇتىسكايا؛ خوپېرسىك رايونىدىن: بۇكانوۋىسكايا، سىلاشېۋىسكايا، فېدوسسېيېفسكايا كەنتلىرى كىردى. يېلانىسكايا كەنتىنىڭ كازاكى، ھەربى ئاكادېمىيىنى پۈتتۈرگەن گېنېرال زاخارئاكىموۋىچ ئالفېروپ ھەربى رايون ئاتامانى بولۇپ بىر ئېغىزدىن سايلاندى. ئالفېروپ توغرىلىق كىشىلەر: ئۇ پەقەت ئۆزىنىڭ غەيرەتلىك ۋە ئەقىللىق خوتۇنى تۈپەيلى كىچىككىنە جۈدەڭگۈ ئوفىتسېرلىكتىن ئادەم قاتارىغا ئۆتتى دېيىشەتتى؛ ئايىلى قابىلىيەتسىز ئېرىنى دەم ئالغۇزماي، قۇلىغىدىن تارتىپ يۈرۈپ، 3 قېتىم يىقىلىپ چۈشسىمۇ، پەرۋا قىلماي، 4 - قېتىمدا ئاكادېمىيىگە ئىمتىھان بەرگۈزدى، دەپ يۈرۈشەتتى.

بىراق شۇ كۈنلەردە ئالفېروپ توغرىسىدا گەپ - سۆزلەر بولغان تەقدىردىمۇ، ناھايىتى ئاز ئىدى. چۈنكى ھازىر كىشىلەرنىڭ ئويى - پىكرى باشقا نەرسىدە ئىدى.

22

كەلكۈن سۇ ئەمدىلا پەسىيىشكە باشلىغان ئىدى. ئوتلاقنى، باغچا قاشالىرىنىڭ يېنىدا كۆل رەڭ لاي توپىلار ئېچىلىپ قالغان، تاشقىن دولقۇنى بىلەن ئېقىپ كەلگەن لاۋىلار: قومۇش، شاخ-شۇمبا، بۇلتۇرقى ياپراقلار ئۆزۈنىسىغا جىيەك تارتقان ئىدى. دون بويىدىكى ئورمانىنىڭ سۇ بېسىپ كەتكەن تال - سۆگەتلىرى خېلىلا كۆكىرىپ قالغان، كۆپ - كۆك پوتىلار شاخلاردىن ساڭگىلاپ تۇراتتى. تېرەكلەرنىڭ شاخلىرى بىخ ئۇرۇشقا باشلىغان، يېزىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى ھويلىلارنىڭ ئالدىدا مەجنۇن تاللارنىڭ نوتىلىرى تاشقىندىن كېيىن قېلىپ قالغان سۇغا ئېگىلىپ تۇراتتى. قانات چىقارمىغان ئۆدەك چۈجىسىدەك يۇمران تۈكلۈك ساغۇچ پوتىلىرى شامال تەۋرەتكەن دولقۇن ئىچىدە شۇڭغۇپ تۇراتتى.

تاڭغا يېقىن، ياۋا غازلار، تۇرنىلار، توپ - توپ ئۆدەكلەر باغچا - كۆكتاتلىقنىڭ قېشىدا يەم ئىزلەپ يۈرۈشەتتى. چاتقال قاپلىغان ئويمانلىقتا تاڭ يورۇش بىلەنلا قاقىرلار جار - جار ۋاقىرىشاتتى. چۈش بولاي دېگەندە شامالدا مەۋجلىنىپ تۇرغان دون سۇيىنىڭ بېتىدە ئاق پوكان قۇشلارنى دولقۇن ئەللەيلەۋاتقانلىقىنى كۆرۈشكە بولاتتى.

بۇ يىل ئۇچار قۇشلار كۆپ كەلدى. بېلىق تۇتىدىغان كازاكلار

ھەر كۈنى تاڭ يورۇش بىلەن شاراپ رەڭگىدىكى تاڭ شەپىقى سۇ بېتىنى قىزىللىققا بويىغان چاغدا قېيىققا ئولتۇرۇپ، تۇزاق قۇرۇپ قويغان يەرگە كېتىشۋاتقاندا ئىھاتە ئورمانزارلىقى ئۈستۈرۈلگەن ئاراللارنىڭ ئارىسىدا ئارام ئېلىشۋاتقان ئاققۇلارنى تالاي قېتىم كۆرۈشكەن ئىدى. ئەمما خىرىستونە بىلەن ماتۋېي كاشۇلىن بوۋاي ئېلىپ كەلگەن بىر يىڭىلىق يېزىدا تولىمۇ قىزىق تۇيۇلدى: ئۇلار ئۆز ئىگىلىكىنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن بىر - ئىككى تۈپتىن ئەمەن دەرىخى كېسىشۋالايلى دەپ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورمانغا بارغان ئىكەن؛ قېلىن چاتقاللىقنىڭ ئىچى بىلەن كېلىشۋاتقاندا جىلغىدىن بىر ياۋا ئۆشكە ئوغلىقى بىلەن بىللە ئۇركۈپ قېچىپ كېتىپتۇ. سا- غۇچ قوڭۇر ئورۇق ئۆشكە تىكەنلىك جىغان بىلەن تاغالچە قاپلىغان جىلغىدىن سەكرەپ چىققاندىن كېيىن ئىگىز قىرنىڭ بېشىدا تۇرۇپ، دەرەخ كەسكۈچىلەرگە بىر نەچچە سېكۇنت قاراپ تۇرۇپتۇ، ئىنچىكە، نازۇك پۇتلىرىنى شىددەت بىلەن تىرىقشىتىپتۇ، ئوغلىقى ئانىسىغا مەھكەم يېپىشىپ تۇرۇپتۇ. خىرىستونە ھەيران بولۇپ دېمىنى ئىچىگە تارتقان ئىكەن، بۇنى ئاڭلىغان ئۆشكە ياش ئەمەن شاخلىرىنىڭ ئۈستىدىن بىر ئىرغىپ ئۆتۈپ كەتكەن، كازاكلار ئۇنىڭ يالتىراپ تۇرغان كۆك تۇياقلىرىنى ۋە تۆگە يۇڭى رەڭگىدىكى كالتا قۇيرۇغىنى كۆرۈپ قېلىپتۇ.

— بۇ نىمە دىگەن ئاجايىپ نەرسە؟ — دەپتۇ ماتۋېي كاشۇلىن قولىدىن پالتىسى چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى تۇيماي.

خىرىستونە ئىنتايىن زوقلىنىش بىلەن جىمجىت ئورماننى بېشىغا كىيىپ ۋاقىراپتۇ:

— ئۆشكە، دىمەك! ياۋا ئۆشكە، ئاتاڭغا رەھمەت! بىز ئۇلارنى كارپات تاغلىرىدا كۆپ كۆرگەن ئىدۇق!

— ئېھتىمال، بۇ بىچارىنى ئۇرۇش بىزنىڭ يۇرتقا ھەيدەپ كەلگەن بولۇشى مۇمكىن.

بۇ پىكىر گەخىرىستونەنىڭ قوشۇلماي ئىلاجى يوق ئىدى.

— ئەلۋەتتە، شۇنداق. ئوغلىغىنى كۆردۈڭمۇ، بوۋاي؟ كۆز تەگمىسۇن ... ۋاي شەيتانەي، نىمە دىگەن ئومـاق! خۇددى بالىغا ئوخشايدۇ، دىمەك!

ئۇلار قايتىشىدا يـولبويى ئاشۇ ئوبلاستتا كـۆرۈپ باقمىغان ياۋايى هايۋان توغرىلىق سۆزلىشىپ كېلىپتۇ. ماتۋېي بوۋاي گەپنىڭ ئاخىرىدا گۇمانلىنىپ:

— هەي، ئۆشكە بولماي قالسىچۇ؟ — دەپتۇ.

— ئۆشكە، نەق ئۆزى، ئۆشكە، باشقا هىچنەرسە ئەمەس!

— بەلكىم شۇنداقتۇ... ئەمما ئۆشكە بولسا — نىمىشكە مۈڭـگۈزى يوق؟

— مۈڭگۈزى ساڭا نىمىگە لازىم بولۇپ قالدى؟

— مۈڭگۈزى ماڭا لازىم دەپ ئولتـۇرغىنىم يوق. ئەگەر ئۇ ئۆشكە زاتىدىن بولسا... نىمىشكە تۇرقى باشقىچە؟ سەن مۈڭگۈزسىز ئۆشكىنى كۆرگەنمۇ؟ گەپ مانا شۇنىڭدا، بەلكى ياۋا قويدۇ؟...

— مـاتـۋېـي بـوۋا، سـەن، دىمەك، ئالجىپ قېلىپسەن! — دەپ رەنجىپتۇ خىرىستونە، — سەن ئاۋۇ مېلىخوپلارنىڭكىگە بېرىپ قاراپ باق. ئۇلارنىڭ گىرىشكىسىنىڭ قامچىسى ئۆشكە پاچىقىدىن ساپلانغان. ئەمدى ماقۇل دەمسەن ـ يوق؟

قانداق بولمىسۇن ماتۋېي بوۋاينىڭ شۇ كۈنى مېلىخوپلارنىڭ ئۆيىگە بېرىشىغا توغرا كېلىپتۇ. گىرىگورىينىڭ قامچىسىنىڭ دەستىسى دەرۋەقە ياۋا ئۆشكىنىڭ پاچىقىنىڭ تېرىسى بىلەن ماهىرلىق بىلەن قاپلانغان ئىكەن؛ هەتتا ئۇچىدىكى كىچىككىنە تـۇيـاقـلىرىـغىچـە پۈتۈن ساقلاپ قېلىنغان بولۇپ، مىس تاقا بىلەن ئەپچىللىك بىلەن تاقلاپ قويۇلغان.

روزنىنىڭ 6 ـ هـەپتىسى، چـارشەنبە كۈنى مىشكا كوشۋوي

قاق سەھەردە ئورماننىڭ قېشىدا قۇرۇپ قويغان تورلىرىنى تەكشۈرگىلى باردى. ئۇ تاڭ يورۇش بىلەن ئۆيىدىن چىققان ئىدى. ئەتىگەنكى ئۈششۈكتىن يەرنىڭ بېتى نېپىز مۇز تۇتقان، قويۇن ئايلىنىپ تۇراتتى. كوشۇوي ئۈستىگە پاختىلىق چاپان، پۇتىغا چورۇق كىيگەن، شالۇۋۇرىنىڭ پاچىغىنى ئاق يۇڭ پايپىغىنىڭ ئىچىگە تىقىۋالغان ئىدى، ئۇ فۇراژكىسىنى گەجگىسىگە چۈشۈرۈپ، سوغاق ھاۋانى، سۇدىن كېلىۋاتقان قاڭسىق، نەم پۇراقنى يۇتۇپ كېلىۋاتاتتى. ئۇزۇن پالاقنى مۈرىسىدە كۆتىرىۋالغان. ئۇ قېيىقنى سۇغا ئىتتىرىپ چۈشۈرگەندىن كېيىن، ئۆرە تۇرۇپ، پالاقنى بار كۈچى بىلەن ئىشقا سېلىپ، بىر تۇرتىنىپ قېيىقنى ھەيدەپ كەتتى.

تورلىرىنى تېزلا تەكشۈرۈپ بولۇپ، ئەڭ كېيىنكى بىر بېلىقنى قولىغا ئېلىپ، يەنە قويۇپ قويدى، تورنىڭ قاناتلىرىنى تۈزەپ بولغاندىن كېيىن، قېيىقنى ئاستا قايتۇرۇپ، تاماكا چەكمەكچى بولدى. تاڭ يورۇشقا باشلىغان ئىدى. قارامتۇل كۆك ئاسماننىڭ شەرق تەرىپىدە قىزىل شەپەق يەردىن چاچراپ چىققاندەك كۆرۈنەتتى. شەپەق بارغانسېرى ئۇپۇققا يېيىلىپ، كېيىن ئالتۇن تۈسكە كىردى. مىشكا ئالدىرىماي ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قاقىرلارنى كۆزىتىپ، تاماكا تۇتاشتۇردى. تاماكا تۈتۈنى ئاستا تاراپ، شاخلارغا ئۇرۇلۇپ، بىر تەرەپكە ئۇچۇپ تۈگەيتتى. كوشۇوي تورغا چۈشكەن 3 ئورچۇق بېلىق، 8 قاداقچە سازاڭ، بىر توپ ئاق بېلىقنى قاراپ چىققاندىن كېيىن، ئىچىدە ئويلىدى:

«بىر بۆلۈگىنى سېتىش كېرەك. ئالىغاي لۇكېشكا ئالدۇ، قۇرۇتۇلغان ئامۇتقا تېگىشمەن؛ ئانام ھەممىسىنى قىيام قايىنتىدۇ».

ئۇ، تاماكىسىنى چەككەچ، پىرىستانغا قاراپ ماڭدى. ئۇ قېيىقنى قويىدىغان يەردىكى قاشا تاملىق باغچىنىڭ ئالدىدا بىر ئادەم ئولتۇراتتى.

uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

«بۇ — كىمدۇ؟» دەپ ئويلىدى مىشكا قېيىغىنى چاققانلىق بىلەن ھەيدەپ كېلىۋېتىپ.

قاشانىڭ ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرغان ۋالىيت ئىكەن. گېزىت قەغىزىدىن يوغان تاماكا ئوراپ، چېكىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ مولۇنىنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرى ئۇيقۇچان پاقىراپ تۇراتتى، ئىككى مەڭزىنى كۆلەرەڭ تۈكچىدەك ساقال باسقان ئىدى.

— نىمە قىلىپ ئولتۇرىسەن؟ — دەپ تووۋلىدى مىشكا.

ئۇنىڭ ئاۋازى يۇمۇلاق توپتەك سۇغا يۇمۇلاپ كەتتى.

— بۇياققا كەل.

— بېلىق ئالغىنى كەلگەنمىدىڭ؟

— بېلىقنى نىمە قىلىمەن!

ۋالىيت قىق-قىق يۆتىلىپ، يەرگە تۈكۈردى-دە، ئورنىدىن كۆچەنىپ تۇردى. بويىغا ئۇزۇن كېلىپ قالغان شىنېل خۇددى كۆكتاتلىقتا ئورنىتىپ قويۇلغان قارانچۇقنىڭ ئۈستىدىكى چەكمەندەك پۇتىغىچە ساڭگىلاپ قالغان. فۇراژكىسىنىڭ قاسقىنى قۇلىغىنىڭ كىمىرچىگىنى يېپىپ تۇراتتى. ئۇ يېقىندا يېزىغا قىزىل گۋاردىيىچى دىگەن «يامان» نام بىلەن كىرىپ كەلگەن ئىدى. كازاكلار ئۇنىڭدىن: ئەسكەرلىكتىن بوشىغاندىن كېيىن نەدە بولدۇڭ؟ دەپ چۇخچىلاپ سوراشقان بولسىمۇ، ۋالىيت توغرىسىنى ئېيتماي، خەتەرلىك پاراڭنى باشقا ياققا بۇرايتتى. ئۇ، ئۆزىنىڭ 4 ئاي ئوكراينادا قىزىل گۋاردىيە ئەترىدىدە بولغانلىغىنى، گايداماكلارغا ئەسىرگە چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ قولدىن قېچىپ، سىۋېرىسكە يولۇقۇپ قالغانلىغىنى، ئۇنىڭ قول ئاستىدا روستوف ئەتراپىدا ئۇرۇشقا قاتناشقانلىغىنى، شۇندىن كېيىن ئۇ، يارىسىنى ساقايتىش ئۈچۈن دەم ئېلىشقا كەلگەنلىگىنى ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ بىلەن مىشكا كوشىۋويغىلا ئېيتقان ئىدى.

ۋالىيت بېشىدىن فۇراژكىسىنى ئېلىپ، كىرپە تىكىنىدەك

چاچلىرىنى سىلاپ قويدى؛ ئەتراپىغا بىر قارىۋالغاندىن كېيىن قىـ
يىقنىڭ قېشىغا كېلىپ، خىرىلداشقا باشلىدى:
ــ ئىش يامان بولۇۋاتىدۇ ... بەك يامان ... بېلىق تۇتۇشـ
نى قوي! ئۇنداق بولمىغاندا، بـېلىق تـۇتىمىز دەپ ئـۆزىمىزنىڭ
نىمە بولۇشىنى ئۇنتۇپ كېتىمىز ...
ــ نىمە يېڭىلىقلار بار ــ ئېيتامىسەن قېنى.
مىشكا ئۇنىڭ ئۇستىخانلىق قـولىنى ئۆزىنىڭ بېلىق پۇراپ
تۇرغان قولى بىلەن قىسىپ، ئوچۇق چـىراي بىلەن كۈلۈمسىرىدى.
ئۇلار ئۇزاقتىن بۇيان سىرداش دوست بولۇپ يۈرۈشكەن ئىدى.
ــ تۈنۈگۈن كازاكلار مـىگۇلىنىسكايا قـېشىدا قىزىل گۋار-
دىيىنى بىتچىت قىلىپ تاشلاپتۇ. چوقۇلىشىش باشلاندى، بۇرادەر...
بىر بىرىنى يـۇغداشقىلى تۇردى! ...
ــ قـايسى گـۋاردىيـىـنى؟ ــ مـىگۇلىنىـسكاياغا نەدىن
كېلىپتىكەن؟
ــ مۇشۇ كەنت بىلەن ئۆتكەن ئىكەن، كازاكلار ئۇلارنى قىـ
رىپ تاشلاپتۇ ... ئەسىر چۈشكەنلەرنى توپ - توپى بىلەن كارگىنغا
ھەيدەپ ئېلىپ كېلىپتۇ! ئۇ يەردە ھەربى - دالا سوتى قۇرۇلۇۋېـ
تىپتۇ. بۈگۈن بىزدە ھەربى سەپەرۋەرلىك بـولىدىكەن. قاراپ تۇر،
بۈگۈن ئەتىگەندىن باشلاپلا قوغغۇراق چېلىنىدۇ.
كوشۋوي قېيىقنى باغلاپ قويغاندىن كېيىن، بېلىقنى خالـ
تىغا سېلىپ، پالاق بىلەن يەر سانچىپ، چوڭ - چوڭ چامداپ ماگـ
دى. ۋالېت، ئـۇنىڭ يېنىدا تايچاقتەك سـوكۇلداپ، ئـالدىغا ئۆتۈپ
كەتتى - دە، شىنېلىنىڭ ئىككى پېشىنى بىر بىرىگە قوشتۇرۇپ، كەڭ
غۇلاچ تاشلاپ ماگدى.
ــ ماگا ئـىۋان ئالېكسـيېۋىچ ئېيتتى. ئۇ يـېڭىلا مەندىن
نۆۋەتچىلىكنى تـاپشۇرۇۋالغان ئىدى. تـۈگمەن كېچىچە توختىماي

ماڭدى، ئۆگۈت كۆپ ئىدى. ئۇمۇ بىرسىدىن ئاڭلاپتۇ. تونىدە ۋىشى-
نىسكايادىن بىر ئوفىتسېر سېرگېي پلاتونوۋىچنىڭكىگە ئات چاپتۇ-
رۇپ كېلىپتۇ.

— ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ — مىشكىنىڭ ئۇرۇش يىللىرى-
دا ۋايىغا يېتىپ ئۆزگىرىپ كەتكەن چىرايىدا ساراسىملىك پەيدا
بولدى؛ ئۇ ۋالېتقا كۆز قىرى بىلەن قاراپ قايتا سورىدى، — ئەم-
دى قانداق قىلىمىز؟

— يېزىدىن چىقىپ كېتىش كېرەك.

— نەگە؟

— كامىنىسكايىغا.

— ئۇ يەردىمۇ كازاك بارغۇ؟

— سولغىراق بارىمىز.

— نەگە؟

— ئوبلىۋىغا.

— قانداق ئۆتىسەن؟

— بارىمەنلا دىسەڭ — ئۆتەلەيسەن! بارمايمەن دىسەڭ — مەشەدە قال، سېنى ھەممە يەردە ئىبلىس پۇراپ يۈرىدۇ! — ۋالېتنىڭ تۇساتتىن زەردىسى قايىندى، — «قانداق قىلىمىز، نەگە بارىمىز؟» ئۇنى مەن نەدىن بىلىمەن؟ قىستالساڭ — تۆشۈكنى ئۆزەڭ تاپىسەن. بۇرنۇڭ بىلەن پۇراپ تاپىسەن!

— قېنىڭ قىزىمىسۇن. قېنى قىزىغاندا، كىشىلەرنىڭ نەگە بارىدىغانلىغىنى بىلەمسەن؟ ئىۋان نىمە دەيدۇ؟

— سېنىڭ ئىۋانىڭ ھازىر مىدىرلايدىغاندەك ئەمەس.

— ئاستىراق گەپ قىل ... ئاۋۇ يەردە بىر ئايال قاراپ تۇرىدۇ.

ئۇلار ياش بىر چوكانغا خۇدۇكسىرەپ كۆز قىرى بىلەن

قاراپ قويدى، بۇ ئاۋدىيېچ يالغانچىنىڭ كېلىنى بولۇپ، هويلىسىدىن ئىنىگىنى ھەيدەپ چىقىۋاتاتتى. دەسلەپكى 4 كوچىنىڭ ئاغزىغا بارغاندا مىشكا ئارقىسىغا بۇرۇلدى.

— نەگە بارىسەن؟ — دېدى ۋالېت ھەيران بولۇپ.

كوشىۋوي قايرىلىپ قويماستىنلا:

— بېلىق تورلىرىنى ئېلىپ كېلىمەن، — دېدى.

— نىمە قىلىسەن ئۇنى؟

— ئۇنى تاشلاپ كېتەمدىمەن.

— دىمەك، شۇنى دەپ قېلىپ قالامدۇق - نىمە؟ — دېدى ۋالېت خۇرسەنت بولۇپ.

مىشكا پالاقنى پۇلاڭلىتىپ، يىراقتىن:

— ئىۋان ئالېكسىيېۋىچنىڭكىگە بېرىپ تۇرغىن، مەن بېلىق تورلىرىنى ئۆيىگە ئېپكېلىپ قويۇپ، هازىرلا يېتىپ بارىمەن، — دېدى.

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئۆزىگە يېقىن كازاكلارغا خەۋەر بېرىپ ئولگۇرگەن ئىكەن. ئۇنىڭ كىچىك ئوغلى مىلىخوپلارنىڭكىگە يۈگۈرۈپ بېرىپ، گىرىگورىينى قىچقىرىپ كەلدى. خىرىستونە بىر بالا - قازانىڭ بولۇشنى سەزگەندەك ئۆزى يېتىپ كەلدى. كۆپ ئۆتمەي، كوشىۋويمۇ كەلدى، كېڭەش باشلاندى. ھەممىسى ئالدىرىشىپ بىردىنلا سۆزگەكىرىشتى، چۈنكى ھەممە يەردە قوڭغۇراقنىڭ چېلىنىشىنى مىنۇتسىرى كۈتۈپ تۇرۇشاتتى.

— هازىرلا كېتىش كېرەك! بۇگۈنلا لاقىا - لۇققىلارنى يىغىشتۇرۇپ جۆنەش لازىم!— دېدى ۋالېت مېڭىشقا سايى قىلىپ.

— دىمەك، سەن ئالدى بىلەن پىكرىڭنى ئېيت، بىزنىمىشكە كېتىمىز؟ — دەپ سورىدى خىرىستونە.

— نىمىشكە كېتىمىز دىگىنىڭ قانداق گەپ؟ ھەربى سەپەر-

ۋەرلىك باشلانغاندا، ئامان قالىمىز دەپ ئويلامسەن؟
— بارمايمەن، گەپ تامام.
— سېنى مەجبۇرى ئېلىپ بارىدۇ!
— ئېلىپ كېتەلمەس. مەن ئۇلارنىڭ باغلاقتىكى كالىسى ئەمەسقۇ!
ئايىلىنى ئۆيدىن بىر ياققا يولغا سېلىۋەتكەن ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئاچچىقى بىلەن غودۇڭشىپ:
— ئېلىشنى ئالىدۇ، مەجبۇرى ئېلىپ كېتىدۇ ... ۋالېتىنىڭ ئېيتقىنى توغرا. بىراق نەگە بېرىش كېرەك؟ گەپ مانا شۇنىڭدا،— دېدى.
— مەن بايا ئۇنىڭغا شۇنى دېگەن ئىدىم،— دېدى مىشكا كوشىۋوي خورسىنىپ.
— سىلەر نىمە بولدۇڭلار، مەن ئۇچۇن كېتىش ھەممىدىن كۆپرەك لازىم بولۇپ قالغاندەك؟ مەن ئۆزەم كېتىمەن. ئوشۇق گەپنىڭ نىمە كېرىگى بار! «قانداق قىلىمىز، نىمىشكە كېتىمىز، نەگە كېتىمىز؟»... شۇمۇ گەپ بولدىمۇ! ئۇلار بۇرنۇڭلاردىن بولاق قىلىدۇ، بولشېۋىزىم ئۇچۇن تۈرمىدە ئولتۇرىسىلەر!...چاخچاق قىلىۋاتامسىلەر؟ قانداق ۋاقىت بولۇۋاتقانلىقىنى بايقىمايۋاتامسىلەر؟ ... بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسى يەر يۇتىدىغانلار!...
گىرىگورىي مېلېخوپ، تامدىن بىر تال دات باسقان مىخنى دىققەت بىلەن پولۇۋېلىپ، ئۇنى قولىدا ئايلاندۇرۇپ، ئىچىدە بىر ئاز ئاچچىقلىنىپ ئولتۇراتتى، ئۇ ۋالېتىنىڭ سۆزىنى پەرۋاسىزلىق بىلەن بۆلۈۋەتتى:
— سەن ئالدىرىما! سېنىڭ ئىشىڭ باشقا: ئالدىڭدىمۇ، كەينىڭدىمۇ ھېچنىمەڭ يوق— قوپساڭلا كېتىۋېرىسەن. بىز ئوبدانراق ئويلىنىۋېلىشىمىز كېرەك. مانا مېنىڭ خوتۇنۇم ۋە 2 بالام

بار ...مەن مىلتىق دورىسىنىڭ ھىدىنى سەندىن كۆپرەك پۇرىغانمەن! — ئۇ بىردىنلا غەزەپكە تولغان قارا كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ، زىچچىدا تىزىلىپ تۇرغان ئۆتكۈر چىشلىرىنى بۆرىنىڭ چىشىدەك ھىڭگايتىپ ۋاقىرىدى، — سەن ئاغزىڭغا كەلگەننى سۆزلىسەڭ بولىۋېرىدۇ... بۇرۇن سەن شۇۋالىت ئىدىڭ، ھازىرمۇ شۇ پېتى قېلىپسەن! سېنىڭ مۇنۇ ئۇستۇڭدىكى پەشمىتىڭدىن باشقا، ھېچنىمەڭ يوق...

— سەن نىمىشكە ئاغزىڭنى بۇزىسەن؟ ئوفىتسېرلىگىڭنى كۆرسەتمەكچىمۇ؟ۋاقىرىما! سەندەكلەرگە تۈكۈرۈپ قويىمەن! — دېدى قاتتىق ۋاقىراپ ۋالېت.

ئۇنىڭ تۈكىچىدەك ساقال باسقان تۇمشۇغى غەزەپتىن تامدەك ئاقىرىپ كەتتى، كىچىككىنە قەھرىلىك كۆزلىرى چانىغىنىڭ ئىچىدە غىلدىرلاشقا باشلىدى.

گرىگورىي ئۆز ئارامىنىڭ بۇزۇلغانلىغى ئۈچۈن، بايا ئىۋان ئالېكسېيېۋىچتىن: ئوكرۇگرا كازاكلار بىلەن قىزىل گۋاردىيە ئەترەتلىرى تۇتىشىپ قېلىپتۇ دىگەن خەۋەرنى ئاڭلاپ ئىچى تىت - تىت بولغانلىغى ئۈچۈن ئۆزغەزىۋىنى ۋالېتتىن چىقىرىۋالدى. ۋالېتنىڭ ۋاقىرىشى ئۇنىڭ تىتاڭ تومۇرىغا تەگدى. ئۇ بىر نەرسە چېقىۋالغاندەك، چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىدە تېپىرچىلاپ ئولتۇرغان ۋالېتقا دىۋەيلەپ كەلدى، ئەمما ئۇرغۇسى كېلىپ تۇرغان قولىنى تەسلىكتە بېسىپ، شۇنداق دىدى:

— ئاغزىڭنى يۇم، ئەبلەخ! نىمە بۇيرۇق چۈشۈرىسەن؟ يوقال بۇ يەردىن، نىمە سېسىتىسەن بۇ يەرنى... چىر - چىر، چىتىلداپ سۆزلەۋەرمە! ئۇنداق بولمىغاندا، خوشلىشىش ئالدىدا تېگىشلىك نېسىۋەڭنى بېرىمەن...

— قويساڭچۇ گرىگورىي! شۇمۇ ئىشمۇ! — دىدى كوشېۋوي، گرىگورىينىڭ مۇشتىنى ۋالېتنىڭ پۈرۈشكەن بۇرنىدىن نېرى ئىتتىرىپ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— كازاك قىلىچلىرىنى تاشلاش كېرەك... ئۇيات ئەمەسمۇ؟... ئۇيات، مېلېخوپ! نومۇس!

ۋالېت ئۇرنىدىن تۇردى؛ ئۇڭايسىزلىنىپ يۆتىلىپ قويۇپ، ئىشىككە قاراپ ماڭدى. بوسۇغىغا يەتكەندە چىداپ تۇرالماستىن، كەينىگە بۇرۇلۇپ، زەھەرلىك ھىجىيىپ تۇرغان گىرىگورىينى چوقۇلىدى:

— بۇ تېخى قىزىل گۋاردىيىگە قاتناشقان ئىمىش... ۋاندارما!... بىز مۇنداقلارنىڭ تالىيىنى تۇزغىتىپ تاشلىغان!...

گىرىگورىيمۇ تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى، ئۇ ۋالېتنىڭ كونىراپ كەتكەن سولدات ئۆتۈكىنىڭ ئارقا قونجىغا تېپىپ، ئېغىز ئۆيگە ئىتتىرىپ چىقىرىپ، سەت ئاۋاز بىلەن:

— يوقال! بولمىسا، پۇتۇڭدىن دەس كۆتىرىپ يەرگە ئۇرۇمەن! — دېدى.

— بۇ ئىشلار قاملاشمىدى! بۇ نىمە قىلىق، خۇددى كىچىك بالىدەك! — ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ ياقتۇرمىغان قىياپەتتە بېشىنى چايقاپ، گىرىگورىيغا ئالىيىپ قاراپ قويدى.

مىشكا ئۇندىمەي لېۋىنى چىشلەپ تۇراتتى، ئېھتىمال، ئاغزىمدىن يامان سۆز چىقىپ كەتمىسۇن دەپ ئۆزىنى تۇتۇۋالغان بولسا كېرەك.

— نىمىشكە ئۇ ئۆزىگە تەئەللۇقبولمىغان ئىشقا ئارىلىشۋالدۇ؟ ئۇ نىمىشكە چېچىلىدۇ؟ — دەپ ئۆزىنى ئاقلىدى گىرىگورىي بىر ئاز خىجىل بولۇپ؛ خىرىستونىە ئۇنىڭغاھىسداشلىق بىلەن قاراپ تۇراتتى، بۇنى كۆرگەچ گىرىگورىي ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن بالىلارچە كۈلۈمسىرىدى، — ئۇنى ئۇرۇۋەتكىلى تاس قالدىم!... ئۇرۇش ئۇياقتا تۇرسۇن... بىر شاپىلاق سالساڭ ئىشى تۈگەيدۇ.

— خوش، قانداق دەيسلەر؟ بىر ئىش قىلىش لازىم.

مىشكا كوشۇۋوي بۇ سوئالنى بېرىپ ھەممىگە تىكىلىپ قارىۋىدى، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ زومۇ - زو جاۋاپ بەردى:

— قانداق قىلساق بولار، مىخائىل؟ گىرىگورىيېنىڭ ئېيتقىنى بىر جەھەتتىن توغرا: ئورنىمىزدىن تۇرۇپلا بىر ياققا ئۇچۇپ كېتىشكە بولامدۇ؟ ھەممىمىزنىڭ بالا - چاقىسى بار... سەن توختاپ تۇر!...، — دىدى ئۇ كوشۇۋوينىڭ بىتاقەت بولۇپ ئولتۇرغانلىغىنى بايقاپ، — بەلكىم، ھىچ ئىشمۇ بولماس، بۇنى قانداق بىلگىلى بولىدۇ؟ ئازراق تۇرۇپ تۇرايلى، كېيىن بىر گەپ بولار. شۇنىمۇ ئېيتىپ قويايكى، مېنىڭمۇ خوتۇنۇم، بالام بار، كىيىم - كېچەكلىرى كونىراپ كەتتى، ئوزۇق - تۈلۈگىمۇ يوق... بۇ ھالدا ئالدى - ئارقامغا قارىماستىن كېتىۋېرەمدىمەن؟ ئۇلار بۇ يەردە قانداق كۈن ئۆتكۈزىدۇ؟...

مىشكا قاشلىرىنى ئەسەبىلەرچە قىمىرلىتىپ، يەرگە تىكىلىپ قارىدى.

— سىلەرنىڭ كەتكىڭلار يوققۇ دەيمەن؟

— مېنىڭچە، ئازراق تۇرۇپ تۇرساقمىكىن. كېيىنرەك كەتسەكمۇ كېچىككەن بولمايمىز... سىزنىڭچە قانداق، گىرىگورىي پانتېلېيېۋىچ. سەنچۇ، خىرىستان؟...

— دىمەك، شۇنداق بولسۇن... ۋاقتىنچە تۇرۇپ تۇرايلى.

گىرىگورىي، كۈتۈلمىگەندە ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ بىلەن خىرىستونەنىڭ قوللىشىغا ئىگە بولغاندىن كېيىن جانلىنىپ كەتتى:

— ئەلۋەتتە شۇنداق، مېنىڭ دەيدىغىنىممۇ شۇ. مانا مۇشۇ ئىش ئۈچۈنلا مەن ۋالېت بىلەن تىللىشىپ قالدىم، دەرەختىن شاخ كېسىدىغان ئىشمۇ بۇ؟ ھەدىگەندىلا يۈرۈپ كېتىشكە بولامدۇ؟... ئويلىنىۋېلىش كېرەك. ئويلىنىش دەۋاتىمەن.

داك — داك — داك! قوڭغۇراقخانا تەرەپتىن

قوڭغۇراق ساداسى جاراڭلاپ، پۈتۈن مەيدانغا، چوڭ - كىچىك بار-لىق كوچىلارغا تارىلىپ ياڭراشقا باشلىدى، ئاندىن بۇ سادا ئەينەك-تەك پاقىراپ تۇرغان قارامتۇل قار سۇلىرىنىڭ ئۈستى بىلەن سى-پىلاپ، نەملىكى قۇرۇپ بولمىغان كەچ تاغنىڭ ئۈستىدىن ئۆتۈپ، ئورمانغا يېتىپ باردى - دە، پۇرچاقتەك پىتراپ، ياڭرىغانچە توخ-تىدى. ئۇندىن كېيىن يەنە بىر قېتىم ئۈزلۈكسىز ئۇرۇلۇپ، تەشۋىش-لىك جاراڭلاشقا باشلىدى: داڭ — داڭ — داڭ — داڭ!...

— ئەنە، ئەنە، چاقىرىۋاتىدۇ! — خىرىستونە كىرپىكلىـ-رىنى چىمىلداتتى، — مەن قېيىق تەرەپكە كەتتىم. مۇنۇ تەرەپكە، ئورمانغا. ئەمدى مەن ئۇلارغا سايەمنىمۇ كۆرسەتمەيمەن!

— شۇنداق قىلىپ، بىز قانداق قىلىمىز؟ — كوشىۋوي قې-رىلاردەك ئىنجىقلاپ ئورنىدىن تۇردى.

— هازىر بىز هېچ يەرگەبارمايمىز، — گىرىگورىي هەممەيلەن ئۈچۈن جاۋاپ بەردى.

كوشىۋوي يەنە قېشىنى مىدىرلىتىپ، پىشانىسىدىن چىۋىشىپ تۇرغان جىنگىلەك ئالتۇن كوكۇلىسىنى كەينىگە قايرىدى.

— خەير - خوش... بىز ئۆز يولىمىزغا مەشەدىن ئايرىلىدى-غان ئوخشايمىز!

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ كەچۈرۈم سورىغاندەك كۈلۈپ قويدى:

— سەن تېخى ياش، مىشاتكا، قىزىق قان... يولىمىز بىر ئەمەس دەپ ئويلامسەن؟ يولىمىز بىر! ئۆمىت ئۈزمە!...

كوشىۋوي خوشلىشىپ، ئۆيدىن چىقتى. هويلىنىڭ تېمىدىن ياندىكى بىر خامانغا سەكرەپ چۈشتى. ۋالېت خەندەكنىڭ ياقىسىدا شۈمشىيىپ ئولتۇراتتى. ئۇ، مىشكىنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىنى بىل-گەندەك مەشەدە كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ:

— قانداق بولدى؟ — دەپ سورىدى.

— ئۇلار كەتمەيمىز دېدى.

— مەن بۇرۇنلا بىلگەن ئىدىم. ئىرادىسىزلار... ھىلىقى گىرىشكا... رەزىل بىر نەرسە، ئۇ، سېنىڭ دوستۇڭ! ئۇ ھېچكىمنى ياخشى كۆرمەيدۇ. ماڭا ناھەق ئازار بەردى، ئەبلەخ! مەن كۈچلۈك دەپ ئۆزىگە تەمەننا قويىدۇ... يېنىمدا مىلتىغىم يوق بولۇپ قالدى، ئۇنداق بولمىغاندا ئۆلتۈرۈۋېتەتتىم ...، — دېدى ۋالېت زەئىپ ئاۋاز بىلەن.

كوشۇوي ئۇنىڭ بىلەن ياندىشىپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ كىرپە تىكىنىدەك ھۈرپىيىپ تۇرغان ساقىلىغا قاراپ قويۇپ، ئىچىدە: «راستىنلا ئۆلتۈرۈۋېتەتتى، سېسىق ئاغمىنخان!» دەپ ئويلىدى.

ئۇلار تېز مېڭىشتى، قوڭغۇراقنىڭ ھەر بىر ساداسى ئۇلارنى قامچىلىغاندەك بولاتتى.

— بىزنىڭ ئۆيگە كىرىپ ئۇزۇق - تۈلۈك ئېلىۋالايلى - دە، ئاندىن ماڭايلى! پىيادە يۈرىمىز، ئاتنى ئالمايمەن. سەن ھېچنىمە ئالامسەن؟

— بار نەرسەم ئۈستۈمدە، — دېدى ۋالېت ئاغزىنى قىيشايتۇرۇپ، — كاتتا سارايدا ئولتۇرغىنىم يوق، مال - مۈلكىممۇ يوق ... يېرىم ئايلىق ئىش ھەققىمنى ئالمىدىم، مەيلى بىزنىڭ بادالڭ قوساققا، سېرگەي پلاتونىۋىچقا قالسۇن، ھەققىمنى ئالماي كەتكەنلىكىمگە خوشال بولۇپ بۆكىنى ئاسمانغا ئاتار.

قوڭغۇراق توختىدى. ئەتىگەنكى ئۇيقۇچان سۈكۈناتنى بۇزىدىغان «تىرىك» قىلغان ئاۋازمۇ يوق. يول چېتىدىكى كۆل دۆۋىسىگە توخۇلار يىغىلىۋالغان، ئوتلاشقا قويۇپ بېرىلگەن موزايلار قاشانىڭ يېنىدا يۈرۈشەتتى، كوشۇوي ئارقىسىغا قايرىلىپ قارىدى: كازاكلار مەيدانغا قاراپ ئالدىراش كېتىۋاتاتتى، بەزىلىرى ھەربىچە

www.uyghurkitap.com

كىيىملىرىنىڭ تۈگمىسىنى ئېتىۋېتىپ ھويلىلىرىدىن چىقىپ كېلىۋاتاتتى. مەيداندىن بىر ئاتلىق چېپىپ ئۆتتى. مەكتەپنىڭ ئالدىغا خەلق توپلاشتى، ئاياللارنىڭ بېشىغا سالغان روماللىرى ۋە يوپكىلىرى ئاقىرىپ تۇراتتى، كازاكلارنىڭ دۇمبىلىرى بىر بىرىگە تۇتىشىپ قارىيىپ كۆرۈنەتتى.

چىلەك كۆتىرىپ كېلىۋاتقان بىر ئايال بۇلارنىڭ يولىنى كېسىپ ئۆتۈشنى خالىماي، توختاپ تۇردى - دە، ئاچچىغى بىلەن:

— تېز مېڭىڭلار، بولمىسا، يولۇڭلارنى كېسىپ ئۆتىمەن! — دېدى.

مىشكا ئايال بىلەن سالاملاشتى، ئايال قويۇق قاشلىرىنىڭ ئاستىدىن كۈلۈپ قاراپ:

— كازاكلار مەيدانىغا كېتىۋاتسا، سىلەر ئۇيياقتىن كېلىۋاتىسىلەرغۇ؟ سەن نېمىشكە بارمايسەن، مىخايلا؟ — دەپ سورىدى.

— ئۆيدە ئىشىم بار ئىدى.

بۇلار خالتا كوچىنىڭ ئاغزىغا يېتىپ كېلىشتى. كوشېۋوينىڭ كىچىككىنە ئۆيىنىڭ ئۆگزىسى كۆرۈندى، بىرتال قۇرۇپ قالغان ئالۇچە شېخىغا چىگىپ قويۇلغان قارىغۇچا ئۇۋىسى شامالدا تەۋرىنەتتى، دۆڭنىڭ ئۈستىدە شامال تۈگمىنىنىڭ چاقپەلەكلىرى دەرمانسىزلىق بىلەن ئايلىناتتى، چاقپەلەك قاناتلىرىنىڭ تور تارتىلغان كۆزنىگىدىكى شامال يىرتىپ تاشلىغان كاناپ لاتا يەلپۈلدەيتتى؛ تۈگمەننىڭ چوقچىيىپ تۇرغان ئۇچلۇق ئۆگزىسىنىڭ تۈنىكىسى شامالدا تاقىلداپ تۇراتتى.

قۇياش تازا يارقىن بولمىسىمۇ، ئەمما ئىللىق نۇر چاچاتتى. دون تەرەپتىن مەيىن شامال چىقىۋاتاتتى. كوچىنىڭ دوقمۇشىدا،

ئارخىپ بوگاتىرىپىنىڭ — ئۆزى بەستلىك، بىر زاماندا گۋاردىيە توپچى قىسىمدا خىزمەت قىلغان‌كونادىن ئېتىقاتچىسى قورۇق باسقان بوۋاينىڭ ھويلىسىدا — ئاياللار پاسخا بايرىمى ئالدىن چوڭ يۇمۇلاق ئۆيىنى گىل بىلەن سۇۋاپ، ئاقارتىۋاتاتتى، ئۇلارنىڭ بىرسى لاي بىلەن قىغىنى ئارىلاشتۇرۇپ ئايىغى بىلەن چەيلەۋاتاتتى، ئۇ يوپكىسىنى ئىگىز كۆتىرىپ، بوغۇچ بىلەن بوققان يېرى قىزىرىپ كەتكەن سېمىز، ئاپپاق پاچاقلىرىنى ئاران يۆتكەپ بىر دائىرىدە ئايلىناتتى، كۆتىرىلىپ تۇرغان يوپكىسىنى بارماقلىرىنىڭ ئۇچى بىلەن چىمدىپ تۇتۇۋالغان، تىزىدىن يۇقۇرى چىگىۋالغان، لاتا بوغۇچلىرى بەدىنىگە پېتىپ كىتىپتۇ.

ئۇ بەستلىك نوچى ئايال تۇرۇقلۇق، قۇياش تېخى پەستە تۇرسىمۇ، يۈزىنى رومال بىلەن ئورىۋالغان ئىدى، قالغان ياشراق 2 ئايال — ئارخىپنىڭ كېلىنلىرى — قوموش بىلەن چىرايلىق تەكشى يېپىلغان ئۆگزىنىڭ ماڭلىيى ئاستىغىچە چىقىۋېلىپ، شوتىنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ، تامنى ئاقارتىۋاتاتتى. چىگە چوتكا تۇتقان قوللىرىنى جەينىگىچە تۈرۈۋالغان، كۆزىگىچە رومال بىلەن ئورالغان يۈزلىرىگە ھاك تامچىلىرى چاچرىغان ئىدى. ئاياللار جۆر ئاۋاز بىلەن بىرلىكتە ناخشا ئېيتاتتى، بوۋاينىڭ چوڭ كېلىنى تۇل قالغان مارىيە، مىشكا كوشىۋوينىڭ قېشىغا ئوچۇق - ئاشكارا ئۆزى بېرىپ تۇراتتى، يۈزىنى سەپكىل باسقان بولسىمۇ، تەقى - تۇرقى جايىدا ئىدى، بۇ ئايال پۈتۈن يېزىدا داڭ چىقارغان بولۇپ، كۆچ ۋە يوغانلىغى جەھەتتە دىيەرلىك ئەركىشلەرنى‌بېسىپ چۈشىدىغان باس ئاۋاز بىلەن ناخشىنى باشلاپ بېرەتتى:

قالغان ئاياللار ئۇنىڭغا قوشۇلاتتى، 3 ئاۋاز ئۇنىڭ بىلەن بىللە جۆر بولۇپ، بۇ ئايالچە ھەسرەتلىك، مۇڭلۇق ناخشىنى ماھىرلىق بىلەن كۈيلەيتتى:

... ئاشۇ يارىم سوقۇشتا.
زەمبىرەكنى ئوقلايدۇ،
مېنى ھەرئان ئويلايدۇ...

مىشكا بىلەن ۋالېت، ناخشىغا قۇلاق سېلىپ، قاشانىڭ يېنى بىلەن كېلىشۋاتاتتى، ئوتلاق تەرەپتىن ئاڭلىنىشۋاتقان ئاتنىڭ كىشنىشى ناخشىنى پات - پات ئۈزۈپ قوياتتى.

... پېچەت باسقان خەت كەلدى،
يارىم قازا تېپىپتۇ.
ھەي، ئۆلۈپتۇ ئەزىز يار،
چاتقاللىقتا يېتىپتۇ...

مارىيە، رومالىنىڭ ئاستىدىن زەڭگەر ئىللىق كۆزلىرىنى چاقنىتىپ، ئەتراپقا بىر قارىۋالغاندىن كېيىن، بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان مىشكىغا تەبەسسۇم قارىدى - دە، ئاپپاق ھاك چاچرىغان يۈزىنى پاقىرىتىپ، كۆكرىكىدىن مۇھەببەت بىلەن ئۇرغۇپ چىققان يوغان ئاۋاز بىلەن ناخشىنى داۋاملاشتۇردى:

... شۇ جىنگىلەك ئالتۇن چاچنى،
شامال كېلىپ ئوۋ قىلدى.
قوي كۆزلۈكۈم كۆزىنى،
قۇزغۇن چوقۇپ كورقىلدى.

مىشكا ھەرقاچان ئاياللارغا خۇش مۇئامىلە قىلغىنىدەك، مارىيىگە مۇلايىملىق بىلەن تەبەسسۇم قىلدى؛ ئايىغى بىلەن لاي پىشۇرۇۋاتقان مۇشۇ ئائىلىنىڭ ئىچ كۆيۈغۇلغا بېرىلگەن قىزى پېلاگېيىگە چاقچاق قىلىپ:

— ئىگىزرەك كۆتەر، بولمىسا قاشادىن كۆرگىلى بولمايدىكەن! — دېدى.

پېلاگېيە كۆزىنى قىسىپ:

— كۆرۈشكە مەيلىڭ بولسا كۆرۈۋېرىسەن، — دېدى.

مارىيە ئىككى قولىنى بېقىنىغا تىرەپ، شوتىنىڭ ئۈستىدە تۇراتتى؛ ئۇ ئەتراپىغا بىر قارىۋېلىپ، ئاۋازىنى سوزۇپ سورىدى:

— نەدە يۈردۈڭ، قوزىچىغىم؟

— بېلىق تۇتۇشقا بارغان ئىدىم.

— يىراققا بارما، ئامبارغا بېرىپ كۆڭۈل ئاچىمىز.

— ھەي، ئاۋۇ يەردە قېيىناتاڭ تۇرىدۇ ئۇياتسىز!

مارىيە تىلىنى چاكىلدىتىپ، قاقاقلاپ كۈلدى - دە، قولىدىكى ھۆل چوتكىنى مىشكىغا شىلتىدى، مىشكىنىڭ پاختىلىق چاپىنى بىلەن فۇراژكىسىغا ھاك چاچرىدى.

— بىزگە ۋالېتنى ئارىيەتكە بېرىپ تۇرامسەن. ئۆيىمىزنى يىغىشتۇرۇشۇپ بېرەتتى! — دەپ توۋلىدى چالىنىڭ كىچىك كېلىنى قەندەك ئاپپاق چىشلىرىنى ھىجايتىپ.

مارىيە ئاستا بىر نىمە دېۋىدى، ئاياللار دۈررىدە كۈلۈشتى.

ۋالېت قاپىغىنى تۈرۈپ:

— ھۇ، ئەخلاقسىز قانجۇق! — دەپ توۋلىدى - دە، قەدىمىنى تېزلىتىپ كېتىۋەردى، ئەمما مىشكا ئىنجىق، نازلىق تەبەسسۇم بىلەن ھىجىيىپ، ئۇنىڭ سۆزىنى تۈزەتتى:

— ئەخلاقسىز ئەمەس، خۇشچاخچاق ئايال. مەن كېتەرمەن — ئامرىغىم قالار، «خەير - خوش، ئەمدى مەھبۇبەم!» — مىشكا بىر ناخشىنىڭ سۆزلىرىنى تەكرارلاپ، ئۆز ھويلىسىنىڭ يان ئىشىگىدىن كىرىپ كەتتى.

23

كوشىۋوي كەتكەندىن كېيىن كازاكلار بىر ئاز ۋاقىت ئۈندىمەي جىم ئولتۇرۇشتى. قوڭغۇراق ساداسى يېزا ئۈستىدە ياڭراپ، ئۆيلەرنىڭ ئىشىك - دەرىزىلىرىنى دىرىلدىتىۋەتتى. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ دەرىزىگە قاراپ قوياتتى. لاپاستىنى يەرگە ئەتىگەنكى ئۇششاق كۆلەڭگىلەر چۈشۈپ تۇراتتى. جىنگىلەك ياش مايسىلارنىڭ ئۈستىنى ئاپپاق قىرو قاپلىغان. ئاسمان دەرىزە ئەينىكى ئارقىلىقمۇ ئۇلۇغۋار ۋە كۆپ - كۆك لاجۇۋەرد تۈستە كۆرۈنەتتى. ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ،خىرىستونەنىڭ پەسكە ساڭگىلاپ تۇرغان پاخماق بېشىغا نەزەر سالدى.

— مىگۇلىنلىقلار قىزىل گۋاردىيە ئەترىتىنى بىنتچىت قىلىپ تاشلاپتۇ، ئەمدى باش كۆتىرەلمەيدۇ ... بەلكىم ئىش شۇنىڭ بىلەن تاماملىنار؟

— ياق، تېخى ...، — گىرىگورىينىڭ پۈتۈن ئەزايى تىترەپ كەتتى، — ئىشنى ئەمدى باشلاشتى — سەۋر قىلىپ تۇر! خوش، قانداق قىلىمىز، مەيدانغا بارامدۇق؟

ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ فۇراژكىسىغا قولىنى سوزدى؛ ئۇ، كۆڭلىدىكى شۇبھىنى ھەل قىلماقچى بولۇپ سورىدى:

ــ ئاغىنىلەر، بىز ئەمىلىيەتتەئارقىدا قالدۇقمۇ، قانداق؟ مى-
خائىلنىڭ قېنى قىزىق بولسىمۇ، ئەمما پۇختا يىگىت ... كېيىنىش
ئالدىدا بىزنى تەنە قىلىپ ئاندىن ماڭدى.

ئۇنىڭ سۆزىگە ھىچكىم جاۋاپ بەرمىدى. ئۇلار ئۇنچىقماس-
تىن تاشقىرىغا چىقىپ، مەيدان تەرەپكە راۋان بولدى.

ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ ئويچانلىق بىلەن ئايىغىنىڭ ئاستىغا
قاراپ ماڭاتتى. ئۇ ئۆز كۆڭلىدىكىنى ئېيتماي، يالغان سۆزلىگەنلىگە،
دىلىغا كەچكەن ئىشنى قىلالمىغانلىغىغا ئىچى تىت - تىت بولۇپ
كېلىۋاتاتتى. ۋالېت بىلەن كوشىۋوينىڭ ئېيتقىنى توغرا ئىدى؛
ئىنجىقلاپ تۇرماستىنلا كېتىشى لازىم ئىدى، ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن
خىيالىدىن ئۆتكۈزگەن بانا - سەۋەپلىرى ئىشەنچىسىز بولۇپ، ئۆز
ئىچىدە جاراڭلاپ تۇرغان مۇلاھىزىكار مەسخىرىلىك بىر ئاۋاز بۇ بانا-
سەۋەپلەرنى، گويا تۇختاق سۇ بېتىدىكى ئېپىز مۇزنى ئاتنىڭ تۇيى-
غى يەنچىپ تاشلىغاندەك بىتچىت قىلىۋەتتى. ئىۋان ئالېكسى-
يېۋىچنىڭ ئەمدىكى بىردىن بىر قەتئىي قارارى ــ دەسلەپكى جەڭ-
دىلا بولشېۋىكلار تەرەپكە قېچىپ ئۆتۈش. بۇ قارار ئۇنىڭدا مەي-
دانغا كېتىۋېتىش ئەسناسىدا تۇغۇلدى، ئەمما گرىگورىي بىلەن
خرىستونەنىڭ باشقا ئوي - پىكرىدە بولۇپ كېلىۋاتقانلىغىنى غۇۋا
پەملەپ قالغاچقا، ئىۋان ئالېكسىيېۋىچ كۆڭلىدە ئۇلاردىن خەۋپ-
سىرەپ قالدى - دە، ئۆز قارارى توغرىلىق بۇلارغا لام - جىم دېمى-
دى. بۇ ئۈچەيلەن ۋالېتنىڭ تەكلىۋىنى بىرلىكتە رەت قىلدى،
ئائىلە، بالا - چاقىلىرىنى بانا قىلىپ، كەتمەي قېلىپ قالدى، ھال-
بۇكى ئۈچەيلەننىڭ ھەممىسى بۇ بانا - سەۋەپلەرنىڭ كىشىنى قانا-
ئەتلەندۈرەلمەيدىغانلىغىنى، ئۆزىنى ئاقلاشقا دەلىل بولالمايدىغانلى-
غىنى بىلىشەتتى. ئەمدىلىكتە ھەر قايسىسى ئۆز ئىچىدە گويا قەبىھ
ئۇياتلىق بىر ئىش قىلىپ قويغان ئادەمدەك بىر بىرىنىڭ ئالدىدا

ئوڭايسىز ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىشاتتى. ئۇلار ئۈن-
چىقماي مېڭىشتى؛ موخوپنىڭ ئۆيىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە ئىۋان
ئالېكسېيېۋىچ بۇ زېرىكىشلىك جىمجىتلىقتا چىداپ تۇرالماي، ئۆ-
زىنىمۇ، باشقىلارنىمۇ ئەيىپلەپ مۇنداق دېدى:

— يوشۇرىدىغان نېمىسى بار: فورونتتىن بولشېۋىك بولۇپ
كەلدۇق، ئەمەلىيەتتە جان ساقلاشقا ئۆتتۇق! بىز ئۈچۈن باشقىلار
ئۇرۇشسۇن، بىز ئاياللىرىمىز بىلەن بىللە...

— مەن كۆپ ئۇرۇشقانمەن، ئەمدى باشقىلارمۇ ئۇرۇشۇپ
باقسۇن، — دېدى گىرىگورىي تەتۈر قاراپ.

— خوش، ئۇلار ... بۇلاڭچىلىق قىلىۋاتسا، بىز دېمەك، ئۇ-
لارغا بېرىپ قوشۇلامدۇق؟ قىزىل گۋاردىيە ئاشۇنداق بولامدۇ!؟
ئاياللارغا باسقۇنچىلىق قىلىدۇ، خەلقنى تالايدۇ، بۇ ئىشنى ئەتراپلىق
قاراپ بېقىش كېرەك. قارغۇ بولۇپ قالساق، دېمەك، تامغا ئۇسۇۋالىمىز.

— سەن بۇنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆردۈڭمۇ، خىرىستونە؟—
دەپ كەسكىنلىك بىلەن سورىدى ئىۋان ئالېكسېيېۋىچ.

— كىشىلەر شۇنداق دېيىشىۋاتىدۇ.

— ھە — ئە ... كىشىلەر...

— خوش، بولدىلا! بىزنىڭ گەپ تەگىشمىزنى ئاڭلىمىغان
پەقەت ئاشۇ خەلقلا قالغان ئىدى.

مەيدان كازاكلارنىڭ لامپاسلىرى ①، فۇراژكىلىرى بىلەن
ھەشەمەتلىك تۈس ئالغان ئىدى، ئۇيەر - بۇيەردە پاخماق پاپاخ
دەريادىكى ئارالدەك قارىيىپ كۆرۈنەتتى. پۈتۈن يېزا يىغىلغان،
ئايال كىشى كۆرۈنمەيتتى. تامامەن قېرىلار، فورونت
يېشىدىكى كازاكلار ۋە ياشلار ئىدى. ئەڭ قېرىلىرى ھاسىلىرىغا
تايىنىپ، ئالدىدا تۇرۇشاتتى، ئۇلار: پەخرى سوت كىشىلىرى،
چېركاۋ كېڭەشنىڭ ئەزالىرى، مەكتەپ مۇتەۋەللىلىرى، چېركاۋ

① لامپاس — شالۋۇرنىڭ يېنىغا تۇتۇلغان يول - يول قىزىل جىيەك.

ئاقساقاللىرى ئىدى. گرىگورىي كۆز يۈگۈرتۈپ،
ئاتىسىنىڭ كۈمۈشتەك ئاق سانچىغان قارا ساقىلىنى ئىزلەپ
تاپتى. قېرى مېلېخوپ قۇدىسى مىرون گرىگورىيېۋىچ بىلەن يانمۇ
يان تۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا، پارات ۋاقتىدا كىيىدىغان، ئوردېن-
نىشان تاقىغان سۇر مۇندىر كىيگەن گىرىشكا بوۋا چوقماق باش
ھاسىغا ئىگىشىنى قويىۋالغان ئىدى. قۇدىسىنىڭ يېنىدائىككى مەگزى
ئالمىدەك قىپ-قىزىل ئاۋدېيېچ لاپچى، ماتۋېي كاشۇلىن، ئارخىپ
بوگاتىرېپ، كازاك فۇراژكىسى كىيىۋالغان ئاتېپىن تىسا-تىسا؛
ئۇنىڭ نېرىسىدا زىچچىدا يېرىم دائىرە بولۇپ تىزىلىشىپ تۇرغان
تونۇش چېھرىلار: بومبا ساقال يېگور سىنىلىن، ياكوپ تاقا، ئاندى-
رېي كاشۇلىن، نىكولاي كوشىۋوي، ئۇزۇنتۇرا-ئاۋاق بورىشچېپ،ئانىكۇش-
كا، مارتىن شامىل، شادا پاچاق تۈگمەنچى گىروموپ،ياكوپكولوۋېيدىن،
مېركولوپ فېدوت بودوۋىسكوپ، ئىۋان تومىلىن، يېپىفان ماكسايېپ،
زاخار كورولېپ، ئاۋدېيېچلاپچىنىڭ بالىسى بۇرنى پاناق، پاكار كا-
زاك ئانتىپ تۇرۇشاتتى. گرىگورىي مەيداننى كېسىپ ئۆتۈپ كېتى-
ۋېتىپ، ئۇدۇلدىكى دائىرىنىڭ ئىچىدە ئاكىسى پېترونى كۆرۈپقال-
دى. پېترو كۆينىگىنىڭ مەيدىسىگە سېرىق-قارا لېنتىلار بىلەن
گېئورگى كرېست ئوردېنلىرىنى تاقىۋالغان بولۇپ، قولى چولاق ئال-
يوشكا شامىل بىلەن چاقچاخلىشىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ سول تەرىپىدە
مىتكا كورشۇنوپنىڭ يېشىل كۆزلىرى پاقىراپ تۇراتتى. مىتكا تا-
ماكىسىنى پروخور زىكوپنىڭ تاماكىسىدىن تۇتاشتۇرۇۋالدى. پروخور
ئاھۇ كۆزلىرىنىپىرىلدىتىپ، كەلپۇكلىرى بىلەن شوراپ تۇرۇپ تا-
ماكىنىڭ ئوتىنى كۈچەيتىشكە ياردەم بەردى. ئارقا تەرەپتە ياشكا-
زاكلار توپلاشقان؛ دائىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا، تۆت پۇتى يۇمشاق نەم
توپىغا پېتىپ تۇرغان لىگىلداق شىرەنىڭ يېنىدا يېزا ھەربى ئىن-
قىلاۋىي كومىتېتىنىڭ رەئىسى نازار ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ يېنىدا

كاكاردا قادالغان فۇراژكا، پوگونلۇق كەمزۇل، توقيېشىل تار گىلەفى
شىم كىيگەن، گىرىگورىيغا تونۇش بولمىغان بىر يۈز بېشى بىرقولى
بىلەن شىرەگە يۆلىنىپ تۇراتتى. ئىنقىلاۋىي كومىتېت رەئىسى ئۇ-
نىڭغا خىجىللىق بىلەن بىر نېمە دېۋىدى، يۈز بېشى بىرئاز ئىگى-
شىپ، دىڭگىيىپ تۇرغان يوغان قۇلىغىنى رەئىسنىڭ ساقىلىغا تا-
قاپ، گەپكە قۇلاق سالدى. مەيدان ھەرە ئۇۋىسى جايلاشقان جاي-
دەك گۇڭ - گۇڭ. ۋاراڭ - چۇرۇڭ بىلەن تولدى. كازاكلار ئۆز ئارا
سۆزلىشىپ، چاخچاق قىلىشىشمۇ، ھەممىسىنىڭ چىرايىدا بىر جىد-
دىلىك سېزىلىپ تۇراتتى. بىرسى كۈتۈپ تۇرۇشقا تاقىتى قالماي،
چاڭىلداپ ۋاقىرىدى:
— باشلاڭلار! نېمىنى كۈتۈپ تۇرىسىلەر؟ خەلقنىڭ ھەممىسى
دىڭگۈدەك يىغىلىپ بولدىغۇ!
ئوفىتسېر ئالدىرىماي قەددىنى رۇسلاپ، بېشىدىن فۇراژكى-
سىنى ئالدى - دە، ئۆز ئائىلىسىدە گەپ قىلغاندەك ئاددىيلا سۆز-
لەشكە باشلىدى:
— ھۆرمەتلىك ئاتىلار ۋە فۇرونتچى كازاك بۇرادەرلەر! سى-
لەر سېتراكوف يېزىسىدا بولغان ئىشلارنى ئاڭلىدىڭلارمۇ؟
— بۇ كىم؟ نەدىن كەلگەن ئادەم؟ — دەپ سورىدى خىرىس-
تونە باس ئاۋاز بىلەن.
— ۋېشېنىسكايالىق، قارا ئۆستەڭدىن كەلگەن، پەملىسى
سالداتوپمۇ بىر نېمە...، — دەپ جاۋاپ بەردى بىرسى.
— سېتراكوپقا، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى يۈزبېشى، —
يېقىندا قىزىل گۋاردىيە ئەترىدى كەلگەن. گېرمانلار ئۇكرايىنانى
ئىشغال قىلغاندىن كېيىن دون ھەربى ئوبلاستىغا قاراپ ئىلگىرى-
لەپ، ئۇلارنى تۆمۈريولدىن ئۇلاقتۇرۇپ تاشلىغان ئوخشايدۇ. شۇ-
نىدىن كېيىن قىزىل گۋاردىيەلەر مىگۇلىنىسكى يۇرتى ئارقىلىق

www.uyghurkitap.com

يۇرۇش قىلىپتۇ. يېزىنى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن كازاكلارنىڭ مال ـ مۈلكىنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىپ، ئاياللارغا باسقۇنچىلىق قىلىپ، خەلقنى قانۇنسىز قولغا ئېلىشقا باشلاپتۇ. بۇ ئىش ئەتراپتىكى يېزىلارغا مەلۇم بولغاندىن كېيىن كازاكلار قوللىرىغا قورال ئېلىپ، بۇلاڭچىلارغا ھۇجۇم قىلىپتۇ. ئەترەتنىڭ يېرىمى يوقىتىلىپتۇ، يېرىمى ئەسىرگە چۈشۈپتۇ. مىگۇلىنسكىلىكلەر ناھايىتى كۆپ ئولجا ـ غەنىمەتكە ئىگە بولۇپتۇ. مىگۇلىنسكايا بىلەن كازانسكايا كەنتلىرى بولشېۋىك ھاكىمىيىتىنىڭ بويۇنتۇرۇقىدىن قۇتۇلۇپتۇ. كازاكلارنىڭ چوڭ ـ كىچىك ھەممىسى تىنچ دوننى قوغداشقا ئاتلاندى. ۋېشىنسكايادىكى ئىنقىلاۋىي كومىتېت قوغلاندى، كەنت ئاتامانى سايلاپ چىقىلدى، يېزىلارنىڭ كۆپچىلىكى ئاشۇنداق قىلىشتى.

يۈز بېشىنىڭ سۆزى شۇ يەرگە كەلگەندە، قېرىلار ئاستا كۇرۇڭلاشقا باشلىدى.

— ھەممە يەردە ئەترەت قۇرۇلدى. سىلەرمۇ كەنتنى ياۋايى، بۇلاڭچى گورۇھلارنىڭ قايتا تالان ـ تاراج قىلىشىدىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن فورونتچىلاردىن ئەترەت تەشكىل قىلىشىڭىزلار لازىممىكىن دەيمەن. بىز ئۆز ئۆزىمىزنى ئىدارە قىلىش تۈزۈمىنى تىكلىشىمىز كېرەك! قىزىل ھاكىمىيەتنىڭ كېرىكى يوق، ئۇ بىزگە ئازاتلىق ئېلىپ كەلمەيدۇ، بۇزۇقچىلىق ئېلىپ كېلىدۇ! بىز مۇژىكلارنىڭ ئاياللىرىمىزنى، ئاچا ـ سىڭىللىرىمىزنى ئاياق ـ ئاستى قىلىشىغا، پىراۋوسلاۋ دىنىمىزنى مەسخىرە قىلىشىغا، مۇقەددەس ئىبادەتخانىلىرىمىزنى ھاقارەتلىشىگە، مال ـ مۈلكىمىزنى تالان ـ تاراج قىلىشىغا يول قويماسلىق كېرەككىمكىن، دەيمەن، ... شۇنداق ئەمەسمۇ، جانابىي ئاقساقاللىرىمىز؟

«توغرا ـــ ا ـــ ا!»دەپ بىر ئېغىزدىن چىققان ئاۋاز مەيداندا ياڭرىدى. يۈز بېشى شاپىكىراپتا بېسىلغان خىتاپنامىنى ئوقۇشقا

باشلىدى.ھەربى ئىنقىلاۋىي ـ كومىتېت رەئىسى بەزىبىر ھۆججەت ـ قەغەزلەرنى ئۇنتۇپ، شىرەنىڭ قېشىدىن غىپپىدە تىكىۋەتتى. خالايىق بىرەر سۆزنىمۇ ئۆتكۈزۈۋەتمەستىن تولۇق ئاڭلىدى. ئارقىدا تۇرغان فوروئنتچىلار خوشياقمىغاندەك ئۆزئارا پاراڭلىشىپ تۇرۇشتى.

ئوفتىسېر خىتاپنامىنى ئوقۇشقا باشلىغاندىلا، گىرىگورىي توپنىڭ ئىچىدىن چىقىپ كەتتى؛ ئۆيگە قاراپ يول ئېلىپ، ۋىسسارىئون پوپنىڭ ئۆيىنىڭ دوقمۇشىغا قاراپ ماڭدى. مىرون گىرىگورىيېۋىچ ئۇنىڭ كەتكەنلىكىنى بايقاپ،پانتېلېي پروكوفىيېۋىچنىڭ بىقىنىغا جەينىكى بىلەن تۈرتۈپ قويدى.

ــ قارا، كىچىك ئوغلۇڭ كەتتى!

پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ توپنىڭ ئىچىدىن ئاقساقلاپ چىقىپ، ھەم يىلىنغان، ھەم بۇيرۇق ئاھاڭدا:

ــ گىرىگورىي! ــ دەپ توۋلىدى.

گىرىگورىي ئارقىسىغا قارىماستىنلا، يېنىچە بۇرۇلۇپ توختىدى.

ــ قايتىپ كەل، بالام!

ــ ھوي، نېمىشكە كېتىسەن؟ قايت ئارقاڭغا!ــ دىگەن ئاۋازلار ياڭراپ، كىشىلەرنىڭ ھەممىسى گىرىگورىيغا بۇرۇلدى.

ــ مۇشۇمۇ تېخى ئوفتىسېر دىگەن نام ئالدى!

ــ تۆمشۇغىنى بۇراپ كېتىدىغان يولى يوق ئىدىغۇ ئۇنىڭ!

ــ ئۇ ئۆزى بولشېۋىكلاردا بولغان!

ــ بۇمۇ كازاكلارنىڭ قېنىنى ئىچكەن ...

ــ قىزىل مەرەز!

بۇ ئاۋازلارنىڭ ھەممىسى گىرىگورىينىڭ قۇلىقىغا يېتىپ باردى. ئۇچىشىنى مەھكەم چىشلەپ ئاڭلاپ تۇردى، ئەپتىدىن

ئۆز ئۆزى بىلەن گۇرەش قىلىۋاتقاندەك قىلاتتى؛ يەنە بىرمىنۇت ئۆتسە — ئالدى - ئارقىسىغا قارىماستىنلا كېتىپ قېلىش ئېھتىمالى باردەك كۆرۈنەتتى.

گىرىگورىي بىر ئاز تەۋرىنىپ، بېشىنى كۆتەرمەستىن توپـ قا قاراپ ماڭغاندىلا پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ بىلەن پېترو ئۇﻫ دەپ يېنىك نەپەس ئالدى.

قېرىلار قىزغىن تالاش - تارتىش قىلىشتى. شۇ ئارىدا! ھەش - پەش دېگىچە مىرون گىرىگورىيېۋىچ كورشۇنوپ يېزا ئاتاـ مانى بولۇپ سايلاندى. ئۇنىڭ ئېقىش يۈزىدىكى سەپكىللەر سۇررەڭ تۈس ئېلىپ، ئاستا ئوتتۇرىغا چىقتى، بۇرۇنقى ئاتامانىنىڭ قولىدىن ھاكىمىيەتنىڭ بەلگىسى بولغان — مىس چوقماق ئاتامانلىق ھاـ سىسىنى تارتىنچاقلىق بىلەن قوبۇل قىلىپ ئالدى. بۇ ۋاقىتقىچە ئۇ، بىر قېتىممۇ ئاتامان بولۇپ باقمىغان ئىدى؛ خەق ئۇنى سايلىـ غاندا، ئۆزىنىڭ بۇ مەرتىۋىگە لايىق ئەمەسلىكىنى، چالا ساۋاتلىقىـ نى بانا قىلىپ، ئۇنىماي ئىنجىقلاپ باقتى. ئەمما قېرىلار ئۇنى قارشى ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ ۋاقىرىشىپ كەتتى:

— ھاسىنى ئال! ياق دەپ نىمە قىلىسەن، گىرىگورىچ!

— سەن يېزىمىزدا بىرىنچى خوجايىن.

— سەن يېزىمىزنىڭ بايلىغىنى يەپ تۈگەتمەيسەن!

— قارا، يېزىنىڭ پاي پۇللىرىنى سېمونغا ئوخشاش ئىچىمـ لىككە سەرپ قىلىپ تۈگىتىۋەتمە!

— قوي - قوي ... بۇ ئۇنداق قىلمايدۇ.

— ئائىلىسىدىن قانچىلىك ئالسەن دىسە، يېتىپ ئاشىدۇ!

— ئۇنداق قىلسا، قوينىڭ تېرىسىنى شىلىگەندەك شىلىۋاـ لىمىز! ...

سايلام ئاشۇنداق ئادەتتىن تاشقىرى تېز ۋە يېرىم ئۇرۇش

ۋاقتى شارائىتىدا ئۆتكۈزۈلگەنلىكتىن، مىرون گىرىگورىيېۋىچ كىشىلەرنى يېلىندۇرماستىنلا ماقۇل بولىدى. بۇ سايلام بۇرۇنقى سايلاملاردەك ئۆتمىدى. بۇرۇن كەنت ئاتامانى كېلىپ قاتىنىشاتتى. 10 ئائىلە باشلىقلىرى چاقىرىلاتتى، نامزاتلار ئاۋازغا قويۇلاتتى، بۇ قېتىم ئالمان ـ تالمان، ئاددىلا بىر ۋاقىراش بىلەن: «كورشۇنوپ ئۈچۈن ئاۋاز بېرىدىغانلا ئوڭ تەرەپكە. ئۆتۈڭلار» دېيىش بىلەن ئىش پۈتتى. خالايىقنىڭ ھەممىسى شارىلداپ ئوڭ ياققا ئاقتى، پەقەت كورشۇنوپقا ئاداۋىتى بار زىنوۋىي ئىسىملىك موزدوزلا دەريا ياقىسىدىكى ئوتتا كۆيگەن بىر تۈپ دەرەختەك ئۆز ئورنىدا يالغۇز قالدى.

تەرگە پىشقان مىرون گىرىگورىيېۋىچ كۆزنى بىر پىرىلدىتىپ ئۈلگۈرمەستىنلا، كىشىلەر ئۇنىڭ قولىغا ئاتامانلىق ھاسىسىنى تۇتقۇزدى، قېشىدا تۇرغانلار قۇلىقىنىڭ تۈۋىدىلا ۋاقىراشتى، نېرىراقتىكىلەر يىراقتىن ۋاقىراشتى:

— سۆيۈنچىسىنى بەر!

— ھەممەيلەن ساڭا ئاۋاز بەردۇق!

— يۈيۈش كېرەك!

— ئاتامانىنى كۆتىرىپ بىر سىلكىپ قويايلى.

ئەمما يۈز بېشى ۋاراڭ ـ چۇرۇڭنى توختىتىپ، يىغىنىنىڭ يۈنۈلۈشىنى ئەمىلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا ئۇستىلىق بىلەن بۇرىۋەتتى، ئۇ ئەترەت كوماندىرىنى سايلاش توغرىلىق مەسىلە قويۇپ، ۋېشېنىسكايادا گىرىگورىينىڭ ئەھۋالىنى ئاڭلىۋالغان بولسا كېرەك، گىرىگورىيغمۇ، يېزىغىمۇ ئوبدانىچاق بولۇپ مۇنداق دېدى:

— كوماندىرلىققا ئوفىتسېرنى قويساق مەقسەتكە مۇۋاپىق بولاتتى! ئوفىتسېر بولغاندا، مۇبادا ئۇرۇش بولۇپ قالسا ئىش

ئۇتۇقلۇق بولىدۇ، چىقىم ئاز بولىدۇ. سىلەرنىڭ يېزىدا قەھرىمان-
لاردىن تولا نىمە يوق. كەنتداشلار، مەن ئۆز ئىرادەمنى سىلەرگە
تاڭالمايمەن، ئەمما ئۆز تەرىپىمدىن سىلەرگە خورۇنجى مېلىخوپنى
تەۋسىيە قىلىمەن.

— قايسىنى؟

— بىزدە 2 مېلىخوپ بار.

ئوفتسېر توپنىڭ ئىچىگە كۆز يۈگۈرتۈپ، ئارقىدا بىر يەردە
بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تۇرغان گىرىگورىيدا توختىدى - دە، كۈلۈم-
سىرەپ ۋاقىرىدى:

— گىرىگورىي مېلىخوپنى تەۋسىيە قىلىمەن! ... قانداق
دەيسىلەر، كەنتداشلار؟

— قۇتلۇق بولسۇن!

— تۆۋەنچىلىك بىلەن سورايمىز!

— گىرىگور پانتىلېيېۋىچ ياخشى يىگىت!

— ئوتتۇرىغا چىق! چىق ئوتتۇرىغا؟

— قېرىلىرىمىز سېنى كۆرمەكچى!

كىشىلەر ئارقىسىدىن ئىتتەرگەچكە، گىرىگورىي قىزىرىپ
دائىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چىقىپ، 4 ئەتراپقا ئەنسىرەپ قاراپ كەتتى.

— بالىلىرىمىزنى يېتەكلە! — ماتۋېي كاشۇلىن ھاسىسى
بىلەن يەرنى توكۇلدىتىپ قويۇپ، قولىنى كېرىپ چوقۇنۇۋالدى، —
يېتەكلە، ئۇلارغا رەھبەرلىك قىل، ياخشى ئەركەك غاز ئەگەشتۈرۈپ
ماڭغان غازلار توپ ئىچىدە ئامان - ئېسەن يۈرگەندەك ئۇلارمۇ
سېنىڭ ئەتراپىڭدا ئامان - ئېسەن يۈرسۇن. ئەركەك غاز ئۆز جەمەت-
لىرىگە پاسىۋان بولۇپ، ئۇلارنى يىرتقۇچ ھايۋانلاردىن ۋە ئادەملەر-
دىن قوغدىغاندەك، سەنمۇ ئۇلارنى ساقلا! يەنە 4 كىرېست ئور-
دېن بىلەن مۇكاپاتلىنىشقا تىرىش، خۇدا يار بولسۇن!

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

— پانتېلېي پروكوفىيېۋىچ، سىنىڭ ئوغلۇڭ!...

— ئۇنىڭ بېشى ئالتۇن! مىڭ سىسى ئىشلەيدۇ، ئىتنىڭ بالىسى!

— توكۇر شەيتان، چارەك بوتۇلكا هاراق ئېلىپ كەل!

— ها — ها — ها — ها! يۇ — يا — يلى ئۇنى! ...

— جانابى ئاتىلار جىم بولايلى! بىز ئۆز ئىختىيارى بىلەن پىدائىلىقا يېزىلىشنى قويۇپ تۇرۇپ، 2 ياكى 3 يىللىق مۇددەت بىلەن رويىخەتكە تىزىملاپ بېكىتسەك، قانداق،پىدائىلارنىڭبېرىش- بارماسلىغى ناتايىن.

— 3 يىل بولسۇن!

— 5 يىل!

— پىدائىلارنى تاللاپ يىغىش كېرەك!

— سەن ئۆزەڭ بار، سىنى ... كىم تۇتۇۋالدى؟

يىگى ئاتامان بىلەن بىر نەرسە توغرىلىق سۆزلىشىپ تۇرغان يۇز بېشىنىڭ قېشىغا يېزىنىڭ يۇقۇرقى بېشىدا ئولتۇرۇشلۇق 4 چال كەلدى. ئۇلارنىڭ بىرسى بويى پاكار، ئاغزىدا چىشى قالمىغان قېرى بولۇپ، كوچىدىكى ئادەملەر ئۇنىڭغا «ۋىجىك» دەپ لەقەم قويىغان، ئۇنىڭ ئۆمۈربويى دەۋاگەر بولۇپ يۈرگەنلىگنى هەممە بىلەتتى. سوت مەهكىمىسگە تولا بارغانلىقتىن، ئۆز ئىگىلىگىدىكى يالغۇز بىرلا بوز بايتىلى سوت مەهكىمىسگە بارىدىغان يولنى پىششىق بىلىۋالغان ئىدى، ئىگىسى مەس هالدا چانىسىغا ئۆزىنى تاشلاپ، چىقىراق ئاۋاز بىلەن: «سوت مەهكىمىسگە!» دەپ قويىسلا بولدى — بايتال كەنتكە بارىدىغان يولنى ئۆزى تېپىپ كېتىۋېرەتتى... ئاشۇ «ۋىجىك» قېرى يۈز بېشىنىڭ قېشىغا كېلىپ، بېشىدىن شەپكىسىنى ئالدى، قالغان 3 چال ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى، بۇ 3 چالنىڭ بىرسى مال - دۇنياسى

كۆپ، خەلق ئىچىدە ھۆرمىتى بار گىراسىم بولدىرېپ ئىدى. «ۋىـ جىك» كازاك سۆزگە چىچەن بولۇپ، بىرىنچى بولۇپ، يۈز بېشىغا گەپ ئاچتى:

— جانابى ئالى!

— خوش، ئىش بارمىدى، ھۆرمەتلىك ئاتىلار؟ — يۈز بېشى يوغان، گۆشلۈك قولىنى توساپ، مۇلايىملىق بىلەن ئىگىشتى.

— جانابى ئالى، سىز ھېلىقى بىزگە كوماندىر قىلىپ بەلگـ لەپ بەرگەن يېزىدىشىمىزنىڭ ئەھۋالىنى تولۇق ئاڭلىمىغان ئوخـ شايسىز. ئەمما بىز قېرىلار، سىزنىڭ بۇ قارارىڭىزغا نارازىلىقىمىزنى بىلدۈرىمىز ۋە مۇنداق قىلىشقا ھوقۇقىمىز بار. ئۇنىڭغا قارشى ئاۋاز بېرىمىز!

— قانداقچە قارشى ئاۋاز؟ سەۋەبى نېمە؟

— بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئۇ ئۆزى قىزىل گۋاردىيىگە قاتـ ناشقان، شۇلارنىڭ بىر كوماندىرى بولغان، بۇنىڭدىن پەقەت 2 ئاي بۇرۇنلا يارىدار بولۇپ قايتىپ كەلگەن، بۇ ھالدا بىز ئۇنىڭغا قانداق ئىشىنىمىز؟

يۈز بېشى قىزىرىپ كەتتى. قۇلاقلىرىغا قان يۈگۈرۈپ ئىشـ شىغاندەك بولدى.

— بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس! بۇنى مەن ئاڭلىغىنىم يوق... بۇ توغرىلىق ماڭا ھېچكىم ھېچنېمە دېمىدى...

— راست گەپ، بولشېۋىكلاردا بولغان، — دېدى گىراسىم بولدىرېپ قاتتىق تەكىتلەپ، — بىز ئۇنىڭغا ئىشەنمەيمىز!

— ئۇنى ئالماشتۇرۇش كېرەك! ياش كازاكلار نېمە دېيىشىـ ۋاتىدۇ، ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ «ئۇ دەسلەپكى جەڭدىلا بىزنى تۇتۇپ بېرىـ دۇ!» دېيىشىۋاتىدۇ.

— ھۆرمەتلىك ئاتىلار! — دېدى يۈز بېشى قاتتىق ئاۋاز

www.uyghurkitap.com

بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ؛ ئۇ قۇۋلۇق بىلەن فرونتچىلارنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ، قىزىللارغا قاراپ سۆزلىدى، — ھۆرمەتلىك ئاتىلار! ئەترەت باشلىقلىقىغا بىز خورۇنجى گىرىگورىي مېلېخوپنى سايلىغان ئىدۇق، بۇنىڭغا قارشىلىقلار بولۇپ قالماسمۇ؟ باياماڭا كىشىلەرنىڭ ئۇقتۇرۇشىچە، ئۇ قىشتا قىزىل گۋاردىيىدە بولغان ئىكەن. ئۆزەڭلارنىڭ ئوغۇل ـ نەۋرىلىرىڭلارنى ئۇنىڭغا تاپشۇرالامسىلەر؟ فرونتچى بۇرادەرلەر، سىلەرمۇ مۇشۇنداق ئەترەت باشلىقىغا ئەگىشىپ، خاتىرجەم ئۇرۇشقا بارامسىلەر؟

كازاكلار گاڭگىراپ جىم بولۇپ قېلىشتى. ئارقىدىن بىردىنلا ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ كۆتىرىلدى؛ ھەركىم ئۆز ئالدىغا توۋلىغان خىتاپ ۋە ھايقىرىقلاردىن ھېچنىمىنى چۈشەنگىلى بولمايتتى. كېيىن ۋاقىراپ ـ ۋاقىراپ، ھەممە جىمىققان چاغدا، شالاڭ قاش قېرى بوگاتىرېپ دائىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چىقىپ، كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا شەپكىسىنى بېشىدىن ئالدى ـ دە، ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى.

— مەن ئۆزەمنىڭ پەمسىز ئەقلىم بىلەن مۇنداق ئويلايمەن — بۇ ۋەزىپىنى گىرىگورىي پانتېلېيېۋىچقا بېرەلمەيمىز. ئۇنىڭ گۇنالىق ئىش قىلغىنى راست، بۇنى ھەممىمىز ئاڭلىغان. ئالدى بىلەن ئۇ گۇنايىنى يۇيۇپ، ئاممىنىڭ ئىشەنچىگە ئىگە بولسۇن، ئاندىن قاراپ باقارمىز. ئۇنىڭ ياخشى جەڭچى ئىكەنلىكى راست، بۇنى بىز بىلىمىز... ئەمما چاڭ ـ توزاڭدا كۈن كۆرۈنمەيدۇ، دىگەن گەپ بار، ئۇنىڭ كۆرسەتكەن خىزمىتىنى كۆرگىنىمىز يوق، بولشېۋىكلارغا قىلغان خىزمىتى كۆزگە چىققان سۆگەلدەك بىزگە مەلۇم بولۇپ تۇرۇپتۇ!...

— ئۇ ئادەتتىكى سولدات بولۇپ تۇرسۇن! — ئاچچىقى بىلەن ۋاقىرىدى ياش ئاندرېي كاشۇلىن.

— پېترو مېلېخوپ كوماندىر بولسۇن!

— گىرىشكا توپنىڭ ئىچىدە يۈرۈپ تۇرسۇن!

— ئۇنى سايلىساق، ئۆز بېشىمىزغا بالا تېپىۋالىمىز!

ئارقىدا تۇرغان گىرىگورىي دىققەتچىلىكتە قىزىرىپ:

— مەنمۇ بۇنىڭغا مۇھتاج بولۇپ تۇرغىنىم يوق! سىلەرنىڭمۇ ماڭا كېرىگىڭلار يوق! — دەپ ۋاقىرىدى؛ ئاندىن قولىنى شىلتىپ تەكرارلىدى، — بۇنداق ئىشنى مەنمۇ ئۈستۈمگە ئالمايمەن! سىلەرنىڭ ماڭا نىمە كېرىگىڭلار بار! — ئۇ ئىككى قولىنى شالۋۇرىنىڭ يانچۇغىغا تىقىپ، ياۋا ئۆدەك مېڭىشىدا قەدەم تاشلاپ، ئۆيىگە راۋان بولدى.

ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كىشىلەر ۋاقىراپ قېلىشتى:

— هوي، توختا! چوڭچىلىق قىلما!

— سېسىق مەخلۇق! ئىلمەك بۇرنىنى يۇقۇرى كۆتىرىپ گىدەيگىنىنى قاراڭ!

— ئوھ ـ ھۇ!

— تـۈرك قېنى ئۇنى يوغىنىتىپ قويۇۋاتىدۇ!

— ئۇ تىلىنى يىغمايدۇ! ئۇ ئـالدىنقى سـەپتىمۇ ئوفىتسېرلەرنىـڭ ئالدىدا تىلىنى يىغمىغان. بـۇ يـەردە قـانداقمۇ تـىلىنى يىغسۇن...

— ئارقاڭغا قايت!

— ھا — ھا — ھا — ھا!...

— باغلاڭلار ئۇنى! ھا! تيۇ! ئۇ ليۇ — ليۇ — ليۇ!...

— نىمىشكە ئۇنىڭ ئالدىدا قۇيرۇق شىپاڭلىتىسىلەر؟ئۆزقولىمىز بىلەن سوتقا بېرىش كېرەك ئۇنى!

كىشىلەر ئۇزاقتاجىمىقتى. تالاش ـ تارتىش ئىچىدە بىرسى ـ بىرسىنى ئىتتىرەتتى، بىرسىنىڭ بۇرنىدىن قان ئېقىپتۇ، كۆتۈلمە

گەندە ياشلارنىڭ بىرسىنىڭ كۆزى مۇشتەك ئىششىپ چىقىپتۇ. ھەممەيلەن تىنچىغاندىن كېيىن ئەترەت باشلىغىنى سايلاشقا كىرىشتى، ئاخىرىدا پېترو مىلىخوپنى سايلاشقان ئىدى، ئۇ پەخىرلەنگەنلىكتىن چىرايىغا قىپ ـ قىزىل قان يۈگۈردى. ئەمما شۇ ئارىدا يۈز بېشى، ئۇچقۇر ئات ئىنتايىن ئىگىز تۇساققا دۈچ كەلگەندەك، ئويلاپ باقمىغان بىر توسالغۇغا يولۇقتى: ئۆز ئىختىيارى بىلەن پىدائىلىققا يېزىلىش مەسىلىسىگە كەلگەندە، پىدائىلار چىقمىدى. بولۇۋاتقان ئىشلارغا باشتىنلا سوغاق مۇناسىۋەتتە بولغان فورونتچىلار ئىككىلىنىپ تۇرۇشتى، يېزىلغۇسى كەلمەي، بۇ ئىشنى چاخچاققا ئايلاندۇردى:

— ئانىكېي، سەن نېمىشكە يېزىلمايسەن؟

ئانىكۇشكا غودۇڭشىپ:

— مەن تېخى ياش، بۇرۇتۇم خەت تارتمىدى،... — دەپ جاۋاپ بەردى.

— چاخچىقىڭنى قوي! سەن تېخى بىزنى مەسخىرە قىلماقچىمۇ؟ — دىدى قېرى كاشۇلىن نەق ئۇنىڭ قۇلىقىغىلا ۋاقىراپ.

ئانىكېي پاشنى قورىغاندەك قولىنى بىرسىلكىپ:

— ئۆزەڭنىڭ ئاندرىيۇشكاڭنى يازدۇر، — دىدى.

— ئۇ يېزىلىپ بولدى.

— پىروخور زىكوپ! — دەپ تۇۋلىدى شىرە يېنىدىن بىرسى.

— مەن؟

— يازامدۇق؟

— بىلمەيمەن...

— يازدۇق ئەمىسە!

ميتكا كورشۇنۇپ جىددى چىراي بىلەن شىرەنىڭ قېشىغا كېلىپ، قوپال ئاۋاز بىلەن:

— مېنى ياز، — دەپ بۇيرۇق قىلدى.

— خوپ، يەنە كىم ئىختىيارىي يېزىلىدۇ؟... بودوۋىسكوف فېدوت ... سەنچۇ؟

— مېنىڭ بۆرەك كېسىلىم بار، ھۆرمەتلىك ئاتىلار !...، — فېدوت ئالىغاي قالماق كۆزلىرىنى كەمتەرلىك بىلەن پەسكەقارىتىپ غۇدۇڭشىپ قويدى.

فۇرونتچىلار ئۇچۇقتىن ئۇچۇق قاقاقلاپ كۈلۈشتى، ئارقا - ئارقىدىن چاخچاقلارنى ياغدۇرۇپ، بىر بىرىنى كۈلدۈرۈشتى:

— خوتۇنۇڭنى بىللە ئېلىۋال ... بۆرىكىڭ چىقىپ قالسا، جايىغا چۈشۈرىدۇ.

— ئاخ — خا — خا — خا!...، — ئارقىدا تۇرغانلار تېلىقىپ يۆتىلىپ، چىشلىرىنى پارىلدىتىپ، كۆزلىرىدىن ياش چىققىچە كۈلۈشتى.

تۇۋپىنىڭ يەنە بىر بېشىدىنمۇ يېڭى چاخچاق تورغايدەك ئۇچۇشقا باشلىدى:

— بىز سېنى ئاشپەز قىلىپ ئالايلى! ئەگەر كاپۇستا شورپىسىنى ياخشى پىشۇرالىساڭ، ئۇنى 2 - بۆرىكىڭ يېرىلىپ چىققىچە ساڭا ئىچكۈزىمىز.

— بۆرەك كېسىلى بولساڭ يۈگۈرەلمەيسەن، ئاستا چېكىنىسەن.

قېرىلار غەزەپلىنىپ كايىشقا باشلىدى:

— بولدى! بولدى قىلىڭلار ئەمدى! نېمە ئانچە خۇشاللىنىپ كېتىسىلەر؟

— بۇ تەنتەكلىك قىلىدىغان چاغمۇ؟

— ئۇيات، يىگىتلەر! — دىدى بىرسى، — ياپەرۋەردىگارا! بۇلارنىڭ قىلىغىنى قاراڭ! خۇدا بۇلارنى كەچۈرمەيدۇ! ئۇيەردەئادەم ئۆلۈۋاتسا، سەنلەر ... خۇدانى ئۇنتۇۋاتامسىلەر؟

— تومىلىن ئىۋان، —دەپ يۈز بېشى ئارقىسىغا قايرىلىپ قارىدى.

— مەن زەمبىرەكچى،—دىدى تومىلىن ئۇنىڭغا جاۋاۋەن.

— يېزىلامسەن؟ بىزگە زەمبىرەكچىمۇ لازىم.

— ياز، مەيلى ... ئېھ!

زاخار كورولېپ، ئانىكۇشكا ۋە يەنە بىرنەچچە ئادەم زەمبىرەكچىگە چاخچاق قىلىشتى.

— بىزساڭا تال - سۆگەتتىن زەمبىرەك ياساپ بېرىمىز!

— كاۋىنى ئوق قىلىپ ئاتىسەن، سىنارەد ئورنىغا ياڭيۇ ئاتىسەن.

چاخچاق - كۈلكىلەر بىلەن 60 كازاك يېزىلدى. ئەڭئاخىردا خىرىستونەنىڭ ئىتى چىقتى، ئۇ شىرەنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇزۇپ - ئۇزۇپ سۆزلىدى:

— دىمەك، مېنىيازساڭ — ياز، ئەمما ئالدىدىن ئېيتىپقوياي، مەن ئۇرۇشمايمەن.

— ئۇنداق بولسا نىمىشكە يېزىلىسەن؟ —دەپ قەھرى بىلەن سورىدى يۈز بېشى.

— قاراپ باقىمەن، جانابى ئوفىتسېر، ئەھۋالغا قارايمەن.

— يېزىپ قويۇڭلار ئۇنى، — دىدى يۈز بېشى مۆرىسىنى قىسىپ.

كىشىلەر مەيداندىن تارقاشقاندا چۈش بولۇپ قالغان ئىدى. ئەتىدىن قالمايلا مىگۇلىنىلىكلەرگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن يولغا چىقىش قارار قىلىندى.

ئەتىسى ئەتىگەن مەيدانغا تۈنۈگۈن يېزىلغان 60 پىدا-
ئىلاردىن پەقەت 40 قا يېقىن كىشى توپلاندى. ئالاھىدە ياسىنىپ،
ئۈستىگە شىنېل، پۇتىغا ئۆزۈن قونجىلىق ئۆتۈك كىيگەن پېترو
كازاكلارنى كۆزدىن كەچۈردى. بۇلارنىڭ كۆپچىلىكى مۇرىسىگە بۇ-
رۇنقى پولكلارنىڭ نومۇرلىرى يېزىلغان پاگون تاقىغان بولۇپ،
ئايرىملىرى پاگونسىز ئىدى. ئىگەرنىڭ ئىككى يېنى سەپەريۇكى بىلەن
پاخپىيىپ تۇراتتى، غانجۇغا ۋە خۇرجۇنلىرى ئوزۇق - تۈلۈك، كى-
يىم - كېچەك، فۇرونتتىن ئېلىپ كەلگەن ئوق - دورىلار بىلەن لىق
توشقان ئىدى. مىلتىق ئازلا كىشىدە بار ئىدى، كۆپچىلىكى قىلىچ،
نەيزە، قالقان بىلەن قوراللانغان ئىدى.

ئەسكەرلەرنى ئۇزىتىش ئۈچۈن مەيدانغا خوتۇن - قىزلار،
باللار، چاللار يىغىلىشقا باشلىدى. پېترو، مېڭىشقا تەلپۈنۈپ تۇر-
غان ئېتىنى ئويناقشىتىپ، ئۆزىنىڭ 50 كىشىلىك بۆلۈمىس-
نى سەپكە تىزغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ھەر خىل تۈستىكى ئاتلى-
رىغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى، ئاتلىقلارنىڭ بەزىسى شىنېل، بەزىسى
مۇندىر، بەزىسى بىرىزېنت يامغۇرلۇق كىيگەن ئىدى، ئۇلارنى كۆز-
دىن كەچۈرۈپ بولغاندىن كېيىن مېڭىشقا كوماندا بەردى. كىچىك
ئەترەت پىيادە بولۇپ تاققا ئۆرلەشكە باشلىدى. كازاكلار
قاپىقىنى ئاچماستىن ئۆز يېزىسىغا قايرىلىپ قاراپ قوياتتى، ئارقىدىكى
قاتاردا كىمدۇ بىرسى مىلتىق ئاتتى. تۆپىگە چىققاندىن كېيىن
پېترو قولىغا پەلەي كىيىپ، بۇغداي رەڭ بۇرۇتىنى سىلاپ تۈزەپ
قويدى، ئاندىن ئېتىنىڭ بېشىنى يانغا بۇراپ، ئويناقشىتىپ يۈرۈپ
كەتتى، ئۇ فۇراژكىسىنى سول قولى بىلەن تۇتۇۋېلىپ، كۈلۈمسىرى-
گەن ھالدا ۋاقىرىدى:

— بۆ — لۈ — نمە، بۈيرۇغۇمغا قۇلاق سال!... ئالغا ئىلدام
چاپ!...

كازاكلار، ئۆزەڭگىنىڭ ئۈستىدە ئۆرە تۇرۇۋېلىپ، ئاتلىرىنى قامچىلاپ چېپىپ كېتىشتى. كىشىلەرنىڭ يۈزىگە شامال ئۇرۇلۇپ، ئاتلارنىڭ يايلىنى ۋە قۇيرۇقلىرىنى توزغىتاتتى، ئۇششاق يامغۇر يېغىش ئېھتىمالى بار ئىدى. پاراڭ - چاخچاقلار باشلاندى. خىرىستونە مىنگەن ئىگىزلىگى 2 گەز 3 ۋىرشوك كېلىدىغان قاراتات مۈدۈرۈپ كەتكەن ئىدى، خىرىستونە راسا كايىپ، قامچا بىلەن بىرنى سالدى، ئېتى بويىنىنى قىيشايتۇرۇپ، قاتاردىن چىقىپ سەكرەپ چېپىپ كەتتى.

كازاكلار كارگىنىسكايا كەنتىگىچە كەيپى چاغ باردى، ئۇلار ھېچقانداق ئۇرۇش بولمايدىغانلىقىغا، مىگۇلىنىسكايادىكى ئىش — بولشېۋىكلارنىڭ كازاك يېرىگە تاسادىپى ھۇجۇم قىلغانلىق تۈپەيلى يۈز بەرگەنلىكىگە تولۇق ئىشەنگەن ھالدا يېتىپ بېرىشتى.

24

ئۇلار كارگىنىسكاياغا كەچ كىرىش ئالدىدا يېتىپ كەلدى. كەنتتە فرونتچىلار يوق ئىكەن، ھەممىسى مىگۇلىنىسكاياغا كېتىشىپتۇ. پېترو، ئۆزىنىڭ ئەترىدىنى مەيدانىدا، سودىگەر لېۋوچكىنىنىڭ دۇكىنى ئالدىدا ئاتتىن چۈشۈشكە بۇيرۇق بېرىپ، كەنت ئاتامانىنىڭ ئۆيىگە قاراپ كەتتى. ئۇنى ئىگىزبوي، تېنى كۈچلۈك، چىرايى قارىراق بىر ئوفىتسېر قارشى ئالدى. بۇ ئادەم پاگونسىز ئۇزۇن، كەڭ كۆينەك كىيگەن، كافكازچە كەمەر باغلىغان، قىزىل جىيەك تۇتۇلغان كازاك شالۋۇرىنىڭ ئىككى پاچىقىنى ئاق يۇڭ پايپاقنىڭ ئىچىگە قىستۇرۇۋالغان. لەۋلىرى يۇقۇقا كەمشۈك ئاغزىنىڭ بىر بۇرجىكىدە تاماكا

تۇرۇپكىسى چىشلەگلىك. ئۇچقۇنداپ تۇرغان جىگەررەڭ كۆزلىرى ماڭلىيىنىڭ ئاستىدىن تېشىلىپ چىققۇدەك قارايتتى. ئۇ پىشايۋاندا تاماكا چەككەچ، يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان پېتروغا كۆز تىكىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ گەۋدىلىك تەقى - تۇرقى، كۆينەك ئاستىدىن بۇرتۇپ تۇرغان چۆ-يۈندەك مەھكەم قول ۋە كۆكرەك مۇسكۇللىرى بۇ ئوفىتسېرنىڭ ئاجايىپ كۈچلۈك ئادەم ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى.

— كەنت ئاتامانى سىز بولامسىز؟

ئوفىتسېر كۈمۈشتەك بۇرۇتىنىڭ ئاستىدىن قويۇق تۈتۈننى پۈۋدەپ چىقىرىپ، يوغان ئاۋاز بىلەن:

— ھە، مەن كەنت ئاتامانى. كىم بىلەن سۆزلىشىش شەرىپىگە ئىگە بولىمەنكىن؟ — دىدى.

پېترو ئىسىم پەمىلىسىنى ئېيتتى. ئاتامان ئۇنىڭ قولىنى سىقىپ تۇرۇپ، بېشىنى سەل ئەگدى.

— لىخوۋىدوپ فېدور دىمىترىيېۋىچ.

فېدور لىخوۋىدوپ، گۇسىنو — لىخوۋىدوۋويېزىسىنىڭ كازاكى بولۇپ، ئۇنداق - مۇنداق ئادەملەردىن ئەمەس ئىدى. ئۇ يۇنكېرلەر مەكتىۋىدە ئوقۇغان بولۇپ، ئۇنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئۇزاق ۋاقىت يوقىلىپ كەتتى. بىر نەچچە يىلدىن كېيىن تويۇقسىز يېزىدا پەيدا بولۇپ، يۇقۇرقى ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىنىڭ رۇخسىتى بىلەن ھەربى خىزمەت ئۆتەپ قايتقان ھەقىقى كازاكلاردىن پىدائىيلار ئەترىدى تۈزۈشكە باشلىدى. ھازىرقى كارگىنىسكايا كەنتى رايونىدا قارام كاللاكېسەرلەردىن بىر بۆلۈنمە تەشكىل قىلىپ، ئىرانغا باشلاپ ئېلىپ كەتتى. ئۇ يەردە شاھنىڭ شەخسى مۇھاپىزەتچىسى بولۇپ، ئۆز ئەترىدى بىلەن بىرىلىنى ئۆتكۈزدى. فارس ئىنقىلاۋى كۈنلىرىدە شاھ بىللە بىلەن جېنىنى قۇتۇلدۇرۇپ، بۇمۇ قېچىپ كەتكەن، ئەتىرىدىن ئايرىلىپ قالغان، شۇنداق

قىلىپ ئۇ، بـايا ئېيتىلغاندەك، تۈيۇقسىز كـارگىـنىسكايـادا پەيدا بـولۇپ قـالغان؛ كـازاكلارنىڭ بىر قىسمىنى ئـۆزى بىلەن بىللە ئەگەشتۈرۈپ، شاھنىڭ ئاتخانىسىدىن 3 نەسىللىك ئەرەپ ئارغىمىغى ئېلىپ كەلگەن، ئېلىپ كەلگەن ئولجىسىمۇ نـۇرغۇن ئىدى: قىممەت باھا گىلەملەر، ئەڭ ئاز ئۇچرايدىغان زىبۇ - زىننەت بـۇيۇملىرى، رەڭگا - رەڭ ئېسىل يىپەك رەختلەر. ئۇ بىر ئـاي تـاماشا قىلىپ، شـالۋۇرىنىڭ يـانـچۇغىدىن تـالاي ئىران تىللاسىنى جىرىڭلىتىپ چىقىرىپ خەجلىدى، يېزىلاردا قاردەك ئاپپاق، ئىنتايىن چىرايلىق، ئـاقـقـۇدەك بـوينى نـازۇك ئـارغىماقىقا مىنىپ، چېپىپ يـۈردى. لېۋوچكىن مـاگىزىنىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئېتىنى ئـاتلىتىپ كىرىپ، ئاتتىن چۈشمەستىن سودىلىق قىلىپ، پۇلىنى تۆلەپ بـولغـاندىن كېيىن ئـۇدۇل ئىشىك بىلـەن چىقىپ كېتەتتى. فېدورلىخوۋىدوپ بۇ يەرگە تۇيۇقسىز كەلگىنىدەك، يەنە تۇيۇقسىزلا غـايىپ بـولدى. ئۇنىڭ ئاجرالماس ھەمرىيى، چاپارمىنى، گۈسىن يېزىسىنىڭ كازاكى ئۇسۇلچى پانتېلىيوشكا ئۇنىڭ بىلەن بىللە يوقالدى. مىنگـەن ئېتى ۋە ئىراندىن ئېلىپ كەلگەن ھەممە نەرسىسىمۇ غايىپ بولدى.

يېرىم يىلدىن كېيىن لىخوۋىدوپ ئالبانىيىدە ئۆزىنى ئاشكارا قىلدى. شۇ مەملىكەتتىن، دۇراتىنىسودىن كارگىنىدىكى تونۇش - بىلىشلىرىگە پوچتا ۋەرەقىلىرى كېلىپ تۇردى، بۇ ۋەرەقىلەردە ئالبانىيىنىڭ كۆپ - كۆك تاغ مەنزىرىلىرى، ئاجايىپ تـامغىلار بېسىلغان ئىدى. كېيىن ئۇ ئىتالىيىگە ئۆتتى، بالقان يېرىم ئارىلىنى كېزىپ چىقتى، رۇمىنىيە ۋە غەربىي ياۋروپاغا باردى، بـۇ سـەپىرىدە ئىسپانىيىگىچە بېرىپ قالدى. ئۇ مەخپىي ئىش بىلەن شۇغۇللانغانلىقتىن، فېدوردىمىترىيېۋىچنىڭ نامى شۇ مەخپىي خىزمەتنىڭ تـۇتەك پەردىسى بىلەن يوشۇرۇلۇپ تۇردى. يېزىلاردا ئۇنىڭ ھەققىدە خىلـمۇ خـىل سـۆز - چـۆچەكلـەر ۋە تەخمىن - پەرەزلـەر تـارىلىپ

يۈردى. كىشىلەر پەقەت بىرلا نەرسىنى بىلەتتى ـــ ئۇ پادىشا خاندانلىرىغا يېقىن بولۇپ، پايتەخت پېتىردە چوڭ مەنسەپدارلار بىلەن، تۆرىلەر بىلەن تونۇشچىلىقى بار ئىدى، ئۇ «رۇس خەلقى ئىتتىپاقى»①دا كۆرۈنەرلىك ئورۇندا بولغان، ئەمما ئۇنىڭ چەتئەللەردە قانداق تاپشۇرۇقلارنى ئارتقۇرغانلىقى توغرىسىدا ھېچكىم ھېچنەرسە بىلمەيتتى.

چەتئەلدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن فېدورلىخوۋىدوپ، پېنزاغا كېلىپ، شۇ يەردىكى گېنېرال ـــ گۇبېرناتورنىڭ قېشىدا يېڭىز تارتتى، كارگىنىسكايادىكى تونۇش-بىلىشلىرى ئۇنىڭ فوتو سۈرىتىنى كۆرگەندىن كېيىن، ھەيرانلىقتا تىلىنى چوكۇلدىتىپ: «ياپىرەي، مۇنۇنى قاراڭ!...» ـــ «فېدوردىمىترىيېۋىچنىڭ مەرتىۋىسى تاغدىن ئېشىۋاتىدۇ!» ـــ «قانداق ئادەملەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلىدۇ، ھە؟» ـــ دېيىشىپ، ئۇزاققىچە بېشىنى چايقىشاتتى. سۈرەتتە بولسا فېدور دىمىترىيېۋىچ سېرىبىيلىككە ئوخشاش قۇش بۇرۇن، قارا چىرايدا تەبەسسۇم قىلىپ، 4 چاقلىق كالاسكىغا ئولتۇرماقچى بولغان گۇبېرناتور خانىمنىڭ قولتۇغىدىن يۆلەپ چىقىرىپ قويۇۋاتاتتى. گۇبېرناتورنىڭ ئۆزى لىخوۋىدوپقا، گويا بىر تۇققىنىدەك، ئىللىق چىراي بىلەن كۈلۈمسىرەيتتى، كەڭ يەلكىلىك ھارۋىكەش چۇلۋۇرنى مەھكەم تارتىپ تۇراتتى، ئاتلار ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالماي، «ھايت!» دېسە ئالغا ئۇچۇپ كېتىدىغاندەك تەييارلىنىپ تۇراتتى. فېدوردىمىترىيېۋىچنىڭ بىر قولى پاخپىيىپ تۇرغان پاپاخ تۇمىغىغا

① «رۇس خەلقى ئىتتىپاقى» ـــ چارروسىيىدە قىپ يالىڭاچ پادىشاپەرەس قارا گۇرۇھلار تەشكىلاتى. بۇ تەشكىلات يەھۇدىيلارغا قارشى تەشۋىقات ئېلىپ بارغان، يەھۇدىيلارنى قىرغىن قىلىش ئىشلىرىنى ئۇيۇشتۇرغان، ھۆكۈمەتتىن نۇرغۇن پۇل ئېلىپ، سىياسى دۈشمەنلەرنى ئۆلتۈرۈشنى ئۇيۇشتۇرغان ـــ ئەسلى ئىزاھ.

نازاكەت بىلەن ئۆزنىتىلغان، يەنە بىر قولى قەدەھ كۆتـەرگەندەك، گۇبېرناتورخانىمنىڭ جەينىكىدىن تۇتۇپ تۇراتتى.

بىرنەچچە يىل يوقىلىپ كەتكەندىن كېيىن 1917 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىلا فېدورلىخوۋىدوپ كارگىنىدا قالقىپ چىقتى — گويا بۇ يەردە ئۇزاق ۋاقىت تۇرىدىغاندەك، مەھكەم ئورناشتى. ئۇ ئۆزى بىلەن بىللە خوتۇنىنى ۋە بىر بوۋاق بالىسىنى ئالغاچ كەلگەنىدى. ئۇنىڭ خوتۇنى ئوكرايىنمۇ ياكى پولەكمۇ بىلىپ بولمايتتى. مەيدانىنىڭ قېشىدا 4 خانىلىق بىر ئۆيدە ئولتۇردى، ئۇ قانداقتۇ نامەلۇم پىلانىنى كۆزلەپ، قىشنى ئۆتكۈزدى. پۈتۈن قىش (بۇ يىل قىشتا دونغا خاس بولمىغان بۆلەكچە قاتتىق سوغاق بولغان ئىدى!) ئىشىك - دەرىزىلىرىنى داغدام ئوچۇق قويۇپ، ئۆزىنى ۋەئائىلىسىنى چىنىقتۇردى، بۇ ئىشقا كازاكلار ھەيران قالدى.

1918 - يىل ئەتىيازدا، سېتراكوپ يېزىسى قېشىدا قىزىل گۋاردىيىچىلەرنى قىرغىن قىلىش ۋەقەسىدىن كېيىن، كازاكلار ئۇنى كەنت ئاتامانى قىلىپ سايلىدى. مانا شۇ چاغدىن باشلاپ فېدورلىخوۋىدوپنىڭ چەكسىز قابىلىيەت ئىقتىدارى كەڭ غۇلاچ يېيىشقا باشلىدى. كەنت شۇنچىلىك قاتتىق قولغا چۈشۈپ قالدىكى، بىرھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ھەتتا قېرىلارمۇباشلىرىنىچايقاشتى. ئۇ كازاكلارنى شۇنداق ئەدەپكە ئۆگەتتىكى، كەنت يىغىنىدا ئۇ سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن (لىخوۋىدوپ خېلى ئوزۇن سۆزلىدى؛ تەبىئەت ئۇنىڭغا كۆچىنىلا ئەمەس، بەلكى ئەقىل - ئىدراكىنىمۇ ئايىمىغان ئىكەن) قېرىلار، بىر توپ بۇقا تـوپلانغـان پادىدەك: «خەيرلىك سائەتتە، جانابى ئالىلىرى! نۇۋەنچىلىك بىلەن سورايمىز!» — «ئىنتايىن توغرا!» — دەپ مۆرەشتى.

يېڭى ئاتامان يۇرتنى كەسكىنلىك بىلەن باشقۇردى؛ سېتراكوپ بوسۇغىسىدائۇرۇش بولۇۋېتىپتۇ، دىگەن خەۋەر كارگىنىسكايا غا

ئاڭلىنىش بىلەنلا — بۇ كەنتنىڭ بارلىق فۇرونتچىلىرى ئەتىسلا
شۇ تەرەپكە ئاتلاندى. چەت شەھەرلىكلەر (بۇلار كەنت ئاھالىسىنىڭ
ئۈچتىن بىرىنى تەشكىل قىلاتتى) باشتا بېرىشنى خالىمىغان ئىدى،
فۇرونتچى سولداتلار نارازىلىق بىلدۈرۈشتى، ئەمما لىخوۋىكوپ يېغىنى-
دا ئۆز پىكرىدە قاتتىق تۇردى، ئۇ، دوننى قوغداشقا قاتناشمايدىغان
«مۇژىكلار»نىڭ ھەممىسىنى كۆچۈرۈۋېتىش توغرىسىدا بىر قا-
رارنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى، قېرىلار بۇ قارارغا قول قويدى.
شۇنىڭ بىلەن ئەتىسلا ئونلىغان ئات ھارۋىلاردا سولداتلار گارمون
تارتىپ، ناخشا توۋلاپ، چېرنىېتسكى يېزىسىغا، ناپولوۋوغا جۆنەپ
كېتىشتى. چەت شەھەرلىكلەردىن پەقەت 1 - پىلىموتچىلار پولكىدا
خىزمەت قىلغان ۋاسىلىي ستوروۋژىنكو يېتەكچىلىكىدىكى بىر قانـ
چىلىغان ياش سولداتلار قىزىل گۋاردىيىچىلار تەرەپكە قېچىپ
كەتتى.

پېترو يولغا چىققان چاغدىلا ئاتامان ئۇنىڭ تۆۋەن دەرىجە-
دىن يېتىشىپ چىققان ئوفىتسېر ئىكەنلىكىنى بىلگەن ئىدى. ئۇ
پېترونى ئۆيىگە تەكلىپ قىلماستىنلا، ساددىلا چوكچىلىق بىلەن
گەپ قىلدى:

— ياق، ئەزىزىم، مىگۇلىنىسكايادا سىلەرگە قىلىدىغان ھېچ
ئىش يوق. سىلەرسىزمۇ ئىشنى پۈتتۈرۈپ بولۇشتى — تۈنۈگۈن
ئاخشام تېلېگىرامما تاپشۇرۇۋالدۇق. جايىڭلارغا قايتىپ، بۇيرۇق
كۈتۈپ تۇرۇڭلار. كازاكلارنى ئوبدانراق قوزغىتىڭلار! شۇنداق
چوڭ يېزا تۇرۇقلۇق — ئاران 40 جەڭچى چىقتىمۇ؟! سىلەر
ئۇ مۇتىھەملەرنىڭ قۇيرۇغىنى تولغاپ قويۇڭلار! چۈنكى مەسىلە
ئۇلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا بولۇپ قالدى! سالامەت بولۇڭلار،
خەير - خوش!

ئاتامان، قۇدرەتلىك گەۋدىسىنى ھەيران قالغۇدەك چاققانلىق بىلەن كۆتىرىپ، ئاددى چورۇغىنىڭ پاشنىسىنى شاقىلدىتىپ، ئۆيگە كىرىپ كەتتى. پېترو مەيداندا قالغان. كازاكلارنىڭ قېشىغا قاراپ يول ئالدى. كازاكلار ئۇنىڭغا سوئال ياغدۇردى:

— خوش، ئەھۋال قانداق؟

— ئۇ يەردە نىمە گەپ بولدى؟

— مىگۇلىنغا بارامدىكەنمىز؟

پېترو ئىچىدىكى خوشاللىغىنى يوشۇرماي مىيىغىدا كۈلۈپ قويدى:

— ئۆيگە قايتىمىز! بىزسىزمۇ ئىش بىر ياقلىق بولۇپتۇ.

كازاكلار ھىجىيىشتى، شۇنىڭ بىلەن دۇررىدە بىر توپ بولۇپ، تاختاي تامغا باغلاقلىق تۇرغان ئاتلىرىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈشتى. خرىستونيە ھەتتا بىر ئۇھ تارتىپ، گويا يەلكىسىدىن تاغنى ئېلىپ تاشلىغاندەك، تومىلىنىنىڭ مۈرىسىنى قېقىپ قويدى:

— دىمەك، ئۆيگە قايتىمىز، زەمبىرەكچى!

— ئەلۋەتتە - دە، شۇ تاپتا خوتۇنلىرىمىزمۇ بىزنى سېغىنىپ قالغاندۇ.

— ھازىرلا ماڭىمىز.

مەسلىھەت بويىچە، قونماسلىقتا، شۇ ئاندىلا يولغا چىقىشقا قارار قىلىشتى. كازاكلار ئاتقا مىنىش بىلەنلا سەپكە تىزىلماستىن بىر توپ بولۇپ، كەنتنىڭ سىرتىغا چىقىشتى. كارگىنىنسكاياغا كېلەر چاغدا مېڭىشقا كۆڭلى تارتماي، ئاندا - ساندا ئېتىنى سوكۇلداتقان بولسا، ئەمدىلىكتە ئېتىنى ھەدەپ قامچىلاپ، پۈتۈن يول بويى ئۇچقاندەك تېز چاپتۇرۇپ مېڭىشتى. بەزى جايلاردىلا سوكۇلدىتىپ ماڭدى؛ يامغۇرسىزلىقتىن قېتىپ كەتكەن يەرلەرنى ئات تۇياقلىرى

دېكۇرلىتىۋەتتى. دونىنىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى بىر يەردە دۆڭنىڭ قىرلىرى ئارقىسىدا زەڭگەر چاقماق چېقىلدى.

كازاكلار يېزىغا يېرىم كېچىدە يېتىپ كېلىشتى. تاغدىن چۈشۈۋاتقان چاغدا ئانىكۇشكا ئۆزىنىڭ ئاۋستىرىيە مىلتىقىدىن بىر پاي ئوق ئاتتى. قالغانلارمۇ ئۆزىنىڭ قايتىپ كېلىشكەنلىكىنى خەۋەر قىلىپ، بىر يولى ئوق چىقىرىپ گۈمبۈرلىتىۋەتتى. بۇنىڭغا جاۋاۋەن يېزىدا ئىتلار قاۋاشقا باشلىدى، ئارقىدىنلا بىرسىنىڭ ئېتى ئۆيگە يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنى سېزىپ، بىر سىلكىنىپ، خىرىلداپ كىشنىدى، يېزىغا كېلىش بىلەنلا ھەرقايسىسى ھەر ياققاتاراپكەتتى.

مارتىن شامىل، پېترو بىلەن خوشلىشىۋېتىپ، ئەركىن نەپەس بىلەن تامىقىنى قىرىپ قويدى:

— سوقۇشۇپ بولدۇق. بۇمۇ ياخشى بولدى!

پېترو قاراڭغۇدا كۈلۈمسىرەپ، ئۆز ھويلىسىغا قاراپ كەتتى.

ئاتنى جايلاشتۇرۇشقا پانتېلېي پروكوفيېۋىچ ئۆزى چىقتى. ئاتنىڭ ئىگىرىنى ئېلىپ، ئۇنى ئېغىلغا ئېلىپ كىردى. ئۆيگە پېترو بىللە كىردى.

— يورۇشنى كېيىنگە قالدۇردۇڭلارمۇ؟

— ھەئە.

— ياخشى بولۇپتۇ، خۇداغا شۈكۈر! ئۇرۇش دىگەننى ئاڭلىغۇلۇقنى مەڭگۈ نېسىپ قىلمىسۇن.

دارىيە ئۇخلاۋاتقان ئىسسىق ئورنىدىن تۇردى. ئېرىگە تاماق ھازىرلىدى. مېھمانخانىدىن چالا - بۇلا كىيىنگەن گىرىگورىي چىقتى؛ قاپ - قارا موي قاپلىغان مەيدىسىنى قاشلاپ تۇرۇپ، ئاكىسىغا ئىستېھزا بىلەن كۆزىنى قىسىپ قويدى.

www.uyghurkitap.com

— غەلىبە قازىنىپ قايتىپ كەلدىڭلارمۇ ـ قانداق؟

— مانا ئېشىپ قالغان كاپوستا شورپىسى ئۈستىدىن غەلىبە قازىنىۋاتىمەن.

— ھەي، بۇ نەگە كەتمەكچى. بولۇپمۇ مەن ساقاياردەملىشىدىغان بولسام، كاپوستا شورپىسى دىگەننى يېگىمىز.

× ×

پاسخا بايرىمىغىچە ئۆرۈش توغرىلىق ھېچقانداق مىش ـ مىش گەپمۇ، ئۇنىڭ شەپىسىمۇ ئاڭلانمىدى، ئەمما ئېھتىراسلىق شەنبە كۈنى① ۋېشىنىلسكايادىن بىر چاپارمەن ئات چاپتۇرۇپ كەلدى ـ دە، ماغزاپىنەك تەرگە پىشقان ئېتىنى كورشۇنوپنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا قويۇپ — پەلەمپەيگە سوقۇلۇپ كەتكەن قىلىچىنى جىرىڭلىتىپ پىشايۋانغا يۈگۈرۈپ چىقتى.

— نىمە خەۋەر بار؟ — مىرون گىرىگورىيېۋىچ ئۇنى بوسۇغىدىلا قارشى ئالدى.

— مەن ئاتامان بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىدىم. سىز ئاتامان بولامسىز؟

— خوش.

— كازاكلىرىڭىزنى دەرھال جابدۇتۇڭ. پودتېلكوپ قىزىل گۋاردىيە بىلەن ناگولىن كەنتى ئارقىلىق كېلىۋېتىپتۇ. مانا بۇيرۇق، — چاپارمەن فۇراژكىسىنىڭ تەردە ھۆل بولغان ئەستىرىنى ئۆرۈپ، لىپاپىنى چىقاردى.

گىرىشكا بوۋا بۇرنىنى كۆزەينەككە تىختاپ، گەپ ئاڭلاشقا كەلدي. ھويلىدىن مىتكا يۈگۈرۈپ چىقتى. ئوكروگ ئاتامانىنىڭ

① ئېھتىراسلىق شەنبە — خىرىستىيان دىنىنىڭ ئەنئەنىسى بويىچە، پاسخا بايرىمى ئالدىدىكى بىر شەنبە كۈنى.

بۇيرۇغىنى بىرلىكتە ئوقۇشتى. چاپارمەن، نەقىشدار پەنجىرىگە يۆلىنىپ شامالدا قارىداپ كەتكەن يۈزىدىكى چاڭ - توزاڭنى يېڭى بىلەن ئېرتتى.

پاسخا بايرىمىنىڭ بىرىنچى كۈنى كازاكلار روزىسىنى ئېچىپ، يېزىدىن يولغا چىقىشتى. گېنېرال ئالفېروۋنىڭ بۇيرۇغى جىددى بولۇپ، كازاك دېگەن ئاتاقتىن مەھرۇم قىلىمەن، دەپ تەھدىت سالغان ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن پودتېلكوۋنىڭ ئۈستىگە يۈرۈش قىلىشقا دەسلەپكى قېتىمدىكىدەك 40 ئادەم ئەمەس، بەلكى 108 جەڭچى ئاتلاندى، بۇلارنىڭ ئىچىدە قىزىللار بىلەن ئېلىشىشنى خالىغان قېرىلارمۇ بار ئىدى. قاڭرىق بۇرۇن ماتۋېي كاشۇلىنمۇ ئوغلى بىلەن بىللە يولغا چىقتى. ئەبگا بايتالغا مىنگەن ئاۋدېيىچ لاپچى ئالدىنقى قاتاردا ماڭغان بولۇپ يول بويى ئۆزىنىڭ ئاجايىپ يالغان - ياۋىداقلىرى بىلەن كازاكلارنى كۈلدۈرۈپ كېلىۋاتاتتى؛ ماكسايىپ چالمۇ بىر قانچە ئاپپاق ساقال قېرىلار بىلەن بىللە ماڭغان ئىدى... ياشلار ئىلاجسىزلىقتىن، قېرىلار بولسا جانىۋارلىق كۆرسىتىپ كېلىشەتتى.

گرىگورىيى مېلېخوپ، يامغۇرلۇقنىڭ بىركىتۈرمە باشلىغى بىلەن فۇراژكىسىنىڭ ئۈستىدىن بېشىنى پۈركىۋالغان بولۇپ، كەينىدىكى قاتاردا ماڭغان ئىدى. بۇلۇتلۇق ئاسماندىن يامغۇر سىمىلداپ تۇراتتى. ياپ - يېشىل مەخمەل يايغان دالا ئۈستىدە قارا بۇلۇت چېپىپ يۈرەتتى، ئەڭ ئېگىزدە، قارا بۇلۇت تاجىنىڭ ئاستىدىلا بىر بۈركۈت ئۈزۈپ يۈرەتتى. ئۇ، كېرىلگەن قاناتلىرىنى ئاندا - ساندا قېقىپ، شامالنى ئوۋ قىلدى - دە، شىددەتلىك ھاۋا ئېقىمىنىڭ مەدىتى بىلەن ئەگىپ، قوڭۇر تاۋلىنىپ تۇرغان مامۇق پەرلىرىنى كۆمۈشتەك پاقىرىتىپ شەرققە

www.uyghurkitap.com

قاراپ ئۇچتى، ئۇچا - ئۇچا يىراقلاشقانسېرى كىچىكلەپ كۆزدىن غايىپ بولدى.

دالا ئەملىكتە كۆكىرىپ تۇراتتى، ئۇيەر - بۇيەردىلا بولتۇرقى ئاچچىق ئەمەن ئويۇم - ئويۇم بولۇپ كۆزگە چېلىقاتتى، ئالتۇن قولاق ئۆسۈملۈكلەر قىزىرىپ تۇراتتى، دۆڭنىڭ چوققىسىدا كۆزەت قورغانلىرى پاقىراپ كۆرۈندى.

كازاكلار تاغ باغرىدىن كارگىنسكاياغا چۈشۈپ كېتىۋېتىپ، تۆككۈز پادىسىنى ئوتلاقا هەيدەپ كېتىۋاتقان بىر كازاك ئۆسمۈرنى ئۇچراتتى. بالا يالىڭاياق پۇتى بىلەن تېپىلىپ، قامچىسىنى سىلكىپ كېتىۋاتاتتى، ئاتلىقلارنى كۆرگەندىن كېيىن، مېڭىشتىن توختاپ، ئۇلارغا، لاي چاچرىغان، قويرۇقى تۈگۈلگەن ئاتلارغا سەپسېلىپ قاراپ كەتتى.

— سەن كىمنىڭ بالىسى؟ — دەپ سورىدى ئىۋان تومىلىن.

— مەن كارگىنلىق، — دەپ ئەيمىنىپ جاۋاپ بەردى. بالا بېشىغا ئارتىۋالغان چاپىنىنىڭ ئاستىدىن كۈلۈمسىرەپ.

— سىلەرنىڭ كازاكلار كېتىشتىمۇ؟

— كېتىشتى. قىزىل گۋاردىيىنىڭ ئەدىۋىنى بېرىشكە كەتتى. سىزدە بىرەر چېكىم تاماكا يوقمىدۇ؟ هە، تاغا؟

— ساڭا تاماكا كېرەكمۇ؟ — گىرىگورىي ئېتىنىڭ بېشىنى تارتتى.

كازاك بالا ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى. پاچىقى تورۇلگەن شالۋۇرى چۆپ بولۇپ كېتىپتۇ، قىزىل جىيەكلىرى پاقىراپ تۇراتتى. ئۇ، يانچۇقىدىن تاماكا خالتىسىنى ئېلىۋاتقان گىرىگورىيغا يورەكلىك بىلەن قارىدى، ئىنچىكە ئاۋاز بىلەن پىششىق سۆزلەپ مۇنداق دېدى:

— ئاۋۇ يەردە، پەسكە چۈشۈش بىلەنلا ئۆلۈكلەرنى كۆرىسىز. تونۇگۈن بىزنىڭ كازاكلار ئەسىرگە ئېلىنغان قىزىللارنى ۋېشكىغا

ھەيدەپ ئېلىپ كەلگەن ئىدى، ھەممىسىنى چېپىپ تاشلىدى...
مەن، تاغا، قۇملۇق قورغاننىڭ قېشىدا ئۆكۈزلىرىمنى ئوتلىتىپ يۈرەتتىم، شۇيەردە تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ قىزىللارنى قىلىچ بىلەن چاپقانلىغىنى كۆرۈپ تۇردۇم. ھاي - ھاي، نىمەدىگەن دەھشەت! قىلىچلىرىنى شىلتىشقا باشلىشىدى، ئۇلار پىغان كۆتىرىپ، قېچىشقا باشلىدى... كېيىن بىرىپ قارىسام... بىرسىنىڭ قولىنى مۈرىسىدىنلا كېسىپ تاشلاپتۇ. پات - پات ئىڭىندىكىپ تۇرىدۇ، قانغا بۇلغانغان گەۋدىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن يۈرىگى لىك - لىك قىلىپ تۇرغانلىغى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، جىگەر باغرى كۆكىرىپ كېتىپتۇ... ئىنتايىن دەھشەت! — دەپ تەكرارلىدى بۇ بالا، ئاندىن بۇسۈزلەرنى كازاكلار چىۋىنغا ئالمىغانلىغىنى كۆرۈپ، ئۆز ئىچىدە ھەيران قالدى. ھىچبولمىغاندا گىرىگورىي، خىرىستونە ۋە ئىلو-مىلىنلارنىڭ بىپەرۋا، سوغاق چىرايلىرىغا قاراپ، ئاشۇنداق خۇ-لاسىگە كەلدى.

بالا تاماكىنى چېكىپ بولغاندىن كېيىن، گىرىگورىينىڭ ئېتىنىڭ ھۆل بولۇپ كەتكەن بوينىنى سىلاپ تۇرۇپ: «رەھمەت!» دىدى - دە، ئۆكۈزلىرىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كەتتى.

يولنىڭ يېنىدا، باھار تاشقىنى يۇيۇپ كەتكەن تېيىز جىرا ئىچىدە، چېپىپ ئۆلتۈرۈلگەن قىزىل گۋاردىيلچىلەرنىڭ ئۆلۈكلىرى ياتاتتى، ئۈستىگە سېرىق چاڭ توپا قونۇپتۇ. بىرسىنىڭ لەۋلىرىگە قان ئۇيۇپ، قەلەيدەك كۆكۈش ئاقىرىپ تۇرغان يۈزى كۆرۈندى، قارىيىپ كەتكەن يالىڭاياق پۇتى كۆك پاختىلىق ئىشتىنىدىن چىقىپ تۇراتتى.

— كۆمۈلمىگەن ئىكەن، — دەپ پىچىرلىدى (?)...

ئىپلاسلار! — دەپ غۇدۇڭشىدى خىرىستونە، شۇنىڭ بىلەن تۇ-يۇقسىز ئېتىنى قامچىلاپ، گىرىگورىيدىن ئۆزۈپ ئۆتۈپ، تاغ

ئىتنىگى بىلەن ئات چاپتۇرۇپ كەتتى.

— خوش، دونتۇپرىغىدىمۇ قان تۆكۈلدى مانا، — تومىلىن ئىككى مەگزىنى دىرىلدىتىپ كۈلۈپ قويدى.

25

بۇنچۇكنىڭ قول ئاستىدىكى پىلىموتچىلارنىڭ بىرسى تاتارىسكى يېزىسىنىڭ كازاكى ماكسىمكا گرەزنوپ ئىدى. ئۇ، كۆتىرىپ بىلەن بولغان جەڭدە ئېتىدىن ئايرىلىپ قالغان ئىدى، شۇچاغدىن باشلاپ توختاۋسىز ئىچكۈلۈككە بېرىلىپ، قىمار ئويناشقا بېرىلىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاستىدىكى ئاتقا — ئاشۇ دومبىسىنىڭ قىرنىغا كۈمۈش تاسما تارتىلغان ئۆكۈز رەڭگىدىكى ئاتقا ئوق تەككەندىن كېيىن ماكسىمكا ئېگەر جابدۇقلىرىنى يۇدۇپ، 4 چاقىرىم يول يۈرگەن ئىدى، بېسىپ كېلىۋاتقان ئاقلارنىڭ قەھرىدىن سالامەت قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن. قىممەت باھا كۆكرەك بېغى بىلەن يۈگەننى ئېلىپ، ئۆزلۈگىدىن ئۇرۇشتىن كېتىپ قالدى. شۇكەتكەنچە روستوپتا بىراقلا پەيدا بولدى. كۆپ ئۆتمەي، ئۆزى چىپىپ ئۆلتۈرگەن ياساۋۇلدىن يېشىۋالغان كۈمۈش قىلىچنى، ئېتىنىڭ قالغان ـ قاتقان جابدۇقلىرىنى، شالۋۇرىنى، شەۋران ئۆتۈگىنى «يىگىرمەبىر» ئويۇنىدا ئۇتقۇزۇپ قويدى، شۇنىڭ بىلەن بۇنچۇكنىڭ كوماندىسىغا قىپ ـ يالىڭاچلا كەلدى. بۇنچۇك ئۇنى كىيىندۇرۇپ، بىر قۇر نەسىھەت قىلدى. ماكسىمكا تۈزۈلۈپ قالغانمۇ بولاتتى، ئەمما روستوپ بوسۇغىسىدا باشلانغان جەڭدە بىر ئوق قاڭقىپ كېلىپ ئۇنىڭ بېشىغا تەگدى. شۇنىڭ بىلەن ۋېشىينىسكا-

يانىڭ كازاكى ــ بۇرۇنقى ئات ئوغرىسى ۋە تېخى يېقىندىلا ئىچكۈلۈككە بېرىلگەن گرەزنوپ گويا بۇ يورۇق ئالەمدە ئۆمۈر سۈرمىگەندەكلا بولۇپ قالدى.

بۇنچۇك، ماكسىمكىنىڭ تېنى سەكراتتا قانداق تارتىشۋاتقانلىغىنى قاراپ - قاراپ قويدى - دە، ئۇنىڭ ئوق تېشىپ ئۆتكەن بېشىدىن چاچرىغان قاننى پىلموتنىڭ ئىستىۋولىدىن ئاۋايلاپ سۈرتتى.

دەرھال چېكىنىشكە توغراكەلدى، بۇنچۇك پىلموتنى سۆرەپ ماڭدى، ماكسىمكا ئۇرۇش ئوتى لاۋۇلداۋاتقان بۇ ئىسسىق تۇپراقتا سالقىنلاشقا قالدى. كۆينىكى بېشىغىچە قايرىلىپ قالغان (جان ئۈزۈۋاتقان چاغدا قاتتىق تازاپ چېكىپ، كۆينىكىنى ھەدەپ بېشى تەرەپكە تارتقان ئىدى) قارامتۇل بەدىنىنى كۈنگە قاقلاپ قىلىپ قالدى.

كۆپچىلىكى تۈركىيە فرونتىدىن قايتقان سولداتلاردىن تەركىپ تاپقان قىزىل گۋاردىيىچىلەر ۋىزۋودى دەسلەپكى 4 كوچىنىڭ ئېغىزىدا ئىستىھكام قۇرۇپ ئورناشتى. كونىراپ كەتكەن قىشلىق پاپاخ كىيگەن تاقىر ماڭلاي سولدات پىلموتنى ئورنىتىشقا بۇنچۇككا ياردەم بەردى، قالغانلىرى تار كوچىغا كۈندىلەك باررىكادىنغا ئوخشاش توساقلارنى قۇردى.

ــ ئەمدى كۆرۈشكىلى كەل قېنى ! ــ دەپ كۈلۈپ قويدى بىر پاخماساقال دۆڭنىڭ نېرىسىدىكى يېقىنلا كۆرۈنگەن كامان شەكلىدىكى ئۆپۈقا كۆز تىكىپ.

ــ ھازىر بىز ئۇلارغا ئوق ياغدۇرىمىز!

ــ بۇزۇپ تاشلا، سۇندۇر، سامارا! ــ دەپ ۋاقىراشتى تاختاي تامدىن پەن سۇغۇرۇۋاتقان زەبەردەست بىر يىگىتكە.

ــ ئەنە ئۇلار! بۇ يەرگە پىتىرلىشىپ كېلىۋاتىدۇ! ــ دەپ

تووۋلىدى تاقىر ماڭلاي، ھاراق ئامپىرىنىڭ ئۆگزىسىگە يامىشىپ چىقىۋېتىپ.

ئاننا، بۇنچۇك بىلەن يانمۇ يان ياتاتتى. قىزىل گۋاردىيە-چىلەر ۋاقىتلىق ئىستىھكامنىڭ ئارقىسىغا زىچچىدا سىقىلىپ يېتىشاتتى.

بۇ چاغدا ئوڭ تەرەپتە، يانداكى تار كوچىنى بويلاپ، قىزىل گۋاردىيىچىلەردىن 9 چە ئادەم تىزىلغۇ ئارىسىدىكى كەكلىكلەرگە ئوخشاش، دوقمۇشتىكى ئۆينىڭ تېمى ئارقىسىغا تېز ئۆتۈپ كەتتى. بىرسى ۋاقىراپ ئۆلگۈردى:

— چېپىپ كېلىشىۋاتىدۇ! تاقىلدىتىڭلار!

4 كوچا بىر دەقىقە چۆلدەك تىمتاس بولۇپ قالدى، بىر مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن، چاڭ - توزاڭ قۇيۇنىدىن فۇراژكىسىغا ئاق تاسما بېكىتىلگەن، بىقىنىغا كارابىن ملتىغى قىسىۋالغان بىر ئاتلىق كازاك چىقىپ كەلدى. ئۇ ئاتنى بار كۈچى بىلەن بىر تار-تىۋىدى، ئېتى ئارقا پۇتى بىلەن زوڭ ئولتۇرۇپ قالدى. بۇنچۇك ناگاندىن ئوق چىقىرىپ ئۆلگۈردى، كازاك ئېتىنىڭ بويىنى قۇچاق-لاپ، ئارقىسىغا قاراپ قاچتى. پىلىموتنىڭ يېنىدا تۇرغان سولداتلار ئۆپۈر - تۆپۈر بولۇشۇپ بىر جايدا تىپىرلىشىپ قالدى. بىر - ئىك-كىسى تامنى ياقىلاپ يۈگۈرۈپ بېرىپ، دەرۋازا ئالدىدا يېتىۋالدى.

شۇ تاپتا بۇ سولداتلار بىرلا ساپچىپ قېچىپ كېتىدىغاندەكلا كۆرۈنەتتى. ئىنتايىن سۈرلۈك تىمتاسلىق، ساراسىملىك چىددى بې-قىشلار تۇراقسىزلىقتىن دېرەك بېرەتتى... بۇنچۇكنىڭ پۈتۈن ۋۇ-جۇدىغا تەسىر قىلغان كېيىنكى بىر مەنزىرە ئۇنىڭ ئېسىدە ئېنىق ئېسىدە قالدى. بېشىدىكى رومىلى گەجگىسىگە چۈشۈپ قالغان، چېچى چۇ-ۋۇق، قاندىن ئەسەر قالمىغان يۈزى ھاياجاندىن تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن ئاننا، ياتقان يېرىدىن چاچراپ تۇردى - دە، مىلتىغىنى

ئالدىغا قارىتىپ، ئارقىسىغا قايرىلىپ قاراپ، بايىقى كىازاك ئەگىپ ئۆتۈپ كەتكەن ئۆيىنى قولى بىلەن كۆرسىتىپ، يەنىلا تونۇغۇسىز دۇدۇققان ئاۋاز بىلەن: «ئارقامدىن مېڭىڭلار!» — دەپ ۋاقىرىدى-دە، پۇتى كالۋالىشىپ، بوشاڭ قەدەم بىلەن ئالغا يۈگۈرۈپ كەتتى.

بۇنچۇك ئورنىدىن تۇردى. ئاغزى گەپكە كەلمەي بىر نەرسە دەپ تووۋلىدى. يېنىدىكى سولداتنىڭ قولىدىن مىلتىقنى شارتتىدا ئېلىپ، پۇتلىرىنىڭ دەھشەتلىك تىترەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، ھاسىرىغان پېتى ئاننانىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى، ئۇ ۋاقىراپ — جاقىراپ ئاننانى قايتۇرۇشقا جىنىنىڭ بىرىچە كۈچەنگەنلىكىنى چىرايى كۆكىرىپ كەتتى. ئارقىسىدىن ئىزمۇ ئىز كېلىۋاتقان بىر نەچچە ئادەمنىڭ تىنىقىنى ئاڭلاپ، قانداقتۇ دەھشەتلىك، ئوڭلاپ بولمايدىغان مۇدھىش ئاقىۋەتنىڭ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ھېس قىلدى. شۇ پەيتتە ئۇ، ئاننانىڭ بۇ قىلىقى باشقىلارنى ئۆزىگە ئەگەشتۈرەلمەيدىغانلىقىنى، مەنىسىز ئىكەنلىكىنى، ئەقىلگە توغرا كەلمەيدىغانلىقىنى، ھالاكەتكە مەھكۇم ئىكەنلىكىنى چۈشەندى.

ئۆينىڭ دوقمۇشىغا يېقىن بىر يەردە ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقان كازاكلارغا دۇچ كېلىپ قالدى: ئۇلار تەرەپتىن بىر تۇتاش — بىر تۇتاش ئوق ئېتىلدى. ئوقلار چىقىراپ ئۆتۈشكە باشلىدى. ئاننا توشقاندەك ئېچىنىشلىق ۋاقىرىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر قولىنى سوزۇپ، كۆزلىرى ئەلەڭ — سەلەڭ بولۇپ، يەرگە ئولتۇرۇپ قالدى. بۇنچۇك كازاكلارنىڭ ئارقىسىغا قاراپ قاچقانلىقىنى كۆرمىدى، پىلىموتنىڭ يېنىدىكى 18 سولداتنىڭ ئاننانىڭ غەيرىتىدىن ئىلھاملىنىپ كازاكلارنى قانداق قوغلىغانلىقىنى كۆرمىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا پەقەت بىر ئاننالا بار ئىدى، پەقەت ئاننالا ئۆز قېشىدا تېپىچەكلەپ تۇراتتى. بۇنچۇك ئۆزىنىڭ قول ھەركىتىنىمۇ سەزمەستىن، ئاننانى

www.uyghurkitap.com

بىر يەرگە كۆتىرىپ ئاپىرىش خىيالى بىلەن بىر يانغا ئۆرۈلدى. مانا شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ سول بىقىنىدا قان ئۇيۇپ قالغانلىقىنى، يارىلانغان يېرىدە كۆك كوپتىسى مىلىچلاپ تىتىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، پارتلايدىغان ئوقتىن يارىلانغانلىقىنى چۈشەندى، ئاناغا ئەجەل يەتكەنلىكىنى چۈشەندى، بۇ ئەجەلنى ئۇنىڭ خىرەلەشكەن كۆزلىرىدە كۆردى.

كىمدۇ بىرسى بۇنچۇقنى بىر ياققا ئىتتىرىپ، ئانىنى يېقىن بىر ھويلىغا كۆتىرىپ ئاپاردى، ئۇنى ئامبارنىڭ پېشايۋىنى ئاستىدىكى سالقىن يەرگە ياتقۇزۇشتى.

سىدام ماڭلاي سولدات يارىغا پاختا تىقتى ۋە قاننى سۈمۈرۈۋالغان قاپ-قارا ئېسىلىپ كەتكەن پاختىلارنى يەرگە تاشلاپ تۇردى. بۇنچۇق ئەس-ھوشىنى يىغىۋالغاندىن كېيىن، ئانىنىڭ كوپتىسىنىڭ ياقىسىنى يەشتى، ئۆزىنىڭ ئىچ كۆينىكىنى يىرتىپ، ئاق سۈرۈپ رەختنى پومىلاپ يارىغا باستى، تۆشۈككە ھاۋا ئۆتكۈزۈپ تۇرۇپ، قانىنىڭ كۆپۈكلەشكەنلىكىنى، ئانىنىڭ يۈزى كۆكۈمتۇل بوزارغانلىقىنى ۋە قاپ-قارا ئاغزى ئازاپ ئىچىدە تىترەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇردى. لەۋلىرىدىن ھاۋا كىرىسمۇ، ئۆپكىسى نەپەس ئالالماي سىقىلىپ تۇراتتى. ھاۋا ئاغزى بىلەن يارىسى ئارقىلىقلا ئۆتتى. بۇنچۇق، ئانىنىڭ كۆينىكىنى تەلكە-پارە قىلىپ، ئۆلۈم ئالدىدىكى تەرلىگەن بەدىنىنى ئۇيۇلۇپ تۇرماستىن يالىڭاچلىدى. يارىنى داكا-پاختا بىلەن ئالمان-تالمان تاڭدى. بىر نەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئانىنا ھوشىغا كەلدى. ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرى ئىششىغان قارا چانىقىدىن ئىلىيەگە بىر قارىدى-دە، تىترەپ تۇرغان كىرپىكلىرى يەنە يۇمۇلدى.

— سۇ، سۇ! كۆيدۈرۈۋەتتى! — دەپ ۋاقىرىۋەتتى-دە،

تېپىرچىلاپ يىغلاشقا باشلىدى، — ماڭا ھاياتلىق كېرەك! ئىلىيە — ە!.. ئەزىزىم ئا — ا — ا!!

بۇنچۇك پولتىيىپ چىققان لەۋلىرى بىلەن ئانىنىنىڭ دىرىلدەپ تۇرغان مەڭزىدىن سۆيۈشكە باشلىدى، كۇرۇشكا بىلەن كۆكرىگىگە سۇ قۇيدى. قوۋۇرغىسىنىڭ چوڭقۇرچاقلىرىغا سۇ تولۇپ، دەرھاللا قۇرۇپ كەتتى. ئەجەل ئىسسىتمىسى ئانىنى كۆيدۈرەتتى، بۇنچۇك ئۇنىڭ كۆكرىگىگە قانچىلىك سۇ قۇيمىسۇن، ئانىنا تېپىرچىلاپ، قولىدىن يۇلقىنىپ تۇردى.

— ۋاي بۇ ئىسسىقنى!.. ئوت!..

ئۇ بارغانسېرى ھالسىزلىنىپ، بىر ئاز توختىغاندىن كېيىن، ئېنىق قىلىپ مۇنداق دېدى:

— ئىلىيە، نىمىشكە بۇنداق؟ ھەي، مانا كۆرۈۋاتامسەن، ھەممە نەرسە ئاددى... سەن قىزىق جۇمۇ!.. تولىمۇ ئاددى... ئىلىيە، ئەزىزىم، سەن قانداق بولمىسۇن ئانامغا.. ئۆزەڭ بىلىسەن...— ئۇ خۇددى كۈلگەن چاغدىكىدەك تارىيىپ كەتكەن كۆزلىرىنى سەلپەل ئېچىپ، ئاغرىقنى، ۋەھىمىنى يېڭىشكە تىرىشىپ، ئۈستىدىن بىرنىمە باسقاندەك، غولدۇرلاپ سۆزلىدى، — دەسلەپتە ھېس قىلدىم... بىر سىلكىپ كۆيدۈرۈشكە باشلىدى... ھازىر پۈتۈن ئەزايىم كۆيۈۋاتىدۇ... سېزىپ تۇرۇپتىمەن — مەن ئۆلۈپ كېتىمەن...— ئۇ، بۇنچۇكنىڭ ھەسرەتلىنىپ ياق ئۇنداق ئەمەس دەپ شىلتىغان قولىنى كۆرۈپ، چىرايى پۈرۈشتى، — قوي ئەمدى!.. بەك قىينىلىۋاتىمەن... ئاھ، نەپەس ئېلىش نىمە دېگەن ئېغىر!..

نەپەس ئېلىش ئارىلىغىدا، گويا ئۇنىڭغا ئېغىرچىلىق سېلىۋاتقان ھەممە نەرسىنى ئېيتىۋېلىشقا تىرىشقاندەك، تېز - تېز ۋە كۆپ سۆزلىدى. بۇنچۇك ئۇنىڭ چىرايى بارغانسېرى يورۇپ، ئىككى چېكىسى سۇزۇكلىشىپ سارغىيىۋاتقانلىقىنى چەكسىز ۋەھىمە بىلەن

بايقىدى. ئاندىن ئىككى يېنىدا جانسىز ھالدا سوزۇلغان قوللىرىغا كۆز يۈگۈرتۈپ، تىرناقلىرىنىڭ چالا پىشقان قارائۆرۈكتەك قىزغۇچ كۆك تۈسكە كىرىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

— سۇ... كۆكرىكىمگە قۇيۇڭلار... كۆيۈپ كېتىۋاتىدۇ!

بۇنچۇك سۇ ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئۆيگە يۈگۈردى. قايتىپ كەلگەندە، چەللە ئاستىدا ئانىنىڭ خىرىلدىغىنىنى ئاڭلىمىدى. تۆۋەنلەپ كېتىۋاتقان قۇياش ئۇنىڭ ئاخىرقى سەكراتتا تارتىشىۋاتقان ئاغزىنى، يارىسىنى بېسىپ تۇرغان، تېخىچە ئىسسىقى كەتمىگەن مومدەك قولىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. بۇنچۇك، ئانىنىڭ مۈرىسىدىن ئاستا تۇتۇپ، ئۇنىڭ بېشىنى كۆتەردى. قاڭشىرىدا ئۇششاق چېكىتتەك سەپكىلى بار، دېڭگىيىپ قالغان بۇرنىغا بىر مىنۇتچە قاراپ تۇردى، كېلىشكەن قاپ - قارا قاشلىرى ئاستىدىكى سوۋۇپ كېتىۋاتقان كۆز قارچۇقىغا تىكىلىپ قارىدى. ئارقىسىغا زەئىپ ھالدا سالپىيىپ قالغان بېشى بارغانسېرى پەسكە ساڭگىلاپ قالدى. قىزلارغا خاس نازۇك بويۇندىكى كۆك تومۇرى ئاخىرقى قېتىم لىپ - لىپ قىلىپ سوقتى.

بۇنچۇك، ئانىنىڭ چالا يۇمۇلغان قارا كىرپىكلىرىگە لەۋلىرىنى يېقىپ تۇرۇپ:

— دوستۇم! ئانە! — دەپ قايتا - قايتا چاقىردى، ئاندىن قەددىنى رۇسلاپ، شارتتىدە بۇرۇلدى - دە، ئىگىكى يانپىشىغا مەھكەم يېپىشتۇرغان قوللىرىنى مىدىرلاتماستىن، غەيرى تەبىئىي تۇردە ئۇدۇل يۈرۈپ كەتتى.

26

شۇ كۈنلەردە ئۇ كېزىك بولۇپ قالغان چاغدىكىدەك ئېلىك - سىلىك كۈن ئۆتكۈزدى. ماڭالمايتتى - تۇراتتى، ئۇنى - بۇنى قىلاتتى، تاماق يەيتتى، ئۇخلايتتى، ئەمما بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى گويا چالا ئۇيقۇدىكىدەك مەسخۇش ھالەتتە ئۆتەتتى. ئۇ ئەتراپىدىكى دۇنياغا ئىششىق كۆزلىرى بىلەن ھېچنەرسىنى چۈشەنمەي، ھەيرەتتە قارايتتى، تونۇش - بىلىشلىرىنى تونۇمىدى، قاتتىق مەس كىشىدەك ياكى ھالىدىن كەتكۈزگەن ئېغىر ئاغرىقتىن يېڭىلا ساقايغان ئادەمدەك قاراپلا تۇراتتى. ئانىنا ۋاپات بولغان كۈندىن تارتىپ بۇنچۇكنىڭ سېزىم تۇيغۇلىرى ۋاقىتلىق ئۆز ئىقتىدارىنى يوقاتتى: ئۇ ھېچنەرسىنى خالىمايتتى، ھېچنىمىنى ئويلىمايتتى.

— تاماق يە، بۇنچۇك! — دەيتتى يولداشلىرى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ، بىر نۇقتىغا تىكىلىپ قاراپ، تاماقنى ئاران - ئاراندا چايناپ، ئېرىنىپ يەيتتى.

يولداشلىرى ئۇنى كۆزىتىپ تۇردى، ئۇنى دوختۇرخانىغا ئەۋەتىش توغرىلىق مەسلىھەتلەشتى.

— سەن ئاغرىپ قالدىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى ئەتىسى پىلىموتچىلاردىن بىرسى.

— ياق.

— ئۇنداق بولسا نىمە بولدۇڭ؟ ئۇنى سېغىندىڭمۇ؟
— ياق.
— خوپ، ئۇنداق بولسا تاماكا چېكەيلى. ئىنىم، ئۇنى ئەمدى تىرىلدۈرەلمەيسەن، بىكار ئۆزەڭنى ئاۋارىچىلىققا سالما.
ئۇخلايدىغان چاغ بولغاندا، يولداشلىرى ئۇنىڭغا:
— يېتىپ ئۇخلا، ۋاقىت بولۇپ قالدى، — دەيتتى.
ئۇ ياتاتتى.
ئۇ ھەقىقىي تۇرمۇشتىن ۋاقتىنچە چەتنەپ، مۇشۇنداق ھالەتتە 4 كۈننى ئۆتكۈزدى. 5 - كۈنى ئۇنى كوچىدا كىرىۋوشلىكوپ ئۇچرىتىپ يېتەكلەپ تۇتۇۋالدى.
— ئاھا، مانا سېنى تاپتىم، مەن سېنى ئىزلەپ يۈرەتتىم، — كىرىۋوشلىكوپ، بۇنچۇكنىڭ بېشىغا كەلگەن ئىشنى بىلمەيتتى، شۇڭا ئۇنىڭ يەلكىسىنى دوستلارچە قېقىپ، تەشۋىشلىنىپ كۆلۈمسىرىدى، — سەن نىمىشكە مۇنداق بولۇپ قالدىڭ؟ ھاراق ئىچمىگەنسەن؟ شىمالىي ئۇكروگلارغا ئېكىسپىدىتسىيە ئەترىدى ئەۋەتىلىدىغانلىقىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ خوش، ماقۇل. 5 كىشىلىك كومىسسىيە سايلاندى. فېدور باشچىلىق قىلىدۇ. بار ئۈمىت شىمالدىكى كازاكلاردىلا قالدى. ئۇنداق بولمىغاندا، تۈگىشىمىز. ئەھۋال يامان! سەن بارامسەن؟ بىزگە تەشۋىقاتچىلار كېرەك. سەن بارامسەن، يوق؟
— ھەئە، — دەپ قىسقىلا جاۋاپ بەردى بۇنچۇك.
— خوپ، ناھايىتى ياخشى. ئەتە يولغا چىقىمىز، ئورلۇپ بوۋۇننىڭ ئۆيىگە كىرىپ چىقاي، ئۇ بىزگە يول باشلايدىغان مۇنەججىم.
بۇنچۇك بۇرۇنقىدەك پۇتۇنلەي روھىي چۈشكۈنلۈكتە سەپەرگە تەييارلاندى ۋە ئەتىسى — 1 - ماي كۈنى، ئېكىسپىدىتسىيە ئەترىدى بىلەن بىللە يولغا چىقتى.

بۇ چاغدا ۋەزىيەت دون سوۋېت ھۆكۈمىتى ئۈچۈن ئوچۇق تەھلىكە تۇغدۇرۇۋاتاتتى، ئۇكرايىنادىن نېمىس ئىشغالىيەتچى قوشۇنلىرى بېسىپ كېلىۋاتاتتى، تۆۋەنكى كەنتلەر بىلەن ئوكرۇگلارنى بىر تۇتاش ئەكسىلئىنقىلاۋىي توپىلاڭ قاپلاپ كەتكەن ئىدى.

قىشلاقلار رايونىدا گېنېرال پوپوپ قاتراپ يۈرۈپ، بۇ يەردىن نوۋوچېركاسسكقا خەۋپ تۇغدۇرۇۋاتاتتى، 13 — 10 - ئاپرېلدا روستوفتا ئۆتكۈزۈلگەن ئوبلاستلىق سوۋېتلەر قۇرۇلتىيى بىر نەچچە قېتىم ئۈزۈلۈپ قالدى، چۈنكى قوزغىلاڭ كۆتەرگەن چېركاسسلىقلار روستوفقا يېقىنلىشىپ كېلىپ، شەھەر ئەتراپى رايونلىرىنى ئىشغال قىلغان ئىدى. پەقەت شىمالدىلا، خوپېر ۋە ئۈست - مېدۋېدىسكى ئوكروگلىرىدا ئىنقىلاپ ئوچاقلىرى لىپ - لىپ يېنىپ تۇراتتى، دوننىڭ تۆۋەن يېقىدىكى كازاكلارنىڭ قوللىشىغا ئىشەنچىنى يوقاتقان پودتېلكوپ ۋە باشقىلار ئاشۇ ئوچاقنىڭ ئىسسىغىغا ئىختىيارسىز تەلپۈنەتتى. سەپەرۋەرلىك ئەمەلگە ئاشمىدى، شۇڭا يېقىندا دون خەلق كومىسسارلىرى سوۋېتىنىڭ رەئىسلىكىگە سايلانغان پودتېلكوپ، لاگۇتىننىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئاشۇ ئوكروگلاردا فرونتچىلاردىن 4 — 3 پولكنى سەپەرۋەرلىككە كەلتۈرۈپ، ئۇلارنى نېمىسلارغا قارشى ۋە تۆۋەنكى دوندىكى ئەكسىلئىنقىلاپچىلارغا قارشى شىمالغا ئەۋەتىشكە قارار قىلدى.

پودتېلكوپ باشچىلىقىدا 5 كىشىدىن ئىبارەت پەۋقۇلئاددە سەپەرۋەرلىك كومىسسىيىسى تەشكىل قىلىندى. 29 - ئاپرېلدا سەپەرۋەرلىك ئېھتىياجى ئۈچۈن غەزنىدىن 10 مىليون سوم تىللا ۋە نىكولاي سومىسى ئېلىشتى، پۇل ساندۇغىنى ساقلاش ئۈچۈن ئاساسەن كامېنسكايانىڭ بۇرۇنقى يەرلىك كوماندىسىدىكى كازاكلاردىن ئالدىراپ - تىنەپ بىر ئەترەت تەشكىل

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

قىلىندى - دە، بىر نەچچە كازاك تەشۋىقاتچىلىققا سايلىنىپ، 1 - ماي كۈنى نېمىس ئايروپىلانلىرىنىڭ ئوققا تۇتۇشىغا قارىماستىن، ئېكسپېدىتسىيە ئەتىردى كامېنىسكاياغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

تۆمۈريوللاردا ئۇكرايىنادىن چېكىنىۋاتقان قىزىل گۋاردىيەچىلەرنىڭ ۋاگونلىرى تىقىلىپ تۇرۇپ كەتكەن ئىدى. قوزغىلاڭچى كازاكلار كۆۋرۈكلەرنى بۇزۇپ، پويىزلارنى ئاغدۇرۇش ۋەقەلىرىنى تۇغدۇرۇۋاتاتتى. ھەر كۈنى ئەتىگەندە نوۋوچېركاسسك - كامېنىسكايا ئارىلىقىدىكى لىنىيە ئۈستىدە نېمىس ئايروپىلانلىرى پەيدا بولۇپ، سادەك ئايلىنىپ يۈرەتتى، ئۇلار پەسكە شۇڭغۇش بىلەنلا پىلىموتلار قىسقا - قىسقا تاتاتلايتتى، ۋاگونلاردىن قىزىل گۋاردىيىچىلەر يۈگۈرۈپ چۈشەتتى؛ پاراسلاپ ئوق ئېتىلىشقا باشلايتتى، ئىستانسىلارنىڭ ئۈستىدە داشقالنىڭ پۇرىقى، ئۇرۇشنىڭ، قىرغىنچىلىقنىڭ قاڭسىق پۇرىقى بىلەن ئارىلىشىپ كېتەتتى. ئايروپىلانلار ئەقىلگە سىغمايدىغان ئېگىزلىككە پەرۋاز قىلسىمۇ، مەرگەنلەر ئۇزاققىچە ئوقنى بىھۇدە ئىسراپ قىلىشاتتى، پويىزنىڭ يېنى بىلەن ماڭغانلارنىڭ ئۆتۈكلىرى ئوشۇغىغىچە بوش مىشەكلەر بىلەن كۆمۈلەتتى. نويابىردا دۈپ دەرىخىنىڭ ئالتۇن ياپراقلىرى كىچىك جىرانى تولدۇرغاندەك، سېرىق مىشەكلەر قۇمنىڭ بېتىنى يېپىپ كېتەتتى.

ھەممە نەرسىلەردە ھەددى - ھېسابسىز ۋەيرانچىلىق بىلىنىپ تۇراتتى: يول ياقىلىرىدا كۆيگەن ۋە پاچاقلانغان ۋاگونلار قاپ - قارا كۆمۈردەك دۆۋىلىشىپ كەتكەن، تېلېگراپ ياغاچلىرىدا ئۈزۈلگەن سىملارنىڭ ئۇچى ئورالغان چىنە غالتەكلەر قەنگە ئوخشاش ئاپپاق پاقىرايتتى. ئورغۇن ئۆيلەر ۋەيران بولغان، تۆمۈريول ياقىسىدىكى توساق تاختايلار بوران ئۇچۇرۇپ كەتكەندەكلا ئىدى...

ئېكسپېدىتسىيە ئەترىدى مىللىرووۋغا قاراپ ئارانلا 5 كۈن يول يۈردى، 6 - كۈنى ئەتىگەندە پودتېلكوپ كومىسسىيە ئەزا-لىرىنى ئۆز ۋاگونىغا چاقىردى.

— مۇنداق مېڭىشقا تاقىتىم يوق! بارلىق نەرسە - كېرەك-لىرىمىزنى تاشلايلى، يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن مېڭىپ كېتەيلى.

— نىمە دەۋاتىسەن؟ — دىدى لاگوتىن ھەيران بولۇپ — يۈرۈش تەرتىۋى بىلەن ئۇست - مېدۋېدىتسكىغىچە پالاقلاپ يېتىپ بارغىچە، ئاقلار ئۇستىمىزدىن بېسىپ ئۆتۈپ كېتىدۇ.

— يول بەك ئۇزاق...— دەپ دۇدۇقلىدى مىرىخىن.

ئېكسپېدىتسىيە ئەترىدىنى تېخى يېقىندىلا قوغلاپ يەتكەن كرىۋوشلىكوپ ئۈنچىقمىدى، پەتلىسى ئۆگۈپ كەتكەن شىنېلىغا يۆگىنىۋالدى. ئۇ بەزگەك بولۇپ قالغان ئىدى، خىنىن ئىچكەن-لىكتىن قۇلىغى ۋىڭىلداپ، بېشى زىڭىلداپ ئاغرىپ، ئوتتەك قىزىپ كەتكەن ئىدى، ئۇ، مۇزاكىرىگە قاتناشمىدى، شېكەر قاچىلانغان چېپتا قاپنىڭ ئۈستىدە مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ قالدى. كۆزلىرى بەزگەكنىڭ تەسىرى بىلەن چاپاقلىشىپ قالغان ئىدى.

— كرىۋوشلىكوپ! — دەپ قىچقاردى پودتېلكوپ خەرىتى-دىن كۆزىنى ئالماستىن.

— نىمە دەيسەن؟

— نىمە دېيىشىۋاتقانلىغىمىزنى ئاڭلاۋاتامسەن؟ پىيادە يۈرۈپ كېتەيلى، ئۇنداق بولمىغاندا، بىزنى قوغلاپ يېتىپ، ئۆزۈپ كېتىدۇ. سېنىڭچە قانداق قىلساق بولار؟ بىزگە قارىغاندا سەن بىلىملىكسەن، بىرنىمە دىسەڭچۇ.

— ھەربى يۈرۈش بىلەن ماڭساقمۇ بولاتتى، — دىدى كرى-ۋوشلىكوپ سۆزلىرىنى بۆلۈپ - بۆلۈپ، ئەمما تۇساتتىن بەزگەكى

تۇتۇپ، چىشلىرى كاسىلداپ، ئەزايى تىترەشكە باشلىدى. — ئەگەر يۈك — تاقىمىز ئازراق بولغان بولسا، مېڭىپ كېتىشكە بولاتتى.

ئىشىكنىڭ تۈۋىدە پودتېلكوپ ئوبلاستنىڭ خەرىتىسىنى ياي-دى. مىرىخىن خەرىتىنىڭ بۇرجىكىدىن تۇتۇپ تۇردى، بۇلۇت قاپ-لىغان غەرپ تەرەپتىن سوقۇۋاتقان شامالدا خەرىتە يەلپۈلدەپ، شىتىر — شىتىر قولدىن ئۇچۇپ تۇراتتى.

— مانا قارا، مۇنداق يۈرىمىز! — پودتېلكوپنىڭ تاماكىدىن سارغايغان بارمىقى خەرىتىنى قىيا سىزىپ ماڭدى، — ماسشتابىنى كۆرۈۋاتامسەن؟ 150 چاقىرىم، بەك ئۇزاپ كەتسە 200. قېنى نىمە دەيسىلەر؟

— بۇنىسى توغرا، كېيىن يەنە قارىمامدۇق!—دەپقوشۇلدى لاگوتىن.

— مىخائىل، سېنىڭچە قانداق؟

كرىۋوشىلىكوپ ئەپسۇسلانغان ھالدا مۈرىسىنى قىسىپ قويدى.

— مەن قارشى ئەمەس.

— مەن بېرىپ كازاكلارغا ئېيتاي، يۈكنى چۈشۈرسۇن.ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋېتىشنىڭ ھاجىتى يوق.

مىرىخىن، باشقا پىكىر بارمىكىن، دەپ ھەممەيلەنگە قاراپ چىقتى، ئېتىراز بىلدۈرگۈچىلەر چىقمىغاندىن كېيىن ۋاگوندىن سەك-رەپ چۈشتى.

پودتېلكوپنىڭ ئېكسپېدىتسىيە ئەترىدى چۈشكەن پويىز ئاشۇ بۇلۇتلۇق، يامغۇر يېغىپ تۇرغان ئەتىگەن پەيتىدە بىلايە كالىتىۋا-نىڭ نېرىراق بىر يېرىدە تۇراتتى. بۇنچۇك شىنېلىغا بېشىنى پۈر-كەپ، ئۆز ۋاگونىدا ياتاتتى. كازاكلار مۇشۇ ۋاگوندا چاي قاينىتىپ،

قاقاقلاپ كۈلۈشەتتى، بىر بىرىگە چاقچاق قىلىشاتتى.
مىگۇلىنسكايالىق كازاك، قىزىقچى، مەسخىرىۋاز ۋانكابول-
دىرىپ ئۆزىنىڭ بىر پىلىموتچى يولدىشىنى مازاق قىلىپ كۈلەتتى:
— ئىگنات، سەن قايسى ئۆلكىدىن؟ —دەپ خىرىلدىدى بول-
دىرىپ تاماكا ئىسى بىلەن بوغۇلۇپ.
— تامبوف ئۆلكىسىدىن، —دەپ جاۋاپ بەردى يوۋاش ئىگ-
نات مۇلايىم ئاۋاز بىلەن.
— بەلكى، مورشان يېزىسىدىن بولساڭ كېرەك.
— ياق، شاتىسكى يېزىسىدىن.
— ئا — ا — ا، شاتىسكىلىقلار — چاققان، جەسۇر يىگىتلەر:
مۇشتلاشتا بىرىسىگە 7 ئادەم كەلسىمۇ قورقمايدۇ. چېركاۋ ئەۋلىيا-
سىغا قۇربانلىق قىلىدىغان چاغدا موزايىنى تەرخەمەك بىلەن بوغۇز-
لىغان ئىش ئاشۇ سىلەرنىڭ يېزىدا بولغان ئەمەسمۇ؟
— بولدى، بولدى، تولا سۆزلىمە!
— هە، راستلا، مەن ئۇنتۇپ قېلىپتىمەن، بۇ ئىش سىلەر-
نىڭ يېزىدا بولغان ئەمەس. سىلەردە، يېڭىلىشمىسام، چېركاۋنى
چەلپەك بىلەن ئوراپ، ئاندىن ئۇنى بىر دانە نوخۇتنىڭ ئۈستىدە
قويۇپ، تاغدىن پەسكە يۇمۇلتىۋەتمەكچى بولغان. شۇنداق ئىش
بولغانمۇ؟
چەينەك قاينىدى، شۇنىڭ بىلەن ئىگنات بولدىرىپنىڭ چاخ-
چىغىدىن ۋاقىتلىق قۇتۇلۇپ قالدى. ئەمما ناشتا قىلىشقا ئولتۇرۇش
بىلەنلا ۋانكا يەنە چاقچاق باشلىدى:
— ئىگنات نىمىشكە چوشقا گۆشىنى يېيىشكە زوقۇڭ يوق؟
ياخشى كۆرمەمسەن؟
— ياق، يەۋېرىمەن.
— مە، ساڭا چوشقىنىڭ پۇرىگىنى بېرەي، لەززەتلىك!

پاراقتىدە كۆلكە كۆتۈرۈلدى. بىرسى تىلىقىپ، ئۆزلۈكىدىن يۆتەلدى. ئۇپۇر - توپۇر بولۇشتى. ئۆتۈكلىرى بىلەن تاختاينى گۈپۈلدىتىپ تېپىشتى. بىرمىنۇتتىن كېيىن ئىگناتنىڭ ئاچچىقى كېلىپ، ھاسىرىغان ئاۋاز بىلەن:

— ئۆزەڭ نەپسىڭگە تىق، ئىبلىس! ئۆزەڭنىڭ پۇرىگىڭنى ماڭا تەڭلەپ نىمە قىلىسەن؟ — دىدى.

— ئۇ مېنىڭ ئەمەس، چوشقىنىڭكى.

— بەرىبىر، ھارام نەرسە!

بولدىرىپ بىپەرۋا، بوغۇق ئاۋاز بىلەن ھەجىلەپ سۆزلەپ:

— ھا — را — م؟ ئەقلىڭ جايىدىمۇ؟ ئۇنى پاسخا بايرىمىدا پوپلار دەمىدە ئوقۇپ، خاسىيەتلىك قىلغان. قېنى ئېيتقىنا روزام بۇزۇلۇپ كېتەمدۇ، دەپ قورقامسەن؟...

بولدىرىپنىڭ بىر يۇرتلۇغى، 4 دەرىجىلىك گېئورگىي كرېست ئوردېنىنىڭ ھەممىسى بىلەن مۇكاپاتلانغان سېرىق بۇرۇتلۇق، قەددى - قامىتى كېلىشكەن كازاك مەسلىھەت بەردى:

— قويغىنا، ئىۋان! سەن مۇژىك بىلەن بەسلىشىمەن دەپ بالاغا قالما. پۇرۇكنى يەپ قويسا، ئۇنىڭغا قاۋان لازىم بولىدۇ. ئۇچاغدا ئۇنى نەدىن تاپىسەن؟

بۇنچۇك كۆزىنى ئاچماي ياتاتتى. بولۇۋاتقان گەپ - سۆزلەر ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمەيتتى. يېقىنقى قايغۇ - ھەسرىتىنى بۇرۇنقىدىنمۇ كۈچلۈكرەك ئازاپلىنىپ باشتىن كەچۈرەتتى. يۇمۇقلۇق كۆزىنىڭ غۇۋا پەردىسى ئىچىدە قارلىق دالا، ئۇپۇققا تۇتاشقان يىراقتىكى ئورماننىڭ كۆلەڭ تىزمىلىرى پىقىراپ ئۆتەتتى: ئۇ گويا ئىزغىرىن شامالنى ھىس قىلىپ، ئۆزىنىڭ يېنىدا ئاننانى، ئۇنىڭ قارا كۆزلىرىنى، ئوماقتىنە ئاغزىنىڭ مەردانەۋە نازۇك سىزىقچىلىرىنى، قاڭشىرىدىكى ئۇششاق سەپكۈللىرىنى، ماڭلىيىدىكى ئويچان قورۇق-

لارنى كۆرۈپ تۇراتتى... بۇنچۇك ئۇنىڭ لەۋلىرىدىن تۆكۈلگەن سۆزلەرنى ئاڭلىمىدى: بۇ سۆزلەر چۈشىنىكسىز ئىدى، باشقا بىرسىنىڭ سۆزلىرى، كۈلكىسى ئارىلىشىپ كەتكەندەك ئىدى، ئەمما كۆز قارىچۇغىنىڭ چاقناپ تۇرۇشىدىن، قايرىلىپ تۇرغان كىرپىكلىرىنىڭ پىرىلدىشىدىن ئانىنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى پەملىدى... ئەمدى مانا كۆز ئالدىدا باشقا بىر ئانا تۇرۇپتۇ: چىرايى كۆكىرىپ، سارغايغان، ئىككى مەڭزىدە قېتىپ قالغان كۆز ياشلىرىنىڭ تارام - تارام ئىزلىرى بار، بۇرنى ئۈچلىنىپ قالغان، پۈرۈشكەن لەۋلىرىدىن قاتتىق ئازاپلانغانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

بۇنچۇك ئىڭىشىپ، ئانىنىڭ سوۋۇپ كېتىۋاتقان كۆزلىرىنىڭ قارا چاناقلىرىدىن سۆيدۇ... بۇنچۇك ئىڭراشقا باشلىدى، ھۆڭرەپ يىغلىۋەتمەسلىك ئۈچۈن قولى بىلەن ئاغزىنى توسۇۋالدى. ئانا، بۇنچۇكنى بىر مىنۇتمۇ تاشلىمىغان ئىدى. ئانىنىڭ سىماسىمۇ ئۇنىڭ يادىدىن مەڭگۈ چىقمايدۇ، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن خىرەلەشمەيدۇ، ئانىنىڭ چىرايى، تەقى - تۇرقى، يۈرۈش - تۇرۇشى، ئىما - ئىشارىتى، يۈز ئىپادىسى، قاشلىرىنى كېرىشى — مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى، قىسىملار بويىنچە بىر بىرىگە قايتىدىن ئۇلاشقاندا، ئۇنى ساقمۇ - ساق تىرىك ھالەتكە كەلتۈرەتتى. بۇنچۇك ئۇنىڭ ھىسسىياتلىق رومانتىزىم بىلەن تولغان سۆزلىرىنى، ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە باشتىن كەچۈرگەن ھەممە سەرگۈزەشتىلەرنى يادىغا كەلتۈردى. ئاشۇنداق تىرىك ھالدا قايتىدىن كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈش بۇنچۇكنىڭ تارتقان ئازاۋىنى، قايغۇ - ھەسرىتىنى 10 ھەسسە ئاشۇرۇۋەتتى.

پويىزدىن يۈكنى چۈشۈرۈڭلار، دىگەن بۇيرۇقنى ئاڭلىغاندىن كېيىن يولداشلىرى ئۇنى ئويغاتتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، ھەپسىلەتسىزلىك بىلەن نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، ۋاگوندىن چۈشتى. ئۇندىن كېيىن نەرسە - كېرەكلەرنى چۈشۈرۈشكە ياردەملەشتى.

www.uyghurkitap.com

يەنىلا كەيپسىزلىك بىلەن ھارۋىغا ئولتۇرۇپ يۈرۈپ كەتتى.

يامغۇر سىمىلداپ تۇراتتى، يول بويىدىكى يۇمران مايسىلار ھۆللىنىشكە باشلىدى.

دالا دۇمبەشلەردە ۋە سايلاردا شامال ئۆز مەيلىچە غۇۋۇلداپ تۇراتتى. يىراق - يېقىندا يېزىلار ۋە يېڭى قىشلاقلار، ئارقىدا پاراۋوزنىڭ تۈتۈنى، ئىستانسىنىڭ قىزىل چاسا بىنالىرى. بېلايەكالىتىۋادىن ياللاپ ئېلىنغان 40 تىن ئوشۇق ھارۋىلار يول بويلاپ سوزۇلۇپ كېلەتتى. ئاتلار ئاستا ماڭاتتى. سېغىز ئارىلاش قارا تۇپراق يەر يامغۇردىن يۇمشاپ كەتكەن بولۇپ مېڭىشنى قىيىنلاشتۇرغان ئىدى، چاققا لاي چاپلىشىۋېلىپ، قارا پاختىدەك چەمبەرگە ئورىلاتتى. ھارۋىلارنىڭ ئالدى ھەم كەينىدە بېلوكالىتىۋىن رايونىنىڭ خاڭچىلىرى توپ - توپ مېڭىشقان ئىدى. ئۇلار كازاكلارنىڭ جەۋرى - زۇلمىدىن شەرققە قاراپ كېتىشىۋاتاتتى. ئۇلار بالا - چاقىلىرىنى، ئۇششاق - چۈششەك لاتا - لۇققىلىرىنى بىللە ئېلىۋالغان ئىدى.

گىراچى كىچىك ئىسانسانىڭ قېشىدا بولارنى رومانوۋىسكى بىلەن شادېنكونىڭ بىتچىت قىلىنغان قىزىل گۋاردىيىچى ئەترەتلىرى قوغلاپ يەتتى. جەڭچىلەرنىڭ يۈز - كۆزلىرى توپا، ئورۇش - جەڭدىن، ئۇيقۇسىزلىقتىن ۋە يوقسىزلىقتىن ئازاپلىنىپ، ھەددىدىن تاشقىرى چارچىغان ئىدى. شادېنكو، پودتېلكوپنىڭ قېشىغا كەلدى. ئېنگىلىزچە بۇرۇت قويغان، ئىنچىكە قىر بۇرۇن خۇشروي چىرايى جاپا - مۇشەققەتتىن سولغان ئىدى. بۇنىچۇك ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، شادېنكونىڭ قاپىغىنى تۈرۈپ، ھارغىن ۋە ئاچچىقلانغان قىياپەتتە:

— نېمە دەۋاتىسەن، ماڭا؟ مەن ئۆز يىگىتلىرىمنىڭ ئەھۋالىنى بىلمەيمەنمۇ؟ ئىش يامان، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارقىمىزدا نېمىسلار، ئۇلارغا مىڭ لەنەت! مەن ئەمدى ئەترەتنى قاچان يىغىپ

بولىمەن؟ — دىگەن سۆزىنى ئاڭلاپ قالدى.
پودتېلكوپ، شادېنكو بىلەن قىلىشقان گەپ - سۆزدىن كېيىن قاپىغى تۈرۈلگەن، سەل ئاڭگىرىغان پېتى ئۆز هارۋىسىنى قوغلاپ يەتتى - دە، بېشىنى كۆتەرگەن كىرىۋوشلىكوپقا بىر نەرسە توغرىلىق هاياجان بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇلارنى كۆزدىن كەچۈرۈپ ماڭغان بۇنچۇك، كىرىۋوشلىكوپنىڭ جەينىنگە تايىنىپ، نەرسە توغرىغاندەك بىر قولى بىلەن هاۋانى كېسىپ بىر نەچچە جۈملىنى شارتىلداپ سۆزلىگەنلىگىنى كۆردى، شۇنىڭ بىلەن پودتېلكوپ كۆڭلى ئېچىلىپ، هارۋىسىغا ئىرغىپ چىققىتى، 6 پۇت ئېغىرلىقتىكى زەمبىرەكچىنىڭ سالمىقىدىن هارۋىنىڭ يان ياغىچى غىچىرلاپ كەتتى؛ هارۋىكەش ئاتلارنى قامچىلىدى، تەرەپ - تەرەپكە لاي چاچراشقا باشلىدى.
— هەيدە!— دەپ توۋلىدى پودتېلكوپ كۆزلىرىنى قىسىپ، ئاندىن شامالغا قارشى كالتە خورۇم كەمزۇلىنىڭ ئالدىنى ئېچىۋەتتى.

27

ئېكسپېدىتسىيە ئەتىردى گراسنوكۇتسكايا كەنتىگە ئۆتۈۋېلىش ئۈچۈن بىر نەچچە كۈن داۋامىدا دونېتس ئوكروگىغا ئىچكىرىلەپ ماڭدى. ئوكرايىنا يېزىلىرىنىڭ ئاهالىسى ئەترەتنى ئىنچىل ئوچۇق چىراي بىلەن كۈتۈۋالدى: ئوزۇق - تۈلۈكنى ۋە ئاتلارنىڭ يەم - خەشەكلىرىنى قىزغىنلىق بىلەن سېتىپ بەردى، قونۇش ئۈچۈن باشپانا ئۆيلەرنى بەردى، ئەمما كىراسنوكۇتسكاياغىچە كىراغا

ئات بېرىش مەسىلىسىگە كەلگەندىلا ئوك-
رايىنلار ئىككىلىنىپ قېلىشتى. گەجگىسىنى قاشلاپ، زادىلا
ئۇناشمىدى.

— پۇلنى ئوبدان تۆلەيمىز. نېمىشكە تۇمشۇغۇڭنى تولغاي-
سەن؟ — دەپ كوچىلاپ سوراپ باقتى پودتېلكوپ بىر
ئوكرايىندىن.

— تۆلىسەڭ قانداق قىلاي، مېنىڭ هاياتىم پۇلدىن تۆۋەن
تۇرامدىكەن؟

— سېنىڭ هاياتىڭنىڭ بىزگە نېمە كېرىكى بار، سەن بىزگە
ئات - هارۋاڭنى كىراغا بەرسەڭ بولدى.

— ياق، بېرەلمەيمەن.

— نېمىشكە بېرەلمەيسەن؟

— سىلەر كازاكلار تەرەپكە بارىسىلەرغۇ؟

— خوش، بارساق نېمە بولۇپتۇ؟

— بىر ئىش تۇغۇلۇپ قالسا، ئاقىۋىتى يامان بولىدۇ. ماڭا
ئۆزەمنىڭ مال - مۈلكۈم قەدىرلىك ئەمەسمىكەن؟ ئېتىمنى ئولتۇرۇ-
ۋەتسە، ئۇ چاغدا قانداق قىلىمەن؟ ياق، تاغا، بەك يىراق،
بارمايمەن!

كراسنوكۇتىسكايا كەنتىگە يېقىنلاشقانسېرى، پودتېلكوپ ۋە
باشقىلار تەشۋىشلىنىشكە باشلىدى. ئاهالىنىڭ كەيپىياتىدىمۇ ئۆز-
گىرىش بارلىقى سېزىلدى: دەسلەپكى يېزىلاردا ئۇلارنى خوشال -
خورام مېهماندوستلۇق بىلەن قارشى ئالغان بولسا، كېيىنكىلىرىدە
خەلق ئېكىسپېدىتسىيە ئەترىدىگە نىسبەتەن ئوچۇق - ئاشكارە يا-
مان كۆز بىلەن قاراشتى ۋە ئېهتىيات بىلەن مۇئامىلە قىلىشتى.
ئوزۇق - تۈلۈكنى تەسلىكتە سېتىپ بېرىشتى، سوئاللارغا جاۋاپ
بېرىشتىن باش تارتىشتى. ئېكىسپېدىتسىيە ئەترىدىنىڭ هارۋى-

لىرىنى بۇرۇنقىدەك يېزا ياشلىرى رەھبەرلىكىدە بەلۋاغدەك
قورشىۋالمايدىغان بولدى. ئۆينىڭ دەرىزىلىرىدىن كىشىلەر قا-
پىغىنى تۇرۇپ، دۈشمەنلىك بىلەن قاراشتى، يولدا ئۇچرىغان كىشىلەر
بۇلارنىڭ قېشىدىن تېز كېتىشكە ئالدىراشتى.

— سىلەر بۇ يەردە چوقۇنغانلاردىنمۇ، ئەمەسمۇ؟ — دەپ
غەزەپ بىلەن سوراشتى ئېكسپېدىتسىيە ئەترىتىدىكى كازاكلار، —
نېمىشكە سىلەر يارمىغا قارىغان ھوقۇشتەك قارايسىلەر بىزگە؟

ناكولىن كەنتىنىڭ يېزىلىرىدىن بىرىدە ئىنتايىن سوغاق
مۇئامىلىگە ئۇچرىغان ۋاقتى بولدىرېپ مەيداندا شەپكىسىنى يەرگە
بىر ئۇردى - دە، چوڭلاردىن بىرەرسى كېلىپ قالمىسۇن دەپ، ئەت-
راپقا قاراپ چىققاندىن كېيىن خىقىرىغان ئاۋاز بىلەن ۋاقىرىدى:

— سىلەر ئادەممۇ ياكى شەيتانمۇ؟ نېمىشكە گەپ قىلمايسى-
لەر؟ ئاناڭلار سىلەرنى شۇنداق تۇققانمۇ؟ بىز سىلەرنىڭ ھەق -
ھوقۇقۇڭلار ئۈچۈن قان تۆكۈۋاتساق، ئەجەب بىزگە تىكىلىپ قار-
يالمايسىلەرغۇ؟! مۇنداق قىلىق بەك ئۇيات! يولداشلار، ھازىر ھەم-
مىمىز باراۋەر — نەكازاك، نە خوخول دەيدىغان گەپ يوق، ھۆررۆت-
پۆررۆت دېيىشكىمۇ ھېچقانداق ۋەج يوق. توخو، توخۇمۇڭلارنى
دەرھال ئېلىپ كېلىڭلار، ھەممىسىگە نىكولاي سومىسى تۆلەيمىز!

بولدىرېپنىڭ قاخشاپ سۆزلەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغان
5 - 6 ئۇكرايىن سوقا سۆرەۋاتقان ئاتقا ئوخشاش، بېشى ساڭگىلاپ،
يەرگە قاراپ تۇرۇشاتتى.

ئۇنىڭ قىزغىن سۆزىگە بىرەرسى لام - جىم دېيىشمىدى.

— سىلەر يارىلىشتا خوخول ئىدىڭلار، يەنىلا شۇ خوخول
پېتى قېلىپسىلەر، لەنىتىلەر! پارە - پارە بولۇڭلار، بىتچىت بولۇڭلار،
شەيتانلار! ۋابانىڭ كۆزى كۆرمەيدىغان بادانىڭ قوساق بۇرژۇيلار! —
بولدىرېپ شەپكىسىنى يەنە بىر قېتىم يەرگە ئۇرۇپ، چەكسىز

ئەپرەتتىن قىزىرىپ كەتتى، ـــ سەنلەردىن قەھرىتان قىشتا قارنىمۇ سوراپ ئالغىلى بولمايدىكەن!

ـــ ۋالاقلىما! ـــ دەپ بىر ئېغىزلا سۆز ئېيتقان بولدى ئوكرايىنلار، شۇنىڭ بىلەن تەرەپ ـ تەرەپكە تارىلىپ كېتىشتى.

مۇشۇ يېزىدا قىزىل گۋاردىيىچى كازاكلارنىڭ بىرسىدىن ياشانغان بىر ئوكرايىن ئايال سوراپ قالدى:

ـــ سىلەرنىڭ تۇغراڭلاردا پۈتۈن يۇرتنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىدۇ، ھەممە ئەركەكلەرنى ئۆلتۈرىدۇ، دېيىشىدۇ، شۇ گەپ راستمۇ؟

كازاك كىرپىك قاقماستىن، چەكچىيىپ قاراپ جاۋاپ بەردى:

ـــ راست، ھەممىسىنى بولمىسىمۇ، قېرىلارنى بوغۇزلايمىز.

ـــ يا پەرۋەردىگار، ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن! ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش سىلەرگە نىمە لازىم بولۇپ قالدى؟

ـــ ھە، بىز ئۇلارنى شويلىغا قوشۇپ يەيمىز: قوي گۆشى ھازىر چۆپ تېتىيدۇ، تەمى يوق. شۇڭا بوۋايلارنى توغراپ قازانغا سالساق، ئۇنىڭدىن شۇنداق ياغلىق شورپا تەييار بولىدۇكى، ھاي ـ ھاي ...

ـــ قويغىنا، بۇ سۆزۈڭ چاخچاقتەك تۇرىدۇ.

ـــ ئۇ، يالغان ئېيتىدۇ، ھاماچا! ئەخمەقلىق قىلىۋاتىدۇ! ـــ دېدى مىرىخىن گەپكە ئارىلىشىپ.

شۇنىڭ بىلەن مىرىخىن بىر بىرلەپ بۇ چاخچاقچىغا قاتتىق تەنبىھ بەردى:

ـــ سەن قانداق چاخچاق قىلىۋاتقىنىڭنى، كىم بىلەن چاخچاق قىلىۋاتقىنىڭنى چۈشىنىپ قوي! بۇنداق چاخچاقلىرىڭ ئۇچۇن پودتېلكوپ تۇمشۇغۇڭغا تەككۈزمىسۇن يەنە! نىمىشكە سەن پىتنە ـ پاسات، ئاداۋەت ئۇرۇغىنى چاچىسەن؟ ئۇ ئايال راستىنلا قېرىلارنى

بوغۇزلايدىكەن، دەپ ناھەقتىن بىز توغرىلىق گەپ تاراتسۇنمۇ؟

پودتېلكوپ چۈشىدىغان مەنزىللەر بىلەن قونالغۇلارنى قىسقارتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى خاتىرجەمسىزلىك قاپلاپ، ئالغا ئىلگىرىلەشنى جىددىيلەشتۈردى. كراسنوكۇتىسكايا كەنتىگە كىرىش ئالدىدا لاگوتىن بىلەن ئۇزاق سۆزلىشىپ، ئۆزئارا پىكىرلەشتى:

— ئىۋان، بىز بەك يىراقلاپ كەتمەيلى. ئۇست - خوپېرىسكايا كەنتىگە يېتىپ بېرىش بىلەنلا، ئىشنى باشلىۋېتەيلى! ئەسكەر ئېلىشنى ئېلان قىلىپ، 100 سومدىن مائاش بېرىشنى ئوتتۇرىغا قويىمىز، ئەمما ھەر كىم ئۆز ئېتى بىلەن، ئىگەر - جابدۇقلىرى بىلەن كېلىدىغان بولسۇن، خەلقنىڭ پۇلىنى بىكارغا بۇزۇپ - چېچىش لايىق ئەمەس. ئۇست - خوپېردىن دەرھال سېنىڭ بۇكانوۋسكايا كەنتىڭ ئارقىلىق، شۇنىڭدەك سىلاشچېۋسكايا، فېدوسېيېۋسكايا، كۇمىلژېنسكايا، گىلازۇنوۋسكايا، سكۇرىشېنسكايا ئارقىلىق يۇقۇرىغا ئۆرلەيمىز. مىخايلوفكىغا يېتىپ بارغىچە بىر دىۋىزىيە ئەسكەر توپلاپ ئۈلگۈرىمىز! توپلاشقا بولارمۇ؟

— توپلاشقا - توپلايمىز، ئەمما شۇ يەرلەردە تىنچلىق بولسا.

— سەن ئۇ يەردە باشلىنىپ قالدى، دەپ ئويلامسەن؟

— بۇنى كىم بىلسۇن؟ — لاگوتىن شالاڭ ساقىلىنى سىلاپ قويۇپ، ئىنچىكە زارلانغان ئاھاڭدا مۇڭداق دىدى، — كېچىكىپ قالدۇق، فېدە، ئۈلگۈرەلمەسمىزمىكىن دەپ قورقىمەن. ئوفىتسېرلەر ئۇ يەردە ئۆز ئىشىنى قىلىۋاتىدۇ. ئالدىراش لازىم ئىدى.

— مانا ئالدىراۋاتىمىزغۇ. سەن قورقمىغىن! قورقۇپ نىمە قىلىمىز، — پودتېلكوپنىڭ كۆزلىرى سۇرلۇك تۈس ئالدى، — ئارقىمىزدىن شۇنچە ئادەملەرنى ئەگەشتۈرۈپ كېلىۋاتىمىز، نىمىدىن قورقىمىز؟ ئۈلگۈرىمىز! يېرىپ ئۆتۈپ كېتىمىز! 2 ھەپتىدىن كېيىن

ئاقلارغىمۇ، گېرمانلارغىمۇ سوققا بېرىمىز! دون تۈپرىغىدىن قوغـ
لاشقا باشلىساق، ئۇلارنى يەر يۇتىدۇ! — ئۇ بىر ئاز جىم بولۇپ
تاماكىنى قاتتىق شورىغاندىن كېيىن كۆكلىدىكى بىر سىرىنى ئېـ
چىپ ئېيتتى، — كېچىكىپ قالساق، بىزمۇ هالاك بولىمىز، دوندىـ
كى سوۋېت هاكىمىيىتىمۇ نابۇت بولىدۇ. ئېھ، كېچىكمىسەك ياخشى
بولاتتى! ئەگەر ئوفىتسېرلەر قوزغىغان قوزغىلاڭ بىزدىن بۇرۇنراق
باش كۆتەرسە — تۈگىشىمىز!

ئەتىسى كەچقۇرۇن ئېكسپېدىتسىيە ئەتىرىدى كراسنوكۇتسـ
كايا كەنتىنىڭ تۈپرىغىغا كىردى. ئالېكسىيېۋسكى يېزىسىغا يېقىن
قالغاندا، لاگوتىن ۋە كرىۋوشلىكوپ بىلەن ئالدىنقى بىر هارۋىدا
ئولتۇرغان پودتېلكوپ دالىدا ئوتلاپ يۈرگەن بىر توپ پادىنى كۆرۈپ
قالدى.

— پادىچىدىن يولنى سوراپ باقايلى، — دېدى ئۇ لاگوتىنغا.

— بېرىڭلار، — دەپ قوشۇلدى كرىۋوشلىكوپ.

لاگوتىن بىلەن پودتېلكوپ هارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ،
پادا تەرەپكە قاراپ يول ئالدى. ئاپتاپتا قاغجىرىغان ئوتلاقتا قوڭۇر
ئوت - چۆپلەر يالتىراپ تۇراتتى. ئوت - چۆپلەر پاكار بولۇپ،
مالنىڭ تۇيىقى بىلەن چەيلەنگەن ئىدى، پەقەت يولنىڭ ياقىسىدىلا
ياۋا سېرىق چېچەكلەر ساپ - سېرىق چېچەك ئاچقان ئىدى ۋە ئا-
پىخانلار مەيىن باشاقلىرى بىلەن شىلدىرلايتتى. پودتېلكوپ قېرىپ
قالغان ئەمەنىنىڭ باشقىنى ئالقىنى بىلەن ئېزىپ، ئۇنىڭ ئاچچىق
پۇرىقىنى هىدلەپ، پادىچىنىڭ قېشىغا كەلدى.

— سالامەت تۇردۇڭمۇ، ئاتا؟

— خۇداغا شۈكۈر.

— مال بېقىۋاتامسەن؟

— هە، مال بېقىۋاتىمەن.

چال قاپىغىنى تۇرۇپ، ئاپپاق قىلىن قاشلىرىنىڭ ئاستىدىن قاراپ، تايىغىنى تەۋرىتىپ تۇردى.

— خوش، تۇرمۇشۇڭلار قانداق؟ — دەپ ئادەتتىكىچە سوئال بەردى پودتېلكوپ.

— يامان ئەمەس،خۇدايىمنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن كېتىۋاتىمىز.

— سىلەرنىڭ بۇ يەردە نىمە يېڭىلىقلار بار؟

— ھىچنىمە ئىشىتكىنىمىز يوققۇ. سىلەر نىمە ئادەملەر؟

— بىز ئەسكەرلەر، ئۆيگە قايتىپ كېتىۋاتىمىز.

— سىلەر قايىسى كەنتتىن؟

— ئۇست - خوپېر كەنتىدىن.

— ھېلىقى پودتېلكىن دىگەن سىلەر بىلەن بىللە كېلىۋاتامىغاندۇ؟

— بىز بىلەن بىللە.

پادىچى قورققان بولسا كېرەك، چىرايى سېزىلەرلىك ئۆزگەردى.

— سەن نىمىشكە قورقۇپ قالدىڭ، ئاتا؟

— نىمىشكە قورقماي، شەپقەتلىك كىشىلەر، سىلەرنى ھەممە پراۋوسلاۋدىنىدىكىلەرنى بوغۇزلاپ تاشلايدۇ، دىيىشىدىغۇ؟

— يالغان گەپ! مۇنداق ئۆسەكلەرنى كىم تارقىتىپيۈرىدۇ؟

— ئۆلۈشكۈن ئاتامان چوڭ يىغىندا ئېيتتى. ئاتامان مىش - مىش گەپتىن پايدىلاندىمۇ ياكى ھۆكۈمەتتىن ئۇقتۇرۇش قەغەز ئالدىمۇ، ئەيتاۋۇر پودتېلكىن قالماقلار بىلەنكېلىۋاتقان ئىمىش، ئۇچرىغانلا ئادەمنى بوغۇزلاپ كېلىۋېتىپتۇ، دىدى.

— سىلەردە تېخى ئاتامانمۇ بار بولۇپتۇ - دە، — لاگوتىن پودتېلكوپقا يالت قىلىپ قاراپ قويدى.

پودتېلكوپ سارغايغان چىشلىرى بىلەن بىر تال چۆپنى چىشلەپ تۇراتتى.

— يېقىندا ئاتامان سايلىنىدۇ، سوۋېتنى تاقىدۇق.

لاگوتىن يەنە سوئال سورىماقچى ئىدى، ئەمما كوچىكە تولغان سىدام باش بوقا بىر چەتتە بىر ئىنەكنى سۈرۈپ — توقاي قىلدى. پادىچى بوۋاي يېشىغا توغرا كەلمەيدىغان چاققانلىق بىلەن پادا تەرەپكە كېتىپ قالدى.

پودتېلكوپ قوللىرىنى كەڭ — كەڭ تاشلاپ، ھارۋىسىغا قاراپ مېڭىپ كەتتى. ئىگىلىك ئىشلىرىنى بىلىدىغان لاگوتىن بىردەم توختاپ، خاتىرجەمسىزلىك بىلەن ئاجىز ئىنەككە قاراپ قالدى. كېيىن بۇمۇ ھارۋىلار تەرەپكە قاراپ يول ئالدى. «ئەمدى نىمە قىلىمىز؟ دونىنىڭ نېرىقى تەرىپىدىمۇ ئاتامانلار تىكلىنىپ بولغانمىدۇ؟» خىيالدا ئۇ ئۆزىگە ئۆزى ئاشۇ سوئالنى بېرەتتى. ئەمما ئۇنىڭ دىققىتى يەنە بىر دەقىقە يولنىڭ ياقىسىدا تۇرغان نەسلىلىك، چىرايلىق بوقىغا تارتىلدى. ئۇنىڭ كۆكرەك ئاستى ئەۋكىسى تىزىغىچە ساڭگىلاپ تۇراتتى. كوچلۇك ۋە سېمىز ئۇزۇن گەۋدىسى سىمتاردەك تارتىلغان ئىدى. قىسقا پاچاقلىرى يۇمشاق يەرگە تىككە پاتقان، لاگوتىن نەسلىلىك بوقىغا ئىختىيارسىز قىزىقىپ، ساغۇچ داغ ۋالىلداپ تۇرغان قىزغۇچ تۈكلىرىگە زوقلىنىپ قاراپ، تۇرلۇك — تۈمەن تەشۋىشلىك ئوي — خىيال ئىچىدىن بىر پىكىرنىلا خۇرسىنىپ سىرتىغا چىقاردى: «بىزنىڭ كەنتكىمۇ ئاشۇنداق بىر بوقا بېرىلسە نىمەدىگەن ياخشى بولاتتى. ئۇنداق بولمىغاندا، بىزدىكى بوقىلار بەك ئۇششاق». بۇ پىكىر يالت قىلىپ ئۇنىڭ خىيالىدىن كەچتى.

لاگوتىن ھارۋىغا يېقىنلاپ كېلىپ، كازاكلارنىڭ غەمكىن چىرايلىرىغا سىنچىلاپ قاراپ چىققاندىن كېيىن، ئەمدى مېڭىشقا توغرا كېلىدىغان يۈنۈلۈشنى ئويلاشقا باشلىدى.

× ×

بەزىگەك كېسىلىگە مۇپتىلا بولغان خىيالچان شائىر —

كىرىۋوشىلكوپ پودتېلكوپقا مۇنداق دېدى:

— بىز ئەكسىلئىنقىلاپ دولقۇنىدىن ئۆزىمىزنى قاچۇرۇپ، ئۇنىڭدىن ئىلگىرىلەپ كېتىشكە تىرىشساق، ئۇ بىزنىڭ ئۈستىمىزدىن بېسىپ ئۆتىدۇ. بىز ئۇنىڭدىن ئۈزۈپ كېتەلمەيدىغان ئوخشايمىز، ئۇ، ئويمان يەردىكى تاشقىندەك تېز چاپىدۇ.

كومىسسىيەئەزالىرىنىڭ ئىچىدە پەقەت بىرلا پودتېلكوپ يۈز بېرىۋاتقان ۋەزىيەتنىڭ پۈتۈنلەي مۇرەككەپلىكىنى كۆزدە تۇتقاندەك قىلاتتى. ئۇ ئالغا ئېگىشىپ ئولتۇرۇپ، دەمبەدەم ھارۋىكەشكە ۋاقىرايتتى:

— تېز ھەيدە.

كەيىندە كېلىۋاتقان ھارۋىدىكىلەر ناخشا باشلاپ، يەنە جىم بولۇپ قېلىشتى، ئۇ يەردىن كۆلكە ئاۋازلىرى، ھايقىرىقلار ياڭراپ، ھارۋا چاقلىرىنىڭ گۈلدۈرلىشىنى بېسىپ كەتتى.

پادىچى خەۋەرلەندۈرگەن مەلۇماتلار راست چىقتى. يولدا ئېكسپېدىتسىيە ئەترىدىگە بىر فورونتچى كازاك ئۇچرىدى، ئۇ خوتۇن بىلەن بىللە سىۋېچىنكوف يېزىسىغا كېتىۋاتقان ئىكەن: ئۇ مۇرىسىگە پاگون، شەپكىسىگە كاكاردا تاقىۋالغان ئىدى. پودتېلكوپ ئۇنىڭدىن گەپ سوراپ، تېخىمۇ بەتتەر قارىيىپ كەتتى.

بۇلار ئالېكسېيېۋىسكى يېزىسىدىن ئۆتۈپ كەتتى. يامغۇر سىمىلداپ تۇراتتى. ھاۋانى بۇلۇت قاپلىغان. پەقەت شەرقتە، بۇلۇتنىڭ يوچۇقلىرىدىن كۈننىڭ قىيپاش نۇرلىرى يورۇتۇپ تۇرغان بىر پارچە زەڭگەر ئاسمان كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

دۆڭدىن چۈشۈپ، تاۋرىچانلار رايونى — رۇباشكىن يېزىسىغا ئەمدى مېڭىشقا باشلىغاندا، ئۇ يەردىكى ئادەملەر قارشى تەرەپكە يۈگۈرۈشتى. بىرنەچچە ھارۋا ئۇچقاندەك چېپىپ كەتتى.

— ئۇلار قېچىۋاتىدۇ. بىزدىن قورقۇشۇۋاتىدۇ ...، — دېدى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سارامسىگە چۈشكەن لاگوتىن باشقىلارغا كۆز يۈگۈرتۈپ، پودتېلكوپ ۋاقىرىدى:

— ئۇلارنى قايتۇرۇڭلار! ئۇلارنى تۇۋلاڭلار، شەيتانلار!

كازاكلار ھارۋىنىڭ ئۈستىدە چېپىپ كېتىۋېتىپ، شەپكىلىرىنى پۇلاڭلىتىشقا باشلىدى. بىرسى قاتتىق ۋاقىرىدى:

— ئە — ھەي!... نەگە قاچىسىلەر؟... توختاپ تۇرۇڭلار!...

ئېكسپېدىتسىيە ئەترىدىنىڭ ھارۋىلىرى تاۋرىچانلار رايونىغا سوكۇلداپ كىرىپ كەلدى. ئىنسى - جىن يوق كەڭ كوچىدا قويۇن ئۇچۇپ تۇراتتى. ھويلىلارنىڭ بىرىدە بىر ئوكرايىن موماي بىرنىمە دەپ ۋاقىراپ، ھارۋىنىڭ ئۈستىگە ياستۇقلارنى تاشلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئېرى، يالىڭاياق، يالاڭباش، ئاتنىڭ يۈگىنىدىن تۇتۇپ تۇراتتى.

رۇباشكىن يېزىسىدا پودتېلكوپ ياتاق - جاي مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئالدىن ئەۋەتكەن لاۋازىماتچى، كازاك چارلىغۇچىلىرى تەرىپىدىن ئەسىرگە ئېلىنىپ، دۆڭنىڭ نېرىقى تەرىپىگە ئېلىپ كېتىلگەنلىكى مەلۇم بولدى. كازاكلار ئانچە يىراقتا ئەمەستەك قىلاتتى. قىسقىلا كېڭەششىتىن كېيىن ئارقىغا قايتىشقا قارار قىلىندى. باشتا ئالغا ئىلگىرىلەشتە قاتتىق تۇرغان پودتېلكوپ ئىككىلىنىشكە باشلىدى.

كرىۋوشلىكوپ ئۇنچىقمايتتى، ئۇنى يەنە بەزگەك تۇتۇپ، لاغىلداپ تىترەشكە باشلىدى.

— بەلكىم، ئالغا ئىلگىرىلىسەك بولاتتىمىكىن؟ — دەپ سورىدى پودتېلكوپ كېڭەشمىگە قاتناشقان بۇنچۇكتىن.

بۇنچۇك پەرۋاسىزلىق بىلەن دولىسىنى قىسىپ قويدى. ئۇنىڭغا ئالغا ئىلگىرىلەشمۇ، كەينىگە قايتىپ كېتىشمۇ پۈتۈنلەي بەرىبىر ئىدى. ھارۋىنىڭ يېنىدا نېرى - بېرى يۈرگەن پودتېلكوپ ئۈستىمىدۇ ۋېتىسىغا قاراپ ئىلگىرىلەشنىڭ ئەۋزەللىكى توغرىسىدا سۆزلەشكە باشلىۋىدى، ئەمما تەشۋىقاتچى كازاكلاردىن

بىرسى ئۇنىڭ سۆزىنى كەسكىن تۇردە بـۆلۈپ تـاشلىدى.
— سەن ئەقلىڭدىن ئازدىڭمۇ؟ بىزنى نەگە ئېلىپ بـارماقـچىسەن؟ ئەكسىلئىنقىلابچىلارنىڭ قېشىغىمۇ؟ ئىنىم، سەن شوخلۇق قىلما! ئارقىمىزغا قايتىپ كېتەيلى! بىزنىڭ ھالاك بولۇشقا رىغبـىتىمىز يوق. ئاۋۇ نىمە؟ كـۆرۈۋاتامسەن؟ — ئۇ دۆڭنى كۆرسەتتى.
ھەممەيلەن شۇ ياققا قـاراشتى: كىچىككىنـە تـۆپىلىكتـە 3 ئاتلىقنىڭ فىگورىلىرى ئېنىق كـۆرۈنۈپ تـۇراتتى.
— ئۇلارنىڭ چارلىغۇچىلىرى! — دەپ تووۋلىۋەتتى لاگوتىن.
— قاراڭلار، يەنە بـار ئىكـەن!
دۆڭنىڭ ئۈستىدە ئاتلىقلار مىتىلداپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئۇلار توپ - توپ بولۇپ پەسكە چۈشۈپ، ھەر تـەرەپكە تـارىلىپ، دۆڭنىڭ ئارقىسىغا غايىپ بـولدى، بىردەمدىن كېيىن يەنە پـەيدا بولدى. پـودتېلكوپ ئارقىغا قايتىشقا بۇيرۇق بەردى. ئالېكسېيېۋىـكـى يـېـزىسىنى يەنە كېسىپ ئۆتتۈشتى. ئۇ يەردىمۇ ئاھالىلەر، كازاكلار ئاگاھلاندۇرۇپ قويغان بولسا كېرەك، ئېكسپېدىتسىيە ئەترىـدىنىڭ ھارۋىلىرىنىڭ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كـۆرۈش بىـلەنلا ھەر تەرەپكە قېچىپ، يـوشۇرۇنۇشقـا بـاشلىدى.
قاراڭغۇ چۈشتى. قېرىشقاندەك، ئۇششاق، سوغاق يامغۇر سىـپىلگىلى تۇردى. كىشىلەر ھۆل بولۇپ توڭلاشقا باشلىدى. مىلتىقـلىرىنى قولغا ئېلىشىپ، ھارۋىلارنىڭ يېنىدا پىيادە يۈرۈشتى. يول كىچىككىنە ئىگىزلىكنىڭ يان باغرىدىن ئـايلىنىپ، بىر ئويمانلىققا چۈشتى - دە، شۇ ئويمانلىقنىڭ ئىچىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، يەنە دۆڭگە قـاراپ چىقىپ كەتتى. دۆڭنىڭ قىرلىرىدا كازاك چارلىغۇچىلىرى بىر كۆرۈنۈپ، بىر كۆزدىن غايىپ بولۇپ تۇردى. ئۇلا ئېكسپېدىتسىيـە ئەترىدىنىڭ ئارقىسىغا كىرىۋېلىپ، ئىچى تىت - تىت بولۇپ كېلىۋاتقان قىزىل گۋاردىيىچى كازاكلارنىڭ كەيپىياتىنى تېخىمۇ جىددىيلەشتۈرۈۋەتتى.

ئويمانئى كېسىپ ئۆتكەن كۆندىلەڭ سايلارنىڭ بىرسىگە يېقىن قالغاندا، پودتېلكوپ ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئۆز كىشىلىرىگە «تەييار بول!» دەپ قىسقىچە بۇيرۇق بەردى. ئۇ ئۆزىنىڭ كارابىن مىلتىغىنىڭ ئېھتىيات ئىلگىكىنى سۇرۇپ قويۇپ، ھارۋىنىڭ يېنىدا ماڭدى. ساي ئىچىدە توغان بىلەن توسالغان ئېرىگەن قار سۈيى كۆكىرىپ كۆرۈندى. بۇ سۇنىئى كۆلنىڭ قېشىدىكى لاي تۇپراقنىڭ ئۈستىگە سۇ ئىچكىلى كەلگەن ماللارنىڭ تۇياقلىرى تامغىدەك ئىز قالدۇرغان ئىدى. توغان كۆتەرمىسىنىڭ ئۈستىنى ئەمەن بىلەن يۆگىمەچ قاپلىغان، تۆۋەندە سۇ ياقىسىدا قىياق سولىشىشقا باشلىغان، يامغۇر ئاستىدا يىڭنە يوپۇرماق ئورمان ياڭغى شىرىلداپ تۇراتتى. پودتېلكوپ مۇشۇ يەردە كازاكلارنىڭ پىستىرمىلىرىنى كۈتكەن ئىدى، ئەمما ئالدىنقى تەرەپكە ئەۋەتىلگەن رازۋېتچىكلەر ھېچكىمنى ئۇچراتمىدى.

— فېدور، سەن ھازىر ئۇلارنى كۈتمە، — دەپ پىچىرلىدى كرىۋوشلىكوپ، ئاندىن پودتېلكوپنى ھارۋىنىڭ يېنىغا چاقىرىپ، — ھازىر ئۇلار ھۇجۇم قىلمايدۇ. كېچىدە ھۇجۇم قىلىدۇ.

— مەن ئۆزەممۇ شۇنداق ئويلايمەن.

28

غەرپتە قارا بۇلۇت قويۇقلاشتى. ھاۋا بارغانسېرى قاراڭغۇلاشتى. قەيەردىدۇ، يىراق - يىراقتا، دون بويى ئەتراپىدا چاقماق چېقىلىپ توق سېرىق شولا يارىلانغان قۇشنىڭ قانىتىدەك تىپىرچىلايتتى. شۇ تەرەپتە بۇلۇتنىڭ قارائېتىگىنى يېپىن-

ھانشەپەق خىرە يورۇپ تۇراتتى.خۇددى ئىدىشتەك،چەت ـ گىرۋەك-لىرىگىچە سۇكۇنات بىلەن تولغان دالا كۇندۇزنىڭ مەھزۇن ياندۇ-سىنى سايىنىڭ قاتلىرىغا يوشۇرغان. بـۇ ئاخشام نىمە بىلەنـدۇ كۇز كۇنىگە ئوخشاپ كېتەتتى. ھەتتا تېـخى چېچەك ئاچـمىغان ئوت ـ چۆپلەرمۇ چىرىگەن جەسەتنىڭ تەسۇرلـەپ بـولمايدىغان ھـىدىنى تارقىتاتتى.

پودتېلكوپ، ھۆل بولغان مـايسىلارنىڭ خىلمۇ خىل غـۇۋا خۇشـپۇراقلىرىنى ھىدلاپ، بىر ـ بىر قـەدەم تاشلاپ كېلىۋاتاتـتى. ئاگان ـ ئاگاندا توختاپ، ئۆتتۇگىنىڭ پاشنىسىغا يېپىشىپ قـالغان لاينى تازىلايتتى؛ ئاندىن قەددىنى رۇسلاپ، ئۆزىنىڭ ئېغىر گەۋدە-سىنى ئاران ـ ئاراندا ۋە ھارغىنلىق بىلەن كۆتىرىپ، ئالدى ئېچە-ۋېتىلگەن ھۆل خۇرۇم كەمزۇلىنى غىچىرلىتىپ ماڭاتتى.

پولياكوۋو ــ ئاگولىن كەنتىنىڭ كالاشنىكوف يېزىسىغا يېـ-تىپ كەلگەندە يېرىم كېچە بولاي دەپ قالغان ئىدى. كوماندىردىكى كازاكلار، ھارۋىلىرىنى تاشلاپ، قونىدىغان جاي ئىزلەپ ئۆي ـ ئۆيـ-لەرگە چېپىشىپ كېتىشتى. كۆڭلى دەككە ـ دۈككىگە چۈشكەن پود-تېلكوپ ھەر تەرەپكە ساقچى كۆزەت قويۇشقا بويرۇق بەردى، بىراق كازاكلار سـۇسلۇق بىلەن ھازىرلانـدى. 3 ئـادەم بېرىشتىن بـاش تارتتى.

ــ يولداشلاردىن سوت تەشكىل قىلىپ سوت قىلىش كېرەك! جەڭـگىۋار بۇيرۇقـنى ئورۇنـلىمىغانلىغى ئـۈچۈن ئېـتىپ تاشلاش لازىم! ــ دىدى كرىۋوشلىكوپ جەھلى بىلەن.

تـەشۋىشلىنىپ تـۇرغـان پودتېلكوپ ئـەلـەم بىلەن قـول سىلكىدى:

ــ ئۇلار يولبويى ئاينىشتى، ئۆزلىرىنى مۇداپىئە قىلىشماي-دۇ. بىز تۈگەشتۇق، مىشاتكا!...

لاگوتىن بىر ئاماللاپ بىرنەچچە ئادەمنى ئۈيۈشتۈرۈپ، يېزىنىڭ سىرتىغا قاراۋۇللۇققا ئەۋەتتى.

— يىگىتلەر، ئۇخلىماڭلار! ئۇنداق بولمىغاندا، ئۇلار بىزنى قورشىۋالىدۇ! — پودتېلكوپ ئۆي - ئۆيلەرنى ئارىلاپ يۈرۈپ، ئۆزىگە ئەڭ يېقىن بولغان كازاكلارغا شۇ سۆزنى تەكىتلىدى.

ئۇ، تون بويى ئىككى قولى بىلەن بېشىنى تىرەپ، ئېغىر ۋە خىرىلداپ ئۇھ تارتىپ، شىرەنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ چىقتى. تاڭ ئېتىش ئالدىدا يوغان بېشىنى شىرەگە قويۇپ، ئازغىنا كۆزىنى ئۇيقۇغا ئىلىندۇردى،ئەمما ياندىكى هويلىدىن كەلگەن روبېرت فراشېنبىرۇدېر ئۇنى دەرهاللا ئويغىتىۋەتتى. يولغا چىقىشقا تەييارلىنىشتى. تاڭ يورۇپ قالغان ئىدى. پودتېلكوپ ئۆيدىن چىقتى. ئىنەك سېغىپ، قايتىپ كىرىۋاتقان ئۆي ئىگىسى ئايال دەهلىزىدە ئۇنىڭغا ئۇچراشتى.

— دۆڭنىڭ ئۈستىدە ئاتلىقلار يۈرۈشىدۇ، — دىدى ئۇ سوغاققىنا.

— نەدە؟

— ئاۋۇ يېزىنىڭ نېرىسىدا.

پودتېلكوپ هويلىغا يۈگۈرۈپ چىقتى: دۆڭنىڭ ۋە شۇ تەرەپتىكى سۆگەتلىكنىڭ بېشىدا ئېسىلىپ تۇرغان تۇماننىڭ ئاپپاق پەردىسى كەينىدە كازاكلارنىڭ سان - ساناقسىز ئەترەتلىرى كۆرۈندى. ئۇلار ئاتلىرىنى قاتتىق چاپتۇرۇپ، تېز هەركەتلىنىپ يېزىنى قورشاۋاتاتتى، مۇهاسىرە هالقىسىنى بارغانسېرى زىچلەشتۈرەتتى.

كۆپ ئۆتمەي، پودتېلكوپ چۈشكەن ئۆينىڭ هويلىسىغا كوماندىدىكى كازاكلار كىرىشكە باشلاپ، ئۇنىڭ هارۋىسى ئەتراپىغا توپلاندى.

www.uyghurkitap.com

مىڭگۇلىن يېزىسىلىق كوكۇلا چاچ سېمىز كازاك ۋاسىلىي مىـ
روشىنكوپ كەلدى. ئۇ پودتېلكوپنى بىر چەتكە چاقىرىۋېلىپ، بېشىنى
تۆۋەن سېلىپ مۇنداق دىدى:

— ئىش مۇنداق، يولداش پودتېلكوپ... بايا ئۇلاردىن ۋەـ
كىللەر كەلدى.— ئۇ دۆڭ تەرەپكە قولىنى شىلتىدى، — ساڭا مۇـ
نۇنى يەتكۈزۈپ قويۇشنى بۇيرۇدى: بىز دەرھال قورالىنى تاشـ
لاپ، تەسلىم بولىدىكەنمىز، ئۇنداق بولمىغاندا، ئۇلار ھۇجۇم
قىلىدىكەن.

— سەن!.. ئىتنىڭ بالىسى!... بۇ سۆزنى ماڭا قىلىپ نىـ
مە قىلىسەن؟ — پودتېلكوپ، مىروشنىكوپنىڭ شىنېلىنىڭ قايرىلما
ياقىسىدىن تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى نېرى ئىتتىرىۋەتتى - دە، ھارۋىسىـ
نىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ باردى؛ مىلتىغىنى ئىستىۋولىدىن تۇتۇپ،
خىرىلدىغان قوپال ئاۋاز بىلەن كازاكلارغا ۋاقىرىدى:

— تەسلىم بولامدۇق؟... ئەكسىلئىنقىلاپچىلار بىلەن
بىزنىڭ ئارىمىزدا قانداق گەپ - سۆزلەرنىڭ بولۇشى مۇمكىن؟
بىز ئۇلار بىلەن ئېلىشىمىز! ئارقامدىن مېڭىڭلار! سەپكە
تىزىلىڭلار!

ھەممەيلەن ھويلىدىن ئېتىلىپ چىقىشتى. توپ بولۇپ يېزىـ
نىڭ چېتىگە يۈگۈرۈپ كېتىشتى. ئەڭ چەتتىكى ھويلىلارنىڭ بىرىـ
نىڭ ئالدىدا ھاسىراپ كېلىۋاتقان پودتېلكوپنى كومىسسىيە ئەزاسى
مىرىخىن قوغلاپ يەتتى.

— نىمە دىگەن شەرمەندىلىك، پودتېلكوپ؟ ئۆزىمىزنىڭ
قېرىنداشلىرىمىز بىلەن قان تۆكۈشەمدۇق؟ بۇ ئىشنى قالدۇرۇپ
تۇر! مۇنداقلا بىر پىكىرگە كېلىۋالايلى!

پوتېلكوپ، كوماندىرنىڭ ئازلا بىر قىسمى ئارقىسىدىن ئەگەشـ
كەنلىكىنى كۆرۈپ، مۇبادا جەڭ بولۇپ قالسا، يېڭىلىپ قېلىشىنىڭ

مۇقەررەرلىكىنى سەزگۈر ئەقىل - ئىدراك بىلەن چۈشەندى - دە، ئۇنچىقماستىن مىلتىغىنىڭ زاتۋورىنى سوغۇرۇۋېلىپ، قوراز كىسنى ئاستا پۇلاڭشىتتى:

— توختاپ تۇرۇڭلار، يىگىتلەر! ئارقىغا — يېزىغا قايتايلى...

قايتىپ كېلىشتى. پۈتۈن ئەترەت جەم بولۇپ، بىر بىرىگە ياندىش 3 ھويلىغا يىغىلىشتى. كۆپ ئۆتمەي، يېزىدا كازاكلار پەيدا بولۇشتى. دۆڭدىن 40 كىشىلىك ئاتلىقلاردىن تەركىب تاپقان ئەترەت چۈشتى.

پودتېلكوپ، مىليوتىنسكايا قېرىلىرىنىڭ چاقىرتىشى بويىچە، تەسلىم بولۇش شەرتلىرى توغرىلىق توختامغا كېلىش ئۈچۈن يېزىنىڭ سىرتىغا كەتتى. دۈشمەننىڭ يېزىنى قورشىۋالغان ئاساسىي كۈچلىرى پوزىتسىيىلىرىدىن كەتمىدى. بۇنچۇك مال ھەيدەپ ئۆتىدىغان يولنىڭ ئۈستىدە پودتېلكوپنى قوغلاپ يېتىپ ئۇنى توختاتتى:

— تەسلىم بولامدۇق؟

— كۆچ پاخالنى سۇندۇرىدۇ، دىگەن گەپ بار ... نىمە دەيسەن؟ ... ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ ...

— ھالاك بولۇشنى خالامسەن؟ — بۇنچۇكنىڭ پۈتۈن ئەزايى تىترەپ كەتتى.

ئۇ، پودتېلكوپنى ئەگەشتۈرۈپ كېتىۋاتقان قېرىلارغا ئېتىبار قىلماستىن، جاراڭسىز يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن ۋاقىراپ سۆزلىدى:

— ئۇلارغا ئېيت، قورال - يارىغىمىزنى بەرمەيمىز! ... — ئۇ كەسكىنلا بۇرۇلدى - دە، تاپانچىسىنى مەھكەپ سىقىملاپ، كەينىگە قايتتى.

ئۇ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، كازاكلارغا دۈشمەننىڭ قور-

شاۋنى بۇزۇپ ئۆتۇپ، جەڭ بىلەن تۆمۈريول تەرەپكە بېرىۋاتىلى، دەپ كازاكلارنى كۆندۈرۈشكە ھەركەت قىلىپ باققان ئىدى، ئەمما كۆپچىلىكى ئۇچۇق مۇرەسسەچىلىك كەيپىياتىدا ئىكەن. بەزىسى بۇنچۇكقا تەتۈر قارىۋالدى، بەزىبىرلىرى دۈشمەنلىك ئاھاڭدا:

— ئۆزەڭ بېرىپ سوقۇش، ئانىكا①، بىز ئۇقۇۋۇم - قېرىنداشلىرىمىز بىلەن ئۇرۇش قىلمايمىز! — دېيىشتى.

— بىز ئۇلارغا قورالسىزمۇ ئىشىنىمىز.

— مۇقەددەس پاسخا ئەيىيامىدا بىز قان تۆكەمدۇق؟

بۇنچۇك ئامبارنىڭ قېشىدا تۇرغان ئۆز ھارۋىسىنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىپ، شىنېلىنى ھارۋىنىڭ ئاستىغا تاشلىدى - دە، تاپانچىسىنىڭ يول - يول گۈل چىقىرىلغان ساپىغىنى ئالقىنى مەھكەم ئۇشلىغان پېتى شىنېلىنىڭ ئۈستىدە ياتتى. دەسلەپتە ئۇ قېچىپ كېتەيمىكىن دەپمۇ ئويلىدى، ئەمما يوشۇرۇن قېچىپ كېتىشنى، قاچقۇن دېگەن نام ئېلىشنى كۆڭلى قەتئى ياقتۇرمىدى - دە، ئىچىدە بۇ ئىشقا قول شىلتىپ، پودتېلكوپنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتتى.

پودتېلكوپ 3 سائەتتىن كېيىن قايتىپ كەلدى. يېنىغا ئۇنىڭ بىلەن يات كازاكلارنىڭ چوڭ بىر توپى بىللە كەلدى. بەزىلىرى ئاتنىڭ ئۈستىدە، بەزىلىرى ئاتلىرىنى يېتەكلىۋالغان، قالغانلىرى پودتېلكوپ بىلەن مۇئاۋىن ياساۋۇل سېپىرىدونوپنى ئالدىغا ئېلىپ، زەنجىردا پىيادە كېلىشىۋاتاتتى — سېپىرىدونوپ بۇرۇن توپچى قىسمىدا پودتېلكوپ بىلەن بىللە خىزمەت قىلغان بولۇپ، ھازىر پودتېلكوپنىڭ ئېكسپېدىتسىيە ئەسكەرلىرىنى قولغا ئېلىش يۈزىسىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان ئەترەتنىڭ باشلىقى ئىدى. پودتېلكوپ بېشىنى ئىگىز تۇتۇپ، كۆپرەك ئىچىپ قويغان ئادەمدەك، ئۇدۇل

① ئانىكا — قەدىمقى رۇس قوشىقىدىكى قەھرىمان — ت.

www.uyghurkitap.com

قاراپ، گۇس ـ گۇس چامداپ كېلىۋاتاتتى. سىپىردونوپ زەھەرخەندە بىلەن مىيىغىدا كۈلۈپ، ئۇنىڭغا بىر نىمە دەۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدا بولسا بىر ئاتلىق كازاك كەڭ ئاق بايراقنىڭ چالا رەندىلەنگەن سىپىنى گەۋدىسىگە قىسىپ كېلىۋاتاتتى.

كوچىغا ۋە ئېكىسپېدىتسىيە ئەتىرىدىنىڭ هارۋىلىرى تىقىلىشىپ تۇرغان هويلىلارغا يېڭى كەلگەن كازاكلار تولۇپ كەتتى. ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ بىردىنلا ئۆلغىيىپ كەتتى. يېڭى كەلگەن كازاكلارنىڭ تولىسى پودتېلكوپ كوماندىسىدىكى كازاكلارنىڭ خىزمەتداش تونۇشلىرى ئىكەن. خۇرسەندىلىك بىلەن تولغان خىتاپلار، كۈلكىلەر ياڭراشقا باشلىدى.

ــ ئوھ ــ ھۇ، ساۋاقدىشىم. سىنى بۇ يەرگە قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟

ــ خوش، سالامەتمۇ سەن، پروخور، ئوبدان تۇردۇڭمۇ؟

ــ خۇداغا شۈكۈر.

ــ ياپىرەي، تاس قېلىپتۇق سەن بىلەن جەڭ قىلىشىپ قالغىلى، لىۋوپبوسۇغىسىدا ئاۋستىرىيىلىكلەرنى قانداق قوغلىغانلىغىمىز ئېسىڭدىمۇ؟

ــ ئاغىنەم، دانىلو! ئاغىنە! ئەيسا تىرىلىپتۇ!

ــ راستىنلا تىرىلىپتۇ! ــ چوڭ قىلىپ سۆيۈشكەن ئاۋاز ئاڭلاندى: 2 كازاك بۇرۇتلىرىنى سىلاپ، بىر بىرىگە سۆيۈنۈش بىلەن قاراپ، كۈلۈمسىرەيتتى، بىر بىرىنىڭ يەلكىسىنى شاپىلاقلاپ قوياتتى.

ياندىلا يەنە باشقىلىرىنىڭ پارىڭى ئاڭلاندى:

ــ بىزگە بىللە ئېيتار قىلىشقىمۇ توغرا كەلمىدى ...

ــ سىلەر بولشېۋىك تۇرساڭلار، روزا تۇتمساڭلار، قانداق

ئېپتار قىلىسىلەر؟

— نىمە دېگىنىڭ بۇ، بولشېۋىكلىگىمىز — بولشېۋىك، ئەمما خۇداغا ئىشىنىمىز.

— ھوي، قويغىنا! يالغان ئېيتىۋاتىسەن!

— ئاللاھەق!

— ئىچىڭگە كىرىپ ئىسپ يۈرەمسەن؟

— مانا، كۆردۈڭمۇ، — ياپىلاق يۈز، بەستلىك قىزىل گۋاردىيىچى كازاك، لەۋلىرىنى قىيشايتىۇرۇپ، گىمناستۇركىسىنىڭ ياقىسىنى يەشتى ـ دە، قىزغۇچ يۈڭ باسقان مەيدىسىگە ئېسقلىق تۇرغان مىس كىرېستىنى كۆرسەتتى.

«ئىسيانچى پودتېلكوپ»نى تۇتۇش يۈزىسىدىن تەشكىل قىلىنغان ئەترەتلەرنىڭ ئارا ۋە پالتا بىلەن قوراللانغان چاللىرى ھەيران بولۇپ، بىر بىرىگە قاراشتى:

— ۋاي تووۋايەي، سىلەرنى خىرىستىيان دىنىدىن يۈزئۆرىگەن مۇرتەدلەر دېيىشكەن ئىدىغۇ.

— سىلەرنى شەيتان تەرەپكە ئۆتۈپ كېتىپتۇ، دېيىشكەن ئىدىغۇ.

— سىلەرنى چېركاۋنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىدىكەن، پوپلارنى يوقىتىدىكەن، دېگەن مىش ـ مىش گەپلەر تارالغان ئىدى.

— يالغان! — دەپ رەددىيە بەردى ياپىلاق يۈز قىزىل گۋاردىيىچى ئىشەنچ بىلەن، — سىلەرنى يالغان گەپ بىلەن ئالداشقان. مەن روستوپتىن يولغا چىقىش ئالدىدا چېركاۋغا بېرىپ، پوفتىن پاتىھە ئالدىم.

— مۇ — ندا — ق دېگىنە، ئەجەپ گەپ بولدى! — بىر تال ساپىنىڭ يىپىدىنى ھەرە بىلەن كېسىپ، ئۇچىغا نەيزە بېكىتىۋالغان ۋىجىك بىر كازاك خوشاللىقتىن چاۋاك چېلىپ كەتتى.

www.uyghurkitap.com

كوچىدا ۋە ھويلىلاردا گودۇك ــ گــودۇك قىزغىن يارالغ كېــ
تىۋاتاتتى. ئەمما يېرىم سائەتتىن كېيىن بىر نەچچە كــازاك، جۇمــ
لىدىن بــوكوۋسكايا كــەنتىدىن بــولغان بىر ۋاخمىستىر، زىنچچىدا
تىقىلىشىپ تۇرغان توپلارنى ئىتتىرىپ يــول ئېچىپ كــوچا بويلاپ
يۈرۈپ:

ــ پودتېلكوپنىڭ ئەترىدىدىكىلەر يوقلىما قىلىشقا يىغىلىڭــ
لار! ــ دەپ ۋاقىرىشاتتى.

ماشرەڭ كــۆينەك كىيىپ، ماشرەڭ پاگون تاقىغان مۇئاۋىن
ياساۋۇل سىپىردونوپ، ئاپپاق چاقماق قــەن شەكلىدە ئۇفتسېرلىك
كاكارىسى بــار فۇراژكىسىنى بېشىدىن ئېلىپ، ھەممە تەرەپكە بۇــ
رۇلۇپ قاراپ ۋاقىرىدى:

ــ پودتېلكوپنىڭ ئەترىدىدىكىلەر، ھەممەڭلار سولغا قاراپ،
قاشانىڭ قېشىغا تىزىلىڭلار! قــالغان كىشىلەرنىڭ ھــەممىسى ئوڭ
تــەرەپكە تىزىــلىسۇن! بىز، سىلەرنىڭ فۇرونتچى قېرىنداشلىرىڭلار
ھەممە قوراللارنى بىزگە تاپشۇرۇش لازىملىقى توغرىلىق سىلەرنىڭ
ۋەكىللىرىڭلار بىلەن پۈتۈشۈۋالغانمىز. چۈنكى قورال بىلەن يۈرسەڭــ
لەر، ئاھالە سىلەردىن قورقىدۇ، مىلتىقىڭلارنى ۋە باشقا قوراللارنى
ھــارۋاڭلارنىڭ ئۈستىگە تەقلەپ قويۇڭلار، ئۇنى بىز بىرلىكتە ساقــ
لايمىز، سىلەرنىڭ ئــەترەتنى بىز كراسنوكۇتسكايا كەنتىگە يــولغا
سالىمىز، ئۇ يەرگە بــارغاندىن كېيىن كېڭەش مەھكىمىسىدىن قوــ
رال ــ ياراقلىرىڭلارنى تولۇق تاپشۇرۇۋالىسىزلەر.

قىزىل گۋاردىيىچى كازاكلارنىڭ ئــارىسىدا گودۇك ــ گودۇك
غۇلغۇلا كۆتىرىلدى. ھويلىنىڭ ئىچىدىن ۋاقىراشلار ئاڭلاندى. كۇمــ
شاتىسكايا كەنتىنىڭ كازاكى كوروتكوپ:

ــ قورال تاپشۇرمايمىز! ــ دەپ ۋاقىرىدى.

ئادەم بىلەن لىق تــولغان كــوچا ۋە ھــويلىلاردا شــاۋقۇن ــ

شۆرەن بارغانسېرى ئەۋج ئالدى.

سىرتتىن كەلگەن كازاكلار دۈرۈلدەپ ئوڭ تەرەپكە ئاقتىدە، پودتېلكوپنىڭ ئەترىدىدىكى قىزىل گۋاردىيىچىلەر توپ - توپقا بۆلۈنۈپ، پارچىلىنىپ، كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قالدى. شىنېلىنى يەلكىسىگە ئارتىۋالغان كىرىۋۇشلىكوپ ئالاقزادە بولۇپ، ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتتى. لاگوتىنىنىڭ لەۋلىرى قىيشىيىپ كەتتى. كىشىلەر ھەيرەتتە قېلىپ، گودۇڭ - گودۇڭ سۆزلىشەتتى.

قورالنى قەتئىي تاپشۇرماسلىققا ئەھدى قىلغان بۇنچۇك مىلتىغىنى ئالدىغا قارىتىپ تۇتۇپ، ناھايىتى تېز پودتېلكوپنىڭ قېشىغا كەلدى.

— قورالنى تاپشۇرمايمىز! ئاڭلىدىڭمۇ؟!

— ئىش پۈتتى، ئەمدى كېچىكتۇق...، — دەپ پىچىرلىدى پودتېلكوپ ئەترەتنىڭ تىزىملىكىنى قوللىرى تىترىگەن ھالدا مىجىقلاپ.

بۇ تىزىملىك سېرىدونوپنىڭ قولىغا ئۆتتى. سېرىدونوپ تىزىملىككە كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن سورىدى:

— بۇنىڭدا 128 ئادەم... قالغانلىرى قېنى؟

— قالغانلىرى يولدا.

— ھە، شۇنداقمۇ؟ بولىدۇ، ناھايىتى ياخشى. بۇيرۇق بەر، قوراللارنى ئېلىپ بېرىپ تاپشۇرسۇن.

پودتېلكوپ بىرىنچى بولۇپ، تاپانچىسىنى قېپى بىلەن بىللە يېنىدىن ئاجرىتىپ، مۇجمەللا:

— قىلىچ بىلەن مىلتىغىم ھارۋىدا قالدى، — دىدى.

قورالسىزلاندۇرۇش باشلاندى. قىزىل گۋاردىيىچىلەر قورال-ياراقلىرىنى ناھايىتى سۇسلۇق بىلەن تاپشۇرۇشتى، تاپانچىلىرىنى قاشا تامدىن ئىرغىتىپ تاشلاپ يوشۇرۇپ قېلىشتى، ئاندىن ھويلىلارغا تارقاشتى.

— قورال تاپشۇرمىغانلارنىڭ ھەممىسىنى ئاقتۇرىمىز! — دەپ ۋاقىرىدى سىپىرىدونوپ خوشاللىق بىلەن ئاغزىنى كالاچتەك قىلىپ.

بۇنچۇك باشچىلىغىدىكى بىر بۆلۈك قىزىل گۋاردىيىچىلەر مىلتىقلىرىنى تاپشۇرۇشتىن باش تارتتى: ئۇلارنى كۈچ بىلەن قورالسىزلاندۇرۇشتى.

پىلىموتنىڭ قۇلۇپىنى ئېلىپ، يېزىدىن يۈگۈرۈپ قېچىپ كەتكەن بىر پىلىموتچى خېلىلا تەشۋىش تۇغدۇردى. شۇ پاتىپاراقچىلىقتىن پايدىلىنىپ، بىرنەچچە ئادەم يوشۇرۇندى. ئەمما سىپىرىدونوپ دەرھال ساقچى ئەترەت ئاجرىتىپ، پودتېلكوپ بىلەن بىللە قېلىپ قالغانلارنىڭ ھەممىسىنى قورشىۋالدى، سىپىرىدونوپ ئاختۇرۇش يۈرگۈزدى، يوقلىما قىلىپ كۆرگەن ئىدى، ئەسىرگە ئېلىنغانلار خوشياقماسلىق بىلەن جاۋاپ بېرىشتى، بەزىلىرى ۋاقىراپ تۇرۇشتى:

— ئىمىسىنى تەكشۈرىسەن، ھەممىسى مەشەدىغۇ!

— بىزنى كراسنوكوتسكايىغا ئېلىپ بېرىڭلار!

— يولداشلار! ئىشنى تۈگىتىڭلار!

سىپىرىدونوپ ئاقچا ساندۇغىنى پېچەتلەپ، كۈچەيتىلگەن ساقچى ئەترەت بىلەن كارگىنىسكايىغا ئەۋەتكەندىن كېيىن، ئەسىرلەرنى سەپكە تىزىلدۇردى، سۆز ئاھاڭىنى ۋە ئىبارىسىنى بىردىن ئۆزگەرتىپ كوماندا بەردى:

— 2 قاتاردىن تىزىل! سو — ل — غا! ئوڭ مۈرىنى ئالدىغا چىقىرىپ، قەدەملەپ مارش! ئۇنىڭنى ئۆچەر!

قىزىل گۋاردىيىچىلەر سەپلىرى بويلاپ گودۇڭ - گودۇڭ نارازىلىق ئىشتىلدى، ئۇلار ئۆچ - ئاداۋەت بىلەن ئاستا مېڭىشتى، بىر ئازدىن كېيىن سەپلەر ئارىلىشىپ، توپ بولۇپ مېڭىشتى.

ئاخىرىغا كېلىپ، ئۆز كىشىلىرىنى قورال تاپشۇرۇشقا دەۋەت قىلغان پودتېلكوپ تېخىچە قانداقتۇ بەختلىك ئاقىۋەتكە ئۈمىت باغلىغان بولۇشى ئېھتىمال، ئەمما ئەسىرلەرنى يېزىدىن ھەيدەپ چىقىرىش بىلەنلا ئۇلارنى ئېلىپ كېتىۋاتقان كازاكلار چەتتە ماڭغانلارنى ئات بىلەن ئىتتىرىپ سىقىشقا باشلىدى. سولدا قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتقان بۇنچۇكنى، قىزىل ساقال قۇلىغىدىكى سىرغىسى كونىراپ قارىيىپ كەتكەن قېرى بىر كازاك سەۋەپسىز قامچا بىلەن بىرنى سالدى. قامچىنىڭ ئۇچى بۇنچۇكنىڭ مەڭزىنى تىلىپ تاشلىدى. بۇنچۇك مۇشتىنى تۈگۈپ، ئارقىسىغا بۇرۇلغان ئىدى، ئەمما 2 ـ قېتىم ئۇنىڭدىنمۇ قاتتىقراق تەككەن زەربە ئۇنى توپنىڭ ئىچىگە تېز كىرىۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى. ئۇ بۇ ئىشنى ئۆزىنى ساقلاپ قىلىش جەھەتتىكى ئىچكى تەبىئى تۇيغۇنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئىختىيارسىز ھالدا قىلدى، ئۇ، زىنجىردا قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتقان يولداشلىرىنىڭ گەۋدىلىرى بىلەن سىقىلىپ مېڭىپ، ئاننا ئۆلگەندىن بۇيان بىرىنچى قېتىم كالپۇكلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ ئەسەبىلەرچە كۈلۈمسىرىدى، ئۇ،ئىچىدە ھەربىر جان ئىگىسىدە ياشاش ئارزۇسى كۈچلۈك بولىدىغانلىقىغا ھەيران قالدى.

ئەسىرلەرنى ئۇرۇشقا باشلىدى. قورالسىز دۈشمەنلەرنى كۆرۈپ ۋەھشىلەشكەن قېرىلار ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئات بىلەن باستۇرۇپ كېلىپ، ئىگەردىن ئېڭىشىپ، قامچا بىلەن، قىلىچنىڭ قىرى بىلەن ئۇراتتى، تاياققا ئۇچرىغانلار نائىلاج ئوتتۇرىغا سىقىلىپ كىرىۋېلىشقا تىرىشاتتى؛ تىقىنچىلىق باشلاندى، دات ـ پەريات كۆتۈرۈلدى.

تۈۋەنكى دونلۇق، ئېگىز بوي ئەزىمەت قىزىل گۋادىيىچى كازاك قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ پۇلاڭلىتىپ:

— ئۆلتۈرىدىغان بولساڭلار— بىر يولى ئۆلتۈرۈڭلار!... خورلاپ نىمە قىلىسىلەر؟ — دەپ ۋاقىرىدى.

— بەرگەن ۋەدەڭلەر نەدە قالدى؟ — دەپ تۇۋلىدى كىرىۋوشلىكوپ.

قېرىلار تىنچىپ قالدى. ئەسىرلەرنىڭ بىرى: «بىزنى نەگە ھەيدەپ كېتىۋاتىسلەر؟» دەپ سوئال سورىغاندا، ھەيدەپ كېتىۋاتقانلارنىڭ بىرى، ياش فرونتچى ئەسكەر، بولشېۋىكلارغا خەيرىخاھ بولسا كېرەك، ئاستا ئاۋاز بىلەن جاۋاپ بەردى:

— پونومارېۋ يېزىسىغا ئېلىپ بېرىش توغرىلىق بۇيرۇق بار. سىلەر قورقماڭلار، ئاكىلار! سىلەرگە ھېچقانداق يامانلىق قىلمايمىز.

ئەسىرلەرنى پونومارېۋ يېزىسىغا ھەيدەپ كېلىشتى.

سىپىرىدونوپ 2 كازاك بىلەن بىللە تارغىنا بىر دۇكاننىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇختىدى؛ ئۇ، كىشىلەرنى بىر بىرلەپ ئۆتكۈزۈپ:

— ئىسمىڭ نىمە،پەمىلەڭچۇ؟ قەيەرلىكسەن؟ — دەپ سوراشقا باشلىدى، ئېلىنغان جاۋاپلارنى كىرلەنگەن يانچۇق دەپتىرىگە يېزىپ تۇردى.

نۆۋەت بۇنچۇكقا كەلدى.

— پەمىلەڭ نىمە؟ — سىپىرىدونوپ قېرىنداشنىڭ ئۇچىنى قەغەزگە تىقتاپ بۇ قىزىل گۋاردىيىچىنىڭ قاپىغى شىلىنغان كەڭ پىشانە يۈزىگە لىپ قىلىپ قارىدى - دە، ئۇنىڭ تۈكۈرۈشكە تەييار تۇرغان پۇرۇشكەن ئاغزىنى كۆرۈپ، پۈتۈن گەۋدىسى بىلەن ساپچىپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

— ئۆتۈپ تۇر، ئىپلاس! پەمىلەڭسىزمۇ ئۆلىسەن! — دەپ ۋاقىرىدى ئۇ.

بۇنچۇكنىڭ ئۆلگىسىدىن تەسىرلەنگەن تامبوفلىق ئىگناتمۇ جاۋاپ بەرمىدى. 3 - بىر قىزىل گۋاردىيىچىمۇ نام - نىشانسىز

ئۆلۈشنى خالاپ، بوسۇغىدىن ئۇنچىقماي ئاتلاپ ئۆتۈپكەتتى...

سىپىرىدونوپ ئىشىككە قۇلۇپنى ئۆزى سالدى. قاراۋۇل قويدى.

دۇكاننىڭ يېنىدا ئېكسپېدىتسىيە ئەتىرىدىنىڭ ھارۋىلىرىدىن ئۇلجا ئېلىنغان ئۇزۇق - تۈلۈك، قورال - ياراقلارنى بۆلۈشۈۋېلىش ئىشلىرى كېتىۋاتقاندا، ياندىكى ئۆيلەرنىڭ بىرىدە پودتېلكوۋنى قولغا ئېلىشقا قاتناشقان يېزا ۋەكىللىرىدىن ئالدىراش تەشكىل قىلىنغان ھەربى دالاسوتى مەجلىس ئۆتكۈزۈۋاتاتتى.

بوكوۋىسكايا كەنتلىك، سېرىق قاش، بەستلىك كازاك ياساۋۇل ۋاسىلىي پوپوپ مەجلىسكە رەئىسلىك قىلدى. ئۇ، 2 تەرىپىگە لۆڭگە ئېسىپ قويۇلغان ئەينەكنىڭ ئاستىدىكى شىرەنىڭ يېنىدا جەينەكلىرىنى كەڭ يېيىپ، فۇراژكىسىنى ياپىلاق گەجگىسىگە چۈشۈرۈپ قويۇپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ مايلىشاڭغۇ ساددا - جىددى كۆزلىرى سوت ئەزالىرى بولغان كازاكلارنىڭ يۈزىگە سىناق نەزىرىنى بىرقۇر يۈگۈرتۈپ چىقتى. جازا چارىلىرى مۇھاكىمە قىلىندى.

— بىز ئۇلارغا قانداق چارە قوللىنىمىز، جانابى ئاتىلار؟ — دەپ سوئالىنى تەكرارلىدى پوپوپ.

ئۇ ئىڭىشىپ، يېنىدا ئولتۇرغان مۇئاۋىن ياساۋۇل سىنىنغا بىر نىمە دەپ پىچىرلىدى. سىنىن ماقۇللاپ، ئالدىراش بېشىنى سىلكىتىپ قويدى. پوپوپنىڭ كۆز قارچۇغى تارىيىپ كەتتى، كۆزىنىڭ بۇرجىكىدىكى خوشاللىق ئۇچقۇنلىرى يوقالدى - دە، ئەمدى كۆزلىرىنىڭ پاقىراشلىرى باشقىچە، سوغاق سۇرلۈك تۇس ئېلىپ، شالاڭ كىرپىكلىرى بىلەن سەل پۈركەلدى.

— بىز، ئۆيلىرىمىزنى بۇلاڭ - تالاڭ قىلىشقا ۋە كازاك خەلقىنى يوقىتىشقا ئاتلانغان مۇنۇ خائىنلارغا، جانىجان ئۆلكىمىزنىڭ ساتقىنلىرىغا نىمە چارە قوللىنىمىز؟

مىليوتىنسكايا كەنتىنىڭ كونا دىن ئېتىقاتچىسى پىۋالىپ دىگەن قېرى، ئاستىدىن پۈرژىنا تەپكەندەك، چاچراپ ئورنىدىن تۇردى.

— ئېتىش كېرەك! ھەممىسىنى ئېتىش لازىم! — ئۇ ئېلىشىپ قالغاندەك، بېشىنى تەۋرىتىپ كەتتى. ئۇ ياۋۇز، چېقىر كۆزلىرى بىلەن ئولتۇرغانلارغا بىر قاراپ چىقىپ، شۆلگەيلىرىنى ئېقىتىپ ۋاقىراشقا باشلىدى، — ئۇلارغا، ئەيساغا خائىنلىق قىلغان مۇرتەدلەرگە رەھىم - شەپقەت يوق! ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى جوھوتلارنىڭ ھەر قاندىغىنى ئۆلتۈرۈش لازىم! ... ئۆلتۈرۈش كېرەك! ... ئۇلارنى كرېستكە مىخلاش كېرەك!... ئوتتا كۆيدۈرۈش لازىم! ...

ئۇنىڭ يىپتەك ساڭگىلاپ تۇرغان شالاڭ ساقىلى تىترەپ كەتتى، قىزغۇچ - سېرىق داغ باسقان ئاق چېچى توزغىدى. چىرايى تامدەك بۇزۇرۇپ، لەۋلىرى نەملىشىپ، ھاسىرىغان پېتى ئولتۇرۇپ قالدى.

— سۇرگۈن قىلساقمىكىن. ياكى ئۇنداق قىلمامدۇق؟ ...، — دەپ تەكلىپ بەردى سوت ئەزالىرىدىن بىرى بولغان دىياچىنكو مۇجىمەللا.

— ئېتىپ تاشلاش كېرەك!

— ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنىسۇن!

— ئۇلارنىڭ پىكرىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلەيمەن!

— ھەممىسىنى خەلقنىڭ ئالدىدا ئۆلتۈرۈش لازىم!

— ياۋا ئوتنى ئېتىزدىن يۇلۇپ تاشلاش كېرەك!

— ئۇلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلسۇن!

— ئەلۋەتتە، ئېتىپ تاشلاش كېرەك! يەنە قانداق گەپنىڭ بولۇشى مۇمكىن؟ — دىدى سىپىرىدونوپ غەزەپ بىلەن.

ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ۋاقىرىغانسېرى ياساۋۇل پوپوپنىڭ

ئىككى چاۋغىيى چىراينى سەتلەشتۈرۈپ، ئۆزىدىن ۋە ئەتراپىدىكىلەردىن مەمنۇن بولغان توق ئادەمنىڭ بايىقى مۇلايىملىقىنى يوقاتتى، بۇ چاۋغايلار پەسكە ساڭگىلاپ قالدى، ئەگرى سىزىقلىرى تاشتەك قاتتى.

— ئېتىلىسۇن! ... يازا! ...، — دەپ بۇيرۇق قىلدى ئۇ كاتىپقا مۇرىسى ئۈستىدىن قاراپ.

— پودتېلكوپ بىلەن كرىۋوشلىكوپىنچۇ ... بۇ دۈشمەنلەرنىمۇ ئاتامدۇق؟ ... ئۇلارغا بۇ جازا يېنىك بولۇپ قالىدۇ! — دەپ ۋاقىرىدى دەرىزىنىڭ قېشىدا ئولتۇرغان جېنى مەھكەم قېرى كازاك دەرغەزەپ بولۇپ، ئۇ، ئۆچۈۋاتقان چىراقنىڭ پىلىكىنى ھە دەپ تولغايتتى.

— بۇ ئىككىسى ئۇلارنىڭ باشلىقى بولغانلىقتىن دارغا ئېسىلسۇن! — دەپ قىسقىلا جاۋاپ بەردى پوپوپ، ئاندىن كاتىپقا قاراپ، 2 - قېتىم جېكىلىدى، — ياز: «قارار. بىز، تۆۋەندە قول قويغۇچىلار...»

كاتىپنىڭ پەملىسىمۇ پوپوپ بولۇپ، ياساۋۇل پوپوپنىڭ يىراق تۇققىنى ئىدى. ئۇ، سىلىق تارالغان مەللەرەڭ چاچ بېشىنى ئىڭىشتۈرۈپ، قەلىمىنى شىتىرلىتىشقا باشلىدى.

— يەر يېغىيەتمەيدىغاندەك تۇرىدۇ ...، — دەپ ئەپسۇسلىنىپ خۇرسىنىدى بىرسى.

چىراق پىلىلداپ تۇراتتى. پىلىكى تۈگەي دەپ قالغان ئىدى. جىمجىتچىلىقتا تورۇستىكى ئۆمۈچۈكنىڭ تورىغا ئىلىنىپ قالغان چىۋىن غوڭۇلدايتتى. قەلەم قەغەز ئۈستىدە ھامان شىر - شىر ماڭاتتى، سوت ئەزالىرىدىن بىرسى بۇرنىنى مىشىلدىتىپ ئېغىر نەپەس ئالاتتى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

قارار

1918 - يىلى 27 - ئاپرېل (10 - ماي) كارگىنىسكايا، بوكوۋسكايا ۋە كىراسنوكۇتسكايا كەنتلىرىنىڭ يېزىلىرىدىن

سايلانغان ۋەكىللەر:

ۋاسلېۋسكى يېزىسىدىن	ماكسايېپ ستېپان
بوكوۋسكى يېزىسىدىن	كىرۇژىلىن نىكولاي
فومىن يېزىسىدىن	كۇمنوپ فېدور
يۇقۇرقى يابلونوۋسكى يېزىسىدىن	كۇختىن ئالېكساندىر
تۆۋەنكى دۇلېنىسكى يېزىسىدىن	سىنېپ لېپ
ئىلئىنسكى يېزىسىدىن	ۋولتىسكوپ سېمېن
كونكوۋسكى يېزىسىدىن	پوپوپ مىخائىل
يۇقۇرقى دۇلېنىسكى يېزىسىدىن	رودىن ياكوپ
ساۋوستيانوف يېزىسىدىن	فرولوپ ئالېكسى
مىلىيوتىنسكايا كەنتىدىن	فېۋرالېپ ماكسىم
نىكولايېف يېزىسىدىن	گروشېپ مىخائىل
كراسنوكۇتىسكايا كەنتىدىن	يېلانكىن ئىلىيە
پونوماريېف يېزىسىدىن	دىياچېنكو ئىۋان
يېۋلانتيېف يېزىسىدىن	كرىۋوپ نىكولاي
مالاخوف يېزىسىدىن	يېمىليانوپ لۇكا
نوۋو - زىمتىسېف يېزىسىدىن	كونوۋالوپ ماتۋېي
پوپوف يېزىسىدىن	پوپوپ مىخائىل
ئاستاخوف يېزىسىدىن	شېگولكوپ ۋاسىلىي
ئورلوف يېزىسىدىن	چېكۇنوپ فېدور
كىلمو - فېدوروۋسكى يېزىسىدىن	چۇكارىن فېدور

ۋ. س پوپوپ رىياسەتچىلىكى ئاستىدا

قارار

1) ئەمگەكچى خەلقنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلغۇچىلار ۋە ئالدىغۇچىلار-نىڭ ھەممىسى، تۆۋەندىكى تىزىملىكتە ئىسىملىرى كۆرسىتىلگەن 80 ئا-دەم ملتىق بىلەن ئېتىش ئارقىلىق ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنسۇن، شۇ-لارنىڭ ئىچىدىكى ئىككىسى — پودتېلكوپ بىلەن كرىۋوشلىكوپ، ئاشۇ گۇ-رۇھنىڭ باشلىقى بولغانلىقتىن، دارغا ئېسىش ئارقىلىق ئۆلۈم جازاسى بېرىلسۇن.

2) مىخايلوۋسكى يېزىسىنىڭ كازاكى ئانتون كالىتۋېنتسوپ، ئەيىپ-لەنىشكە تېگىشلىك دەلىللەر بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئاقلانسۇن.

3) پودتېلكوپنىڭ ئەتىرىتىدىن قېچىپ كېتىپ، كراسنوكۇتسكايا كەنتىدە قولغا ئېلىنغان كونستانتىن مېلىكوپ، گاۋرىل مېلىنكوپ، ۋاسىلىي مېلىنكوپ، ئاكسېنوپ، ۋېرشىنلەر ئۇشبۇ قارارنىڭ بىرىنچى ماددىسى بويىچە (ئۆلۈم جازاسى بىلەن) جازالانسۇن.

4) جازا بېرىش ئەتە، 28 ـ ئاپرېلدا (11 ـ مايدا) ئەتىگەن سا-ئەت 6 دا ئىجرا قىلىنسۇن.

5) قولغا ئېلىنغانلارنى كۆزىتىش ئۈچۈن قاراۋۇللۇقتا مۇئاۋىن يا-ساۋۇل سېنىن تەيىنلەنسۇن، ئۇنىڭ قارمىقىغا بۇگۈن كەچ سائەت 11 دە مىل-تىق بىلەن قوراللانغان كازاك ئەۋەتىپ بېرىلسۇن؛ ئۇشبۇ ماددىنىڭ ئو-رۇنلىنىشي قېلىشىغا بولغان جاۋاپكارلىق سوت ئەزالىرىنىڭ زىممىسىگەچۈ-شىدۇ؛ جازانى ھەربىر يېزىدىن بەلگىلەنگەن قاراۋۇل ئىجرا قىلىدۇ؛ ئا-ئىدىغان ئورۇنغا ھەر بىر يېزا 5 تىن كازاك ئەۋەتىپ بەرسۇن.

قارارنىڭ ئەسلى تېكىستىگە قول قويغانلار:

ھەربى بۆلۈمنىڭ رەئىسى ۋ. س. پوپوپ

سېكرېتار ئا. ف. پوپوپ

تىزىملىك

1918 ـ يىلى كونا كالىندار بويىچە 27 ـ ئاپرېل كۈنى ھەربى دالا سودى ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلغان پودتېلكوپ ئەتىرىتىنىڭ ئەزالى-رىنىڭ ئىسىملىكى تۆۋەندىكىچە:

www.uyghurkitap.com

نومۇرى	كەنتلەرنىڭ ئىسمى	ئىسىم پەمىلىسى	ھۆكۈم
1	ئۇست ـ خوپېرسكايا	فېدور پودتېلكوپ	دارغا ئېسىلدى
2	يېلانىسكايا	مىخائىل كرىۋوشلىكوپ	»
3	كازانىسكايا	ئاۋرائام كاكورىن	ئېتىلدى
4	بۇكانوۋسكايا	ئىۋان لاگوتىن	»
5	نىژېگورود ئۆلكىسى	ئالېكسېي ئىۋانوۋىچ ئورلوپ	»
6	نىژېگورود »	يېفىم مىخايلوۋىچ ۋاختېل	»
7	ئۇست ـ بىستىريانىسكايا	گىرىگورىي فېتسوپ	»
8	مىگۇلىنىسكايا	گاۋرىل تىكاچېپ	»
9	مىگۇلىنىسكايا	پاۋېل ئاگافونوپ	»
10	مىخايلوۋىسكايا	ئالېكساندىر بۇنىوپ	»
11	لۇگانىسكايا	كالىنىن	»
12	مىگۇلىنىسكايا	كونىستانتىن مىرىخىن	»
13	مىگۇلىنىسكايا	ئاندىرېي كونوۋالوپ	»
14	پولتاۋا ئۆلكىسى	كونىستانتىن كىرىستا	»
15	كوتوۋىسكايا	پاۋېل پوزنەكوپ	»
16	مىگۇلىنىسكايا	ئىۋان بولدىرېپ	»
17	مىگۇلىنىسكايا	تىموفېي كولىچېپ	»
18	فىلىم ـ چېلىبلەنىسكايا	دىمىترىي ۋولوداروپ	»
19	چېرنىشېۋىسكايا	گېئورگىي كارپوشىن	»
20	فىلىم ـ چېلىبلەنىسكايا	ئىلىيە قالماقوپ	»
21	مىگۇلىنىسكايا	ساۋېلىي رىبىنكوپ	»

نومۇرى	كەنتلەرنىڭ ئىسمى	ئىسىم پەمىلىسى	ھۆكۈم
22	مىگۇلىنىسكايا	پولىكارپ گوروپ	ئېتىلغان
23	مىگۇلىنىسكايا	ئىگنات زېملەكوپ	»
24	مىگۇلىنىسكايا	ئىۋان كراۋىتسوپ	»
25	روستوپ	نىكىفور فرولوۋىسكى	»
26	روستوپ	ئالېكساندىر كوموۋالوپ	»
27	مىگۇلىنىسكايا	پېتىر مىخلەنتسىپ	»
28	كلېتىسكايا	ئىۋان زوتوپ	»
29	مىگۇلىنىسكايا	يېۋدوكىم بابكىن	»
30	مىخايلوۋىسكايا	پېتىر سىۋىنتسوپ	»
31	دوبرىنىسكايا	ئىللارون چېلوبىتچىكوپ	»
32	كازانىسكايا	كلىمېنتي درونوپ	»
33	ئىلوۋلىنىسكايا	ئىۋان ئاۋىلوپ	»
34	كازانىسكايا	ماتۋېي ساكماتوپ	»
35	ئىزبي - كۇرمايا روسكايا	گېئورگىي پۇپكوپ	»
36	تېرىۋوسكايا	مىخائىل فېۋرالېپ	»
37	خېرسون ئۆلكىسى	ۋاسىلىي پانتېلېيمونوپ	»
38	كازانىسكايا	پورفىرىي لىۋبىغىن	»
39	كلېتىسكايا	دىمىترىي شامو	»
40	فىلونوۋىسكايا	سافون شارونوپ	»
41	مىگۇلىنىسكايا	ئىۋان گۇبارېپ	»
42	مىگۇلىنىسكايا	فېدور ئاباكۇموپ	»

نومۇرى	كەنتلەرنىڭ ئىسمى	ئىسىم پەمىلىسى	ھوقۇقى
43	لۇگانسكايا	كۇزما گورىشلوپ	ئېتىلدى
44	گۇندوروۋسكايا	ئىۋان ئىزۋارىن	»
45	گۇندوروۋسكايا	مىرون كالىنوۋىتىسىپ	»
46	مىخايلوۋسكايا	ئىۋان فارافونوپ	»
47	كوتوۋسكايا	سىرگېي گوربۇنوپ	»
48	ئىژنىي - چىرسكايا	پېتىر ئالايېپ	»
49	مىگۇلىنسكايا	پروكوپىي ئورلوپ	»
50	لۇگانسكايا	نىكىتا شېيىن	»
51	NPTK باش مېخانىگى	ئالېكساندىر ياسىنىسكى	»
52	روستوپ	مىخائىل پولەكوپ	»
53	رازدورىسكايا	دىمىترىي روگاچېپ	»
54	روستوپ	روبېرت فىراشپىنبۇردېر	»
55	روستوپ	ئىۋان سلېندېر	»
56	سامارا ئۆلكىسى	كونىستانتىن يېفىموپ	»
57	چېرنىشوۋسكايا	مىخائىل ئوۋچىننىكوپ	»
58	سامارا ئۆلكىسى	ئىۋان پىكالوپ	»
59	ئىلوۋلىنسكايا	مىخائىل كورنىتسكوپ	»
60	كۇمشاتىنسكايا	ئىۋان كوروتكوپ	»
61	روستوپ	پېتىر بىريوكوپ	»
62	رازدورىسكايا يېڭى رايونى	ئىۋان كاباكوپ	»
63	لۇكوۋسكايا	تىخون مولتشۇنوپ	»

www.uyghurkitap.com

نومۇرى	كەنتلەرنىڭ ئىسمى	ئىسىم پەمىلىسى	ھۆكۈم
64	مىگۇلىنىسكايا	ئاندرېي شىۋېتسوپ	ئېتىلدى
65	مىگۇلىنىسكايا	ستېپان ئانىكىن	»
66	كىرېمېنىسكايا	كۇزما دىچكىن	»
67	باكلا نوۋىسكايا	پېتىر كابانوپ	»
68	مىخايلوۋىسكايا	سېرگەي سېلىۋانوپ	»
69	روستوپ	ئارتېم ئىۋانچېنكۇ	»
70	مىگۇلىنىسكايا	نىكولاي كونوۋالوپ	»
71	مىخايلوۋىسكايا	دىمىترىي كونوۋالوپ	»
72	كراسنوكۇتىسكايا	پېتىر لىسكوپ	»
73	مىگۇلىنىسكايا	ۋاسلىي مىرشىنكوپ	»
74	مىگۇلىنىسكايا	ئىۋان ۋولوخوپ	»
75	مىگۇلىنىسكايا	ياكوپ گوردىيېپ	»

ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەنلەرنىڭ ئىچىدە 3 كىشى ئۆزىنىڭ كىملىگىنى مەلۇم قىلمىدى.

سېكرېتار، سوت قىلىنغانلارنىڭ تىزىملىگىنى رويىخەتكە ئالغاندىن كېيىن، قارارنىڭ ئاخىرىغا ئارىلىغىنى كەڭ قىلىپ قوش چېكىت قويدى ـ دە، يېقىن ئولتۇرغان بىرسىنىڭ قولىغا قەلىمىنى تۇتقۇزدى:

— قول قوي!

نوۋو ـ زېمتىسېف يېزىسىنىڭ ۋەكىلى، ئۇچىسىغا سۇر رەڭ نېمىس موۋوتىدىن تىكىلىپ، ياقىسىغا قىزىل قايرىما تۇتۇلـ

غان بايراملىق كەمزۇل كىيگەن كونوۋالوپ ئەيىپكارلارچە ھىجىيىپ، قەغەزنىڭ ئۈستىگە ئېگىشتى، يوغان، قاپ ـ قارا قاداق قوللىرى ئېگىلمەستىن، ئۇقۇغۇچىلارنىڭ چوقۇرلىشىپ كەتكەن قەلەم دەستىسىنى تۇتۇپ تۇرۇپ:

— مەن ئانچە ساۋاتلىقمۇ ئەمەس ...، — دېدى ـ دە، باش «K» ھەرپىنى تىرىشچانلىق بىلەن يازدى.

ئۇنىڭ كەينىدىن رودىن، خۇددى شۇنداق ئىشەنچسىزلىك بىلەن قەلەمنى يۇرگۇزۇپ، تەرلەپ ـ پىشىپ، جىددىيلىكتىن قاپىقىنى تۈرۈپ ئارانلا قول قويدى، يەنە بىرسى، ئاۋۋال قەلەمنى بىر سىلكىپ، شىرتىلدىتىپ قول قويدى ـ دە، يېزىش ۋاقتىدا ئاغزىدىن چىقىپ قالغان تىلىنى يىغىشتۇرۇۋالدى، پوپوپ ئارىلىقنى كەڭ قىلىپ، ئۆز پەمىلىسىنى ئىرماش ـ چىرماش قىلىپ ئىمزا قويغاندىن كېيىن، تەر چىپىلدىغان يۈزىنى ياغلىقى بىلەن ئېرتىپ، ئورنىدىن تۇردى.

— تىزىملىكنى بىز قول قويغان قارارغا تىركەپ قويۇشۇڭ كېرەك، — دېدى ئۇ ئەسنەپ تۇرۇپ.

— كالىدىن ئۇ دۇنيادا بىزگە رەھمەت ئېيتىدۇ، — دەپ سىپايىلىق بىلەن كۈلۈمسىرىدى سىنىن. ئۇ سېكرېتارنىڭ سىياسى قۇرۇمىغان ھۆل ۋەرەقىنى ھاك بىلەن ئاقارتىلغان تامغا يېپىشتۇرۇۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ چاخچىقىغا ھېچكىم جاۋاپ قايتۇرمىدى. ھەممەيلەن ئۇنچىقماستىن ئۆيدىن چىقىشتى.

— ھەي جانابى ئەيسا ...، — دەپ ئۇھ تارتتى بىرسى قاراڭغۇ دەھلىزدىن چىقىۋېتىپ،

29

چاراقلاپ تۇرغان ئېقىش - سېرىق يۇلتۇزلارنىڭ سۇتتەك يورۇغى سېپىلگەن مۇشۇ كېچىدە، ئادەملەر لىققىدە تولغان كىچىك دۇكاننىڭ ئىچىدە دىيەرلىك ھېچكىمنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. قىسقا - قىسقا پاراڭ بولۇپ تۇردى، دىمىقچىلىق بىلەن ۋەھىمە ئادەملەرنى تۇنجۇقتۇردى.

كەچ كىرگەندە بىر قىزىل گۋاردىيىچى ھويلىغا چىقىشنى ئىلتىماس قىلدى:

— ئىشىكنى ئاچ، يولداش! بىرشامالدىۋالاي، ھاجەتكە چىقىش لازىم ئىدى! ...

ئۇ، ماتا كۆينىگى شالۋۇرىدىن سىرتقا چىقىرىلغان. چاچلىرى پاخپايغان، يالىڭاياق پېتى تۇراتتى، شۇ تۇرغانچە قارىيسپ كەتكەن يۈزىنى قولۇپىنىڭ تۆشۈگىگە يېقىپ، قايتا - قايتا ئىلتىماس قىلدى:

— ئىشىكنى ئاچقىنا، يولداش!

— سېنىڭ يولدىشىڭ بۆرە، — دېدى ئاخىرى قاراۋۇللاردىن بىرسى جاۋاپ قايتۇرۇپ.

— ئاچ ئىشىكنى، ئىنىم! — ئىلتىماس قىلغۇچى ئەمدى «يولداش» سۆزىنى ئىشلەتمىدى.

قاراۋۇل مىلتىغىنى يۆلەپ قويۇپ، ياۋا ئۆدەكلەرنىڭ قاراڭ-

غۇدا قاناتلىرىنى ئۇشقۇرتۇپ، كېچىلىك دانلايدىغان يېرىگە قاراپ ئۇچۇپ ئۆتكەنلىكىگە قۇلاق سېلىپ تۇردى، ئاندىن ئالدىرىماي تاماكىسىنى چېكىپ بولۇپ، لەۋلىرىنى تۆشۈككە ياقتى:

— ئاستىغا تەرەت قىلىۋەر، بىچارە، بىر كېچىدىلا شالۋۇرۇڭنى كونارتالمايسەن، بەربىر تاڭ ئېتىش بىلەنلا ھۆل ئىشتان بىلەن ئاخىرەتكە ئۇزىتىدۇ...

— ئىشىمىز تۈگەپتۇ - دە!...» — دېدى قىزىل گۋاردىيەچى ئۈمىتسىزلىك بىلەن ئىشىكتىن نېرى كېتىۋېتىپ.

ھەممەيلەن مۇرىنى مۇرىگە تىرەپ ئولتۇرۇشاتتى. بىر بۇلۇڭدا پودتېلكوپ يانچۇغىنى بوشىتىپ، پىچىرلاپ تىللاپ تۇرۇپ، پۇللارنى يىرتىپ بىر دۆۋە قىلىپ قويدى. پۇلنى يىرتىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆتۈكىنى سالدى - دە، يېنىدا ياتقان كرىۋوشلىكوپنىڭ مۈرىسىدىن ئىتتىرىپ قويۇپ، پاراڭ باشلىدى:

— بىزنى ئالدىغانلىقى ئايان بولدى. بىزنى ئالداپ كەتتى، مەلئۇنلار! بەك ئەلەم بولدى، مىخايلو! بىر زامان، كىچىك چېغىمدا، ئاتامنىڭ ئوۋ مىلتىقىنى ئېلىپ، قۇش ئېتىشقا چىققان ئىدىم، ئورمان ئىچى بىلەن كېتىپ بارىمەن، ئورمان بولسا ياپ - يېشىل چېدىردەك ئىدى... ساسلىق تەرەپكە ئۆتسەم ئۆدەكلەر ئولتۇرۇشۇپتۇ. ئوقنى تەككۈزەلمىسەم بولامدۇ، ماڭا شۇنداق ئەلەم قىلدىكى، ھاي - ھايلاپ ۋاقىرىغىمكېلىپ كەتتى. مانا ھازىرمۇ دەرت ئەلەمدە قالدىم — خاتا ئىش قىلدىم: روستوفتىن 3 كۈن بۇرۇن چىقىپ كەتكەن بولساق، دىمەك، بۇ يەردە ئەجەلنىڭ دامىغا چۈشۈپ قالماس ئىدۇق. پۈتۈن ئەكسىلئىنقىلاپچىلارنىڭ تۆت پۇتىنى ئاسمانغا قىلىپ قوياتتۇق!

كرىۋوشلىكوپ ئازاپ ئىچىدە چىشلىرىنى ھىجايتىپ، قاراڭغۇلۇقتا قاراپ كۈلۈمسىرەپ مۇنداق دېدى:

— مەيلى، لەنتىلەر ئۆلتۈرسۇن بىزنى! ئۆلۈمھازىرچە قورقۇنچلۇق ئەمەس... «پەقەت بىر نەرسىدىن قورقىمەن — ئۇ دۇنيادا بىر بىرىمىزنى تونۇيالمايمىز...» سەن بىلەن بىز، فېدە،بىربىرىمىز بىلەن يات ئادەمدەك كۆرۈشىمىز... مانا شۇنىسى قورقۇنچلۇق!...

— بۇ گېپىڭنى قوي! — دىدى پودتېلكوپ زەردە بىلەن غۇدۇڭشىپ، ئۆزىنىڭ يوغان ئىسسىق ئالقانلىرىنى شىرىگىنىڭ مۈرىسىگە قويدى، — گەپ بۇنىڭدا ئەمەس...

لاگوتىن بىرسىگە ئۆز يېزىسى توغرىلىق، چوك دادىسى ئۇنى بېشى ئۇزۇنچاق بولغانلىغى ئۈچۈن «قوزۇق باش» دەپ چىشىغا تېگىدىغانلىغى توغرىلىق ۋە ئاشۇ چوك دادىسى ئۇنى باشقا ئادەمنىڭ قوغۇنلۇغىغا كىرگەندە تۇتۇۋېلىپ، قامچا بىلەن قانداق ساۋىغانلىغى توغرىلىق ھىكايە قىلىپ بېرەتتى.

بۇ كېچە ھەر خىل باغلاشمايدىغان، باش - ئايىغى يوق ئۇزۇك پاراڭلار ئېيتىلىپ تۇردى.

بۇنچۇك ئىشىكنىڭ تۈۋىگە ئورۇنلىشىۋېلىپ،ئىشىكنىڭ يوچۇغىدىن كىرگەن شامالنى لەۋلىرى بىلەن ئىچىگە تارتاتتى. ئۇ، ئۆتكەن ئۆمرىدە بولغان ئىشلارنى ئارىلاش - قۇرىلاش كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئانىسىنى لىپپىدە ئېسىگە ئالدى - دە، يۈرىگىگە ئىسسىق بىر نەرسە سانچىلغاندەك بولۇپ، ئانىسى توغرىسىدىكى ئوي- پىكرىنى ئاران - ئاران قوغلاپ، يېقىن كۈنلەردە ئانىنا بىلەن بولغان ئىشلارنى ئەسلەشكە ئۆتتى... بۇ ھال كۆڭلىنى تەسكىن تاپتۇرىدىغان زور سائادەتلىك ئىشتەك، ئۇنىڭغا يېنىكلىك بەخش ئەتتى. ئۆلۈم توغرىسىدىكى ئوي - پىكىر ئۇنى ئانچە قورقىتالمايتتى. ھاياتىمنى ئەمدى قىرقىپ تاشلايدىغان بولدى، دىگەن پىكىر كاللىسىغا كەلگەندە، ئۇ بۇرۇنقىدەكلا، ھېچقانداق ئىچىنى تاتىلاي-

www.uyghurkitap.com

دىغان ۋەھىمىنى، يۈرەكنى ئېزىدىغان غەم ـ غۇسسىنى ھېس قىلىـ دى. كىشى مۇشەققەتلىك، قاتتىق سەپەردىن قايتىپ كەلگەندە، ھەددىدىن تاشقىرى چارچاپ، تەنلىرى سىقىراپ، ھېچقانداق نەرسە كۆڭلىگە ياقمايدىغان بولۇپ قالغاندا، ھاردۇق ئېلىشقا كۆڭۈلسىز تەييارلىنىدۇ، بۇنچۇكمۇ ئۆلۈمگە خۇددىشۇنداق تەييارلاندى.

ئۇنىڭ ئېرىراقىدا ئولتۇرغانلاربەزىدە كۆڭۈللۈك، بەزىدەغەم-غۇسسىغا چۆكۈپ،ئاياللار توغرىلىق، مۇھەببەت توغرىلىق،ھەركىمنىڭ ئۆز يۈرىكىگە ئاشۇ مۇھەببەت بەخش ئەتكەن چوڭ ـ كىچىك سۆيۈنۈش توغرىلىق پاراڭ سېلىشاتتى.

ئۇلار ئائىلە، بالا ـ چاقىلىرى، ئۇرۇق ـ تۇققانلىرى، يېقىن كىشىلىرى توغرىلىق سۆزلىشىپ ئولتۇردى... بۇ يىل ئاشلىق ئاـ ھايىتى ياخشى: بۇغدايلىقتا قاغا يوشۇرۇنسا ـ كۆرۈلمەيدىغان بوـ لۇپ قالدى دېيىشتى. ۋودكىدىن، ئەركىنلىكتىن ئايرىلىپ قالغانـ لىقىغا ئېچىنىشتى، پودتېلكوپنى تىللاشتى. ئەمما نۇرغۇنلىرىنى ئۇيقۇ ئۆزىنىڭ قارا قانىتى ئاستىغا ئالدى — ئۇلار جىسمانى ۋە روھىي ئازاپ بىلەن ياتقىنى ياتقان، ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان، تۇرغىنى تۇرغان پېتى ئۇيقۇغا كېتىشتى.

تاڭ ئاتقاندا بىرسى — ئوڭدىمۇ ياكى چۈشىدىمۇ بىلىپ بولمايدۇ، ھۆكرەپ يىغلاپ كەتتى؛ كۆز يېشىنىڭ شورتاڭ ھىدىنى بالىلىق ۋاقتىدىن تارتىپ ئۇنتۇغان چوڭ ياشلىق، قوپال ئادەملەر يىغلىسا دەھشەتلىك بولىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۆڭدەپ ئولتۇرغانـ لارنىڭ ئارامى دەرھاللا بۇزۇلدى. ئۇستى ئۇستىگە بىرنەچچە ئاـ دەم ۋاقىراشقا باشلىدى:

— ئاۋازىڭنى ئۆچەر، لەنىتى!

— خوتۇن كىشىمۇ سەن!

— چىشىڭنى سۇغۇرۇپ تاشلايمەن — جىم بول!...

— ياش تۆككىنىنى قاراڭلار، بالا - چاقىلىق چۈپ - چوڭلا بىر نىمىغۇ ئۇ!..

— بۇ يەردە كىشىلەر ئۇخلاۋاتىدۇ، ئۇ بولسا... ئومۇسىنى يوقاتقان!

يىغلىغان ئادەم بۇرنىنى مىچىلدىتىپ قاققاندىن كېيىن جىممىپ قالدى.

پۈتۈنلەي تىنچلىق ئورنىتىلدى. ھەر بىر بۇلۇڭدا تاماكىنىڭ ئوتى ۋىل - ۋىل يېنىشقا باشلىدى، ئەمما كىشىلەر ئۈنچىقمايتتى. ئەر كىشىلەرنىڭ تەر پۇرىقى، زىيچچىدا بىر يەرگە يىغىلغان ساغلام تەنلەرنىڭ قاڭسىق پۇرىقى، تاماكا تۈتۈنىنىڭ ھىدى ۋە كېچىسى چۈشكەن شەبنەمنىڭ چۈچۈمەل پۇرىقى دىماققا ئۇرۇلاتتى.

يېزىدا تاڭ ئاتقاننى بىلدۈرۈپ، خوراز قىچقاردى. قەدەم تاۋۇشلىرى، تۆمۈرنىڭ جىرىڭلىغىنى ئاڭلاندى.

— كېلىۋاتقان كىم؟ — دەپ سورىدى قاراۋۇللارنىڭ بىرى ۋاقىرىمايلا.

يۆتىلىش ئاڭلانغاندىن كېيىن ياش جۇشقۇن بىر ئاۋاز يىراقتىن جاۋاپ قايتۇردى:

— ئۆزىمىزنىڭكى، پودتېلكوپنىڭ ئادەملىرىگە گۆر قازغىلى كېتىۋاتىمىز.

دۇكاننىڭ ئىچى بىردىنلا ئۆپۈر - تۆپۈر بولۇشقا باشلىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

30

خورۇنجى پېترو مېلېخوپنىڭ قوماندىسى ئاستىدىكى تاتارىس-
كى يېزىسى كازاكلىرىنىڭ ئەترىدى پونورمارېۋ يېزىسىغا 11 -
ماي تاڭ سەھەردە يېتىپ كەلدى.

يېزىدا چىرلىق كازاكلار ئۇيان - بۇيان يۈرۈشەتتى، ئات-
لىرىنى سۇغارغىلى ئېلىپ كېتىۋاتاتتى، بەزىلىرى توپ - توپ بو-
لۇپ، يېزىنىڭ چېتىگە قاراپ ماڭغان ئىدى. پېترو ئەترىدىنى يېزى-
نىڭ مەركىزىدە توختىتىپ، ئاتتىن چۈشۈشكە بۇيرۇق بەردى.
ئۇلارنىڭ قېشىغا بىر نەچچە ئادەم كەلدى.

— قەيەردىن كەلدىڭلار، كەنتداشلار؟ — دەپ سورىدى بىرسى.
— تاتارىسكىدىن.
— ئازراق كېچىكىپ قالدىڭلار... سىلەرسىزمۇ پودتېلكوپنى
تۇتۇۋالدۇق.
— ئۇلار نەدە؟... بۇ يەردىن ھەيدەپ كەتمىدىمۇ؟
— ئەنە ئاۋۇ يەردە ...— كازاك قول ئىشارىسى بىلەن دۇ-
كاننىڭ يانتۇ ئۆگزىسىنى كۆرسىتىپ كۆلۈپ قويدى، — كاتەكت-
كى توخودەك ئولتۇرىشىدۇ.

خىرىستونە، گىرىگورىي مېلېخوپ ۋە يەنە بىر قانچىسى يېقىن-
راق كېلىشتى.

— ئۇلارنى، دىمەك، قەيەرگە ئېلىپ بېرىشاركىن ؟ — دەپ
سورىدى خىرىستونە قىزىقىپ.

— مەرھۇملارنىڭ قېشىغا.

— نېمىشكەئۇنداق بولىدىكەن؟ نېمىشكە يالغانسۆزلەيسەن؟ — گىرىگورىي، كازاكنىڭ شىنېلىنىڭ پېشىدىن تۇتتى.

— يالغان سۆزلەش ئۆزىڭىزدىن كەلسۇن، جانابى ئالى! — دەپ كازاك قوپاللىق بىلەن جاۋاپ بەردى - دە، شىنېلىنىڭ پېشىنى گىرىگورىينىڭ قاتتىق چاڭگىلىدىن ئاسانلا بوشىتىۋالدى، — ئەنە، قاراڭلار، ئۇلارغا دار ياغىچى ئورنىتىلىپ بولدى، — ئۇ، قورۇپ قالغان 2 تۇپ سۆگەتنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دار ياغىچىنى كۆرسەتتى.

— ئاتلارنى ھويلىلارغا جايلاشتۇرۇڭلار! — دەپ كامانda بەردى پېترو.

× ×

ئاسماننى قارا بۇلۇت قاپلىدى، يامغۇر تىرىكلاپ چۈشۈشكەباشلىدى. كازاكلار، ئاياللار قېلىن توپ بولۇپ، يېزىنىڭ چېتىگە ئاقماقتا ئىدى، پونوماريېف يېزىسىنىڭ ئاھالىسى ئۆلۈم جازاسى سائەت 6 دە ئىجرا قىلىنىدىغانلىقىنى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاڭلاش بىلەنلا، گويا كەم ئۇچرايدىغان كۆڭۈللۈك تاماشاغا كېتىۋاتقاندەك، ئالدىراش مېڭىشقان ئىدى. كازاكلارنىڭ قىز - كېلىنچەكلىرى بايرامدەك ياسىنىشقان؛ نۇرغۇن كىشىلەربالىلىرىنى ئەگەشتۇرۇۋالغان ئىدى. يىغىلغان كىشىلەر توپى ئوتلاقنى قورشىۋالدى، دار ياغىچى بىلەن چوڭقۇرلۇغى 2 گەز كېلىدىغان ئۇزۇن خەندەك ئەتراپىدا قىسىلىشىپ تۇرۇشتى. بالىلار خەندەكنىڭ بىر تەرىپىدەدۆۋىلىنىشىپ تۇرغان كۆلەمدىن سېغىز توپا ئۈستىدە چېپىشىپ يۈرەتتى؛ كازاكلارىيغىلىشىۋېلىپ، ئىجرا قىلىش ئالدىدا تۇرغان ئۆلۈم جازاسى توغرىلىق قىزغىن تالاش - تارتىش قىلىشاتتى؛ ئاياللار قايغۇ بىلەن پىچىرلىشاتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

تولا ئۇخلاپ يۈز - كۆزى ئىششىپ كەتكەن ياساۋۇل پوپوپ سۈرلۈك ھالدا يېتىپ كەلدى. ئۇ تاماكا چەكتى، مەھكەم چىشلىرى-نى ھىجايتىپ، پاپىروسنى چايناپ تۇردى؛ قاراۋۇل كوماندىسىنىڭ كازاكلىرىغا خىرىلداپ بۇيرۇق بەردى:

— خەلقنى خەندەكنىڭ قېشىدىن نېرى قوغلاڭلار! سىپىرىدو-نوپقا ئېيتىڭلار، بىرىنچى تۈركۈمنى ھەيدەپ كەلسۇن! — ئۇ سا-ئىتىگە قاراپ قويۇپ بىر چەتكە ئۆتتى - دە، قاراۋۇل كازاكلارنىڭ قىستىشى بىلەن جازا مەيدانىدىن ئاستا ئارقىغا سۈرۈلۈۋاتقان خەلق توپىنى، بۇ توپنىڭ مەيدانىنى بىرتۇتاش رەڭگا - رەڭ يېرىم دائىرە شەكلىدە قورشاۋاتقانلىقىنى كۆزىتىپ تۇردى.

سىپىرىدونوپ بىر توپ كازاكلار بىلەن دۆكان تەرەپكە تېز يۈرۈپ كەتتى. يول ئۈستىدە ئۇنىڭغا پېترو مېلېخوپ ئۇچرىدى.

— سىلەرنىڭ يېزىدىن ئىختىيار قىلغۇچىلار بارمۇ؟

— قانداق ئىختىيار قىلغۇچىلار؟

— ھۆكۈمنى ئىجرا قىلىشقا قاتنىششىنى خالايدىغانلار.

— يوق ھەم بولمايدۇ! — دەپ كەسكىن جاۋاپ بەردى پېترو، يولىنى توسقان سىپىرىدونوپنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ.

ئەمما ئىختىيار قىلغۇچىلار چىقىپ قالدى: مىتكا كورشۇنوپ كوزىركىسىنىڭ ئاستىدىن ھۆرپىيىپ چىقىپ تۇرغان چاچلىرىنى ئالقىنى بىلەن سىلاپ تۇرۇپ، پېترونىڭ قېشىغا يورغىلاپ يېتىپ كەلدى - دە، كۆك قومۇش رەڭگىدىكى قىسىلغان كۆزلىرىنى مىتىل-دىتىپ:

— مەن ئاتىمەن ... نىمىشكە «يوق» دەيسەن. مەن قاتنى-ششقا رازى، — دىدى، ئاندىن كۈلۈمسىرەپ يەرگە قاردى. — ماڭا بىر ئاز ئوق بەر، مەندە بىر شازا ئوق قالدى.

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە رەڭگى - رويى ئۆڭگەن، ئىنتايىن ئاچ-

چىغى كەلگەنلىگى، چىرايىغا تېپىپ چىققان ئاندىرىپى كاشۇلىن ۋە قالماق چىراي فېدوت بودوۋىسكوپ ئىختىيار قىلغۇچىلار بولۇپ ئوتتۇرىغا چىققى.

ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغانلارنىڭ بىرىنچى تۈركۈمى كۆزەتچى كازاكلارنىڭ قورشاۋى ئاستىدا دۆكاندىن ئېلىپ چىقىلغاندا، بىر بىرىگە مۈرىسىنى تىرەپ سىقىلىشىپ تۇرغان زور خەلق توپى ئىچىدە پىچىر - پىچىر گەپلەر، ۋەزمىن گودۇڭشىغان ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

ئەڭ ئالدىدا يالاڭ ئاياق، كەڭ قارا سۆكنا گەلىفى شىم كىيگەن پودتېلكوپ خۇرۇم كەمزۇلىنىڭ ئالدى ئوچۇق ھالدا ماڭغان ئىدى. ئۇ، يوغان ئاپپاق پۇتلىرى بىلەن گۆس - گۆس پاتقاق كېچىپ، تېيىلغاندا مۇۋازىنەتنى ساقلاش ئۈچۈن سول قولىنى سەل ئالدىغا سوزۇپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يېنىدا ئۆلۈكتەك ئاقىرىپ كەتكەن كىرىۋوشلىكوپ ئاران - ئاران سۆرىلىپ ماڭاتتى. كۆزلىرى قۇرۇقلا پاقىرايتتى، ئاغزى ئازاپتىن تىترەپ تۇراتتى. كرىۋوشلىكوپ يېپىنچاقلىۋالغان شىنېلىنى تۈزەپ قويۇپ، مۈرىسىنى قىسىپ شۇنداق قورۇنىدىكى گويا قاتتىق توڭغاندەك ئىدى، نىمىشكىدۇ بۇلارنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇۋالمىغان، ئەمما قالغان ئەسىرلەرنىڭ ھەممىسى يالاڭ كۆينەك بىلەن كېلىۋاتاتتى. لاگوتىن، چوڭ - چوڭ سالماق قەدەم تاشلاپ ماڭغان بۇنچۇكنىڭ يېنىدا ئۇششاق - ئۇششاق دەسسەپ تېز ماڭاتتى. بۇ ئىككىسىمۇ يالىڭاياق ئىدى. لاگوتىننىڭ شالۋۇرى يىرتىلغان بولۇپ، شالاڭ يۇڭ باسقان سېرىق ئەت پاچاقلىرى ئېچىلىپ قالغان. ئۇ، يىرتىق ئىشتىنىنى ئۇيالتچانلىق بىلەن تۇتۇۋالغان، كالپۇكلىرى تىترەپ تۇراتتى. بۇنچۇك، كۆزەتچىلەرنىڭ بېشى ئۈستىدىن قارا بۇلۇت قاپلىغان سۇپ - سۇر يىراقلىققا قارايتتى. ئۇنىڭ ھوشيار، سوغاق كۆزلىرى سەۋرسىزلىك بىلەن

www.uyghurkitap.com

تېز - تېز چىمىلدايتتى. ئۇ، گويا قانداقتۇ ئەمەلگە ئاشماي كەلگەن سۆيۈنۈچلۈك بىر ئارماننى كۆتكەندەك ئىدى ... بەزىلىرىنىڭ يۈزىدە ھېچنىمىنى مەنستىمەسلىكتەك ئىپادە ساقلانغان: چېچى ئاقارغان بولشېۋىك ئورلوپ قوللىرىنى جاسارەت بىلەن سىلكىپ، كازاكلارنىڭ ئايىغى ئاستىغا تۆكۈردى، لېكىن بۇ ئىشقا قىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ ئىككىسى ياكى ئۈچىنىڭ كۆزلىرىدە شۈنچىلىك يوشۇرۇن غەم - ئەندىشە، تاتىرىپ كەتكەن چىرايىدا شۈنچىلىك چەكسىز ۋەھىمە ئالامىتى پەيدا بولدى، ھەتتا كۆزەتچى كازاكلارمۇ ئۇلاردىن كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچتى، كۆزلىرى تاسادىپى بىر بىرىگە توقۇنۇشۇپ قالغاندا، بۇرۇلۇپ باشقا ياققا قارىۋالدى.

ئۇلار تېز كېتىۋاتاتتى،پودتېلكوپ تېيىلىپ ماڭغان كىرىۋوشلىكوپنىڭ قولتۇغىدىن يۆلەپ ماڭدى. قىزىل - كۆك فۇراژكىلار، ئاياللارنىڭ ئاپپاق روماللىرى دولقۇنلىنىپ تۇرغان خەلق توپى بارغانسېرى يېقىنلاشماقتا. پودتېلكوپ شۇ توپقا ھۆمىيىپ قاراپ، قاتتىق ئاۋاز بىلەن ئاغزىغا كەلگەننى تىللاپ كېلىۋاتاتتى، بىردىن يان تەرەپتىن لاگوتىنىڭ تىكىلىپ قاراۋاتقانلىغىنى بايقاپ قېلىپ:

— نىمە قارايسەن؟ — دەپ سورىدى پوتېلكوپ.

— شۇ بىر نەچچە كۈننىڭ ئىچىدە چاچلىرىڭ ئاقىرىپ كېتىپتۇ ... ئېھ، ئىككى چېكەڭگە قىرو قونۇپتۇ......

— ئاقارماي نىمە قىلسۇن! — دىدى پودتېلكوپ ئېغىر ئۇھ تارتىپ؛ ئۇ، تار پېشانىسىدىكى تەرنى ئېرتىپ تەكرارلىدى، — مۇنداق كۆڭۈللۈك چاغلاردا ئاقارماي نىمە قىلسۇن ... باغلاقتىكى بۆرىنىڭمۇ تۈكى ئاقىرىدۇ، مەنغۇ — بىر ئادەم.

شۇندىن كېيىن ئۇلار لام - جىم دىمەستىن مېڭىشتى. خەلق

تـوپـى يـېقـىنلا كـېلىپ قالدى. ئوڭ تەرەپتە گۆر ئۆچۈن قېزىلـغان سېرىق توپىلىق ئۇزۇن خەندەك كۆرۈندى. سىپىرىدونوپ بۇيـرۇق بەردى:

— توختا!

شۇ ئاندا پودتېلكوپ بىر قەدەم ئالدىغا چامـداپ، ئالدىنقى قاتاردا تۇرغان خالايىققا ھارغىنلىق بىلەن كۆز يۈگۈرتتى: كۆپچىلـگى چېچى ئاقارغان ۋە چاساقال بولغان ئادەملەر ئىكەن. فۇرونتچـلار ئارقىدا بىر يەردە تۇرۇشۇپتۇ، ئار - نـومـۇسـى يول قويمىغان بولۇشى مۇمكىن. پودتېلكوپ سالپىيىپ تۇرغان بۇرۇتىنى سەل مـىدىرلـىتـىـپ، پـەس ئـاۋاز بـىـلـەن، ئـەمـمـا ئېنىق قىلىپ مۇنداق دېدى.

— ئاتىلار! كـرىۋوشلىكوپ بـىـلـەن ئىككىمىزگە رۇخسەت قىلىڭلار، يولداشلىرىمىزنىڭ ئۆلۈمنى قـانداق كـۈتۈۋالدىغانلىغـىنى كۆرۈپ تۇرساق. بىزنى دارغا ئۇندىن كېيـىـن ئېسىڭلار، ھازىر بىز ئۆزىمىزنىڭ دوستلىرىمىزغا، يولداشلىرىمىزغا كۆزسېلىپ، جىگـرى ئاجىزلارغا روھ، مەدەت بەرگىمىز كەلدى.

ئەتراپىنى شۇنداق سۈكۈت باستىكى، فۇراژكىلارنىڭ ئۈستىگە تەرىكلاپ چۈشكەن يامغۇر ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى...

ياساۋۇل پوپوپ ئارقىدا بىر يەردە تاماكىدىن سارغىيىپ كەتـكەن چىشلىرىنى ھىجايتىپ كۈلۈپ تۇراتتى؛ ئـۇ قارشى چىقمىدى؛ قېرىـلار كېلىشەلـمـەي، ھـەرقـايـسـى ئـۆز ئـالـدىغا ۋاقىراشقا باشلىدى:

— رۇخسەت قىلىمىز!

— مەيلى، قارىسا، قارىسامدۇ!

— بۇلارنى خەندەكتىن نېرى ئېلىپ كېتىڭلار!

كرىۋوشلىكوپ بىلەن پودتېلكوپ تـوپـقـا قاراپ چامدىدى،

www.uyghurkitap.com

خەلق توپى ئارىنى بوشىتىپ، ئۇلارغا كىچىككىنە يول ئېچىپ بەردى. ئادەملەر تۆت تەرەپتىن سىقىلىشىپ قورشاپ، يۈزلىگەن كۆزلەر تىكىلىپ تۇرغان ھالدا، پودتېلكوپ بىلـەن كرىۋوشلىكوپ يېقىنلا يەردە توختىدى؛ بۇ يەردە كازاكلارنىڭ قىزىل گۋاردىيىچىلەرنى خەندەكنىڭ قېشىدا قوپاللىق بىلەن قاتار قىلىپ تىزغانلىقىغا قاراپ تۇرۇشتى. پودتېلكوپقا ئۇبدانلا كۆرۈنۈپ تۇراتتى، كرىۋوشلىكوپ ئۇستۇرا بىلەن قىرىلمىغان ئىنچىكە بويىنىنى سوزۇپ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا كۆتىرىلىپ تۇردى.

بۇنچۇق سولدىن ئەڭ چەتتە تۇراتتى. ئۇ سەل مۈكچەيگەن بولۇپ، يەرگە قارىغان پېتى بېشىنى كۆتەرمەستىن، ئېغىر نەپەس ئالاتتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدا لاگوتىن يىرتىلغان ئىشتىنىغا كۆينىكىنىڭ ئېتىكىنى تاتقۇشلاپ ئالدىغا ئېگىلىپ تۇراتتى، ئۇچىنچىسى — تامبوفلىق ئىگنات. ئۇنىڭ ئىرىسىدىكى — ۋانكا بولدىرېپ بولۇپ، تونۇغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئۆزگىرىپ، كەم دېگەندە 20 ياش قېرىپ كەتكەن ئىدى. پودتېلكوپ 5 - ئادەمنى كۆرۈشكە تازا كۈچىنىپ، كازانىسكايا كەنتىنىڭ كازاكى ماتۋېي ساكماتوپنى تەسلىكتە تونۇدى. پودتېلكوپ كامېنىسكايادا تۇرغان چاغدىن تارتىپلا بۇ ئادەم بىللە قايغۇ ۋە شاتلىقنى ئورتاقلىشىپ كەلگەن ئىدى. يەنە 2 قىزىل گۋاردىيىچى خەندەككە يېقىنلاپ كېلىپ، شارتلا ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ، ئارقىسىنى قىلىپ تۇردى. پېترولىسكوپ بىئەدەپلىك بىلەن ھاياسىزلارچە كۈلۈپ، ۋاقىراپ ئاغزىغا كەلگەننى تىللاپ، تىپ - تىنچ تۇرغان خەلق توپىغا كىرلەنگەن مۇشتى بىلەن دوق قىلدى، كورېتىسكوپ ئۈنچىقمايتتى. ئاخىرقى بىرسىنى كۆتىرىپ ئېپكېلىشتى. ئۇ بېشىنى ئارقىسىغا تاشلاپ، ساڭگىلاپ قالغان جانسىز پۇتلىرى بىلەن يەرنى جىجىپ كېلەتتى، سۆرەپ كېلىۋاتقان كازاكلارغا مەھكەم يېپىشىۋېلىپ، كۆز يېشى بىلەن يۇيۇلغان يۈزىنى

پىلتىڭلىتىپ، يۇلقىناتتى، خىرقىرايتتى.

— قويۇۋېتىڭلار، بۇرادەرلەر! قويۇۋېتىڭلار، جانابى ئاللا ھەققى! بۇرادەرلىرىم! مېھرىۋانلىرىم! ئاغىنىلىرىم! ... نىمە قىلماقچىسىلەر؟! مەن گېرمان سوقۇشىدا 4 كرېست ئوردېن ئالغان مەن! ... ئۇششاق باللىرىم بار! ... ھەي خۇدا، مېنىڭ ھېچقانداق گۇنايىم يوق! ... يائاللا، نىمە قىلماي دەيسىلەر؟ ...

ئۇزۇنتۇرا ئاتامانچى كازاك ئۇنىڭ كۆكرىكىگە تىزى بىلەن بىرنى سوقۇپ، خەندەكنىڭ ياقىسىغا ئۇلاقتۇرۇپ تاشلىدى. مانا شۇ چاغدىلا پودتېلكوپ بۇ قارشىلىق كۆرسەتكەن ئادەمنى تونۇپ، ئەرۋايى ئۇچۇپ كەتتى: بۇ ئەڭ قورقماس قىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ بىرسى ئىدى، مىگۇلىنىسكايا كەنتلىك كازاك بولۇپ، 1910 - يىلى ھەربى خىزمەتكە قەسەم بەرگەن، 4 خىل دەرىجىدىكى گېئورگى كرېست ئوردېنلىرىنىڭ ھەممىسى بىلەن مۇكاپاتلانغان، ئاچ سېرىق بۇرۇت، كېلىشكەن يىگىت ئىدى. ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇشقان ئىدى، يەنە يىقىلىپ چۈشتى؛ كازاكلارنىڭ پۇتلىرى ئارىسىغا ئۆمىلىدى، قان قېتىشىپ قالغان لەۋلىرىنى ئۇلارنىڭ ئۆتۈكلىرىگە، ئۆزىنىڭ يۈزىگە تەپكەن ئۆتۈكلەرگە مەھكەم ياقتى، بوغۇلۇپ، خىرقىراپ دەھشەتلىك ۋاقىرىدى:

— مېنى ئۆلتۈرمەڭلار! رەھىمى قىلىڭلار! ... بالام بار ... كىچىككىنە قىزىم بار ... تۇققانلىرىم، قېرىنداشلىرىم! ...

ئۇ ئاتامانچى كازاكنىڭ تىزىدىن قۇچاقلىۋالدى، ئەمما بۇ كازاك پۇتىنى ئاجرىتىۋېلىپ، سەكرەپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى - دە، ئايىغىنى كېرىپ، نال قېقىلغان پاشنىسى بىلەن قۇلىغىغا بىرنى تەپتى. يىگىتنىڭ يەنە بىر قۇلىغىدىن جىرتىلداپ قان چىقىپ، ئاپپاق ياقىسىنىڭ ئىچىگە قۇيۇلدى.

— تۇرغۇز ئۇنى! ... — دەپ قەھرى بىلەن ۋاقىرىدى سىپرىدونوپ.

بىر نەچچەكىشى ئاران بالالىقتاكۆتىرىپتۇرغۇزغاندىن كېيىن، يۈگۈرۈپ ئارقىسىغا قايتىشتى، ئۇدۇلدىكى قاتاردا ئېتىشنى ئىختىيار قىلغۇچىلار مىلتىقلىرىنى قولىغا ئېلىپ تەييار بولۇپ تۇرۇشتى. خەلق توپى ئوھ ـ ئوھلاپ، قېتىپلا قالدى. بىر ئايال سەت ئاۋاز بىلەن چىقىرىۋەتتى ...

بۇنچۇك سۇر بۇلۇت قاپلىغان ئاسمانغا، 29 يىل سەرسان بولۇپ يۈرگەن مۇكچۇق يەرگە قايتا ـ قايتا قارىغۇسى كەلدى. بېشىنى كۆتىرىپ، 10 قەدەم نېرىدا زىچچىدا تىزىلغان كازاكلار سېپىنى كۆردى: يېشىل قىسىق كۆز، بىر تۇتام چېچى كوزىركىسىنىڭ ئاستىدىن ئاپپاق ماڭلىيىغا چۈشۈپ تۇرغان گەۋدىلىك بىرسى لەۋلىرىنى مەھكەم چىشلەپ، ئۇنىڭ، يەنى بۇنچۇكنىڭ توپ ـ توغرا كۆكرىگىنى نىشانغا ئېلىپ تۇرغان ئىكەن. ئوق ئېتىلىش ئالدىدا بۇنچۇكنىڭ قۇلىقىغا ۋاي ـ ۋايلاپ ئىگرىغان بىر ئاۋاز پىچاقتەك تەگدى؛ قايرىلىپ قارىغان ئىدى: يۈزىنى سەپكىل باسقان ياش بىر ئايال تۈپىنىڭ ئىچىدىن ئېتىلىپ چىقتى ـ دە، بىر قولى بىلەن بالىسىنى باغرىغا بېسىپ، يەنە بىر قولى بىلەن بالىنىڭ كۆزىنى توساپ، يېزىغا قاراپ يۈگۈردى.

بىر يولى پاراسلاپ ئېتىلغان ئوق ئاۋازىدىن كېيىن، خەندەك ياقىسىدا تۇرغان 8 ئادەم لەپەڭلەپ يىقىلىشقا باشلىغاندا، ئوق ئاتقۇچىلار ئورنىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كېلىشتى.

مىتكا كورشۇنوپ ئۆزى ئاتقان قىزىل گۋاردىيىچىنىڭ، ياتقان يېرىدە ئورنىدىن ساپچىپ، ئۆزىنىڭ مۈرىسىنى چىشى بىلەن قاپىاۋاتقانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا يەنە بىر پاي ئوق ئاتتى ـ دە، ئاندىرېي، كاشۇلىنغا پىچىرلىدى:

— مۇنۇ شەيتانغا قارا — ئۆز مۇرىسىنى قان چىققانغا قەدەر چىشلەپ، بۆرىنىڭ كۆچۈگىدەك ئۇن - تىنىسىنى چىقارماستىن جان ئۈزدى.

ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنىغان يەنە 10 ئادەمنى مىلتىقنىڭ قوندىغى بىلەن ئىتتىرىپ ئورىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كېلىشتى ...

2 - قېتىم بىر يولى ئېتىلغان ئوقتىن كېيىن ئاياللار ھۆكىرەپ زار - زار يىغلاشقا باشلىدى ۋە توپىنىڭ ئىچىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، بىر بىرىگە يۆتىلىشىپ، باللىرىنىڭ قولىدىن سۆرەپ، يۈگۈرۈپ كېتىشتى. كازاكلارمۇ تارىلىشقا باشلىدى. قىرغىنچىلىقنىڭ بۇئەك يىرگىنچلىك مەنزىرىسى،ئۆلۈۋاتقانلارنىڭ ۋاقىراش، خىقىراشلىرى، نۆۋەت كۈتكۈچىلەرنىڭ قىيا - چىيالىرى — مانا شۇئىنتايىن دەھشەتلىك، كىشىنىڭ يۈرىكىنى لەرزىگە سالىدىغان كۆرۈنۈش ئادەملەرنى تارىتىۋەتتى. پەقەت ئۆلۈمنى ئانىغىچە كۆرۈپ ئۆگىنىپ قالغان فۇرۇنتچىلار ۋە غالجىرلاشقان قىرىلارلا قالدى.

يالىڭاياق، كىيىملىرى سالدۇرۇۋېلىنغانقىزىل گۋاردىيىچىلەرنىڭ ئېگى - ئېگى تۈركۈملىرىنى ھەيدەپ كېلىشتى، ئېتىشنى ئىختىيارى قىلغۇچىلار ئالمىشىپ تۇردى، ياپپىسىغا ئېتىلغان ئوقلار پاراسلاپ يېغىپ تۇردى،كېيىن قالغان يەككە ئېتىشلارمۇ تاسىلدىدى. يارىدارلارنى قايتا ئېتىشتى. دەسلەپكى ئېتىلغان جەسەتلەرنى ئېتىش ئۇرىلىغىدا ئالدىراش توپا بىلەن كۆمۈشتى.

پودتېلكوپ بىلەن كرىۋوشلىكوپ نۆۋەت كۈتۈپ تۇرغانلارنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇلارنى روھلاندۇرۇشقا ھەركەتلىنىپ باقتى، ئەمما گەپ - سۆزلەرنىڭ بۇرۇنقىدەك ھېچقانداق تەسىرى بولمىدى — شۇ تاپتا كىشىلەرنىڭ كاللىسىنى پۈتۈنلەي باشقا نەرسە ئىگەللىۋالغان، بىرمىنۇتتىن كېيىن بۇ ئادەملەرنىڭ ھاياتى خۇددى

سۇنغان ياپراقنىڭ ساپىغىدەك گىلدىڭلاپ، ئۆزۈلۈش ئالدىدا تۇرماقتا.

گىرىگورىي مېلېخوپ، توپىنىڭ ئىچىدىن قىسىلىپ ئۆتۈپ، يېزىغا قاراپ ماڭغان ئىدى، شۇ ئارىدا پودتېلكوپ بىلەن يۈزمۇ يۈز ئۇچرىشىپ قالدى. پودتېلكوپ ئارقىسىغا بىر قەدەم چېكىنىپ، چەكچىيىپ قاراپ قالدى:

— سەنمۇ شۇ يەردىمۇ، مېلېخوپ؟

گىرىگورىينىڭ چىرايى سۇپ - سۇر بولۇپ تاتىرىپ كەتتى، ئۇ توختىدى.

— شۇ يەردىمەن. كۆرۈپ تۇرۇپسەنغۇ...

— كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن...، — پودتېلكوپ غۇۋۇژىدا پەيدا بولغان ئۆچمەنلىك بىلەن ئۇنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن يۈزىگە قاراپ، مىيىغىدا كۈلۈپ قويدى، — خوش، ئۆز قېرىنداشلىرىڭنى ئوققا تۇتۇۋاتامسەن؟ يەنە بۇرۇنقى قىلىپىڭغا قايتتىڭمۇ؟... ئەسلىدە شۇنداق ئادەم ئىكەنسەن - دە، — ئۇ، گىرىگورىينىڭ قېشىغا يېقىنراق كېلىپ، پىچىرلىدى، — سەن ھەمبىز ئۈچۈن، ھەم ئۆزەڭنىڭ ئادەملىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلامسەن؟ كىم كۆپرەك بەرسە شۇنىڭغا ئېھ، سەن!...

گىرىگورىي ئۇنىڭ يېڭىدىن تۇتۇۋېلىپ، بوغۇنۇقۇپ سورىدى:

— گلۇبوكايا قېشىدىكى جەڭ ئېسىڭدىمۇ؟ ئوفىتسېرلەرنى قانداق ئېتىپ تاشلىغانلىغىمىز ئېسىڭدە باردۇر... سېنىڭ بۇيرۇغىڭ بويىچە ئېتىپ تاشلانغان! شۇنداقمۇ؟ يەنە قىلىدىغان گېپىڭ بار ئوخشايدۇ! ھېچ ۋەقەسى يوق، قايغۇرما! باشقىلارنىڭ تېرىسىنى شىلىش ساڭىلا پۇتۇلگەن ئەمەس! سەن يەيدىغاننى - يەپ، ياشايدىغىنىڭنى ياشاپ بولدۇڭ، دون خەلق كومىسسارلىرى سوۋېتىنىڭ رەئىسى!

سەن، ئىپلاس، كازاكلارنى جوھوتلارغا ساتتىڭ! چۈشەندىڭمۇ؟ يەنە تېخى گەپ قىلىۋاتامسەن؟

خىرىستونە قۇترىغان گىرىگورىينى قۇچاغلىۋېلىپ، بىر چەتكە ئېلىپ كەتتى.

— دىمەك، ئاتلارنىڭ قېشىغا بارايلى. كەتتۇق! سەن بىلەن بىزگە بۇ يەردە قىلىدىغان ھېچ ئىش يوق، ھەي جانابى ئاللا، ئادەملەر نىمە بولۇپ كېتىۋاتىدۇ!...

ئۇلار مېڭىشقان ئىدى، پودتېلكوپنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، يەنە توختاپ قېلىشتى. پودتېلكوپ ئەتراپىنى ئورىۋالغان فۇرونتچىلار بىلەن قېرىلارغا يۇقۇرى ئېھتىراس بىلەن ۋاقىراپ سۆزلەۋاتاتتى:

— سىلەر جاھالەتتە قالغان قارا ئادەملەر... كۆزى كۆرمەيدىغان قارغۇلار! ھەممىڭلار قارغۇ! سىلەرنى ئوفىتسېرلەر ئالداپ كەتتى، جان - جىگەر قېرىنداشلىرىڭلارنى ئۆلتۈرۈشكە مەجبۇر قىلدى! بىزنى ئۆلتۈرۈپ بولساڭلار، ئىش شۇنىڭ بىلەن تۈگەيدۇ، دەپ ئويلامسىلەر؟ ياق، ھەرگىز! بۈگۈن سىلەر ئۈستۈن كېلىپ، بىزنى ئاتقان بولساڭلار، ئەتە سىلەرنى ئېتىپ تاشلىشىدۇ! سوۋېت ھاكىمىيىتى پۈتۈن روسىيىدە ئورنىتىلىدۇ. مۇشۇ سۆزلىرىم ئېسىڭلاردا بولسۇن! سىلەر باشقىلارنىڭ قېنىنى بىكار تۆكۈۋاتىسىلەر! سىلەر ئەخمەق ئادەملەر!

— بىز ئۇلارنىمۇ مۇشۇنداق جۆندەيمىز! — دەپ ئوتتۇرىغا سەكرەپ چىقتى بىر قېرى.

— بوۋاي، ھەممىنى ئېتىپ تۈگىتەلمەيسەن، — دەپ كۈلدى پودتېلكوپ، — پۈتۈن روسىينى دارغا ئاسالمايسەن. ئۆز بېشىڭنى ساقلاپ قال، كېيىن ھەسرەت - نادامەت قىلىسەن، ئورنىغا كەلمەيدۇ!

— سەن بىزگە دوق - پوپوزا قىلما!
— دوق قىلىۋاتقىنىم يوق. سىلەرگە يول كۆرسىتىۋاتىمەن.
— سەن، پودتېلكوپ ئۆزەڭ قارغۇ! موسكۋا كۆزۈڭنى پەردە-لەپ قويغان!

گىرىگورىي، گەپنى ئاخىرىغىچە ئاڭلىماستىنلا كېتىپ قالدى. ئېتى باغلاپ قويۇلغان هويلىغا دىگۈدەك يۈگۈرۈپ كىردى. بۇ يەردە ئېتى - ئېتىلىۋاتقان مىلتىق ئاۋازىنى ئاڭلاپ بىسەرەمجان بولۇۋا-تاتتى. ئاتنىڭ ئەيىل - تاسمىلىرىنى چىڭىتقاندىن كېيىن گىرىگو-رىي بىلەن خىرىستونە يېزىدىن ئات چاپتۇرۇپ چىققان پېتى، ئار-قىغا قاراپمۇ قويماستىن، دۆڭدىن ئېشىپ، ئۆتۈپ كەتتى.

پونومارېف يېزىسىدا بولسا تېخىچە ئېتىلغان ئوقنىڭ ئىس-تۈتەكلىرى پىخسىراپ تۇراتتى: ۋېشېنسكايا، كارگىنسكايا، بو-كوۋسكايا، كراسنوكۇتسكايا، مىلياتىنسكايا كەنتلىرىنىڭ كازاك-لىرى كازانسكايا، مىگۇلىنسكايا،رازدورسكايا، كۇمشاتىنسكايا، باك-لانوۋسكايا كەنتلىرىنىڭ كازاكلىرىنى ئوققا تۇتۇۋاتاتتى.

خەندەك ئۆلۈكلەر بىلەن لىق تولدى. ئۈستىنى توپا بىلەن يېپىپ تاشلىدى. توپىنى ئاياق بىلەن دەسسەپ چىڭداشتى. يۈزىگە قارا نىقاپ تارتىۋالغان 2 ئوفىتسېر، پودتېلكوپ بىلەن كرىۋوشلى-كوپنى يېتىلەپ، دار ياغىچىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدى.

پودتېلكوپ مەردانە، مەغرۇرلۇق بىلەن بېشىنى يۇقىرى كۆ-تىرىپ، ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىگە چىقتى - دە، كۆينىكىنىڭ ياقىسى-نى يېشىپ قارامتۇل يوغان بوينىنى ئاچتى ۋە بىرەر يېرىمۇ تىترى-مەستىن، سوپۇنلانغان سىرتماقنى بوينىغا ئۆزى سالدى. كرىۋوش-لىكوپنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن 2 ئوفىتسېرنىڭ بىرى ئۇنىڭ ئورۇندۇقىغا چىقىشىغا ياردەملەشتى، شۇ ئوفىتسېر سىرتماقنى سالدى.

— رۇخسەت قىلىڭلار، ئۆلۈم ئالدىدا ئاخىرقى سۆزۈمنى ئېيتىۋالاي، — دەپ ئۆتۈندى پودتېلكوپ.
— ئېيت!
— سورايمىز! — دەپ ۋاقىراشتى فرونتچى جەڭچىلەر.
پودتېلكوپ قولى بىلەن ئىشارە قىلىپ شالاڭلىشىپ قالغان توپنى كۆرسەتتى:
— قاراڭلار، بىزنىڭ ئۆلۈمىمىزنى كۆرۈشنى خالىغانلار قانچىلىك ئازىيىپ قالغان - ھە! ئۇلارنى ۋىجدانى ئازاپلىغان بىز ئەمگەكچى خەلق ئۈچۈن - ئەمگەكچى خەلقنىڭ مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن گېنېرال ئەتلىرى بىلەن جان تىكىپ كۈرەش قىلدۇق، ئەمدى مانا سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا ھالاك بولىمىز! ئەمما بىز سىلەرنى قارغىمايمىز!... سىزلەر — ئېچىنارلىق ئالدانغان! ئىنقىلاۋىي ھاكىمىيەت ئورنىتىلىدۇ، شۇ چاغدا ھەقىقەت كىم تەرەپتە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىسىلەر. تىنچ دوننىڭ ئەڭ ئېسىل ئوغلانلىرىنى سىلەر مۇنۇ خەندەككە كۆمدۈڭلار ...
ۋاراڭ - جۇرۇڭ كۆتىرىلىپ، بارغانسېرى كۈچەيدى، پودتېلكوپنىڭ ئاۋازى ئانچە ئاڭلانماي قالدى. شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئوفتسېرلەرنىڭ بىرى پودتېلكوپنىڭ پۇتى ئاستىدىكى ئورۇندۇقنى چاققانلىق بىلەن بىرنى تېپىپ، نېرىگە ئۇلاقتۇرۇۋەتتى. پودتېلكوپنىڭ يوغان، ئېغىر گەۋدىسى پىلتىڭلاپ، بىردىن پەسكە قاڭقىپ چۈشۈپ، پۇتى يەرگە تېگىپ قالدى. سىرتماق كىكىردىكىنى بوغۇشقا باشلاپ يۇقۇرىغا كۆتىرىلىشكە مەجبۇر قىلدى. پودتېلكوپ پۇتىنىڭ ئۇچىدا تۇردى، چىڭدىلىپ كەتكەن نەم يەرگە يالىڭاياق پۇتلىرىنىڭ باشمالتىقىنى تىرەپ، ھاۋانى سۈمۈردى - دە، جىمجىت بولۇپ قالغان خالايىققا چانىغىدىن چىققان كۆزلىرىنى يۈگۈرتۈپ، ئاستا سۆز ئاچتى:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— دارغا ئېسىشنى تېخى ئۈگەنمەپسىلەر ... ئەگەر مەن سېنى ئاسىدىغان بولسام، سىپىرىدونوپ، ئايىغىڭنى يەرگە تەككۈزمەس ئىدىم ...

پودتېلكوپنىڭ ئاغزىدىن شالى ئېقىشقا باشلىدى. نىقاپ تارتىۋالغان ئوفىتسېرلەر ۋە يېقىن يەردە تۇرغان كازاكلار ئۈپۈر - توپۇر بولۇشۇپ، ھالسىزلانغان ئېغىر گەۋدىنى تەسلىكتە ئورۇقنىڭ ئۈستىگە كۆتىرىپ ئېلىشتى.

كىرىۋوشلىكوپنىڭ سۆزىنى تۈگىتىۋېلىشىغا ئىمكان بەرمىدى: ئايىغىنىڭ ئاستىدىكى ئورۇندۇق ئىرغىپ چىقىپ بىرسىنىڭ تاشلاپ قويغان تۆمۈر كورىكىگە سوقۇلدى. قورغاق، مۇسكۇللۇق كىرىۋوشلىكوپ، بىردەم گەۋدىسى يىغىلىپ، ئېگىلگەن تىزلىرى ئېڭىكىگە تاقىشىپ، بىردەم جان تالىشىش ئەسناسىدا پەسكەسۆزۈلۈپ، ئۇزاققىچە تەۋرىنىپ تۇردى ... پودتېلكوپنىڭ ئايىغىنىڭ ئاستىدىكى ئورۇندۇقنى 2 - قېتىم تېپىپ تاشلىغاندا، كىرىۋوشلىكوپ تېخىچە تىپىرچىلاپ، جېنى چىقماي، بىر تەرەپكە قىيشىيىپ قالغان قاپ - قارا تىلىنى مىدىرلىتىپ تۇراتتى. پودتېلكوپنىڭ ئېغىر گەۋدىسى يەنە پەسكە تۆۋەنلەپ كەتتى، خورۇم كەمزولىنىڭ چېكى مۇرىسىدىن سۆكۈلدى. يەنە پۇتلىرىنىڭ باشمالداقلىرى يەرگە تېگىپ قالدى. كازاكلارنىڭ توپى ئۈنىنى چىقارماستىن، ئاھ ئۇرۇشتى. بەزىلىرى چوقۇنغان پېتى قاراشقا باشلىدى. شۇنچىلىك قاتتىق ساراسىمىلىك باشلاندىكى، پودتېلكوپنىڭ چۆيۈندەك قارىيىپ كېتىۋاتقان يۈزىگە ھەممىسى ۋەھىمە بىلەن قارىشىپ، بىرەر مىنۇت سېھىرلەنگەندەك داڭ قېتىپ تۇرۇشتى.

ئەمما پودتېلكوپ ئەمدى ئۈن - تىۋىش چىقارمىدى، سىرتماق كىكىردىكىنى بوغۇپ تاشلىغان ئىدى، ئۇ تاراملاپ ياش ئېقىۋاتقان كۆزلىرىنى ئەتراپقا يۈگۈرتتى - دە، ئاغزىنى قىيشايتىپ،

ئۆلۈم ئازاۋىنى يېنىكلىتىشكە ئۇرۇنۇپ، قاتتىق قىينىلىپ، يۇقۇر-
غا ئۆرلەپ باقاتتى.

شۇ ئارىدا بىرسى چارە تاپتى: كۆرەك بىلەن يەرنى كولاشقا
باشلىدى. ئالدىراپ - تېنەپ، پودتېلكوپنىڭ پۇتىنىڭ ئاستىدىن
چالمىلارنى قومۇرۇپ ئېلىۋېتىشكە كىرىشتى، شۇنىڭ بىلەن تو-
پىنى ھەر بىر كۆرگەندە، پودتېلكوپنىڭ گەۋدىسى ئېسىلىپ چۆ-
شۈۋەردى، بويىنى بارغانسېرى ئۇزىراشقا باشلىدى، سەل جىنگىلەك-
لەشكەن يوغان بېشى ئارقىسىغا ساڭگىلاپ قالدى. 6 پىسۇت ئېگىر-
لىكتىكى گەۋدىگە ئاغامچا ئاران چىداشلىق بەردى؛ توغرىسىغا
بېكىتىلگەن ياغاچ غىچىرلاپ، ئاغامچا ئاستا تەۋرەندى، ئۇنىڭ بىر
رېتىمدا مىدىرلىشىغا ئەگىشىپ، پودتېلكوپمۇ گويا ئۆزىنىڭ قارى-
يېۋاتقان قىزىل يۈزىنى ئىسسىق شۆلگەيلىرى ۋە كۆز ياشلىرى
ئېقىپ چۈشكەن كۆكرىگىنى ياۋۇز قاتىللارغا كۆرسەتمەكچى بولغان-
دەك، 4 تەرەپكە ئايلىنىپ، تەۋرىنىشكە باشلىدى.

31

مىشكا كوشۋوي بىلەن ۋالىيت پەقەت 2 - كۈنىلا كېچىدە
كارگىنىسكايا كەنتىدىن چىقىپ كېتىشتى. دالىدا تۇمان كۆپۈكلى-
نىپ، ساي - جىرالاردا پۇرقىراپ، ئويمانلاردىن پەسلەپ ئۆتۈپ،
يار تىزمىلىرىنىڭ باغرىنى يالايتتى. تۇمان ئۆز قۇچىقىغا ئالغان
تۆپىلىكلەر پاقىراپ كۆرۈنەتتى. مايسا ئوتلارنىڭ ئۇچىدە بۆدۈنىلەر
سايرىشاتتى.

ئاسماننىڭ قەھرىدە يېڭى چىققان ئاي شۇنداق سىلىق

ئۈزەتتىكى، گويا قىياق بىلەن لەش باسقان كۆلنىڭ ئىچىدە تولۇپ ئېچىلغان نىلۇپەرنىڭ گۈلندەك كۆرۈنەتتى.

ئۇ ئىككىسى تاڭ ئاتقىچە مېڭىشتى. هۆكەر يۇلتۇزى ئۆچكەن ئىدى. شەبنەم چۈشتى. نىژنى - يابلونوۋىسكى يېزىسىغا ئاز قالدى. مانا شۇ پەيتتە، يېزىغا 3 چاقىرىم قالغاندا. دۆڭنىڭ چوققىسىدا بۆلارنى كازاكلار قوغلاپ يەتتى. 6 ئاتلىق بۆلارنىڭ ئىزىغا چۈشۈپ، كەينىدىن ماڭغان ئىدى، مىشكا بىلەن ۋالېت شارتلا ئۆزىنى چەتكە ئالغان ئىدى، ئەمما ئوت - چۆپلەر پاكار ... ئايدىڭ چۈشۈپ تۇراتتى ... قولغا چۈشۈپ قالدى، ئۇلارنى ئارقىغا هەيدەپ مېڭىشتى. يۈز ساجىن ئۇنچىقماي يۈرۈشتى. ئۇندىن كېيىن تاسقىلىپ بىر پاي ئوق ئېتىلدى ... ۋالېت، ئايىغىنى چەلكەش دەسسەپ، خۇددى ئۆز سايىسىدىن هۈركىگەن ئاتتەك يېنىچە مېڭىشقا باشلىدى. ئۇ، يىقىلمىدى، قاندا قتۇ ئوڭايسىزلىنىپ قارامتۇل سۇر ئەمەن شاخلىرى ئارىسىغا يۈزىچە يېتىپ قالدى.

مىشكا، ئۆز گەۋدىسىنىڭ بار - يوقلۇغىنى سەزمەستىن 5 مىنۇتچە يۈردى، قۇلىغى ۋىڭىلدايتتى، قۇرغاق يەردە ئاياقلىرى قومغا پېتىپ كېتىۋاتقاندەك ئاران - ئاران ماڭاتتى. شۇندىن كېيىن ئۇ سورىدى:

— نېمىشكە ئاتمايسىلەر، ئىتنىڭ باللىرى، قىيناپ نىمە قىلىسىلەر؟

— ماڭ، ماڭ، ئاغزىڭنى يۇم! — دىدى كازاكلارنىڭ بىرسى يۇمشاقلىق بىلەن، — مۇژىكنى ئۆلتۈردۇق، ساڭا ئىچىمىز ئاغرىدى. گېرمان سوقۇشىدا سەن 12 - پولكتا بولغانمىدىڭ؟

— هە، 12 - پولكتا بولغان.

— يەنە 12 - پولكتا خىزمەت قىلارسەن... سەن ياش يىگىتقۇ، ئازراق يولدىن ئازدىڭ، هىچ ۋەقەسى يوق، بۇ چوڭ ئىش

ئەمەس. سىنى داۋالاپ ساقايتىۋالىمىز!

3 كۈندىن كېيىن مىشكىنى كارگىنىسكايا كەنتىدىكى ھەربىي-دالا سودى «داۋالىدى». شۇ كۈنلەردە سوتنىڭ 2 خىللا جازا چارىلىرى بار ئىدى: مىلتىق بىلەن ئېتىش ۋە تاياق بىلەن ئۇ-رۇش، ئېتىشقا ھۆكۈم قىلىنغانلارلى كېچىدە كەنتنىڭ سىرتىغا، قۇملۇق دۆڭدىكى مازارنىڭ نېرىسىغا ھەيدەپ باراتتى، ئۆزگەرتى-ۋېلىشقا ئۈمىت بار دىگەنلەرنى مەيداندا، خالايىقنىڭ ئالدىدا تا-ياق بىلەن جازالايتتى.

يەكشەنبە كۈنى ئەتىگەندە مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىغا ئۇزۇن ئورۇندۇقلار قويۇلۇش بىلەنلا خەلق يىغىلغىلى تۇردى. پۈتۈن مەي-دانغا ئادەملەر تىقىلىشىپ كەتتى. ماگىزىننىڭ ئالدىدىكى تاختا سۇپىلارنىڭ ئۈستى، سارايلارنىڭ ئالدىدا تەقلەپ قويۇلغان تاختاي-لارنىڭ ئۈستى، ئۆيلەرنىڭ، دۇكانلارنىڭ ئۆگزىلىرى ئادەم بىلەن لىق تولدى. بىرىنچى بولۇپ ئالېكساندىروپنى — گراچىفكا يېزى-سىدىكى پوپنىڭ ئوغلىنى تاياق بىلەن ئۇرۇشتى. ئۇ غەيرەتلىك بولشېۋىك دەپ نام چىقارغان بولۇپ، دېلوسى بويىچە ئېتىشقا تې-گىشلىك ئىدى، ئەمما ئاتىسى ھەممىنىڭ ھۆرمىتىگە ئىگە ياخشى پوپ بولغانلىقتىن، سوت پوپنىڭ ئوغلىغا 20 تاياق ئۇرۇشقا قارار قىلدى. ئالېكساندىروپنىڭ ئىشتىنى سېرىپ چۈشۈرۈلۈپ، پا-چاقلىرى يالىڭاچلانغان پېتى ئۇزۇن ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىگە ياتقۇ-زۇلدى. بىر كازاك پۈتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇردى (قولى ئورۇندۇققا مەھكەم باغلانغان ئىدى) يوغان تال چىۋىق تۇتقان 2 كازاك ئىككى يېنىغا كېلىپ تۇرۇشتى. قۇيرۇغىنىڭ ئۈستىگە ئۇرۇشتى. ئالېك-ساندىروپ ئورنىدىن تۇرۇپ، بىر سىكىندى ـ دە، ئىشتىنىنى كې-يىپ، 4 ئەتراپىغا باش ئېگىپ تازىم قىلدى. بۇ ئادەم ئېتىپ تاش-

www.uyghurkitap.com

لىمىغىنىغا بەك خوشال بولغان ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن تازىم قىلىپ، تەشەككۈر بايان قىلدى:

— رەھمەت، جانابى ئاتىلار!

— سالامەت جىنىڭنى ئال! — دەپ جاۋاپ بەردى بىرسى.

مەيداندا پاراقىدا كۈلكە كۆتىرىلدى، ھەتتا يېقىنلا يەردە، لاپاستا ئولتۇرغان تۇتقۇن قىلىنغانلارمۇ كۈلۈشتى.

ھۆكۈم بويىچە مىشىكىغىمۇ قاتتىق تاياق تەگدى. ئەمما ئىزا تارتقىنى ئۇندىنمۇ قاتتىق بولدى. چوڭدىن - كىچىك پۈتۈن كەنت خەلقى قاراپ تۇراتتى. مىشكا شالۋۇرىنى يۇقۇرى كۆتەردى - دە، يىغلىۋېتىشكە تاس قالدى، ئۇ تاياق تەككۈزگەن كازاكلارغا قاراپ:

— بۇ جازا جايىدا بولمىدى! — دىدى.

— نىمىشكە؟

— ھەممىنى ئويلايدىغان كاللا تۇرسا، بۇنىڭغا ئادەمنىڭ قۇيرۇغى جاۋاپكار بولامدۇ، پۈتۈن ئۆمۈر ئۇياتقا قالىدىغان بولدۇم!

— ھىچ گەپ يوق، ئۇيات تۇتۇن ئەمەس، كۆزۈڭنى ئېچىشتۇرماس، — دەپ تەسەللى بەردى كازاك ۋە جازالانغۇچىنىڭ كۆڭلىنى ئالماقچى بولغاندەك مۇنداق دىدى، — چىدامىلىق يىگىت ئىكەنسەن: مەن سېنى ۋاقىراتماقچى بولۇپ، 2 قېتىم تازا سالغان ئىدىم - قارىسام ھىچ ۋاقىرىمايسەن، مەن ھەرقانچە ئۇرسامۇ ۋاقىرىمايدىغان ئوخشايسەن. يېقىندا بىرسىنى ئۇرغان ئىدۇق — ئىشتىنىغا قويىۋەتتى، كەپتەرچىلىغىم، دىمەك، ئۈچىيى ئىنچىكە ئىكەن - دە.

ئەتىسى، ھۆكۈم بويىچە، مىشكىنى فۇرونتقا ئەۋەتىۋەتتى.

ۋالېنتىنى 2 كۈندىن كېيىن يىغىشتۇرۇشتى: يېزا باشلىغى ئەۋەتكەن بابلونوۋىسكىلىق 2 كازاك تېيىزلا گۆر قېزىپ، پۈتلىرىنى گۆرگە ساڭگىلىتىپ، تاماكا چېكىپ ئۇزاق ئولتۇرۇشتى.

ــ بۇ ئۇتلاقنىڭ توپىسى ناھايىتى قاتتىق ئىكەن، ــ دې-
دى بىرسى.
ــ نەق تۆمۈر دىسەڭمۇ بولىدۇ! ئەزەلدىن ھەيدەلمىگەن،
ئۆزاق زاماندىن بۇيان قېتىپ كەتكەن.
ــ ھە... بۇ يىگىت ياخشى يەردە ياتىدىغان بولدى، دۆڭ-
نىڭ بېشىدا... بۇ يەردە شامال ئۇرۇپ تۇرىدۇ، يەر قۇرغاق، قو-
ياش ئوبدان قىزىتىدۇ... جەسەت تېز چىرىمەيدۇ.
ئۇلار چۆپكە باغرىنى يېقىپ ياتقان ۋالېتقا بىر قاراپ قو-
يۇپ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.
ــ ئۆتۈگىنى سالدۇرۇۋالايلىمۇ؟
ــ سالدۇرۇۋالمايچۇ، ئۆتۈگى تېخى بېجىرىم ئىكەنغۇ.
قەۋەرىگە خىرىستىيانچە: بېشىنى غەرىپكە قىلىپ قويۇشتى؛
قارا توپا بىلەن قېلىن قىلىپ كۆمۈشتى.
ــ ئۈستىنى ئايىغىمىز بىلەن چىڭداملۇق؟ــدەپ سورىدى
ياشراق كازاك قەۋرە گىرۋىكىگىچە توپا بىلەن تولغاندا.
ــ ياقەي، لازىمى يوق، شۇپېتى قويايلى، ــ دىدى ئىككىن-
چىسى بىر ئۇھ تارتىپ،ــ قىيامەت كۈنى پەرىشتىلەر سورئىسراپىلى-
نى چالغاندا چاققانــراق ئورنىدىن تۇرىدۇ...
يېرىم ئايدىن كېيىن كىچىككىنە دۆمبەچەكنىڭ ئۈستىگە ئات
قۇلاق ئوت بىلەن ياش ئەمەنلەر ئۈستى، ئاپخانلار باش چىقاردى،
قەۋرىنىڭ يان باغرىدا باراقسان ياۋاقىچاچىچەك ئېچىپ، سارغايدى،
قاشقىبىدىلارنىڭ تىۋىت بەرگىلىك باشاقلىرىئېسىلىپ تۇراتتى،
خىنىگۇل، سۆتلۈك گۇل، شىرنە گۇللەر خۇشپۇراق چاچتى. كۆپ
ئۆتمەي، يېقىن يەردىكى يېزىدىن بىر قېرى كىشى كېلىپ، قەۋرى-
نىڭ باش تەرىپىگە ئورا قېزىپ، دۇپ ياغىچىدىن ياسالغان تۈۋرۈك
ئۈستىگە بۇت مېھرابى ئورناتتى، 3 بۇرجەك مېھراپنىڭ ئىچىدە

www.uyghurkitap.com

مەريەم ئانىنىڭ غەمكىن چېھرىسى قاراڭغۇدا پىلىلداپ تۇردى. مېھراپنىڭ تۆۋەن تەرىپىدە تاختاي ئۈستىگە قەدىمقى سىلاۋيان يېزىقىنىڭ قارا ئىرماش ـ چىرماش نۇسخىسى بىلەن مۇنۇ بىر بېيت يېزىلغان ئىدى:

پىتنە ـ پاسات ھۆكۈم سۈرگەن يىللاردا،
ئۆز ئىنىڭنى سۆكمە يامان تىللاردا.

چال قايتىپ كەتتى، بۇ ئۇچۇق دالىدا مېھراپ ئۆزىنىڭ مەڭگۈ مۇڭلۇق كۆرۈنۈشى بىلەن ئاتلىق ۋە پىيادە يولۇچىلارنىڭ كۆزلىرىنى قايغۇغا چۈمدۈرۈپ، يۈرىكىدە ۋەھىمىلىك ھەسرەت تۇغدۇرۇپ قىلىپ قالدى.

تېخى — ماي ئېيىدا مېھراپنىڭ يېنىدا ياۋا ئۆدەكلەر كۆرەش ئېلىپ بېرىپ، ياش ئەمەنلەرنىڭ ئارىسىدا ئۇۋا قۇرۇشتى، شۇ ئەتراپتا پىشىپ يېتىلىۋاتقان ئاپخانلارنى دەسسەپ ـ چەيلەپ، يېشىل گىلەمدەك قىلىۋەتتى: ئۇلار چىشى ئۆدەك ئۈچۈن، ياشاش ھوقۇقى، مۇھەببەت ھوقۇقى، كۆپىيىش ھوقۇقى ئۈچۈن كۆرەش ئېلىپ باردى. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكۈچ، شۇ مېھراپنىڭ قېشىدا، كىچىككىنە دۆڭنىڭ تۆۋىدە، پاخماق قېرى ئەمەنلەرنىڭ دالدىسى ئاستىدا ئانا ئۆدەك كۆكۈش، ئۇششاق چېكىت قاپلىغان 9 تۇخۇم تۇغۇپ، ئۇلارنى ئۆز بەدىنىدىكى ئىسسىقلىق بىلەن يىلىتىپ، پەرلىرى پاقىراپ تۇرغان قانىتى ئاستىغا ئېلىپ، بېسىپ ياتتى.

静静的顿河（2）
（维吾尔文）
著者：肖洛霍夫
译者：热合买吐拉·加力
责任编辑：贺加克
新疆青年出版社出版
（乌鲁木齐建设路九号）
新疆新华书店发行
新疆八一印刷厂印刷
850×1168毫米 32开 印张
1984年12月第1版 1984年12月第1次印刷
印数：1——10,300
统一书号：M10124·119 定价：1.50元